

PROCEEDINGS

การประชุมวิชาการ บัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

เรื่อง “การยกระดับคุณภาพการศึกษาและ
พัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21”

25-26 มิถุนายน 2563
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

คำนำ

ด้วยบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) กำหนดจัดโครงการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10 เรื่อง “การยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21” ระหว่างวันที่ 25-26 มิถุนายน 2563 ซึ่งเป็นการนำเสนอผลงานวิจัยในรูปแบบออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษา อาจารย์ และนักวิจัยได้นำเสนอผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ที่ดีและมีคุณภาพ เป็นการสร้างเครือข่ายของการวิจัยและงานสร้างสรรค์ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน ผลงานวิจัยที่เผยแพร่ในงานนี้ได้มีการบูรณาการศาสตร์และศิลป์เข้าด้วยกันตามวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร คือ มหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งการสร้างสรรค์ โดยจัดให้มีการนำเสนอผลงานวิจัยทางด้านศิลปะและการออกแบบ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ มนุษย์ศาสตร์ อักษรศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และพฤกษวิทยาการ ทั้งนี้ บัณฑิตวิทยาลัยได้รวบรวมบทความวิจัย Proceedings ของผู้นำเสนอทั้งแบบวาจาและโปสเตอร์ที่นำเสนอผลงานครั้งนี้ในเว็บไซต์ของบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัยไปสู่สาธารณชน บัณฑิตวิทยาลัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารที่รวบรวมบทความวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ต่อไป

บัณฑิตวิทยาลัยขอขอบคุณท่านนายกสภามหาวิทยาลัยศิลปากร ท่านอธิการบดี เจ้าภาพร่วมจัดการประชุม ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ผู้บริหารและคณาจารย์ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิที่ร่วมเป็นผู้พิจารณาคัดเลือกผลงานวิจัย และเจ้าหน้าที่ของบัณฑิตวิทยาลัยทุกคนที่ร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงานจนบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะเป็นโอกาสที่จะร่วมมือกันพัฒนาการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป

(รองศาสตราจารย์ ดร. จุไรรัตน์ นันทานิช)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ข้อมูลอ้างอิงเพื่อการประกันคุณภาพ

โครงการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10 เรื่อง “การยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21” นี้ เป็นการจัดการประชุมวิชาการ เพื่อเผยแพร่ผลงานวิจัย/การค้นคว้าอิสระของอาจารย์ นักวิจัย และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาตามเกณฑ์คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับอุดมศึกษา ฉบับปีการศึกษา 2557 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ดังนี้

การเผยแพร่ผลงานวิจัยในที่ประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งนี้เป็นการนำเสนอบทความวิจัย ในที่ประชุมวิชาการ และบทความฉบับสมบูรณ์ (Full paper) ได้รับการตีพิมพ์ในรายงานสืบเนื่อง จากการประชุม (Proceedings) โดยมี กองบรรณาธิการจัดทำรายงานการประชุม หรือ คณะกรรมการจัดประชุม ประกอบด้วย ศาสตราจารย์หรือผู้ทรงคุณวุฒิระดับปริญญาเอก หรือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับในสาขาวิชานั้นๆ จากนอกสถาบันเจ้าภาพ อย่างน้อยร้อยละ 25 โดยต้องมีผู้ประเมินบทความที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นด้วย และมีบทความที่มาจากหน่วยงานภายนอกสถาบันอย่างน้อย 3 หน่วยงาน และรวมกันแล้วไม่น้อยกว่าร้อยละ 25

บทความในการประชุมวิชาการทั้งระดับชาติที่นำเสนอให้กองบรรณาธิการ หรือคณะกรรมการจัดประชุมพิจารณาคัดเลือก ต้องเป็นฉบับสมบูรณ์ (Full paper) และได้รับการตีพิมพ์ ซึ่งสามารถอยู่ในรูปแบบเอกสารหรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้

สำหรับโครงการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10 เรื่อง “การยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21” ในครั้งนี้มีผู้นำเสนอผลงานวิจัยจาก 32 สถาบันการศึกษา โดยมีรายงานคณะกรรมการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ และรายงานผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาบทความ ดังรายนามต่อไปนี้

คณะกรรมการจัดประชุม

คณะกรรมการจัดประชุม

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ วงศ์รัตนชีวิน

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.ภก.สาธิต พุทธิพิพัฒน์ขจร

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กริสน์ ชัยมูล

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

รองศาสตราจารย์ ดร.เขมณัฏฐ์ มิ่งศิริธรรม

มหาวิทยาลัยนเรศวร

อาจารย์ ดร.รัมภา จุฑะกนก

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ดร.นฤพนธ์ ดั้วงวิเศษ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณัฏฐพล สุวรรณกุลสง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิเศก ปันสุวรรณ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชูวงศ์ ชัยสุข

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ขวนชื่น อัคระวงนิชชา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อชิรัชญ์ ไชยพจน์พานิช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัฒนพันธุ์ ครุฑะเสน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต นิรัตศัย

เภสัชกรหญิง อาจารย์ ดร.วารณี บุญช่วยเหลือ

อาจารย์ ดร.ธัญนันท์ วรรณจง บรอกเคิลเฮอร์สท์

อาจารย์ ดร.พิรวิทย์ เชื้อวงษ์บุญ

อาจารย์ ดร.อภิมาส มากจ้อย

อาจารย์ ดร.เกรียงไกร เกิดศิริ

อาจารย์ ดร.ภัทรภร ผลิตากุล

ผู้ทรงคุณวุฒิ

❖ กลุ่มศิลปะและการออกแบบ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.กมลชลทิพย์ พานิชภักดิ์

อาจารย์ ดร.เพิ่มศักดิ์ สุวรรณทัต

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราพรรณ วงศ์ทองสงวน

มหาวิทยาลัยบูรพา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เขียวมั่ง

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รองศาสตราจารย์ ดร. ณวิทย์ อ่องแสงชัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สัณชัย สันติเวส

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมิต ตะกรุดแก้ว

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงยศ วีระทวีมาศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิธิวดี ทองป้อง

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร

ลาดกระบัง

รองศาสตราจารย์ กัญญา คำโสภี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชุมพร มูรพันธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทอดศักดิ์ ไม้เท้าทอง

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณอรศิริ ปาณินท์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันดี พินิจวรสิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณรงพน ไล้ประกอบทรัพย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัตติกา กิตติประสาร

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญญา จีงวิมุตพันธ์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย อารีรุ่งเรือง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิชนาถ ทิวะสิงห์

มหาวิทยาลัยมหิดล

อาจารย์ ดร.นิอร เตรีตตันชัย

อาจารย์ ดร.อำไพ บูรณประพุกษ์

อาจารย์ ดร.ปริญญาพันธ์ พร้อมสุขกุล

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชัยณรงค์ อริยะประเสริฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญสิริ ชาตินิยม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

พระนครเหนือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.งามทิพย์ วิมลเกษม

มหาวิทยาลัยรังสิต

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราวรรณ สุวรรณผาติ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วชิรินทร์ จรุงจิตสุนทร

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

อาจารย์ ดร.จเร สุวรรณชาติ

ข้าราชการบำนาญ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณกัญญา เจริญศุภกุล

❖ กลุ่มมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์

วิทยาการจัดการ ศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.กรกช อัตตวิริยะนภาพ

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ประสพชัย พสุนนท์

รองศาสตราจารย์ กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ชุลีพร วิรุณหะ

รองศาสตราจารย์พรชัย เทพปัญญา

รองศาสตราจารย์สมพร ร่วมสุข

รองศาสตราจารย์ ดร.วิสาข์ จิตวิตร

รองศาสตราจารย์ ดร. ไชยศ ไพบยศิริธรรม

รองศาสตราจารย์ ดร.นรินทร์ สังข์รักษา

รองศาสตราจารย์ ดร.เอกราษฎร์ บางท่าไม้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เกตุวดี สมบูรณ์ทวี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลธิชา หอมพึ้ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชวนชื่น อัครกะวณิขชา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิวัฒน์ บุญสม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบา บัวสมบุรณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรมัตถ์ กิจรุ่งเรือง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนัสสินี บุญมีศรีสง่า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณวิสา บุญมาก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ เกษภูาลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวรรณ วนิชวัฒนวรชัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สวรรยา ธรรมอภิพล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายสุดา เตียเจริญ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริชัย ดีเลิศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุนีตา โฆษิตชัยวัฒน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนิรุทธ์ สติมัน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อมรินทร์ เทวตา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนภฤต สังข์เฉย

อาจารย์ ดร. อัญญา บุญปาลิต

อาจารย์ ดร.อธิมาสม มากจ้อย

อาจารย์ ดร.โกสินทร์ เตชะนิยม

อาจารย์ ดร.ฐิติมา เวชพงศ์

อาจารย์ ดร.ทรรศนีย์ ไมรา

อาจารย์ ดร.ธิดา ญาณปรีชาเศรษฐ

อาจารย์ ดร.นงนุช ไรจนเลิศ

อาจารย์ ดร.นพดล ไตรวิชัยกุล

อาจารย์ ดร.นพรัตน์ บุญเพียรผล

อาจารย์ ดร.ประพล เปรมทองสุข

อาจารย์ ดร.พนัชกร สิมะขจรบุญ

อาจารย์ ดร.เพ็ญพนา พ่วงแพ

อาจารย์ ดร.รุ่งทิพย์ จันทร์ธนะกุล

อาจารย์ ดร.วนิดา คราวเหมาะ

อาจารย์ ดร.วรรณวิสา บุญมาก

อาจารย์ ดร.วิจิต อิมอาร์มย์

อาจารย์ ดร.วุฒิชัย อารักษ์โพชนงค์

อาจารย์ ดร.ศศิณัฐ์ สรรคบุรานุรักษ์

อาจารย์ ดร.ศิระ ศรีโยธิน

อาจารย์ ดร.สรภัส น้ำสมบุรณ์

อาจารย์ ดร.สรัญญา จันทร์ชูสกุล

อาจารย์ ดร.สิรินาถ ศิริรัตน์

อาจารย์ ดร.อัญญา บุญปาลิต

อาจารย์ ดร.อุบลวรรณ ส่งเสริม

อาจารย์ ดร.อุรปริย เกิดในมงคล

อาจารย์ ดร.จิตตรา มาคะผล

อาจารย์อภิเชก หงษ์วิทยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชานปวีช ทัตแก้ว

อาจารย์ ดร.นยา สุฉฉายา

อาจารย์ ดร.สมพรนุช ต้นศรีสุข

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์ ดร.มณฑิชา ภักดีคง

อาจารย์ ดร.สง่า วงศ์ไชย

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิทธิชัย ธรรมเสนห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัทราวดี กระแสร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา สโรบล

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

อาจารย์ ดร.กนกพร นาสมตริก ชิมิโอนิกะ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พิมพวง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

รองศาสตราจารย์ ดร. เขมณัฐ มิ่งศิริธรรม

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชมนาด เชื้อสุวรรณทวี

อาจารย์ ดร.ไกรวุฒิ จุลพงศธร

อาจารย์ ดร.อดิสรณ์ เรืองกิจจามันท์

มหาวิทยาลัยบูรพา

อาจารย์ ดร.กิตติมา พันธุ์พุกษา

อาจารย์ ดร.พรรณทิพา ต้นดินย์

อาจารย์ ดร.ศรัญญา ประสพชิงชนะ

อาจารย์ ดร.ขจิตา ศรีพุ่ม

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กมลพัทธ์ โพธิ์ทอง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทนา แสนสุข

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลรัตน์ ศิริรินทร์

อาจารย์ ดร.กัณฑ์ณัย วรจิตติพล

มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

อาจารย์ ดร.นงนภัศ แก้วพลอย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า

เจ้าคุณทหารลาดกระบัง

อาจารย์ ดร.อภิรักษ์ จิตรกร

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์อนงค์นาฏ รัศมีเวียงชัย

อาจารย์สุทธิชล โพธิ์รังษี

มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

อาจารย์วิภาภรณ์ ห้วยเวชศาสตร์

กรมศิลปากร

นายประทีป เฟื่องตะโก

ผู้เชี่ยวชาญ

รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรงค์ ฐานดี

ดร.อมรา ศรีสุขชาติ

นางสาววรรณุช วิณะสนธิ

ข้าราชการบำนาญ

รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บำรุง ไตรรัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ อินทร์รักษ์

❖ **กลุ่มวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์และ**

เทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.พงศ์ศักดิ์ หนูพันธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิสิริฐ์ ศงสะเสน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธารินทร์ ก้านเหลือง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิสุทธิ์ สุพิทักษ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิเชษฐ์ อนุรักษ์อุดม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาศอุบล ทองงาม

อาจารย์ ดร.จวีร์วรรณ จันปลา

อาจารย์ภัทรพงษ์ ภาคภูมิ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.นิชาอุตะห์ ระเด่นอาหมัด

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สายัญ ปันมา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัฉรดา สโรบล

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ เพ็ชรมงคล

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ ดร.อุดมศรี โชว์พิพิธพรชัย

รองศาสตราจารย์พรพิมล ม่วงไทย

รองศาสตราจารย์สิริจร สโมสร

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บรรพตมา สิ้นศิริ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญพิสิษฐ์ พวงจิก

รองศาสตราจารย์ ดร.เยาวพา จิระเกียรติกุล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ปวีณา เชาวลิทวงศ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิกันต์ กู้พงษ์ศักดิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐธิดา โชติช่วง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ เสรีภาพ

อาจารย์ ดร.ศิริมา พ่วงประพันธ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร

รองศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศนวงศ์

รองศาสตราจารย์ ดร.นีลวรรณ พงศ์ศิลป์

รองศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา ลิ้มมัทวาริณี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วยา พุททวงศ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุขุม โฆษิตชัยมงคล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัณท์รัตน์ ทิวถนอม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กรกช ชันจิริกุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ คูร์รัมย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลนาถ ออบสุวรรณ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จันทร์ดี ระแบบเลิศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษราภรณ์ งามปัญญา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัลลภ คันธิยงค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุทธนา เจวจินดา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วยา พุทวงค์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรัณยพร มากทรัพย์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สาธิต นิธิศิัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุมาลย์ บันเทิง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ศุภชัย วาสนานนท์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนทรัพย์ ตริภพนาถกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นุชจิรา พงศ์นิมิตประเสริฐ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร ลีลาสง่าลักษณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุศรินทร์ ฆะปะบุตร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเชษฐ สมุหเสนีโต
อาจารย์ ดร.ศราวุธ ภูไผ่จิตรกุล
อาจารย์ ดร.กัณธิดา พันธุ์เจริญ
อาจารย์ ดร.กิตติยาพร สิงห์สัมพันธ์
อาจารย์ ดร.กุลทัศน์ สุวัฒน์พิพัฒน์
อาจารย์ ดร.ณิชนันทน์ เทพศุภรังษิกุล
อาจารย์ ดร.วันวิภาห์ ตุ่มน้อย
อาจารย์ ดร.วิสรา รอดเหตุภัย
อาจารย์ ดร.วีรยุทธ์ แซ่ลี้ม
อาจารย์ ดร.วิไลวรรณ สิริโรจนพุดิ
อาจารย์ ดร.ศิริรัตน์ ชูสกุลเกรียง
อาจารย์ ดร.สินี หนองเต่าดำ
มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.งามนิจ ชื่นบุญงาม
รองศาสตราจารย์ ดร.ปนัดดา บุญเสริม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสีรัตน์ อนุรัตน์พานิช
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล การุณสุนทวงษ์
รองศาสตราจารย์ ดร.สิริชัย เทพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ เอกวัฒน์พานิชย์

อาจารย์ ดร.เสีรัตน์ อนุรัตน์พานิช
**มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
พระนครเหนือ**
รองศาสตราจารย์ ดร.ขวัญเนตร สมบัติสมภพ
**สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร
ลาดกระบัง**
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศม์ณัฐ นรบิน
อาจารย์ ดร.ชวาลย์ ศรีวงษ์
มหาวิทยาลัยพะเยา
อาจารย์ ดร.บุญชริกา เทพสุคนธ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
อาจารย์ ดร.วลีพรรณ รกิติกุล
มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. บุญเรือง คำศรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. นาริลักษณ์ นาแก้ว
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอกรินทร์ ชูสิกร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธารทิพย์ บุญส่ง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จตุพร เงินคำ
อาจารย์ ดร.รัมภา จุฑะกนก
อาจารย์ ดร.ณิชากร คอนดี
อาจารย์ ดร.อัฉร่า อิ่มคำ พุฒคำ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
อาจารย์ ประเสาร จิตรเพ็ชร
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รองศาสตราจารย์ ดร.กิตติกร นาคประสิทธิ์
รองศาสตราจารย์ ดร.ธรรมเรศ เชื้อสาวลี
มหาวิทยาลัยบูรพา
รองศาสตราจารย์ ดร.อุษาวดี ต้นติวรานูรักษ์
อาจารย์ ดร.วาสิณี พงษ์ประยูร
มหาวิทยาลัยรังสิต
รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา จันทร์ประเสริฐ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณีต งามเสน่ห์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
อาจารย์ ดร.กัญจรัตน์ สุขรัตน์

มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

อาจารย์ ดร.ศรัณย์ กอสนาน

นักวิชาการอิสระ

ดร.จุมพฏ กาญจนกำธร

ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ (MTEC)

ดร.ปณิธิ วัชรพจน์พอจิต

อาจารย์ ดร.ฐิติมา สงเคราะห์

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พ.ต.ท. ดร.สฤณี สืบพงษ์ศิริ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

พันตำรวจโท ธนบูรณ์ รัชสกุลการสกุล

พันตำรวจเอกอดิษฐ์ กัณหา

ศิริพัฒน์สหคลินิก

แพทย์หญิงนุสรีย์ ศิริพัฒน์

กำหนดการ

โครงการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10
เรื่อง “การยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21”
วันที่ 25-26 มิถุนายน 2563
โดยความร่วมมือระหว่างบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ร่วมกับ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน)

วันพฤหัสบดีที่ 25 มิถุนายน 2563

08.30 – 09.00 น.

กล่าวรายงาน

โดย รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิซ

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

กล่าวต้อนรับ

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัยชาญ ถาวรเวช

อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

กล่าวเปิดงาน

โดย นายภราเดช พษ์มิเชียร

นายกสภามหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

09.00 – 10.00 น.

บรรยายพิเศษเรื่อง

“การยกระดับคุณภาพการศึกษาและพัฒนามนุษย์ในศตวรรษที่ 21”

โดย ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ วงศ์รัตนชีวิน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

10.15 – 16.30 น.

นำเสนอผลงานวิจัยแบบออนไลน์ แยกตามกลุ่มสาขาวิชา

วันพฤหัสบดีที่ 26 มิถุนายน 2563

09.00 – 16.30 น.

นำเสนอผลงานวิจัยแบบออนไลน์ แยกตามกลุ่มสาขาวิชา

สารบัญ

กลุ่ม ศิลปะและการออกแบบ

ชื่อ-นามสกุล	ชื่อบทความ	เลขที่หน้า
นางสาวสุรัชต์ บุรพงศ์บัณฑิต	เครื่องประดับเพื่อการรณรงค์ทางสังคม: การออกแบบและผลิตเครื่องประดับสำหรับรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง	A1-A9
นางสาววิริน เขาวนระ	โครงการออกแบบเครื่องประดับที่สะท้อนถึงสถานะของความไม่จีรัง	A10-A19
นายณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์	ชุมชนคลองเตยและกระบวนการออกแบบการพัฒนาเมืองแบบครอบคลุม	A20-A25
นางสาวอังคณา ตระกูลวีระยุทธ์	อัตลักษณ์ชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ สู่อการสร้างสรรค์เครื่องประดับร่วมสมัย	A26-A36
นายอนุศาสน์ ทวีศรี	การเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมบริเวณย่านตลาดพลูกรุงเทพมหานคร	A37-A44
นายจิรเมธ อุตตสรรค์สาธิต	การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์	A45-A53
นางสาวดวงกมล ตองตาสี	โครงการออกแบบเครื่องประดับผลงานการแต่งหน้าแรงบันดาลใจจากยุคบารอก	A54-A61
นายสถาปัติย์ สร้อยจำปา	พัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	A62-A69
นางสาวปานธันวาท พัฒนากุลชัย	เครื่องมือดำเนินการพัฒนาชุมชนที่สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนคลองบางหลวง	A70-A78
นางสาวพัชรพร เนียมสร้อย	การจัดการสภาพแวดล้อมสำหรับงานศิลปะในห้องจัดแสดงนิทรรศการหลัก ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร	A79-A88
นายวิวัฒน์ พลช่วย	แนวทางการทำเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยน	A89-A95
นายอภิสิทธิ์ หลั่งไธ้	การพัฒนารากเตยปาดหนันเพื่อใช้ในการออกแบบโคมไฟตกแต่งเชิงวัฒนธรรม	A96-A102

นางสาวมณฑลลี ภู่อุภษณา	การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานที่อยู่อาศัยของชุมชนปากน้ำประแส อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง	A103-A112
นางสาววินิดา คงประดิษฐ์	เครื่องประดับจากการศึกษาอัตลักษณ์งานหัตถศิลป์เครื่องลงยาสีของชุมชนวังทองหลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร	A113-A121
นายจิรายุ ทวีเผ่าภาคิน	พิพิธภัณฑ์สถานกระบวนพยุหยาตราชลมารค	A122-A131
นางสาวเสริมพร ดวงจินดา	โครงการออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิง ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมชนเผ่าแอซเทค	A132-A141
นางสาวชุตีร์ศรี ศรีสุข	โครงการออกแบบเครื่องประดับเพื่อสะท้อนถึงความงามอันแสนเศร้าของวิถีชีวิตชาวนาไทย สื่อสารผ่านกระป๋อง	A142-A149
นางสาวชนาทิพย์ สุขพ้อคำ	การออกแบบเครื่องประดับที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการมอดอกไม้เป็นของขวัญแทนใจ	A150-A159
นายวีวีวัชร ปานช่วย	การวิเคราะห์ผลงานศิลปะหนึ่งตระกูลร่วมสมัยเรื่อง “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง” ผ่านทฤษฎีทางสังคมวิทยาของ ฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโอดาร์ด์	A160-A167
นายพานุมাত্র เหล่าศรีวิจิตร	ทัศนคติของบุคคลที่มีต่อแนวทางการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ กรณีศึกษา : เขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่	A168-A176
นางสาวพนัญญา ไตรบุตร	เครื่องประดับที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มคนที่มีความผิดปกติบนใบหน้า	A177-A185
นายบุรณพิภพ ระเวงจิตร	วัสดุในการทำบรรจุภัณฑ์ เพื่อควบคุมอุณหภูมิและความชื้นระหว่างการขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน	A186-A191
นายฐานะวัชร เจียรพินิจนันท์	การศึกษาหารูปแบบใหม่สำหรับการอยู่อาศัยรวม	A192-A201
นายภาคภูมิ ปานเจริญ	การใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนบริเวณใต้ทางยกระดับ	A202-A212
นายกรกช สัมฤทธิ์	เครื่องประดับจากการหล่อดอกไม้สด : การสร้างองค์ความรู้การหล่อต้นแบบเครื่องประดับจากวัสดุธรรมชาติสำหรับผู้ประกอบการขนาดย่อม	A231-A223
นางสาววรชต พรหมคุปต์	เครื่องประดับส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี	A224-A231

นายชินดนัย ไม้เกตุ	อาณานิคมภายในสยามกับการจัดการที่นา : แรกเริ่มสถาปัตยกรรมที่เมืองกรุงเก่า	A232-A239
นางสาวสรารัตน์ คนชื้อ	ชุดการทดลองปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียงผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง	A240-A249
นายรุ่งภพ ปรีชาวิทย์	การวิเคราะห์เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสื่อสารอารมณ์กลัวในภาพยนตร์สั้น	A250-A260
นางสาวแก้ว หิรัญเกิด	การประเมินการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยความคาดหวังต่อประสบการณ์การท่องเที่ยวมอหินขาว จังหวัดชัยภูมิ	A261-A269
นายคุณูปการ ธรรมศิริ	บทประพันธ์เพลง “เสียง ภาษา กลอนฉญา”	A270-A286
นางสาวไพลิน สำเภา	การศึกษาอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเขาวราชและผลกระทบจากรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงิน	A287-A295
นายเอกราช เจริญนิิตย์	งานสร้างสรรค์เพลงไทยเดิมสำหรับกีตาร์คลาสสิกชุด Oriental Expression ของ เอกราช เจริญนิิตย์	A296-A303

เครื่องประดับเพื่อการรณรงค์ทางสังคม: การออกแบบและผลิตเครื่องประดับสำหรับรณรงค์ ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง

Jewelry for social campaign: Jewelry for social campaign to stop violence against women

สุรัชวดี บุรพวงค์บัณฑิต¹ และปฐมมาภรณ์ ประพิศพงศวานิช²

Suratwadee Burapongbandit¹ and Pathamaphorn Praphitphongwanit²

บทคัดย่อ

ความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นปรากฏการณ์ระดับโลก ส่งผลกระทบต่อในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ชุมชนโดยรวม แนวทางสำคัญในการบรรเทาปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงคือ การรณรงค์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติผิดๆ อันเป็นสาเหตุของความรุนแรง ปัจจุบันแม้จะมีการรณรงค์ในวงกว้าง แต่ยังไม่สามารถลดสถิติของการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงได้ อีกทั้งส่วนใหญ่ ยังเป็นการผลิตซ้ำการใช้ความรุนแรงจนนำไปสู่พฤติกรรมการลอกเลียนแบบ งานวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์ ในการออกแบบและผลิตเครื่องประดับเพื่อรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยใช้วิธีการศึกษาทบทวนวรรณกรรม และโครงการรณรงค์ทางสังคมทั่วโลก รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมการรณรงค์เพื่อยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง จากนั้น เป็นการวิเคราะห์แนวทางการออกแบบ การคัดเลือกวัสดุ เขียนแบบร่าง 2 มิติ 3 มิติ สร้างต้นแบบ เพื่อนำไปผลิตผลงานเครื่องประดับขึ้นสมบูรณ์ ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการออกแบบ #LOVEMEhurtsme ที่แปรค่าสัญลักษณ์ ของความรักและความรุนแรงแล้วผสมผสานกันลงในชิ้นงานเครื่องประดับ เป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม สามารถสะท้อนปัญหาและเข้าถึงคนในสังคมได้ อีกทั้งยังมีความเป็นไปได้ในการผลิต โดยเลือกใช้วัสดุ 9 ชนิด ได้แก่ เงิน เพชร ทองคำขาว พลาสติก แก้ว ยูวีเรซิน ทองเหลือง เหล็ก กระดาษ

คำสำคัญ: เครื่องประดับ การรณรงค์ทางสังคม ความรุนแรงต่อผู้หญิง

Abstract

Violence against women is a global phenomenon making negative impacts on individuals and at the society as a whole. An important approach to address this problem is to campaign, increase public knowledge, raise awareness, and change the wrong attitudes causing the problem. Nowadays, several campaigns against women abuse are conducted but the violence statistics remain not decrease.

¹สาขาวิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

²สาขาวิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

Besides, these campaigns can sometimes be considered as a violence reproduction and some cases lead to imitation behavior. This project uses literature review, examines the social campaign around the world and participates in activities against women abuse in order to design, sketch, create models, and produce jewelry for the campaign against women abuse. This study reveals that #LOVEMEHURTSME, interpreting and combining symbols of love and violence into jewelry, is very suitable, communicable, possible, and approachable design. To produce the series of jewelry, nine materials including silver, diamond, platinum, plastic, glass, uv resin, brass, iron and mirror are used here.

Keywords: Jewelry Social Campaign Violence against Women

บทนำ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีขององค์การสหประชาชาติ (1993) (Declaration on the Elimination of Violence against Women) นิยามความหมายของ "ความรุนแรงต่อสตรี" ว่าหมายถึง การกระทำใดๆ ที่เป็นความรุนแรงทางเพศ ซึ่งเป็นผลหรืออาจจะเป็นผลให้เกิดการทำร้ายร่างกาย ทางเพศหรือทางจิตใจ เป็นผลให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่สตรี รวมทั้งการขู่เข็ญ คุกคาม กีดกันเสรีภาพทั้งในที่สาธารณะและในชีวิตส่วนตัว แนวทางสำคัญในการบรรเทาปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงคือ การรณรงค์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติผิดๆ อันเป็นสาเหตุของความรุนแรง จากการศึกษาโครงการรณรงค์ทางสังคมพบว่า มีโครงการรณรงค์ทางสังคมเกิดขึ้นในประเทศต่างๆ ทั่วโลก ครอบคลุมทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงและไม่เกี่ยวข้องกับการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยมีวัตถุประสงค์กลุ่มเป้าหมาย และสื่อการรณรงค์ที่แตกต่างหลากหลาย อาทิเช่น โครงการ 'Weapon of Mass Instruction'³ ที่ริเริ่มขึ้นที่กรุงบัวโนสไอเรส เมืองหลวงของประเทศอาร์เจนตินา ในปี ค.ศ. 2015 เพื่อแจกจ่ายหนังสือให้แก่คนในเมืองแบบฟรีๆ หรือแคมเปญ 'The Anti-Abuse Soundcheck' ที่จัดทำโดยมูลนิธิผู้หญิง และ บริษัทเดนท์สพลัส เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความรุนแรงต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา พร้อมขอความร่วมมือจากคนในสังคมให้ช่วยกันเป็นหูเป็นตาแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง⁴ ขณะที่ผลงานของ Gina Raphaela ที่ได้นำเครื่องประดับมาใช้เป็นสื่อในการรณรงค์เพื่อต่อต้านความรุนแรง การเรียกร้องสันติภาพ การไม่กีดกันและความเท่าเทียม โดยได้ออกแบบและผลิตเครื่องประดับจากกระสุนปืน อันเป็นสัญลักษณ์ของความรุนแรง มาลดทอนความหมายของความรุนแรงให้หมดสิ้นไป ทำลายอัตลักษณ์ และหน้าที่ของกระสุนปืน แล้วเปลี่ยนหน้าที่และการใช้งานใหม่⁵

³ Alex, A. (2016). Weapon of Mass Instruction: Argentinian Artist converted a 1979 Ford Falcon into a bookmobile and went on to "spread the word". *The Vintagenews*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2019 จาก <https://www.thevintagenews.com/2016/03/09/weapon-mass-instruction-argentinian-artist-converted-1979-ford-falcon-bookmobile-went-spread-word/>

⁴ มูลนิธิผู้หญิง (2015). *The Anti – Abuse Soundcheck*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2019 จาก <http://womenthai.org/?p=359>

⁵ Shippee, E. (2017). Gina Raphaela Jewelry Takes a Stand Against Violence Using Bullets. *TeenVogue*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2019 จาก <https://www.teenvogue.com/story/gina-raphaela-jewelry-violence-women-bullets>

วัตถุประสงค์

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการออกแบบและผลิตเครื่องประดับในการรณรงค์ทางสังคม และเพื่อออกแบบและผลิตเครื่องประดับสำหรับการรณรงค์เพื่อยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เริ่มต้นด้วยการศึกษาและรวบรวมปัญหาความรุนแรงต่อสตรี ทั้งในด้านปรากฏการณ์ ความรุนแรงของสถานการณ์ สถิติ สาเหตุ ตลอดจนแนวทางการรณรงค์ เพื่อยุติความรุนแรงต่อสตรีผ่านสื่อต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากนั้นจึงวิเคราะห์ แยกแยะ และแปลค่าเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ของปัญหาความรุนแรงต่อสตรี แล้วนำมาศึกษาแนวทางการออกแบบ ถัดมาคือการคัดเลือกวัสดุที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา และสถานการณ์ความรุนแรงต่อสตรี จากนั้นผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์วัสดุและแนวทางในการออกแบบและผลิตเครื่องประดับตามวัตถุประสงค์ เพื่อเขียนแบบร่าง 2 มิติ แบบร่าง 3 มิติ ขึ้นแบบผลงานและผลิตผลงานเครื่องประดับชิ้นสมบูรณ์ สำหรับขั้นตอนสุดท้ายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และสร้างผลกระทบในวงกว้างขึ้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการรณรงค์ผ่านทางออนไลน์และออฟไลน์โดยใช้ชิ้นงานเครื่องประดับเป็นสื่อกลาง

ผลการศึกษา

แนวทางการออกแบบเครื่องประดับ

#BEWEAROFMESELF เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่ว่าความรุนแรงสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและกับทุกคนเหยื่อและผู้กระทำอาจเป็นใครก็ได้ สามารถป้องกันและยับยั้งไม่ให้ผู้สวมใส่ใช้ความรุนแรงต่อร่างกาย จิตใจและจิตใจต่อผู้อื่น

#LIVWITHMEFOREVER ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากบาดแผลและรอยบนร่างกายของผู้ถูกกระทำ ความรุนแรง เนื่องจากสร้างความสะเทือนใจและสะท้อนเรื่องราวต่างๆ จึงได้ออกแบบเครื่องประดับ ด้วยการใส่เครื่องประดับเพื่อสร้างร่องรอยบนร่างกาย ให้เป็นสัญลักษณ์เพื่อสร้างกำลังใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติเดิมๆ และสร้างคุณค่าให้กับตัวเอง

#LOVEMEhurtsME จากการศึกษาเหตุการณ์ความรุนแรงต่อผู้หญิง รวมทั้งการพูดคุยสัมภาษณ์เหยื่อผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงพบว่า หลายๆ เหตุการณ์ผู้กระทำ ความรุนแรงมักเป็นคนใกล้ชิด คนรัก หรือคนในครอบครัว โดยความรุนแรงกลายเป็นเงาของความรักความสัมพันธ์ จึงได้ออกแบบเครื่องประดับ โดยเป็นการแปรค่าสัญลักษณ์ของความรักและความรุนแรง แล้วนำมาผสมผสานเข้าด้วยกันกลายเป็นชิ้นงานที่ลงตัว เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว

งานวิจัยชิ้นนี้ กำหนดเกณฑ์ในการเลือกแนวทางการออกแบบ จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทบทวนวรรณกรรม สัมภาษณ์ สังเกตการณ์ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยเกณฑ์ในการเลือกแนวทางการออกแบบ ได้แก่ 1.ตรงตามแนวคิด กล่าวคือเพื่อยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงให้ได้ 2.การผลิต ต้องเป็นแนวทางที่เป็นไปได้ในการผลิต

3.สามารถสะท้อนปัญหา เป็นแนวทางที่สามารถสะท้อนมิติต่างๆ ของปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงได้ จากการศึกษา และวิเคราะห์ (ภาพที่ 1)พบว่า แนวทางที่ 1 ซึ่งเป็นการออกแบบเครื่องประดับที่สามารถป้องกันไม่ให้ผู้สวมใส่ ใช้ความรุนแรงต่อร่างกาย วาจาและจิตใจ เป็นแนวทางการออกแบบเครื่องประดับที่สามารถควบคุมและ เตือนร่างกาย วาจา และจิตใจไม่ให้ทำร้ายคนอื่นได้ แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาของแนวทางที่ 1 คือ ปัญหาในด้านการผลิตที่จะต้องพอดีกับร่างกายทำให้ชิ้นงานอาจจะเข้าถึงยากสำหรับทุกคน แนวทางต่อมาคือแนวทาง #LIVETHMEFOREVER ซึ่งเป็นการออกแบบเครื่องประดับเพื่อสร้างร่องรอยหรือประทับบนร่างกาย ให้เป็นสัญลักษณ์ ปรับเปลี่ยนทัศนคติเดิม และสร้างคุณค่า เป็นแนวทางที่ตรงกับแนวคิด สามารถผลิตออกมาเป็น เครื่องประดับได้ แต่ปัญหาของแนวทางนี้คือ ยังไม่สามารถสะท้อนปัญหาได้ เนื่องจากเป็นการผลิตซ้ำบาดแผล ความเจ็บปวด และเป็นเรื่องส่วนบุคคล ยากจะสื่อสารหรือเข้าถึงคนส่วนใหญ่ได้ แนวทางที่ 3 ซึ่งเป็นการออกแบบ เครื่องประดับด้วยการแปรค่าสัญลักษณ์ของความรักและความรุนแรง แล้วนำมาผสมผสานเข้าด้วยกันกลายเป็น ชิ้นงาน แนวทางนี้เป็นแนวทางที่ตรงตามแนวคิดการรณรงค์ สามารถสะท้อนปัญหา เข้าถึงคนในสังคมและ มีความเป็นสากล อีกทั้งยังสามารถผลิตออกมาเป็นเครื่องประดับได้

แนวทางการออกแบบ

แนวทาง	รูปภาพ	ตรงตามแนวคิด	การผลิต	สะท้อนปัญหา
#Bewareofmyself				
#Livewithme forever				
#Lovemehurtme				

ภาพที่ 1 สรุปแนวทางการออกแบบเครื่องประดับ

การคัดเลือกวัสดุ

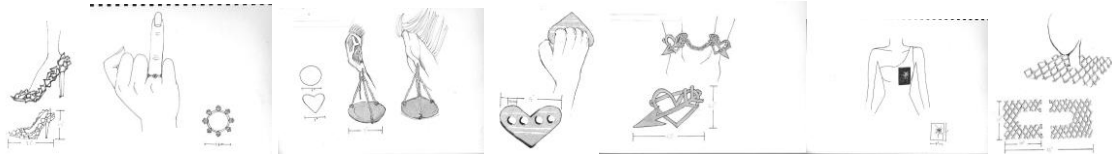
ผู้วิจัยได้เลือกวัสดุ 9 ชนิด ได้แก่ เงิน เพชร ทองคำขาว พลาสติก แก้ว ทองเหลือง เหล็ก กระจกเงา ยูวีเรซิน ในการผลิตครั้งนี้ ซึ่งมีสมบัติตรงตามวัตถุประสงค์ในการนำเสนอความรักและความรุนแรงผ่านชิ้นงานเครื่องประดับ

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการออกแบบเครื่องประดับและการคัดเลือกวัสดุเพื่อออกแบบและผลิตเครื่องประดับสำหรับการรณรงค์ เพื่อยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง ผู้วิจัยได้เลือกแนวทางการออกแบบ #LOVEMEhurtsME ที่แปรค่าสัญลักษณ์ของความรักและความรุนแรงแล้วผสมผสานกันเป็นชิ้นงานเครื่องประดับ ผู้วิจัยได้ออกแบบและผลิตชุดเครื่องประดับจำนวน 7 ชิ้น ประกอบด้วยร่องเท้า แหวน ต่างหู สนับมือ กำไลมือ เข็มกลัด และเครื่องประดับใหญ่ ที่ได้เรียงลำดับของความรักและความรุนแรง เปรียบเหมือนเรื่องราวและพัฒนาการของความรักและความรุนแรงที่ผู้หญิงต้องเผชิญ โดยเริ่มจากจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ การผูกมัดพันธะ การใช้ความรุนแรงเป็นเงื่อนไขของความรัก ความสับสนในวงวนของความรักและความรุนแรง และเมื่อบาดแผล

ความรุนแรงทางร่างกายลูกกลมสร้างบาดแผลทางจิตใจผู้หญิงต้องตกอยู่ในกับดักของความรักและความรุนแรง

ภาพแบบร่าง 2 มิติ

ในขั้นตอนถัดมาคือการวาดแบบร่าง 2 มิติ (ภาพที่ 2) เพื่อแสดงรายละเอียด รูปร่างและรูปทรงของเครื่องประดับก่อนนำไปผลิตเป็นชิ้นงานจริง

ภาพที่ 2 ภาพร่าง 2 มิติของเครื่องประดับทั้ง 7 ชิ้น

สรุปและอภิปรายผล

ขั้นตอนสุดท้ายคือการผลิตผลงานเครื่องประดับทั้ง 7 ชิ้นให้เสร็จสมบูรณ์ตรงตามวัตถุประสงค์ในการรณรงค์และใช้กับร่างกายมนุษย์ได้จริงด้วยเทคนิคและวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสมของชิ้นงาน (ตารางที่ 1) อาทิเช่น การหล่อ และการชุบ เป็นต้น

ตารางที่ 1 ชุดผลงานเครื่องประดับ

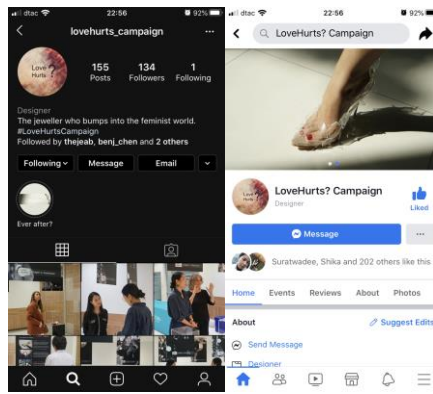
ชิ้นงานเครื่องประดับ	ขั้นตอนการผลิตและความหมาย
	ชื่อผลงาน Chapter 1 Ever after? เป็นการนำรองเท้าส้นสูงที่ทำจากพลาสติกใสตั้งรองเท้าแก้วของเจ้าหญิงในเทพนิยาย ซึ่งแทนสัญลักษณ์ของความรักมาประดับตกแต่งด้วยเศษแก้วที่ทาบเป็นชั้นแทนสัญลักษณ์ของความรุนแรง โดยเป็นการสื่อถึงจุดเริ่มต้นของเรื่องราวความสัมพันธ์ที่มีความรักและความรุนแรงเป็นเงื่อนไข
	ชื่อผลงาน Chapter 2 Commitment หล่อเงินแท่งขึ้นรูปเป็นแหวนมีฐานใส่เพชรรอบวงชุบด้วยทองคำขาว ให้มีลักษณะคล้ายคลึงกับแหวนหมั้นแทนสัญลักษณ์ของความรัก และตกแต่งด้วยเพชรรอบวงให้คล้ายกับสนับมือแทนความรุนแรง สื่อความหมายให้เห็นถึงการยกระดับความสัมพันธ์สู่พันธะและการผูกมัด

ชิ้นงานเครื่องประดับ	ขั้นตอนการผลิตและความหมาย
	ชื่อผลงาน Chapter 3 Trick or Treat เป็นการเคาะโลหะให้ขึ้นเป็นต่างหูรูปตราซึ่งสองข้างแล้วชุบด้วยทองคำขาว ข้างหนึ่งวางประดับด้วยหัวใจดวงเล็กๆ บนฐานแทนสัญลักษณ์ของความรัก อีกข้างหนึ่งวางกระสุนปืนแทนสัญลักษณ์ของความรุนแรง เพื่อสื่อถึงความรุนแรงที่แทรกเข้ามาในความรักความสัมพันธ์ ทำให้ผู้หญิงสับสน ลังเล และแยกแยะไม่ออกระหว่างความรักกับความรุนแรง
	ชื่อผลงาน Chapter 4 Made with Love คือการหล่อทองเหลืองเป็นสนับมือรูปหัวใจแทนสัญลักษณ์ของความรุนแรงและความรัก แล้วชุบด้วยทองคำขาว ห่อด้วยกระดาษสีแดงสด คล้ายห่อช็อกโกแลต สื่อถึงว่าสิ่งที่ได้มาตอนแรกที่คิดว่าความรักแท้จริงแล้วมีแค่เปลือกนอกภายในซ่อนความรุนแรงไว้อยู่
	ชื่อผลงาน Chapter 5 Victim เป็นการเคาะโลหะขึ้นเป็นกุญแจมือสองข้างรูปหัวใจร้อยด้วยโซ่ตรวนแทนสัญลักษณ์ของความรุนแรงและความรัก แล้วชุบด้วยทองคำขาว สื่อถึงการตกเป็นเหยื่อความรุนแรงของผู้หญิง ถูกตั้งรังแกและกักขังหน่วงเหนี่ยวอยู่ในความสัมพันธ์ที่มีความรักและความรุนแรงเป็นเงื่อนไข
	ชื่อผลงาน Chapter 6 Her Heart เป็นเข็มกลัดที่ติดตรงบริเวณหัวใจของมนุษย์ เพื่อสื่อถึงความรักและความรุนแรง เริ่มต้นด้วยการเคาะโลหะขึ้นเป็นโครงสำหรับวางกระจกที่ทาบเป็นรอยคล้ายกระสุนปืนแล้วตกแต่งชุบด้วยทองคำขาว สะท้อนให้เห็นว่าความรุนแรงทางร่างกายที่ผู้หญิงได้รับสร้างบาดแผลทางจิตใจ
	ชื่อผลงาน Chapter 7 Am I free? เป็นการตัดแต่งเหล็กดัดชุบด้วยเงินเป็นเครื่องประดับใหม่ สื่อถึงบทสุดท้ายของความสัมพันธ์ที่มีความรักและความรุนแรงเป็นเงื่อนไข เมื่อผู้หญิงถูกกระทำรุนแรงซ้ำๆ และหลุดออกมาจากวังวนไม่ได้ ไม่ต่างกับการติดอยู่ในกรงขังที่ไม่มีทางหนี

นอกจากจะออกแบบเครื่องประดับเพื่อสะท้อนปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และสร้างผลกระทบในวงกว้าง ผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ต่อสาธารณชนโดยใช้ชิ้นงานเครื่องประดับเป็นสื่อกลางการรณรงค์ให้ความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมาย/ผู้รับสาร ช่องทางในการสื่อสารและปฏิบัติการของผู้รับสารเป็นหลัก โดยแบ่งยุทธศาสตร์การรณรงค์ออกเป็น 2 ช่องทางคือ 1) ช่องทางออฟไลน์ ผ่านการจัดแสดงนิทรรศการ การเสวนาวิชาการ และการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้กำหนดนโยบาย เพื่อให้ผู้ได้รับผลกระทบจากความรุนแรง รวมถึงบุคคลผู้มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลในสังคม และการเสนอผลงานการรณรงค์ทางออนไลน์ (ภาพที่ 3) และ 2) ช่องทางออนไลน์ผ่าน Facebook และ Instagram (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 3 บรรยากาศการจัดแสดงผลงาน “ก้าวพ้นใจ ก้าวข้ามไปก้าวให้พ้นทุกข์ ณ สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี” วันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 (ภาพถ่าย) บรรยากาศการจัดแสดงผลงาน Love Hurts? ที่ AUA Language Center ระหว่างวันที่ 17 ธันวาคม พ.ศ. 2562 (ภาพขวา)

ภาพที่ 4 หน้าหลักของการรณรงค์ทาง Instagram และ Facebook

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อออกแบบและผลิตสื่อระดับสำหรับการรณรงค์ยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยใช้วิธีการศึกษาทบทวนวรรณกรรมและโครงการรณรงค์ทางสังคมทั่วโลก รวมถึงการเข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมการรณรงค์เพื่อยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง ผลการศึกษาพบว่า แนวทางสำคัญในการบรรเทาปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงคือ การรณรงค์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจในการยุติความรุนแรงต่อผู้หญิง รวมถึงการปรับเปลี่ยนทัศนคติผิดๆ อันเป็นสาเหตุของความรุนแรง ปัจจุบันแม้จะมีการรณรงค์ในวงกว้าง แต่ยังไม่สามารถลดสถิติของการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงได้ อีกทั้งส่วนใหญ่ยังเป็นการผลิตซ้ำการใช้ความรุนแรงจนนำไปสู่พฤติกรรมการลอกเลียนแบบ ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบสื่อระดับในแนวทาง #LOVEMEhurtsME ที่แปรค่าสัญลักษณ์ของความรักและความรุนแรงแล้วผสมผสานกันลงในชิ้นงานสื่อระดับอย่างลงตัว เนื่องจากเป็นแนวทางที่มีความเหมาะสม สามารถสะท้อนปัญหาและเข้าถึงคนในสังคมได้ สื่อระดับชุดนี้ ไล่เรียงลำดับของความรักและความรุนแรงที่ผู้หญิงต้องเผชิญ โดยเริ่มจากจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ การผูกมัดพันธะ การใช้ความรุนแรงเป็นเงื่อนไขของความรัก และเมื่อบาดแผลความรุนแรงทางร่างกายลุกลามสร้างบาดแผลทางจิตใจ สู่จุดจบที่ผู้หญิงต้องตกอยู่ในกับดักของความรักและ

ความรุนแรงอย่างเต็มรูปแบบ นอกจากออกแบบเครื่องประดับแล้ว เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และสร้างผลกระทบในวงกว้างขึ้น ผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ต่อสาธารณชน โดยใช้ชิ้นงานเครื่องประดับเป็นสื่อกลางผ่านช่องทางออนไลน์และออฟไลน์

เครื่องประดับในโครงการนี้ สามารถสื่อสารให้สาธารณชนเข้าใจและรับรู้ถึงปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง รวมถึงเปิดโอกาสในการระดมแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยพิสูจน์ให้เห็นว่า เครื่องประดับสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการรณรงค์แก้ไขปัญหาทางสังคมได้ เนื่องจากสามารถสวมใส่ได้เป็นสิ่งใกล้ตัว เข้าถึงคนในสังคมได้โดยไม่มีข้อจำกัด ช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจ ระหว่างเหยื่อที่เคยได้รับความรุนแรงกับผู้ที่ไม่เคยประสบเหตุการณ์ สำหรับช่องทางรณรงค์แบบออนไลน์กับออฟไลน์มีข้อดีข้อเสีย ข้อได้เปรียบและข้อจำกัดแตกต่างกันไป โดยช่องทางออนไลน์สามารถเข้าถึงผู้คนได้จำนวนมาก สะดวกรวดเร็ว แต่มีข้อจำกัดในการนำเสนอ ไม่สามารถอธิบายชี้แจงครอบคลุมทุกบริบท ขณะที่ช่องทางออฟไลน์ทำให้สาธารณชนเข้าถึงผลงานเครื่องประดับอย่างใกล้ชิด เปิดโอกาสในการตีความผลงานด้วยตัวเองผ่านชิ้นงานโดยตรง สามารถนำไปต่อยอดในด้านเนื้อหา ระยะเวลา และกลุ่มเป้าหมายและอื่นๆ ได้มากมาย หนึ่งในนั้นคือการสร้างการมีส่วนร่วมและเยียวยาเหยื่อผู้ได้รับความรุนแรงในรูปแบบของศิลปะบำบัด โดยให้เหยื่อที่เคยได้รับผลกระทบจากความรุนแรงสามารถออกแบบและผลิตเครื่องประดับด้วยตัวเอง โดยมีโครงการนี้เป็นแรงบันดาลใจ

เอกสารอ้างอิง

- มูลนิธิผู้หญิง (2015). *The Anti – Abuse Soundcheck*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2019 จาก <http://womenthai.org/?p=359>
- Alex, A. (2016). *Weapon of Mass Instruction: Argentinian Artist converted a 1979 Ford Falcon into a bookmobile and went on to “spread the word”*. *The Vintagenews*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2019 จาก <https://www.thevintagenews.com/2016/03/09/weapon-mass-instruction-argentinian-artist-converted-1979-ford-falcon-bookmobile-went-spread-word/>
- Andrews, M. (2008). *Social Campaigns: Art of Visual Persuasion, Its Psychology, Its Semiotics, Its Rhetoric* (Master Thesis). University of the Arts Utrecht. สืบค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2019 จาก http://www.mahku.nl/download/m_andrews_socialcampaigns.pdf
- Lofgren, G., Lumley, T. & O'Boyle, A. (2008). *Critical Masses: Social Campaigning a Guide for Donors and Funders*. เข้าถึงเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2019 จาก https://www.thinknpc.org/wp-content/uploads/2018/07/Critical_masses.pdf

Shippee, E. (2017). Gina Raphaela Jewelry Takes a Stand Against Violence Using Bullets. *TeenVogue*. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2019 จาก

<https://www.teenvogue.com/story/gina-raphaela-jewelry-violence-women-bullets>

UN General Assembly. (1993). *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2019 จาก <https://www.refworld.org/docid/3b00f25d2c.html>

โครงการออกแบบเครื่องประดับที่สะท้อนถึงสภาวะของความไม่จีรัง

Jewelry Design Project represents the State of Impermanence

วิริน ชาวนะ¹ และ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวี ศิรินคราภรณ์²

Wirin Chaowana¹ and Assoc.Prof.Supavee Sirinkraporn (Ph.D.)²

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้ต้องการสร้างสรรค์เครื่องประดับที่สะท้อนถึงสภาวะของความไม่จีรัง ซึ่งเป็นสังขารธรรมที่สอดคล้องกับหลักไตรลักษณ์แห่งพุทธปรัชญาที่ว่าด้วยอนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง ทุกขัง คือ ความเป็นทุกข์ และอนัตตา คือ ความไม่มีตัวตน มุ่งเน้นที่การศึกษาเนื้อหาของไตรลักษณ์เพื่อวิเคราะห์จุดสำคัญสำหรับการออกแบบ จากนั้นนำมาเชื่อมโยงสู่กระบวนการสร้างสรรค์ที่นำเสนอสุนทรียภาพของความเสื่อมสลายให้ปรากฏในผลงานเครื่องประดับ

จากการวิเคราะห์หลักไตรลักษณ์พบว่าแก่นของความไม่จีรังคือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดขึ้นทุกขณะ จึงได้นำเนื้อหาดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานโดยมุ่งสู่การนำเสนอสิ่งที่แสดงความเสื่อมสลาย และความไม่สมบูรณ์แบบ ซึ่งทัศนธาตุที่ใช้ในการออกแบบได้มาจากการสังเกตการแปรสภาพของมาลัยดอกไม้สดที่ค่อย ๆ แห่งเหี่ยวไปตามกาลเวลา และวัสดุได้มาจากการนำเอากระดาษมาทดลองด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อเปิดเผยลักษณะและทัศนธาตุที่สื่อสารถึงสภาวะของความเสื่อมสลาย ภายหลังจากการสังเกตและบันทึกทัศนธาตุแห่งสภาวะดังกล่าว จึงนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการออกแบบและนำไปขึ้นรูปผลงานที่สอดคล้องกับแนวความคิด เกิดเป็นผลงานเครื่องประดับที่มีคุณค่าในด้านของความหมาย กระบวนการทำงาน และปรัชญา นับเป็นวัตถุที่สร้างความประจักษ์ต่อจิตใจ เอื้อให้เกิดการตอบโต้หรือเรียนรู้ถึงความรู้สึกนึกคิดที่เป็นประโยชน์ พร้อมทั้งนำพาผู้สวมใส่ไปสู่ความตระหนักถึงความไม่จีรังของสรรพสิ่ง

จากกระบวนการศึกษา การวิเคราะห์ข้อมูล และการทดลองวัสดุ ทำให้ค้นพบองค์ความรู้ที่นำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานเครื่องประดับอันสะท้อนถึงสภาวะของความไม่จีรังได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมแนวความคิดเชิงปรัชญา และวัตถุประสงค์ของการวิจัย สามารถนำไปเสริมสร้างวิธีการสื่อสารขององค์ประกอบศิลป์และพื้นที่ติดตั้งบนร่างกาย ในฐานะของงานเครื่องประดับเพื่อยกระดับจิตใจต่อไป

คำสำคัญ : เครื่องประดับ, ความไม่จีรัง, ไตรลักษณ์, การเปลี่ยนแปลง

¹ ภาควิชาการออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Art, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

² ภาควิชาการออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Art, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

Abstract

This research project aims to create the jewelry that represents the state of impermanence which conforming to the Three marks of existence in Buddhism; impermanence, suffering, and non-self. Focusing on the doctrines of the three marks of existence, the researcher analyzed and interpreted its essence into the design that embodies the aesthetics of decay in the jewelry.

According to the analysis of the three marks of existence, the core of impermanence is the constant state of changes. Therefore, the researcher applied the finding to the design process, depicting the appearance of decay and imperfection. The visual elements of the design are derived from the observation of the transformation of fresh flowers gradually wither over time. The jewelry materials were papers selected from the series of experiments which various methods of application were used on papers to create the characteristic of decay. After the observation and analysis of the visual elements, the next process is searching for design guidelines and creating forms related to the concept, resulting in the jewelry with values in terms of meaning, work process, and philosophy. Emerging from the research and its development is the researcher's cognizance of the doctrines, and the understanding of purposeful design methods and process. In term of the wearers, the finished design is intended to influent the wearer's realization of the impermanence of secular things.

From the researching, analyzing, and experimenting on materials, the researcher has discovered the knowledge that can create jewelry representing the state of impermanence appropriately and consistent with the philosophical elements and the objectives of the project. The research findings can also be looked further into the composition and installation area on the body.

Keyword: Jewelry, Impermanence, The Three Marks of Existence, Change

บทนำ

ในปัจจุบัน มนุษย์ต่างมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างสรรค์สรรพสิ่งให้สมบูรณ์ ผลิตผลจากระบบอุตสาหกรรมถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ มีความสม่ำเสมอ เที่ยงตรง แต่ทว่าไร้ความมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งระบบอุตสาหกรรมนี้ส่งผลกระทบต่อความคิดของผู้คนในเรื่องของความต้องการสิ่งของที่มีความคงทนถาวร และมีความสมบูรณ์ในตัวเอง ไม่ต่างจากศิลปินเมื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ก็ต้องการให้ผลงานเกิดความสมบูรณ์แบบแต่ในความเป็นจริงแล้ว เราปฏิเสธไม่ได้ว่า ทุกผลงานหรือสิ่งของต่างก็มีส่วนที่ไม่สมบูรณ์ ซึ่งศิลปินและช่างฝีมือผู้สร้างสรรค์ผลงานด้วยมือของตนต่างก็ทราบดีถึงข้อจำกัดของความสมบูรณ์แบบนั้น

จากการที่ข้าพเจ้าได้ทำงานศิลปะอย่างต่อเนื่องมาเป็นระยะเวลาหลายปี ผลงานของข้าพเจ้าถูกสร้างขึ้นจากการผลิตด้วยมือและใช้วัสดุหลักคือกระดาษ บางชิ้นตอนนี้อาจมีการใช้เครื่องจักรมาช่วยเพื่อเป็นการทุ่นแรงลดระยะเวลา และทำให้ได้ชิ้นงานที่มีความสม่ำเสมอมากขึ้น ข้าพเจ้ามักมุ่งหมายให้เกิดความสมบูรณ์แบบมากที่สุด หากทุกครั้ง ข้าพเจ้าก็มีอาการหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเกิดขึ้นอยู่เสมอ ความผิดพลาดที่เกิดขึ้นก่อให้เกิด

ดำเนินในชิ้นงานและกระทบต่อความรู้สึกของข้าพเจ้า โดยค่อย ๆ ปรับทัศนคติของข้าพเจ้าให้เรียนรู้ว่าไม่มีสิ่งใดสมบูรณ์แบบในตัวเอง อีกประการหนึ่งคือการใช้กระดาษซึ่งเป็นวัสดุที่ไม่คงทน จึงเห็นความเปลี่ยนแปลงอันเกิดขึ้นกับชิ้นงานเมื่อระยะเวลาผ่านไป จนกระทั่ง ทำให้เกิดข้อคิดเกี่ยวกับความไม่จีรังของสรรพสิ่งที่ผันเปลี่ยนไปตามอายุขัย ซึ่งสำหรับตัวข้าพเจ้าเองนั้นสามารถยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ และมองว่าในความเสื่อมสภาพนั้นก็มีความงามในแต่ละช่วงเวลา

จากข้อคิดที่ข้าพเจ้าได้รับจากการทำงาน ในเรื่องของการไม่มีสิ่งใดสมบูรณ์แบบโดยแท้จริง และความไม่จีรังของสรรพสิ่งที่ทั้งหลาย สอดคล้องกับแก่นสัจธรรมเรื่อง “ไตรลักษณ์” ในพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ชี้ให้เห็นความจริงที่เป็นกฎแห่งธรรมชาติของสิ่งทั้งปวงที่มีการเปลี่ยนแปลง เกิด-ดับ อยู่เสมอ จึงไม่มีสิ่งใดยั่งยืนและไม่มีตัวตนที่แท้จริง

ข้าพเจ้าจึงเกิดแรงบันดาลใจที่จะสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับที่สะท้อนถึงสภาวะของความไม่จีรัง เพื่อแสดงแนวคิดเรื่องไตรลักษณ์ โดยมีรูปแบบเดิมของผลงานข้าพเจ้าที่ล้วนมุ่งสู่เป้าหมายของความสมบูรณ์แบบเป็นต้นแบบแห่งการแสดงผล โดยจักเปลี่ยนระบบความคิดและกระบวนการทำงานทั้งหมดให้เป็นไปอย่างย้อนแย้ง ผู้การนำเสนอสิ่งที่แสดงกาลวาระ ความไม่จีรัง และความไม่สมบูรณ์แบบให้ปรากฏในทุกขั้นตอนและทุกทรรคนะ เกิดเป็นผลงานเครื่องประดับที่มีรูปลักษณะตรงข้ามกับเครื่องประดับทั่วไปที่มีความคงทนและส่วนมากทำจากวัสดุมีค่า แต่มีคุณค่าในด้านของความหมาย กระบวนการทำงานที่เปรียบได้ดูเดียวกับเครื่องมือนำพาจิตใจให้ได้รับการสั่งสอน และการเรียนรู้ที่ได้จากการตอบโต้กับความรู้สึกและความคิดของข้าพเจ้าในฐานะผู้สร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับให้ก่อเกิดการตระหนักถึงสัจธรรมแห่งธรรมชาติของสรรพสิ่งที่ล้วนไม่มีความยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและสภาพที่เกี่ยวกับความไม่สมบูรณ์แบบและความไม่จีรังของสรรพสิ่ง ตามหลักไตรลักษณ์แห่งพุทธปรัชญา เพื่อนำมาเชื่อมโยงสู่การออกแบบและนำเสนอความงามของความไม่สมบูรณ์แบบและความไม่จีรังผ่านเครื่องประดับร่วมสมัย สามารถสร้างความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและความคิดของผู้คนในศตวรรษที่ 21
2. เพื่อทดลองหาวิธีการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับที่มีความย้อนแย้ง เป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามวิธีการทำงานแบบเดิม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแสดงออกถึงสุนทรียภาพที่เกิดขึ้นจากความไม่เที่ยงตรง ความไม่จีรังและคาดการณ์ไม่ได้ ซึ่งทั้งหมดสอดคล้องกับแนวความคิดเรื่องไตรลักษณ์

อุปกรณ์และวิธีการ

1. รวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาเกี่ยวกับไตรลักษณ์ ทำการวิเคราะห์เพื่อเกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน และค้นหาประเด็นหลักสำคัญที่จะนำมาเชื่อมโยงสู่แนวคิดในการออกแบบ
2. ศึกษาผลงานของศิลปินและนักออกแบบที่สร้างสรรค์ผลงานที่มีแนวคิดเกี่ยวกับไตรลักษณ์ เพื่อวิเคราะห์กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน รูปแบบการนำเสนอ และวัสดุที่นำมาใช้ รวมถึงค้นหาคุณค่าและความสำคัญของแนวคิดไตรลักษณ์ที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนในศตวรรษที่ 21
3. วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาสร้างกรอบความคิดสร้างสรรค์ และค้นหาทัศนธาตุที่สะท้อนความไม่จีรัง
4. ทดลองวัสดุ ทดลองขึ้นรูปชิ้นงาน และจัดองค์ประกอบศิลป์ที่แสดงความงามของความเสื่อมสลายให้สอดคล้องกับแนวคิดของความไม่จีรังในหลักไตรลักษณ์ เพื่อค้นหาแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับ

5. พัฒนาชิ้นงานที่ได้จากแนวทางการสร้างสรรค์ และสรุปผลการวิจัย

ผลและวิจารณ์

1. จากการศึกษาเนื้อหาของไตรลักษณ์ พบว่าเป็นหลักพุทธธรรมที่กล่าวถึงลักษณะธรรมชาติ 3 ประการของสิ่งทั้งปวง หรือเรียกว่า สามัญลักษณ์ อันประกอบด้วย อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง ทุกสิ่งมีการแปรเปลี่ยนเสมอเมื่อเวลาผ่านไป ทุกขัง คือ ความทนอยู่ไม่ได้ ความเสื่อมสลาย อันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ และอนัตตา คือ ความไม่ใช่ตัวตน ลักษณะทั้ง 3 ประการเกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ ที่แสดงอาการสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

เมื่อศึกษาเนื้อหาจากหนังสือและบทความที่อธิบายความหมายของไตรลักษณ์ พบว่ามีคำสำคัญหลายคำที่ปรากฏซ้ำอยู่ในเนื้อหาบ่อยครั้ง จึงได้ทำการรวบรวมคำสำคัญต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ตามหลักไตรลักษณ์ ทั้ง 3 ประการ แสดงดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงคำสำคัญที่ปรากฏในเนื้อหาของหลักไตรลักษณ์

อนิจจัง	ทุกขัง	อนัตตา
- การเกิด-ดับ	- กัดค้น	- ปราศจากตัวตน
- ชั่วคราว	- กร่อน	- เป็นไปตามเหตุปัจจัย
- ปฏิเสธความเที่ยง	- กลายรูป	- ไม่ใช่ตัวตน
- เปลี่ยนแปลง	- ก่อให้เกิดทุกข์	- ไม่ได้ตามปรารถนา
- แปรปรวน	- เกิดขึ้นและสลายตัว	- ไม่เป็นเจ้าใหญ่
- แปรสภาพ	- ชัดแย้ง	- ไม่เป็นไปในอำนาจ
- ไม่คงที่	- คงทนอยู่ไม่ได้	- ไม่มีตัวตนที่แท้
- ไม่เที่ยง	- คงอยู่ในสภาพนั้นไม่ได้	- ไม่มียึดถือ
- ไม่ยั่งยืน	- คลอนแคลน	- ไม่อยู่ในอำนาจ
- เสื่อมสลาย	- แตกสลาย	- ไร้เจ้าของ
	- บกพร่อง	- ว่างเปล่า
	- บีบคั้น	
	- ปฏิเสธความสุข	
	- ผันแปร	
	- ผิดแผก	
	- ไม่คงตัว	
	- ไม่สมบูรณ์	
	- ย่อยยับ	
	- เสื่อมโทรม	
	- หมดสภาพ	

จากนั้นนำคำสำคัญที่ปรากฏมาจัดหมวดหมู่ตามกลุ่มความหมาย ซึ่งสามารถแบ่งคำออกได้ 6 กลุ่ม คือ เปลี่ยนแปลง เป็นทุกข์ เสื่อมสภาพ ไม่สมบูรณ์ ควบคุมไม่ได้ และไม่มีตัวตน จึงจะนำไปใช้เพื่อสร้างกรอบความคิดสร้างสรรค์ผลงาน โดยจะนำคำว่า เปลี่ยนแปลง มาใช้เป็นหลัก เนื่องจากเป็นกลุ่มคำที่มีจำนวนคำสำคัญมากที่สุด และเป็นคำสำคัญที่อยู่ในเนื้อหาของหลักอนิจจัง ซึ่งเป็นภาวะที่ปรากฏให้มองเห็นได้ง่ายและชัดเจน

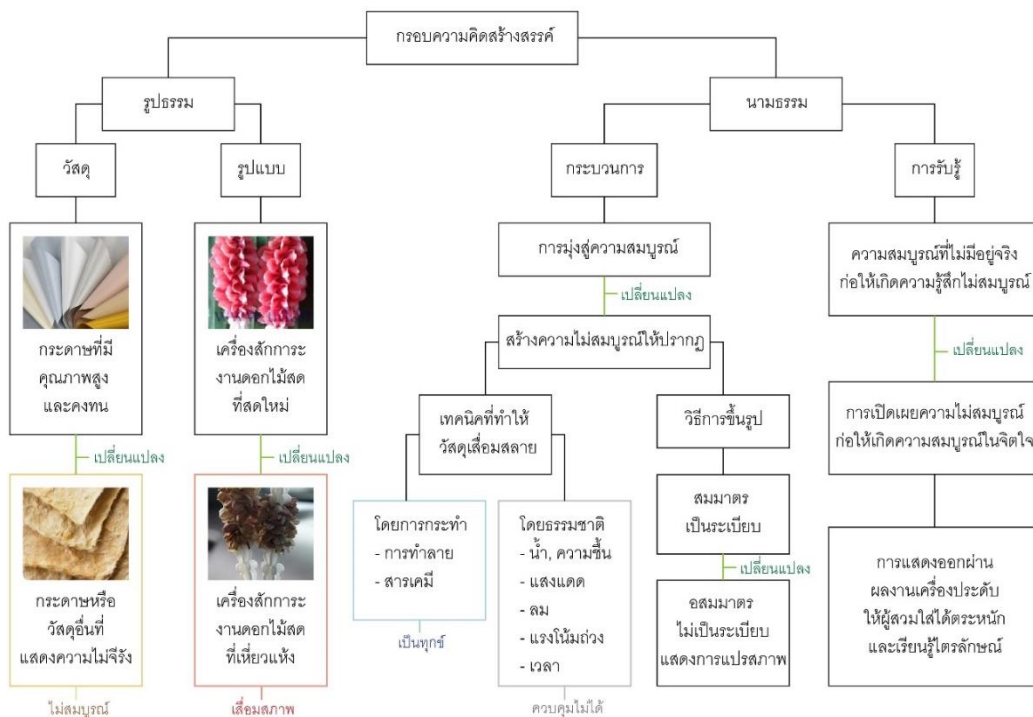

ภาพที่ 1 ภาพแสดงคำสำคัญที่ปรากฏในเนื้อหาของหลักไตรลักษณ์โดยจัดกลุ่มตามความหมาย
ที่มา : วิริน เชาวนะ, 2563

2. จากการศึกษาผลงานของศิลปินและนักออกแบบที่สร้างสรรค์ผลงานที่มีแนวคิดเกี่ยวกับไตรลักษณ์ พบว่ามีการสื่อสารเนื้อหาของไตรลักษณ์ผ่านทางสัญลักษณ์และวัสดุ เช่น การใช้วัสดุที่มาจากธรรมชาติหรือเคยเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งมีชีวิตอย่างกระดูกสัตว์หรือเส้นผม ที่ทำให้เกิดความสะเทือนอารมณ์แก่ผู้ชม การใช้ดอกไม้สดที่ทำให้เห็นการเสื่อมสภาพเมื่อระยะเวลาผ่านไป เป็นต้น ซึ่งในแต่ละผลงานมีการใช้เทคนิคที่แตกต่างกันออกไป โดยมีข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือ มักเป็นเทคนิคที่ต้องใช้ระยะเวลาในการทำงานค่อนข้างนาน เช่น การถักทอ การวาดเส้นอย่างละเอียด การจัดเรียง จึงวิเคราะห์ได้ว่าศิลปินได้เรียนรู้ไตรลักษณ์ระหว่างกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

ไตรลักษณ์เป็นประเด็นที่ศิลปินและนักออกแบบให้ความสนใจในวงกว้าง โดยไม่ได้จำกัดเพศ วัย หรือเชื้อชาติทำให้เห็นว่าในโลกศตวรรษที่ 21 ที่รวดเร็วด้วยเทคโนโลยี ผู้คนยังตระหนักได้ถึงความจริงที่ยั่งยืนของสรรพสิ่ง ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของความคิดในด้านการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ

3. จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้รวบรวมมา จึงพัฒนาไปสู่รูปแบบของการกำหนดกรอบความคิดสร้างสรรค์ โดยการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทำงานจากเดิมที่มุ่งสู่ความสมบูรณ์แบบ ไปเป็นการนำเสนอความไม่สมบูรณ์แบบทั้งทางด้านรูปธรรม และนามธรรม เพื่อเป็นการเรียนรู้และสอนตนเองระหว่างกระบวนการทำงาน และได้ผลงานเป็นเครื่องประดับที่สะท้อนไตรลักษณ์ โดยแต่ละชิ้นตอนและผลลัพธ์มีความสอดคล้องกับคำสำคัญหลักที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาของไตรลักษณ์

ภาพที่ 2 แผนผังแสดงกรอบความคิดสร้างสรรค์

ที่มา : วิริน เชาวณะ, 2563

สำหรับทัศนธาตุที่ใช้ในการออกแบบ ข้าพเจ้าเลือกเครื่องสักการะงานดอกไม้สดประเภทมาลัย เนื่องจากผู้นิยมใช้ในชีวิตประจำวันและเป็นสิ่งที่พบได้ทั่วไปมาใช้เป็นต้นแบบในการสังเกตทัศนธาตุ โดยสังเกตถึงเปลี่ยนแปลงของดอกไม้สด และบันทึกสภาพที่เปิดเผยให้เห็นถึงความเสื่อมสภาพของดอกไม้ที่เหี่ยวแห้ง และวิเคราะห์ทัศนธาตุที่แสดงออกถึงความไม่จริง การเลือกมาลัยที่ทำจากดอกไม้ต่างชนิดกันดังกล่าว ส่งเสริมให้เห็นถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพ คือ สี พื้นผิว รูปทรง และทางนามธรรม คือความรู้สึกแห่งความเสื่อมสลายอันไม่มีสิ่งใดจุดรั้งไว้ได้

ภาพที่ 3 การแปรสภาพของมาลัยดอกไม้สด

ที่มา : วิริน เชาวณะ, 2563

ลักษณะทางกายภาพของมาลัยมีการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ สีหม่นหมองลง พื้นผิวเหี่ยวย่นและแห้งแข็ง รูปทรงหย่อนคล้อย เว้าแหว่ง และหดตัว ซึ่งลักษณะเหล่านี้ส่งผลให้เกิดความรู้สึกหดหู่ เศร้าหมอง บกพร่อง และไม่มั่นคง

ภาพที่ 4 ทิศนธาตุทางด้านสี พื้นผิว และรูปทรง ที่ได้จากการสังเกตการแปรสภาพของมาลัย
ที่มา : วิริน เชาวนะ, 2563

4. จากการสังเกตและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของทัศนธาตุของมาลัย จึงนำมาสู่การทดลองวัสดุ โดยเลือกกระดาษชนิดต่าง ๆ มาทดลองให้ปรากฏลักษณะของความเสื่อมสลาย ด้วยวิธีและปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การใช้ความร้อน การใช้ความชื้น การใช้แรงกระทำ การใช้การเสียดสี และการใช้สารเคมี ซึ่งได้ผลออกมาเป็นกระดาษที่มีเปลี่ยนสภาพไปทั้งสีที่หม่นไหม้ พื้นผิวที่ยับย่น ผุกรอบ และรูปทรงที่สูญเสียไป ไม่เหลือสภาพเดิม สอดคล้องกับการสังเกตทัศนธาตุของมาลัยในขั้นตอนก่อนหน้า

ภาพที่ 5 การทดลองวัสดุ
ที่มา : วิริน เชาวนะ, 2563

จากผลการทดลองวัสดุ กระดาษที่เลือกนำมาใช้ในการออกแบบ คือ กระดาษ Curious Metallics เนื่องจากให้ผลลัพธ์ที่แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงและเสื่อมสลายได้ชัดเจนที่สุด จึงนำมาทดลองเพิ่มเติม และขึ้นรูปทรงต่าง ๆ เพื่อค้นหาแนวทางการออกแบบที่สอดคล้องกับแนวคิดอันสื่อสารถึงการเปลี่ยนแปลงเพื่อเผยความไม่สมบูรณ์

ภาพที่ 6 แนวทางการออกแบบ

ที่มา : วิริน เซาวนะ, 2563

จากภาพที่ 6 ได้ทำการทดลองขึ้นรูปทรงเพื่อค้นหาแนวทางการออกแบบ โดยมีแนวทางอ้างอิงมาจากรูปทรงของมาลัยดอกไม้สดที่เหี่ยวเฉา และรูปทรงอื่น ๆ จากการพับกระดาษแบบต่าง ๆ จากนั้นจึงพัฒนาต่อด้วยการผสมผสานระหว่างการพับกระดาษและกระดาษส่วนที่นำไปทำให้เกิดลักษณะของการเสื่อมสลายเข้าด้วยกัน โดยแสดงการค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจากส่วนที่สมบูรณ์สู่ส่วนที่เสื่อมสลาย ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 การพัฒนาแนวทางการออกแบบและทดลองขึ้นรูปทรง

ที่มา : วิริน เซาวนะ, 2563

5. จากแนวทางการออกแบบ ได้นำมาพัฒนาต่อเพื่อสร้างสรรค์เป็นผลงานเครื่องประดับ แสดงดังภาพที่ 8 แบบจำลองชิ้นงานมีลักษณะเป็นวงกลม ซึ่งเป็นรูปร่างที่สื่อถึงความสมบูรณ์ แต่เมื่อพิจารณาโดยรอบชิ้นงานจะพบว่าเป็นรูปทรงที่ไม่สมมาตร และประกอบขึ้นจากชิ้นส่วนที่ค่อย ๆ ถูกทำลายให้มีรอยยับย่นและสีที่เข้มมากขึ้น เพื่อแสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงจากความสมบูรณ์ไปสู่ความเสื่อมสลาย จากนั้นจึงค้นหาพื้นที่สวมใส่บนร่างกายพบว่า มีลักษณะและขนาดที่เหมาะสมสำหรับเป็นเข็มกลัด ซึ่งสามารถแสดงชิ้นงานให้เห็นได้ชัดเจนทั้งชิ้น และ

เมื่อนำไปประดับบนร่างกายจะทำให้ชิ้นงานค่อย ๆ หย่อนคล้อยลงเป็นวงรีเมื่อเวลาผ่านไป การเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏทั้งในลักษณะของชิ้นงานและการสวมใส่ จึงสอดคล้องกับแนวความคิดที่ต้องการแสดงการแปรสภาพของ ความสมบูรณ์สู่ความเสื่อมสลายได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 8 แบบจำลองผลงานเครื่องประดับที่สะท้อนถึงสภาวะของความไม่จีรัง

ที่มา : วิริน เชาวณะ, 2563

สรุป

การวิจัยโครงการออกแบบเครื่องประดับที่สะท้อนถึงสภาวะของความไม่จีรัง ทำให้ข้าพเจ้าค้นพบองค์ความรู้ที่สามารถนำมาสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับร่วมสมัยที่แสดงออกถึงแนวคิดของไตรลักษณ์ ในด้านของความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งที่มีการแปรเปลี่ยนอยู่เสมอ โดยข้าพเจ้าได้เรียนรู้ไตรลักษณ์ผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน ที่มุ่งนำเสนอความงามของความไม่สมบูรณ์แบบ แต่กลับทำให้เกิดความตระหนักรู้และเข้าใจในความไม่จีรังจนเกิดเป็นความสมบูรณ์ภายในจิตใจ

ในกระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน ได้มีการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน โดยเริ่มต้นจากการศึกษาความหมายของไตรลักษณ์ แล้วจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อหาจุดสำคัญสำหรับใช้เป็นแนวคิดในการออกแบบ ซึ่งพบว่าแก่นของความไม่จีรังก็คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จากนั้นจึงศึกษาผลงานศิลปกรรมที่ใช้ไตรลักษณ์เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่าศิลปินได้เรียนรู้ไตรลักษณ์ในระหว่างที่ทำผลงาน จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด จึงนำไปสู่การสร้างกรอบความคิดสร้างสรรค์ที่นำการเปลี่ยนแปลงมาใช้ในทุกขั้นตอนทั้งทางด้านรูปธรรม ได้แก่ การใช้วัสดุที่แสดงลักษณะของการเสื่อมสลาย รูปแบบที่ใช้ทัศนธาตุของดอกไม้ให้วิเวจ และด้านนามธรรม กล่าวคือ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานที่มุ่งนำเสนอถึงความไม่สมบูรณ์ให้ปรากฏ การรับรู้ถึงสภาวะไม่เที่ยงผ่านผลงานเครื่องประดับ จากกรอบความคิดสร้างสรรค์ที่ได้ นำไปสู่การค้นหาทัศนธาตุโดยการสังเกตการแปรสภาพของมาลัยดอกไม้สดจากความสมบูรณ์สดใหม่สู่ความเหี่ยวเฉาร่วงโรย ซึ่งได้บันทึกทั้งการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ คือ สีที่หม่นหมอง พื้นผิวเหี่ยวยุบ รูปทรงที่หย่อนคล้อยและว่าแหวงส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านนามธรรมคือความรู้สึกหดหู่ เศร้าหมอง และไม่มั่นคง เมื่อได้ทัศนธาตุแล้วจึงนำมาทดลองวัสดุโดยกระทำวิธีการต่าง ๆ ให้กระดาษเกิดสี พื้นผิว และรูปทรงที่แสดงความเสื่อมโทรมผุพัง แล้วจึงนำไปขึ้นรูปทรง

เพื่อค้นหาแนวทางการออกแบบจนได้ออกมาเป็นผลงานเครื่องประดับที่แสดงการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์จากความสมบูรณ์ไปสู่สุนทรียะของความเสื่อมสลาย ซึ่งตอบโต้กับความรู้สึกของผู้ชมหรือผู้สวมใส่ให้ได้ตระหนักถึงความไม่จีรังยั่งยืนของสรรพสิ่ง

จากกระบวนการทำงานและผลการสร้างสรรค์ชิ้นงาน ทำให้ได้เครื่องประดับที่สะท้อนถึงสภาวะของความไม่จีรัง สอดคล้องกับแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย และยังสามารถนำไปพัฒนาทางด้านองค์ประกอบศิลป์และพื้นที่ติดตั้งบนร่างกายเพื่อเป็นชุดเครื่องประดับที่ดียิ่งขึ้นในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ประยุทธ์ ปยุตโต. (2543). ไตรลักษณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.

พุทธทาสภิกขุ. (2552). คู่มือมนุษย์. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.

ณัฐพันธ์ ปิ่นทวีเกียรติ. (2563). คู่มือมนุษย์ 2 ไตรลักษณ์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี้ยงเสียง.

ชุมชนคลองเตยและกระบวนการออกแบบการพัฒนาเมืองแบบครอบคลุม Khlong Toei Community and Inclusive Urban Development and Design

ณัฐวุฒิ อัสวโกวิทวงศ์¹ และ ธาราดล เสาร์ชัย²

Nattawut Usavagovitwong¹ and Tharadol Sourachai²

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้แสดงให้เห็นความสำคัญของกระบวนการสร้างมโนทัศน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เมืองขนาดใหญ่ของชุมชนผู้มีรายได้น้อยผ่านกระบวนการออกแบบครอบคลุม (Inclusive design) โดยอาศัยการปฏิบัติการภาคสนามของ “โครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยในชุมชนคลองเตย” หรือสมาร์ท คอมมูนิตีในพื้นที่ท่าเรือคลองเตย เป็นข้อพิพาททางความคิดในการเปลี่ยนรูปร่างเมืองระหว่างเจ้าของที่ดินและผู้อยู่อาศัยในชุมชน ปฏิบัติการออกแบบได้ดำเนินงานในช่วง เดือนเมษายนพ.ศ. 2561 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 ในพื้นที่เครือข่ายชุมชนคลองเตย 26 ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างทางเลือกในการฟื้นฟูเมืองที่ได้ประโยชน์ร่วมกันของทุกฝ่ายที่ยอมรับได้ และ 2) เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลไกการตัดสินใจของคนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบต่อการพัฒนา โดยวิธีการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) โดยภาคีสถาบันการศึกษาผ่านการเก็บข้อมูลและสำรวจกายภาพพื้นที่ ตลอดจนการสร้างพื้นที่เจรจาเพื่อรับฟังข้อมูลผู้อยู่อาศัยใน 8 ชุมชน ประกอบด้วย เงื่อนไข ความคาดหวัง ข้อจำกัด และวิสัยทัศน์ในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่พื้นที่โดยใช้กลไกเครือข่ายชุมชนคลองเตย ผลผลิตของการศึกษาได้นำมาสู่การสร้างรูปแบบและตัวแบบของการพัฒนาพื้นที่เมือง ที่อยู่อาศัย ที่ครอบคลุมวิถีชีวิต เศรษฐกิจ โครงสร้างสังคม เพื่อสร้างกระบวนการเจรจากับเจ้าของที่ดิน โดยพบว่า ผลลัพธ์ของการศึกษาประกอบด้วย 1) การออกแบบครอบคลุมเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นปัญหา ข้อจำกัด ศักยภาพ และโอกาสจากมุมมองแบบร่วมแรงร่วมใจการพัฒนาพื้นที่อย่างรอบด้าน มากกว่าการออกแบบด้วยมุมมองแบบบนลงล่าง (Top-down design approach) 2) ได้เพิ่มอำนาจให้เกิดการสร้างกลไกร่วมที่ผนวกรวมเอาผู้ได้รับผลกระทบเข้าสู่กลไกในการตัดสินใจต่อการพัฒนาพื้นที่ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายกับเจ้าของที่ดินได้อย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ : ที่อยู่อาศัย การออกแบบครอบคลุม คลองเตย การมีส่วนร่วม

Abstract

This article portrays the significance of urban regeneration in a low-income settlement via an inclusive design process. Using a participatory design approach, the authors (members of an academic operational task-force) had conducted the study from April 2018 to September 2019. The goal was to resolve the

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร 10900 ประเทศไทย

School of Architecture, Sripatum University, Bangkok 10900, Thailand

² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร 10900 ประเทศไทย

School of Architecture, Sripatum University, Bangkok 10900, Thailand

mismatched vision between the landowner and residents in 26 Khlong Toei communities. The study's aim was two-fold: 1) to provide urban and community regeneration options accepted by every stakeholder and 2) to include the vulnerable stakeholders in the decision-making dialogue. The authors studied the data collected and physical surveys. This included focus groups and workshops in 8 communities; thus, addressing the residents' anticipations, limitations, conditions, and shared visions of the coming change. The study 's inclusive design process elevates the bargaining power of the residents with the landowner by being included in the responsively mutual dialogue. The results of this study help 1) being a tool for better understanding in potentials and limits from empathic point of view and 2) illustrate a viable model for housing development and urban regeneration; one that exemplifies the interconnection among social structure, economic conditions, and lifestyles of the residents.

Keywords : Housing, Inclusive Design, Khlong Toei, Participation

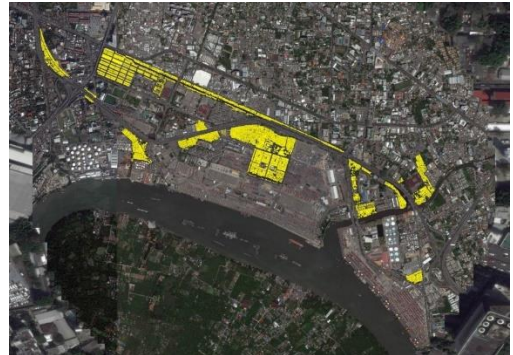
1. บทนำ

แผนแม่บทการพัฒนาพื้นที่เพื่อการบริหารจัดการประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์ที่ดินของการท่าเรือแห่งประเทศไทยในพื้นที่ท่าเรือคลองเตย ได้วางแผนแม่บทตามโครงการ "Smart Community" คอนโดมีเนียม โดยได้ปรากฏข้อเสนอ 3 ทางเลือก คือ 1) ให้ย้ายชุมชนในพื้นที่ของการท่าเรือไปยังที่ดินที่ทางการท่าเรือได้จัดหาให้ในบริเวณใกล้เคียงราว 50 ไร่ 2) การย้ายชุมชนไปยังพื้นที่ย่านหนองจอกโดยให้กรรมสิทธิ์ที่ดินถาวร และ 3) การรับเงินเยียวยาเพื่อกลับภูมิลำเนา โดยทั้งหมดนี้ ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อการอยู่อาศัยของชุมชนกว่า 14,000 หลังคาเรือน รวม 26 ชุมชนบนพื้นที่ปัจจุบันรวมกันราว 300 ไร่

การดำเนินการตามแผนแม่บทในครั้งนี้ก่อให้เกิดการปรับตัวของชุมชนย้ายกว้างขวางเนื่องด้วยปัจจัยสองประการ คือ ประการแรก คือการเปลี่ยนแปลงกายภาพการอยู่อาศัยจากการอยู่อาศัยในแนวราบมาสู่การอยู่อาศัยในแนวตั้ง ยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและเงื่อนไขด้านความหนาแน่น ตลอดจนการค่าใช้จ่ายที่ติดตามมาภายหลัง และประการที่สอง คือการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการย้ายแหล่งงาน การเปลี่ยนแปลงของละแวกบ้านที่เคยมีมา ตลอดจนถึงความสัมพันธ์กลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ จากความเปลี่ยนแปลงทั้งสองประการจึงมีความจำเป็นในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดฉันทามติในการสร้างอนาคตและวิสัยทัศน์ใหม่ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ร่วมกับบทบาทของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาเมือง อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนให้เกิดผลในเชิงปฏิบัติยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมเนื่องจากแนวทางการกำหนดการปรับปรุงโครงการทั้งหมดเป็นการกำหนดเป้าหมายบนฐานคิดของเจ้าของที่ดินฝ่ายเดียว โดยปราศจากการเปิดพื้นที่เพื่อการเจรจาและสร้างข้อตกลงร่วมที่ผนวกรวมผู้มีส่วนได้เสียของโครงการอย่างกว้างขวางพอ

โจทย์ของกระบวนการสร้างฉันทามติร่วมกันในการออกแบบและกำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่ทุกฝ่ายยอมรับได้นั้นต้องอาศัยเครื่องมือการออกแบบที่ครอบคลุมข้อคิดเห็นที่มาจากผู้มีส่วนได้เสียที่รอบด้าน กระบวนการนี้

อาศัยฐานคิดจากการมองทุกผู้มีส่วนได้เสียเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาและสร้างความเปลี่ยนแปลง (Goltsman and Iacofano, 2007) หรือ เมืองที่ผนวกรวมทุกภาคส่วน (Inclusive cities) โดยอาศัยปฏิบัติการผ่านกระบวนการออกแบบพัฒนาเมืองแบบครอบคลุม (Inclusive urban design) โดยเฉพาะกับภาคเศรษฐกิจไม่เป็นทางการ

ภาพที่ 1 ส่วนหนึ่งของโครงการ Smart Community คลองเตยที่ปรับปรุงบนพื้นที่ชุมชนที่กระจายอยู่ในพื้นที่ของการท่าเรือแห่งประเทศไทยทั้งหมด 2,300 ไร่

ที่มา: <https://thailand-property-news.knightfrank.co.th/2019/03/06/>

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เพื่อสร้างฐานข้อมูลการอยู่อาศัย ตลอดจนการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์การทางสังคม-เศรษฐกิจของผู้อยู่อาศัยพื้นที่ กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างโปรแกรมการอยู่อาศัย โดยเน้นกระบวนการร่วมสร้างสรรค์ (Co-creation) จากหลากหลายมิติที่เกี่ยวข้อง
- 2.2 เพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยในชุมชนคลองเตย โดยมีฉากทัศน์ (Scenario) ที่หลากหลาย ทั้งด้านการใช้พื้นที่สาธารณะ การเชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชน การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ตลอดจนถึง model ในการอยู่อาศัยภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ
- 2.3 เพื่อสร้าง platform ในการทำงานที่เป็นรูปธรรมในระดับพื้นที่และนโยบายในการสื่อสารระหว่างภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยการสร้างพื้นที่เจรจาแลกเปลี่ยน (Dialogue) ตลอดจนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สร้างฉันทามติร่วมในการแก้ปัญหาการอยู่อาศัยและการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมของการอยู่อาศัยใหม่

3. วิธีการศึกษา

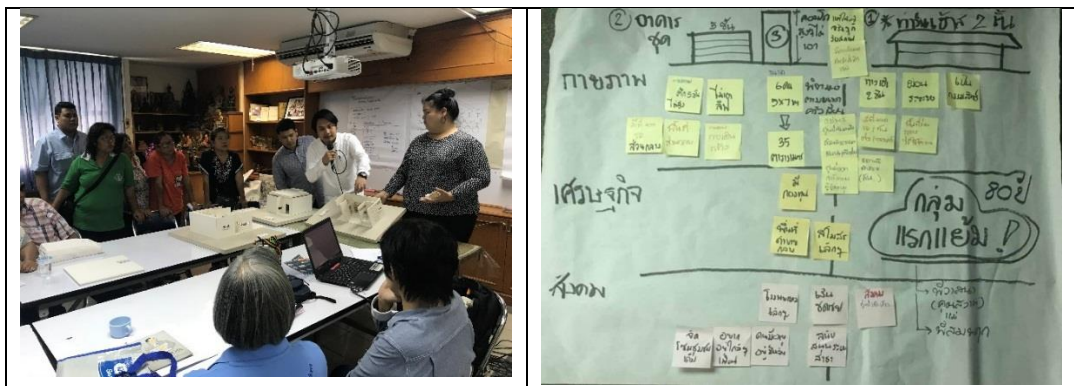
เนื่องจากกระบวนการให้ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยน (Platform) ที่มีเนื้อหาให้ชุมชนเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาพื้นที่ยังขาดการวางวิสัยทัศน์ร่วมและขั้นตอนในการดำเนินการที่เป็นจริงบนบริบทของพื้นที่ การดำเนินงานเพื่อให้บรรลุถึงอนาคตใหม่ของการพัฒนาพื้นที่คลองเตยจึงต้องอาศัยการทำงานสองระดับไปพร้อม ๆ กัน อันประกอบด้วย

1. ระดับพื้นที่: การสร้างการมีส่วนร่วมในระดับละแวกบ้าน (Area-based platform) กับชุมชน กลุ่ม และองค์กรในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเรียนรู้ร่วมกันถึง ความคาดหวัง ความกังวล เงื่อนไข ศักยภาพ และข้อจำกัดของชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยคณะผู้วิจัยใช้เครื่องกระบวนการออกแบบ เรียนรู้ร่วมกันระหว่าง ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการและการออกแบบอย่างมีส่วนร่วม (Participatory design) กับหน่วยงานการศึกษา หน่วยงานรัฐ ชุมชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่ร่วมกันใน 8 ชุมชน รวม 535 หลังคาเรือน โดยมีเป้าหมายในเชิงผลลัพธ์ ดังนี้

1. การสร้างให้เกิดความเข้าใจร่วมถึงเงื่อนไขและสถานการณ์ของการพัฒนาพื้นที่ที่จำเป็นต่อการพัฒนาเมือง
2. การประมวลผลข้อมูล ได้แก่ โอกาส ข้อจำกัด ความคาดหวัง เงื่อนไข ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม มาสู่กระบวนการสร้างทางเลือกในการพัฒนาพื้นที่
3. การเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชนภายใต้สภาพแวดล้อมเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ได้แก่ การศึกษา โอกาสทางเศรษฐกิจที่ชุมชนจักได้รับจากการพัฒนาพื้นที่และการปรับปรุงชุมชน
4. แนวการให้แนวทางการพัฒนา (Scenario) เพื่อใช้ในการตัดสินใจระดับนโยบาย ได้แก่ มิติสัมพันธ์ของการป้องกันตลิ่งกับความสามารรถในการปรับตัวของชุมชน

2. ระดับหน่วยงานและนโยบาย: การศึกษาแนวทางการพัฒนาส่วนของเมืองและวิถีทัศน์ของพื้นที่คลองเตยที่ชุมชนสามารถเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนาเมือง และการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนในพื้นที่การท่าเรือฯ ประกอบด้วยการดำเนินงานในทางปฏิบัติการจากสองภาคส่วน ประกอบด้วย

1. การจัดให้เกิดวงแลกเปลี่ยนสาธารณะ (Public dialogue) เพื่อสร้างความคิดสาธารณะต่อการพัฒนาพื้นที่ในฐานะจินตภาพสู่โอกาสใหม่ๆ ของเมือง ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง อาทิ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิดวงประทีป มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย คณะกรรมการสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ เครือข่ายนักผังเมือง เป็นต้น
2. การสร้างพื้นที่ต่อรองและเจรจาถึงการพัฒนาพื้นที่ย่านคลองเตยในระดับมหภาคระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงพัฒนาสังคมฯ การท่าเรือแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร องค์การรถไฟฟ้ามหานคร ฯลฯ

ภาพที่ 2 กิจกรรมการสร้างการออกแบบครอบคลุม (inclusive design) ร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน

4. ผลลัพธ์ที่ได้

ผลจากการทำงานทั้งกลไกพื้นที่ร่วมกับชุมชนและกลไกรัฐมีผลให้เกิด การสร้างทางเลือกในการเจรจาต่อรองทางเลือกในการพัฒนาพื้นที่ในระดับหนึ่ง โดยผังทางเลือกใหม่ได้เพิ่มเติมแนวทางที่เป็นข้อเสนอใหม่ 5 ประการ ประกอบด้วย

- การต่อรองพื้นที่เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่จากเดิม 50 ไร่ที่กำหนดโดยการท่าเรือฯ เป็น 150 ไร่ เพื่อรองรับจำนวนผู้ได้รับผลกระทบได้เพียงพอและเพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในฐานะที่ที่อยู่อาศัยเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน
- การปรับโปรแกรมของนิเวศการอยู่อาศัยที่เปิดพื้นที่เศรษฐกิจโดยคนในชุมชนสามารถใช้ประกอบอาชีพได้ตามฐานะ
- การกำหนดทางเลือกในรูปแบบหน่วยพักอาศัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต สมาชิกในครัวเรือน และระบบสังคมของชุมชน
- การเจรจาขอรับการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน และสาธารณูปโภคอาคารเป็นกรณีพิเศษที่เกณฑ์ปกติของโครงการที่อยู่อาศัยของรัฐไม่ครอบคลุม เนื่องจากเป็นการพัฒนาพื้นที่ในแนวสูง
- การขยายสิทธิในการเช่าอาคารระยะยาว (ประมาณ 20-30 ปี) เพื่อความมั่นคงในการอยู่อาศัย

ภาพที่ 3 ผลลัพธ์และข้อเสนอบางส่วนจากกระบวนการออกแบบครอบคลุม

5. สรุป

ผลสรุปจากการดำเนินการการออกแบบครอบคลุม (Inclusive design) สามารถเอื้อให้เกิดทางเลือกในการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและพื้นที่เมืองขนาดใหญ่อันสามารถนำไปสู่การเจรจาต่อรองในระดับที่สูงขึ้นได้ และสามารถลดการทำงานในลักษณะ “คู่ตรงข้าม” ระหว่างเจ้าของที่ดินและผู้มีส่วนได้เสียให้คลี่คลายไปสู่ทิศทางที่เดินหน้าได้ คณะศึกษพบว่าเมื่อมีเงื่อนไขในการออกแบบครอบคลุมอย่างน้อย 2 ประการในการสร้างกลไกที่นำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ร่วมใหม่ จากเดิมที่มีเพียง 3 ทางเลือก สู่ความเป็นไปได้อื่น ๆ ในการพัฒนาพื้นที่และเมือง ประกอบด้วย ประการที่หนึ่ง การออกแบบครอบคลุมเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นปัญหา ข้อจำกัด ศักยภาพ และโอกาสจากมุมมองแบบร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาพื้นที่อย่างรอบด้าน มากกว่าการออกแบบด้วยมุมมองแบบบนลงล่าง (Top-down design approach) และประการที่สอง กระบวนการออกแบบครอบคลุมได้เพิ่มอำนาจให้เกิดการสร้างกลไกร่วมที่ผนวกรวมเอาผู้ได้รับผลกระทบเข้าสู่กลไกในการตัดสินใจต่อการพัฒนาพื้นที่ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียหลายฝ่ายกับเจ้าของที่ดินได้อย่างมีนัยสำคัญ

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการที่อยู่อาศัยในชุมชนคลองเตย” สนับสนุนโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

เอกสารอ้างอิง

การทำเรื่องแห่งประเทศไทย (2562) “โครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยเพื่อให้เป็น Smart Community” จาก https://motwebservice.mot.go.th/motpublichearing/topic_reply.php?topic_id=168 สืบค้นวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2563

Goltsman, S. and Iacofano, D. (eds.) (2007) “The Inclusive City: Design Solutions for Buildings, Neighborhoods and Urban Spaces”. MIG Communications: Berkeley.

อัตลักษณ์ชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ สู่อารสร้างสรรคเครื่องประดับร่วมสมัย

The Identity of Wualai Community in Chiangmai Province to Contemporary Jewelry

อังคณาวิภา ทรากุลวีระยุทธ¹ และ อ. ดร.วินิตา คงประดิษฐ์²

Aungkawipa Trakunveelayut¹ and Winita Kongpradit, Ph.D.²

บทคัดย่อ

ชุมชนวัวลาย เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ถือเป็นแหล่งต้นกำเนิดงานหัตถกรรมเครื่องเงิน ที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา และความสัมพันธ์ของชุมชนวัวลายที่มีต่องานหัตถกรรมเครื่องเงิน โดยได้มุ่งเน้นการศึกษาไปที่อัตลักษณ์ของชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานเครื่องประดับร่วมสมัย

กระบวนการในการวิจัย มีขั้นตอนของการเก็บข้อมูล que เริ่มต้นจากการค้นคว้าข้อมูลในเชิงเนื้อหา และตามด้วยการศึกษาข้อมูลในเชิงปฏิบัติ โดยการลงพื้นที่ชุมชนวัวลาย รวบรวมข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ เพื่อจำแนกอัตลักษณ์ของชุมชนออกเป็นคุณค่า สรุปได้ 5 ข้อ คือ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าด้านสุนทรียะ และความงาม คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ คุณค่าด้านสังคม และคุณค่าด้านจิตวิญญาณ สังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุป และนำไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์ชิ้นงานเครื่องประดับ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ชุด ตามการแบ่งกลุ่มช่วงเวลาการสวด 13 กัณฑ์เทศน์ มีรูปแบบตามฤดูกาล รวมถึงวัสดุที่เลือกใช้มีการผสมผสานกันระหว่างโลหะเงิน ทองแดง อลูมิเนียม และไม้ ซึ่งมีที่มาจากแนวคิดของความสัมพันธ์ที่มีในชุมชน โดยมีที่มาจากเรื่องราวของประเพณีเทศน์มหาชาติ แบบล้านนา ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านวัวลายให้ความสำคัญ และยังคงมีการสืบต่อกันอยู่ การเทศน์มหาชาติ แบบล้านนาด้วยนักปราชญ์ล้านนาได้มีการกำหนดชาดกกรรมประจำปีเกิด เดือนเกิด วันเกิด ตามความเชื่อของชาวล้านนาในเรื่องของช่วงเวลา ดวงดาว และการให้ความสำคัญกับฤดูกาลของคนในชุมชน นิยมเริ่มจัดการสวด ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ หรือเทศกาลปีใหม่เมือง ซึ่งถือเป็นการเริ่มต้นชีวิตใหม่ให้ได้มีชีวิตที่ดีไปตลอดทั้งปี เครื่องประดับชุดนี้จึงสร้างสรรค์ขึ้นเปรียบเสมือนตัวแทนของความเป็นสิริมงคลตามความเชื่อของคนในชุมชนวัวลาย

การวิจัยในครั้งนี้ นำเสนอวิธีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชาวบ้าน มาผสมผสานถ่ายทอดในรูปแบบเครื่องประดับ ทั้งนี้เพื่อให้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ บอกเล่าเรื่องราวของชุมชนวัวลาย รวมไปถึงเป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ และนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ผ่านงานเครื่องประดับร่วมสมัย พร้อมสร้างความรู้ และความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชาวบ้านชุมชนวัวลาย

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ ชุมชนวัวลาย เครื่องประดับร่วมสมัย

¹ ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

² "เรื่องเดียวกัน"

"Ibid"

Abstract

The community of Wualai has a long history as the origin of silverware handcraft in Chiang Mai province. The purpose of this research was to study the history of the relationship between the community itself and the silverware handcraft by identifying and analyzing the identity of the community into the contemporary jewelry design process.

The research started from collecting document as secondary data, followed by the survey of actual area as primary data. After that, they were identified and analyzed into 5 significant values as followed: historical value, aesthetic value, scientific value, social value, and spiritual value. Then they were synthesized to a conclusion that led to the design process to contemporary jewelry. There are 4 sets in the collection, 13 life periods prays of Lord Buddha that divided by seasonal themes. The combination of materials such as silver, copper, aluminum, and wood were chosen based on the community's tradition, identity and relationship between them as Lanna cultural heritage. It is significant by the Jataka Dharma determination of the year, month and birthdate which according to the belief of Lanna people about timing, stars that depicted all four weather seasons. During the Songkran or The Lanna New Year Festival, prayers conducted pray as it is considered a fresh beginning to have a good life throughout that year. The jewelry collection represents prospectus and good fortune according to the beliefs of the people in the community.

In conclusion, the result presents the way of life, art and cultural heritage and develops into contemporary jewelry that reflects the obvious identity of the Wualai community to promote the preservation of cultural identity, as well as to show the appreciation of local wisdoms and knowledges.

Keywords: Identity Wualai Community Contemporary Jewelry

¹ ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand

² “เรื่องเดียวกัน”

“bid”

บทนำ

ชุมชนวัวลาย เป็นชุมชนที่ทำงานหัตถกรรมเครื่องเงินอยู่คู่กับชาวล้านนามามากกว่า 700 ปี¹ ตั้งอยู่บริเวณถนนวัวลาย ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยประวัติการทำเครื่องเงินของชุมชนวัวลายนั้น เริ่มตั้งแต่วัยครั้งสมัยพญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 1839² ช่วงนั้นพระชนมายุได้ 58 ชันษา พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่มีพระปรีชาสามารถและเป็นนักพัฒนาจึงได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีอาชีพที่หลากหลาย นอกเหนือจากอาชีพเกษตรกรรม โดยพระองค์ได้ทรงสร้างสัมพันธอันดีกับหัวเมืองอื่น เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมความรู้ และการเจรจาขอช้างเผือกจากอาณาจักรพุกามหรือพม่ามายังเชียงใหม่ และทำการฝึกอาชีพให้กับชาวบ้าน โดยช่างฝีมือที่ได้มานั้นประกอบด้วย ช่างเงิน ช่างทอง ช่างช่าง ช่างต้อง ช่างแต้ม ช่างเงิน เป็นต้น

พญามังรายทรงปกครองเมืองเชียงใหม่ให้มีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง ศิลปะ และวัฒนธรรม จนเป็นที่ยอมรับของอาณาจักรข้างเคียง มีช่างหัตถกรรมพื้นบ้านที่ได้รับการฝึกฝนและมีการทำที่สืบเนื่องนับตั้งแต่นั้นมา พญามังรายได้สิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 1860 รวมพระชนมายุได้ 79 ชันษา (นับปีการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. 1839-1860) ในระยะเวลาต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2317 ช่วงสมัยของพระเจ้ากาวิละกอบกู้เมืองเชียงใหม่จากพม่าได้สำเร็จ ขณะนั้นพระเจ้ากาวิละมีอายุได้เพียง 32 ปี ช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่เมืองเชียงใหม่กลายเป็นเมืองร้างร่วม 20 ปี (2319-2339) เพราะชาวบ้านหนีภัยสงครามเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าในเขา และในช่วงปี พ.ศ. 2325 ได้เกิดเหตุการณ์ผลัดแผ่นดินเจ้าพระยาจักรีได้ปราบดาภิเษกเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี พระเจ้าอยู่หัวทรงถือเป็นความชอบที่พระเจ้ากาวิละนำข้าวของและไพร่พลถวาย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเจ้าพระยาเจ้ากาวิละซึ่งขณะนั้นอายุได้ 40 ปี เป็นพระยามังรายวชิรปราการกำแพงแก้วครองเมืองเชียงใหม่ ในยุคของพระเจ้ากาวิละถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการฟื้นฟูเมืองที่เรียกว่ายุค “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” พระเจ้ากาวิละได้ทำการส่งทหารไปประกาศบอกให้ชาวบ้านกลับเข้ามา โดยให้ราชสกุลต่างๆเข้ามาตั้งรกรากในเมือง และทำการกวาดต้อนชาวบ้าน สล่า (ช่างฝีมือ) ที่อยู่แถบลุ่มแม่น้ำสาละวินให้เข้ามาอยู่ในบริเวณรอบกำแพงเมืองเชียงใหม่³

สำหรับช่างเงินบ้านวัวลาย เดิมนี้มาจากชื่อหมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งอยู่แขวงเมืองบัน ทางฝั่งตะวันตกของลุ่มแม่น้ำสาละวิน และมีชื่อว่าหมู่บ้านจัวลาย โดยการกวาดต้อนของพระเจ้ากาวิละได้โปรดให้ชาวบ้านที่มาจากบ้านจัวลาย ตั้งรกรากในบริเวณวัดหมื่นสารและทำการเรียกชื่อ “บ้านจัวลาย” ตามชื่อเดิม โดยชาวบ้านที่ถูกกวาดต้อนมาส่วนใหญ่เป็นช่างฝีมือที่มีความรู้และทักษะในการทำเครื่องเงิน มีองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และยึดถือเป็นอาชีพจนมาถึงปัจจุบัน

จากเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีมาอย่างยาวนาน กว่าที่ชุมชนวัวลายจะกลายเป็นชุมชนหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงในด้านการสลักคุณโลหะเป็นอย่างมากในทุกวันนี้ ชาวล้านนาวัวลายได้ผ่านเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ มากมาย ซึ่งสิ่งเหล่านั้นได้หล่อหลอมให้เกิดเป็นวิถีการดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และการคิดค้นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน และนำมาใช้ได้อย่างกลมกลืนกัน จนสามารถถ่ายทอดออกมาในรูปแบบชิ้นงานที่มีความวิจิตรสวยงาม เสมือนทำการถ่ายทอดออกมาจากจิตวิญญาณที่แท้จริง

¹ คุนยศึกษาศิลปะไทยโบราณสล่าสิบหมื่นล้านนาคศรัสุพรรณ, ศิลปะหัตถกรรมอุโบสถเงินวัดศรีสุพรรณ ร่วมฉลอง 720 ปี นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่, (เชียงใหม่ : บริษัท สุเทพการพิมพ์แอนคิมมีเดีย จำกัด), หน้า 41

² ผศ.ดร.ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ, ผศ.ดร.อุษาทิพย์ ศรีสุวรรณ, ทวีศักดิ์ เกียรติวิระศักดิ์, วงศ์ วงศ์ลังกา, ฐฎฐา ฤทธิศร. ผศ.ดร. ระวีวรรณ โอบารัตน์เมณี, และรศ.ดร. วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง, เมืองเชียงใหม่ ศิลปะ สถาปัตยกรรมและความเชื่อ, (เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดทระพีเพลส, 2557), หน้า 12

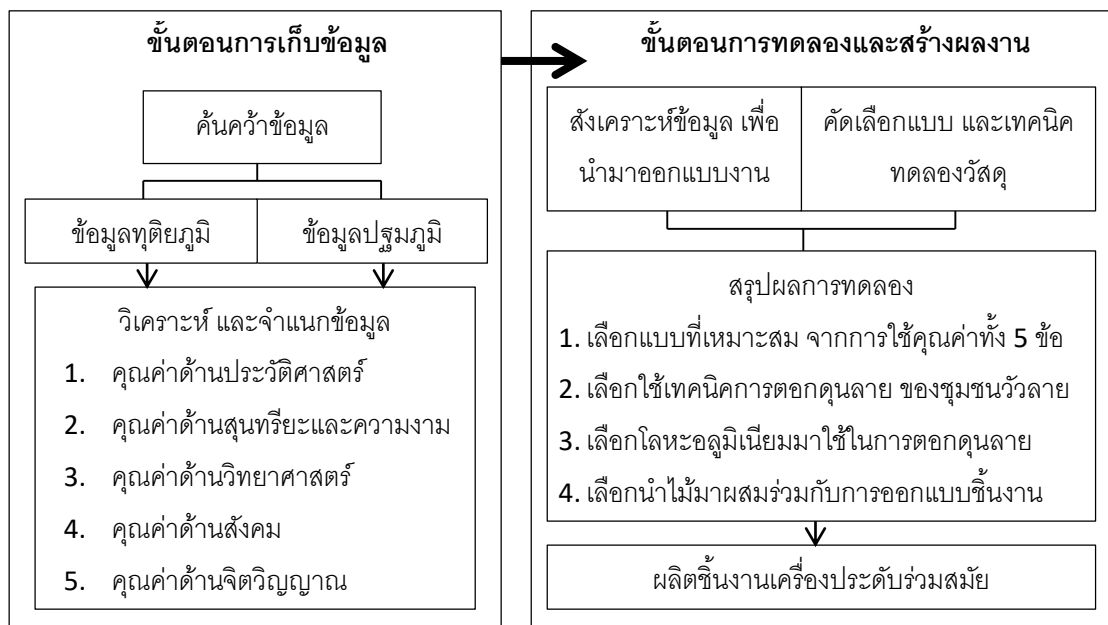
³ สวัสดิ์ อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, (กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2544), หน้า 264-268

แม้ว่าชุมชนวัดวาลัยจะมีประวัติที่ยาวนาน และมีชื่อเสียงด้านการทำโลหะภัณฑ์ แต่ด้วยพัฒนาการของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพเศรษฐกิจ โครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ หากแต่ค่านิยมของคนในชุมชนที่มักจะทำแต่เครื่องใช้โลหะภัณฑ์รูปแบบเดียว ไม่ได้มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนหรือประยุกต์สร้างเป็นงานเครื่องประดับที่มีความชัดเจนมากนัก อีกทั้งความนิยมในคุณค่า และภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษเริ่มลดน้อยถอยลงในกลุ่มคนยุคหลัง การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงต้องการศึกษาอัตลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นของชาวบ้านวัดวาลัย จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อนำเสนอวิธีการดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาชาวบ้าน ถ่ายทอดในรูปแบบเครื่องประดับที่สามารถสะท้อนถึงอัตลักษณ์ บอกเล่าเรื่องราวของชุมชนวัดวาลัยได้อย่างชัดเจน อีกทั้งเป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ และนำเสนออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนผ่านงานเครื่องประดับร่วมสมัย พร้อมสร้างองค์ความรู้ และความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชาวบ้านชุมชนวัดวาลัย จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ของงานหัตถกรรมเครื่องเงินกับชุมชนบ้านวัดวาลัย
2. ศึกษาและวิเคราะห์การประเมินคุณค่าโดดเด่นที่สำคัญเพื่อการส่งเสริมและอนุรักษ์ โดยผ่านผลงานเครื่องประดับร่วมสมัย
3. เพื่อออกแบบเครื่องประดับที่สะท้อนคุณค่าจากอัตลักษณ์ที่แท้จริงของชุมชนวัดวาลัย

วิธีการวิจัย

ภาพที่ 1 ขั้นตอนวิธีการวิจัย

ที่มา : สรุปแผนผังโดย นางสาวอังคิภาฯ ตระกูลวีระยุทธ์

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาวิจัย

1. คุณค่าทางประวัติศาสตร์

- ความสัมพันธ์แบบพี่น้องที่มีมายาวนาน ทั้งชุมชนจึงใช้เทคนิควิธีการเดียวกัน
- การถ่ายทอดเรื่องราวลงบนชิ้นงาน เสมือนเป็นภาพเล่าเรื่อง
- มีความหลากหลาย โดยมีที่มาจากการรวมกันของหลายชนเผ่า มีการผสมกันทางศิลปะ โดยไม่ได้มีรูปแบบจำกัดที่ตายตัวในการทำงานของแต่ละคน

ผลการสังเคราะห์จากคุณค่าทางประวัติศาสตร์

- มีการใช้กระบวนการต่อกันลายโลหะของชุมชนวิวลาย
- เลือกรูปแบบในรูปแบบของการถ่ายทอดเรื่องราวออกมา “เป็นภาพเล่าเรื่อง”
- การใช้วัสดุร่วมที่มีการผสมกับไม้ เพื่อสื่อถึงความหลากหลายที่มีความผสมผสานกัน

2. คุณค่าทางด้านสุนทรียะและความงาม

- โดดเด่นในเรื่องของการต่อกันลายแบบนูนสูง ที่ตอกจากด้านในก่อนแล้วค่อยตอกกลับด้านนอก เพื่อความคมชัดของลวดลาย
- ลวดลายแต่เดิมนั้นเริ่มต้นจากลายเกลี้ยง หรือไม่มีลวดลาย และต่อมาได้เพิ่มลวดลายที่ให้เห็นในชีวิตประจำวัน คือลายชนบท และลวดลายที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา
- ในการตอกชิ้นเงินแต่ละชิ้นนั้น มักจะมีการแบ่งเป็นตอนๆ โดยใน 1 ชิ้น อาจมีเรื่องราว 4-5 ตอน
- อุดลักษณะของแต่ละตระกูลมักจะมี ความแตกต่างกันบ้าง ซึ่งสังเกตได้จากลายหรือสัญลักษณ์ที่มีเพิ่มเข้ามา เช่น ตระกูลจิโนรสมักนิยมใช้ต้นไม้คู่ และลายจุด เพื่อเป็นการกันช่องในแต่ละตอน

ผลการสังเคราะห์จากคุณค่าทางด้านสุนทรียะและความงาม

- การต่อกันลายแบบลายนูนสูง
- การออกแบบ โดยทำการเล่าเรื่องในแต่ละตอนทั้งหมด 13 ตอน

3. คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์

- สมัยก่อนการผลิตจะเริ่มต้นจากการนำของใช้ที่มีส่วนประกอบของโลหะเงิน หรือเหรียญรูปปั้นเดียว มาทำการหลอมแล้วนำไปขึ้นรูปขึ้นงาน ซึ่งปริมาณเนื้อเงินที่อยู่ในเหรียญรูปจะอยู่ที่ 97-98% ซึ่งในสมัยนี้ไม่สามารถหาเหรียญแบบนั้นได้แล้ว จึงมีการใช้เนื้อเงินบริสุทธิ์แทน ซึ่งเริ่มต้นใช้ที่ 99.99% เพราะมีความแตกต่างกันไม่มาก และมีความอ่อนตัวง่ายต่อการขึ้นรูป
- ต่อมาเริ่มมีการปรับเปลี่ยนสัดส่วนของเนื้อเงินบริสุทธิ์ลดลง และได้มีการเพิ่มการใช้โลหะ อลูมิเนียมมากขึ้น เพื่อช่วยลดต้นทุน และปรับราคาให้ตรงตามความต้องการของตลาด

ผลการสังเคราะห์จากคุณค่าด้านวิทยาศาสตร์

- ใช้โลหะอลูมิเนียมในการต่อกันลาย เนื่องจากน้ำหนักเบา มีความยืดหยุ่น และง่ายต่อการตอก

4. คุณค่าด้านสังคม

- สมัยก่อนนั้นถนนทั้งสายทุกบ้านจะมีเตาเผา และมีอาชีพทำเครื่องเงิน
- ชาวบ้านมีทักษะ และเทคนิคในการทำที่เหมือนกัน เพราะมีการสอน และแบ่งปันกันในรูปแบบพี่น้อง

ผลการสังเคราะห์คุณค่าด้านสังคม

- ชาวบ้านเป็นผู้มีส่วนร่วมในการดูแล เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้สร้างความภูมิใจให้กับคนในชุมชน
- ชี้นำงานเครื่องประดับมีการออกแบบเพื่อสะท้อนถึงอัตลักษณ์ชุมชน และสร้างความรู้ ความเข้าใจ ในศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชาวบ้านชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่

5. คุณค่าด้านจิตวิญญาณ

- ชุมชนวัวลายมีความผูกพันกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ของใช้ส่วนมากที่ผลิตขึ้นมาก็มักนำไปใช้ในวันสำคัญๆทางศาสนา โดยเฉพาะขันเงิน
- ขันเงิน หรือ สลุง คือผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านวัวลายนิยมทำ และนำไปใช้ใส่ดอกไม้ธูปเทียนถือเข้าวัด ในวันสำคัญต่างๆทางศาสนาพุทธ เพราะเป็นการสื่อถึงฐานะของผู้ที่ใช้
- ลวดลายพระเวสสันดรที่มักนำมาทำการตกแต่งดูคล้าย มีที่มาจากเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา คือ กัณฑ์เทศน์มหาชาติ โดยในสมัยก่อนผู้คนจะนิยมแต่งกายถือขันเงิน ที่ใส่ดอกไม้ธูปเทียนเข้าไปฟังเทศน์มหาชาติในช่วงปีใหม่ โดยจะแบ่งกัณฑ์เทศน์ตามปีเกิด และนิยมฟังจนจบทั้ง 13 กัณฑ์ เพราะมีความเชื่อว่าจะได้รับบุญมาก

ผลการสังเคราะห์ด้านจิตวิญญาณ

- ออกแบบที่ใช้เรื่องความเชื่อ และความผูกพันกับทางพระพุทธศาสนาของคนในชุมชน โดยเลือกใช้เรื่องราวของ 13 กัณฑ์เทศน์

การทดลองวัสดุและเทคนิคให้เหมาะสมกับงานเครื่องประดับ วัสดุที่ได้เลือกใช้มีการผสมผสานกันระหว่างโลหะเงิน ทองแดง อลูมิเนียม และไม้ ซึ่งจากการที่ได้ทดลองใช้โลหะร่วมกับไม้ที่มีอยู่ในชุมชน และจากการใช้เทคนิคการตกแต่งดูคล้ายของชุมชนวัวลาย ผลการทดลองพบว่าโลหะและไม้ที่นำมาออกแบบร่วมกันนั้นสามารถช่วยเพิ่มความรู้สึกที่สื่อถึงความร่วมสมัย และแสดงถึงความหลากหลายที่มีการผสมผสานกัน โดยไม้ที่นำมาใช้เป็นไม้สักที่เหลือจากชุมชนเครื่องเขินนันทาราม นำมากลึงเป็นวงกลมและย้อมสี จะพบว่าแผ่นโลหะที่ตกแต่งดูคล้ายมีความโดดเด่นกับไม้ที่ใช้เป็นอย่างดี ซึ่งไม้จะมีขนาดของวงที่เล็กใหญ่แตกต่างกันไปตามที่มาของงานออกแบบ ที่ต้องการสื่อถึงการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนทั้งคนรุ่นเก่า รุ่นปัจจุบัน และคนรุ่นใหม่

ภาพที่ 2 ผลการทดลองวัสดุและเทคนิคให้เหมาะสมกับงานเครื่องประดับ
ที่มา : ถ่ายโดย นางสาวอังคณา ตรีภูววิระยุทธ์ เมื่อวันที่ 1 เดือนมีนาคม 2563

การสรุปและออกแบบชิ้นงาน จากกระบวนการศึกษาวิจัย ทำให้ได้ข้อสรุปของงานออกแบบ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการสรุปและออกแบบชิ้นงาน

ผลสรุปการออกแบบ	รูปภาพ	ที่มาและแนวคิด
เลือกใช้โลหะอลูมิเนียม ในการตอกคุณลาย ร่วมกับการใช้ไม้		- จากคุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ อลูมิเนียมมีความยืดหยุ่น และง่ายต่อการตอกคุณลาย - ใช้เศษไม้สักจากชุมชนพี่น้อง คือชุมชนเครื่องเขินนันทาราม - จากคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เพื่อสื่อถึงความสัมพันธ์ และความหลากหลาย
เลือกใช้เทคนิคการตอกคุณลายของชุมชนวัลลาย		- จากคุณค่าด้านสุนทรียะและความงาม การตอกคุณลายจะเป็นแบบนูนสูง ที่ตอกจากด้านใน แล้วค่อยตอกกลับด้านนอกเพื่อความคมชัด
เลือกใช้ลวดลายจาก 13 กัณฑ์เทศน์		- จากคุณค่าด้านจิตวิญญาณ ชุมชนวัลลายมีความผูกพันกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก - ช่วงปีใหม่ของชาวล้านนา ผู้คนมักนิยมเข้าวัดเพื่อฟังกัณฑ์เทศน์มหาเวสสันดรชาดก โดยจะแบ่งกัณฑ์เทศน์ตามปีเกิด มีทั้งหมด 13 กัณฑ์ และมีความเชื่อว่าใครฟังจบจะได้รับบุญมาก
เลือกใช้การออกแบบ โดยถ่ายทอดเรื่องราว และจัดแบ่งงานเป็นกลุ่มๆ ตามความเชื่อในเรื่องของปีเกิด และทิศของชาวล้านนา		- จากคุณค่าด้านสุนทรียะและความงาม การตอกคุณลายจะมีการแบ่งเรื่องราวเป็นตอนๆ - จากคุณค่าด้านจิตวิญญาณ ความเชื่อของคนล้านนาในเรื่องปีเกิด ทิศ และดวงดาวนั้นมีความผูกพันอยู่ในวิถีชีวิตตลอดเวลา ตั้งแต่เกิดจนตาย โดย จาริตประเพณีหลายอย่างล้วนมีที่มาจากแนวคิดนี้ - จัดแบ่งงานที่ตอกคุณ 13 กัณฑ์ ออกเป็นกลุ่ม 3 กลุ่ม ตามตารางเวลาที่ของวัดที่ได้แบ่งสวดกัณฑ์เทศน์ตามปีเกิด คือช่วงเช้า ปาย คำ - ออกแบบชิ้นงาน จาก 3 กลุ่ม ตามความเชื่อในเรื่องของการเริ่มต้นฤดูกาล และทิศทาง
การตอกคุณลาย ได้ส่งให้ชาวบ้านในชุมชนทำ		- จากคุณค่าด้านสังคม เพื่อเป็นการช่วยเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน - สะท้อนถึงอัตลักษณ์ชุมชน

ภาพที่ 3 ผลงานแผ่นตอกคุณลายที่ใช้การออกแบบร่วมกับไม้

ที่มา : ถ่ายโดย นางสาวอังคณา ตรีภูววิระยุทธิ์ เมื่อวันที่ 1 เดือนมีนาคม 2563

สรุปรูปแบบงานชิ้นงาน และความสัมพันธ์ของงานออกแบบ ได้ข้อสรุปของงานออกแบบ ดังนี้

1. งานออกแบบเครื่องประดับชุดฤดูร้อน

แบ่งตามกลุ่มที่เข้าฟังสวดช่วงเวลา 06.00–10.00 น. ประกอบด้วย กัณฑ์ทศพรคือคนเกิดปีชวด(ปีหนู) กัณฑ์หิมพานต์คือคนเกิดปีฉลู(ปีวัว) ทานกัณฑ์คือคนเกิดปีชกาล(ปีเสือ) กัณฑ์วนประเวศน์คือคนเกิดปีเถาะ(ปีกระต่าย)

แนวคิดการออกแบบ

- ฤดูร้อน แสงแดด และแสงเงา
- ใช้ลักษณะการจัดวางของเส้นลวดเป็นสื่อในการออกแบบ ใช้สีของลวดในการสื่อถึงแสงและเงา

ความสัมพันธ์ของงานออกแบบกับประเพณีที่สำคัญและตำแหน่งของร่างกาย

- อยู่ส่วนบนของร่างกาย เพราะด้วยความหมาย และความศรัทธาที่มีต่อเรื่องราวที่ได้ทำการออกแบบ
- เป็นเข็มกลัด เพื่อสื่อถึงช่วงฤดูร้อนในประเพณีปีใหม่เมือง โดยที่ผู้คนมักหมั้นโบกมัดเข็มกลัดเข้าวัด
- การแต่งกายของผู้หญิงล้านนาสมัยก่อน มักนิยมใส่ลือกเก็ตที่เก็บรูปบุคคลสำคัญแทนใจ ในการออกแบบจึงทำเป็นเข็มกลัด และใช้แผ่นภาพที่อยู่ตรงกลางแทนรูปภาพที่สำคัญ
- ใช้รูปทรงที่มีความโปร่ง เพื่อสื่อถึงช่วงฤดูร้อน

ภาพที่ 4 รูปงานออกแบบเครื่องประดับชุดฤดูร้อน

2. งานออกแบบเครื่องประดับชุดฤดูฝน

แบ่งตามกลุ่มที่เข้าฟังสวดช่วงเวลา 13.00–17.00 น. ประกอบด้วย กัณฑ์ชุกข์คือคนเกิดปีมะโรง(งูใหญ่) กัณฑ์จุลพนคือคนเกิดปีมะเส็ง(งูเล็ก) กัณฑ์มหาพนคือคนเกิดปีมะเมีย(ม้า) กัณฑ์กุมารคือคนเกิดปีมะแม(แพะ)

แนวคิดการออกแบบ

- ฤดูฝนของทางล้านนา ผู้คนมักนิยมจัดกิจกรรม และแต่งตัวเพื่อเข้าวัดไปทำบุญเป็นประจำ
- การแต่งกายของชาวล้านนามักนิยมรวบผม แต่งกายเรียบง่ายเข้าวัด และมักมีการใช้ปืนปักผม

ความสัมพันธ์ของงานออกแบบกับประเพณีที่สำคัญและตำแหน่งของร่างกาย

- อยู่ส่วนบนของร่างกาย เพราะด้วยความหมาย และความศรัทธาที่มีต่อเรื่องราวที่ได้ทำการออกแบบ

- ฤดูฝนมักคิดถึงถึงความชุ่มฉ่ำ และหยาดน้ำ จึงได้ออกแบบให้มีเส้นสายที่เปรียบเสมือนสายฝน
- รอบวงของแผ่นตอกใช้การตอกคุณลาย เพื่อสื่อถึงอัตลักษณ์ที่มักพบเห็นบนลายขอขมาเงิน

ภาพที่ 5 ฐานงานออกแบบเครื่องประดับชุดฤดูฝน

3. งานออกแบบเครื่องประดับชุดฤดูหนาว

แบ่งตามกลุ่มที่เข้าฟังสวดช่วงเวลา 18.00 – 22.00 น. ประกอบด้วย กัณฑ์มัทรีคนเกิดปีวอก(ลิง) กัณฑ์สักบรรพคนเกิดปีระกา(ไก่) กัณฑ์มหาธาคนเกิดปีจอ(สุนัข) กัณฑ์ฉกษัตริย์ คนเกิดปีกุน(ในล้านนาคือช้าง)

แนวคิดการออกแบบ

- เมื่อคิดถึงฤดูหนาวของทางล้านนา มักคิดถึงประเพณีฮีบึง และการฝังไฟ
- การแต่งกายของชาวล้านนาเมื่อถึงฤดูหนาว มักจะมีผ้าคลุมเพิ่มเข้ามาเพื่อช่วยเพิ่มความอบอุ่น

ความสัมพันธ์ของงานออกแบบกับประเพณีที่สำคัญและตำแหน่งของร่างกาย

- อยู่ส่วนบนของร่างกาย เพราะด้วยความหมาย และความศรัทธาที่มีต่อเรื่องราวที่ได้ทำการออกแบบ
- พิน เปรียบเหมือนเครื่องแต่งกายที่มีเพิ่มขึ้นมา เพื่อช่วยสร้างความอบอุ่นให้กับร่างกายในฤดูหนาว
- ใช้ไม้จากชุมชนเครื่องเงินนันทาราม เข้ามาร่วมในผสมผสานในงานออกแบบ

ภาพที่ 6 ฐานงานออกแบบเครื่องประดับชุดฤดูหนาว

4. งานออกแบบที่รวมทั้ง 3 ฤดู

แบ่งตามกลุ่มที่เข้าฟังสวดช่วงเวลา 22.00 – 24.00 น. ประกอบด้วย กัณฑ์นครกัณฑ์ ซึ่งรวมคนเกิดทุกปี

แนวคิดการออกแบบ

- เป็นการรวมกันของทุกปีเกิด เป็นกัณฑ์สุดท้ายที่สวดปิดท้ายทั้ง 12 กัณฑ์เทศน์
- เป็นการนำงานออกแบบของทุกฤดูมาออกแบบรวมกัน เพื่อสื่อถึงการอยู่ร่วมกันของคนทุกรุ่น ทุกสมัย ที่พร้อมจะสืบทอด และส่งต่อภูมิปัญญาต่อไปเรื่อยๆ

ภาพที่ 7 รูปร่างออกแบบเครื่องประดับรวมทั้ง 3 ฤดู

อภิปรายบทสรุป

การศึกษาวิจัย และสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับร่วมสมัยในครั้งนี้ ได้ใช้อัตลักษณ์ของชุมชนบ้านวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งอัตลักษณ์ที่นำมาใช้ในการออกแบบนั้น ได้มาจากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาวิจัย จนได้ข้อสรุปเป็นคุณค่าทั้ง 5 ข้อ คือ คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าทางสุนทรียะและความงาม คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ คุณค่าด้านจิตวิญญาณ และคุณค่าด้านสังคม

ความงามทางศิลปะ ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนวัวลาย และรูปแบบของงานหัตถกรรมชุมชน วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลออกมาจนได้เป็นแนวคิดการออกแบบ ที่มีที่มาจากเรื่องราวของประเพณี เทศน์มหาชาติแบบล้านนา ที่คนในชุมชนยังคงสืบต่อกันอยู่ โดยลวดลายในกันท์เทศน์มหาชาติได้แสดงถึงความงามทางพระพุทธศาสนา ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับความเชื่อของคนในชุมชน จนสามารถออกแบบเป็นเครื่องประดับ 4 ชุด ที่เป็นเหมือนตัวแทนของความเป็นสิริมงคลตามความเชื่อของคนในชุมชน ประกอบด้วย เข็มกลัด ปิ่นปักผม เข็มกลัดพิน และสร้อยคอ

ทักษะเชิงช่าง จากการศึกษาวิจัยงานหัตถกรรมของชุมชนวัวลาย ทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการตอกคุณลายของชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทั้งในเรื่องของวัสดุที่นิยมใช้ เครื่องมืออุปกรณ์ รวมถึงทักษะและวิธีการในการทำงาน ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปที่จะเลือกใช้แผ่นอลูมิเนียมในการตอกคุณลายทั้ง 13 ชิ้น และใช้เทคนิคเชิงช่างที่มีในการประกอบชิ้นส่วนของงานเข้ากับโลหะเงิน และไม้ เพื่อเป็นชิ้นงานเครื่องประดับตามที่ได้แบ่งกลุ่มออกแบบ

ผลงานเครื่องประดับร่วมสมัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการที่จะให้เป็นเครื่องประดับที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชน โดยได้บอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนในชุมชนรวมถึง ที่มาของวัสดุ และการออกแบบลวดลายเกี่ยวข้องกับชุมชนวัวลาย เพื่อเป็นการช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ และสร้างความรู้ ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชาวบ้านชุมชนวัวลาย จังหวัดเชียงใหม่

เอกสารอ้างอิง

- ศูนย์ศึกษาศิลปะไทยโบราณสถาปัตยกรรมล้านนาวัดศรีสุพรรณ. (2559). ศิลปหัตถกรรมอุโบสถเงินวัดศรีสุพรรณ ร่วมฉลอง 720 ปี นพบุรีศรีนครพิงค์ เชียงใหม่. เชียงใหม่ : บริษัท สุเทพการพิมพ์แอนดมีเดีย จำกัด. 41.
- ผศ.ดร.ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ, ผศ.ดร.อุษณิภรณ์ ศรีสุวรรณ, ทวีศักดิ์ เกียรติวิระศักดิ์, วรงค์ วงศ์ลังกา, รัฐฐา ฤทธิศร. ผศ.ดร. ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี, และรศ.ดร. วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรือง. เมืองเชียงใหม่ ศิลปะ สถาปัตยกรรม และความเชื่อ. เชียงใหม่ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภระพีเพลส, 2557. 12.
- สร้อยดี อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2544. 264-268.
- มานพ ชัยแก้ว. (2562). ช่างตอกคุณลายชุมชนวัวลาย. สัมภาษณ์. 1 มกราคม
- อุไรวรรณ จิโนรส. (2562). เจ้าของร้านเครื่องเงินวัวลายศิลป์. สัมภาษณ์. 1 มกราคม

การเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมบริเวณย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร

Changes of Physical Appearances and the Environment Within Talat phlu Area, Bangkok

อนุศาสตร์ ทวีศรี¹

Anusat Taweessri¹

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการค้นคว้าอิสระระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต เรื่อง “การรับรู้องค์ประกอบทางจินตภาพบริเวณย่านตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” บทความนี้กล่าวถึง การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมภูมิทัศน์ของพื้นที่ย่านตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถวิเคราะห์แนวโน้มในการพัฒนาพื้นที่ รวมถึงผลกระทบต่าง ๆ ในอนาคต ขั้นตอนการศึกษาประกอบด้วยการศึกษาและการสังเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ รวมถึงแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ จากนั้นนำผลการศึกษาที่ได้จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิมาประมวลกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนามและนำข้อมูลที่ได้มาสร้างผังแสดงลำดับเหตุการณ์ (timeline) ที่ส่งผลกระทบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดพลูในอดีต ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ศึกษานั้นเกิดจากปัจจัยสำคัญ คือ (1) นโยบายของภาครัฐ และแผนการพัฒนาโครงการคมนาคม (2) ปัจจัยด้านประชากร การย้ายถิ่นฐาน ซึ่งทั้ง 2 ปัจจัยนี้ทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ย่านตลาดพลู ตลอดจนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ประโยชน์อาคาร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และรูปแบบการใช้ชีวิตของผู้คนในพื้นที่ ผลที่ได้จากการศึกษา ชี้ให้เห็นถึงประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่เป็นหลัก สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ เพื่อจะได้กำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้ต่อไป

คำสำคัญ : ย่านตลาดพลู / การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม / ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลง

Abstract

This article comes from a part of the master degree thesis calls “Perception Through Physical Elements, a case study of Talat Phlu, Bangkok”. This article reviews the preliminary study on physical and environmental changes to the landscape of the Talat Phlu neighborhood, Thonburi District, Bangkok. The study examines the area’s physical appearance and environmental changes, in order to effectively analyze

¹ สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10200 ประเทศไทย

Master of Landscape Architecture Program, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.

trends in area development; including various impacts in the future. The educational process consists of the study and synthesis of secondary data including maps, aerial imagery. After that, the results will be analyzed with data obtained from the field survey and use the data to create the timeline chart affecting the changes in the Talat Phlu market in the past. The results revealed that factors affecting the change of study area are caused by (1) government policy and transport network development plan (2) population and migration. These two factors have a direct impact on changes in physical appearances and the environment within Talat Phlu area as well as land-use patterns, building utilization along with changes in economic conditions and lifestyles of people in the area. The results of the study indicate that the area's history of physical appearance and environmental changes can be used as data to effectively analyze problems and propose solution; in order to set guidelines for preserving and developing this historic neighborhood in the further.

Keywords: Talat phlu / Environment changes / Factors of changes

บทนำ

พื้นที่ย่านตลาดพลูเป็นย่านชุมชนเก่าแก่ในฝั่งธนบุรี ในอดีตพบว่าพื้นที่ย่านตลาดพลูเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญทั้งทางด้านคมนาคมและการเกษตร จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันย่านตลาดพลูมีบทบาทเป็นย่านชุมชนริมน้ำเก่าแก่ที่มีความสำคัญ เป็นย่านการค้าและเป็นแหล่งรวมของกินที่มีชื่อเสียง อาคารในพื้นที่มีรูปแบบที่สะท้อนถึงชุมชนยุคแรกเริ่ม โดยมีถนนเทิดไท้เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักตัดผ่านพื้นที่ และอยู่ใกล้สถานีรถไฟฟ้ามหานคร ซึ่งเป็นปัจจัยของแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต และอาจสร้างผลกระทบต่อลักษณะทางด้านกายภาพของพื้นที่ต่อไปได้ ดังนั้นพื้นที่ย่านตลาดพลู จึงมีความเหมาะสมต่อการศึกษากลับมาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในแต่ละยุคสมัย โดยกำหนดขอบเขตเชิงเนื้อหาของการศึกษา ที่เป็นการศึกษา วิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของชุมชน ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง รวมถึงลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ที่มีการค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศ เพื่อให้เข้าใจสภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ตลาดพลูในช่วงเวลาที่แตกต่างกันได้อย่างชัดเจน ผลที่ได้จากการศึกษา สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูล เพื่อวิเคราะห์ถึงปัญหาและศักยภาพของพื้นที่ เพื่อกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์แห่งนี้ในช่วงเวลาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม ภูมิทัศน์บริเวณย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อทราบถึงสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงบริเวณพื้นที่ย่านตลาดพลู กรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนและวิธีการศึกษา

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ย่านตลาดพลู เป็นส่วนหนึ่งของการนำเสนอข้อมูลผลการศึกษาเบื้องต้นของการค้นคว้าอิสระเรื่อง “การรับรู้องค์ประกอบทางจินตภาพบริเวณย่านตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ซึ่งการศึกษานี้เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ย่านตลาดพลูเพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ โดยขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานกระทำใน 2 รูปแบบ ได้แก่

1) การค้นคว้าเอกสารทางวิชาการ รวมไปถึง บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับการศึกษาทั้งในส่วนของประวัติศาสตร์ของพื้นที่ศึกษา นโยบายและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ รวมไปถึงข้อมูลแผนที่ ภาพถ่ายทางอากาศเพื่อที่จะได้เข้าใจสภาพการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ตลาดพลูในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน

2) การลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และพูดคุยกับกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ย่านตลาดพลู โดยกำหนดเลือกกลุ่มประชากรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ โดยจะสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา เช่น ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม วิถีชีวิตของชุมชน รวมไปถึงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ในการตั้งคำถามเป็นไปในลักษณะการพบปะ พูดคุย และใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่ใช่แบบสอบถามในการสัมภาษณ์เพื่อให้กลุ่มประชากรสามารถสื่อสารได้อย่างตรงไปตรงมามากที่สุดและไม่รู้สึกเหมือนถูกทดสอบความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

จากนั้นจึงนำผลของการศึกษาค้นคว้าทั้งสองรูปแบบมาพิจารณาประกอบกัน เพื่อหาสาเหตุปัจจัยและผลของการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพของพื้นที่ในลักษณะแผนผังแสดงลำดับเหตุการณ์ (Timeline) โดยเน้นที่ข้อมูลที่เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา

ความสำคัญและที่มาของงานวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ย่านตลาดพลู พบว่าพื้นที่ย่านตลาดพลู ไม่ได้มีความหมายเป็นเพียงตลาดทั่วไปที่เน้นเฉพาะกิจกรรมด้านการค้าการพาณิชย์กรรมเท่านั้น แต่ย่านตลาดพลูมีบทบาทในฐานะเป็นพื้นที่ทางกายภาพ ที่ผู้คนมีวิถีชีวิตผูกพันกับสายน้ำลำคลองและผืนดิน มีการถ่ายทอดเรื่องราวของผู้คนผ่านการดำรงอยู่ การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ ทั้งด้านกายภาพของพื้นที่ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การอยู่ร่วมกันของคนในและนอก ผ่านการค้า การลงทุน การใช้ทรัพยากรสาธารณะ ตลอดจนวิถีวัฒนธรรมอย่างมีพลวัต การเปลี่ยนแปลงจากสังคมชาวสวน สู่อารยธรรมสังคมกึ่งเมือง การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเปลี่ยนไปเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการค้าพาณิชย์ การทำธุรกิจ บ้านเช่า อพาร์ทเมนต์ โรงงานขนาดเล็ก จนเกิดเป็นชุมชนแออัด และปัญหาสังคมเมืองอื่น ๆ ที่ตามมา (มนัสสวาส ปัญญาอรกุล, 2552: 25) โดยที่ ย่านตลาดพลูยังสามารถคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์เฉพาะตัวบางประการของพื้นที่ชุมชนไว้ได้ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยด้านต่าง ๆ ตามยุคสมัย จากปัจจัยภายนอก ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงอำนาจรัฐ รวมทั้งกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับตัว และแปรเปลี่ยนอัตลักษณ์เดิม

จะเห็นได้ว่า พื้นที่ย่านตลาดพลูเป็นย่านเก่าแก่ที่มีความสำคัญย่านหนึ่ง ที่สมควรหยิบยกมาศึกษาประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุ และอธิบายถึงปัจจัยที่มีผล

ต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ ตลอดจนหาบทสรุปของการที่ชุมชนแห่งนี้สามารถธำรงรักษาเอกลักษณ์ บางประการของย่านตลาดพลูไว้ได้ ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อันจะเป็นหนทาง นำไปสู่การศึกษาค้นคว้าเพื่อหาวิธีในการพัฒนาท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะและชุมชนท้องถิ่นย่านอื่น ๆ ต่อไป

ผลการศึกษา

ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และการตั้งถิ่นฐาน

ย่านตลาดพลูเป็นหนึ่งในชุมชนริมน้ำที่เก่าแก่ของเมืองบางกอกในย่านฝั่งธนบุรี มีประวัติศาสตร์ ความเป็นมาอันยาวนานนับตั้งแต่ก่อนก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีหลักฐานที่กล่าวว่า พื้นที่บริเวณย่านตลาดพลู ในช่วงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา มีสภาพพื้นที่เป็นป่ารก และมีผู้คนชนชาติต่าง ๆ เช่น มอญ จีน และ มุสลิม อพยพ เข้ามาตั้งถิ่นฐานภายในย่านตลาดพลู ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำสวนผลไม้ ทำให้พื้นที่ย่านนี้เป็นที่รู้จักกัน ในฐานะแหล่งปลูกหมากพลูที่สำคัญและมีคุณภาพดีแห่งหนึ่งของเมืองบางกอก ต่อมาในสมัยกรุงธนบุรี สมเด็จพระเจ้าตากสินโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมและอพยพชาวจีนเชื้อสายจีน เพื่อมาเป็นกำลังพลและรับราชการทหาร เป็นจำนวนมาก และโปรดให้ชาวจีนเหล่านี้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในย่านริมคลองบางกอกใหญ่หรือริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตอนล่างเรื่อยเข้าไปจนถึงบริเวณย่านตลาดพลู จึงทำให้พื้นที่ชุมชนในบริเวณนี้กลายเป็นพื้นที่รวบรวมคน ในการทำศึกสงคราม หลังจากสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินแล้ว ยังคงมีชาวจีนหลงเหลืออยู่ในพื้นที่ และ หนีไปประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย จึงทำให้พื้นที่ย่านนี้คับคั่งไปด้วยผู้คนชาวจีนเป็นจำนวนมาก จนกระทั่ง ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 5 ย่านตลาดพลูได้มีการเปลี่ยนแปลงจากพื้นที่เกษตรกรรม เป็นตลาดใหญ่ริมน้ำ ที่เป็นแหล่งค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคที่มีชื่อเสียง อันเนื่องมาจากปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และสภาพทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยทางด้านการคมนาคมทางน้ำ ที่สามารถเชื่อมต่อระหว่างหัวเมืองตะวันตกและ ใต้กับกรุงเทพมหานคร จึงทำให้พื้นที่ย่านตลาดพลูมีความสำคัญในฐานะพื้นที่ศูนย์กลางการค้าขาย และเป็นแหล่งปลูกผลไม้ที่มีคุณภาพดี และเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เมื่อการบริโภคหมากเชื่อมความนิยมลง ผู้คนส่วนใหญ่ เลิกนิยมการกินหมากและพลู เลิกการทำสวนหมาก จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่การปลูกหมากค่อย ๆ ลดลง ดังนั้น การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจในย่านตลาดพลูจึงได้เปลี่ยนแปลงจากการปลูกหมากค้าพลู เป็นแหล่ง การค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภค ที่ขนส่งโดยเส้นทางรถไฟจากมหาชัยมาลงที่ย่านตลาดพลู ในเวลาต่อมา ย่านตลาดพลูเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการคมนาคมทางบก โดยได้มีการตัดถนนทอดไทรผ่านเข้ามาในบริเวณ พื้นที่ จึงทำให้พื้นที่ย่านตลาดพลูเปลี่ยนบทบาทเป็นพื้นที่ย่านศูนย์กลางการค้าขายเครื่องอุปโภคบริโภคที่นำเข้ามา จากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และเมื่อมีการเวนคืนที่ดินเพื่อตัดถนนสาย ต่าง ๆ เพิ่มเข้ามายังพื้นที่ย่านนี้ ทำให้ผู้ที่อยู่ในแนวเวนคืนที่ดินต้องย้ายออกไป จึงทำให้สภาพเศรษฐกิจ สังคม ในย่านตลาดพลูเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตที่เคยเป็นศูนย์กลางการค้าขาย ผู้คนที่เดินทางเข้ามาซื้อสินค้าจำนวนมาก กลับค่อย ๆ ลดจำนวนลง (กวี รัชภัทลอรียคุณ, 2546: 55-56)

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ย่านตลาดพลูเป็นสถานที่รวมความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งไทย จีน มอญ มุสลิม มีสถานที่สำคัญ ทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญ เมื่อกระแสการพัฒนาประเทศด้านนโยบายเศรษฐกิจ สร้างสรรค์ได้ถูกนำมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ของการพัฒนาประเทศ จึงทำให้พื้นที่ย่านนี้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ทางด้านกายภาพ และสภาพแวดล้อม มีการตัดถนนรัชดา – ท่าพระ ครอบคลุมพื้นที่ตลาดเดิม ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงที่ถดถอยทั้งทางด้านกายภาพ ด้านการใช้พื้นที่ทางเศรษฐกิจ เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของตลาด และการค้า เป็นการค้าและการบริการในรูปแบบใหม่ เช่น ห้างสรรพสินค้า อาบอบนวด ผับบาร์ ร้านอาหาร บริษัท ห้างร้าน ฯลฯ ส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในย่านชุมชนปรับเปลี่ยนไป อาคารบ้านเรือนที่มีเอกลักษณ์ รูปแบบสถาปัตยกรรมหายไป ทำให้การรับรู้ทางจินตภาพของความเป็นย่านประวัติศาสตร์ บริเวณย่านตลาดพลูเริ่มไม่ชัดเจน

การเปลี่ยนแปลงได้ส่งผลกระทบต่อเชิงโครงสร้างทางด้านกายภาพของพื้นที่ชุมชน นับตั้งแต่ยุคแรกเริ่มจากพื้นที่เกษตรกรรมเพาะปลูก แปลเปลี่ยนไปตามยุคสมัย การสัญจรทางน้ำถูกลดบทบาทลงมีการถมคลองซอยเพื่อใช้เป็นพื้นที่สัญจรทางบก การเข้ามาของคนนอก จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่เกษตรกรรมถูกปรับเปลี่ยนเป็นย่านพักอาศัย พัฒนาพื้นที่ให้เช่าปลูกบ้าน ทำห้องแถว

ในยุคปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินในย่านตลาดพลูจะเป็นในรูปแบบที่ดินประเภทพาณิชย์กรรมและที่อยู่อาศัยหนาแน่นมาก พื้นที่ย่านการค้าหลักของย่านจะอยู่บริเวณแยกตลาดพลูและตลาดวัดกลาง โดยลักษณะรูปแบบอาคารพาณิชย์กรรมจะมีลักษณะเป็นอาคารตึกแถว ใช้ประโยชน์อาคารในรูปแบบผสมแบบค้าขายและเพื่อการพักอาศัย อาคารประเภทนี้จะกระจายไปตามแนวถนนเทอดไท และภายในพื้นที่ชุมชนย่านอยู่อาศัยหนาแน่นมาก ลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่แล้วจะเป็นบ้านพักอาศัย 2 ชั้น มีทั้งแบบบ้านครึ่งไม้ครึ่งปูนและที่เป็นบ้านไม้ 2 ชั้น และอาคารก่ออิฐถือปูนกระจายตัวอยู่ภายในพื้นที่ย่านชุมชนต่าง ๆ (กฤษณ สมบุญรุ่งเรือง, 2553: 56) (แสดงดังภาพที่ 1 และ 2)

ภาวะคุกคาม

ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ บนพื้นที่ย่านตลาดพลูเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีผลกระทบต่อความเป็นชุมชนเก่าแก่มิมน้ำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเจริญที่มาพร้อมกับการบริการในรูปแบบใหม่ได้เข้ามาแทนที่อาคารบ้านเรือนที่มีเอกลักษณ์ ที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมทรงคุณค่า ทำให้การรับรู้ทางจินตภาพของความเป็นย่านประวัติศาสตร์ไม่ชัดเจน การพัฒนาด้านการคมนาคมสาธารณะ การเข้ามาของสถานีรถไฟฟ้า BTS และ MRT เป็นปัจจัยที่นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในอนาคต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนและส่งผลต่อรูปแบบการอยู่อาศัยและการค้าขาย พื้นที่อยู่อาศัยเดิมถูกปรับเปลี่ยนเป็นคอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนท์ โดยมีสิ่งที่ยากตามมาในอนาคต คือผลกระทบทางอ้อมต่อสภาพแวดล้อมและคุณค่าต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมปัจจุบัน ความสำคัญในบทบาทที่เคยเป็นพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ ที่เป็นตลาด เป็นชุมทางในการคมนาคมที่ให้บริการชุมชนริมน้ำและชุมชนโดยรอบ จะถูกลดบทบาทลงไปเรื่อย ๆ ซึ่งสวนทางกับการพัฒนาของระบบถนนและรูปแบบสังคมสมัยใหม่ที่รุกรานเข้ามาในพื้นที่

อนาคตของย่านตลาดพลู

จากการศึกษาพบว่าลักษณะสถาปัตยกรรม รูปแบบอาคารที่สำคัญ ที่มีความโดดเด่นในย่านตลาดพลู ยังคงมีบางส่วนที่มีร่องรอยของสภาพอาคารบ้านเก่า ศาสนสถาน และสถานที่สำคัญต่าง ๆ ที่มีประวัติศาสตร์ร่วมกับพื้นที่ย่านตลาดพลูมาตั้งแต่ในอดีต ยังคงสภาพลักษณะแบบดั้งเดิมไว้ได้ นอกจากนี้ สถานีรถไฟ ห้างทองโบราณ ร้านค้าอาหาร แหล่งผลิตขนมกุยช่ายเจ้าดั้งเดิม ยังคงเป็นจุดขายในด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในปัจจุบัน ที่สามารถสร้างชื่อเสียง และสร้างรายได้ภายในชุมชนในระดับหนึ่ง

ปัจจุบัน อาคารต่าง ๆ ในย่านตลาดพลูมีสภาพทรุดโทรม อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เป็นต้นว่า การขาดการดูแลรักษา การพัฒนาระบบการคมนาคมทางบก รูปแบบสังคมสมัยใหม่ การเพิ่มปริมาณของสาธารณูปการและสาธารณูปโภค จึงทำให้รูปแบบลักษณะและบรรยากาศของเมืองเปลี่ยนไปจากเดิม เกิดการขาดหายไปของบรรยากาศตลาดใหญ่ริมน้ำที่เป็นศูนย์กลางการค้าขายเหมือนในอดีต เกิดภาวะความกดดันด้านการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัย คอนโดมิเนียม อพาร์ทเมนท์ ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิทัศน์ในพื้นที่ ขณะที่ อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชุมชนเก่าได้เลือนหายไปเรื่อย ๆ

จะเห็นได้ว่า ย่านตลาดพลูเป็นพื้นที่ที่มีจุดขายในด้านความเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ ที่มีบรรยากาศของชุมชนตลาดโบราณ แต่ปัจจุบันพบการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในพื้นที่ย่านตลาดพลูที่ชัดเจนหลายประการ ซึ่งเกิดจากปัจจัยด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพอื่น ๆ ที่ไร้ทิศทาง ขาดแนวทางการจัดการ และมาตรการการบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมและปรับปรุงภูมิทัศน์

ในอนาคตรูปแบบการอนุรักษ์และแนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนย่านตลาดพลู จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงการรักษาสິงที่แสดงถึงคุณค่าของชุมชน เช่น การปรับปรุงซ่อมแซมกลุ่มอาคารประวัติศาสตร์ รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การควบคุมรูปแบบของอาคารและสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่ สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สร้างแรงจูงใจในการอนุรักษ์ให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชน สนับสนุนการสร้างเครือข่ายชุมชน หน่วยงานราชการ และเอกชนที่สามารถให้ความร่วมมือส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ไปในทิศทางที่เหมาะสม โดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดการปฏิบัติร่วมกัน ดูแลรับผิดชอบร่วมกัน

บทสรุป

พื้นที่ย่านตลาดพลูมีการเปลี่ยนแปลงตามปัจจัยแวดล้อมอันเป็นพลวัต โดยสามารถสรุปถึงปัจจัยและลำดับเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ได้ดังนี้

1. นโยบายของภาครัฐ และแผนการพัฒนาโครงข่ายการคมนาคม เช่น การขุดคลองลัดในอดีต การก่อสร้างเส้นทางรถไฟ การตัดถนนเข้าสู่พื้นที่ รวมไปถึงนโยบายการสั่งห้ามกินหมากพลู ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ย่านตลาดพลู

2. ปัจจัยด้านประชากร การย้ายถิ่นฐาน การขยายตัวของประชากร เป็นปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากร อันมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ตลอดจนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ประโยชน์อาคาร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คน

ผลจากการศึกษาจึงสรุปได้ว่าพื้นที่ย่านตลาดพลูได้รับผลกระทบทางกายภาพจากนโยบายของภาครัฐเป็นปัจจัยหลัก ทำให้พื้นที่ส่วนใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลง มีการสูญหายของพื้นที่การเกษตร และสภาพของแม่น้ำลำคลองที่ใสสะอาด กายภาพของพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลง พร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ และรูปแบบการใช้ชีวิตของผู้คนตามยุคสมัย การเลิกทำสวนพลูโดยสิ้นเชิงจากค่านิยมในการกินหมากที่ลดน้อยลง และการขยายตัวของธุรกิจบ้านเช่า ทำให้มีการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ที่ดินของย่านนี้ ส่งผลให้เจ้าของที่ดินและเจ้าของสวน ได้เปลี่ยนสภาพของสวนให้เป็นพื้นที่ปลูกบ้านเช่าแทน นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของของการคมนาคมขนส่ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อพื้นที่ย่านตลาดพลูที่เคยเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางน้ำฝั่งตะวันตกของพื้นที่กรุงเทพมหานครกลับหมดความหมายลงทันที เมื่อธุรกิจยุคใหม่ได้หันไปพึ่งการคมนาคม

ขนส่งทางบก และในปัจจุบันมีการเข้ามาของสถานีรถไฟฟ้า BTS และ MRT ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ ในปัจจุบันและอนาคต (แสดงดังภาพที่ 3)

เอกสารอ้างอิง

กวี รัชทรัพย์คุณ. (2546). “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดพลู” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยศึกษา สถาบันราชภัฏธนบุรี.

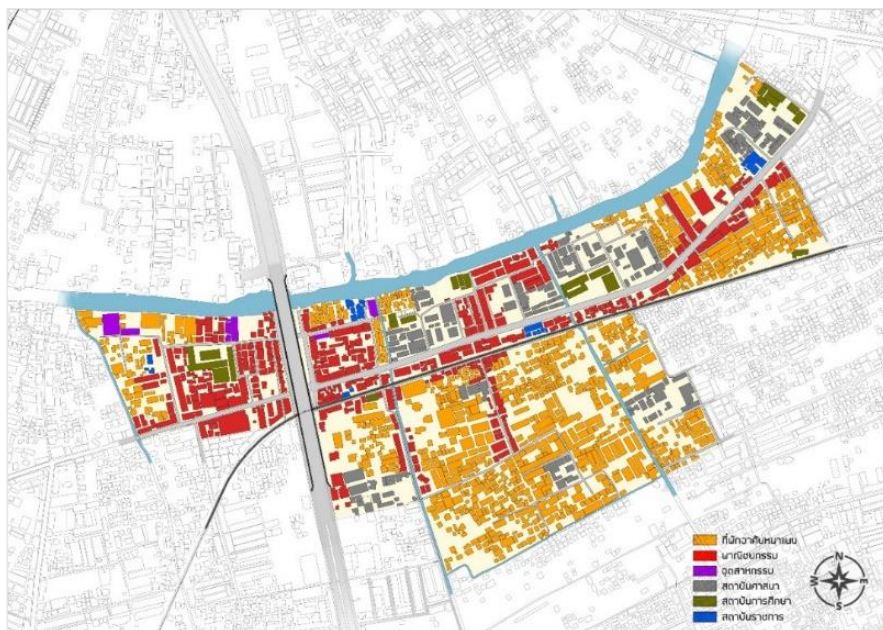
กฤตณุ สมบุญรุ่งเรือง. (2532). “การศึกษาอัตลักษณ์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของย่านตลาดพลู เขตธนบุรี. ปรินญาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. (2558). หนังสือรวบรวมผลงาน VERNADOC อาคารในย่านตลาดพลู. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

มนัสสวาส บุญญาวุฒวรรกุล. (2552). “วิถีชีวิตย่านตลาดพลู: จากคลองบางหลวงถึงคลองด่าน” ประชาคมวิจัย 15, 87 (กันยายน-ตุลาคม): 21-25.

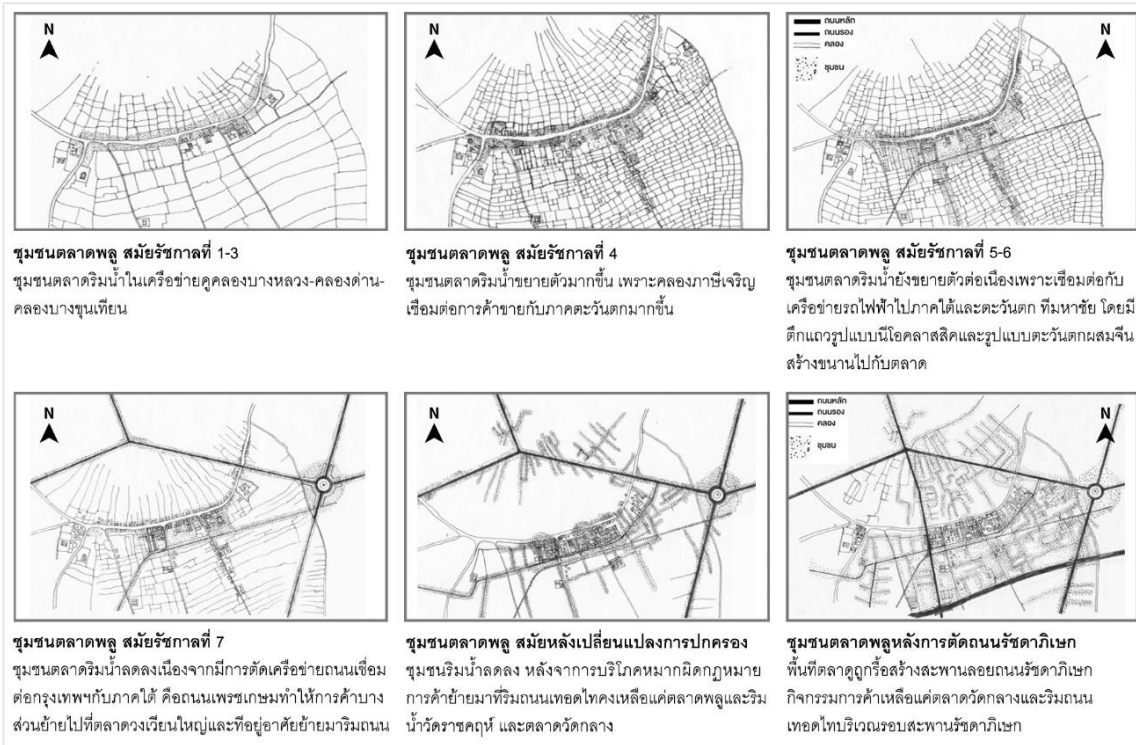
วรสิทธิ์ ตันตินิพันธุ์กุล,บุษเกตน์ อินทรปาสาน และอรจนียา วงศ์กิจการวานิช. (2558). การวิจัยเพื่อศึกษาและสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าในชุมชนบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าฝั่งธนบุรี: กรณีศึกษาพื้นที่ตลาดพลู-วัดโพธิ์นิมิตร:โครงการย่อยที่ 1: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

สง่า ลือชาพัฒนพร. (2548). ต้นทางตลาดพลู”เรื่องราวของสายน้ำ ผู้คน และแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กรีน พรินท์ จำกัด.

ภาพที่ 1 ลักษณะการใช้ประโยชน์อาคารของพื้นที่ย่านตลาดพลู

ที่มา: กฤตณุ สมบุญรุ่งเรือง, 2553: หน้า 57.

ภาพที่ 2 พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ย่านตลาดพลู

ที่มา: โครงการย่อยที่ 1 การวิจัยเพื่อศึกษาและสำรวจภูมิทัศน์วัฒนธรรมของย่านเมืองเก่าในชุมชนบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่าฝั่งธนบุรี: กรณีศึกษา พื้นที่ตลาดพลู-วัดโพธิ์นิมิต หน้า 108-110 อ้างถึงใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี. 2558, หน้า 11.

ภาพที่ 3 เหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพบริเวณย่านตลาดพลู

การศึกษาคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์

The Study of Characteristics and Relationship patterns with Urban Community of Urban Spaces in Rattanakosin Island Area

จิระเมธ อัตตธรรมศาสตร์¹

Jiramet Attasansatid¹

ธนะ จีระพิวัฒน์²

Thana Chirapiwat²

บทคัดย่อ

การค้นหาคำตอบต่อคำถาม “พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ มีคุณลักษณะอย่างไร และพื้นที่เหล่านั้นมีแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองในรูปแบบใด” ประกอบด้วยการศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ³ ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ⁴ และทฤษฎีการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมือง⁵ ด้วยกระบวนการสำรวจคุณสมบัติเชิงพื้นที่ การวิเคราะห์ประเมินค่าระดับของคุณลักษณะเชิงคุณภาพ และการรับรู้ความพึงพอใจแบบมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และแบบแผนความสัมพันธ์ ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ผลการวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านแบบแผนการรับรู้ที่มีความสัมพันธ์ลำดับสูงสุด พบว่าคุณลักษณะรูปทรง และมุมมอง เกิดความสัมพันธ์โดยตรงกับ “บริบทที่ตั้ง และสุนทรียภาพ” ลำดับถัดไปคือ คุณลักษณะการเข้าถึงสัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้าน “บริบทที่ตั้ง สังคม และเศรษฐกิจ” ส่วนคุณลักษณะสถานที่ตั้ง องค์กรประกอบ สุนทรียภาพ และประเภท สัมพันธ์โดยตรงกับ ปัจจัยด้าน “บทบาทหน้าที่” และคุณลักษณะรูปทรง สถานที่ตั้ง มุมมอง และการเข้าถึง สัมพันธ์โดยตรงกับ ปัจจัยด้าน “องค์กรประกอบภายในพื้นที่” ลำดับสุดท้ายคือคุณลักษณะการเข้าถึง อาคารที่โอบล้อม และบทบาทหน้าที่ สัมพันธ์โดยตรงกับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะ และแบบแผนความสัมพันธ์เหล่านี้เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการตอบสนองความต้องการใช้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาออกแบบชุมชนเมือง ภาควิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Student of the Master of Urban Design, Department of Urban Design, Faculty of Architecture, Silpakorn University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

Assistant Professor Dr., Department of Urban Design and Planning, Faculty of Architecture, Silpakorn University. (Thesis Advisor)

³ สิทธิพร ภิรมย์ริน. การวางผังและออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะในเมือง) Planning and Designing of Urban Public Space(กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556

⁴ Rob Krier, *Urban Space*. New York : Rizzoli Pre s, 1975

⁵ วิยดา ทรงกิตติภักดี, การรับรู้ด้านสุนทรียภาพเมือง : กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543

คำสำคัญ : พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ คุณลักษณะ การรับรู้ทางสุนทรียภาพ รูปทรงพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

Abstract

"What are the characteristics of Urban spaces in Rattanakosin Island and the patterns of their relationship to urban communities" led to reviews of urban space design theory (Piromruen, 2013), theories of urban space (Krier, 1975) and theories of environment aesthetics (Songkittipakdee, 2000) along with fields surveys to investigate spatial and physical factors of these Urban spaces. In addition, a survey of residents and business owners in the vicinity of these spaces using in-depth interviews provided qualitative data for the analysis of how the spatial and physical attributes of these spaces relate to socio-economic, perception of aesthetic, and usages of the spaces by the communities. It was found that the characteristics, shapes and visual properties of urban spaces have a direct relationship with the "context and aesthetic" at the highest level, followed by accessibility directly relates to "society and culture and economy", and location, aesthetics, and the types of urban space directly relate to "function", and shape, location, visual and access relate to "composition" respectively. Lastly, accessibility, building types, functions relate to "economy" at the lowest level. These patterns of relationships correspond to how communities perceive and utilize these urban spaces.

Keyword: Urban space, Characteristics, Aesthetic perception, Urban Form

บทนำ

ปัจจุบันการใช้ชีวิตในชุมชนเมือง มีทั้งการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ภายในอาคาร และภายนอกอาคาร ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นได้ถูกเชื่อมโยงให้เกิดความสัมพันธ์กับพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ซึ่งพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในแต่ละแห่งย่อมบ่งบอกถึง สังคม ประวัติศาสตร์ และภูมิหลังทางการตั้งถิ่นฐาน ที่ทำให้พื้นที่นั้นมีเอกลักษณ์แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ

"เกาะรัตนโกสินทร์" นามนี้ทางราชการตั้งขึ้นในปี 2520 เพื่อกำหนดเป็นเขตปรับปรุงปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ ใช้เรียกพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานครบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา (ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, 2561) เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่มีมายาวนาน มีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของเมืองด้วยโครงสร้างเมืองที่เป็นแบบแผนดั้งเดิม คือ มีถนนขนาดเล็ก ช่วงถนน (City block) ไม่ห่างกันมาก มีลักษณะอาคารสูงเพียง 1-4 ชั้น มีองค์ประกอบของเมืองที่มีความพิเศษ ต่างไปจากลักษณะชุมชนเมืองอื่น ๆ ในกรุงเทพมหานคร และยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีบ่อมปรากร กำแพงเมือง คลองคูเมืองเดิมล้อมรอบ และมีพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะหลากหลายรูปแบบ ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน โดยพื้นที่เหล่านั้น มีวิวัฒนาการ การเปลี่ยนแปลงในอดีตกว่า 200 ปี (สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร, แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์, 2547) ส่งผลให้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ มีบทบาทสำหรับเมืองที่มีความซับซ้อนในปัจจุบัน สำหรับการรับรู้ความเป็นเมืองในปัจจุบัน เป็นผลมาจากการมีประสบการณ์ในพื้นที่ และอาจทำให้ขาดประสบการณ์

ที่สามารถรับรู้คุณลักษณะ และความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง ที่คาดว่า มีแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางกายภาพ และสภาพแวดล้อมโดยรอบของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ กับการรับรู้ของคนในชุมชนเมืองที่มีผลต่อการใช้งานของพื้นที่เหล่านี้ ปัญหาเช่นเดียวกันนี้อาจเกิดขึ้นกับกลุ่มคนในหน่วยงาน หรือองค์กรที่ทำหน้าที่วางแผน ปรับปรุง พัฒนาพื้นที่เมืองเก่าในเกาะรัตนโกสินทร์

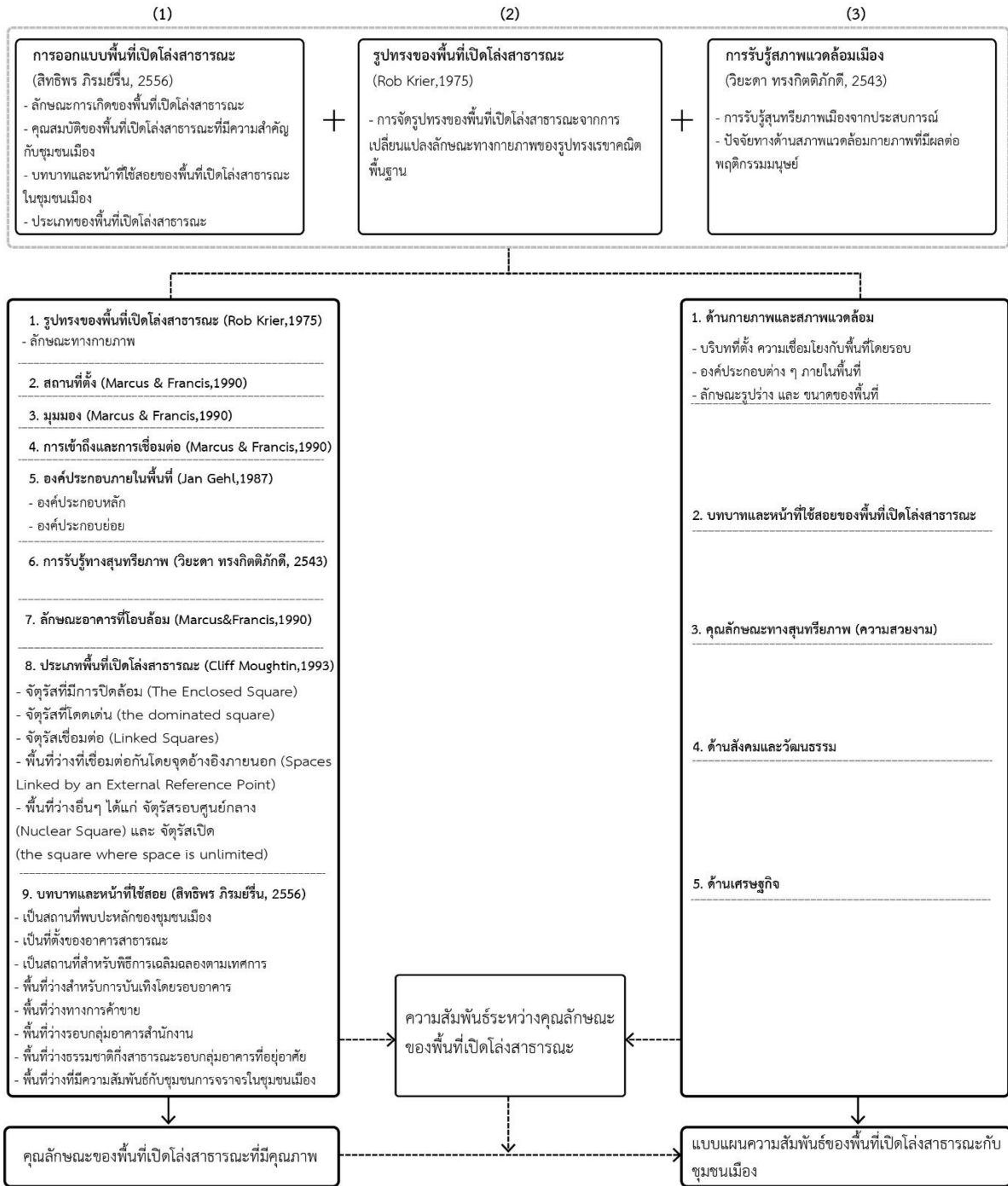
ด้วยประเด็นปัญหาของการรับรู้และความเข้าใจคุณลักษณะ และแบบแผนความสัมพันธ์ ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่ศึกษาที่มีวิวัฒนาการ และมีความซับซ้อน การศึกษาคุณลักษณะ และ แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ เพื่อสร้างระบบความเข้าใจ ความสัมพันธ์ ระหว่างคุณลักษณะพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับการรับรู้ และการใช้งานของชุมชนเมือง สามารถสร้างแนวทาง การร่วมวางแผน ออกแบบ และพัฒนาคุณภาพของเมืองที่สามารถตอบสนองความต้องการในอนาคตได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นการประเมินปัจจัยจาก ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ทฤษฎีการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และ ทฤษฎีการรับรู้สุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมเมือง เพื่อการประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทยอีกด้วย

วัตถุประสงค์

การวิจัยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ (1) ศึกษาคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ (2) ศึกษาแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง (3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

กรอบทฤษฎีและแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดในการวิจัยมาจาก สมมติฐานที่ว่า (1) คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพจะพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพ สุนทรียภาพ และบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน (2) คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพก่อให้เกิดการตอบสนอง ความต้องการในการใช้งานพื้นที่ ทำให้พื้นที่เกิดความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองโดยรอบ สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบแนวคิด ตามทฤษฎีดังนี้ (1) การออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ (สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2556) ได้แก่ ลักษณะการเกิดของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ คุณสมบัติของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีความสำคัญกับชุมชนเมือง บทบาทและหน้าที่ที่ชัดเจนของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง และ ประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (2) ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ (Rob Krier, 1975) ได้แก่ การจัดรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพของรูปทรงเรขาคณิตพื้นฐาน (3) ทฤษฎีกระบวนการรับรู้สภาพแวดล้อมเมือง (วิยะดา ทรงกิตติภักดี, 2543) ได้แก่ การรับรู้สุนทรียภาพเมืองจากประสบการณ์และ ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมกายภาพที่มีผลต่อพฤติกรรมมนุษย์ เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิด ที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในบริบทของพื้นที่ศึกษา

ภาพที่ 1 การบูรณาการทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการวิจัยจะเริ่มต้นจากการกำหนดปัญหา วัตถุประสงค์ สมมติฐานการวิจัย การศึกษา ทฤษฎี และกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนได้ใช้วิธีการดำเนินงานวิจัยที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. การกำหนดกรอบรายละเอียด วิธีการวิจัย โดยประยุกต์ใช้จากทฤษฎี การออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ และทฤษฎีกระบวนการรับรู้สภาพแวดล้อมเมือง เพื่อกำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา พื้นที่วิจัย กำหนดตัวแปรของข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์คุณลักษณะ และ แบบแผนความสัมพันธ์เพื่อกำหนดกรอบ และแนวทางในการจัดเก็บข้อมูล

2. การจัดเก็บข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้ ส่วนที่ 1 ใช้กระบวนการสำรวจเชิงพื้นที่ ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลภาคสนาม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิ และ การใช้โปรแกรมสารสนเทศในรูปแบบ 2 มิติ และ 3 มิติ เป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ ส่วนที่ 2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 24 คน แบ่งออกเป็นพื้นที่ละ 3 คน จำนวน 8 พื้นที่ โดยมีเกณฑ์ ดังนี้ (1) กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 พื้นที่หรือเป็นผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น ๆ มากกว่า 10 ปี (2) เป็นผู้มีอายุ 30 ปีขึ้นไป (3) การพิจารณากลุ่มตัวอย่างไม่คำนึงถึงเพศ และอาชีพ

งานวิจัยนี้ได้เลือกขอบเขตพื้นที่ภายในเกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งทำการเลือกพื้นที่ศึกษาตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบวิธีการวิจัย ได้แก่ (1) พื้นที่ที่มีความสำคัญต่อบริบทของชุมชนเมืองโดยรอบ (2) มีความเป็นสถานที่ที่มีอัตลักษณ์ (3) เป็นพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีอาณาบริเวณที่ชัดเจน (4) เป็นพื้นที่ที่ผู้คนรู้จักโดยทั่วไป (5) มีกิจกรรมทางสังคมเกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ หลากรูปแบบ (6) เป็นพื้นที่ที่มีความถาวรมั่นคง และไม่อยู่ในสภาพชั่วคราว (สิทธิพร ภิรมย์รื่น, 2556 :162) จากเกณฑ์ข้างต้นสามารถคัดเลือกพื้นที่ศึกษาได้เป็น 8 พื้นที่จากพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์ทั้งหมด 12 พื้นที่ ได้แก่ (1) สนามหลวง (2) สวนสันติชัยปราการ (3) อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (4) ถนนราชดำเนินกลาง (5) ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ (6) ลานคนเมืองกรุงเทพมหานคร (7) เสาชิงช้า (8) ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 1

3. การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ใช้วิธีการจัดลำดับแบบแผนของชุดข้อมูล ผ่านโปรแกรมสารสนเทศ และ ใช้เกณฑ์การประเมินระดับ (น้อย, ปานกลาง, มาก) ของคุณลักษณะของพื้นที่ศึกษาเพื่อวิเคราะห์ผลรวมของค่าระดับในการเปรียบเทียบคุณลักษณะที่สำคัญซึ่งส่งผลให้เกิดพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ ส่วนที่ 2 ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จัดระเบียบข้อมูลที่ได้ แล้วนำมาเปรียบเทียบประเด็นที่เกิดความซ้ำกันของความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง และ ใช้เกณฑ์การประเมินระดับ (น้อย, ปานกลาง, มาก) ของคุณภาพของแบบแผนความสัมพันธ์ในแต่ละพื้นที่ที่ทำการศึกษา

4. การสรุปผลการวิจัย ใช้วิธีการอภิปรายผลการวิเคราะห์ที่ได้ เพื่อสร้างระบบความสำคัญของคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในบริบทชุมชนเมืองเกาะรัตนโกสินทร์ ที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบ และพัฒนา พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ และแบบแผนความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์พื้นที่ในบริบทชุมชนเมือง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จากการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่ภาคสนามสำรวจข้อมูล สามารถนำชุดข้อมูลมาวิเคราะห์คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์

ลำดับ	คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	สนามหลวง	สวนสันติชัยปราการ	อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	ถนนราชดำเนินกลาง	ลานพลับพลาแห่งราชบัณฑิตยสถาน	ลานคนเมืองกรุงเทพฯ	เสาชิงช้า	ลานปฐมบรมราชโอรส 5.1
1	รูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ								
1.1	สิ่งล้อม								
1.2	ฉากกั้น								
1.3	สามเหลี่ยม								
1.4	อื่นๆ								
2	สถานที่ตั้ง	อยู่ใกล้สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ว่าง	อยู่ใกล้สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ว่าง	อยู่ใกล้สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ว่าง	อยู่ใกล้สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ว่าง	อยู่ใกล้สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ว่าง	อยู่ใกล้สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ว่าง	อยู่ใกล้สวนสาธารณะที่มีพื้นที่ว่าง	
3	มุมมอง								
4	การเข้าถึงและการเชื่อมต่อ	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	
5	ความหลากหลายของประเภทการใช้งานในที่	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	
6	การรับรู้ทางสุนทรียภาพ	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	
6.1	สุนทรียภาพเชิงประสาทสัมผัส	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	
6.2	สุนทรียภาพเชิงรูปทรง	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	
6.3	สุนทรียภาพเชิงสัญลักษณ์	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	
7	ความหลากหลายของอาคารที่ล้อม								
7.1	อาคารราชการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
7.2	สถานศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
7.3	อาคารพาณิชย์กรรม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
7.4	อาคารพำนักอาศัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
7.5	ศาสนสถาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
7.6	โบราณสถาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
8	ประเภทของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	1 ประเภท	2 ประเภท	1 ประเภท	1 ประเภท	1 ประเภท	2 ประเภท	1 ประเภท	
8.1	จุดพักผ่อนหย่อนใจ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
8.2	จุดออกกำลังกาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
8.3	จุดพักผ่อน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
8.4	พื้นที่ว่างเพื่อเล่นกีฬาโดยจุดอำนวยความสะดวก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
8.5	จุดพักผ่อนสำหรับเด็ก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
8.6	จุดพักผ่อนสำหรับผู้สูงอายุ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9	ความหลากหลายของสภาพแวดล้อมที่ล้อมรอบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง	3 ประเภท	1 ประเภท	1 ประเภท	2 ประเภท	1 ประเภท	3 ประเภท	1 ประเภท	
9.1	เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9.2	เป็นสถานที่ออกกำลังกาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9.3	เป็นสถานที่พักผ่อนที่เงียบสงบ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9.4	เป็นสถานที่พักผ่อนที่ปลอดภัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9.5	เป็นสถานที่พักผ่อนที่สวยงาม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9.6	เป็นสถานที่พักผ่อนที่สะดวกสบาย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9.7	เป็นสถานที่พักผ่อนที่ปลอดภัยและสงบ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
9.8	เป็นสถานที่พักผ่อนที่สวยงามและปลอดภัย	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
ผลรวมคะแนนการประเมิน		32	26	26	26	25	31	25	22
หมายเหตุ: ✓ = 1 เกณฑ์การประเมิน (ในหัวข้อที่ 1,2,8)		เกณฑ์การประเมิน (ในหัวข้อที่ 3,4,5,6)			เกณฑ์การประเมิน (ในหัวข้อที่ 7)		เกณฑ์การประเมิน (ในหัวข้อที่ 9)		
สามารถเข้าถึงได้ง่าย = ✓✓✓ (เต็ม 3 ขึ้นไป)		ดีมาก = ✓✓✓ (เต็ม 3 ขึ้นไป)			มีความหลากหลายมาก = ✓✓✓ (เต็ม 3 ขึ้นไป)		มีความหลากหลายมาก = ✓✓✓ (เต็ม 3 ขึ้นไป)		
สามารถเข้าถึงได้ปานกลาง = ✓✓		พอใช้ = ✓✓			มีความหลากหลายปานกลาง = ✓✓		มีความหลากหลายปานกลาง = ✓✓		
สามารถเข้าถึงได้ยาก = ✓		ควรปรับปรุง = ✓			มีความหลากหลายน้อย = ✓		มีความหลากหลายน้อย = ✓		

จากการประยุกต์ใช้ทฤษฎีข้างต้น สามารถนำมาวิเคราะห์รูปแบบคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะทั้ง 8 แห่ง ค่าระดับการประเมินจะแสดงถึงคุณภาพของคุณลักษณะต่าง ๆ โดยผลรวมของระดับเกณฑ์การประเมินของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในเกาะรัตนโกสินทร์พบว่าพื้นที่สนามหลวงนั้นมีคุณภาพของคุณลักษณะอยู่ในเกณฑ์ระดับที่ดีมาก (32 คะแนน) รองลงมาคือ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ (31 คะแนน) ถนนราชดำเนินกลาง (26 คะแนน) อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย สวนสันติชัยปราการ ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ เสาชิงช้า และลาน ร.1 ตามลำดับ ซึ่งสามารถสรุปคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในบริบทพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ โดยนำผลรวมค่าคะแนนของพื้นที่ทั้ง 8 แห่งจากตารางที่ 1 ในการคำนวณค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ของคุณลักษณะทั้ง 9 คุณลักษณะ เพื่อนำมาพิจารณาความสำคัญของคุณลักษณะที่ควรคำนึงถึงในการออกแบบ พัฒนาพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะได้ตามลำดับดังนี้ (1) ประเภทพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ $\bar{X} = 32$, (2) ความหลากหลายของบทบาท และ อาคารที่โอบล้อม $\bar{X} = 32$, (3) ลักษณะรูปทรง $\bar{X} = 31$, (4) มุมมอง และการเข้าถึง $\bar{X} = 28$ (5) สถานที่ตั้ง $\bar{X} = 27.25$, (6) ความหลากหลายขององค์ประกอบ $\bar{X} = 28$ และ (7) การรับรู้ทางสุนทรียภาพ $\bar{X} = 26.63$

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองจาก การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยเลือกศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลัก เป็นผู้ที่มีการใช้พื้นที่ แบบกึ่งเฉพาะเจาะจง ซึ่งสามารถนำชุดข้อมูลจากความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง มาวิเคราะห์หาแบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองที่มีคุณภาพในบริบทพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ในปัจจุบัน ได้ดังนี้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์แบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมือง

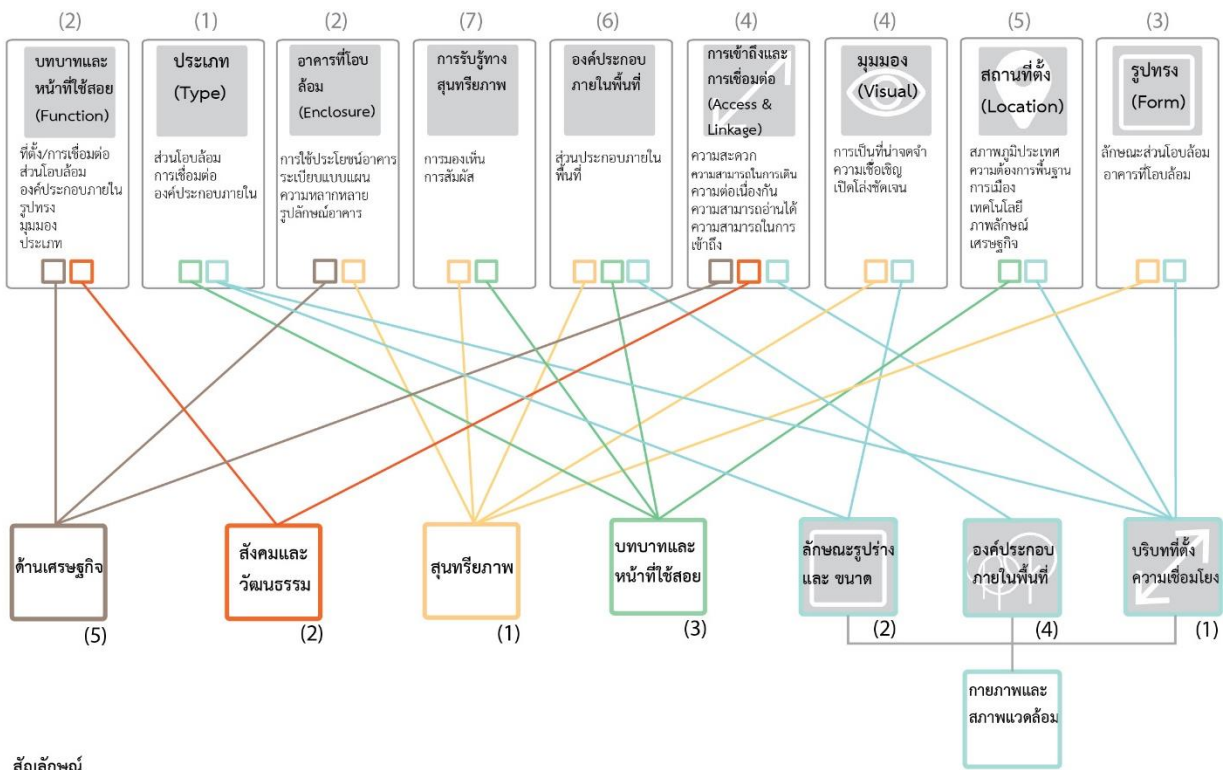
แบบแผนความสัมพันธ์	สนามหลวง	สวนสันติชัยปราการ	อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย	ถนนราชดำเนินกลาง	ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์	ลานคนเมืองกรุงเทพฯ	เสาชิงช้า	ลานปฐมบรมราชานุสรณ์ ร.1	รวม	ลำดับ
1. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม										
1.1 บริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	23	1
1.2 องค์ประกอบต่าง ๆ ภายในพื้นที่	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	✓✓✓	19	4
1.3 ลักษณะรูปร่าง และ ขนาดของพื้นที่	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	21	2
2. บทบาท หน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ										
2.1 บทบาท หน้าที่ใช้สอยของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	20	3
3. คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)										
3.1 คุณลักษณะทางสุนทรียภาพ (ความสวยงาม)	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓✓	23	1
4. ด้านสังคมและวัฒนธรรม										
4.1 ด้านสังคมและวัฒนธรรม	✓✓✓	✓✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓✓	✓✓✓	✓✓✓	21	2
5. ด้านเศรษฐกิจ										
5.1 ด้านเศรษฐกิจ	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	15	5
รวมระดับเกณฑ์การประเมิน	19	19	17	18	18	18	17	16		
ลำดับ	1	1	3	2	2	2	3	4		

หมายเหตุ : ✓ = 1 เกณฑ์การประเมิน
 เกิดความสัมพันธ์มาก = ✓✓✓ เกิดความสัมพันธ์ปานกลาง = ✓✓ เกิดความสัมพันธ์น้อย = ✓

จากตารางพบว่าพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ที่คนในชุมชนสามารถรับรู้ถึงแบบแผนความสัมพันธ์ทั้ง 5 ด้าน ได้มากที่สุด คือ สนามหลวง และ สวนสันติชัยปราการ รองลงมา คือ ถนนราชดำเนินกลาง ลานพลับพลามหาเจษฎาบดินทร์ ลานคนเมืองกรุงเทพฯ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เสาชิงช้า และ ลาน ร.1 และ ปัจจัยที่มีผลมากที่สุดต่อการรับรู้ถึงแบบแผนความสัมพันธ์ของมนุษย์ คือ ปัจจัยด้านบริบทที่ตั้ง ความเชื่อมโยง และ ด้านสุนทรียภาพ ปัจจัยที่มีผลรองลงมา คือ รูปร่าง ขนาดพื้นที่ และ ลักษณะสังคม วัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลน้อย คือ บทบาทหน้าที่ใช้สอย องค์ประกอบ และ เศรษฐกิจ ตามลำดับ

การสังเคราะห์ผล

จากผลสรุประดับเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะ (ตารางที่ 1) และแบบแผนความสัมพันธ์ (ตารางที่ 2) เมื่อนำมาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านคุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์ (ภาพที่ 2) พบว่าปัจจัยด้านบริบทที่ตั้ง และคุณลักษณะทางสุนทรียภาพเป็นปัจจัยลำดับที่ 1 โดยบริบทที่ตั้งสัมพันธ์กับ ประเภท การเข้าถึง สถานที่ตั้ง และรูปทรง ส่วนคุณลักษณะทางสุนทรียภาพสัมพันธ์กับ อาคารที่โอบล้อม รูปทรง มุมมอง องค์ประกอบภายในพื้นที่ และการรับรู้สุนทรียภาพ ลำดับถัดไป คือ ลักษณะรูปร่างสัมพันธ์กับปัจจัยด้าน ประเภท และมุมมอง และปัจจัยทางสังคมวัฒนธรรม สัมพันธ์กับ บทบาท และการเข้าถึง ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์น้อยมาก คือ องค์ประกอบภายในพื้นที่ และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะ และแบบแผนความสัมพันธ์ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะเหล่านี้ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อระดับการตอบสนองความต้องการใช้พื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในชุมชนเมือง

สัญลักษณ์

- = แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะกับปัจจัยแบบแผนความสัมพันธ์
- = ของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

- (X) = ค่าระดับเกณฑ์การประเมินคุณภาพของคุณลักษณะจากค่าเฉลี่ย (X)
- ค่าระดับเกณฑ์การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้ของมนุษย์ (ผลรวมจากตารางที่ 2)

ภาพที่ 2 คุณลักษณะและแบบแผนความสัมพันธ์กับชุมชนเมืองของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ

ดังนั้นการออกแบบ ปรับปรุงพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ในระยะต่อไป ต้องให้ความสำคัญกับบริบทที่ตั้งและความเชื่อมโยง สุนทรียภาพ ที่มีผลต่อระดับความสัมพันธ์กับคุณลักษณะต่าง ๆ ของพื้นที่ คุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะที่มีคุณภาพ จะส่งผลต่อการรับรู้แบบแผนความสัมพันธ์ และทำให้พื้นที่นั้นมีความสำคัญ

ในบริบทชุมชนเมืองปัจจุบัน ซึ่งทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ทฤษฎีรูปทรงของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ และทฤษฎีการรับรู้สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมเมือง นั้นมีความสัมพันธ์กันที่ระดับต่าง ๆ อย่างเห็นได้ชัด โดยปัจจัยด้านคุณลักษณะ เป็นสิ่งที่กระตุ้นระบบประสาทการรับรู้ของมนุษย์ เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดผลตอบรับต่อการตอบสนอง ความต้องการในการใช้งาน เกิดความสัมพันธ์ต่อผู้ใช้ และบริบทโดยรอบ ดังนั้นแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะกับชุมชนเมืองที่ค้นพบจากการศึกษานี้สามารถนำไปเป็นกรอบในการจัดการ และออกแบบชุมชนเมืองที่มีพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะให้สัมพันธ์กับชุมชนในระดับที่ดีที่สุดได้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

สิทธิพร ภิรมย์ริน, การวางผังและออกแบบพื้นที่ว่างสาธารณะในเมือง) Planning and Designing of Urban Public Space(. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556

สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร,สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, แผนที่ชุมชนกรุงรัตนโกสินทร์ (Cultural Heritage Atlas of Rattanakosin). กรุงเทพฯ, 2547

วิทยา ทรงกิตติภักดี, การรับรู้ด้านสุนทรียภาพเมือง : กรณีศึกษาพื้นที่เมืองเก่าเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543

Rattanakosin, ศูนย์ข้อมูลเกาะรัตนโกสินทร์, เข้าถึงเมื่อ 5 มกราคม 2561, เข้าถึงได้จาก

<http://www.resource.lib.su.ac.th/rattanakosin/index.php>

ภาษาต่างประเทศ

Jan Gehl, Life Between Buildings. New York : Van Nostrand Reinhold Company, 1987

Rob Krier, Urban Space. New York : Rizzoli Pre ss, 1975

Cliff Moughtin, Urban Design: Street and Square. London : Routledge 3 edition 2003

Clare Cooper Marcus and Carolyn Francis, People places : design guidelines for urban open space. Michigan : University of Michigan, 1990

โครงการออกแบบเครื่องประดับผสานการแต่งหน้าแรงบันดาลใจจากยุคบารอค¹

The Makeup Jewelry Inspired By Baroque Age

ดวงกมล ทองตาสี² และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรณวิภา สุเนตต้า³

Duankamon Thongtasee and Assistant Professor DR. Vanvipha Suneta

สาขาวิชาออกแบบเครื่องประดับ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอเครื่องประดับผสานการแต่งหน้าจากแนวความคิดว่า การแต่งแต้มบนใบหน้ากับการใส่เครื่องประดับนั้นมีความสอดคล้องกัน การแต่งหน้าช่วยส่งเสริมให้การสวมเครื่องประดับได้ภาพลักษณ์ที่สมบูรณ์มากขึ้น โดยมีแรงบันดาลใจจากศิลปะยุคบารอค-โรโคโค ในคริสต์ศตวรรษ 18 โดยหยิบยกเรื่องภาพลักษณ์ของสตรีสูงศักดิ์ ที่ถูกกระแสนางสังคมชักนำ มาเป็นจุดให้คนในปัจจุบันได้ขบคิดตาม

กระบวนการวิจัย มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้ ค้นคว้าข้อมูลและรวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับศิลปะยุคบารอค-โรโคโค (Baroque – Rococo) ฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยเริ่มศึกษาจากผลงานจิตรกรรมของศิลปินที่โดดเด่น ลวดลายตกแต่งภายในพระราชวังพระราชวังแวร์ซายส์และพระตำหนักเล็ก การแต่งกายของกลุ่มสตรีสูงศักดิ์ อาทิเช่น มารี อ็องตัวแน็ต (Marie Antoinette) ศึกษารูปแบบการตกแต่งใบหน้า การทดลองวัสดุผ้า การปักไหม สร้างผลงานเครื่องประดับ ผสานการพันตกแต่งบนใบหน้า

จากกระบวนการดังกล่าวจึงนำสู่การสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับฟังก์ชันการแต่งหน้าแรงบันดาลใจจากยุคบารอค ทำให้ได้เครื่องประดับทั้งหมด 2 ชุด คือ ชุดเครื่องประดับ ที่แสดงถึงภาพลักษณ์ของราชินีสูงศักดิ์ ผู้โหยหาความรื่นเริงบันเทิงใจ จำนวน 2 ชิ้น ประกอบด้วย สร้อยคอโซคเกอร์ หน้ากาก และชุดเครื่องประดับที่แสดงถึงภาพลักษณ์ของเด็กสาวชาวบ้าน ไร่ไถยงสา จำนวน 6 ชิ้น ประกอบด้วย สร้อยคอโซคเกอร์ หมวก และกิ๊บเสียบประดับผม จำนวน 4 ชิ้น เมื่อผสานเข้ากับการแต่งหน้าที่สอดคล้องกัน ทำให้ภาพลักษณ์ของผู้สวมใส่มีความสมบูรณ์มากขึ้น

คำสำคัญ : เครื่องประดับ, บารอค, การแต่งหน้า

Abstract

The objective of this research is to present jewelry that combine with face makeup from the idea that the makeup on the face and the wearing of the jewelry are consistent. Inspired by the art of the Baroque era in the 17th-18th century, by quoting the image of noble women.

The process of this research are follows: study the baroque art in France, study the works of prominent artists, interior design of the Palace of Versailles and the Petit Trianon, The dress of a noble

¹ จากวิทยานิพนธ์เรื่อง โครงการออกแบบเครื่องประดับฟังก์ชันการแต่งหน้าแรงบันดาลใจจากยุคบารอค

² ภาควิชาการออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

³ ภาควิชาการออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

woman, such as Marie Antoinette. The study of decoration on the face, fabric material experimentation, embroidering, creating jewelry works Combined with decorative painting on the face.

From the process, it leads to creation of the jewelry combined with facial makeup Inspired by Baroque era. The result are 2 sets of jewelry. The first set is the image of the noble queen in Palace of Versailles consisting of choker necklaces and mask. Another set is the image of an innocent girls consisting of choker necklaces, hat and 4 pieces of hair pins.

This represents the role of jewelry that changed today. When the jewelry combined with facial decorations resulting in the perfection of the image, creating aesthetics for jewelry.

Keywords : Accessories, Baroque, Makeup

บทนำ

อาจกล่าวได้ว่า การแต่งหน้านั้นมีส่วนช่วยในการเสริมบุคลิกภาพ สร้างภาพลักษณ์ที่ดีขึ้นต่อการเข้าสังคม ได้จริง โดยเฉพาะในปัจจุบันที่เรื่องของภาพลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งยังทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีขึ้นในจิตใจ ส่งผลต่อความรู้สึกที่มั่นใจมากขึ้น การแต่งหน้าที่สอดคล้องรับกับเครื่องประดับที่ใส่ จะทำให้ได้ภาพลักษณ์ที่สมบูรณ์มากขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าเครื่องประดับไม่ใช่สิ่งจำเป็น แต่เป็นสิ่งที่ต้องการในมุมมองของข้าพเจ้านั้นเครื่องประดับ แม้จะไม่ใช่สิ่งจำเป็น ที่ต้องมีอยู่ในปัจจัยสี่ของมนุษย์ แต่เป็นสิ่งที่เราต้องการจะมี เพื่อให้เติมเต็มต่อจิตใจ ปัจจุบันเครื่องประดับไม่ได้ถูกหยิบขึ้นมาใช้เพื่อทำหน้าที่แสดงถึงบทบาททางสังคม ฐานะันตร หรือประดับเพื่อระลึกถึงดังเช่นในอดีตอีกต่อไป วิถีชีวิตของมนุษย์เราได้เปลี่ยนไป มีการพบปะผู้คนและการเข้าสังคมมากขึ้น เครื่องประดับกลายเป็นแฟชั่นที่จะถูกผสมผสานให้เข้ากับรูปแบบการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล การเลือกหยิบยกขึ้นมาใส่ ในแต่ละครั้ง จึงเป็นการเติมเต็มภาพลักษณ์ในแต่ละโอกาสที่แตกต่างกันให้สมบูรณ์ ดังเช่นในยุคบารอค-โรโคโค ที่การแต่งกายเปรียบเสมือนแฟชั่น การแต่งหน้า และการประดับตกแต่งร่างกายในแต่ละโอกาสที่แตกต่างกัน การออกสมาคมของเหล่าราชวงศ์ งานรื่นเริงของชนชั้นสูง รูปแบบจะปรับให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ทั้งการแต่งแต้มใบหน้าและการใส่ของประดับตกแต่งต่างทำหน้าที่สอดคล้องรับกัน

โดยในยุคสมัยดังกล่าวมีพระนางมารี อ็องตัวแน็ต (Marie Antoinette) ราชินีของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 เป็นผู้ทรงอิทธิพลทางด้านแฟชั่นที่ทำให้เกิดกระแสนิยมทำตามกันในหมู่หญิงสูงศักดิ์ เมื่อเป็นจุดสนใจต่อผู้คนจำนวนมาก มีผู้ชื่นชมก็ย่อมต้องมีผู้ไม่เห็นด้วย พระนางจึงได้ตกลงไปในวังวนของคำกล่าวหาจากสังคมที่ชักจูงให้เกิดกระแสตามแนวความคิดทางลบเช่นนั้นเป็นจำนวนมาก โดยที่ผู้รับสารเองไม่รู้ข้อมูลเท็จจริง เป็นเพียงการเชื่อไปตามคนหมู่มาก เกิดจุดเปลี่ยนของการหลงไปตามกระแสนั้น จนเมื่อเวลาผ่านไปหลายร้อยปี ข้อพิพาทษาแงร้ายในวันนั้นกลายเป็นความเข้าใจผิด

จากความคิดข้างต้น ข้าพเจ้ามีความต้องการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับที่ผสมผสานการแต่งหน้าเข้าด้วยกัน เพื่อแสดงถึงภาพลักษณ์ที่สมบูรณ์มากขึ้นของผู้สวมเครื่องประดับ เมื่อมีการแต่งหน้าเข้ามาผสมผสาน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบเครื่องตกแต่งร่างกายและศิลปกรรมของสตรีชั้นสูงจากยุคบารอค-โรโคโค
2. เพื่อออกแบบและสร้างเครื่องประดับผ้านการแต่งหน้า

วิธีการดำเนินวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์ทบทวนวรรณกรรมต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผลงานจิตรกรรมและการประดับตกแต่งร่างกายของสตรีชั้นสูงในยุคบารอค-โรโคโค จากหนังสือและอินเทอร์เน็ต
2. ศึกษารูปแบบนิยมการตกแต่งใบหน้าในปัจจุบัน ผลงานของศิลปินที่มีความเกี่ยวข้อง จากหนังสือและอินเทอร์เน็ต
3. วิเคราะห์รูปแบบ และสรุปแนวทางที่จะนำมาใช้ในการออกแบบ
4. ศึกษาและทดลองสร้างเทคนิค การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการเพ้นท์บนใบหน้า
5. ทดลองสร้างเครื่องประดับจำลอง
6. วิเคราะห์ พัฒนารูปแบบที่จะนำมาสร้างเป็นเครื่องประดับ
7. สร้างผลงานเครื่องประดับ
8. นำเสนอผลการวิจัย สรุปผลปัญหา แนวทางแก้ไขและการพัฒนาสร้างสรรค์ผลงาน

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์ลักษณะจากการรวบรวมวรรณกรรม

งานศิลปกรรมและการประดับตกแต่งร่างกายของหญิงสูงศักดิ์ในยุคสมัยบารอค-โรโคโคในฝรั่งเศส (ค.ศ. 1600 - ค.ศ. 1800) จากผลงานจิตรกรรมที่โดดเด่น รูปแบบศิลปกรรม และการตกแต่งภายใน โดยมีกลุ่มศิลปินที่โดดเด่นแบ่งเป็น⁴ แบบราชสำนัก (Style Regence) มีจิตรกร อังตวน วาตโต เป็นคนสำคัญ โดยได้รับอิทธิพลมาจากงานของรูเบนส์ เป็นกระแสอยู่ช่วงปี ค.ศ. 1715-1730, แบบโรกาเย หรือ แบบใช้เส้นโค้ง (Style Rocaille) มีจิตรกร ฟรังซัวส์ บูเชร์ เป็นคนสำคัญ ได้รับอิทธิพลมาจากจิตรกรอิตาลีในสมัยบารอค มีบทบาทเด่นอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1730-1745 และแบบปอมปาดูร์ (Style Pompadour) อุปถัมภ์ภายใต้การควบคุมของมาตาม เดอ ปอม ปาดูร์ โดยมีจิตรกร จองฮอนอเร ฟราโกนาร์ด์ (Jean-Honore Fragonard) เป็นคนสำคัญ มีบทบาทเด่นอยู่ในช่วงปี ค.ศ. 1745-1764 มีความโดดเด่นทั้งภาพวาดที่เกี่ยวกับธรรมชาติ รวมถึงด้านภาพวาดกลุ่มผู้สูงศักดิ์ โดยเฉพาะในกลุ่มสตรี ในสมัยรัชกาลของพระเจ้าหลุยส์ที่ 15 จนมาถึงพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 กลุ่มสตรีชั้นสูงมีบทบาททางสังคมมากขึ้น บุคคลที่เห็นได้เด่นชัดได้แก่ มาตาม เดอ ปอม ปาดูร์ (Jeanne Antoinette Poisson, Marquise de Pompadour) มาตาม ดู บาร์รี (Madame du Barry / Jeanne du Barry) และโดยเฉพาะพระนางมารี อ็องตัวแน็ต (Marie Antoinette) ราชินีผู้ทำให้เกิดกระแสนิยมทางสังคม ทั้งด้านการประดับตกแต่งกาย และงานตกแต่งภายใน พระนางมารี อ็องตัวแน็ต⁵ (Marie Antoinette) หรือนามประสูติคือ อาร์ชดัชเชสมาเรีย อันโทเนีย โยเซฟาโย-

⁴ กัจจกร สุนพงษ์ศรี, ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตก, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ส่งเสริมศิลปศึกษา, 2532), 13

⁵ ดวงแก้ว วิญญูตรา, มารี อองตัวแน็ต กุหลาบแห่งแวร์ซายส์, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ต้นธรรม, 2537), 11

อันนา (เยอรมัน: Maria Antonia Josepha Johanna) ค.ศ. 1755 – ค.ศ. 1793 (ภาพที่ 1) เป็นเจ้าหญิงจากราชวงศ์ฮาพส์บวร์คของจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ มีช่วงวัยเด็กที่พระราชวังออสเตรียเต็มไปด้วยความสงบ เรียบง่าย อยู่ท่ามกลางความเป็นธรรมชาติ ทุ่งหญ้า และฝูงสัตว์ ก่อนจะถูกระบบการปกครอง (จักรพรรดินีมาเรีย เทเรซา หรือ Maria Theresa of Austria) จัดเตรียมให้อภิเษกสมรสเข้าสู่พระราชวงศ์ฝรั่งเศส และขึ้นเป็นพระราชินีแห่งพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 แห่งราชวงศ์บูร์บง ฝรั่งเศส โดยก่อนหน้านั้นพระองค์ไม่ได้รับการเรียนรู้ เพื่อที่จะนำไปใช้ในพระราชวังแวร์ซายส์ ที่เต็มไปด้วยกฎระเบียบ และพิธีทางการ

เมื่อขึ้นเป็นพระราชินี ทรงอุปถัมภ์ผลงานทั้งด้านศิลปกรรม และด้านประติมากรรมต่างๆ ทรงปรับเปลี่ยนทั้งในเรื่องส่วนร่วม พิธีการ ราชประเพณี และในด้านส่วนของพระองค์เอง การตกแต่งร่างกายต่างๆ ข้าวของเครื่องใช้ในในกลุ่มคนที่ชื่นชอบจะนำพระองค์มาเป็นแบบอย่าง รสนิยมการตกแต่งของพระนางทำให้เกิดเป็นกระแสให้ทำตามขึ้นมา ส่วนกลุ่มคนที่ไม่พึงพอใจในตัวพระองค์นั้น ต่างคอยเพ่งเล็งจับตามองถึงความผิดพลาด และหาจังหวะสร้างความเสียหาย มีข่าวลือมากมายที่ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่เสื่อมเสีย เมื่อไม่สามารถที่จะหาทางแก้ไขได้ จึงหลีกเลี่ยงไปซ่อนตัวที่พระตำหนักเล็ก (Petit Trianon) (ภาพที่ 2) โดยพระองค์เป็นผู้ควบคุมการตกแต่งทั้งภายนอกและภายใน ให้มีรสนิยมตามที่ต้องการ ทรงตกแต่งพื้นที่ภายนอกเลียนแบบพระราชวังเกิดของพระองค์ที่ออสเตรีย

ภาพที่ 1 พระนางมารี อ็องตัวแน็ต

(ที่มา : <https://fineartamerica.com/art/paintings/>: 2019)

ภาพที่ 2 พระตำหนักเล็ก (Petit Trianon)

(ที่มา : <http://en.chateauversailles.fr> : 2019)

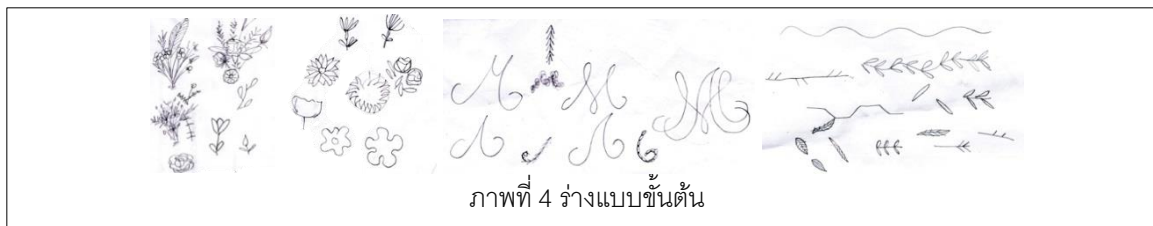
ผลสรุปจากการทบทวนวรรณกรรม มีดังนี้

จากการวิเคราะห์ผลงานด้านจิตรกรรม พบว่า ศิลปินนิยมใช้โทนสีพาสเทลสดใส สีส้มพูน, ฟ้า และเขียวเป็นหลัก ตัวแบบใช้สีที่ทำให้เกิดเป็นแสง และเงาเน้นให้เป็นจุดเด่นของภาพ เทคนิคความพุ่ง เบลอของภาพให้ความรู้สึกมีหมอกบางๆคลุมไว้ ด้านการตกแต่งใบหน้าจากผลงานจิตรกรรม พบว่า โทนสีของผิวพรรณเงาวาวผสมสีชมพูระเรื่อ คล้ายเปลือกของหอยมุก สามารถสร้างภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันของช่วงวัย จากเส้นโค้งคิ้ว, ดวงตา, แก้ม และริมฝีปาก ด้านเครื่องประดับตกแต่งของสตรีชั้นสูง พบว่า นิยมตกแต่งด้วยโบว์ หรือริบบิ้นขนาดใหญ่, ตกแต่งศีรษะด้วยดอกไม้ โดยเฉพาะดอกกุหลาบ, งานไข่มุกร้อยเชือก, สร้อยคอโซคเกอร์ และหมวกตกแต่งขนนกกระจกเทศ ด้านเครื่องแต่งกายของสตรีชั้นสูง พบว่า นิยมสีพาสเทลโทนอ่อน สีส้มพูน, ฟ้า และเขียว เช่นเดียวกับการตกแต่งด้านอื่นๆ ชายขอบของผ้าตกแต่งด้วยผ้าระบายเป็นชั้นๆ ใช้เทคนิคใหม่ปักผ้า งานปักใหม่ ดิ้นทอง ลายปักกลุ่มดอกไม้โดยเฉพาะดอกกุหลาบ นอกจากนี้ยังใช้ดอกกุหลาบจริงประดับในส่วนต่างๆ ของร่างกายอีกด้วย ด้านการตกแต่งภายในที่พักส่วนตัวของพระนางมารี อ็องตัวแน็ต พบว่า มีการเพิ่มเติมลายใหม่โดยใช้ลายนิยมเป็นแม่แบบ พบลายตกแต่งภายในที่พักร่วมตัวทั้งที่พระราชวังแวร์ซาย และพระตำหนักเปอติ ตรีเอนง จากการวิเคราะห์นำไปสู่แบบร่างลายนิยมบารอค 4 รูปแบบ (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 แบบร่างลายนิยม

นอกจากนี้ยังมีลายประดับอื่นๆที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระนางมาลี อีองตัวเน็ด พบในพระตำหนักเปอตี ตรีเอนง พบว่า นิยมตกแต่งด้วยลายช่อดอกไม้เล็กๆ, งานปักชื่อสัญลักษณ์ และลายปักเถาดอกไม้จากการวิเคราะห์นำไปสู่การร่างแบบขั้นต้น

ภาพที่ 4 ร่างแบบขั้นต้น

2. วิเคราะห์ลักษณะจากการตกแต่งใบหน้า

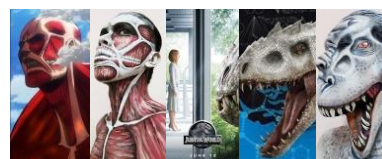
ด้านการตกแต่งใบหน้าในปัจจุบัน เน้นการสร้างภาพลักษณ์ที่สมบูรณ์แบบเพื่อให้เข้ากับวาระโอกาสที่เหมาะสม จึงมีการให้ความสำคัญกับการตกแต่งบนใบหน้าเพื่อให้สัมพันธ์กับการแต่งกาย และการสวมเครื่องประดับ โดยรูปแบบนิยมการตกแต่งใบหน้า ที่ถูกกำหนดโดยงานแสดงแฟชั่นวีค (Fashion Week) จากนิวยอร์ก มิลาน ลอนดอน และปารีส ประจำฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อน (Spring/Summer) สำหรับปี ค.ศ.2020 ได้ให้ความสำคัญทั่วทั้งผิวหน้า โดยพื้นที่ที่สำคัญคือ บริเวณคิ้ว, บริเวณรอบดวงตา, ผิวพรรณ และสร้างความโดดเด่นด้วยการสร้างลวดลาย และการใช้โทนสีสดใส

3. ผลงานของศิลปินที่มีความเกี่ยวข้อง

ศึกษาผลงานของศิลปินที่เกี่ยวข้องกับการสร้างลวดลายตกแต่งใบหน้า เพื่อหาแนวทางการสร้างเทคนิคในการสร้างสรรค์งานที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงาน ได้แก่ ยูน ดาอิน (Dain Yoon) ศิลปินชาวเกาหลีที่สร้างสรรค์งานภาพลวงตา ผ่านการพันท์สี และการพันท์สร้างลายตกแต่งบนใบหน้า และร่างกายของตัวเอง สะท้อนวิถีชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบัน ใช้สีสำหรับงานพันท์หน้า, สีอะคริลิก และอุปกรณ์จากผลิตภัณฑ์สำหรับงานศิลปะ (ภาพที่ 5) และน้อยหนึ่งเมกอัพ (Noy Neung Makeup) บิวตี้บล็อกเกอร์ประเทศไทย มีเอกลักษณ์โดดเด่นในการแต่งหน้าเปลี่ยนภาพลักษณ์เป็นบุคคลอื่น ผลงานส่วนใหญ่เป็นตัวละครจากภาพยนตร์หรือจากสื่อต่างๆที่กำลังเป็นจุดสนใจ การพันท์สร้างลายจะใช้ผลิตภัณฑ์จากเครื่องสำอางมาประยุกต์ใช้ (ภาพที่ 6)

ภาพที่ 5 ผลงานของศิลปิน ยูน ดาอิน

ภาพที่ 6 ผลงานของศิลปินน้อยหนึ่ง

(ที่มา : <https://thestandard.co/dain-yoon/> : 2019) (ที่มา : www.youtube.com/noyneungmakeup : 2019)

4. แนวทางการออกแบบ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลวรรณกรรมทั้งหมด รูปแบบของสตรีชั้นสูงสมัยบารอคภาพลักษณ์ของพระราชินีมารี อ็องตัวแน็ต เป็นผู้นำกระแสนิยมที่โดดเด่น เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงมาจนถึงปัจจุบัน ภาพลักษณ์ของราชินีที่ฟุ่มเฟือย นิยมงานรีนเรจ เมื่อวิเคราะห์ลึกลงไปได้ซ่อนภาพลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นเด็กสาวอ่อนประสบการณ์ และไม่สามารถจัดการสิ่งต่างๆ ได้ดีเท่าที่ควร จึงหลบหนีไปในสถานที่ส่วนตัว เมื่อเบื่อหน่ายจากความหรูหรา ถึงแสวงหาความธรรมชาติ มีความน่าสนใจที่จะนำเสนอมุมมองสองภาพลักษณ์ที่ขัดแย้งกัน จึงนำรูปแบบการประดับตกแต่งสถานที่พักส่วนตัว พระราชวังแวร์ซายส์และพระตำหนักเล็ก และวิเคราะห์จากผลงานจิตรกรรม มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน ผสานร่วมกับการตกแต่งใบหน้ารูปแบบกระแสนิยมปีค.ศ. 2020 เพื่อสื่อถึงบทบาทของเครื่องประดับที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการตกแต่งใบหน้า เติมเต็มภาพลักษณ์ให้สมบูรณ์แบบ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพให้กับเครื่องประดับ โดยนำเสนอภาพลักษณ์มารี อ็องตัวแน็ต 2 รูปแบบคือ ภาพลักษณ์ราชินีสูงศักดิ์ ผู้โหยหาความรื่นเริงบันเทิงใจ และภาพลักษณ์เด็กสาวชาวบ้าน ไร้เดียงสา (ภาพที่ 7) และ (ภาพที่ 8)

บทสรุป

จากการศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบศิลปะยุคบารอคผ่านผลงานจิตรกรรมที่โดดเด่น และกลุ่มสตรีชั้นสูงพบหลายประดับตกแต่งภายในสถานที่พักส่วนตัว การตกแต่งร่างกายที่เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะการตกแต่งจากรสนิยมส่วนตัวของพระนางมารี อ็องตัวแน็ต ผู้นำรูปแบบนิยมแห่งยุค กระแสด้านลบจากสังคม ทำให้เกิดเป็น 2 ภาพลักษณ์ที่แตกต่างกัน คือ ภาพลักษณ์ราชินีสูงศักดิ์ ผู้โหยหาความรื่นเริงบันเทิงใจ และภาพลักษณ์เด็กสาวชาวบ้าน ไร้เดียงสา ทำให้ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจในการสร้างชุดเครื่องประดับ 2 ชุด โดยผสานการตกแต่งใบหน้าเข้าด้วยกัน เพื่อสื่อถึงบทบาทของเครื่องประดับที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับการตกแต่งใบหน้า เติมเต็มภาพลักษณ์ให้สมบูรณ์แบบ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพให้กับเครื่องประดับ

การสร้างสรรค์เครื่องประดับชุดภาพลักษณ์ราชินีสูงศักดิ์ ผู้โหยหาความรื่นเริงบันเทิงใจ ได้รับแรงบันดาลใจมาจากภาพลักษณ์ของมารี อ็องตัวแน็ต ที่พระราชวังแวร์ซายส์ ประกอบด้วย หน้ากากที่ภายนอกแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ความนิยมตามกระแสทางสังคม ตัวตนที่แท้จริงถูกซ่อนอยู่ภายใน เส้นและการสีสันทันที่โดดเด่น ตกแต่งด้วยเพชรประดับทั่วบริเวณ เครื่องประดับชิ้นนี้สื่อถึงการแสดงออกภายนอกให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับกลุ่มสังคม

สิ่งที่ซ่อนอยู่ภายในจะสามารถแสดงออกมาได้ ต่อเมื่อเกิดความไว้วางใจ ใช้เทคนิคการปักไหมไล่สีสร้างลาย ดอกกุหลาบ เดินเส้นปักเป็นเถาไม้, ใบไม้ ประกอบชิ้นงานผ้าเข้ากับชิ้นงานโลหะทองเหลืองชั้น ร้อยประดับ ด้วยไข่มุก และเครื่องประดับคอ สร้อยโลหะทองเหลืองห้อยยี่ดกับชิ้นผ้าไซเคเกอร์ ตกแต่งด้วยชิ้นโลหะทองเหลืองและ ไข่มุกปักประกอบ ด้านหลังสร้อยตกแต่งด้วยโบว์ขนาดใหญ่ ปลายผ้าปักประดับด้วยชิ้นโลหะทองเหลืองและไข่มุก (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 ชุดเครื่องประดับภาพลักษณ์ราชินีสูงศักดิ์ ผู้หยอหาความรื่นเริงบันเทิงใจ

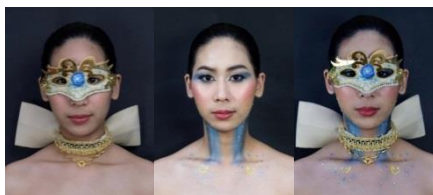
การสร้างสรรค์เครื่องประดับชุดภาพลักษณ์เด็กสาวชาวบ้าน ไร่เตี้ยงสา ได้รับแรงบันดาลใจมาจาก ภาพลักษณ์ของมารี อ็องตัวแน็ต ที่พระตำหนักเบอดี ตรีเอนง ประกอบด้วย เครื่องประดับศีรษะแสดงถึงความรื่นรม กับมวลธรรมชาติ หมุดอกไม้ ใบไม้ ในพื้นที่ที่อิสระ ไร่กฎเกณฑ์ ใช้เทคนิคการปักไหมประกอบบนชิ้นโลหะทองเหลือง วางทับบนชิ้นผ้าสร้างเป็นหมุดอกไม้ กลุ่มเส้นไหมสีเขียวแสดงถึงทุ่งหญ้า เส้นที่โค้งตกลงบดบังใบหน้าด้านข้าง สื่อถึง ความต้องการแฝงตัวอยู่ท่ามกลางธรรมชาติ แม้จะอยู่ในสถานที่ส่วนตัว ในความร่ำรวย สนุกสนาน ยังแฝงความกังวล และต้องการหาพื้นที่ที่สามารถซุกซ่อนตัวตนไว้อยู่เสมอ เครื่องประดับคอ ใช้เทคนิคปักไหมสร้างลายเถาไม้, ใบไม้ บนผ้าไซเคเกอร์ ตกแต่งด้วยงานปักไหมไล่สีรูปดอกกุหลาบ ปักทับบนชิ้นโลหะทองเหลืองฉลุลาย และชุดเครื่องประดับ ผมงประกอบด้วย รูปแมลง, รูปช่อดอกหญ้า, รูปดอกดาวกระจาย และรูปช่อดอกหญ้าตีนตุ๊กแก ใช้เทคนิคปักไหมปักผ้า ปักทับบนโลหะทองเหลืองฉลุลาย เชื้อโลหะยี่ดกับโครงลวดที่ดัดขาซิกแซก เพื่อช่วยให้ชิ้นงานมีความสมดุล และสามารถเสียบประดับลงบนผมได้แน่น แข็งแรง (ภาพที่ 10)

ภาพที่ 10 ชุดเครื่องประดับภาพลักษณ์เด็กสาวชาวบ้าน ไร่เตี้ยงสา

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัย ก่อให้เกิดเครื่องประดับผสานการตกแต่งใบหน้า บทเรียนจากแรงบันดาลใจ ที่นำมาใช้จะช่วยให้ผู้พบเห็นสื่อถึงการให้เวลาสำหรับขบคิด วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารแล้วจึงเลือกเชื่อด้วยตนเอง มากกว่าการเชื่อตามกระแสสังคม และแสดงให้เห็นว่า การแต่งหน้าเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เครื่องประดับ ได้ภาพลักษณ์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (ภาพที่ 11) ปัจจุบันบทบาทหน้าที่ของเครื่องประดับได้เปลี่ยนแปลงไป เราสามารถ เลือกรูปแบบเครื่องประดับแบบใดก็ได้ที่ชื่นชอบ โดยไม่มีข้อจำกัดเหมือนดังเช่นในอดีตอีกต่อไป เครื่องประดับช่วยเสริม ภาพลักษณ์ของผู้สวมใส่ให้ดีขึ้น การตกแต่งใบหน้าด้วยการใช้สีสันทาให้เกิดภาพลักษณ์ที่สดใส

มีส่วนช่วยในการเสริมบุคลิกภาพต่อการเข้าสังคม และอาจถือได้ว่าการตกแต่งใบหน้าเป็นเครื่องประดับสำหรับใบหน้า โดยเมื่อนำมาผสมผสานกับเครื่องประดับ ทำให้เกิดความสมบูรณ์ของภาพลักษณ์ การแต่งหน้าช่วยส่งเสริมให้การสวมใส่เครื่องประดับดูสมบูรณ์มีพลังมากขึ้น

ภาพที่ 11 แสดงภาพลักษณ์ที่สมบูรณ์ของเครื่องประดับที่ผสมผสานการตกแต่งใบหน้า

เอกสารอ้างอิง

- กำจร สุนพงษ์ศรี. (2532). ประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตก. สำนักพิมพ์ส่งเสริมศิลปศึกษา. 10-15
- ธัญญา โชติวรวัฒน์. (2562). บิวตี้ลุคจากโชว์ Gucci spring/summer 2020 กับคิ้วหนามีวอลุ่มด้วยขนตาปลอม. เข้าถึงเมื่อ 9 มกราคม 2563. เข้าถึงได้จาก <https://www.ellethailand.com/content/gucci-spring-summer-2020-beauty>
- ภูริตา บุญล้อม. (2562). Dain Yoon ศิลปินนักวาดภาพชาวเกาหลี โชว์สเกิลแฟนที่ใบหน้าและลำตัวที่ซ้อนทับกับฉากหลังอย่างกลมกลืน. เข้าถึงเมื่อ 18 สิงหาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <https://thestandard.co/dain-yoon/>
- วารยา. (2562). ชีวิตนางในราชสำนักฝรั่งเศส พลิกายถึงชกโยหลังม่าน เมื่อเรื่องบนเตียงยังมีไขไม่ได้ที่สุด. เข้าถึงเมื่อ 8- พฤศจิกายน 2562. เข้าถึงได้จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_31451
- iamphohuklover. (2559). ศิลปะบารอกและโรโคโค (Baroque and Rococo Art). เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2562. เข้าถึงได้จาก https://facebook.com/pg/iamphohuklover/photos/?tab=album&album_id=90923908247
- chateauversailles.fr. Marie-Antoinette's private chambers. accessed January 31, 2019. available from <http://en.chateauversailles.fr/discover/estate/palace/marie-antoinette-private-chambers>
- Marcmaison. Rocaille ornament and Rococo style. accessed June 11, 2019. available from <https://www.marcmaison.com/architectural-antiques-resources/>
- metmuseum. François Boucher. accessed October 2, 2019, available from <https://www.metmuseum.org/searchresults#!/search?q=Fran%C3%A7ois%20Boucher%20>
- thisisversaillesmadame. (2019). Marie Antoinette. accessed March 26, 2019. available from <http://thisisversaillesmadame.blogspot.com/2020/03/worthy-of-queen-marie-antoinettes.html>

พัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองบางบาล อำเภอบางบาล จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

The Development of Cultural Landscape of Bang Ban Riverside Community, Bang Ban,
Pranakorn Sri Ayutthaya Province

สถาปัตยกรรมศาสตร์
Sthapat Soichampar¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองบางบาลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการนำร่องการบริหารจัดการน้ำโครงการแก้มลิงบางบาล นำมาสู่การกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และควบคุมเพื่อลดผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การศึกษาพัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยการเรียบเรียงข้อมูลองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมตามช่วงเวลาจนถึงปัจจุบันแล้วจึงวิเคราะห์เพื่อหาคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ชุมชนริมคลองบางบาลมีพัฒนาการมาจากชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานบนเส้นทางการค้าฝั่งตะวันตกของเกาะเมืองอยุธยาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยมีโครงข่ายลำน้ำคลองบางบาลและที่ราบน้ำท่วมถึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญด้วยปัจจัยนี้จึงส่งผลให้ชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และเกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ยังสืบต่อเรื่อยมา จนกระทั่งพื้นที่ของชุมชนกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงการแก้มลิงการก่อสร้างถนนทางหลวง ถนนคันคลองชลประทาน และการใช้ประโยชน์ที่ดินก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต วิถีเกษตรกรรมและมรดกทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม

จากการวิเคราะห์และศึกษาคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม สามารถกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์และควบคุมต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้ 2 บริเวณ 1. ย่านชุมชนริมคลองฝั่งเหนือมีความสำคัญเร่งด่วนต่อการอนุรักษ์ ควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์อันเนื่องมาจากได้รับการขึ้นทะเบียนย่านชุมชนเก่าริมน้ำภาค 2. ย่านชุมชนริมคลองฝั่งใต้เป็นย่านชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา จึงเหมาะสมต่อการควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์เพื่อรองรับวิถีชีวิตร่วมสมัยต่อไป

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์วัฒนธรรม, ที่ราบน้ำท่วมถึง

¹ สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย
Division of Landscape Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.
การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

Abstract

This article is study of The Development of Cultural Landscape of Bangban Riverside Community, along Bangban Canal, the study areas which is part of the Water Management Bangban Monkey's Cheek Project. For lead to the determination of the study areas to conserve and control reducing the impact on the cultural landscape.

This study of cultural landscape development is a part of the study of cultural landscape management. By composing the landscape composition data history Society and Culture According to the period up to the present time, then analyzed to find the value and importance of the cultural landscape.

The Bangban riverside community developed from communities that settled on the western trade route of the island of Ayutthaya since the Ayutthaya period. The Bangban canal networks and floodplain are important natural resources, lead to the community has ethnic diversity and amalgamate culture. It is an agricultural society that continues until the area of the community becomes part of the monkey's cheek project and land-use causes landscape changes that affect lifestyle agricultural pathways and cultural landscape heritage.

From the analysis and study of cultural landscape value, the area for conservation and control of the cultural landscape can be specified in 2 areas: 1) the communities on the northern bank of the canal are of urgent importance for conservation, control, and restoration of the landscape since being registered in the old riverside community region. 2) The communities on the southern bank of the canal are the community area that is diverse in ethnicity and religion that is suitable for control and restoration of the landscape to support the contemporary lifestyle.

Keyword: Cultural Landscape, Floodplain

บทนำ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่บนอาณาบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำใหม่ (Young Delta) มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มขนาดใหญ่และมีโครงข่ายลำน้ำหลายสายเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตั้งถิ่นฐาน การทำมาหากิน เกษตรกรรมและการค้าขาย ส่งผลให้ในสมัยอยุธยาพื้นที่แห่งนี้มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม

ชุมชนริมคลองบางบาลตั้งอยู่ฝั่งตะวันตกจากเกาะเมืองอยุธยาออกมาประมาณ 12 กิโลเมตร มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานยาวตลอดสองฝั่งคลองบางบาล ตั้งแต่ทิศเหนือจรดทิศใต้ เริ่มตั้งแต่ปากคลองบางบาลบริเวณแพรงแม่น้ำเจ้าพระยา วัดจุฬามณี จรดแพรงแม่น้ำน้อย วัดสีฎุก มีระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตร จากภาพถ่ายทางอากาศบริเวณเทศบาลบางบาลสามารถแบ่งชุมชนออกเป็นชุมชนริมคลองฝั่งเหนือเทศบาลและฝั่งใต้เทศบาล ประกอบกับลักษณะทางกายภาพมีโครงข่ายลำน้ำเชื่อมต่อบริเวณกลางคลองบางบาล ใกล้บริเวณเทศบาลคือคลองมหาพราหมณ์ซึ่งเคยเป็นลำน้ำฝั่งตะวันตกสายสำคัญร่วมกับคลองบางบาลหรือเจ้าพระยาสายเก่าในสมัยอยุธยา

ชุมชนริมคลองบางบาลนี้มีลักษณะแบบสังคมลุ่มแม่น้ำ (Riverine Society) กล่าวคือเป็นสังคมเกษตรกรรม มีการตั้งถิ่นฐานและเกิดเส้นทางการค้าระหว่างชุมชนภายในแผ่นดินและการค้าทางทะเล โดยมีคลองบางบาลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินวิถีชีวิตและทำเกษตรกรรมเป็นหลัก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) จากการศึกษาพัฒนาการพบว่าชุมชนมีคุณค่าและความสำคัญ โดยมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบ “ภูมิทัศน์น้ำวัฒนธรรม” หรือเป็นแบบชุมชนริมคลอง ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นย่านชุมชนเก่าในพื้นที่ภาคกลาง โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ให้คำจำกัดความคือ “เป็นชุมชนชาวนาดั้งเดิมที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณคลองบางบาล เป็นเส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า เป็นลำคลองที่ตัดผ่านหลายตำบลในอำเภอบางบาล เห็นได้จากการมีวัดสมัยอยุธยาตั้งอยู่ตามลำน้ำ ชุมชนยังประกอบอาชีพทำนา บ้านเรือนเป็นเรือนไทยมีใต้ถุนเนื่องจากสภาพน้ำหลากทุกปี” (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2561)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 ชุมชนริมคลองบางบาลได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงการนำร่องแก้มลิงบางบาล มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตร ให้เป็นพื้นที่หนองน้ำตามธรรมชาติโดยสามารถตัดยอดน้ำได้มากขึ้นและหนองน้ำในพื้นที่เพื่อบรรเทาผลกระทบต่อชุมชนเมืองขนาดใหญ่ที่สำคัญ ซึ่งแนวคิดจากทางเลือกที่ดีที่สุดคือการตัดยอดน้ำลึกสูงสุดที่ 3 เมตร ส่งผลให้ชุมชนต้องจำยอมปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต วิถีเกษตรกรรม และภูมิทัศน์วัฒนธรรม (ชูเกียรติ ทรัพย์ไพศาล และคณะ, 2551)

การศึกษาค้นคว้าภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถอธิบายและปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์และวัฒนธรรมในแต่ละช่วงเวลา นำไปสู่การประเมินคุณค่า ความสำคัญ และการกำหนดพื้นที่การอนุรักษ์ที่จะช่วยควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์เพื่อลดผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมสมัยในอนาคต

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงถึงพัฒนาการของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองบางบาลซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการนำร่องการบริหารจัดการน้ำโครงการแก้มลิงบางบาล เพื่อประเมินคุณค่าและของ ความสำคัญภูมิทัศน์วัฒนธรรม นำมาสู่การกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์เพื่อลดผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมร่วมสมัยต่อไป

การดำเนินการและเครื่องมือในการศึกษา

“ภูมิทัศน์วัฒนธรรม” โดยองค์การยูเนสโก (UNESCO) “ได้นิยามไว้ว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมที่แสดงถึง “การบูรณาการระหว่างกันของธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น”

การดำเนินการศึกษาอาศัยแนวทางของ Assessing the Significance of Cultural Landscapes ซึ่งเป็นคู่มือของ Australian Alps National Parks Lennon (Jane & Mathews Steve, 1996) เป็นแนวทางที่ใช้วิธีดำเนินการศึกษาเป็นหลัก โดยการศึกษาพัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการศึกษาเป็นขั้นตอนการวิเคราะห์จากการเรียบเรียงข้อมูลองค์ประกอบทางภูมิทัศน์ ประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมตามลำดับเวลาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แล้วจึงประเมินคุณค่าและความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อกำหนดพื้นที่การอนุรักษ์และควบคุมที่สามารถลดผลกระทบต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่จะเกิดขึ้นต่อไปได้

เครื่องมือในการศึกษามีดังนี้

1. การบันทึกและการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่ประกอบข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรม โดยเฉพาะข้อมูลทางประวัติศาสตร์ การบันทึก ภาพถ่าย และแผนที่ต่าง ๆ ประกอบข้อมูลทางด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการใช้ประโยชน์ที่ดิน ฯลฯ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน

2. การสัมภาษณ์และบทความจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ผู้ควบคุมโครงการแก้มลิงบางบาล นายช่างชลประทาน เจ้าหน้าที่เทศบาล ช่างชุมชนริมคลอง ผู้ประกอบการโรงอิฐมอดู และพระสงฆ์

ผลการศึกษาพัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองบางบาล

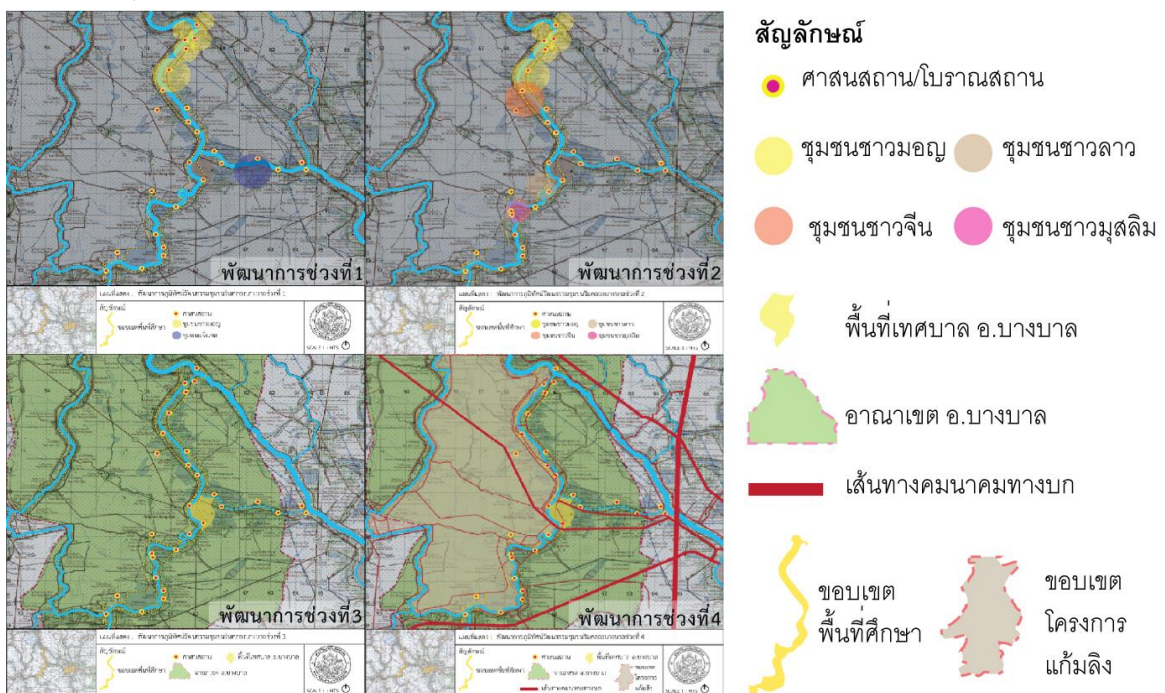
พัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนล้วนมาจากการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับบริบทสังคมในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนล่าง โดยสามารถจัดลำดับได้ 4 ช่วงเวลา ดังนี้

พัฒนาการช่วงที่ 1 พ.ศ. 1893 – พ.ศ. 2246 สมัยอยุธยา จากลักษณะภูมิประเทศที่เอื้อให้กรุงศรีอยุธยากลายเป็นศูนย์กลางทางการค้านานาชาติเปิดรับทั้งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การผสมผสานทางวัฒนธรรม เทคโนโลยี และสินค้านานาชาติ โดยในสมัยนี้ได้มีบันทึกและแผนที่ต่าง ๆ จากชาวต่างชาติซึ่งสามารถอธิบายถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร และลักษณะทางภูมิทัศน์ บ่งบอกถึงการดำรงอยู่และความสำคัญของคลองบางบาลและคลองมหาพรหมซึ่งในสมัยนี้เรียกคลองบางบาลว่าเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา (Tricky Van Den berg, 2010) โดยอีกข้อสังเกตหนึ่งจากลักษณะทางภูมิประเทศเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก มวลน้ำไหลเอ่อจากพื้นที่ดอนล้นสู่พื้นที่ลุ่มอย่างรวดเร็วซึ่งอธิบายถึงคลองบางบาลเป็น “ร่องลำนน้ำ” (Floodway) ตามธรรมชาติ (เพียรวิ ธีมนาค, 2560)

พัฒนาการช่วงที่ 2 พ.ศ. 2310 – พ.ศ. 2394 สมัยกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นช่วงการเปลี่ยนผ่านยุคสมัย ยังมีชุมชนชาติพันธุ์อาศัยในบริเวณนี้ไม่ได้ถูกกวาดต้อนหรือมีการอพยพแต่ยังคงอาศัยในพื้นที่บริเวณนี้ จนมาถึงช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการอพยพและเกณฑ์ไพร่พลของชาติพันธุ์อื่น ๆ เข้ามาในพื้นที่ โดยมีหลากหลายวัตถุประสงค์ทั้งเพื่อเป็นแรงงาน หนีภัยสงคราม หรือได้รับอนุญาตให้เปิดพื้นที่เพื่อทำมาหากินและตั้งถิ่นฐาน ส่งผลให้ชุมชนริมคลองบางบาลประกอบด้วยชาติพันธุ์มอญ ลาว จีน และมุสลิม เกิดการผสมผสานทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมสร้างบ้านแปงเมืองสืบมา (กำพล จำปาพันธ์, 2560)

พัฒนาการช่วงที่ 3 พ.ศ. 2393 – พ.ศ. 2497 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยที่ 4 - 7 เป็นช่วงรอยต่อการเปลี่ยนแปลงทางการปกครองและการล่าอาณานิคม โดยผลจากการดำเนินการจากสนธิสัญญาเบาว์ริงส่งผลซ้ำทำให้เป็นพืชเศรษฐกิจเพื่อการส่งออก เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ของประเทศ รวมทั้งการพัฒนาระบบชลประทานและการบริหารจัดการน้ำ พื้นที่ราบลุ่มฝั่งตะวันตกของเกาะเมืองอยุธยา รวมถึงย่านบางบาลได้รับการพัฒนาให้พื้นที่ปลูกข้าวจึงมีการออกโฉนดให้กับชาวมุสลิมในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ส่งผลให้ในสมัยรัชกาลที่ 7 จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้กลายเป็นพื้นที่ปลูกข้าว เกิดโรงสี และแหล่งค้าข้าวมากที่สุดในประเทศ โดยในระหว่างรัชสมัยในรัชกาล 5 – 6 ได้มีแนวคิดที่จะสร้างโครงการชลประทานขนาดใหญ่เพื่อการเพาะปลูกบนที่ราบลุ่มเจ้าพระยาตอนล่างซึ่งกลายมาเป็นเขื่อนเจ้าพระยา จังหวัดชัยนาท ในเวลาต่อมาและสามารถเริ่มดำเนินการในรัชกาลที่ 9 ในปีพ.ศ.2500 (ณัฐวิทย์ พิมพทอง, 2556)

พัฒนาการช่วงที่ 4 พ.ศ. 2500 – ปัจจุบัน สมัยหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นับจากการดำเนินการโครงการเขื่อนเจ้าพระยา ได้นำมาสู่การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เข้าสู่อ่างบางบาล มีการตัดถนนหลวงสายเชื่อมการคมนาคมกับพื้นที่อื่น ๆ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงแหล่งงาน การศึกษา ระบบสาธารณสุขโรคและเทคโนโลยีทางการเกษตร เป็นต้น (สุรศักดิ์ เข็องงาม, 2555) ต่อมายุคอุตสาหกรรมในช่วงปี พ.ศ.2530 -2535 ได้มีการกว้านซื้อที่ดินในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่งผลให้ที่ราบลุ่มรอบเกาะเมืองอยุธยาได้มีเปลี่ยนการถือครองที่ดินจากชุมชนเป็นเอกชนเป็นเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินใหม่ ๆ เช่น ธุรกิจปศุสัตว์ โรงสีข้าว และโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น ภายหลังจากทศวรรษปีพ.ศ. 2549 รัฐจึงมีแนวความคิดที่จะปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการน้ำต่าง ๆ เป็นที่มาของโครงการนำร่องแก้มลิงบางบาล ด้วยเหตุนี้ชุมชนริมคลองบางบาลจึงจำยอมต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิต วิถีเกษตรกรรม และภูมิทัศน์ โดยภาครัฐได้มีการวางงบประมาณช่วยเหลือและการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ให้กับชุมชน (กองบรรณาธิการWay และณขวัญ ศรีอุโณทัย, 2562)

ภาพที่ 1 พัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองบางบาล

ตารางที่ 1 พัฒนาการองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนริมคลองบางบาล

พัฒนาการ ภูมิทัศน์วัฒนธรรม	องค์ประกอบ ทางภูมิทัศน์	องค์ประกอบและหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์	องค์ประกอบ ทางสังคม-วัฒนธรรม
ช่วงที่ 1 พ.ศ. 1893 – พ.ศ. 2246 สมัยกรุงศรีอยุธยา	- การมีอยู่ของคลองบางบาลและ โครงข่ายลำน้ำไหลเข้าสู่เกาะเมือง อยุธยา	- หลักฐานการบันทึกและแผนที่ ชาวต่างชาติแสดงถึงชุมชน ทรัพยากรและเส้นทางการค้า	- ชุมชนบนเส้นทางการค้าฝั่ง ตะวันตกของเกาะเมืองอยุธยาที่ สำคัญ
ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2310 – พ.ศ. 2394 สมัยการกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ถึงช่วง ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ในรัชสมัยที่ 1 - 3	- การตั้งถิ่นฐานริมคลองของชุมชน ชาติพันธุ์ต่าง ๆ หลังการเสียกรุงฯ ครั้งที่ 2	- ศาสนสถานและบันทึกเหตุการณ์ที่ อ้างอิงความสำคัญ	- ความหลากหลายชุมชนชาติพันธุ์ ต่าง ๆ ทั้ง จีน มอญ ลาว มุสลิม
ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2393 – พ.ศ. 2497 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ใน รัชสมัยที่ 4 - 7	- การบุกเบิกพื้นที่ราบลุ่มเป็นพื้นที่ ทางการเกษตร - คลองลัดระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยา กับคลองบ้านใหม่	- การออกเอกสารสิทธิโฉนดที่ดินใน สมัยรัชการที่ 5 ในพื้นที่ อำเภอบางบาล	- พื้นที่ปลูกข้าวและเป็นย่านการค้า ข้าวที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ
ช่วงที่ 4 พ.ศ. 2500 – ปัจจุบัน สมัยหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง	- สัมปทานป่อทรายและโรงงาน อุตสาหกรรม - การตัดถนนสาย 3412 - โครงการแก้มลิงบางบาล	- การขึ้นทะเบียนเป็นย่านชุมชนเก่า ในพื้นที่ภาคกลาง โดยสำนักงาน นโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม	- การปรับวิถีเกษตรกรรมหลังการ ดำเนินโครงการเขื่อนเจ้าพระยาและ โครงการแก้มลิงบางบาล

ผลการศึกษาพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์

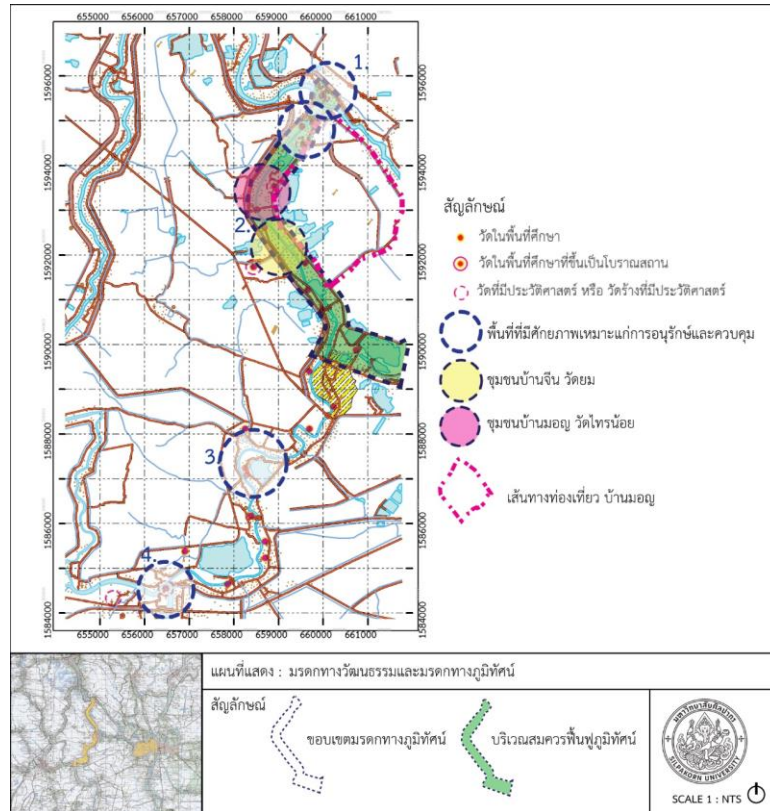
จากการศึกษาและสรุปเป็นแผนที่มรดกทางภูมิทัศน์และมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 บริเวณ ได้แก่ 1. ย่านชุมชนริมคลองฝั่งเหนือมีคุณค่าและความสำคัญเร่งด่วนต่อการอนุรักษ์ ควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์ 2. บริเวณชุมชนริมคลองฝั่งใต้มีความเหมาะสมต่อการอนุรักษ์ และควบคุม ประกอบด้วย 4 บริเวณ ได้แก่

1. ปากคลองบางบาล บริเวณนี้มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถานและเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการจัดการน้ำอย่างมาก โดยมีการเวนคืนที่ดินริมคลองเพื่อก่อสร้างโครงการประตูระบายน้ำ ปากคลองบางบาลมีลักษณะโครงสร้างและวัสดุเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กขนาดใหญ่ คาดว่าก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2563 และผลที่คาดว่าจะได้รับคือควบคุมกระแสน้ำเพื่อลดผลกระทบต่อชุมชนริมคลอง และวัดที่มีโบราณสถานที่สำคัญ

2. บริเวณชุมชนบ้านไทรน้อย (บ้านมอญ) และชุมชนริมคลองบางบาล ซึ่งเป็นพื้นที่มีการร่วมมือจากภาครัฐและชุมชนในการพัฒนาศักยภาพเป็นชุมชนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและขึ้นทะเบียนเป็นย่านชุมชนเก่าภาคกลาง จึงเป็นย่านที่สมควรมีการฟื้นฟูสภาพภูมิทัศน์ ปรับปรุงการคมนาคม และเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ส่งเสริมเป็นย่านชุมชนสำคัญที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชนริมคลองบางบาล

3. บริเวณชุมชนตำบลกบเจาและบ้านคลัง เป็นย่านชุมชนมีความหลากหลายทั้งทางชาติพันธุ์และศาสนา ทั้ง ลาว จีน มุสลิม อีกทั้งลักษณะทางภูมิประเทศเป็นคูก้นน้ำและมีบึงขนาดใหญ่เป็นที่สาธารณะ ตั้งอยู่ระหว่างชุมชนเทศบาลกับถนนทางหลวง 3263 ซึ่งมีโรงงานอุตสาหกรรมเป็นแหล่งงานขนาดใหญ่ของชุมชน พื้นที่บริเวณนี้จึงมีความเหมาะสมที่จะสามารถพัฒนาเป็นสวนสาธารณะและพื้นที่อเนกประสงค์ได้ในอนาคต

4. บริเวณแพ่งแม่น้ำน้อยวัดสีฎก บริเวณนี้เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ มีกิจกรรมทางศาสนาและสาธารณประโยชน์บ่อยครั้ง และในพื้นที่ยังอยู่ในเขตโบราณสถาน จึงเหมาะสมที่ควรค่าต่อการอนุรักษ์ ควบคุมพื้นที่ภูมิทัศน์ให้คงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และพัฒนาเป็นพื้นที่กิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมต่อไป

ภาพที่ 2 พื้นที่มรดกทางภูมิทัศน์และวัฒนธรรมของชุมชนริมคลองบางบาล

สรุป

ชุมชนริมคลองบางบาลมีพัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมอันเกิดการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจาก 3 วัตถุประสงค์ตามลำดับได้แก่ 1. เพื่อการคมนาคมทางน้ำ 2. เพื่อเปิดพื้นที่ทำมาหากิน เกษตรกรรมและการชลประทาน 3. เพื่อบริหารจัดการน้ำเพื่อบรรเทาอุทกภัยและภัยแล้ง จากการศึกษาพัฒนาการภูมิทัศน์วัฒนธรรมยังสามารถประเมินคุณค่าและความสำคัญภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นแผนที่มรดกทางภูมิทัศน์และวัฒนธรรม นำมาสู่การกำหนดพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์ โดยสามารถแบ่งพื้นที่เป็น 2 บริเวณ ได้แก่ 1) ย่านชุมชนริมคลองฝั่งเหนือมีความสำคัญเร่งด่วนต่อการอนุรักษ์ ควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์ ต่ออันเนื่องมาจากคุณค่าและความสำคัญในด้านสุนทรีย์ระบบชุมชนริมน้ำที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นย่านชุมชนริมน้ำภาคกลาง เป็นย่านชุมชนชาวมอญมีแหล่งโบราณสถาน ศาสนสถาน และมีการสืบสานวัฒนธรรมจนถึงปัจจุบัน 2) ย่านชุมชนริมคลองฝั่งใต้เป็นย่านชุมชนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา อีกทั้งยังมีแหล่งโบราณสถานและพื้นที่ประวัติศาสตร์ซึ่งใกล้ทางหลวง 3263 ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่มุ่งตรงเข้าสู่เกาะเมืองอยุธยาและเป็นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เป็นแหล่งงานที่สำคัญของชุมชน จึงควรมีควบคุมและฟื้นฟูภูมิทัศน์เพื่อรองรับวิถีชีวิตร่วมสมัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Lennon Jane, & Mathews Steve. (1996). Cultural Landscape Management: Guideline For identifying Assessing and Managing Cultural Landscape in the Australian Alps national parks. report /prepared by Jane Lennon & Steve Mathews [of] Jane Lennon and Associates [for] Cultural Heritage Working Group, Australian Alps Liaison Committee.
- Tricky Van Den berg. (2010). Ayutthaya'Ever Changing Water Ways. เข้าถึงเมื่อ 13 มิถุนายน 2562 เข้าถึงได้ https://www.ayutthaya-history.com/Essays_Waterways.html.
- กองบรรณาธิการWay และณขวัญ ศรีอรุณทัย. (2562). 15 ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพื้นที่ทำกินของชาวนาแห่งบางบาล. เข้าถึงเมื่อ 3 มีนาคม 2563 เข้าถึงได้ <https://waymagazine.org/the-story-of-bangbarn02/>.
- กำพล จำปาพันธ์. (2560). บทวิพากษ์ประวัติศาสตร์อยุธยา & ความเคลื่อนไหวของผู้คนในสังคมเมืองอยุธยาหลังเสียกรุง พ.ศ. 2310 ถึง 2475. Paper presented at the 250 ปีเสียกรุงศรีอยุธยา - สถาปนากรุงธนบุรี 2310-2560 เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการประจำปี 2560 ณ หอประชุม ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ดลิ่งชั้น กรุงเทพฯ.
- ชูเกียรติ ทรัพย์ไพศาล และคณะ. (2551). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการนำร่องการบริหารจัดการและพัฒนาพื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่รับน้ำนองเพื่อการบรรเทาอุทกภัยขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ของพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาตามแนวพระราชดำริ “แก้มลิง พื้นที่บางบาล (1)”. ภาควิชาวิศวกรรมทรัพยากรน้ำ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐวิทย์ พิมพ์ทอง. (2556). “จุดเปลี่ยน: ระบบชลประทานรัฐเต็มรูปแบบรอยต่อของยุคเปิดผืนนา – คำที่ดิน”. เมืองโบราณ, 39(3), 54-59.
- พเยาว์ เข็มนาค. (2560). รายงานข้อมูลระบบลำน้ำสมัยอยุธยาจากการสำรวจและตรวจสอบภาคสนาม. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2560). สังคมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา : พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง. เข้าถึงเมื่อ 28 กุมภาพันธ์ 2560 เข้าถึงได้จาก <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=808>.
- สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2561). คู่มือการนำเสนอแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และแหล่งมรดกทางธรรมชาติเป็นแหล่งมรดกโลก.
- สุรศักดิ์ เชื้องาม. (2555). การปรับเปลี่ยนและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวนา ตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ถึง พ.ศ. 2549. สารนิพนธ์ กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

เครื่องมือดำเนินการพัฒนาชุมชนที่สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กรณีศึกษาชุมชนคลองบางหลวง

Tools of Participatory Community Development Case Study In Klong Banglung Community

ปานธัณวา พัฒนกุลชัย

Paanthanwa Pattanakulchai

ผศ.ดร. สุพิชชา ไตวิวิชัย

Supitcha Tovivich, Ph.D.

Assistant Professor, Faculty of Architecture, Silpakorn University

บทคัดย่อ

การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม คือ ส่วนหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ใช้ในการศึกษาชุมชนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม ชุมชน ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นโดยใช้ความร่วมมือระหว่างคณะผู้วิจัยและคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอนโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน “ชุมชนคลองบางหลวง” เป็นตัวอย่างพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากในชุมชนคลองบางหลวงมีหลากหลายภาคส่วนที่เข้ามามีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนชุมชนให้พัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี ทั้งนี้ได้มีกลุ่มนักศึกษาจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่เป็นส่วนภาคการศึกษาอีกหนึ่งกลุ่มที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนคลองบางหลวงตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปี 2562 ซึ่งในแต่ละกิจกรรมนั้น ได้มีการใช้เครื่องมือในการดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป โดยเครื่องมือในการดำเนินการนั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงเป็นที่มาของวัตถุประสงค์ในการศึกษาในบทความนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการสัมภาษณ์และรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตในประเด็นเกี่ยวกับ “เครื่องมือ ที่ในกระบวนการพัฒนาชุมชน” สำหรับการนำมาใช้ในการในลงพื้นที่ในชุมชนคลองบางหลวง ผลจากการศึกษาพบว่า “การทำแผนที่ (Mapping)” เป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนได้มากที่สุด ซึ่งจาก ข้อสังเกตที่ได้จากผลการศึกษา สามารถใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา ปรับปรุง วิธีการในการดำเนินการในแง่ของคณะดำเนินการ เพื่อพัฒนาชุมชนคลองบางหลวงในอนาคตให้เป็นประโยชน์ต่อไป

คำสำคัญ : การพัฒนาชุมชน / การมีส่วนร่วม / เครื่องมือดำเนินการ / ชุมชนคลองบางหลวง

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง ภาพสะท้อนโครงการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ชุมชนคลองบางหลวง
โดย นางสาวปานธัณวา พัฒนกุลชัย และผศ.ดร. สุพิชชา ไตวิวิชัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ABSTRACT

Participatory community development is a part of the participatory operational research used in the study of community. The research aims to generate positive societal and communal changes. Such changes are driven by the collaboration of researchers and community members throughout the whole process of the research. The “Klong Banglung” community is a prominent example of this research as the community is a great representation of how collaboration and integration between parties, both public and private, can yield positive changes to the community. In the light of this, students from Faculty of Architecture, Silpakorn University has been a continuous participant from educational sector of the Klong Banglung development program from 2014 until 2019. The purpose of this article is to find tools that help foster the participation of people in the community. Thus inspires the author to take on a further study of the tools used in participatory community development focusing on the Klong Banglung case and summarize findings in this article. The key methodology used during the study is the primary research through field interviews with community members to conceptualize their views and opinion, which is then being developed into the main problem statement of this article.

This study shows that the “Mapping” is the most effective tool in enabling and fueling collaboration and engagement from community members. This finding is critical and can be used as an important stepping stone in developing and recalibrating the methodology of the Klong Banglung participatory operation research. The author hopes that this study would contribute the knowledge to future researchers and yield significant benefit to the Klong Banglung community as a whole.

Keyword: Community Development / Participatory / Tools

บทนำ

การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งเป็นรูปแบบการวิจัยที่ใช้ผสมผสานการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) รวมทั้งวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ใหม่ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยคณะวิจัยชุมชนและแกนนำชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอนตั้งแต่ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วมรับผลประโยชน์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและแก้ปัญหาโดยใช้กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีเป้าหมายในการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อ

เป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของบุคคล รวมทั้งส่งเสริมให้บุคคลมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุงองค์กร หน่วยงานและชุมชนที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกด้วยตนเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งประชาชนหรือผู้ที่ถูกวิจัยได้รับโอกาสที่จะเป็นผู้ขับเคลื่อนกระบวนการวิจัยไปพร้อม ๆ กับผู้วิจัย ด้วยการมีบทบาทในการคิดริเริ่มวางแผน ร่วมออกความคิด กำหนดทิศทาง และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานกิจกรรม ตลอดจนข้อเสนอต่าง ๆ ของสมาชิกในกลุ่มหรือผู้วิจัย

อีกประเด็นหนึ่ง “การพัฒนาชุมชน” มีคานิยามเกี่ยวกับชุมชนไว้ 3 ประการได้แก่ ประการที่หนึ่งคือ การรวมตัวกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กันตามบรรทัดฐานทางสังคม มีความผูกพัน มีความเป็นปึกแผ่น และอาจจะหมายถึงกลุ่มบุคคลที่มีสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกันทั้งในมิติความสัมพันธ์แบบเครือญาติและมิติความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ประการที่สอง ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่ง เช่น ละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เป็นต้น และประการที่สาม ชุมชน หมายถึง องค์กรและขบวนการทางสังคม ที่มีวัตถุประสงค์แน่ชัด และรวมกันในระยะเวลานานพอสมควร จนเกิดระบบความสัมพันธ์และความผูกพันกันขึ้น เช่น องค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มผลประโยชน์ส่วน “การพัฒนาชุมชน” หมายถึง กระบวนการพัฒนาและส่งเสริมให้ คนและกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยการดำเนินงานหรือโครงการตามแผนที่วางไว้รวมทั้งใช้การมีส่วนร่วมทั้งจากภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชนที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ตลอดจนการปฏิบัติงาน เพราะการพัฒนานั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ดังนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา

“ชุมชนคลองบางหลวง” เป็นสถานที่ท่องเที่ยวซึ่งเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสกับบรรยากาศความเก่าแก่ของวิถีชีวิตริมน้ำ ด้วยลักษณะของอาคารเรือนไม้ริมน้ำ วิถีชีวิต และประเพณีของคนในชุมชน เป็นจุดดึงดูดที่ทำให้ชุมชนคลองบางหลวงแห่งนี้มีความน่าสนใจ ด้วยเอกลักษณ์ของชุมชนคลองบางหลวงที่มีต้นทุนด้านกายภาพของพื้นที่ทำให้ได้รับความสนใจจากหลากหลายภาคส่วนทั้งเอกชน ภาคการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนชุมชนแห่งนี้ให้พัฒนาไปสู่ทิศทางที่ดีขึ้นของคนในชุมชน ทั้งนี้ได้มีกลุ่มนักศึกษาจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนคลองบางหลวงตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งได้ดำเนินการโครงการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีจุดประสงค์ในการดำเนินการคือ การค้นหาเอกลักษณ์ทั้งในแง่ของวิถีชีวิต อาหาร ประเพณีและกายภาพของชุมชนมาพัฒนาต่อยอดให้เกิดความทันสมัยจากต้นทุนเดิมที่มี เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ผู้ศึกษาได้เลือก การพัฒนาชุมชนจากกลุ่มนักศึกษาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นกรณีศึกษาการพัฒนาชุมชนที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนคลองบางหลวงแห่งนี้

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของบทความนี้เพื่อค้นหาเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนร่วมกัน ภายใต้การดำเนินการพัฒนาชุมชนของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้ลงพื้นที่ดำเนินการในชุมชนคลองบาง

หลวงตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปี 2562 โดยมุ่งเน้นที่จะนำผลสะท้อนของกิจกรรมจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนมา เพื่อวิเคราะห์ถึงเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนที่เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดในการกระตุ้นคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วม

วิธีการดำเนินงานวิจัย

ในการศึกษานี้มีข้อจำกัดของขอบเขตที่ศึกษาเฉพาะกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนในส่วนของกลุ่มนักศึกษาจาก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรเท่านั้น โดยมีวิธีการศึกษาคือ การรวบรวมข้อมูลกิจกรรมพัฒนาชุมชน แบบมีส่วนร่วมที่ได้ดำเนินการ โดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนทั้งฝั่งบ้านศิลปินและฝั่งวัดกำแพงทองพัฒนา (พื้นที่ชุมชนได้มีการแบ่งฝั่งพื้นที่ทางกายภาพจากสะพานเชื่อมบริเวณหน้าเรือนแถวไม้ริมน้ำซึ่งอยู่ระหว่างบริเวณ วัดคูหาสวรรค์และวัดกำแพงทองพัฒนา)

นอกจากนี้ผู้ศึกษาให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยในแบบสอบถามที่ใช้ ในการสัมภาษณ์ ได้เน้นประเด็นเกี่ยวกับ กิจกรรมพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ภายใต้การดำเนินการของ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทั้งในแง่การจดจำ การพูดถึงกิจกรรมทั้งการที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมใน กิจกรรมต่างๆ รวมถึงความพึงพอใจที่เกิดขึ้นหลังจากจบกิจกรรมเพื่อนำมาวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วม ของคนในชุมชนต่อไป

ผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นในชุมชนคลองบางหลวง โดยกลุ่มนักศึกษา คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 จนถึง 2562 และข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในชุมชน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนที่สัมภาษณ์มีทั้งหมด 27 ราย โดยแบ่งเป็นฝั่งบ้านศิลปินจำนวน 16 รายและฝั่งวัดกำแพงทอง พัฒนาจำนวน 11 ราย พบว่ามีกิจกรรมที่ได้ดำเนินการในพื้นที่ทั้งหมด 6 ครั้ง ซึ่งในแต่ละโครงการมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

1. โครงการเรื่องเล่า/ บ้านเรา/ บางหลวง (พ.ศ.2557)

โครงการนี้เกิดในปี 2557 ซึ่งเป็นโครงการเริ่มต้นของการเข้ามาดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนคลองบางหลวงแบบ มีส่วนร่วม เริ่มจากการเล็งเห็นถึงความพิเศษ และความมีเอกลักษณ์ของชุมชนที่เคยมีและกำลังจะเลือนหายไปกลุ่ม ผู้ดำเนินการได้ออกแบบกิจกรรมเป็น 5 กิจกรรมโดยใช้เครื่องมือที่จะสร้างผลผลิตของกิจกรรมคือ “การใช้ภาพถ่าย, การสัมภาษณ์ข้อมูลจากคนในชุมชน, การปักหมุดแผนที่จุดสำคัญในชุมชน และการทำภาพยนตร์สั้น” ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้ถูก นำมาใช้ในกิจกรรมในครั้งนี้ โดยอาศัยความร่วมมือจากคนในชุมชนคลองบางหลวงและนักเรียนจากโรงเรียนภายในชุมชน ซึ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นผลผลิตออกมาเป็น ภาพถ่ายที่ได้เชิญชวนคนในชุมชนบริเวณทางเรือนไม้ริมน้ำออกมาถ่ายภาพร่วมกันแบบ Panorama ที่ถือว่าเป็นเครื่องมือที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างบ้านเรือนแต่ละหลัง รวมถึงกิจกรรมจากกลุ่ม ที่เน้นเรื่องของอาหารภายในชุมชนก็ใช้ภาพถ่ายเป็นตัวสื่อสารและผลผลิตออกมาเป็นโปสเตอร์ร้านค้าที่ได้มอบให้กับผู้ค้าขาย

ในชุมชนได้ใช้จริง นอกจากนี้ผลผลิตที่ได้จากการสัมภาษณ์ข้อมูลคนในชุมชนสามารถนำมาก่อให้เกิดผลผลิตอย่าง แผนที่
ในชุมชน (อย่างสังเขป) โดยได้รับความร่วมมือจากนักเรียนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปักหมุดจุดสำคัญพื้นที่ในชุมชน
ทั้งแหล่งท่องเที่ยว ร้านอาหาร พื้นที่กิจกรรมของชุมชน เส้นทางเดินในชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมจัดทำแผนที่และ
พัฒนาให้เกิดความสมบูรณ์ต่อไป ทั้งนี้ผลผลิตที่ได้จากการภาพยนตร์สั้นได้จัดทำมาเพื่อรวบรวมข้อมูลจากกิจกรรมทั้ง 4 กลุ่ม
ที่ผ่านมาเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้คนนอกชุมชนให้รู้จักชุมชนคลองบางหลวงแห่งนี้ในอีกหลากหลายแง่มุมมากขึ้น

2. โครงการเรื่องเล่า/ บ้านเรา/ บางหลวง ปีที่ 2 (พ.ศ.2558)

โครงการนี้เกิดขึ้นในปี 2558 ซึ่งจัดทำต่อเนื่องจากปี 2557 ซึ่งในปีนี้ ผู้ดำเนินการได้ออกแบบกลุ่มดำเนินการออกเป็น 3 กลุ่มโดยใช้เครื่องมือที่สร้างผลผลิตของกิจกรรมได้แก่ “ภาพถ่าย, การสัมภาษณ์ข้อมูลคนในชุมชน, การวาดภาพ”
ทั้งนี้กิจกรรมในครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนและนักเรียนภายในชุมชนเช่นกัน ผลผลิตที่ออกมาจากการใช้ภาพถ่าย
ผู้ดำเนินการได้จัดทำ หนังสือรวบรวมวัตถุของคนในชุมชนและนำไปมอบให้กับคนในชุมชนที่ได้มีส่วนร่วมใน
การเล่าเรื่องความเป็นมาของชุมชนผ่านสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำ โดยในหนังสือดังกล่าวมีทั้งภาพถ่ายส่วนที่เป็นวัตถุและ
ภาพถ่ายของเจ้าของ นอกจากนี้เครื่องมือที่ใช้อย่างการวาดภาพ ก่อให้เกิดผลผลิตคือ การเปิดโอกาสให้กลุ่มเด็กและเยาวชน
จากโรงเรียนในชุมชนที่มีความสามารถด้านศิลปะ จึงเปิดโอกาสให้ศิลปินตัวน้อยใช้การวาดรูปเพื่อบอกเล่าที่ตนรับรู้
จากคนในชุมชน ถ่ายทอดผ่านรูปภาพซึ่งในกิจกรรมของกลุ่มนี้ มีบ้านศิลปิน ที่ได้เข้ามาเป็นส่วนร่วมสนับสนุนอุปกรณ์
การวาดภาพอีกด้วย

3. โครงการ“แผนที่ทางวัฒนธรรม บ้านเรา/ บางหลวง” ปีที่ 3 (พ.ศ.2559)

โครงการนี้เกิดขึ้นในปี 2559 ซึ่งในปีนี้เริ่มเห็นพัฒนาการของในการพัฒนาชุมชนคลองบางหลวงแห่งนี้มากขึ้น
เนื่องจากโครงการในปีนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก “โครงการฟื้นฟูเมืองและย่านชุมชนเก่า” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อหนุนเสริม
ความเป็นชุมชนและความเป็นถิ่นที่ (sense of place) ผ่านกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน
ชาวชุมชน สถาบันการศึกษาที่หลากหลายสาขาวิชา และภาคประชาสังคมอื่น การจัดทำโครงการต่อเนื่องในครั้งนี้
มีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอเอกลักษณ์ของชุมชนผ่านมุมมองของคนในชุมชน ภายใต้กระบวนการทำงานเชิงลึกร่วมกัน
กับสมาชิกชุมชน โดยใช้เครื่องมือในการมีส่วนร่วมก็คือ “แผนที่, การสัมภาษณ์คนในชุมชน และการวาดระบายนี้นทางเดิน”
โดยได้รับความร่วมมือจากหลากหลายภาคส่วนยิ่งขึ้นทั้งคนในชุมชน สำนักงานเขตภาษีเจริญ สมาคมสถาปนิกสยามใน
พระบรมราชูปถัมภ์, มูลนิธิสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และภาคการศึกษา ผลผลิต
ที่ได้คือ แผนที่วัฒนธรรม บ้านเรา/บางหลวง” ฉบับสมบูรณ์ พร้อมติดตั้งถาวรภายในชุมชนตั้งแต่พื้นที่ฝั่งวัดคูหาสวรรค์เชื่อม
ต่อไปถึงพื้นที่ฝั่งวัดกำแพงทองพัฒนา ซึ่งผลผลิตจากกิจกรรมนี้สืบเนื่องมาจากโครงการเรื่องเล่า/ บ้านเรา/ บางหลวง ที่มีเริ่ม
จากการปักหมุดจุดสำคัญของคนในชุมชน ซึ่งในกิจกรรมครั้งนี้ก็ยังใช้วิธีการจากการเปิดให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดง
ความเห็นเพิ่มเติมจากข้อมูลที่ผู้ดำเนินการได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนมาแล้วเบื้องต้น ซึ่งถือว่า

เป็นกระบวนการที่สร้างการมีส่วนร่วมให้คนในชุมชนในวงกว้างเนื่องจากขอบเขตของแผนที่นั้นครอบคลุมพื้นที่ชุมชนทั้งฝั่งบ้านศิลปินและวัดกำแพงพัฒนา นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ใช้ การระบายสีพื้นทางเดินเส้นทางในชุมชนเพื่อนำเส้นทางภายในชุมชนที่ไม่เพียงแต่พื้นที่ส่วนเรือนไม้ริมน้ำเท่านั้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักชุมชนมากขึ้นและยังเป็นการกระจายจุดสำคัญในชุมชนอีกด้วย

4. โครงการฟื้นฟูเมืองและย่านชุมชนเก่า CCRP พิพิธภัณฑสถานชุมชนคลองบางหลวง (พ.ศ.2560)

หลังจากกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินการในชุมชนคลองบางหลวงมาตั้งแต่ปี 2557 ชุมชนคลองบางหลวงได้รับทุนจากโครงการฟื้นฟูเมืองและย่านชุมชนเก่ามาถึงโครงการในปีนี้ได้มีการพัฒนาโครงการอย่างต่อเนื่อง วัตถุประสงค์ของกิจกรรมในครั้งนี้เพื่อนำทุนที่ได้รับมาปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานชุมชนคลองบางหลวง บริเวณทางเดินริมน้ำฝั่งวัดกำแพงเพื่อนำปัจจัยไปจัดสร้างและปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานชุมชนเพื่อให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนย่านเก่าในคลองบางหลวง แนวทางการดำเนินการในครั้งนี้ใช้การผสมผสานระหว่างคนในและคนนอกชุมชนที่มีส่วนร่วมสร้างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม นับว่าเป็นผลผลิตที่เป็นรูปธรรมถาวร ขนาดใหญ่ของชุมชน ที่ได้รับความร่วมมือจากการให้บริษัทเอกชนร่วมออกแบบพิพิธภัณฑสถาน และเป็นครั้งแรกที่ชุมชนได้จัดทำผ้าป่าสามัคคี ในการระดมเงินทุนในการมีส่วนร่วมให้เกิดพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ขึ้นมา นอกจากนี้ขั้นตอนในการก่อสร้างยังเป็นกลุ่มแรงงานภายในชุมชนที่มีส่วนร่วมมาช่วยอีกด้วย หลังการปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานเสร็จก็มีคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการนำสิ่งของเก่าแก่ส่วนตัวมาบริจาคเพื่อเป็นส่วนหนึ่งให้กับพิพิธภัณฑสถาน

5. โครงการจัดจ้างที่ปรึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการประกอบธุรกิจตลาดในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตลาดคลองบางหลวง (ชม...บางหลวง) (พ.ศ.2561)

เนื่องจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ลงพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในย่านคลองบางหลวงมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการทำแผนที่ชุมชนย่านคลองบางหลวง การพัฒนาสวนชุมชนในวัดกำแพงบางจาก หรือการปรับปรุงพิพิธภัณฑสถานชุมชน โดยเป็นกิจกรรมที่เน้นการก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมร่วมกับชุมชนเป็นสำคัญ และในปี พ.ศ. 2561 นี้ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ลงพื้นที่ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องภายใต้โครงการตลาดต้องชม โครงการส่งเสริมตลาดกลาง – ชุมชนประจักษ์ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจภูมิภาค (Local Economy Market ปีงบประมาณ 2560) ที่สนับสนุนงบประมาณโดยกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ได้ดำเนินการในลักษณะของการปรับปรุงด้านกายภาพของพื้นที่ เพื่อพัฒนาตลาดและบริเวณโดยรอบตลาดให้มีมาตรฐาน โดยใช้เครื่องมือดำเนินการ “การปรับปรุงพื้นที่ทางกายภาพ, การจัดทำป้ายร้านค้า, พัฒนาสินค้าและบริการภายในชุมชนและจัดการอบรมสร้างองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชน” ซึ่งกิจกรรมในครั้งนี้มีคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นจำนวนมากจากทั้งฝั่งบ้านศิลปินและวัดกำแพงพัฒนาเนื่องจากขอบเขตของการดำเนินการในกิจกรรมครั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งสองฝั่งเพื่อรวมชุมชนเป็นหนึ่งเดียว ผลผลิตที่ได้ได้แก่ แผนที่ท่องเที่ยวชุมชน แผนที่พื้หน้าที่ย่อยชุมชน ป้ายนำทางสู่ชุมชน ที่นั่งและซุ้มต้นไม้

บริเวณทางเดินริมน้ำ จุดถ่ายบริเวณสะพานข้ามคลองบางจาก ฯลฯ ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2557 จนถึง 2562 ที่ทางคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับ ชุมชนกำแพงทองพัฒนา

6. โครงการปรับปรุงท่าเรือและสวนสมุนไพรชุมชนวัดกำแพง (พ.ศ.2562)

จุดเริ่มต้นของโครงการในปีที่ 2562 นี้เริ่มมาจากชุมชนได้รับการสนับสนุน “เรือ” จากทางภาครัฐ ทางคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรจึงได้ร่วมมือกับ ประธานชุมชนวัดกำแพงทองพัฒนา ทำให้เกิดโครงการ “ท่าเรือ” เนื่องจากพื้นที่เดิมของวัดริมคลองบางจากกว้าง ซึ่งสามารถพัฒนาให้เกิดประโยชน์ได้ และพื้นที่ดังกล่าวก็มีส่วนสวนสมุนไพรของทางวัดกำแพงทองพัฒนาอยู่แล้ว จึงเกิดเป็นโครงการดังกล่าวขึ้นมา ซึ่งมีวัตถุประสงค์คือการต้องการที่จะพัฒนาพื้นที่บริเวณให้เกิดประโยชน์ เพื่อต่อยอดพื้นที่ริมคลองบางจากนี้ให้สามารถเป็นสถานที่พักผ่อนอีกจุดหนึ่งของคลองบางหลวงได้ในกิจกรรมโดยกลุ่มผู้ดำเนินการได้แบ่งกลุ่มกันทำกิจกรรม ซึ่งได้ใช้เครื่องมือในการมีส่วนร่วมคือ “การสัมภาษณ์คนในชุมชน และการระบายสีพื้นถนนทางเดิน” ผลผลิตที่ได้จากการกิจกรรมนี้คือ กลุ่มท่าเรือได้สร้างเชื่อมบันไดทางลงท่าเรือพร้อมตกแต่งกลุ่มทำสัญลักษณ์ใช้การพื้นที่ถนนเป็นเครื่องหมายนำทางมายังจุดหมาย กลุ่มสวนสมุนไพร การทำป้ายชนิดของสมุนไพร และกลุ่มประชาสัมพันธ์ได้จัดทำแผ่นพับประชาสัมพันธ์บอกสรรพคุณของสมุนไพร รวมถึงการใช้สื่อในโซเชียลมีเดีย ทำวีดิโอสถานที่ท่องเที่ยว ที่มีกิจกรรมพายเรือซึ่งเป็นกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้

จากการรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์คนในชุมชน พบว่ากิจกรรมพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมในชุมชนคลองบางหลวงที่เกิดขึ้น มีกิจกรรมทั้งหมด 6 โครงการดังที่กล่าวมา ทั้งนี้เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างคนในชุมชนได้สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมในโครงการที่เกิดขึ้น พบว่ามีโครงการที่ได้รับการพูดถึงมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ โครงการแผนที่ทางวัฒนธรรม บ้านเรา/ บางหลวง ปีที่ 3, โครงการจัดจ้างที่ปรึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการประกอบธุรกิจตลาดในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตลาดคลองบางหลวง (ชม...บางหลวง) และโครงการปรับปรุงท่าเรือและสวนสมุนไพรชุมชนวัดกำแพง และจะเห็นได้ว่าสัดส่วนคนที่มีส่วนร่วมที่ได้รับความสนใจจากจากทั้งฝั่งบ้านศิลปินและฝั่งวัดกำแพงทองพัฒนาของโครงการที่ 3, 5, 6 จะมีสัดส่วนคนที่มีส่วนร่วมในอัตราที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งถือว่าเป็นโครงการที่สามารถเชื่อมคนทั้งสองฝั่งเข้ามามีส่วนร่วมด้วยกัน

ตารางสรุปข้อมูลสัมภาษณ์ที่เป็นผลสะท้อนของกิจกรรมจากคนในชุมชน

ลำดับ	โครงการ	ฝั่ง	ได้รับการพูดถึง	มีส่วนร่วม	ไม่มีส่วนร่วม	เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรม
1	โครงการครั้งที่ 1	บ้านคิลปิน	5 คน	80%	20%	ภาพถ่ายและการทำแผนที่
		วัดกำแพงฯ		-	-	
2	โครงการครั้งที่ 2	บ้านคิลปิน	8 คน	75%	25%	ภาพถ่าย, การวาดภาพระบายสี
		วัดกำแพงฯ		-	-	
3	โครงการครั้งที่ 3	บ้านคิลปิน	21 คน	31%	69%	การทำแผนที่และการพันท์ถนน
		วัดกำแพงฯ		50%	50%	
4	โครงการครั้งที่ 4	บ้านคิลปิน	9 คน	25%	75%	การบริจาคสิ่งของไว้ในพิพิธภัณฑ์ร่วมกัน
		วัดกำแพงฯ		100%	-	
5	โครงการครั้งที่ 5	บ้านคิลปิน	9 คน	75%	25%	การทำแผนที่, การจัดอบรม, ปรับปรุงกายภาพ
		วัดกำแพงฯ		100%	-	
6	โครงการครั้งที่ 6	บ้านคิลปิน	16 คน	67%	33%	การทำแผนที่, สื่อประชาสัมพันธ์, การพันท์ถนน
		วัดกำแพงฯ		80%	20%	

นอกจากนี้ประเด็นที่น่าสนใจอยู่ที่ทั้ง 3 โครงการนี้ใช้เครื่องมือใดในการดำเนินการพัฒนาชุมชนที่สามารถกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม หากพิจารณาจากข้อมูลโครงการที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่า ทั้ง 3 โครงการมีการใช้เครื่องมือรูปแบบเดียวกันคือ “การทำแผนที่ (Mapping)” ทั้งนี้นอกจากแผนที่ที่นำมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการแล้ว แผนที่ก็ถือว่าเป็นผลผลิตที่เป็นรูปธรรมและสามารถใช้ประโยชน์ได้จริงกับชุมชนอีกด้วย

บทสรุป

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางสรุปข้อมูลสัมภาษณ์ที่เป็นผลสะท้อนของกิจกรรมจากคนในชุมชน ในกรณีศึกษาชุมชนคลองบางหลวงแห่งนี้พบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทั้งโครงการแผนที่ทางวัฒนธรรม บ้านเรา/ บางหลวง ปีที่ 3, โครงการจัดจ้างที่ปรึกษาเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการประกอบธุรกิจตลาดในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ตลาดคลองบางหลวง (ชม...บางหลวง) และโครงการปรับปรุงท่าเรือและสวนสมุนไพรชุมชนวัดกำแพง ล้วนเป็นโครงการที่ใช้ “แผนที่” เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการพัฒนาชุมชน ซึ่งจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า โครงการทั้ง 3 โครงการที่กล่าวมานี้เป็นโครงการที่ได้รับการพูดถึงจากคนในชุมชนทั้งฝั่งบ้านคิลปินและฝั่งวัดกำแพงของพัฒนาเป็นลำดับแรกๆ และยังปรากฏสัดส่วนของจำนวนคนที่มีส่วนร่วมจากทั้งสองฝั่งได้มากกว่าโครงการอื่นๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “การทำแผนที่ (Mapping)” เป็นอีกเครื่องมือสำคัญที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุดในกรณีศึกษา

ของชุมชนคลองบางหลวงแห่งนี้ เพื่อที่จะใช้ในการพัฒนาชุมชนในอนาคตต่อไป นอกจากนี้การใช้ “แผนที่” เป็นเครื่องมือที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในวงกว้างมากยิ่งขึ้น เนื่องจากกระบวนการในการผลิตแผนที่นั้นเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามาแสดงความเห็น/ ระดมความคิด/ ให้ข้อมูลที่มาจกคนในชุมชนเอง ซึ่งข้อมูลที่ได้มาจะมีความน่าเชื่อถือมากที่สุดและทำให้เห็นภาพรวมของข้อมูลที่จะทำได้อย่างครบถ้วน นอกจากนี้แผนที่เป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความเข้าใจในเรื่องราวของชุมชนให้คนในชุมชนเองและยังสามารถสื่อสารให้คนภายนอกรับรู้ข้อมูลเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์ชุมชนได้อีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

พอเพียง ทรัพย์อินทร์. “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในวัดกรณีสึกษาวัดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี”. วิทยานิพนธ์ปริญญา วท.ม. (การวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม).บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2551.

ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล และ สุภาพ ฉัตรภรณ์. การออกแบบวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2549, 259-264.

ดำรงศักดิ์ แก้วเพ็ง. ชุมชน. สงขลา : ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ 2556.

เพ็ญศรี ฉิรินัง และ วรสิทธิ์ เจริญพุด. “การพัฒนาชุมชน แนวคิด ขอบข่าย และหลักในการปฏิบัติของนักพัฒนา” วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2, 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559)

การจัดการสภาพแวดล้อมสำหรับงานศิลปะในห้องจัดแสดงนิทรรศการหลัก ณ หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

Environmental Management for Fine Art Collection in the Bangkok Art and Culture Centre's Main Galleries

พัชรพร เนียมสร้อย, นวลลักษณ์ วัชรสันตชาติ และ จิราภรณ์ อรัณยนาค

Pachraporn Niamsroi, Nuanlak Watsantachad and Chiraporn Aranyanark

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นผลสรุปการศึกษาปัญหาและการจัดการสภาพแวดล้อมสำหรับงานศิลปะในการจัดแสดงผลงานในพื้นที่ห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 7-9 อาคารหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (หอศิลป์กรุงเทพฯ) เพื่อลดความเสี่ยงและผลกระทบที่นำไปสู่สาเหตุของการเสื่อมสภาพของวัตถุที่จัดแสดง รวมทั้งหาแนวทางการจัดการนิทรรศการและการปรับสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อผลงานที่นำมาจัดแสดง

ผู้วิจัยได้สำรวจและบันทึกสภาพแวดล้อม ได้แก่ อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ ความส่องสว่าง ค่ารังสีอัลตราไวโอเล็ต และค่าฝุ่นละออง ภายในห้องนิทรรศการหลักของหอศิลป์ทั้ง 3 ชั้น พบว่าอุณหภูมิและความชื้นในแต่ละวันเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงเพราะการเปิดและปิดระบบปรับอากาศ โดยมีค่าความชื้นค่อนข้างสูงในช่วงปิดเครื่องปรับอากาศโดยเฉพาะในฤดูฝน ซึ่งอาจเป็นสาเหตุทำให้เกิดเชื้อราบนวัตถุจัดแสดงได้ แสงสว่างและปริมาณรังสีอัลตราไวโอเล็ตมีค่าสูง และสูงมากในบางพื้นที่ของห้องนิทรรศการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่ได้รับแสงแดดจากบานหน้าต่างขนาดใหญ่และหลังคาโปร่งใส

สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของผลงานที่นำมาจัดแสดง เช่น ทำให้วัตถุจัดแสดงเปลี่ยนรูป ยืดหดตัว โก่งงอ แตกร้าว เปลี่ยนสี และกรอบเปราะ หอศิลป์ควรลดความชื้นโดยการเพิ่มการระบายอากาศในเวลาที่ไม่เปิดระบบปรับอากาศ และควรคำนึงถึงการออกแบบพื้นที่ในห้องนิทรรศการให้เหมาะสมต่อวัตถุจัดแสดง เพื่อลดความเสี่ยงในการเสื่อมสภาพจากสภาพแวดล้อม รวมทั้งควรจัดทำคู่มือแนวทางการจัดการและดำเนินงานนิทรรศการตามมาตรฐานการจัดการพิพิธภัณฑ์แบบสากลให้ผู้ที่เกี่ยวข้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดต่อไป

คำสำคัญ: หอศิลป์ สภาพแวดล้อม อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ แสงสว่าง

Abstract

This paper is the summary of a research on environmental problems and management for art works in the Bangkok Art and Culture Centre's Main Galleries (7th- 9th Floor) aiming to reduce risks, damage causes and to provide preventive care for art collections.

The author observed and recorded the environmental conditions of the main galleries including temperature, relative humidity, light intensity, ultraviolet radiation, and dust. It was founded that the main galleries had high relative humidity during the closing period, particularly in rainy season, due to the lack of ventilation after the air condition system had turned off. These might have caused mold on the exhibited

objects. High light intensity and ultraviolet radiation were recorded in the certain areas of the exhibition halls comprising wide windows and rooftop panels.

Inappropriate environment was possibly a factor that caused the exhibited works to deform, stretch, shrink, bend, or crack; to affect their colours; and to make their frames brittle. It is therefore recommended to deal with relative humidity increasing during the off- hours without air- conditioner operation by increasing interior ventilation. Considering the design of the exhibition display areas suitable for exhibiting art objects could also reduce the risk of environmental deterioration. Guidelines for exhibition operation and management following international museum standards should be prepared and strictly applied.

Key Word(s): Art Centre, Environment, Temperature, Relative humidity, Light intensity

บทนำ

หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร (หอศิลป์กรุงเทพฯ) นับเป็นพื้นที่สำคัญทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองกรุงเทพมหานคร เป็นหนึ่งในพื้นที่นำเสนอวัฒนธรรมของเมืองที่จัดแสดงผลงานศิลปะที่สำคัญของประเทศไทยและผลงานสำคัญจากต่างประเทศ ให้แก่ผู้สนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นับตั้งแต่เปิดให้บริการ ฝ่ายนิทรรศการของหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ได้นำเสนอนิทรรศการสำคัญต่าง ๆ เพื่อแสดงภาพจิตรกรรม ประติมากรรม และผลงานศิลปะในรูปแบบสื่ออื่น ๆ มากมาย ตามหลักการดูแลรักษาศิลปวัตถุนั้น หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครควรต้องจัดการสภาพแวดล้อมภายในห้องจัดแสดงโดยการควบคุมสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมอยู่ตลอดเวลา เพื่อการป้องกันมิให้เกิดการเสื่อมสภาพหรือเกิดความเสียหายของผลงานที่จัดแสดงจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น มนุษย์ อุณหภูมิ ความชื้น แสงสว่าง ลม ฝน ฝุ่นละออง มลภาวะ สัตว์และจุลินทรีย์ ฯลฯ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นตัวเร่งกระบวนการเสื่อมสภาพและทำให้เกิดความเสียหายกับวัตถุทั้งสิ้น และเนื่องจากวัตถุที่ถูกนำมาจัดแสดงภายในห้องนิทรรศการหลัก หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครแห่งนี้ ถึงแม้จะเป็นเพียงการจัดแสดงชั่วคราวก็ตาม ล้วนเป็นวัตถุที่มีความสำคัญในระดับชาติหรือนานาชาติที่ควรค่าแก่การรักษาไว้ แต่ที่ผ่านมาหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ยังไม่เคยมีการศึกษาหรือดำเนินการในด้านนี้ตามหลักวิชาการอย่างเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยจึงเสนอประเด็นในการศึกษาครั้งนี้ เพื่อศึกษาปัญหาการจัดการสภาพแวดล้อมที่อาจก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพของงานศิลปะในห้องจัดแสดงนิทรรศการหลักของหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร และเพื่อนำผลการศึกษาไปปฏิบัติใช้ในการจัดการสภาพแวดล้อมและดูแลรักษาวัตถุที่นำมาจัดแสดงในหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครได้อย่างเหมาะสมตามหลักวิชาการและหลักการสากล

การศึกษากิจการจัดการสภาพแวดล้อมสำหรับงานศิลปะในห้องจัดแสดงนิทรรศการหลัก หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมภายในห้องจัดแสดง ข้อจำกัดจำเพาะในการใช้พื้นที่ และรูปแบบการบริหารจัดการจัดแสดงนิทรรศการ ปัญหาในการดำเนินงานในระหว่างการจัดแสดง รวมถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นต่อวัตถุที่นำมาจัดแสดง เพื่อวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์เชิงป้องกันเพื่อยกระดับมาตรฐานในการควบคุมให้งานศิลปะที่จัดแสดงในพื้นที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและข้อจำกัดเฉพาะของพื้นที่ห้องจัดแสดงนิทรรศการหลักแต่ละชั้น (ชั้น 7-9) ของหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาในการจัดการนิทรรศการ การขนย้ายและการติดตั้งวัตถุจัดแสดง การจัดแสดง และการเข้าชม ที่อาจนำไปสู่การเสื่อมสภาพของวัตถุที่จัดแสดงภายในพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการหลัก ชั้น 7-9
3. เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการสภาพแวดล้อมและการป้องกันการเสื่อมสภาพของวัตถุที่นำมาจัดแสดงภายในพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการหลัก ชั้น 7-9

วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาและอุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลสภาพแวดล้อมของพื้นที่กรณีศึกษาและตัวอย่างผลงาน เพื่อใช้ในการวิเคราะห์การเสื่อมสภาพของผลงาน สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบสภาพผลงานระหว่างการจัดแสดง ห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 7-9

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการตรวจสอบสภาพผลงานด้วยตาเปล่าทุกสัปดาห์ เพื่อตรวจเช็คความเรียบร้อยและบันทึกการเสื่อมสภาพของผลงานที่จัดแสดงภายในห้องนิทรรศการ รายงานผลการตรวจความเรียบร้อยภาพรวมของนิทรรศการ หรือรายงานวัตถุจัดแสดงที่พบความเสียหายทุกสัปดาห์

2. การเก็บข้อมูลอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์

ผู้วิจัยใช้เทอร์โมมิเตอร์ เปียก-แห้ง (Psychrometer หรือ Wet and Dry Bulb Thermometer) เพื่อตรวจดูค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์เพื่อเก็บเป็นข้อมูลในขณะนั้น โดยเลือกใช้เทอร์โมมิเตอร์ชนิดหน่วยองศาเซลเซียส (°C) ติดตั้งประจำจุด โดยติดตั้งไว้ภายในห้องนิทรรศการ ชั้น 7-9 ชั้นละ 2 จุด รวมทั้งสิ้น 6 จุด ผู้วิจัยติดตั้งอุปกรณ์บันทึกอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ (Data logger) ยี่ห้อ UNI-T รุ่น UT330B ในห้องนิทรรศการหลักทั้ง 3 ชั้น ชั้นละ 2 เครื่อง ดังนี้

- เครื่องบันทึกหมายเลข 1 และ 2: ติดตั้งในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 7
- เครื่องบันทึกหมายเลข 3 และ 4: ติดตั้งในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 8
- เครื่องบันทึกหมายเลข 5 และ 6: ติดตั้งในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 9

โดยผู้วิจัยทำการเก็บและบันทึกข้อมูลตลอด 24 ชั่วโมง เป็นเวลา 1 ปี (ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2561 ถึงกรกฎาคม พ.ศ. 2562) เพื่อให้ครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ตลอดฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว เนื่องจากปัญหาการเสื่อมสภาพอาจเกิดขึ้นเฉพาะในพื้นที่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ซึ่งการตรวจวัดเฉพาะจุดที่กำหนดจะทำให้ทราบค่าความแตกต่างของสภาพแวดล้อมและปัญหาได้ละเอียดมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้ อุปกรณ์ Multi-Function Environment Meter สำหรับการตรวจวัดอุณหภูมิและค่าความชื้นสัมพัทธ์สุ่มตรวจเฉพาะจุด โดยใช้โพรบตรวจวัดในพื้นที่เฉพาะ เพื่อให้ได้ค่าตรวจวัดที่แม่นยำมากขึ้นในพื้นที่เฉพาะจุดขนาดเล็ก ได้แก่ ภายในกล่องหรือตู้สำหรับจัดแสดง และพื้นที่ด้านหลังกรอบภาพจัดแสดง

3. การเก็บข้อมูลความเข้มของแสง

ผู้วิจัยใช้เครื่องวัดความส่องสว่าง (Lux Meter) เครื่องมือ Multi-Function Environment Meter และเครื่องมือตรวจวัดค่ารังสีอัลตราไวโอเล็ต ยี่ห้อ ELSEC รุ่น 7650 UV Monitor

4. การเก็บข้อมูลมลภาวะในอากาศและฝุ่นละออง

ผู้วิจัยใช้เครื่องตรวจวัดคุณภาพอากาศ PM 2.5 ใช้ระบบเซ็นเซอร์ตรวจวัดคุณภาพของอากาศและแสดงผลผ่านหน้าจอ โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทำการตรวจวัดคุณภาพอากาศภายนอกอาคาร ภายในอาคาร และภายในห้องจัดแสดงนิทรรศการ ชั้น 7-9

ผลการศึกษาและการอภิปรายผล

สภาพทั่วไปของห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 7-9

ห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 7 มีขนาด 1,570 ตารางเมตร โดยมีความสูงของเพดาน 4.80 เมตรโดยประมาณ โครงสร้างอาคารเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน ร่วมกับการใช้ผนังเบาเป็นผนังยิปซั่มประกอบโครงซี่ลาย (C-line) มีช่องหน้าต่างทรงกลมและเจาะช่องเพดานต่อเนื่องกันถึงห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 8 เพื่อรับแสงสว่างจากธรรมชาติ พื้นเป็นพื้นปูนเคลือบผิวด้วยอีพ็อกซี่ (Epoxy coating) ปัจจุบันพบการเสื่อมสภาพของพื้นผิวของพื้นบางส่วนที่ล่อนกะเทาะ

ห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 8 มีขนาด 1,742 ตารางเมตร โดยมีความสูงของเพดานประมาณ 5.70-5.80 เมตร โครงสร้างอาคารเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน ร่วมกับการใช้ผนังเบาเป็นผนังยิปซั่มประกอบโครงซี่ลาย (C-line) มีช่องหน้าต่างทรงกลมและเจาะช่องเพดานต่อเนื่องกันถึงห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 9 โดยมีการติดตั้งผ้าใบเพื่อช่วยลดแสงสว่างจากธรรมชาติ พื้นปูนปิดผิวหน้าด้วยไม้เทียม

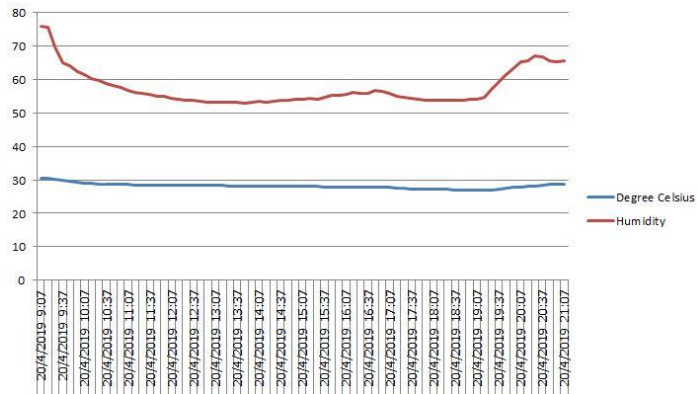
ห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 9 มีขนาด 1,549 ตารางเมตร มีความสูงของเพดานประมาณ 5.80 เมตร โครงสร้างอาคารเป็นผนังก่ออิฐฉาบปูน ร่วมกับการใช้ผนังเบาเป็นผนังยิปซั่มประกอบโครงซี่ลาย (C-line) มีช่องหน้าต่างและเพดานกระจกรับแสงสว่างจากธรรมชาติ โดยมีการติดตั้งที่บังแดดที่ควบคุมการเปิด-ปิดได้บริเวณช่องเพดานกระจก เพื่อช่วยลดแสงธรรมชาติที่จะเข้าสู่พื้นที่ภายใน พื้นเป็นพื้นปูนเคลือบผิวด้วยอีพ็อกซี่ เนื่องจากพื้นที่ห้องนิทรรศการชั้นนี้อยู่บริเวณชั้นบนสุดของอาคาร ประกอบกับลักษณะการออกแบบสถาปัตยกรรมของอาคาร พื้นที่นี้จึงเป็นห้องที่ได้รับแสงสว่างจากธรรมชาติมากที่สุด โดยเฉพาะในบางพื้นที่ของห้องนิทรรศการชั้นนี้จะได้รับแสงสว่างตลอดทั้งวัน

ห้องนิทรรศการหลักทั้ง 3 ชั้น ติดตั้งประตูเหล็กนิรภัยแบบม้วนชักรอกมอเตอร์ไฟฟ้าเพื่อป้องกันการโจรกรรม โดยปิดประตูตามระเบียบการรักษาความปลอดภัยทุกวัน ในเวลาที่หอศิลปวัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครปิดทำการ (21.00 น.) ยกเว้นกรณีที่มีการติดตั้งหรือถอนนิทรรศการ

ผลการศึกษา

จากการบันทึกอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 7-9 พบว่า ในเวลาทำการที่มีการเปิดระบบปรับอากาศ อุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ภายในห้องจะมีค่าคงที่ โดยมีค่าเฉลี่ยของอุณหภูมิอยู่ที่ 23-26 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์อยู่ในช่วง 55-60 เปอร์เซ็นต์ แต่หลังจากปิดทำการและปิดระบบปรับอากาศในเวลา 21.00 น. พบว่าความชื้นภายในห้องมีการเปลี่ยนแปลงสูงมาก โดยเฉพาะในบางช่วงเวลาในฤดูฝนที่ความชื้นสัมพัทธ์สูงถึง 90 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับค่าอ้างอิงที่นักอนุรักษ์แนะนำ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมควรมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ อุณหภูมิ 22-25 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์ที่ 55-65 เปอร์เซ็นต์ (Teresa Gillies, Neal Putt 1995: 103 ; จิราภรณ์ อธิษฐานนาค 2558: 143)

ฤดูร้อน

ภาพที่ 1

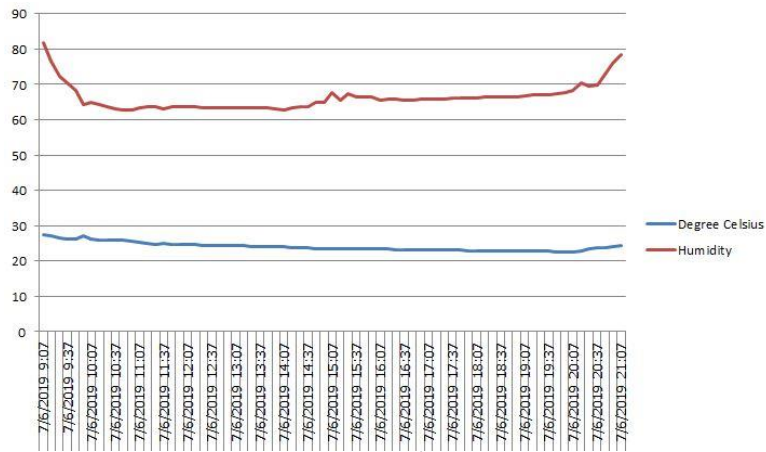
ตัวอย่างแผนภาพแสดงค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ภายในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 7 (เปิดระบบปรับอากาศ) ในวันที่ 20 เมษายน 2562 เวลา 9.00-21.00 น.

ภาพที่ 2

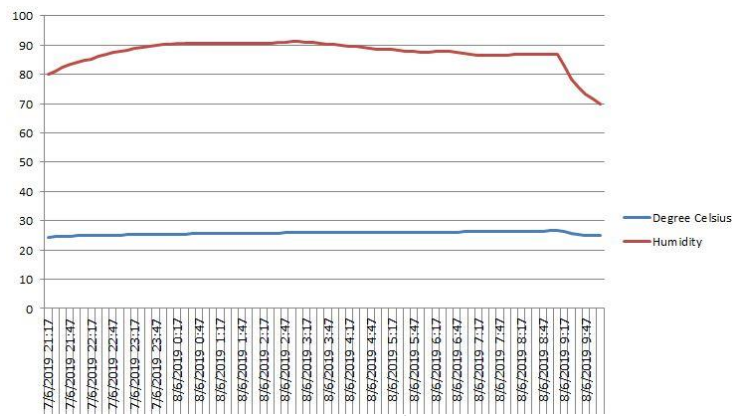
ตัวอย่างแผนภาพแสดงค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ภายในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 7 (เปิดระบบปรับอากาศ) ในวันที่ 20-21 เมษายน 2562 เวลา 21.00-9.00 น.

ฤดูฝน

รูปภาพที่ 3

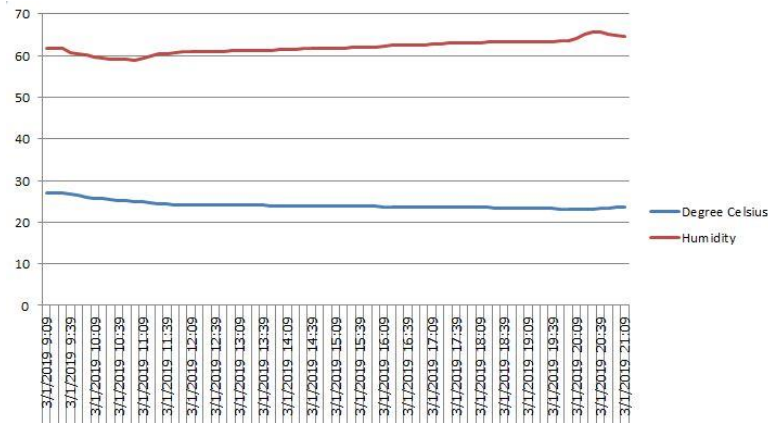
ตัวอย่างแผนภาพแสดงค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ภายในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 9 (เปิดระบบปรับอากาศ) ในวันที่ 7 มิถุนายน 2562 เวลา 9.00-21.00 น.

รูปภาพที่ 4

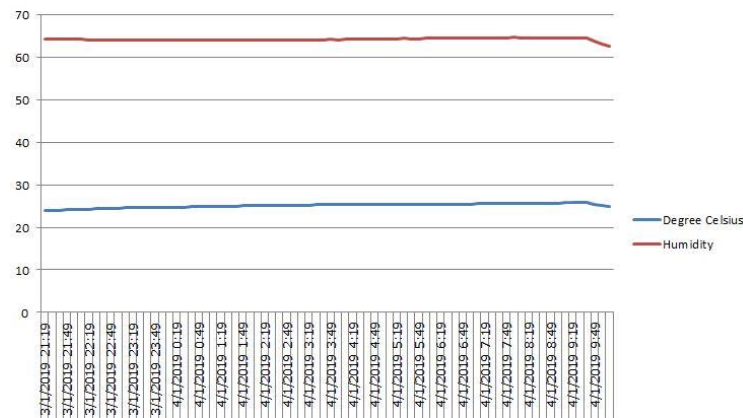
ตัวอย่างแผนภาพแสดงค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ภายในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 9 (ปิดระบบปรับอากาศ) ในวันที่ 7-8 มิถุนายน 2562 เวลา 21.00-09.00 น.

ฤดูหนาว

รูปภาพที่ 5

ตัวอย่างแผนภาพแสดงค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ภายในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 8 (เปิดระบบปรับอากาศ) ในวันที่ 3 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-21.00 น.

รูปภาพที่ 6

ตัวอย่างแผนภาพแสดงค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ภายในห้องนิทรรศการหลัก ชั้น 8 (เปิดระบบปรับอากาศ) ในวันที่ 3-4 ธันวาคม 2561 เวลา 21.00-09.00 น.

ประเภทของแสงสว่างในห้องนิทรรศการ แบ่งตามแหล่งกำเนิดของแสงได้ 2 ประเภท คือแสงสว่างจากแหล่งธรรมชาติ ได้แก่แสงสว่างจากดวงอาทิตย์ และแสงสว่างจากแหล่งแสงสังเคราะห์ ได้แก่แสงสว่างจากหลอดไฟ ผลการวัดแสงสว่างและรังสีอัลตราไวโอเล็ตในห้องนิทรรศการหลักทั้ง 3 ชั้นพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ได้รับแสงสว่างและรังสีอัลตราไวโอเล็ตสูงเกินค่าอ้างอิงที่นักอนุรักษ์แนะนำสำหรับวัดจุดแสดงที่ไวต่อแสงมาก เช่น ภาพเขียนสีน้ำ ศิลปะบนกระดาษ ผ้า เส้นใย ฯลฯ ซึ่งควรมีค่าความส่องสว่างไม่เกิน 50 ลักซ์ และค่ารังสีอัลตราไวโอเล็ตไม่เกิน 35 ไมโครวัตต์ต่ออลูเมน และสำหรับวัตถุที่มีความไวต่อแสงปานกลางควรควบคุมแสงสว่าง

ไม่เกิน 150 ลักซ์ และรังสีอัลตราไวโอเล็ตไม่เกิน 80 ไมโครวัตต์ต่อลูเมน (Teresa Gillies, Neal Putt 1995: 100 ; นิโคล ซี และคณะ: 34-35)

จากการตรวจสอบสภาพผลงานรายสัปดาห์พบว่า สาเหตุการเสื่อมสภาพอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นคือมนุษย์ ซึ่งในที่นี้คือบุคลากรของหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครและผู้เข้าชมนิทรรศการ โดยเจ้าหน้าที่เลือกใช้อุปกรณ์ที่ไม่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน เช่น การใช้เทปกาวใสชนิดทั่วไปเพื่อบรรจุหีบห่อหรือติดตั้ง ซึ่งทำให้เกิดรอยบนผิวของวัตถุ ผลงานกระดาษเปลี่ยนสี และผลงานได้รับความเสียหายจากคราบขาวเมื่อลอกออก รวมไปถึงการดูแลรักษาความสะอาดในพื้นที่ห้องนิทรรศการหลักทั้ง 3 ชั้น แม่บ้านจะมีการกวาดและเช็ดดูพื้นทุกวันก่อนเปิดทำการในเวลาประมาณ 8.30-10.00 น. และมีการทำความสะอาดเป็นกรณีพิเศษ เช่น เมื่อเกิดรอยเลอะเทอะหรือคราบสกปรกที่ต้องการเช็ดทำความสะอาดทันที นอกจากดูแลรักษาความสะอาดแล้ว อาคารหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร ยังมีการควบคุมดูแลการแพร่ขยายของแมลงต่าง ๆ โดยกำหนดให้มีการฉีดพ่นสารเคมีทุกเดือนเพื่อกำจัดแมลงโดยเฉพาะแมลงจำพวกแมลงสาบ ปลวก และยุง ซึ่งการที่แม่บ้านหรือผู้ดูแลสถานที่ทำความสะอาดและดูแลรักษาสถานที่โดยใช้น้ำยาหรือสารเคมีที่มีไอระเหย เช่น น้ำยาดับกลิ่นหรือน้ำยาเช็ดกระจก ไอระเหยจากสารเคมีเหล่านี้สามารถส่งผลกระทบต่อวัตถุจัดแสดงบางชนิด นอกจากนั้นแล้วความเสียหายของวัตถุที่จัดแสดงก็เกิดขึ้นมาจากผู้เข้าชมนิทรรศการ โดยมีอุบัติเหตุเกิดขึ้นในระหว่างการเข้าชม เช่น การชนหรือกระแทกวัตถุที่จัดแสดง

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

จากผลการเก็บข้อมูลและศึกษาวิจัยพื้นที่ห้องนิทรรศการหลักหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครพบว่า พื้นที่ทั้ง 3 ชั้น มีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม ผลการตรวจค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์แสดงให้เห็นถึงการผันผวนที่รุนแรงในช่วงเปิดและปิดระบบปรับอากาศ ส่งผลให้วัตถุจัดแสดงบางชนิดที่ไวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศ เช่น ผลงานกระดาษ เกิดรอยยับย่น โกงงอ หรือเป็นคลื่น รวมถึงยังส่งผลให้เกิดการยึดหดตัวของวัตถุตามสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลง แต่เนื่องจากการยึดหดตัวนั้นเกิดขึ้นในพื้นที่ที่จำกัดหรือมีการใช้กาว ตะปู หรือผูกมัดวัตถุไว้ จนวัตถุนั้นไม่สามารถขยายตัวหดตัวได้อย่างอิสระ จึงสร้างความเสียหายแก่วัตถุมากกว่า ประกอบกับพื้นที่ห้องนิทรรศการหลักจะต้องปิดประตูนิรภัย (Shutter door) เพื่อป้องกันการโจรกรรมตามกฎหมายรักษาความปลอดภัยของอาคาร รวมไปถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณจึงไม่สามารถเปิดระบบปรับอากาศอาคารตลอด 24 ชั่วโมงได้ ทำให้อากาศในพื้นที่ไม่หมุนเวียน ดังนั้นเมื่ออุณหภูมิในห้องสูงขึ้น และความชื้นภายในห้องไม่สามารถถูกระบายออกไปได้ ก็ทำให้เกิดความชื้นสะสม (ซึ่งสังเกตได้จากหยดน้ำที่ควบแน่นบริเวณขอบประตูและหน้าต่าง) และส่งผลให้เกิดเชื้อราบนวัตถุที่จัดแสดง

การป้องกันการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมซึ่งนำไปสู่ปัญหาการเสื่อมสภาพของวัตถุ คือการพยายามรักษาระดับความชื้นให้คงที่ ดังนั้นเมื่อปิดทำการและได้ปิดระบบปรับอากาศและปิดประตูนิรภัยแล้ว ควรใช้พัดลมระบายอากาศเพื่อช่วยให้อากาศในห้องไหลเวียนได้มากขึ้น และใช้เครื่องดูดความชื้นเพื่อช่วยปรับลดค่าความชื้นสัมพัทธ์ภายในห้องในช่วงเวลากลางคืนในขณะที่อาคารปิดระบบปรับอากาศ รวมทั้งอาจเพิ่มการใช้สารดูดความชื้นในบริเวณจุดอับหรือในกล่องและกรอบของวัตถุที่จัดแสดง เพื่อช่วยรักษาสภาพแวดล้อมเฉพาะจุดให้คงที่ด้วย

ระดับความเข้มของค่าแสงสว่างและรังสีอัลตราไวโอเล็ตที่สูงเกินไปอาจส่งผลให้เกิดการเสื่อมสภาพของภาพจิตรกรรม ผ้า ศิลปะบนกระดาษ หนัง และภาพถ่ายได้ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้สีของวัตถุซีดจาง กระดาษกรอบ

เพราะ ฯลฯ ซึ่งเป็นการเสื่อมสภาพที่ไม่สามารถซ่อมแซมหรือคืนสภาพได้ ดังนั้น หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครควรหลีกเลี่ยงการจัดแสดงวัตถุที่มีความไวต่อแสงมากในพื้นที่ที่มีความเข้มของแสงมากหรือได้รับแสงแดดโดยตรง ควรลดการใช้ไฟส่องสว่าง หรือลดลำแสงที่ตกกระทบโดยตรง แต่เนื่องจากในการออกแบบอาคารแห่งนี้ สถาปนิกมีวัตถุประสงค์ในการออกแบบอาคารให้ใช้ประโยชน์จากแสงธรรมชาติมากที่สุด ดังนั้นภายในห้องนิทรรศการหลักจึงมีพื้นที่ที่ได้รับแสงธรรมชาติอยู่มาก การหลีกเลี่ยงไม่ให้วัตถุได้รับแสงธรรมชาติโดยตรง จะกระทำได้ยาก ในการจัดนิทรรศการเพื่อแสดงวัตถุที่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ง่ายเมื่อได้รับแสงสว่างจึงควรคำนึงถึงการออกแบบพื้นที่จัดแสดง โดยอาจพิจารณาใช้โครงสร้างชั่วคราวเพิ่มเพื่อช่วยในการลดความเข้มของแสง เช่น มีการเพิ่มโครงสร้างหรือผนังชั่วคราว ฉาก ห้องกัน กันสาด ผ้าใบ หรือผ้าม่าน เพื่อป้องกันแสงธรรมชาติตกกระทบวัตถุโดยตรง หรือควรจัดแสดงวัตถุบางอย่างในตู้หรือกรอบที่ทำจากกระจกชนิดพิเศษหรือแผ่นอะคริลิกพิเศษที่มีการเติมสารกรองรังสีอัลตราไวโอเล็ต

การวางแผนงานจัดแสดงประจำปีให้สอดคล้องกับพื้นที่ที่สามารถช่วยลดความเสี่ยงในการเสื่อมสภาพของวัตถุที่จัดแสดงได้ จากการสำรวจพบว่าห้องนิทรรศการชั้น 9 ได้รับแสงธรรมชาติมากที่สุดอันเนื่องมาจากการมีช่องเพดานและหน้าต่างมากที่สุด ดังนั้นพื้นที่ในห้องนี้จึงเหมาะสมสำหรับการจัดแสดงวัตถุที่มีความไวต่อแสงน้อย เช่น ประติมากรรม และผลงานจากไม้หรือโลหะ โดยวางแผนเลือกจัดแสดงวัตถุที่มีความไวต่อแสงมากถึงปานกลาง เช่น ผลงานจิตรกรรม ภาพพิมพ์ หรือภาพถ่าย ที่ห้องนิทรรศการชั้น 7 และชั้น 8 แทน

การตรวจสอบสภาพผลงานจัดแสดงในทุกสัปดาห์ไม่พบปัญหาที่เกิดจากฝุ่นละอองโดยตรง ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการที่หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครจัดแสดงนิทรรศการระยะสั้น ประกอบกับการมีแผนงานรักษาความสะอาดภายในห้องนิทรรศการทุกสัปดาห์ อย่างไรก็ตามการติดตั้งระบบกรองอากาศเพื่อกำจัดฝุ่นละอองและมลพิษในอากาศเป็นสิ่งสมควร เนื่องจากสถาปนิกได้ออกแบบอาคารให้อากาศสามารถเชื่อมต่อถ่ายเทกันได้ตั้งแต่พื้นที่ชั้น 1 ถึงชั้น 9 และภายในอาคารมีการจัดกิจกรรมมากมายนอกจากการจัดแสดงนิทรรศการ เช่น กิจกรรมเสวนา การแสดงละคร ร้านอาหาร รวมไปถึงมีการติดตั้งเรือถอนนิทรรศการ ดังนั้นภายในอาคารอาจมีฝุ่นละอองเกิดขึ้น แม้จะมีการทำความสะอาดอยู่เป็นประจำแล้วก็ตาม ซึ่งการใช้ระบบกรองอากาศจะช่วยลดความเสี่ยงอันเนื่องมาจากมลภาวะ เช่น ฝุ่นละออง ก๊าซ และมลพิษภายในอาคารหอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานครได้

การเสื่อมสภาพของวัตถุอันเนื่องมาจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรืออุบัติเหตุของมนุษย์ สามารถแก้ไขหรือบรรเทาได้โดยจัดทำคู่มือขั้นตอนการจัดการและการเข้าชมนิทรรศการ เพื่อให้เจ้าหน้าที่หรือผู้เกี่ยวข้องกับการจัดแสดงนิทรรศการและผู้เข้าชมนิทรรศการ สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานการจัดการและดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์แบบสากลได้อย่างเคร่งครัดต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จิราภรณ์ ธรรมะยามะ. (2557). การดูแลรักษาวัตถุพิพิธภัณฑ์, ปทุมธานี: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอิน สตูดิโอ. _____.

(2555). การจัดเก็บวัตถุพิพิธภัณฑ์. กรุงเทพฯ: สถาบันการเรียนรู้แห่งชาติ.

นิโคล ดี และคณะ. คู่มือการอนุรักษ์ศิลปกรรม: จิตรกรรมบนผ้าใบและงานกระดาษ. โครงการศิลปากรพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เอกสาร BMA Art and Culture Centre หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร, Robert G. Boughey & Associates Co.,LTD.

Christopher McGlinchey. (2017). Color and Light in the Museum Environment:
<https://www.metmuseum.org/pubs/bulletins/1/pdf/3258777.pdf>

Teresa Gillies and Neal Putt. (1999). The ABCs of Collections Care. Manitoba of Man and Nature: Canada.

Thomson Gary. (1978). Conservation in the Arts, Archaeology and Architecture the Museum Environment.
London: Billing and Sons Ltd.

ภาคผนวก

ผู้วิจัย นางสาวพัชรพร เนียมสร้อย

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก รองศาสตราจารย์ ดร.นวลลักษณ์ วิสสันตชาติ

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม อาจารย์จิราภรณ์ อรัณยะนาค

สาขาวิชา อนุรักษ์ศิลปกรรม สถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร

แนวทางการทำเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยน

Approach to soundtracks from a movie Ranaad Ake the alternative

นายวิฑูรย์ พลช่วย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยนผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่อง ระนาดเอกประกอบด้วย ผู้กำกับภาพยนตร์ คนเขียนบท คนทำดนตรี คนตัดต่อภาพ และคนตัดต่อเสียง และ คนอื่นๆที่มีส่วนร่วมในกระบวนการการทำเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยน โดยจะใช้หลัก การของละคร และ ทฤษฎีดนตรีเป็นเครื่องมือในการหาความสัมพันธ์เหล่านั้น เพื่อเป็นแนวทางในการทำเพลงประกอบภาพยนตร์ให้คนอื่นๆที่สนใจได้ศึกษาต่อ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเพลงประกอบภาพยนตร์ จากภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยนมาสามเพลงเพื่อทำการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่าเมื่อภาพยนตร์ต้องการเล่าสิ่งใด เพลงหรือดนตรีไม่จำเป็นต้องเล่าสิ่งเดียวกัน เพียงต้องเล่าในสิ่งที่สามารถสนับสนุนแก่นของเรื่องได้และสามารถดึงดูดคนดูให้ มีความรู้สึกไปในทางที่ควรจะรู้สึกได้

เพลงในฉากเปิดเรื่อง ในฉากหรือภาพของภาพยนตร์นั้นเขากำลังเล่าถึงการแต่งหน้า แต่เพลงนั้นเล่าถึงการเดินทาง และเมื่อทั้งสองอย่างนั้นรวมกันจึงสามารถขบสิ่งที่ฉากแรกของเรื่องอย่างจะบอกออกมาได้นั้นก็คือ การเชิญคนให้เข้าไปสู่ภาพยนตร์

เพลงตอนกลางเรื่อง ภาพเล่าเรื่องของอารมณ์โกรธ และอารมณ์ของเพลงที่ออกมาคือความดุดัน

เพลงตอนจบ เป็นฉากที่มีความหลากหลายทางอารมณ์ ทางผู้กำกับจึงได้เลือกเพลงกราวใน เพื่อสร้างความคลั่งให้แก่ฉากสุดท้ายนี้ ทั้งนี้ทั้งนั้นเป้าหมายของภาพยนตร์หรือเป้าหมายของดนตรีประกอบภาพยนตร์ล้วนมีไว้เพื่อเล่าเรื่องราวที่ซ่อนอยู่ภายใต้บทพูด หน้าที่ของเพลงประกอบภาพยนตร์นั้นคือเล่าเรื่องราวเหล่านั้นออกมา

Abstract

The result of the research refers that when a movie aims to convey any messages, music doesn't have to repeat the same thing. The duty of the music is to support the core of the story and attract the viewers in order to make such a unique message in the movie precisely, vividly and meaningfully, and at the end, to create a feeling that viewers are supposed to feel.

The opening scene of the movie, a storyteller is putting a make up on while telling a story about a xylophonist's journey. The song describes the journey, and when pictures and a song are combined, the scene is able to drive what the first scene of the story could tell.

While a song in the middle part of the movie invites people with a picture of anger, the mood of the song that comes out is fierce.

When it's time for a finale scene, the picture gives the atmosphere of confusion and curiosity. Therefore, a mood of the song becomes emotional, and very diversal. The director has chosen the Graw-Nai song in order to create the finale for this final scene. However, the mission of the movie as well as the soundtracks are to tell the story hidden under the dialogue. The task of the soundtracks are to tell those stories.

บทนำ

ในยุคปัจจุบันนี้การทำเพลงประกอบภาพยนตร์ถือว่าเป็นอีกอาชีพที่นักเรียนดนตรีสามารถนำไปประกอบอาชีพได้ แต่ในกระบวนการทำเพลงประกอบภาพยนตร์นั้นต้องมีความเข้าใจในหลายด้านเพื่อที่จะได้สามารถสร้างความเข้ากันได้ของบทเพลงและภาพยนตร์ขึ้นมาได้ เพราะถ้าเพลงและภาพยนตร์สามารถเข้ากันได้ อย่างลงตัวก็จะทำให้ทุกอย่างดูดี แต่ถ้าภาพยนตร์ดีแต่เพลงไม่เข้ากัน ภาพยนตร์ก็จะดูแย่ไปด้วย ดังนั้นการสร้าง ความเข้ากันหรือความลงตัวระหว่างเพลงและภาพยนตร์นั้นถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งในการทำเพลงประกอบ ภาพยนตร์

ผู้วิจัยได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมกระบวนการต่าง โดยเฉพาะกระบวนการที่คนทำหนังมักเรียกว่า Post production เป็นกระบวนการในการตัดต่อ ซิงค์เสียง ทำเพลงประกอบ เพื่อให้เกิดเป็นหนังขึ้นมา การที่ผู้วิจัยได้เห็นกระบวนการต่างๆเหล่านั้น ทำให้รู้ว่าส่วนที่จะทำให้เกิดเป็นหนังขึ้นมาจริงๆนั้นคือส่วนของ Post production และการทำเพลงประกอบภาพยนตร์นั้น มีความซับซ้อนมาก เพราะต้องอาศัยองค์ประกอบ หลายอย่างในการสร้างเพลงประกอบภาพยนตร์ เพราะฉะนั้นการทำเพลงประกอบภาพยนตร์นั้นจึงเป็นอาชีพ ที่ค่อนข้างจะมีการว่าจ้างกันค่อนข้างแพง นั่นจึงทำให้ผู้วิจัยมีความสงสัยว่าในการทำเพลงประกอบภาพยนตร์นั้น มันมีกระบวนการทำอย่างไร และต้องคำนึงถึงอะไรบ้างในการทำเพลง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการทำเพลงประกอบสื่อภาพยนตร์
๒. เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการทำเพลงประกอบภาพยนตร์

สมมุติฐานของการวิจัย

ผู้ที่จะสามารถทำเพลงประกอบภาพยนตร์นั้นต้องมีความเข้าใจในด้านละครด้วย

ขอบเขตการวิจัย

๑. การศึกษาครั้งนี้ เนื้อเรื่องของภาพยนตร์เรื่องระนาดเอก
๒. ผู้วิจัยทำการศึกษาเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องระนาดเอก จำนวน ๔ เพลง
๓. ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดหรือปรัชญาของภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. องค์กรที่สามารถเป็นฐานความรู้ให้คนอื่นนำไปศึกษาต่อได้
๒. แนวทางการทำเพลงประกอบภาพยนตร์

รูปแบบงานวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงเปรียบเทียบ (Causal Comparative Research) ในครั้งนี้โดยจะนำเอาละครทีวีเรื่องขนาดเอกมาเป็นตัวเปรียบเทียบกับตัวเพลงหรือดนตรีประกอบละครและองค์ประกอบของเพลงประกอบละคร โดยจะนำมาทำการเปรียบเทียบกับภาพยนตร์เรื่องขนาดเอกทางเปลี่ยนเพื่อศึกษาแนวทางการทำเพลงประกอบภาพยนตร์ นอกจากนี้ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้สร้างสรรค์เพลงและดนตรีเพื่อให้ผลวิจัยออกมาอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารที่เกี่ยวข้องและกลุ่มตัวอย่าง

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยนั้นผู้วิจัยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑.๑ ประเภทเอกสาร

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวกับงานวิจัยชิ้นนี้นั้น แหล่งข้อมูลที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัย คือ เอกสารต่างๆเช่น บทละคร บทภาพยนตร์ บทสัมภาษณ์ รูปภาพ หนังสือพิมพ์ โดยจะทำการเก็บเฉพาะข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับละครทีวีเรื่องขนาดเอกกับภาพยนตร์เรื่องขนาดเอกทางเปลี่ยนและสิ่งแวดล้อม

ของสังคมในยุคหนึ่งๆที่ก่อให้เกิดผลต่อปรากฏการณ์ต่างๆที่ส่งผลต่อละครทีวีเรื่องขนาดเอกกับภาพยนตร์ เรื่องขนาดเอกทางเปลี่ยน หรือภาพยนตร์ในช่วงเวลานั้นๆ

๑.๒ ประเภทบุคคล

๑. ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ผู้ที่มีประสบการณ์ มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์เพลงและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการทำเพลงประกอบละครทีวีเรื่องขนาดเอกและภาพยนตร์เรื่องขนาดเอกทางเปลี่ยน อันได้แก่

๑.๑ นักแต่งเพลงมืออาชีพ ทั้งผู้แต่งคำร้องและทำนอง

๑.๒ อาจารย์ผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านดนตรี

๑.๓ ผู้กำกับภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยนและละครทีวีเรื่องระนาด

โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งข้อมูลทั้ง ๒ ประเภท ทั้งแบบที่เป็นเอกสารและแบบบุคคลที่ได้ทำการสัมภาษณ์มาทำการจัดเก็บเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์ในส่วยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทำวิพากษ์ในลักษณะต่างๆ ของเพลงประกอบภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยนตามแนวคิดของมานุษยดนตรีวิทยา โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ในส่วนต่าง ๆ ตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ เพื่อให้เกิดผลการทำการวิพากษ์ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นผู้วิจัยจะใช้ ทฤษฎีดนตรี และ ทฤษฎีละคร

๑. วิเคราะห์ตัวดนตรี

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์เกี่ยวกับตัวเองในขั้นตอนนี้จะทำการเจาะจงไปที่ประวัติของบทเพลงนั้นๆที่ภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกหรือละครทีวีเรื่องระนาดเอกลำมาใส่ไว้ในภาพยนตร์ว่า มันมีความเป็นมาอย่างไร โดยมีหัวข้อในการวิเคราะห์ ดังนี้

- การประพันธ์
- แนวคิด
- ทำนอง
- ความสั้นยาว
- บันไดเสียง
- หน้าทับ
- เทคนิค
- วงที่ใช้

๒. วิเคราะห์ฉาก

ในส่วนนี้นั้นผู้วิจัยจะวิเคราะห์ในส่วนฉาก หรือองค์ประกอบของฉาก สิ่งที่ต้องการจะนำเสนอ และต้องการนำไปสู่อะไร โดยผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ข้อมูล ๓ ส่วนได้แก่

- ๑.ชื่อของฉาก
- ๒.รูปแบบ
- ๓.เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

๓. วิเคราะห์ตัวบทละคร

จะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา การเล่าเรื่อง โดยจะเน้นไปที่ฉากที่มีดนตรีประกอบเพื่อจะหาที่ไปที่มาของการใส่เพลงลงไปฉากนั้นๆ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะวิเคราะห์สาระเนื้อหาของ การเล่าเรื่อง อันได้แก่

๓.๑ ความสัมพันธ์เชิงเวลา

๓.๒ สถานที่หรือฉาก

๓.๓ การกระทำของตัวละคร

๔. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จากผู้ที่มีประสบการณ์การทำเพลงประกอบภาพยนตร์ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์กับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการวิจัยในส่วนต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

๑. เครื่องบันทึกเสียงที่ใช้ในการสัมภาษณ์บุคคล

๒. คอมพิวเตอร์ สมุด ปากกา ไฟล์วิดีโอละครทีวีเรื่องระนาดเอก

สรุปผล

จากการวิจัยพบว่าเพลงทั้ง 3 เพลงที่ผู้วิจัยได้ทำการเลือกมานั้นมีความเกี่ยวพันกันหลายๆด้าน กับภาพยนตร์ โดยผู้วิจัยผู้วิจัยได้พบว่าทั้งสามเพลงนั้นล้วนเป็นเพลงไทยโบราณ แต่ในการนำมาประยุกต์ใส่ลงไปในภาพยนตร์เรื่องระนาดเอกทางเปลี่ยนนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนหรือเรียบเรียงใหม่โดยใส่ความเป็นสากลเข้าไปเล็กน้อยเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และสร้างความน่าดูให้แก่ภาพยนตร์ ทั้งนี้ทั้งนั้น ทั้งเพลงและภาพยนตร์ล้วนมีจุดที่เรียกว่าจุดเชื่อมโยง เป็นจุดที่

เพลงที่ 1 เพลงเหาะ เป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้กับการแสดงทั่ว ๆ ไป ใช้สำหรับเทวดา นางฟ้าไป มาในที่ต่าง ๆ ด้วยกิริยารวดเร็ว จะเป็นเตี๋ยหรือหมู่ก็ได้การเดินทางไปทางอากาศมักจะใช้เพลงเหาะ หรือโคมเวียน ตัวอย่างเช่น ระเบิดาวดิงส์ หรือ ย่องหงิด ระเบิดทั้งสองชนิดเป็นการแสดงการพ้อนรำของเทวดานางฟ้า ฉะนั้นเพลงที่รำออกจึงใช้เพลงเหาะ และเพลงโคมเวียน ซึ่งเพลงนี้สามารถเข้ากันได้กับฉากเปิดเรื่อง เพราะผู้กำกับต้องการได้รับบรรยากาศของการเดินทาง อีกทั้งยังจำเพราะเจาะจงลงไปที่การเดินทางของเทวดา

เพลงที่ 2 เพลงเข็ดนอก อยู่ในฉากที่เป็นจุดพีคของเรื่อง เป็นเหตุการณ์ตอนที่ จางวางขาวหลังจากแข่งทำอาหารกับเอกเสร์ก็มานั่งรอกินข้าวที่ระเบียงฝั่งขวา ส่วนเอกก็นั่งตั้นระนาดอยู่ที่ระเบียงฝั่งซ้ายของเรือน จำปายกสำหรับอาหารมาให้จางวางขาว แต่อยู่ๆจางวางขาวก็เกิดอารมณ์หงุดหงิดขึ้นมาจึงหยิบไขไก่ที่วางอยู่ข้าง ๆ ปาใส่จำปา จำปาวิ่งหนีไปตรงกลางเรือน จางวางขาวยังปาไขไก่ใส่ไม่หยุดหย่อน เอกตกใจจะวิ่งเข้าไปดูจำปา

แต่โดนจางวางขาวปาไข่ตักหน้าไว้จึงได้แต่ดูอยู่ห่างๆ การหลบการร้องไห้ของจำปาถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบของการรำไทยร่วมสมัย

ในตัวของเพลงเชิดนอกก็เป็น เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบกิริยา การเดินทางไกลหรือการเดินทางที่มีอาการรีบเร่งของตัวละคร ซึ่งใช้ได้ทั้งเทวดา มนุษย์และสัตว์อีกทั้งยังใช้ในการแสดงอาการต่อสู้หรือรบกันอีกด้วย ส่วนคำว่า “นอก” นั้นหมายถึง ทาง หรือระดับเสียงหนึ่ง ๆ ที่อยู่ในระดับเสียงทั้ง ๗ ของดนตรีไทย ซึ่งให้ชื่อตามปีนอกที่ใช้เป่าประกอบ ในทางนั้น ๆ

ซึ่งเมื่อนำมาใส่ลงไปในฉากๆนั้นแล้วต่างสามารถจับสิ่งที่อยากจะบอกของฉากออกมาได้ เพราะทั้งเพลงทั้งตัวเรื่องล้วนเล่าเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

เพลงที่ 3 เพลงกราวโน เพลงนี้อยู่ในฉากสุดท้ายของเรื่องเป็นฉากที่ จางวางขาวพยายามสอนเอกว่า “จะมีความสุขในการเล่นดนตรี โดยไม่ต้องประชันไม่ได้หรือไง” แต่เอกไม่ฟังซ้ำยังระนาดยั่วอารมณ์จางวางขาว จางวางขาวจึงไปหยิบเอาระนาดที่เอกกำลังตีไป แล้วบอกให้เอกเดินตามมา จางวางขาวพาเอกไปที่น้ำตก แล้วโยนระนาดทิ้งลงน้ำตกไป เอกจึงกระโดดตามระนาดเอกไป เป็นฉากที่ต้องการเห็นความฮึกเหิม ความคลั่งของเสียงและภาพ เพลงกราวโนจึงเป็นเพลงที่สามารถตอบสนองความต้องการนี้ได้ เพราะโดยตัวเพลงเพียงๆนั้นก็เป็เพลงที่ เพลงหน้าพาทย์ประเภทกราว จัดเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่ประกอบอากัปกิริยาขิงตัวละครฝ่ายยักษ์ มีอัตราจังหวะสองชั้นใช้ประกอบการยกทัพฝ่ายลงกาซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายยักษ์ ลักษณะทำนองแสดงความมองอาจ สง่างามและฮึกเหิม เพลงที่ยังใช้เป็นเพลงอันดับที่ 11 ในเพลงชุดโหมโรงเย็นซึ่งมีความหมายถึงการเสด็จมาของเทพเจ้าฝ่ายอสูร เช่น เท้ากุเวรวะสุวรรณ เป็นต้น นอกจากนี้นักดนตรียังนิยมนำไปบรรเลงตอนจบการเทศน์หรือการสวดมนต์ของพระสงฆ์

บรรณานุกรม

เจริญรัตน์, ศิริพันธ์. "เพลงทำเพลงประกอบภาพยนตร์และละครโทรทัศน์." (2561): Absolute sound & Music.

<http://www.soundstagemag.com/main/index.php/magazine-articles/technology-av-media/1221-2018-10-04-09-14-20>.

เอี่ยมศิริลักษณ์, เอกอมร. "การวิพากษ์แนวเล่าเรื่องในเพลงประกอบภาพยนตร์ไทย." งานวิทยานิพนธ์(นศ.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549).

ทัศนบรรจง, กฤษณพงษ์. "วิเคราะห์การเดี่ยวระนาดเอกเพลงกราวโน." วิทยานิพนธ์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2552).

ศรีงาม, เอกพงษ์. "การวิเคราะห์ทำนองเพลงประกอบภาพยนตร์ โดย เฮนรี แมนซินี." วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2, no. กรกฎาคม-ธันวาคม 2561 (2561).

ห้องดนตรีครูโอ. "องค์ประกอบดนตรีไทย." <https://sites.google.com/site/krubblue/dntri-thiy/xngkh-prakxb-dntri-thiy>.

การพัฒนารากเตยปาหนันเพื่อใช้ในการออกแบบโคมไฟตกแต่งเชิงวัฒนธรรม

The development of Tei Panan Roots for the design of cultural decorative lamps.

อภิสิทธิ์ หลังไธสง¹ และ ธนพรพรรณ บุญยรัตกลิน²

Apisit Langsoh¹ and Thanaphan Boonyarutkalin²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนาไม้หวัดรูปประสงค์ เพื่อศึกษาคุณสมบัติของรากเตยปาหนันและเพื่อศึกษาทดลองพัฒนาคุณสมบัติของรากเตยปาหนันเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผลการศึกษาพบว่าส่วนของรากเตยปาหนันมีลักษณะเป็นเส้นใยที่เป็นเส้นยาวตรงมีความเหนียวและสีสวยงามตามธรรมชาติ แต่เส้นใยของวัสดุรากเตยมีความเปราะง่ายการพัฒนาคุณสมบัติของรากเตยปาหนันพบว่า วัสดุรากเตยปาหนันที่ผ่านการพัฒนาคุณสมบัติ มีความนิ่ม ไม่เปราะ แข็งแรง และมีความเหนียวซึ่งเหมาะสมให้นำไปใช้เป็นวัสดุในงานหัตถกรรมการทอได้ การนำรากเตยปาหนันมาขึ้นรูปด้วยการทอเป็นแผ่นนำมาออกแบบเป็นพัฒนาผลิตภัณฑ์และการประเมินความเหมาะสมต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์โคมไฟรากเตยปาหนันจากใน 5 ด้าน ได้แก่ ความพึงพอใจโดยรวมต่อผลิตภัณฑ์โคมไฟ ผลิตภัณฑ์สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุในท้องถิ่น ความเหมาะสมของวัสดุที่ใช้ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการใช้งาน และวัสดุสามารถหาได้ในท้องถิ่นได้ โดยประเมินจากผลิตภัณฑ์โคมไฟทั้ง 3 รูปแบบ มีความเหมาะสมระดับมากในทุกด้าน

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น เตยปาหนัน งานหัตถกรรม

Abstract

The purposes of this research and development were to study the properties of Tei Panan roots, and to conduct the research and development of the properties of Tei Panan roots as the guidelines for product development. The results of this study indicated that Tei Panan roots were characterized by long and straight fibers with tough property and naturally beautiful color. However, Tei Panan roots were fragile. The experimental results showed that agent-soaked fibers were characterized by soft, non-brittle, strong and tough properties. These properties were suitable for the utilization as handicraft and weaving materials. Then, Tei Panan roots were formed by weaving into sheets and were developed into a lamp product. The suitability of the lamp product models made of Tei Panan roots was evaluated by focusing on five aspects, namely: overall satisfaction with the lamp product, added value of product by using local materials, suitability of materials used in product fabrication, product suitability for functional use,

And materials locally found in Southern region. In sum, the suitability of all three models of lamp products was at a high level in all aspects.

Keywords: Local wisdom, Tei Panan, Handicraft

¹ ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร กรุงเทพฯ 10300 ประเทศไทย
Home Economics, Faculty of Home Economics, Technology Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Bangkok 10300, Thailand.

² ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร กรุงเทพฯ 10300 ประเทศไทย
Home Economics, Faculty of Home Economics, Technology Rajamangala University of Technology Phra Nakhon, Bangkok 10300, Thailand.

บทนำ

เคยปาหนัน บางคนรู้จักชื่อทั่วไปว่า ต้นลำเจียก เป็นต้นไม้ที่มีมากในแถบจังหวัดสตูล กระบี่ ตรัง และสงขลา เป็นต้น จะขึ้นตามป่าโกงกาง ริมหาด ชายทะเลประเทศไทย ลำต้นเป็นกอ มักจะเอนนอนไปตามแนวราบพื้นดิน มีของลำต้นขาวอมน้ำตาลอ่อน ๆ ตามลำต้นมีหนามแหลมสั้น ๆ กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปและแตกกิ่งใบแหลมยาว ขอบใบมีหนามแหลมสีขาว ใบเคยปาหนันเป็นวัสดุที่ใช้ในการทำเครื่องจักสานเฉพาะถิ่นของภาคใต้ มาแต่โบราณนิยมนำมาสานเป็นเสื่อ สานเป็นกระสอบ และภาชนะอื่น ๆ การสานเสื่อปาหนันได้เข้าไปมีความสัมพันธ์กับขนบธรรมเนียมประเพณีชาวบ้าน เช่น ใช้เป็นเสื่อสำหรับนำติดตัวไปวัด ไปสุเหร่า หรือใช้สำหรับรองศพผู้ตายก่อนนำไปฝัง ใช้เสื่อสำหรับพิธีแต่งงานของบ่าวสาว สานเสื่อไว้สำหรับใช้ในงานแต่งงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะการสานเสื่อนั้น ทำสืบทอดกันมาช้านาน¹ การใช้ประโยชน์จากต้นเคยปาหนันภูมิปัญญาของชาวบ้าน แม้กระทั่งส่วนรากเคยปาหนันที่ยังมีคุณสมบัติเป็นยาสมุนไพรโดยใช้รากของลำเจียกปรับปรุงเป็นยาแก้เสมหะ พิษไข้จับไข้สวาะและสามารถฉีกเป็นเส้นเพื่อใช้มัดแทนเชือกเนื่องจากรากลำเจียกมีความแข็งและเหนียว² ตามลักษณะทางกายภาพและสมบัติพบว่าส่วนใบและรากของต้นเคยปาหนันคุณสมบัติความเหนียวกว่าเคยชนิดอื่น ๆ³

ในปัจจุบันการอนุรักษ์นิยมสิ่งแวดล้อมมีผู้สนใจในวงกว้างมากและมีแนวโน้มจะมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายสิ่งแวดล้อมมีให้ทุกคนเห็นอย่างชัดเจน เช่น สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปในหลายประเทศ ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมจึงเป็นส่วนหนึ่งซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ที่มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมได้ โดยการมุ่งเน้นใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติซึ่งสามารถผลิตเพื่อทดแทนวัตถุดิบสังเคราะห์และสารเคมีที่เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเส้นใยธรรมชาติสามารถนำมาประยุกต์ในการใช้งานต่าง ๆ เช่น การพัฒนาสิ่งทอเทคนิคที่ต้องการความแข็งแรงสูง โดยเลือกใช้เส้นใยธรรมชาติ เช่น ป่าน ปอ กล้วย เป็นต้น³ซึ่งวัสดุจากธรรมชาติเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสามารถพัฒนาเป็นงานหัตถกรรมได้หลายหลายประเภท จึงเป็นที่นิยมใช้อย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

จากการศึกษาข้างต้นผู้วิจัยได้เห็นถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำวัสดุรากเคยปาหนันที่เป็นวัสดุในท้องถิ่นโดยการพัฒนาของวัสดุรากเคยปาหนัน กระบวนการดัดสีของวัสดุรากเคยปาหนัน และนำวัสดุรากเคยปาหนันมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านจากรากเคยปาหนันทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาวัสดุจากรากเคยปาหนันให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสม สามารถใช้เป็นวัสดุชนิดใหม่ในงานหัตถกรรมและนำมาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ของตกแต่งบ้านจากรากเคยปาหนันในท้องถิ่น ให้มีความสวยงาม และเป็นการเพิ่มมูลค่าของวัสดุจากรากเคยปาหนันอีกทั้งสืบสานภูมิปัญญางานหัตถกรรมของไทยมิให้เลือนหายไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณสมบัติของรากเคยปาหนัน
2. เพื่อพัฒนาคุณสมบัติของรากเคยปาหนันเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านคุณลักษณะของรากเคยปาหนัน ทั้งคุณลักษณะทางพฤกษศาสตร์และทางกายภาพ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการนำรากเคยปาหนันไปใช้ประโยชน์ และ ศึกษาเพิ่มเติมให้เส้นใยรากเคยปาหนันมีความแข็งแรงและทนทานมากขึ้น เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาสมบัติและพัฒนาคุณภาพจากรากเคยปาหนัน ทดสอบสมบัติจากรากเคยปาหนันและประเมินความเหมาะสมในการนำมาทำผลิตภัณฑ์ โดยการนำรากเคยปาหนันกับเส้นหวาย โดยการขึ้นรูป

¹ NongNok. 2555. **โครงการภูมิปัญญาท้องถิ่น(เคยปาหนัน)**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: <https://pongnong2.blogspot.com>, 12 กันยายน 2562.

² วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2532. **เครื่องจักสานในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1, โอเคียนสโตร์, กรุงเทพฯ.

³ สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ. **นวัตกรรมสิ่งทอสีเขียว**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: www.baanjomut.com, 12 มีนาคม 2562.

ด้วยการทอเป็นแผ่น สำหรับการนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ สรุปลงผลการศึกษาด้านสมบัติของวัสดุรากเตยปาหนันและการออกแบบผลิตภัณฑ์ จัดทำผลิตภัณฑ์ต้นแบบ และนำผลิตภัณฑ์ต้นแบบไปศึกษาความพึงพอใจและจัดทำรายงานผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยที่กำหนด สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาการใช้ประโยชน์จากส่วนต่างๆ ของเตยปาหนัน พบว่า มีการใช้ประโยชน์จากส่วนของต้นเตยปาหนันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ส่วนใบเตยปาหนัน ใบสามารถนำมาใช้สานเป็นเสื่อและเครื่องใช้ประเภทจักสานได้และใบใช้เป็นยาเย็นบำรุงหัวใจให้ชุ่มชื้น รักษาโรคผิวหนัง และแก้หัด

1.2 ส่วนดอกเตยปาหนัน ช่อดอกเพศผู้จัดอยู่ในตำรับยาเกสรทั้งเก้า ใช้ปรุงเป็นยาหอม และยาบำรุงหัวใจ 1.3 ส่วนผลเตยปาหนัน รับประทานได้และช่อดอกเพศผู้เป็นยาแก้ลม

1.4 ส่วนรากเตยปาหนัน มีสรรพคุณแก้ช้ำได้พิการ นอกจากนั้นรักเตยปาหนันเป็นรากอากาศช่วยแก้จุกจิกลำต้นให้มีคุณสมบัติเหนียวแข็งแรงและมีความยาวและสามารถขีดเป็นเส้นเพื่อที่จะนำมาใช้แทนเพื่อเนื่องจากมีความแข็งแรงและเหนียว

2. ผลการพัฒนาสมบัติของรากเตยปาหนันและการย้อมสีครามธรรมชาติ

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับรากเตยปาหนันพบว่าเกิดปัญหาในเรื่องของผิวสัมผัสที่แข็งกระด้างเปราะ และเกิดเชื้อราได้ง่ายซึ่งเกิดจากสิ่งสกปรก พวกไขมัน ติดอยู่ ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องกำจัดออกก่อนโดยการกำจัดสิ่งสกปรก (Scouring)⁴ ด้วยการใช้ด่าง เช่น โซเดียมไฮดรอกไซด์ (โซดาไฟ) เมื่อผ่านกระบวนการนี้เพื่อให้สิ่งสกปรกต่าง ๆ ให้หลุดออกจากวัสดุรากเตยปาหนัน ซึ่งจะมีผลทำให้วัสดุรากเตยปาหนันอ่อนนุ่ม สะอาดขึ้น สามารถดูดซึมน้ำได้ดี และสามารถติดสีได้ง่ายขึ้น โดยมีวิธีการทำ ดังนี้

- 2.1 ตัดวัสดุรากเตยสดมาปอกเปลือกออก แล้วฝานออกเป็นแผ่น ๆ
- 2.2 นำวัสดุรากเตยปาหนันที่ตีเป็นเส้น แล้วใช้มีดขูดให้เรียบ ดังภาพที่ 2
- 2.3 นำวัสดุรากเตยปาหนันไปฝั่งแดดจนแห้งสนิท

ภาพที่ 2 การฉีกเส้นรากเตยปาหนัน

ภาพที่ 3 วัสดุรากเตยปาหนันแช่โซเดียมไฮดรอกไซด์, สารช่วยเปียกและสารเพิ่มการติดสี

⁴ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (ว.ช) คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. 2560.

คู่มือองค์ความรู้การย้อมสีครามจากธรรมชาติแบบใหม่บนเส้นด้ายไหมและผ้าในเชิงพาณิชย์. พิมพ์ครั้งที่ 1, บริษัท ก-ช จำกัด.

2.4 นำวัสดุรากเตยปาหนันที่เตรียมไว้แช่โซเดียมไฮดรอกไซด์ (โซดาไฟ) 5 กรัม ต่อน้ำ 2 ลิตร แช่ไว้ 3 วัน

2.5 นำวัสดุรากเตยปาหนันมาแช่สารช่วยเปียก (Wetting Agent) และสารเพิ่มการติดสี (Mordant) ชนิดละ 15 กรัม ต่อน้ำ 3 ลิตร แช่ไว้ 2 ชั่วโมง ดังภาพที่ 3

2.6 นำวัสดุรากเตยปาหนันมาย้อมน้ำคราม โดยแช่ไว้ 1 ชั่วโมง ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 รากเตยปาหนันมาย้อมสีครามธรรมชาติ

2.7 นำวัสดุรากเตยปาหนันมาแช่ด้วยสารไฮโดรเจนเปอร์ออกไซด์ 10-20 นาที แล้วล้างออกด้วยน้ำสะอาด

2.8 นำวัสดุรากเตยปาหนันเข้าสู่อบลมร้อน 60 องศา เป็นเวลา 1 ชั่วโมง

3. ผลการนำรากเตยปาหนันแปรรูปเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์

ผู้วิจัยพบว่า รากเตยปาหนันที่ผ่านการพัฒนาสมบัติที่มี เหมาะในการนำไปใช้ขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ โดยการขึ้นรูปด้วยการทอเป็นแผ่น เป็นการขึ้นรูปโดยทอบนที่ทอเส้นให้เส้นเชือกในลอนมาซึ่งเป็น เส้นแนวตั้ง ส่วนเส้นแนวนอนจะใช้รากเตยปาหนันและเส้นหวาย เพื่อเสริมความแข็งแรงในการทอขึ้นรูป เมื่อทอได้เป็น แผ่นแล้วนำ แผ่นวัสดุที่ทอไปขึ้นรูปเป็น ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 การขึ้นรูปด้วยการทอเป็นแผ่นสำเร็จ

4. ออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์การออกแบบโคมไฟ

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการตกแต่งบ้านที่มีลักษณะรูปแบบแนวทางการออกแบบโคมไฟตกแต่ง โดยเลือกสไตล์ที่มีลักษณะแนวคิดในการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ คือ สไตล์โอเรียนทอล

จากการวิเคราะห์แนวความคิดการออกแบบสไตล์โอเรียนทอล มาใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์ ได้แก่ วัสดุธรรมชาติ สีเส้นธรรมชาติ และความเรียบง่ายของรูปทรง ผู้วิจัยจึงนำมาเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ในครั้งนี้ โดยพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์โคมไฟจากรากวัสดุรากเตยปาหนันที่เป็นวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น จึงได้เกิดแรงบันดาลใจแรงบันดาลใจจากเครื่องภาชนะกระเบื้องชนิดที่เขียนลายเป็นสีคราม สีเส้นจากครามธรรมชาติ

ผู้วิจัยจึงนำแรงบันดาลใจมาออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์โคมไฟจากวัสดุรากเตยปาหนันแรงบันดาลใจจากลวดลายของผ้าทอเกาะยอ เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสิ่งทอจากวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นให้ร่วมสมัยมากขึ้น เกิดมูลค่าเพิ่มให้กับวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งชิ้นงานมี 3 ประเภท ได้แก่ โคมไฟแขวน โคมไฟติดผนัง โคมไฟตั้งโต๊ะ

5. การประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบและสร้างผลิตภัณฑ์ต้นแบบแล้วได้ประเมินเพื่อศึกษาความเหมาะสมของ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมต้นแบบ ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน คือ แบบสอบถามเป็น แบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) 5 ระดับ โดยประเมินจากผู้สนใจผลิตภัณฑ์หัตถกรรม เป็นรายละเอียดด้าน ได้แก่ ด้านวัสดุ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการออกแบบ ด้านประโยชน์ใช้สอยและด้านความพึงพอใจโดยรวม ด้วยการหาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความคิดเห็นต่อผลิตภัณฑ์ โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.21 – 5.00	แปลความว่า	พึงพอใจมากที่สุด
	3.41 – 4.20	แปลความว่า	พึงพอใจมาก
	2.61 – 3.40	แปลความว่า	พึงพอใจปานกลาง
	1.81 – 2.60	แปลความว่า	พึงพอใจน้อย
	1.00 – 1.80	แปลความว่า	พึงพอใจน้อยที่สุด

จากผลการประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์โคมไฟจากวัสดุรากเตยปาหนัน สรุปได้ว่าในภาพรวม ผู้ตอบแบบประเมินมีความคิดเห็นว่าผลิตภัณฑ์ต้นแบบมีความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ ด้วยค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นในระดับมาก และสามารถเรียงลำดับความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์เฉพาะด้านเรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยได้ ดังนี้

- ลำดับที่ 1 ผลิตภัณฑ์มีประโยชน์และความเหมาะสมในการนำไปใช้งาน
- ลำดับที่ 2 ผลิตภัณฑ์มีขนาดพอเหมาะต่อการใช้งาน
- ลำดับที่ 3 มีความเป็นไปได้ในการผลิต
- ลำดับที่ 4 มีความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อผลิตภัณฑ์
- ลำดับที่ 5 ผลิตภัณฑ์มีความสวยงาม ดังตารางที่ 1

5. ผลการศึกษาความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

จากการการวิเคราะห์ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อผลิตภัณฑ์ จำนวน 3 ชิ้น โดยใช้แบบสอบถาม สรุปได้ว่าในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่ารูปแบบผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมในด้าน ต่าง ๆ ด้วยค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นในระดับมาก และสามารถเรียงลำดับความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์เฉพาะด้านตามลำดับคะแนนเฉลี่ยได้ ดังนี้

- ลำดับที่ 1 ด้านความพึงพอใจโดยรวม - ความพึงพอใจโดยรวมต่อผลิตภัณฑ์โคมไฟ
- ลำดับที่ 2 ด้านประโยชน์ใช้สอย - ผลิตภัณฑ์สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุในท้องถิ่น
- ลำดับที่ 3 ด้านการออกแบบ - ความเหมาะสมของวัสดุที่ใช้ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์
- ลำดับที่ 4 ด้านผลิตภัณฑ์ - ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมกับการใช้งาน
- ลำดับที่ 5 ด้านวัสดุ - วัสดุสามารถหาได้ในท้องถิ่นภาคใต้ ดังตารางที่ 2

บทสรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนา รากเตยปาหนัน เพื่อใช้ในการออกแบบผลิตภัณฑ์โคมไฟ ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การศึกษาคุณสมบัติของรากเตยปาหนัน โดยเริ่มศึกษาคุณสมบัติเด่นและด้อยของรากเตยปาหนัน พบว่ารากเตยปาหนันมีคุณสมบัติและประโยชน์มากมาย แต่ยังไม่มีความนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ปล่อยให้เปื่อยยุ่ยไปตามธรรมชาติอย่างสูญเปล่า ในการวิจัยนี้ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรากเตยปาหนันแล้ว พบว่า ส่วนของรากเตยปาหนันมีลักษณะเป็นเส้นใยที่เป็นเส้นตรง มีความเหนียว และแข็งแรง เส้นใยของรากเตยปาหนันมีลักษณะเด่นคือ เป็นเส้นสีเ็นที่มีความเหนียว ยาวตรง มีผิวและสีสวยงามตามธรรมชาติ ถ้าหากนำเส้นใยของรากเตยปาหนันไปพัฒนาให้มีคุณสมบัติให้ดียิ่งขึ้น จะทำให้มีคุณสมบัติเหมาะสมแก่การนำไปใช้เป็นวัสดุในการทำผลิตภัณฑ์ได้ดี ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาร่วมกับศิลปหัตถกรรม ที่ทรงคุณค่า และสามารถผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ได้

2. การพัฒนาคุณสมบัติของรากเตยปาหนันเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่าจากการศึกษาคุณสมบัติของรากเตยปาหนันและทดลองพัฒนาคุณสมบัติโดยการแช่สารต่าง ๆ ได้แก่ โซเดียมไฮดรอกไซด์ สารช่วยเปียก (Wetting Agent) และสารเพิ่มการติดสี (Mordant) ทำให้เส้นใยมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการนำไปใช้เป็นวัสดุสำหรับผลิตงานหัตถกรรมโดยนำวิธีการแปรรูปโดยนำเส้นใยมาขึ้นรูปด้วยการทอเป็นแผ่นมาประกอบการพิจารณาในการออกแบบและนำมาออกเป็นผลิตภัณฑ์โคมไฟ เป็นการออกแบบจากรากเตยปาหนันโดยเริ่มศึกษารูปแบบของผลิตภัณฑ์และสภาพปัญหาความต้องการของกลุ่มผู้ผลิตและสินค้าเป็นที่ต้องการของผู้ซื้อ ซึ่งในปัจจุบันผู้คนหันมานิยมสินค้าที่เป็นธรรมชาติมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

วิบูลย์ ลิ้มสุวรรณ. 2532. **เครื่องจักสานในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1, โอเดียนสโตร์, กรุงเทพฯ.

สถาบันพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอ. **นวัตกรรมสิ่งทอสีเขียว**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: www.baanjomyut.com, 12 มีนาคม 2562.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (ว.ช) คณะอุตสาหกรรมสิ่งทอและออกแบบแฟชั่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร. 2560. **คู่มือองค์ความรู้การย้อมสีครามจากธรรมชาติแบบใหม่บนเส้นด้ายไหมและฝ้ายในเชิงพาณิชย์**. พิมพ์ครั้งที่ 1, บริษัท ก-ส จำกัด.

NongNok. 2555. **โครงการภูมิปัญญาท้องถิ่น(เตยปาหนัน)**. [ออนไลน์] เข้าถึงได้จาก: <https://pongong2.blogspot.com>, 12 กันยายน 2562.

ภาคผนวก

ตารางที่ 1 ความพึงพอใจที่มีต่อเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบ

ความพึงพอใจที่มีต่อเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบ	\bar{x}	SD	ระดับความพึงพอใจ
ผลิตภัณฑ์มีประโยชน์และความเหมาะสมในการนำไปใช้	4.80	0.40	มากที่สุด
ผลิตภัณฑ์มีขนาดพอเหมาะต่อการใช้งาน	4.60	0.49	มากที่สุด
มีความเป็นไปได้ในการผลิต	4.80	0.40	มากที่สุด
มีความพึงพอใจโดยภาพรวมต่อผลิตภัณฑ์	5.00	0.00	มากที่สุด
ผลิตภัณฑ์มีความสวยงาม	4.60	0.49	มากที่สุด

ตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมของผลิตภัณฑ์ต้นแบบในภาพรวมเป็นรายชิ้น

ผลิตภัณฑ์ ลำดับที่	รายการผลิตภัณฑ์	\bar{x}	S.D	ระดับความพึงพอใจ ต่อผลิตภัณฑ์
	โคมไฟแขวน	4.32	0.65	พึงพอใจมากที่สุด
	โคมไฟติดผนัง	4.38	0.70	พึงพอใจมากที่สุด
3	โคมไฟตั้งโต๊ะ	4.41	0.66	พึงพอใจมากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่ากลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สนใจผลิตภัณฑ์ที่ตัดกรรมมีความเห็นว่ารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความเหมาะสมในภาพรวมระดับมากทุกรูปแบบ สรุปได้ว่ารูปแบบผลิตภัณฑ์จากรากเตยปาหนัน ทั้ง 3 รูปแบบมีความเหมาะสมในการนำเส้นใยจากเตยปาหนันไปใช้ในการทำเป็นผลิตภัณฑ์

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานที่อยู่อาศัยของชุมชนปากน้ำประแส อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง

Economic Changes Affecting to Conversion of Residential Properties: A Case Study of Prasae Estuary Community, Klaeng District, Rayong Province

มณฑลวิภากรักษา¹และ พิรยา บุญประสงค์²

Monthalee Phookritsana and Peeraya Boonprasong

บทคัดย่อ

วิจัยเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานที่อยู่อาศัยของชุมชนปากน้ำประแส อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดระยอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในบ้านพักอาศัย ที่เป็นผลกระทบต่อเนื่องมาจากพลวัตทางสังคม เช่น การตัดถนน การย้ายถิ่นฐาน การประกอบอาชีพประมง เป็นต้น จากปัญหาที่กล่าวมานี้นำไปสู่การใช้รูปแบบบ้านพักอาศัยที่ตอบสนองอาชีพและบทบาทที่เปลี่ยนไปตามบริบทใหม่ทางสังคมของชุมชนปากน้ำประแส เพื่อทำการเข้าใจและอธิบายถึงสาเหตุการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงทำการค้นคว้าข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมา การตั้งถิ่นฐาน ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ พร้อมทั้งศึกษาและเก็บข้อมูลด้านสภาพสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงข้อมูลผังการใช้สอยของบ้านพักอาศัยกรณีตัวอย่าง

จากการศึกษาพบว่าหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงบริบททางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอาชีพโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง เนื่องจากต้องใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการสร้างรายได้ บ้านพักอาศัยจึงเป็นสิ่งเดียวที่มีอยู่ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมและอาชีพจึงมีการนำเอาบ้านพักอาศัยที่ถือเป็นทรัพยากรมาใช้ให้เกิดคุณค่าและสร้างรายได้ทดแทนรายได้เดิมเกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ใช้สอยเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงส่งผลกระทบต่อรูปแบบของที่พักอาศัย วัสดุก่อสร้าง และพื้นที่ใช้สอยภายในของบ้านจากบ้านที่ตอบสนองการใช้งานอาชีพประมงสู่บ้านพักอาศัยที่ตอบสนองการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

คำสำคัญ : ชุมชนปากน้ำประแส พลวัต การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาชีพ การปรับตัว การใช้สอย การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

Abstract

¹ ภาควิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Department of Art and Related Fields, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok, 10200, Thailand

² ภาควิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Department of Art and Related Fields, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok, 10200, Thailand

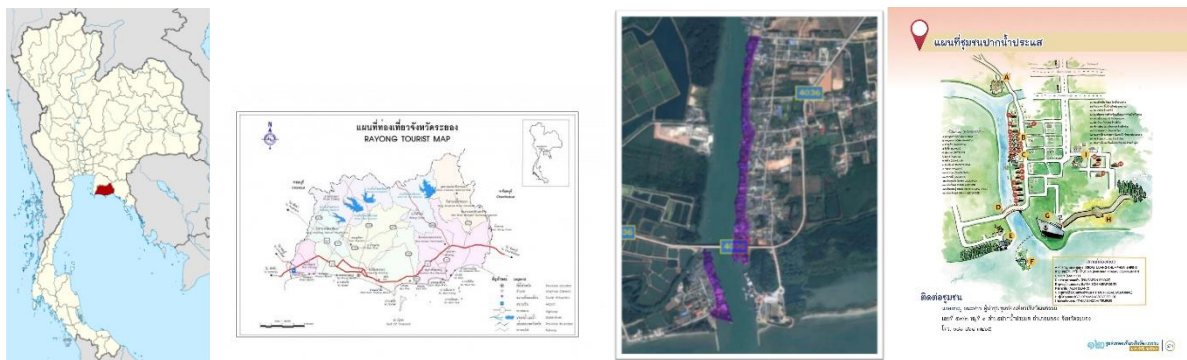
Research on “Economic Changes Affecting to Conversion of Residential Properties: A Case Study of Prasae Estuary, Klaeng District, Rayong Province” is aimed at studying development and change of economy that impacts to evolution of residence and utilization of its property since some changes to social dynamic such as road construction, immigration, and fishery. As the problems mentioned above, it leans to how people change their residence’s type to accommodate their new career and social context. To understand and explain the cause of changes, the research was derived by the study of community history, settlement, and local tradition and culture. As well as the study embraces collection of social and economic aspects including the utilization plans of the case studies.

The study found that interruption from social and economic context, especially career structure, mostly fishery, people tend to use their own resources – private house to earn their income. So their residences were converted into homestay responding to local tourism. This phenomenon has strongly impacted to form of residential architecture, material construction, and space usage; when the fishery house accommodates homestay function.

KEY WORDS: Pasae estuary community, Career structure, Adaptation, Pragmatic, Usage, Homestay tourism

บทนำ

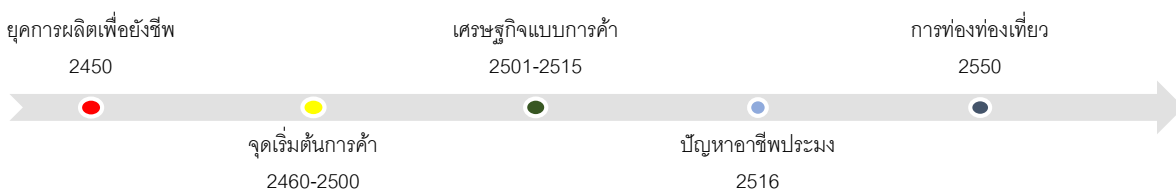
ชุมชนปากน้ำประแสตั้งอยู่ชายฝั่งทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลตำบลปากน้ำประแส มีเนื้อที่ 3,037.50 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ในตำบลปากน้ำประแสมีท่าเรือประมงขนาดใหญ่เป็นแหล่งการค้าของตำบล บางพื้นที่เหมาะแก่การเกษตรถาวร มีพื้นที่ตลอดริมฝั่งทะเลของปากน้ำประแส เหมาะในการเพาะเลี้ยงชายฝั่งและแหล่งท่องเที่ยว (เทศบาลตำบลปากน้ำประแส, 2561, น. 1-3) พื้นที่ตั้งเหมาะแก่การจอดเรือเพื่อหลบลมทะเลได้ จึงเหมาะแก่การจอดเรือทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ส่งผลให้พื้นที่ดังกล่าวนี้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายของคนรวมไปถึงกิจกรรมของคนทั้งภายในและนอกชุมชนที่ส่งผลให้ชุมชนกลายเป็นชุมชนที่มีความสำคัญจากการเป็นเมืองท่า เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมของผู้คนในท้องถิ่นและผู้คนจากภายนอกที่หลั่งไหลเข้ามาทำกิจกรรมในพื้นที่ (กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล, 2558, น.2-3)อาชีพหลักของคนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายและประมงเป็นส่วนมาก ส่งผลให้อาชีพหลักสองอาชีพนี้เป็นอาชีพที่กระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่เป็นอย่างดีในอดีต

ภาพ: ที่ตั้งของชุมชนปากน้ำประแส

ที่มา: <https://www.google.com/maps/place/ประแสร์>

พัฒนาการทางสังคมของชุมชนปากน้ำประแสนั้นเริ่มต้นจากการเป็นชุมชนสังคมเกษตรกรรมและการทำประมงชายฝั่งควบคู่กัน (กฤตกรรณ สุวรรณกาญจน์, 2551, น. 1) นับเป็นยุคการผลิตเพื่อยังชีพตั้งแต่ปี พ.ศ. 2450 เป็นต้นมา เมื่อชุมชนกลายเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่มีการค้าขายจากทั้งภายในและภายนอก ส่งผลให้ชุมชนมีความซับซ้อนของโครงสร้างทางเศรษฐกิจมากขึ้น จึงเกิดการขยายตัวของตลาดจนเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจการค้า พ.ศ.2501 ชุมชนเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงภายหลังมีการตัดถนนสุขุมวิท การสร้างถนนเป็นผลให้ชาวบ้านย้ายถิ่นฐานไปอยู่ตามแนวถนน (อำพิกา สวัสดิ์วงศ์, 2558, น. 16-17) อาชีพประมงกลายเป็นอาชีพหลักและชุมชนเข้าสู่ยุคการประมงเชิงพาณิชย์ (ธนิต โอดิเทพย์, 2558, น. 158) ช่วงพ.ศ.2516 และประสบปัญหาใหญ่จากการออกพระราชกำหนดประมงพ.ศ.2558 ส่งผลให้การทำธุรกิจประมงในชุมชนถดถอยลงจนชุมชนเกิดความถดถอยด้านเศรษฐกิจและเกิดปรับตัวและตื่นตัวต่อการอยู่รอดโดยหันมาให้ความสนใจกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยหยิบยกประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นเพื่อทำตามนโนบายรัฐที่กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

จากข้อมูลทีกล่าวมาข้างต้นนำไปสู่ประเด็นคำถามในการวิจัยว่าด้วยเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นส่งผลต่อรูปแบบวิถีชีวิตและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมหรือไม่อย่างไร พร้อมทั้งการพัฒนาชุมชนให้ดำเนินไปตามเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นสามารถสอดคล้องไปกับวิถีชีวิตเดิมได้หรือไม่อย่างไร

วัตถุประสงค์ทางการศึกษา

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะทางสังคม วัฒนธรรม และประเพณีของชุมชนเก่าปากน้ำประแสร์รวมไปถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชน
2. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอาชีพภายในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้สอยภายในบ้านพักอาศัย เพื่อตอบสนองบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไป

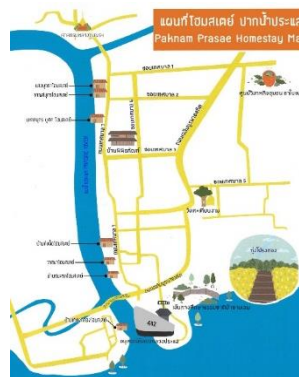
3. ศึกษาทำความเข้าใจพัฒนาการของบ้านพักอาศัยที่เปลี่ยนแปลงตามสังคมปัจจุบัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาลักษณะของการใช้งานสถาปัตยกรรมในชุมชน จากเดิมที่ใช้เป็นที่พักอาศัยและตอบสนองอาชีพประมงผู้การทำธุรกิจโฮมสเตย์และปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานให้ตอบสนองกับการท่องเที่ยวอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของอาชีพในชุมชนเป็นปัจจัยหลักในการเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้จะนำมาวิเคราะห์โดยใช้กรอบแนวคิดและทฤษฎีการอนุรักษ์อาคาร แนวคิดการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้สอยเพื่อนำมาวิเคราะห์คุณค่าและพฤติกรรมการใช้งานที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานทางสถาปัตยกรรม

วิธีการดำเนินงานวิจัย

วิธีการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานที่อยู่อาศัยของชุมชนปากน้ำประแส อำเภอกะลา จังหวัดระยอง เริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ เพื่อให้รู้ถึงประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่และประเด็นปัญหาที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบการใช้งานบ้านพักอาศัย โดยเลือกบ้านกรณีศึกษาจากบ้านพักริมน้ำบริเวณปากน้ำประแสโดยมีเกณฑ์การเลือกจากบ้านพักที่เคยประกอบอาชีพประมงและยังคงเค้าโครงเดิมของบ้านในอดีตและถูกเปลี่ยนแปลงตามการใช้งานในรูปแบบบ้านพักโฮมสเตย์เพื่อตอบสนองอาชีพใหม่ตามการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและได้ลงทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อลงพื้นที่ทั้งลักษณะทางกายภาพและลักษณะของบ้านพักเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลง

ภาพ: แผนที่ชุมชนและบ้านกรณีศึกษา

โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีการอนุรักษ์อาคาร (Jukka Jokilehto, 1999, น. 151) การพิจารณาคุณค่าโบราณสถาน (Bernard Feilden, 2007, น. 6) แนวคิดในการปรับประโยชน์ใช้สอยใหม่ (ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนิจฐิติ, 2552, น.5) เพื่อประกอบการวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบบ้านพักอาศัยและการเปลี่ยนแปลงประโยชน์การใช้งานของบ้านพักอาศัย

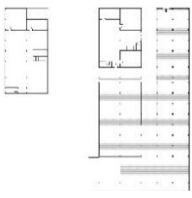
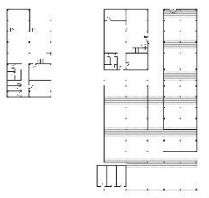
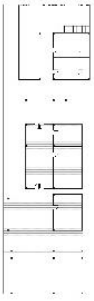
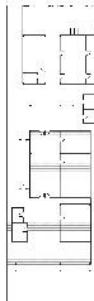

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษาพบว่าบ้านริมน้ำทั้งหมดภายใต้ขอบเขตที่กำหนด ตั้งแต่ถนนเทศบาลถึงช่วงสะพานประแสสินรวมถึงฝั่งแหลมสนบริเวณตรงข้ามเรือรบหลวงประแสนั้นมีบ้านติดริมน้ำทั้งหมดจำนวน 109 หลัง มีจำนวนบ้านริมน้ำที่เกิดการเปลี่ยนแปลงและใช้งานตอบสนองการท่องเที่ยวในรูปแบบ

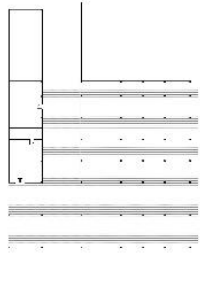
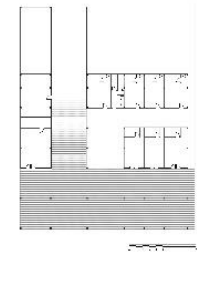
โฮมสเตย์จำนวน 12 หลังคิดเป็น 11.01% และพบว่าในจำนวน 12 หลังนี้เดิมประกอบอาชีพประมงมาก่อนจำนวน 7 หลัง คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ 6.42% โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนี้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ อาชีพในชุมชนเป็นหลัก

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ³ 1.กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ที่ยังคงรูปแบบบ้านเดิมของตนไว้ให้ มากที่สุด มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวโดยไม่กระทบกับโครงสร้างเดิมของบ้าน และ2.กลุ่มที่ปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อตอบสนององการใ้ใช้งานใหม่

1.กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ที่ยังคงรูปแบบบ้านเดิม

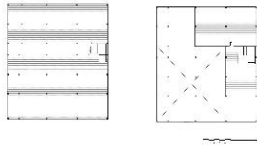

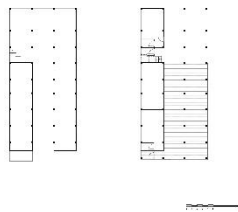
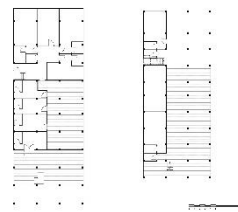
บ้าน	รูปแบบการใ้ งานเดิม	ผังการใช้งานเดิม	รูปแบบการใ้ งาน ใหม่	ผังการใช้งานใหม่
บ้านชนะชล โฮมสเตย์	มีลักษณะเป็น บ้าน 2 ชั้น 2 หลัง ติดกัน บริเวณ ริมน้ำเป็นอาคาร โถงชั้นเดียว ใช้ สำหรับเก็บอวน		บ้านพักอาศัยด้านหน้า ถูกปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ พัก บริเวณโถงด้านหลัง มีการต่อเติมห้องน้ำเก็บ ของที่ใช้ในธุรกิจ ท่องเที่ยว	
แสงมุกดา โฮมสเตย์	มีลักษณะเป็น บ้าน 2 ชั้น บริเวณ ด้านหลังเป็นบ้าน ไม้ชั้นเดียวติดน้ำ สะดวกในการ จอดเรือเทียบเข้า ผั้		อาคารไม้และเรือนไม้ ด้านหลังติดระเบียบถูก แบ่งเป็นห้องพัก ต่อเติม ห้องน้ำให้เพียงพอกับ นักท่องเที่ยว	
วาสนา โฮมสเตย์	มีลักษณะเป็น อาคารไม้ 2 ชั้น ภายในเป็นอาคาร โถงยาวไปจนสุด ใช้เป็นท่าเทียบ เรือและเก็บ อุปกรณ์ทำประมง		มีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบจากอาคารโถง มีการกั้นห้องเพื่อใ้เป็น ห้องพัก	

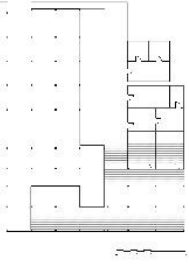
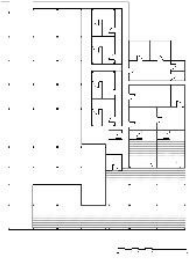
³ ผู้ศึกษาได้ทำการคัดเลือกบ้านกรณีศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะของบ้านพักโฮมสเตย์จากลักษณะการเปลี่ยนแปลงการใช้งานที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอาชีพ และได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทตามการเปลี่ยนแปลงของเจ้าของบ้านที่ต้องการตอบสนองนักท่องเที่ยว

ชาตุมุทธร โฮมสเตย์	อาคารไม้ 2 ชั้น ภายในเป็นอาคาร โถงยาวไปจนสุด ติดแม่น้ำ ใช้เป็น ท่าเทียบเรือและ เก็บอุปกรณ์ทำ ประมง		มีการเปลี่ยนแปลง รูปแบบจากอาคารโถง มีการกั้นห้องเพื่อใช้เป็น ห้องพัก	

บ้านพักอาศัยมีการปรับเปลี่ยนจากเดิมอยู่บางส่วน เพื่อเพิ่มความสะอาดสบายให้แก่นักท่องเที่ยว แต่ยังคงความเป็นบ้านพักริมน้ำตามวิถีชีวิตเดิมได้ค่อนข้างมาก รูปแบบเรือนยังคงสภาพและโครงสร้างเดิมอยู่ การวางผังเรือนมีการกั้นห้องเพื่อเพิ่มความเป็นส่วนตัวให้แก่นักท่องเที่ยว บ้านแสงมุกดาและบ้านชาตุมุทธรยังคงรูปแบบโฮมสเตย์ท้องถิ่นดั้งเดิมอยู่มากเพิ่มเติมเพียงห้องน้ำให้มีจำนวนมากขึ้นให้เพียงพอต่อนักท่องเที่ยว บ้านวาสนาและบ้านชาตุมุทธรนั้นถึงโครงสร้างจะยังคงเดิมแต่รูปแบบการใช้งานนั้นถูกแบ่งห้องไว้เป็นสัดส่วนรวมถึงการมีห้องน้ำภายในห้องพักเพิ่มความเป็นส่วนตัวนั้นเป็นการปรับปรุงเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวและสร้างความพอใจแก่นักท่องเที่ยว มีการใช้วัสดุใหม่เป็นคอนกรีตเพื่อเพิ่มความแข็งแรงของรากฐานและการต่อเติมพื้นที่ใช้สอยเพิ่มเท่านั้น

2. กลุ่มที่ปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อตอบสนองการใช้งานใหม่

บ้าน	รูปแบบการใช้งานเดิม	ผังการใช้งานเดิม	รูปแบบการใช้งานใหม่	ผังการใช้งานใหม่
มหาสมุทร บูติค โฮมสเตย์	เดิมเป็นบ้านเก่าและถูกนำมาเป็นโรงเก็บอวนและทำบ่อกะพูน		สร้างขึ้นใหม่โดยใช้โครงสร้างเดิม มีการนำเข้าไม้ใหม่มาใช้ในการปรับปรุงบ้าน	
บ้านกิ่งจ้อย	บ้าน 1 ชั้น ใช้จอดเทียบเรือเพื่อขึ้นอวนและสินค้าทางทะเล		บ้านถูกปรับเปลี่ยนเป็นบ้าน 2 ชั้น ใช้โครงสร้างปูนผสมโครงสร้างเดิมที่เป็นไม้	

บ้านเคียงคลอง	อาคารไม้ชั้นเดียวติดกัน จำนวนสองหลังใหญ่ ใช้เป็นท่าเทียบเรือและพื้นที่เก็บอุปกรณ์การทำประมง		ปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานจากบ้านเดิมมาเป็นห้องพักบางส่วนได้ถูกสร้างขึ้นใหม่	

การเปลี่ยนแปลงบ้านพักกลุ่มที่สองนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและรูปแบบบ้านเดิมค่อนข้างมาก โดยบ้านพักกรณีศึกษาของกลุ่มนี้จะถูกเปลี่ยนแปลงจากการคำนึงถึงการใช้งานของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงของบ้านพักอาศัยค่อนข้างมาก มหาสมุทร บุติค โฮมสเตย์ และบ้านกังจ้อนั้นมีรูปแบบของเรือนเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัดจาก การเพิ่มพื้นที่การใช้งานให้มีพื้นที่ใช้สอยมากขึ้น การเพิ่มชั้นของบ้านพักเพิ่มรองรับนักท่องเที่ยวได้จำนวนมาก ในขณะที่บ้านเคียงคลองมีการสร้างห้องพักเป็นอาคารสมัยใหม่ให้อยู่ภายในบริเวณบ้านเดิมเพื่อใช้เป็นห้องพักนักท่องเที่ยว และปรับรูปแบบบ้านให้กลายเป็นห้องพักทั้งหมด วัสดุที่ใช้เป็นวัสดุใหม่มาแทนที่เช่น การใช้เสาปูนในการเสริมฐานราก หรือการก่ออิฐฉาบปูนเพื่อการกันห้อง

กล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดในกรณีศึกษาของบ้านทั้ง 7 หลังที่เคยประกอบอาชีพประมงและถูกเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์เมื่อถูกแบ่งเป็นสองกลุ่มกลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ที่ยังคงรูปแบบบ้านเดิมนั้นคิดเป็น 57.14% จากบ้านกรณีศึกษาทั้งหมดและกลุ่มที่ปรับเปลี่ยนโครงสร้างเพื่อตอบสนองการใช้งานใหม่คิดเป็นเปอร์เซ็นต์เป็น 42.86% จากบ้านกรณีศึกษาทั้งหมด เห็นได้ว่าจำนวนบ้านในกรณีศึกษานั้นส่วนมีอัตราส่วนที่ไม่ค่อยแตกต่างกันมากนัก เนื่องจากกระแสในการตอบรับการท่องเที่ยวมีผลให้เจ้าบ้านตัดสินใจปรับเปลี่ยนการใช้งานรวมถึงรูปแบบของอาคาร เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการดึงดูดและเพิ่มความสนใจเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจรมถึงรายได้เพื่อความอยู่รอด เมื่อจุดประสงค์ในการใช้บ้านถูกเปลี่ยนไปตามอาชีพและโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่บ้านแต่ละหลังจึงหันมาทำโฮมสเตย์โดยใช้วิธีในการสื่อความหมายของชุมชนผ่านทาง การเล่าเรื่องราวของชุมชน ทั้งประวัติความเป็นมา ความเป็นเมืองท่า รวมไปถึงชุมชนประมงที่อดีตเคยมีความสำคัญ ผ่านการเล่าเรื่องราวผ่านโฮมสเตย์และเรือประมงที่ยังจอดเทียบท่า รวมไปถึงการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้กับชุมชน แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานที่ตอบสนองการท่องเที่ยวหรือความพอใจด้านเศรษฐกิจมากไปนั้นย่อมส่งผลเสียต่อรูปแบบอัตลักษณ์ของบ้านในชุมชนมากขึ้นถือเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงมากที่สุดในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

การอภิปราย

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจมีผลอย่างมากในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เนื่องจากรูปแบบทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปและมีผลต่อการกำหนดรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่ เนื่องจากบริบทในการใช้งานของที่พักอาศัยในชุมชนรวมถึงการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่เกิดขึ้นส่งผลให้คนนำเอาบ้านพักอาศัยมาดัดแปลงการใช้สอยเพื่อหารายได้ทดแทนรายได้จากอาชีพเดิม สอดคล้องกับวิธีการดำเนินการอนุรักษ์แบบ Rehabilitation นั่นคือกระบวนการปรับปรุงอาคารหรือพื้นที่ที่มีความชบเซาทางเศรษฐกิจ หรือพื้นที่ที่กำลังเสื่อมสภาพล้าสมัยให้กลับมาใช้งานใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยวิธีการดังกล่าวนี้จะต้องมีการเกี่ยวข้องกันกับการใช้สอยพื้นที่ ซึ่งหากไม่สามารถคงกิจกรรมการใช้สอยอาคารตามวิถีเดิมได้ก็อาจต้องมีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อให้อาคารนั้นอยู่รอดทางเศรษฐกิจ วิธีการดังกล่าวนี้อาจเรียกอีกอย่างได้ว่า Adaptive re-use เนื่องจากเป็นการปรับปรุงการใช้สอยพื้นที่เพื่อตอบสนองกิจกรรมใหม่นั้นจำเป็นจะต้องมีการต่อเติมอาคารอย่างเลี่ยงไม่ได้ โดยวิธีการดังกล่าวนี้จะให้ความสำคัญกับบูรภาพของอาคารเดิมมากที่สุดการต่อเติมที่เกิดขึ้นจะไม่ให้ไปรบกวนโครงสร้างหรือส่วนตกแต่งของอาคารเดิมเนื่องจากต้องคำนึงถึงการรักษาคุณค่า และความแท้ของอาคารไว้ให้มากที่สุด (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2557, น. 77) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานที่เกิดขึ้นนี้เพื่อสอดคล้องไปกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เกิดการนิยามความเป็นชุมชนเก่าของตนเอง เพื่อเป็นสื่อในการเชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่และดึงดูดลักษณะของตนผ่านรูปแบบวิถีชีวิต โดยเฉพาะลักษณะทางสถาปัตยกรรมเนื่องจากชุมชนเป็นชุมชนประมงดั้งเดิม

จากการศึกษาการสื่อความหมายชุมชนนั้นบ้านพักที่ใช้เป็นโฮมสเตย์มีความจำเป็นจะต้องดึงอัตลักษณ์ของบ้านประมงเดิมเพื่อสร้างเรื่องราวที่น่าสนใจในการดึงดูดนักท่องเที่ยวผ่านที่พักของตนให้มากที่สุดเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีการนำเสนอความเป็นชุมชนประมง รวมไปถึงการตกแต่งชุมชนที่พยายามสื่อถึงความเป็นชุมชนประมงดั้งเดิมถือเป็นสื่อกลางในการบอกเล่าประวัติความเป็นมาและเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้แก่นักท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีหลายแบบเทียบเคียงตามแนวคิดที่ศึกษาโดยจำแนกรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ตามนี้

1. การปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย (Adaptive re-use) เป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานของอาคาร การปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งาน (Renovation) ต่อเติมเพื่อประโยชน์ใช้สอย (Addition) เปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม รวมไปถึงการสร้างชิ้นใหม่ (Reconstruction) การปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นเป็นไปตามอาชีพที่เปลี่ยนไปของโครงสร้างอาชีพในชุมชน

2. การจำลอง (Replication) การสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ให้เหมือนกับของเดิมหากเพียงช่วยให้ประโยชน์ทางการศึกษาและความกลมกลืนต่อสถาปัตยกรรมในพื้นที่เท่านั้น เช่นเดียวกับมหาสมุทร บุติศ โฮมสเตย์ ได้ทำการจำลองขนาดและรูปแบบของอาคารเก่าเดิมมาเพื่อสร้างใหม่ทั้งหมด ภายใต้โครงสร้างของอาคารเดิม

3. การสื่อความหมายด้วยโครงสร้างใหม่ (Interpretive/Infrastructure) ถูกหยิบมาใช้ในการบอกเล่าประวัติความเป็นมาของอาคาร เพื่อสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ไว้เจ้าของได้มีการให้ความรู้และบอกเล่าเรื่องราวบ้านหลังเดิม

ผ่านรูปถ่ายเก่าและประวัติความเป็นมาของบ้านที่มีจัดแสดงอยู่ในโฮมสเตย์ เพื่อสร้างความเข้าใจและความกลมกลืนกันของรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่

4. การใช้พื้นที่ที่มีอยู่ทดแทนการใช้งานแบบเดิม (Replacement) การใช้พื้นที่ที่มีอยู่เดิมโดยการเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานใหม่และเป็นการใช้พื้นที่ที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยเป็นการหารายได้สู่ชุมชนโดยการใช้ศักยภาพภายในพื้นที่ให้คุ้มค่าเพื่อหารายได้สนองรูปแบบเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง

บทสรุป

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้งานของบ้านพักอาศัยในชุมชนปากน้ำประแสร์นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามกรอบของความพอใจด้านเศรษฐกิจ เมื่ออาชีพประมงไม่สามารถสนองรายได้ได้อีกจึงมีการนำเอาบ้านของตนซึ่งถือเป็นต้นทุนอย่างหนึ่งมาประกอบกับกระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดการใช้บ้านพักอาศัยมาเป็นต้นทุนในการหารายได้ จึงเกิดการดัดแปลงรูปแบบการใช้งานในบ้านเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่กำลังเกิดขึ้นภายในชุมชนเกิดการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอย การใช้พื้นที่ที่มีอยู่ทดแทนการใช้งานเดิม การสื่อความหมาย การจำลอง เพื่อแสดงความเป็นตัวตนดั้งเดิมให้แก่นักท่องเที่ยวมากกว่าการให้ความสำคัญในเรื่องของการอนุรักษ์ เนื่องจากคนในชุมชนให้ความสำคัญและเลือกปฏิบัติและปรับตัวให้เข้ากับเศรษฐกิจและการหารายได้มากกว่า

สิ่งที่น่าสนใจในกรณีศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีสังคมที่เปลี่ยนไปเพื่อดึงดูดเพื่อให้ชุมชนได้ข้ามผ่านวิกฤตทางเศรษฐกิจผ่านรูปแบบการดำเนินชีวิตและกิจกรรมรวมถึงรูปแบบการใช้งานสถาปัตยกรรมแบบในรูปแบบใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการความสะดวกสบายของนักท่องเที่ยว ความขัดแย้งดังกล่าวจึงส่งผลให้การอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงนิยามที่คนในชุมชนให้ความหมายเพื่อสื่อถึงชุมชนประวัติศาสตร์เพียงเท่านั้น อาจเป็นผลจากข้อจำกัด เช่น ความหลากหลายของคนในชุมชน ช่วงวัย คนดั้งเดิมและผู้เข้ามาอยู่ใหม่อาจไม่มีสำนึกทางความทรงจำร่วมกันส่งผลให้การอนุรักษ์ไม่สามารถทำได้อย่างแท้จริงในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล. (2562). “ปากน้ำประแส”. จุลสารธรรมศาสตร์ ปีที่48, ฉบับที่ (กุมภาพันธ์ 2558). หน้า 2-3
กฤษกรรณ สุวรรณกาญจน์. (2551). **แม่น้ำประแสร์ในกระแสความเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ยงธนิศร์ พิมลเสถียร. (2557). **การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 75-77

ธนิศร์ โตอดิเทพย์. (2556). “วิวัฒนาการเศรษฐกิจชุมชนชาวประมงปากน้ำประแสร์” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์

สาขาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา. หน้า 167

ปิ่นรัชฎ์ กาญจนะจิติ. (2552). **การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน**. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำพิกา สวัสดิ์วงศ์. (2558). “ถนนสุขุมวิทกับการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันออกของประเทศไทย ช่วงทศวรรษ 2480-2520” วารสารประวัติศาสตร์ธรรมศาสตร์ ปีที่2, ฉบับที่1 (เมษายน-กันยายน 2558) หน้า 16-56

English

Bernard Feilden. (2007). *Conservation of Historic Buildings*. 3rd Edition. London: Routledge.

Jukka Jokilehto. (1999). *A history of architectural conservation*. Oxford : Butterworth Heinemann.

เครื่องประดับจากการศึกษาอัตลักษณ์งานหัตถศิลป์เครื่องลงยาสีของชุมชนวังทองหลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร

Jewelry from the Study of Art and Craft's Identity in Enamel Work By Wang Thong Lang
Community in Bangkok Province

วินิตา คงประดิษฐ์¹
Winita Kongpradit¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับจากการศึกษาอัตลักษณ์งานหัตถศิลป์เครื่องลงยาสีรูปแบบดั้งเดิมของชุมชนวังทองหลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร 2) เพื่อจัดทำฐานข้อมูลขององค์ความรู้และผลการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ กระบวนการสังเคราะห์ให้เกิดการออกแบบสร้างสรรค์และ 3) เพื่อสร้างการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ด้วยวิธีการสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ดั้งเดิมให้สอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิตของสังคมปัจจุบัน รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยประยุกต์เชิงคุณภาพ ใช้แนวคิดของการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมเป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัยคือชุมชนวังทองหลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยรูปแบบการสืบค้นจะมุ่งเน้นไปที่การศึกษารายกรณีด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากช่างฝีมือลงยาสีร้อนเจ้าของภูมิปัญญาผู้สูงอายุสาขาศิลปกรรมจำนวน 1 คนและกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มช่างฝีมือเครื่องลงยาสีต่างก็รู้จักและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ด้วยฝึกฝนทักษะจากแหล่งรวมช่างฝีมือบริเวณเขตพระนครมาด้วยกันตั้งแต่วัยรุ่นบิดา ก่อนจะแยกย้ายกันออกมาตั้งถิ่นฐานในแถบชานเมืองกรุงเทพมหานคร เนื่องจากเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิตได้เข้ามามีบทบาททดแทนมากขึ้น อิทธิพลของสังคมยุคหลังสมัยใหม่ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความนิยมในเครื่องลงยาสีเสื่อมลงและวิชาช่างฝีมืออาจจะสูญหายไปที่สุดในที่สุด

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ สามารถบูรณาการระหว่างศาสตร์การค้นคว้าเชิงวัฒนธรรมและองค์ความรู้ด้านกระบวนการพัฒนารูปแบบ เพื่อสังเคราะห์คุณค่าอัตลักษณ์ในการจัดการงานสุนทรียศาสตร์ที่ส่งเสริมการสร้างกระบวนการทัศน์ใหม่ในการต่อยอดจากภูมิปัญญาและองค์ความรู้เดิม อีกทั้งแสดงให้เห็นถึงเรื่องราวการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของบริบททางสังคมไทย และวิถีชีวิตในช่วงเวลาของการพัฒนาพื้นที่ชานเมืองสู่การจัดสรรที่ดินชุมชนในยุคนั้น มีการฟื้นฟูทักษะสร้างอาชีพจนเกิดเป็นมรดกภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนวังทองหลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลองค์ความรู้ด้านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับจากการศึกษาคุณค่าอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของงานลงยาสีรูปแบบดั้งเดิม โดยพัฒนารูปแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน สร้างการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ลงยาสี ภูมิปัญญา เครื่องประดับ

¹ ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10200 ประเทศไทย
Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Art, Silpakorn University, Bangkok, 10200, Thailand.
การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

Abstract

The aims of this study are 1) To create Jewelry from the Study of Traditional Hot Enameling Art and Craft's Identity from Wang Thong Lang Community in Bangkok Province. 2) Collect a database of wisdom and knowledge to study and analyze them into design process. 3) To build an understanding of cultural heritage by modifying a traditional aesthetic to contemporary jewelry as the way for safeguarding. This is an applied and qualitative research. The theory of cultural production was used as a conceptual framework. The methodology of this study was the in-depth interviews with the local master of traditional enameling ware and the people from Wang Thong Lang community. The research found that most of enameling crafts masters has known each other's from the past before they moved to settle down at the suburb. The innovation of modern machinery in Post Modernism era has replaced handcraft that causes the disappearance of traditional enameling crafts.

The finding of this research could be used for developing between knowledge to analyze the cultural identity in the process of design management. It is to promote a modern process that was inspired from traditional wisdom and build an awareness of cultural heritage. Also, it indicates that there was a significance movement and transition of Thai society and the way of life. The article is discussed the data base of wisdom and knowledge that were found in the study of traditional enameling work's process, Wang Thong Lang community. The analyzing of database was used from traditional design process by developing to contemporary jewelry.

Keyword: Identity Culture Enameling Wisdom Jewelry

บทนำ

ประเทศไทยเป็นชนชาติที่มีประวัติศาสตร์ ศิลปะและประเพณีวัฒนธรรมมายาวนาน เห็นได้จากทั้งมรดกทางวัฒนธรรมแบบรูปธรรมหรือที่จับต้องได้เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ ภาษาวรรณกรรม เอกสารโบราณ จดหมายเหตุ ผลผลิตประเภทต่างๆ และมรดกทางวัฒนธรรมแบบนามธรรมหรือจับต้องไม่ได้เช่น วิถีชีวิต งานช่างฝีมือดั้งเดิม กีฬา ภูมิปัญญาไทย ประเพณี พิธีกรรม ซึ่งประกอบไปด้วยทั้งเอกลักษณ์ที่สำคัญและอัตลักษณ์ที่โดดเด่น แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่แสดงออกถึงความเป็นเลิศทั้งทักษะฝีมือและการออกแบบ อันเป็นองค์ความรู้ที่สืบสานต่อกันมาจากตามนิยามของคำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ซึ่งกระทรวงวัฒนธรรม (2562) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปฏิบัติ การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์และพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ซึ่งชุมชน กลุ่มชน หรือในบางกรณีปัจเจกบุคคลยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมของตน ซึ่งถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นสิ่งซึ่งชุมชนและกลุ่มชนสร้างขึ้นมาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมของตน เป็นปฏิสัมพันธ์ของพวกเขาที่มีต่อธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน ทำให้คนเหล่านั้นเกิดความภูมิใจในตัวตนความรู้สึกสืบเนื่องก่อให้เกิดความเคารพต่อความ

หลากหลายทางวัฒนธรรม และการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งมรดกภูมิปัญญาเหล่านี้ล้วนแต่เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่รุ่นบรรพบุรุษได้สั่งสม สร้างสรรค์ไว้ให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้นำมาเปรียบเทียบกับศึกษาเรียนรู้ถึงวิถีของอดีต กาล สามารถถ่ายทอดทุนบำรุงและอนุรักษ์ต่อไปให้คงอยู่อย่างยั่งยืนเคียงคู่ไปกับการพัฒนาประเทศ โดยคำนึงถึง ปัจจัยอันเป็นผลประโยชน์แก่พลเมืองของชาติอย่างมั่นคง ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 หมวดที่ 3 มาตราที่ 43 กล่าวถึงการอนุรักษ์ พื้นฟูหรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงามทั้ง ท้องถิ่นและของชาติ ดังนั้นภารกิจสำคัญด้านการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่มรดกศิลปวัฒนธรรม จึงนับว่าเป็นหนึ่งในหน้าที่ของประชาชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อผลประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง

มรดกทางวัฒนธรรมของชาตินั้น ถือเป็นความสำคัญต่อสำนึกแห่งอัตลักษณ์และความเป็นเจ้าของผ่าน ความสัมพันธ์ระหว่างห้วงกาลเวลา ทั้งหมดนำมาซึ่งความเป็นเอกภาพของชาติที่มีความหลากหลายของเชื้อชาติและ วัฒนธรรม อย่างไรก็ตามแม้ว่าการศึกษาและการเรียนรู้จะเป็นหนึ่งในกระบวนการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชนชาติ ให้เจริญเติบโตต่อไป แต่การขยายผลเผยแพร่คุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น จำเป็นต้องอาศัยการจัดทำฐานข้อมูล ที่ถูกต้องควบคู่ไปกับการสำรวจศิลปกรรมแขนงต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเริ่มต้นค้นหาแนวทางและกลยุทธ์ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชนชาติไทย อีกทั้งยังสามารถขยายผลสื่อสารในลักษณะบูรณาการอื่นที่ส่งผลให้ สังคมปัจจุบันเกิดการเรียนรู้ ตระหนัก รับทราบถึงคุณค่า โดยมีส่วนกระตุ้นให้สำนึกรัก เข้าใจถึงความเป็นมาทางภูมิ ปัญญาท้องถิ่นจากอดีต อาทิเช่น ศึกษากระบวนการต่อยอดและบูรณาการประยุกต์องค์ความรู้เดิมเพื่อสร้างสรรค์ พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้สำนักวัฒนธรรมกีฬาและการท่องเที่ยวร่วมกับ สำนักงานเขตกรุงเทพมหานคร ได้มีการดำเนินการเก็บรวบรวมมรดกภูมิปัญญาในพื้นที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2561 ซึ่ง กลุ่มเครื่องประดับลงยาสีชุมชนวังทองกลาง ได้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการส่งเสริมและรักษามรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร ด้วยสามารถสืบค้นประวัติความเป็นมาของการสืบสานขั้นตอนการลงยาสี แบบดั้งเดิมจากนางพินดา สมบูรณ์ ครูช่างฝีมือ และเป็นผู้นำกลุ่มในชุมชนดังกล่าวได้สืบทอดกระบวนการลงยาสีของ ครอบครัวจากรุ่นบิดามายาวนานกว่า 80 ปี

กรรมวิธีการลงยาสีร้อนแบบโบราณของไทยนั้นสืบประวัติได้ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีการบันทึกว่าชาว เปอร์เซียได้นำเอาวิธีการลงยาสีชนิดเดียวกันนี้มาเผยแพร่ให้เป็นที่นิยมในหมู่ข้าราชการและราชสำนัก เริ่มต้นจากแร่ ทองคำที่มีสีทองสุกอร่ามเพียงสีเดียว ก็เกิดการสร้างสรรค์ตกแต่งเครื่องประดับด้วยพลอยหลังเบี้ยหลากสี และ พัฒนาการตกแต่งลงสีด้วยวิธีที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความงดงามของเครื่องราชูปโภคและเครื่องพุทธานุชา ทองคำ กนกวรรณ (2552) บันทึกว่า ในอดีตด้วยสีคือแก้วสีที่บดละเอียดและหลอมละลายกับแร่ธาตุหลากชนิด ผลที่ ได้จะมีความใสตามเนื้อสีของผงแก้วแต่จะไม่มีสีที่หลากหลาย ซึ่งปัจจุบันนั้นสามารถสังเคราะห์สีของแก้วได้สวยงาม มากขึ้น จากหลักฐานที่ค้นพบ กระบวนการตกแต่งผิวโลหะด้วยทักษะช่างลงยาสีร้อนจึงสรุปได้ว่ามีการสืบทอดกันมา ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์รวมไปถึงเคยได้รับความนิยมมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในช่วง รัชกาลที่ 1 มีการฟื้นฟูงานหัตถศิลป์ลงยาสีเครื่องราชูปโภคลงยาสีราชวดีหรือสีฟ้าจวบจนมาถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 ทวีโลกเกิดกระแสการปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงไปตาม กระแสนิยมของยุคสมัย รวมถึงนวัตกรรมได้เข้ามามีบทบาทที่ส่งผลกระทบต่อในวิถีชีวิตไทยดั้งเดิม งานหัตถศิลป์ลงยาสี ร้อนค่อยเลือนหายไปจากความนิยมในเวลาต่อมา เหลือเพียงครูช่างสูงอายุไม่กี่คนในปัจจุบันที่คงพยายามสืบทอด ทักษะช่างฝีมือลงยาสีร้อนดังกล่าว แต่ด้วยอายุขัยที่เพิ่มมากขึ้นรวมไปถึงรูปแบบที่ไม่ได้เกิดการปรับเข้ากับยุคสมัย

หากไม่มีการอนุรักษ์และบูรณาการประยุกต์รูปแบบในระยะเวลาอันใกล้นี้ ทักษะงานหัตถศิลป์เหล่านี้อาจเกิดการสูญหายไปตามเงื่อนไขของกาลเวลาอย่างสิ้นเชิง

จากที่มาและความสำคัญดังที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษาอัตลักษณ์งานหัตถศิลป์เครื่องลงยาสีร้อนแบบดั้งเดิมของชุมชนวังทองกลางจังหวัดกรุงเทพมหานคร เพื่อประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องประดับร่วมสมัยเปรียบเสมือนการเชื่อมโยงต่อกันของกาลเวลาที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ สะท้อนให้เห็นถึงศาสตร์ของการค้นคว้าข้อมูล วิเคราะห์คุณค่าอัตลักษณ์และสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อนำมาซึ่งกระบวนการสร้างสรรค์ในการออกแบบ และสร้างความตระหนักให้ผู้คนได้เข้าใจถึงวิถีความงาม อันเป็นรากเหง้าทางภูมิปัญญาของมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดส่งต่อกันมาจนถึงปัจจุบันทั้งในแบบรูปธรรมและนามธรรม การขับเคลื่อนโครงการวิจัยให้เป็นไปตามพันธกิจในการพัฒนาและถ่ายทอดความรู้เพื่อนำผลไปใช้ให้เกิดประโยชน์ด้วยการประยุกต์ปรับใช้องค์ความรู้ดั้งเดิม ประกอบกับกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ขึ้นเป็นชุดผลงานเครื่องประดับร่วมสมัย ยังสามารถกระตุ้นเตือนให้ผู้พบเห็นเกิดการตระหนัก สำนึกรักในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม นับเป็นศาสตร์ของการอนุรักษ์ได้อีกทางหนึ่งเช่นกัน

วัตถุประสงค์

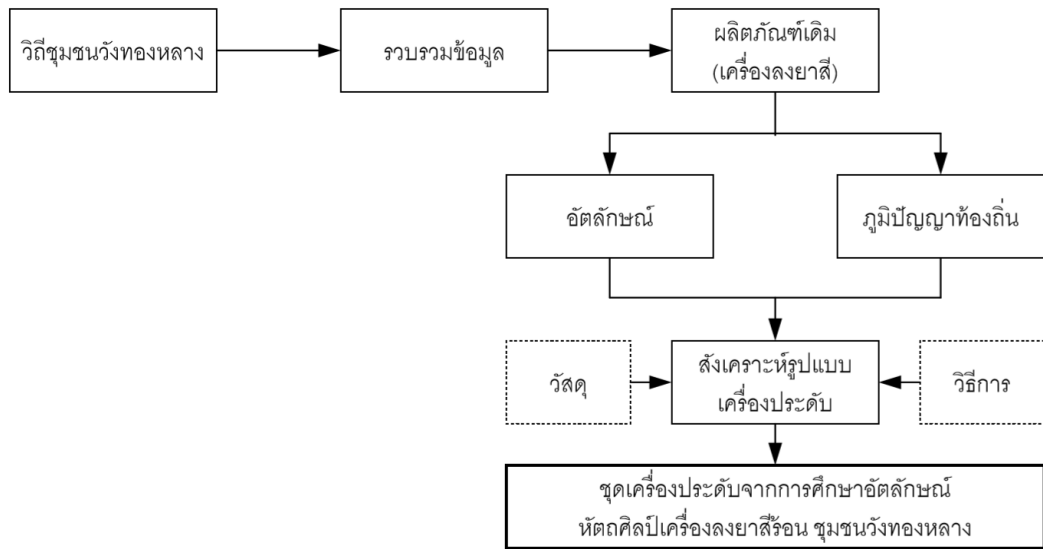
1. สร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับจากการศึกษาอัตลักษณ์งานหัตถศิลป์เครื่องลงยาสีร้อนแบบดั้งเดิมของชุมชนวังทองกลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อจัดทำฐานข้อมูลขององค์ความรู้และผลการศึกษาเพื่อประโยชน์ในการเรียนรู้ กระบวนการสังเคราะห์ให้เกิดการออกแบบสร้างสรรค์
3. เพื่อสร้างการตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้วยวิธีการสร้างสรรค์สุนทรียภาพ ต่อยอดองค์ความรู้ดั้งเดิมให้สอดคล้องกับรูปแบบวิถีชีวิตของสังคมปัจจุบัน

วิธีการวิจัย

1. รวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาถึงแนวทางกระบวนการออกแบบเครื่องประดับร่วมสมัย จากคุณค่าอัตลักษณ์งานหัตถศิลป์เครื่องลงยาสีร้อนแบบดั้งเดิม แสดงออกถึงการเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมไปถึงถ่ายทอดองค์ความรู้ของสุนทรียะแห่งการออกแบบให้สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมของไทย
2. จัดระเบียบข้อมูลของแรงบันดาลใจเพื่อวิเคราะห์กรอบแนวความคิด
3. สังเคราะห์รูปแบบการปฏิบัติงานตามกระบวนการออกแบบ
4. วางแผนการนำเสนอผลลัพธ์ของการออกแบบชุดเครื่องประดับ หรือการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่องค์ความรู้ในการถ่ายทอดวิธีการผลิต พร้อมสำรวจความต้องการ และแนวทางความเป็นไปได้
5. สรุปผลการวิจัยและความสำเร็จในการแสดงองค์ความรู้ด้านการออกแบบชุดเครื่องประดับ

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ วิเคราะห์จากผลสำรวจคุณค่าอัตลักษณ์ที่มีความโดดเด่นและมีศักยภาพในเชิงนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับ ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนผังกรอบแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับ

ด้านประวัติศาสตร์: ประวัติและความเป็นมา

เครื่องลงยาสีร้อนชุมชนวังทองกลางเริ่มต้นขึ้นจากการก่อตั้งของนางพนิดา สมบูรณ์ ปัจจุบันอายุ 64 ปี เกิดและเติบโตในย่านสถานีสามยอด เขตพระนคร บิดาชื่อ นายประสงค์ วงษ์วรเทวา สืบเชื้อสายจีน ปัจจุบันได้เสียชีวิตลงไปแล้ว นายประสงค์เริ่มต้นฝึกวิชาสีพางลงยาสีร้อนจากครูช่างหลวงในช่วงหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จากนั้นได้รวมตัวก่อตั้งกลุ่มช่างลงยาสีโดยในช่วงแรกมีช่างประมาณ 10 คนเพื่อรับทำงานเครื่องโลหะลงยาสีร้อนซึ่งมีความรุ่งเรืองมากในช่วงเวลานั้น รูปแบบผลิตภัณฑ์ส่วนมากจำหน่ายให้กับห้างสรรพสินค้ารายณ์ภัณฑ์ในฐานะของที่ระลึกอัตลักษณ์ไทยเช่น เข็มกลัดช้างไทย เข็มกลัดเรือสุพรรณหงส์ หรือลวดลายไทยดั้งเดิม ในช่วงเวลาเดียวกันสมาคมเครื่องถมและเครื่องเงินไทยเดิมชื่อสมาคมช่างถมช่างเงินไทยก็ได้ถูกก่อตั้งขึ้นในวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2503 โดยมีนายไสว สุทธิพิทักษ์และคณะเป็นผู้ก่อตั้ง ซึ่งนายไสวดำรงตำแหน่งนายกสมาคมฯคนแรก และนายประสงค์เป็นผู้จัดการสมาคมฯ ท่านได้ฝึกฝนวิชาช่างให้ลูกสาวเพื่อช่วยกิจการงานลงยาสีมาตั้งแต่เยาว์วัย ถึงแม้ว่าได้ไปประกอบอาชีพอื่นภายหลังจากแยกครอบครัวออกมา แต่ก็ยังมีทักษะลงยาสีแบบดั้งเดิมเป็นวิชาติดตัวมาด้วย ครั้งเมื่อย้ายมาตั้งรกรากในแถบชานเมืองเขตวังทองกลางและสุดท้ายที่แขวงเจ้าคุณสิงห์ จึงริเริ่มฟื้นฟูและก่อตั้งกลุ่มลงยาสีโดยยังยึดถือขั้นตอนวิธีการตามแบบดั้งเดิมจัดสอนให้แก่ผู้ที่สนใจ มุ่งมั่นพัฒนาสร้างรูปแบบให้เกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวโดยนำลวดลายไทยมาประยุกต์เพิ่มเติมเรื่องราวของความหมาย สัญลักษณ์มงคล ทั้งนี้ในกลุ่มของช่างในอดีตล้วนแต่มีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่รุ่นบิดา แม้ว่าจะแยกย้ายกันไปแต่ยังติดต่อช่วยเหลือกันอย่างสม่ำเสมอ

ด้านวิทยาศาสตร์: แก้วยาสี

จากกรรมวิธีที่โดดเด่นของการลงยาสีร้อน ซึ่งเป็นการลงลวดลายด้วยเนื้อแก้วสีบดเป็นผงแล้วใช้ความร้อนหลอมละลายเพื่อตกแต่งผิวของโลหะ ครั้งเมื่อนำวัสดุแก้วลงยาสีนั้นมาผ่านขั้นตอนวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ในกระบวนการสืบค้นทางโบราณคดี จะสามารถบ่งบอกปัจจัยข้อสันนิษฐานที่แสดงลักษณะเฉพาะเพื่อสืบค้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่ทำได้ เช่นเดียวกับวัสดุแก้วลงยาสีของกลุ่มชุมชนวังทองกลางซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ต้อง

เรียนรู้ถึงความซับซ้อน โดยแต่ละขั้นตอนต้องอาศัยความประณีตละเอียดจึงจะได้ผลงานที่มีสีสันงดงาม ไม่หลุดออกจากรอบตัดเส้นที่วางไว้

ดังนั้นเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่สมบูรณ์ ต้องอาศัยความเข้าใจองค์ความรู้ ทักษะภูมิปัญญาและความชำนาญส่วนบุคคลของช่างจึงจะสามารถผลิตงานหัตถศิลป์อันสวยงามทรงคุณค่าดังกล่าว โดยการลงยาสีร่อนนั้นจะให้ ความสำคัญตั้งแต่ตัวเรือนโลหะหลักที่ต้องขัดล้างให้สะอาด และวัสดุแก้วสีที่ต้องฝนตำด้วยครกบดยาขนาดเล็กด้วยมือให้ละเอียด เติมน้ำล้างค่อยเททิ้ง แล้วเติมน้ำบดใหม่ต่อไปจนกระทั่งได้น้ำที่ใส จึงได้เนื้อแก้วสี พร้อมจะนำไปถมลงบนพื้นผิววัสดุโลหะที่เตรียมไว้ด้วยวิธีการกักกรดให้เป็นร่องลึกตามลวดลายหากจำนวนไม่มาก หรือบ่มลายบนจากแม่พิมพ์เหล็กด้วยวิธีนี้จะสามารถผลิตได้รูปแบบเดียวกันเป็นจำนวนมาก จากนั้นเสียดลละลายตัวเรือนแล้วทำความสะอาดพร้อมลงยาสี สีที่ใช้ต้องสะอาดใสไม่มีสิ่งแปลกปลอมเจือปน ในขณะที่ลงยาสีจะส่งผลให้เนื้อวัสดุยาสีติดทนได้ดี ไม่กะเทาะหลุดออกง่าย ใช้พุกันหรือแท่งโลหะปลายแบนจุ่มลงไปเนื้อสีแล้วทาลงไปบนตัวเรือนตามลวดลายที่ออกแบบไว้ การลงยาสีพร้อมกันหลายสีนั้นจำเป็นต้องมีความชำนาญ รู้และเข้าใจว่าอุณหภูมิสูงต่ำที่ใช้ในการเผาไฟให้ความร้อนจะพอดีกับสีที่ใช้ เช่นสีแดงมีจุดหลอมละลายต่ำ หากเผาานสีจะสุกค้ำไหม้ สีขาวต้องใช้ไฟที่เหมาะสม สีจึงจะขึ้นสูงสวย ซึ่งระหว่างเผาไฟ ต้องรู้จักลักษณะหน้างานด้วยความร้อน มุมองศา และระยะเวลาจึงจะได้ผลงานที่สมบูรณ์ มีสีสันสดเข้ม งดงาม จึงสรุปได้ว่าความชำนาญส่วนบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง

ภาพที่ 2 ขั้นตอนในการลงยาสี (ภาพจากซ้ายไปขวา) ที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

ด้านสุนทรียศาสตร์: จิตใจ รูปร่างรูปทรงและลวดลาย

คุณค่าที่เกิดจากงานหัตถศิลป์เครื่องโลหะลงยาสีของชุมชนวังทองกลาง ส่งผลทางจิตใจต่อครุภูมิปัญญาช่างผู้สร้างชิ้นงานและผู้ที่ได้พบเห็นหรือสัมผัสในมิติที่แตกต่างกัน จากมุมมองของช่างในขณะที่ออกแบบลวดลายหรือวางตำแหน่งการลงยาสี ก่อให้เกิดความสุขจากความอึดเอมภาคภูมิใจ รู้สึกสงบจากสมาธิที่ก่อกำขึ้นระหว่างทำชิ้นงานที่ต้องอาศัยความอดทน สติ จินตนาการสร้างสรรค์ ความพยายามและความเชี่ยวชาญส่วนบุคคลในการผลิตชิ้นงานที่ประณีต ละเอียดอ่อน ซึ่งในฐานะผู้สร้างสรรค์ก็จะได้รับผลเชิงนามธรรมจากคุณค่าฝีมือและความภาคภูมิใจในขณะเดียวกันที่ผู้ที่ได้พบเห็นสัมผัสชิ้นงานดังกล่าวจะได้สัมผัสความรู้สึกเหล่านั้นผ่านชิ้นงาน ขึ้นชมถึงความงดงามเต็มความอึดเอิบจรโลงจิตใจที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทย โดยลักษณะทั่วไปของรูปแบบเครื่องลงยาสีส่วนใหญ่ มีโครงสร้างอยู่ในรูปทรงเรขาคณิตวงกลมหรือสี่เหลี่ยมจัตุรัสด้านเท่า ให้ความสำคัญกับตำแหน่งของสีบนตัวเรือนเพื่อแสดงถึงเอกภาพทางความงามในองค์ประกอบ การออกแบบจะเริ่มต้นจากจุดศูนย์กลางด้วยการลากเส้น

รูปทรงที่มีการกระจายรัศมีของกลีบดอกในลักษณะที่สร้างความสมดุลเท่ากันทุกด้าน แบ่งช่องไฟและวางเส้นเชื่อมต่อกันในระหว่างกลีบเพื่อความกลมกลืน แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบโดยลวดลายรูปทรงของดอกส่วนที่พบมีดังนี้

- ดอกจอก (ดอกสี่กลีบ) เป็นลายประยุกต์ดัดแปลงมาจากลายประจำยามหรือลายสามยาม ลักษณะเป็นลายดอกมีสี่กลีบ ตรงกลางเป็นรูปวงกลม รอบนอกเป็นลายบัวหรือลายกระจังใบเทศ ผสมผสานเกิดเป็นรูปทรงดอกที่ได้รับการคลี่คลายจากเดิมที่มีความซับซ้อนของกลีบลายมากกว่า
- ดอกพิกุล มีการผสมผสานความร่วมมือ คลี่คลายเส้นดั้งเดิมของลวดลายไทยแบบประเพณีนิยม

ด้านสังคม: การถ่ายทอดกระบวนการลงยาสีร้อนสู่สังคม

จากการนำความรู้มาริเริ่มสอนและจัดตั้งกลุ่มอาชีพศิลปหัตถกรรมในชุมชนวังทองกลาง สามารถผลิตผลงานหัตถศิลป์หลากหลายประเภทเพิ่มพูนสร้างเสริมรายได้ จนขยายเครือข่ายโดยหน่วยงานกศน.วังทองกลางได้เข้ามามีบทบาทรวบรวมสนับสนุนการเรียนการสอนแก่ผู้ที่สนใจเป็นครั้งคราวและมีการบรรจุเป็นรายวิชาอาชีพ นับว่าเป็นการก่อให้เกิดการรวมตัวของช่างสร้างสรรค์สังคม และมีความสำคัญต่อการคงไว้ซึ่งผลงานหัตถศิลป์ไทยเหล่านี้ ปัจจุบันเครื่องลงยาสีร้อนกลายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นเขตวังทองกลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นที่รู้จักในฐานะผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมไทยของกระทรวงวัฒนธรรมที่สนับสนุนให้ชุมชนหรือผู้ประกอบการทุกภูมิภาค นำมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น มาเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ทางจิตวิญญาณ: สีเบญจธาตุเชิงสัญลักษณ์

มีการประยุกต์ใช้เรื่องความเชื่อหลักการของเบญจธาตุที่มีอยู่ในธรรมชาติ อธิบายถึงศาสตร์ฮวงจุ้ยและใช้ในการปรับแก้ดวง เสริมมงคลให้แก่ผู้สวมใส่ เปลี่ยนแปลงจากร้ายกลายเป็นดี ตามสีดังนี้

ธาตุดิน – สีเหลือง / ธาตุน้ำ – สีน้ำเงิน / ธาตุไฟ – สีแดง / ธาตุไม้ – สีเขียว / ธาตุโลหะ – สีขาว

ภาพที่ 3 เปรียบเทียบระหว่างทดลองจัดองค์ประกอบรูปทรงและสี

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษารวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยภาคสนามเพื่อวิเคราะห์คุณค่า
 อัตลักษณ์ โดยมุ่งประเด็นไปที่ศักยภาพของรูปแบบและวัสดุเดิมในเชิงนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวทางการ
 สร้างสรรค์ เพื่อปฏิบัติงานจากการร่างแบบ 2 มิติ ขยายผลขึ้นรูป 3 มิติ และเป็นต้นแบบอันเป็นประโยชน์ต่อชุมชน
 สรุปได้ว่าเครื่องประดับชุดนี้สร้างขึ้น เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ในการศึกษาผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ จากการ
 วิเคราะห์ทั้งรูปธรรมและนามธรรม ด้วยรูปแบบที่ประยุกต์ใช้คุณค่าทางอัตลักษณ์ของเครื่องลงยาสีดั้งเดิมของชุมชน
 ภายใต้แนวคิดการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้มีรูปแบบร่วมสมัย กล่าวคือผสมผสานรูปแบบที่นำเอาแรงบันดาลใจจาก
 คุณค่าอัตลักษณ์ของปัจจัยเดิม ซึ่งหมายถึงภูมิปัญญาพื้นถิ่นอันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเดิม มาผสมผสาน ประยุกต์
 กับรูปแบบปัจจัยใหม่ ซึ่งหมายถึงวิถีและรสนิยมของสังคมยุคใหม่ ให้เกิดขึ้นเป็นเอกภาพในสัดส่วนที่เหมาะสมลงตัว
 และไม่สูญเสียเอกลักษณ์งานลงยาสีเดิมไป ยังคงไว้ซึ่งร่องรอยปรากฏให้เห็นจากด้วยลวดลายและสี รูปแบบที่ผลิตจะ
 ใช้แม่พิมพ์ตัวเดิมแต่สลับสีตามแต่การวางลาย ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกโดยยึดหลักการออกแบบให้เหมาะสมกับรสนิยม
 ร่วมสมัย โดยนำเอาอัตลักษณ์รูปธรรมของรูปทรงดอกจอกออกมาประยุกต์ใช้ด้วยการจัดองค์ประกอบสีที่ยังคงยึดใช้สี
 ชาติเดิม จัดคู่ให้เหลือแค่สองสีและวางลายเลื่อยฉลุแผ่นโลหะเงินจากรูปทรง 2 มิติเดิมของดอกจอกเคาะขึ้นรูปจาก
 ระนาบแบนเพิ่มเติมให้ชิ้นงานมีมิติที่น่าสนใจมากขึ้น แต่ยังคงความเรียบง่าย ประกอบชิ้นงานด้วยวิธีไม่ซับซ้อน ด้วย
 การตัดทอนรูปทรงบางส่วนและไม่ต้องใช้ความร้อนในการเชื่อมแต่ละชิ้นส่วน โดยตำแหน่งของเครื่องประดับในแต่ละ
 ประเภทสะท้อนถึงความเคารพในภูมิปัญญาเดิม แสดงออกถึงคุณค่าอัตลักษณ์ทั้ง 5 อันเป็นการพัฒนาสร้างสรรค์
 ส่งเสริม เพิ่มคุณค่าให้กับเครื่องลงยาสีของชุมชนวังทองกลาง จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ภาพที่ 4 ผลงานสร้างสรรค์เครื่องประดับชุดซาบซึ้ง สืบสาน สร้างต่อ

อภิปรายผล

เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคหลังสมัยใหม่ กระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมดึงสังคมออกห่างจากงานฝีมือลงยาทำให้ขาดแคลนช่างฝีมือรุ่นใหม่ เนื่องจากการฝึกช่างให้เป็นผู้ชำนาญต้องระยะเวลายาวนาน คนรุ่นใหม่ไม่มีความอดทนเพียงพอที่จะฝึกฝนจนสำเร็จ จึงต้องอาศัยองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนส่งเสริมการสืบต่อภูมิปัญญาทั้งด้านการผลิตและการจัดการมาสู่ผู้สนใจในงานช่างฝีมือเพื่อรวมตัวกันก่อตั้งศูนย์ส่งเสริมและพัฒนางานช่างฝีมือ ทั้งนี้ต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์ องค์ความรู้ด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ จึงจะทำให้กลุ่มชุมชนเครื่องลงยาสีชุมชนวังทองหลางได้รับรู้และเข้าใจถึงการปรับตัวด้วยการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ และกระบวนการจัดการองค์ความรู้ได้เท่าทันสถานการณ์ หรือเชื่อมต่อเข้ากับองค์กรที่ทำงานเกี่ยวกับด้านอนุรักษ์มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชน ขยายผลสู่ผู้สนใจโดยนำรายได้กลับเข้าสู่ชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้อาจใช้แนวคิดในการสร้างสรรค์งานหัตถศิลป์เครื่องลงยาสีที่มีได้คงไว้ซึ่งประโยชน์ที่สอยตามขนบเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวิถีชีวิตปัจจุบัน จึงสรุปได้ว่าการดำเนินการจัดการต้นทางวัฒนธรรมของชุมชนบนฐานแนวคิดอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ทำให้ชุมชนยังสามารถรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ที่สำคัญและโดดเด่น โดยที่ไม่ปฏิเสธกระแสนิยมของพฤติกรรมสังคมและความต้องการที่แท้จริงของผู้บริโภค จะนำมาซึ่งเครื่องลงยาสีในแบบที่ยังคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาของชุมชนได้อย่างกลมกล่อมลงตัว

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ทองตะโก. (2552). ลงยาสี (3 ธันวาคม 2552). สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. เข้าถึงเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2562 จาก <http://www.royin.go.th/?knowledges>
- กรมศิลปากร. (2535). ถนิมพิมพาภรณ์. กรุงเทพฯ: กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม. เข้าถึงเมื่อวันที่ 22 เมษายน 2563 จาก <http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/meaning>
- นิดดา หงษ์วิวัฒน์. (2555). เครื่องทองรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คดี.
- แน่นน้อย ปัญจพรรค. (2534). เครื่องเงินในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เจริญ.
- วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ. (2540). การออกแบบและกระบวนการผลิตเครื่องประดับสมัยอยุธยา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2540.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2552). ลงยาสี. เข้าถึงเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2552 จาก <http://www.royin.go.th/>
- ISMED. (2015). อัตลักษณ์ไทย ทุนความคิด ทุนสร้างสรรค์. ปทุมธานี: ISMED.
- Richter A. (2000). The Jewelry of Southeast Asia. London: Thames & Hudson.

พิพิธภัณฑ์สถานกระบวนพยุหยาตราชลมารค

The Grand Royal Barge Procession Museum

จิรายุ ทวีเฝ้าภาคิน¹

Chirayu Twipaopakin

บทคัดย่อ

กรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพื้นที่ทรงคุณค่าและมีความสำคัญทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม การพัฒนาพื้นที่ให้ตอบสนองต่อประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบันอย่างเหมาะสม ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และดำรงไว้ซึ่งความเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมไทยนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ราชนาวิสิโมสรและเขตราชฐานซึ่งดูแลโดยทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ มีสถาปัตยกรรมไทยทรงคุณค่าที่มีความเกี่ยวเนื่องกับพระราชพิธีกระบวนพยุหยาตราชลมารค กล่าวคือ พระที่นั่งราชกิจวินิจฉัยและท่าราชวรดิฐ ปัจจุบันมีการก่อสร้างอาคารเพื่อประโยชน์ใช้สอยของราชนาวิสิโมสรบดบังทัศนียภาพริมน้ำของพระบรมมหาราชวัง และรุกล้ำแนวเขตแม่น้ำเจ้าพระยา ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการพัฒนาพื้นที่โครงการให้เป็นไปตามแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ภายใต้แนวความคิดสืบสานพระราชประเพณีการจัดกระบวนพยุหยาตราชลมารคต่อไป

คำสำคัญ : กระบวนพยุหยาตราชลมารค, สถาปัตยกรรมไทย, พิพิธภัณฑ์สถาน

Abstract

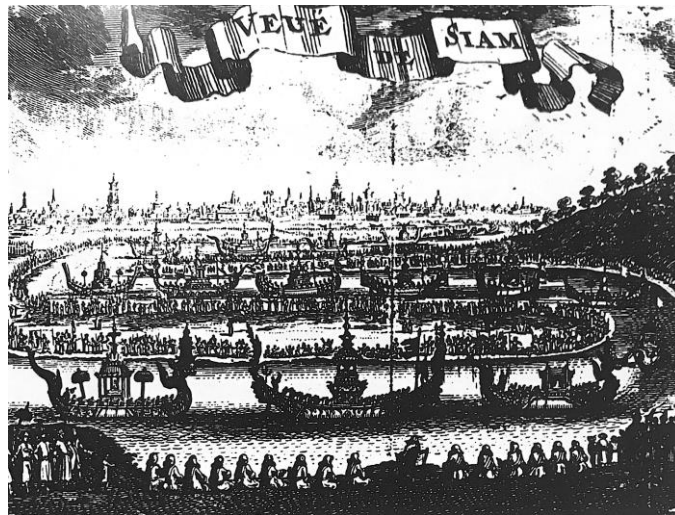
Rattanakosin is a valuable and important area in the history, archeology, fine arts, architecture and beautiful Thai culture. The development of the area, responding to the current utility along with the preservation and maintenance of this heritage of Thai art and culture. Navy club and Royal court overseen by the Bureau of the Crown Property are valuable Thai architecture in assisting with the Royal Barge Procession. Ratchakij Vinijaya Throne Hall and Ratchaworadit Pier currently have constructed for benefiting the Royal Navy, but at the same time, they obstructed the waterfront scenery of the Grand Palace and encroach on the Chao Phraya River. For solving this problem, the establishing of the Grand Royal Barge Procession Museum in attaching with the Master Plan for Rattanakosin Conservation and Development under the concept of inheriting the royal tradition of the royal procession, should be introduced.

Keyword (s) : The Grand Royal Barge Procession, Thai Architecture, Museum

1 ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม สาขาสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย
Department of Thai Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.

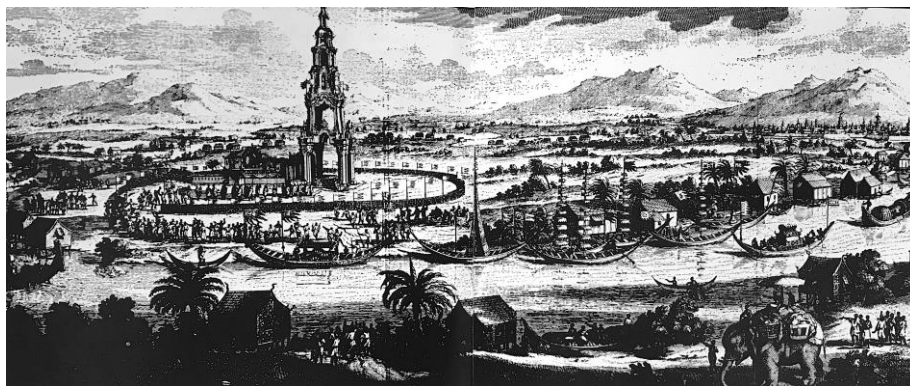
บทนำ

กระบวนการพยุหยาตราที่มาจากลักษณะของการจัดกระบวนการทัพ คำว่า "พยุห" หมายถึง กระบวนของกำลังพลที่จะยกไปรบศึก พลม้า พลช้าง พลรถ พลพาย และพลเดินเท้า "พยุหยาตรา" จึงมีความหมายถึงการดำเนินพลเป็นกระบวนศึกสงครามตามแบบแผนการรบ ที่กำหนดขั้นตอนตามตำราพิชัยสงครามที่มีระเบียบแบบแผนและวิธีการขั้นตอนแห่งกระบวนการทัพ เพื่อความปลอดภัยของพระมหากษัตริย์และที่สำคัญคือเพื่อให้ทรงได้รับชัยชนะเหนืออริราชศัตรู ซึ่งโดยทั่วไปกระบวนการพยุหยาตราแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ ทางบก เรียกว่า พยุหยาตราสถลมารค และทางน้ำ เรียกว่า พยุหยาตราชลมารค กระบวนทั้งสองทางต่างมีขั้นตอนการจัดรูปแบบที่เน้นถึงความเข้มแข็งของกำลังพลเหล่าต่างๆ พร้อมอาวุธครบมือ พาหนะ และยุทธโศภนเพื่อการผจญสงคราม ประกอบกับการแสดงถึงแสนยานุภาพของกองทัพเพื่อให้ประสพชัยชนะ จากกระบวนการพยุหยาตราเพื่อการศึกษาสงคราม ได้วิวัฒนาการมาสู่การทำหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับพระราชกรณียกิจอื่นๆ ในยามบ้านเมืองปกติสุข ส่วนหนึ่งเพื่อฝึกซ้อมกำลังพลเตรียมการรบ อีกส่วนหนึ่งทำหน้าที่สร้างเสริมพระบุญญาธิการแห่งองค์พระมหากษัตริย์ การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจแก่ไพร่บ้านพลเมือง ตลอดจนจนถึงการสร้างสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ

ภาพที่ 1 ภาพกระบวนการพยุหยาตราชลมารค ในรัชสมัยแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กรุงศรีอยุธยา วาดโดยศิลปินชาวฝรั่งเศส คริสต์ศตวรรษที่ 17

ที่มา: สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พุทธศักราช 2525, กระบวนพยุหยาตราชลมารค, 7.

ภาพที่ 2 ภาพพิธีทางชลมารคชานพระนครศรีอยุธยา วาดโดยศิลปินชาวฝรั่งเศส คริสต์ศตวรรษที่ 17

ที่มา: สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พุทธศักราช 2525, กระบวนพยุหยาตราชลมารค, 16-17.

กระบวนการพยุหยาตราขบวนมหาราชในสมัยรัตนโกสินทร์ ภายหลังจากการเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติและสถาปนา กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯให้รื้อฟื้นขนบธรรมเนียมของราชสำนักครั้งกรุงเก่า (กรุงศรีอยุธยา) ที่ได้สูญหายไปนครหลวงเสียกรุง ในปีที่สองของการครองราชย์นั่นเองได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดกระบวนการพยุหยาตราขบวนมหาราชเพื่อถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดบางหว้าใหญ่ (วัดระฆังโฆสิตาราม) และวัดหงส์ (วัดหงส์รัตนาราม) กระบวนพยุหยาตราขบวนมหาราชเริ่มกลายเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีสำคัญ ที่นอกเหนือจากพิธีถวายผ้าพระกฐิน อาทิเช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีจองเปรียงลอยพระประทีป พระราชพิธีสงกรานต์ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการพยุหยาตราขบวนมหาราชนี้ยังคงจัดขึ้นต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระราชพิธีการจัดกระบวนการพยุหยาตราขบวนมหาราชนั้นอยู่ร่วมกับพระมหากษัตริย์และปวงชนชาวไทยมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมา และความสำคัญในพระราชประเพณีนี้แก่ประชาชนในปัจจุบัน จึงเป็นหนึ่งเรื่องสำคัญที่ควรเป็นส่วนหนึ่งในแผนพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่าต่อไป

หลังจากที่ทางรัฐบาลมีมติอนุมัติแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2540 ในรายละเอียดของแผนแม่บทดังกล่าวได้มีการกำหนดให้มีการปรับปรุงพื้นที่บริเวณราชนาวิสิมสรขึ้น โดยมีแนวคิดหลักของโครงการคือ

- 1) เร่งรัดให้กองทัพเรือจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับการย้ายราชนาวิสิมสรออกจากพื้นที่ตั้งปัจจุบัน
- 2) จัดทำเป็นพื้นที่เปิดโล่งต่อเนื่องกับท่าราชวรดิฐ เพื่อเปิดมุมมองด้านแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งอาจใช้ประโยชน์เป็นสวนสาธารณะอันเป็นพื้นที่สีเขียวสำหรับประชาชน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาของการพัฒนาพื้นที่โครงการให้เป็นไปตามแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ภายใต้แนวความคิดสืบสานพระราชประเพณีการจัดกระบวนการพยุหยาตราขบวนมหาราชต่อไป

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงพื้นที่ตั้งโครงการ

ภาพที่ 4 ภาพแผนที่โบราณ พุทธศักราช 2464/ 2495/ 2508

ที่มา: ศูนย์บริการวิชาการและวิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
แผนปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณราชนาวิสิมสร, 51-54.

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสืบสานและดำรงไว้ซึ่งประวัติศาสตร์พระราชประเพณีกระบวนพยุหยาตราชลมารค อันเป็นพระราชพิธีทรงคุณค่าที่สำคัญของชาติไทย
- 2) เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมบริเวณพื้นที่โครงการให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งริมแม่น้ำเจ้าพระยา ส่งเสริมทัศนียภาพพระบรมมหาราชวังให้โดดเด่น สง่างาม
- 3) เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมบริเวณพื้นที่โครงการให้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจให้แก่ประชาชนทั่วไป
- 4) นำเสนอความงดงามของนาวาสถาปัตยกรรมของไทยจากการสร้างเรือและจำลองหลักลายอันเป็นเอกลักษณ์ เป็นมรดกที่ล้ำค่าทางวัฒนธรรมของไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

แบ่งขั้นตอนการศึกษาออกเป็น 5 ส่วนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1	ศึกษารวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์พระราชพิธีกระบวนพยุหยาตราชลมารค
ขั้นตอนที่ 2	ศึกษารวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์รายละเอียดต่างๆของพื้นที่โครงการ เพื่อนำมาประมวลผลเพื่อนำเสนอแนวทางการออกแบบ
ขั้นตอนที่ 3	ศึกษารวบรวมข้อมูลด้านอื่นๆประกอบการออกแบบ เช่น แผนพัฒนาพื้นที่ต่อเนื่องโดยรอบต่างๆ โดยคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ โครงการกรณีศึกษาที่มีลักษณะใกล้เคียง
ขั้นตอนที่ 4	ประมวลความรู้ที่ได้มาใช้ในการออกแบบพื้นที่โครงการ
ขั้นตอนที่ 5	สรุปผลการออกแบบและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

ระเบียบแบบแผนในงานสถาปัตยกรรมไทย

พระพรหมพิจิตร (อู๋ ลากานนท์) ได้อธิบายถึง “หลักวิชา” ดังกล่าว โดยเฉพาะมิติในทาง “สถาปัตยกรรมไทย” ที่เกี่ยวเนื่องกับทางพระศาสนาและสถาบันกษัตริย์ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ส่วน คือ หลักพื้นที่ หลักรูปทรง หลักเครื่องประกอบ²

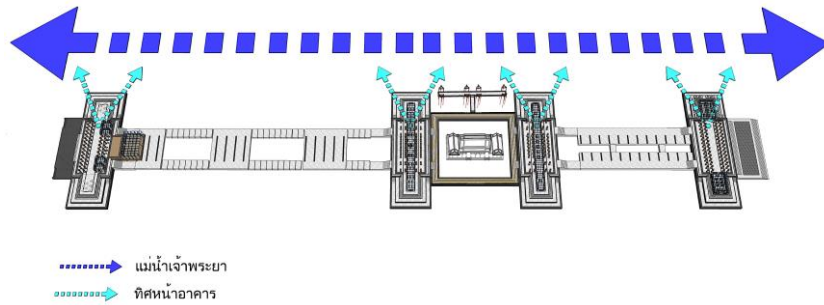
2 สมคิด จิระทัศนกุล, อภิธานศัพท์ช่างสถาปัตยกรรมไทย 1, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร : 2559), 24.

1. หลักพื้นที่

หมายถึงแบบแผนในการจัดวางส่วนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผังบริเวณ ผังพื้นอาคาร ตลอดจน “ขนาด” ของพื้นที่ อันสัมพันธ์กับการจัดระเบียบในเชิงที่ว่าง ตำแหน่ง และการใช้สอยต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์³

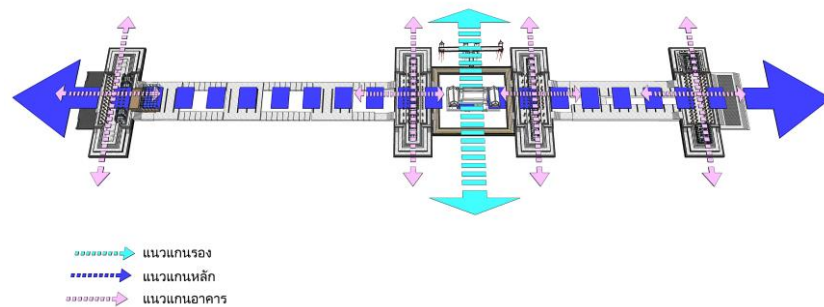
1.1 ระบบการวางผัง

1.1.1 การหันหน้าอาคารสู่แม่น้ำ

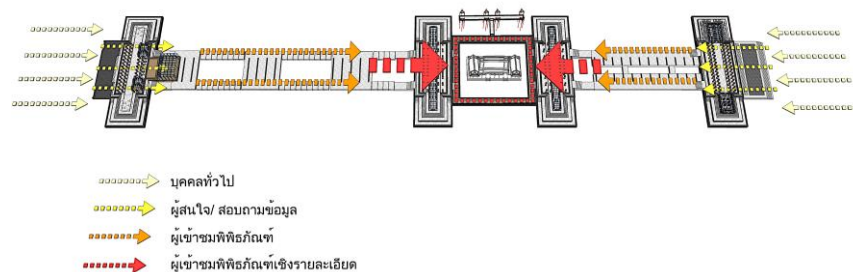
ภาพที่ 5 ระบบการวางผัง : ผังแสดงทิศทางการหันหน้าเข้าสู่แม่น้ำของอาคาร

1.1.2 แนวแกน

ภาพที่ 6 ระบบการวางผัง : ผังแสดงแนวแกนการวางตำแหน่งอาคารและแนวแกนอาคาร

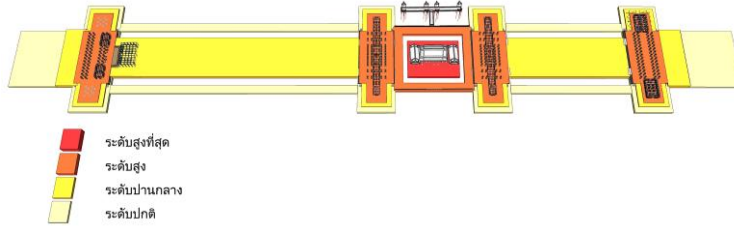
1.1.3 ลำดับ

ภาพที่ 7 ระบบการวางผัง : ผังแสดงลำดับการเข้าถึงอาคาร

3 สมคิด จิระทัศนกุล, อภิธานศัพท์ช่างสถาปัตยกรรมไทย 1, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร : 2559), 25.

1.1.4 ระดับ

ภาพที่ 8 ระบบการวางฝั่ง : ฝั่งแสดงระดับความสูงต่ำของระนาบพื้นอาคาร

1.1.5 การผูกพื้นที่

สิ่งสำคัญของรั้วกระบวนพยุหยาตราทราชมารค ก็คือตำแหน่งที่ตั้งของเรือแต่ละลำ ที่มีรายละเอียดที่สะท้อนทั้งในเชิงสัญลักษณ์ ฐานานุลักษณะ การศึกษาสังคม และความปลอดภัย ประกอบเข้าด้วยกัน

ฝั่ง - แสดงรั้วขบวนพยุหยาตราทราชมารค

ภาพที่ 9 การผูกพื้นที่ : ฝั่งแสดงการจัดรั้วกระบวนเรือพระราชพิธีพยุหยาตราทราชมารค

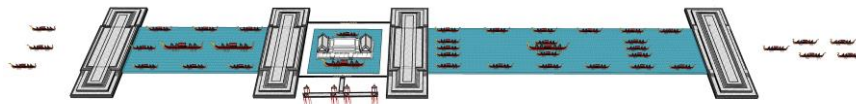
ย้อนไปในสมัยอดีต การจัดรั้วกระบวนเรือนี้จัดทำขึ้นเพื่อการศึกษสังคม ตำแหน่งของรั้วกระบวนเรือจึงสอดคล้องการยุทธวิธีในการรบ

ฝั่ง - แสดงอาคารสถาปัตยกรรมแทนเรือทั้ง 4

ภาพที่ 10 การผูกพื้นที่ : ฝั่งแสดงการวางตัวอาคารหลักทั้ง 4 หลัง

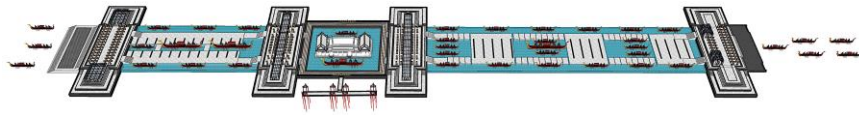
ตำแหน่งการใช้เรือที่ติดตั้งปืนใหญ่อยู่บริเวณหัวเรือและอยู่ในตำแหน่งด้านหน้า ตำแหน่งปลอดภัยอยู่ด้านหลังได้รับการอารักขาอย่างแน่นหนาของเรือพระที่นั่งบริเวณกลางรั้วขบวน

ฝั่ง - แสดงพื้นน้ำเพื่อการจัดแสดงเรือพระราชพิธี

ภาพที่ 11 การผูกพื้นที่ : ฝั่งแสดงพื้นน้ำเพื่อการจัดแสดงเรือพระราชพิธี

การจัดแสดงรายละเอียดระบบรั้วกระบวนพยุหยาตราทราชมารคในพิพิธภัณฑ์จึงเป็นหัวใจสำคัญในการจัดทำพิพิธภัณฑ์สถานแห่งนี้ ด้วยเหตุนี้เองการนำเอกลักษณ์รั้วขบวนของกระบวนพยุหยาตราทราชมารคมาใช้ในการผูกพื้นที่เพื่ออ้างอิงถึงตำแหน่งที่ตั้งของอาคารต่างๆ รวมถึงเส้นทางการเข้าชมที่ผู้เข้าชมรับรู้ได้ถึงความสัมพันธ์กันของกระบวนเรือพระที่นั่ง ที่นอกเหนือไปจากความวิจิตรงดงามจากตัวเรือแต่เพียงอย่างเดียว

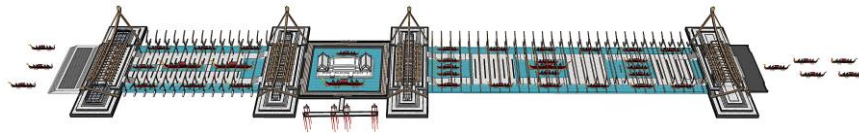

ผัง - แสดงอาคารกระโจมภายใน

ภาพที่ 12 การผูกพื้นที่ : ผังแสดงพื้นที่ทางเดิน

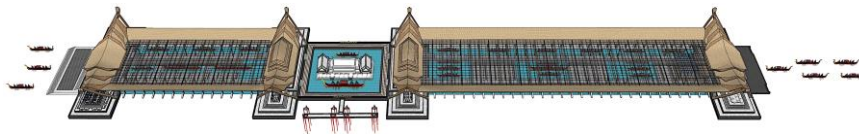
การวางตำแหน่งอาคารสำคัญที่สอดคล้องกับตำแหน่งเรือพระราชพิธีที่สำคัญทั้ง 4 ลำ ได้แก่

- 1) เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์
- 2) เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช
- 3) เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์
- 4) เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ 9

ความสัมพันธ์กันของโครงสร้างและที่ว่าง

ภาพที่ 13 การผูกพื้นที่ : ผังแสดงโครงสร้างหลังคา

ผัง - แสดงหลังคาอาคาร

ภาพที่ 14 การผูกพื้นที่ : ผังแสดงวัสดุปิดผิวหลังคา

ภาพที่ 15 ภาพจำลองเสมือนจริง : ภาพมุมสูงแสดงบรรยากาศโดยรวมจากแม่น้ำเจ้าพระยา

2. หลักรูปทรง

หมายถึงแบบแผนในการสร้างสรรค์ส่วนสำคัญในมิติที่เกี่ยวกับรูปแบบ รูปทรง และสัดส่วนที่สัมพันธ์กันทางกายภาพ เพื่อให้อาคารนั้นๆยังเกิดความงดงามและสมบูรณ์ขึ้น

2.1 ระบบการสร้างมวล

2.1.1 ไตรภาค

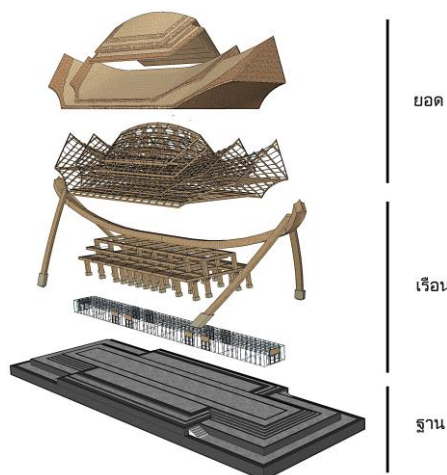
- ฐาน
- เรือน
- ยอด

องค์ประกอบหลักทั้ง 3 ส่วนดังกล่าววางซ้อนกันขึ้นไปตามลำดับ โดยมีฐานอยู่ส่วนล่างสุด ถัดขึ้นไปเป็นเรือน และยอดอยู่ส่วนบนสุด กล่าวอย่างง่าย ๆ คือ องค์ 3 ตามแนวตั้งประกอบด้วยส่วนล่าง ส่วนกลาง และส่วนบน หรือมีลักษณะ “ไตรภาค” นั่นเอง

ฐาน หรือองค์ประกอบส่วนล่าง เป็นส่วนที่วางอยู่บนระดับดิน ทำหน้าที่รองรับส่วนที่อยู่เหนือขึ้นไป

เรือน หรือองค์ประกอบส่วนกลาง เป็นส่วนที่วางอยู่บนฐาน ทำหน้าที่บรรจุประโยชน์ใช้สอยหลักของอาคารไว้ โดยทั่วไป

ยอด หรือองค์ประกอบส่วนบน เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากเรือนขึ้นไป เป็นส่วนสูงสุดของอาคาร⁴

ภาพที่ 16 ภาพจำลอง 3 มิติ : แสดงองค์ประกอบอาคารแนวตั้งแบบไตรภาค

3 หลักเครื่องประกอบ

หมายถึงแบบแผนในการจัดวางส่วนประกอบสำคัญที่ใช้เป็น “เครื่องตกแต่ง” อาคาร เพื่อให้ได้มาซึ่งความสมบูรณ์ทั้งในเชิงความวิจิตร และความหมายอันทรงคุณค่าที่สื่อผ่าน “ระบบสัญลักษณ์” ของอาคารนั้นๆ

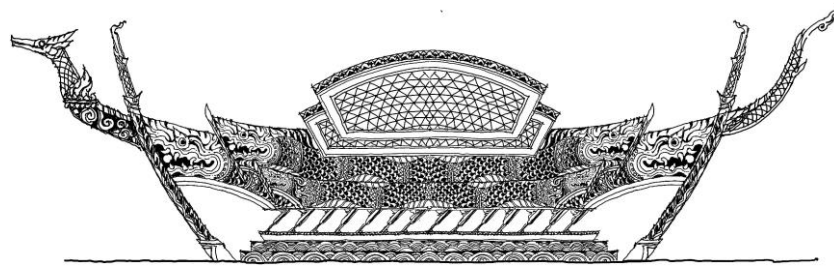
จากความสัมพันธ์ทางรูปทรงเรือที่ต้องเหมือนกันเพื่อความเรียบง่ายในบทบาทของการเป็นหน้าฉากสำคัญให้กับพระบรมมหาราชวัง การออกแบบในเชิงรายละเอียดนั้นสำคัญอย่างยิ่งเพื่อสร้างความแตกต่างอันเป็นลักษณะเฉพาะที่แทนค่ามาจากเรือพระที่นั่งสำคัญทั้ง 4

ซึ่งในเชิงรายละเอียดที่แตกต่างกันในส่วนเครื่องประกอบ จะสามารถแสดงออกได้ถึงลักษณะเฉพาะของอาคารทั้ง 4 หลังมีดังนี้⁵

4 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, โครงการ การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ การก่อรูปทางสถาปัตยกรรม, 2-35.

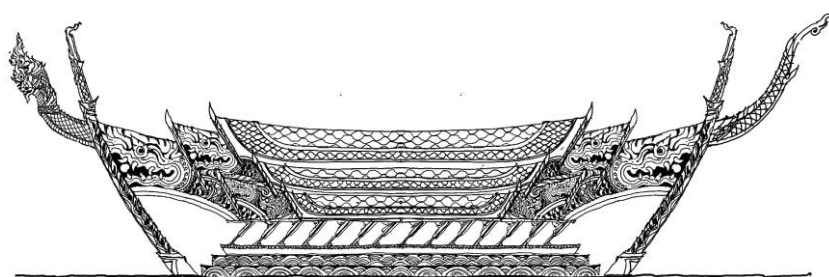
5 สมคิด จิระทัศนกุล, อภิธานศัพท์ช่างสถาปัตยกรรมไทย 1,(คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร : 2559), 26.

3.1 เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

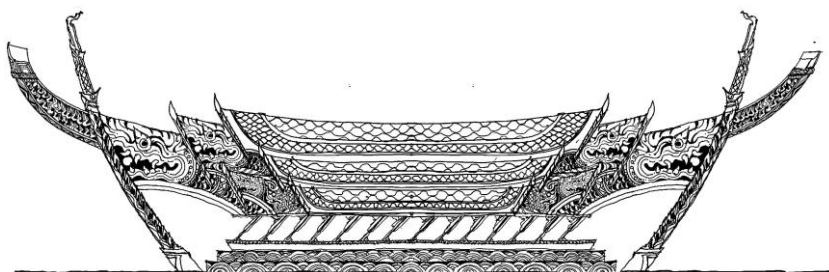
ภาพที่ 17 ภาพร่างแบบลดทอนประกอบอาคาร : เรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

3.2 เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช

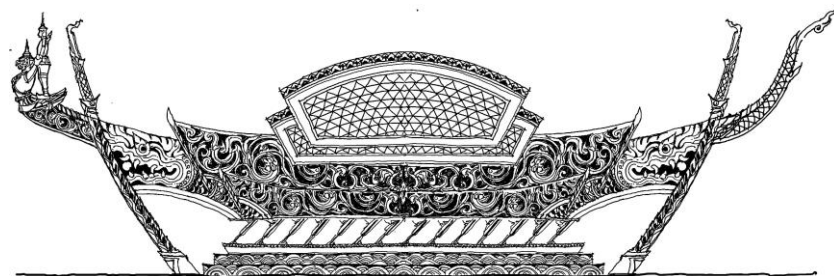
ภาพที่ 18 ภาพร่างแบบลดทอนประกอบอาคาร : เรือพระที่นั่งอนันตนาคราช

3.3 เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์

ภาพที่ 19 ภาพร่างแบบลดทอนประกอบอาคาร : เรือพระที่นั่งอเนกชาติภุชงค์

3.4 เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ 9

ภาพที่ 20 ภาพร่างแบบลดทอนประกอบอาคาร : เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ รัชกาลที่ 9

บทสรุป

พระราชพิธีกระบวนเรือพยุหยาตราชลมารคเป็นพระราชพิธีที่มีประวัติศาสตร์ต่อเนื่องมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ครั้งสมัยอดีตสืบเนื่องมาตลอดจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในทุกครั้งที่มีการจัดพระราชพิธีนี้ขึ้นในแต่ละครั้งนั้น ก็จะได้รับ ความสนใจจากทั้งประชาชนชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก การจัดทำโครงการพิพิธภัณฑ์กระบวน พยุหยาตราชลมารคขึ้นเพื่อต่อบัณฑิตผู้ประสงค์ดังที่กล่าวไว้ที่บทนำแล้วนั้น ดูจะไม่เป็นการขัดแย้งแต่อย่างใด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงเวลานี้ที่เศรษฐกิจของชาติไทยแข็งแกร่งอยู่ได้ด้วยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติและ เชิงวัฒนธรรม ผนวกกับแผนการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ที่จัดทำขึ้นมาอย่างมีระบบ ก็ยิ่งเป็นการต่อยอดถึงความสำคัญของ โครงการที่สมควรจะเกิดขึ้นเป็นอย่างมาก กอปรกับพิพิธภัณฑ์สถานเรือพระราชพิธีในปัจจุบันนั้น การเข้าถึงเป็นไปได้ ลำบากมาก ด้วยตำแหน่งที่ตั้งที่อยู่ในเขตพื้นที่กองทัพเรือและตั้งอยู่ในเส้นทางของชุมชนผู้อยู่อาศัยในคลองบางกอก น้อยเป็นอุปสรรค เรือพระราชพิธีนั้นมีความวิจิตรงดงามเป็นอย่างมาก แม้มองจากระยะไกลเมื่อเรือพระราชพิธีล่อง อยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยา การเข้าชมเรือพระราชพิธีในระยะที่ใกล้ขึ้นภายใต้การดูแลในพิพิธภัณฑ์นั้น นอกจากจะเปิด โอกาสให้ผู้สนใจเข้าชมได้อย่างใกล้ชิดทั้งในแง่ความสุนทรีย์และในแง่องค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์แล้วนั้น การดูแล เรือพระราชพิธีภายใต้ระบบการจัดการแบบพิพิธภัณฑ์ที่สมบูรณ์จะทำให้เรือพระราชพิธีคงสภาพอยู่ได้นานมาก ขึ้น เนื่องด้วยเรือพระราชพิธีนั้นยังคงมีการนำมาใช้งานอยู่ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการใช้งานนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยง มิได้ แต่การเก็บรักษาและทำนุบำรุงในสถานที่ที่เหมาะสมแก่การซ่อมแซม ดูแลรักษา จะช่วยยืดอายุการซ่อมบำรุงเรือ พระราชพิธีให้นานครั้งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

แผนปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาบริเวณราชนาวิสิมสร. (2544).

ศูนย์บริการวิชาการและวิจัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, แผนปฏิบัติการอนุรักษ์และ พัฒนาบริเวณราชนาวิสิมสร.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, โครงการ การสร้างสรรค์เอกลักษณ์สถาปัตยกรรมไทยสมัยใหม่ การก่อรูปทาง สถาปัตยกรรม. (2558).

สมคิด จิระทัศน์กุล, อภิธานศัพท์ช่างสถาปัตยกรรมไทย 1, (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร : 2559).

สมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี พุทธศักราช 2525, กระบวนพยุหยาตราชลมารค.

โครงการออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิง ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมชนเผ่าแอซเทค

Self-defense Jewellery inspired by Aztec's culture

เสริมพร ดวงจินดา¹ และ ยอดขวัญ สวัสดิ์²

Sernporn Duangjinda¹ and Yodkwan Sawatdee²

บทคัดย่อ

การวิจัยและออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิง ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าแอซเทคทั้งเรื่องวิธีการในการปกป้องผืนแผ่นดิน และอาณาเขตของตัวเองไม่ให้ชนเผ่าอื่นมารุกรานได้ รวมถึงความเชื่อและความศรัทธา ในเรื่องการนับถือพระอาทิตย์เป็นเทพเจ้าการบูชาพระอาทิตย์ การนับเวลา และการใช้สัญลักษณ์ในแบบของตัวเอง การดำรงชีวิตต่างๆ ที่ลึกลับและน่าค้นหา ซึ่งเครื่องประดับที่ได้ออกแบบนี้จะเป็นอุปกรณ์เพื่อขอความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยอันตรายต่างๆ และเพื่อป้องกันตัวเองจากภัยอันตรายรอบตัวที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา เพื่อให้ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอารยธรรม วัฒนธรรม พิธีกรรม และการดำรงชีวิตของชนเผ่าแอซเทค รวมถึงลวดลายความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ของชนเผ่าแอซเทค เพื่อออกแบบสร้างเครื่องประดับที่ใช้เป็นอุปกรณ์ในการขอความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยอันตรายสำหรับผู้หญิง กระบวนการวิจัยนั้นได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอารยธรรม วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ สัญลักษณ์และลวดลายของชนเผ่าแอซเทค เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ และศึกษาอุปกรณ์ที่ใช้ในการป้องกันตัวจากภัยอันตรายในปัจจุบัน รวมถึงท่าทางพื้นที่ของร่างกายที่เสี่ยงต่อการถูกจู่โจมได้ง่ายและจำเป็นต้องปกป้องเป็นพิเศษ เพื่อนำมาวิเคราะห์และนำไปใช้ในการออกแบบเครื่องประดับจากกระบวนการดังกล่าวจึงนำสู่การสร้างสรรค์เครื่องประดับเพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ในการขอความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยอันตรายสำหรับผู้หญิง โดยนำสัญลักษณ์ ลวดลายต่างๆ ของชนเผ่าแอซเทคมาตัดทอนและประยุกต์ใช้ในการออกแบบ ซึ่งการสร้างเครื่องประดับในชุดนี้มีจำนวนทั้งหมด 4 ชิ้น ประกอบด้วย สร้อยคอ เข็มกลัด กำไลข้อมือ และต่างหู โดยใช้วัสดุโลหะประเภทเงินผสมผสมผสานกับเทคนิคการลงสียาเย็นในส่วนของลวดลายเครื่องประดับ และเน้นเขียนในส่วนของเครื่องประดับที่ต้องการความยืดหยุ่นในขณะใช้งาน ซึ่งเครื่องประดับชุดนี้จะทำให้ผู้ที่สวมใส่มีความมั่นใจ และสามารถรับมือกับสถานการณ์อันตรายที่ไม่คาดคิดได้อย่างทันท่วงที

คำสำคัญ : เครื่องประดับ, วัฒนธรรมแอซเทค, การออกแบบ, แรงบันดาลใจ

¹ ภาควิชาการออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

² ภาควิชาการออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

Abstract

The following jewelry collection is inspired from the culture of Ashtech, a tribe from Africa. The Ashtech tribe is well known for their protective spirit as they never allowed the outsiders to attack their land. Therefore, the spirit of the Ashtech tribe is adapted into a functional jewelry collection, as it is designed to work as the protecting device for women in emergency circumstances.

The civilization and the cultures of the Ashtech tribe in the aspects of their aesthetic and symbols are the major elements of the jewelry collection designing process. The jewelry collection will capture the beauty of the Ashtech tribe's culture along with the protecting function. During the emergency circumstance, the jewelry will be attached to the reachable areas on the body to make it convenient for the usage. The collection is composed with four pieces of jewelry, which are a necklace, a brooch, a bracelets and a pair of earrings. Using silver metal material combined with the enamel technique in the pattern of jewelry And artificial leather in terms of jewelry that needs flexibility while in use. Their functions are to help the victim reach for help and attach color to the criminal in order to make them recognizable. Throughout the designing process, various materials are explored to find the most suitable and effective way of protecting the victim. Moreover, the inspiration from the Ashtech tribe is aiming to create the bravery spirit to the victim whenever and wherever they experience the unexpected situation.

Keyword : Jewelry, Aztec culture, Design, Inspiration

บทนำ

ภัยอันตรายสามารถเกิดขึ้นได้รอบตัวเรา โดยเฉพาะภัยที่เกิดขึ้นกับผู้หญิง เพราะผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ตกใจง่าย และด้วยสรีระร่างกายที่บอบบางและอ่อนแอกว่าผู้ชาย จึงเป็นเป้าหมายของมิจฉาชีพ ไม่ว่าจะเป็นลักทรัพย์ ฉกชิงวิ่งราว ลวนลาม หรือแม้กระทั่งการฆ่าข่มขืน ซึ่งเหยื่อเกือบร้อยละเก้าสิบเป็นผู้หญิงทั้งสิ้น ผู้หญิงในยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องหาอุปกรณ์เพื่อป้องกันตัวเอง เพื่อความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งในการป้องกันตัวนั้นมีมากมายหลายวิธีที่ทำให้ ตัวเองพ้นจากภัยอันตรายนั้นได้ อาจจะมีขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสถานที่เกิดเหตุด้วย ไม่ว่าจะเป็นการปกป้องร่างกายตัวเอง ปกป้องทรัพย์สิน หรือแม้กระทั่งการปกป้องพื้นที่ที่เสี่ยงต่อการเกิดภัยอันตราย เช่นเดียวกับลักษณะของการปกป้อง ป้องกันอาณาเขตของชนเผ่าแอสเทคซึ่งเป็นชนเผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่บริเวณตอนกลางของเม็กซิโกในปัจจุบัน ที่มีความรักและหวงแหนเขตแดนแผ่นดินของตนเองมาก โดยไม่ยินยอมให้ชนเผ่าอื่นลุกล้ำเข้ามาได้³ จนกลายเป็นที่รับรู้โดยทั่วไปกันของชนเผ่าในบริเวณใกล้เคียงในเรื่องของการป้องกันอาณาเขตที่แผ่ไปด้วยวิธีการที่โหดร้าย และสร้างความหวาดกลัวให้กับชนเผ่าอื่นในบริเวณโดยรอบ เพราะคนที่ลุกล้ำเข้ามาในพื้นที่ จะกลายเป็นเครื่องสังเวญชายัญให้แก่เทพเจ้า ซึ่งชาวแอสเทคมีความเชื่อและศรัทธาในเทพเจ้า และนับถือพระอาทิตย์เป็นเสมือนเทพเจ้า ชาวแอสเทคมีพิธีกรรมที่แสดงออกในเรื่องความเชื่อ ความศรัทธาในเทพเจ้ามากมายหลาย

³ ฟ้าอารยธรรมโบราณที่น่าสะพรึงกลัวของโลก (ฉบับปรับปรุง), สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2559, เข้าถึงได้จาก

<http://writer.dekd.com/cammy/story/viewlongc.php?id=486572&chapter=434>

พิธีกรรม แต่หนึ่งในนั้นคือพิธีบูชาญซึ่งต้องนำมนุษย์มาเป็นเครื่องสังเวยให้กับเทพเจ้าพระอาทิตย์⁴ โดยมีความเชื่อว่า ดวงอาทิตย์ดับสูญลงทุก ๆ ค่ำคืน จึงต้องการทำพิธีเพื่อปลุกพระอาทิตย์ขึ้นมาอีกครั้งในเช้าวันใหม่ จึงเรียกพิธีกรรมนี้ว่าพิธีบูชาญเพื่อบวงสรวงแก่พระอาทิตย์ และพิธีกรรมนี้ต้องใช้เลือดและวิญญาณของมนุษย์เท่านั้น ส่วนมนุษย์ที่นำมาบูชาญส่วนใหญ่ จะเป็นเชลยที่จับมาได้จากการรุกรานพื้นที่ ซึ่งผู้ที่ถูกจับมาเป็นเชลยจะไม่มีวิธีการหรือช่องทางในการหนีรอดไปได้แม้แต่คนเดียว จึงจำเป็นต้องกลายมาเป็นเครื่องสังเวยให้กับเผ่าแอซเทค⁵ แต่ในความโหดร้ายก็แฝงไปด้วยวัฒนธรรมอันสวยงามในเรื่องของการแต่งตัวและการใส่เครื่องประดับ โดยเฉพาะหัวหน้าเผ่าที่มักจะนิยมใส่เครื่องประดับที่อลังการเพื่อแสดงถึงพลังอำนาจ โดยจะเน้นการใส่เครื่องประดับ เงิน ทองและหินเทอร์ควอยซ์ที่ชาวเผ่าแอซเทคเชื่อว่าเป็นหินแห่งตำนานเป็นสัญลักษณ์แห่งความรุ่งเรือง จึงนิยมนำมาประดับตกแต่งเครื่องประดับ และใส่เมื่อประกอบพิธีต่างๆที่สำคัญของชนเผ่า นอกจากสัญลักษณ์ของการใส่เครื่องประดับแล้ว ยังมีสัญลักษณ์ของการนับเวลาในรูปแบบของตนเอง โดยนับตามการเคลื่อนไหวของพระอาทิตย์ที่ชาวแอซเทคนับถือเป็นเทพเจ้า โดยมีสัญลักษณ์ต่างๆที่ซ่อนอยู่ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่เข้าใจกันระหว่างคนในเผ่า

การออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิง ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าแอซเทคทั้งเรื่องวิธีการในการปกป้องผืนแผ่นดิน และอาณาเขตของตัวเองไม่ให้ชนเผ่าอื่นมารุกรานได้รวมถึงความเชื่อและความศรัทธา ในเรื่องการนับถือพระอาทิตย์เป็นเทพเจ้าการบูชาญพระอาทิตย์ การนับเวลา และการใช้สัญลักษณ์ในแบบของตัวเอง รวมถึงการดำรงชีวิตต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งและน่าค้นหา จึงทำให้ข้าพเจ้าสนใจที่จะทำเครื่องประดับที่สามารถใช้เป็นที่อุปกรรมเพื่อขอความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยอันตรายต่าง ๆ และเพื่อป้องกันตัวเองจากภัยอันตรายรอบตัว ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา เพื่อให้ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดยเลือกใช้สัญลักษณ์และที่มาของชนเผ่าแอซเทคในการสร้างเครื่องประดับในครั้งนี้ เพื่อให้ผู้ที่สวมใส่รู้สึกเข้าถึงและเข้าใจถึงเรื่องราวของการปกป้องการป้องกันอันตรายอย่างแท้จริง ซึ่งเครื่องประดับชุดนี้สามารถใช้ขอความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยอันตรายต่างๆโดยการบีบ หรือกระแทกเครื่องประดับใส่ตัวคนร้ายเพื่อให้ผู้ที่บรรจุอยู่ภายในเครื่องประดับกระจายตัวออกมาเลอะตัวคนร้ายได้ ซึ่งสิ่งที่เลอะออกมานั้นสามารถใช้เป็นหลักฐานในการระบุตัวคนร้ายหรือนำสู่กระบวนการจับกุมต่อไป รวมถึงกระบวนการวิเคราะห์ลวดลายสัญลักษณ์ต่างๆที่มีความหมายของชาวแอซเทค นำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องประดับเพื่อให้ผู้สวมใส่รับรู้และเข้าใจถึงวัฒนธรรม ลวดลายสัญลักษณ์ของชาวแอซเทคอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาอารยธรรม วัฒนธรรม พิธีกรรม และการดำรงชีวิตของชนเผ่าแอซเทค รวมถึงลวดลายความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆของชนเผ่าแอซเทค
2. เพื่อศึกษาอุปกรรมเพื่อใช้ขอความช่วยเหลือแบบพกพาสำหรับผู้หญิง และทำทางการป้องกันตัวเมื่อเกิดภัยอันตรายฉุกเฉิน
3. เพื่อวิเคราะห์ลวดลายความหมายสัญลักษณ์ต่างๆ ของชนเผ่าแอซเทคที่นำมาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบเครื่องประดับที่มาจากวัฒนธรรม ลวดลายและเรื่องราวจากชนเผ่าแอซเทค

⁴ จิราภรณ์ พิริยะเสมวรงค์, เหตุการณ์สังเวยครั้งยิ่งใหญ่ของชนเผ่าแอซเทค, สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2559, เข้าถึงได้จาก

[dhttp://worldcivil14.blogspot.com/2014/09/aztecs.html?m=1](http://worldcivil14.blogspot.com/2014/09/aztecs.html?m=1)

⁵ ชาวแอซเทค, สืบค้นเมื่อ 24 ธันวาคม 2559, เข้าถึงได้จาก

http://www.myfirstbrain.com/student_view.aspx?ID=1449

4. เพื่อออกแบบและสร้างเครื่องประดับที่ใช้เป็นอุปกรณ์ในการขอความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยอันตราย สำหรับผู้หญิงโดยมีที่มาจากวัฒนธรรม ลวดลาย และเรื่องราวจากชนเผ่าแอซเทค

วิธีดำเนินการวิจัย

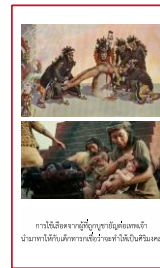
1. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอารยธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ การดำรงชีวิต สัญลักษณ์และลวดลายของชนเผ่าแอซเทค เพื่อนำมาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ
2. ศึกษาเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ป้องกันตัวจากภัยอันตรายในยุคสมัยปัจจุบัน รวมถึงท่าทางพื้นที่ในร่างกายที่มักเกิดอันตรายได้ง่าย และจำเป็นต้องปกป้องเป็นพิเศษเพื่อนำมาวิเคราะห์ และนำไปใช้ในการออกแบบเครื่องประดับ
3. ศึกษาวัสดุ เทคนิคและวิธีการทำเครื่องประดับโดยอ้างอิงจากเครื่องประดับเดิมที่มีความเชื่อ ความหมายในแบบฉบับของชนเผ่าแอซเทค เพื่อนำมาสร้างเป็นเครื่องประดับที่ใช้ได้ในปัจจุบันแต่ยังคงเรื่องราว และกลิ่นอายความเป็นเผ่าแอซเทค
4. สรุปและวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาทั้งหมดเพื่อนำไปสู่ขบวนการออกแบบได้ที่มีคุณภาพที่ได้ผ่านการวิเคราะห์มาแล้ว
5. ออกแบบและเขียนแบบเครื่องประดับแบบ 2 มิติ และ 3 มิติ
6. ทดลองสร้างแบบจำลองเพื่อเพื่อหาข้อบกพร่อง และดำเนินการแก้ไขต่อไปก่อนการผลิตจริง
7. สร้างเครื่องประดับที่ได้ปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาดที่ได้จากการทำแบบจำลองแล้ว

ผลการวิจัย

1. วิเคราะห์สัญลักษณ์และลวดลายของชนเผ่าแอซเทคสู่กระบวนการออกแบบ

การใช้สัญลักษณ์จากการสวมใส่เครื่องประดับชาวแอซเทคส่วนมากในการใส่เครื่องประดับของชาวแอซเทคนิยมใส่เครื่องประดับทั้งชนชั้นหัวหน้าเผ่า และชาวบ้านปกติทั่วไปจะแตกต่างกันที่วัสดุของเครื่องประดับ และตำแหน่งในการสวมใส่ เช่น หัวหน้าเผ่าและขุนนาง จะเน้นใส่เครื่องประดับศีรษะ สร้อยคอ ต่างหู หรือหน้ากาก เพื่อเพิ่มบารมีให้กับตนเอง และวัสดุที่นำมาใช้ในเครื่องประดับ ส่วนมากจะเป็นโลหะประเภทเงินและทอง ประดับตกแต่งด้วยหินที่หาได้ในท้องถิ่น คือ หิน ปะการัง และเทอร์ควอยซ์ แต่ถ้าเป็นชาวบ้านทั่วไป จะใส่เครื่องประดับแค่ต่างหู สร้อยคอ หรือกำไลเท่านั้น วัสดุที่นำมาใช้จะคล้ายๆกันคือเป็นวัสดุที่สามารถหาได้จากท้องถิ่น นำมาประยุกต์และดัดแปลงจนกลายเป็นเครื่องประดับที่บ่งบอกถึงสัญลักษณ์ หรือชนชั้นของชาวแอซเทค

การใช้สัญลักษณ์จากการใช้สีของชนเผ่าแอซเทค สำหรับการใช้สีเพื่อสื่อถึงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของชาวแอซเทคพบว่ามีการใช้สี อยู่ 3 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การใช้สีทาดูแสดงถึงคนที่ถูกจับมาเป็นเชลย เพื่อใช้ในการบูชายัญเทพเจ้า โดยทาดูแบบไม่มีลวดลาย 2) การใช้เลือกจากผู้ที่ถูกบูชายัญต่อเทพเจ้า นำมาทาดูให้กับเด็กทารก เชื่อว่าจะทำให้เป็นสิริมงคล และ 3) การใช้สีทาดูให้เป็นลวดลายต่าง ๆ แสดงถึงความมีอำนาจและระดับชนชั้นของหัวหน้าเผ่าและขุนนาง ซึ่งเป็นแนวทางการออกแบบที่เลือกมาใช้ในการออกแบบเครื่องประดับในครั้งนี้

ภาพที่ 1 การใช้เครื่องประดับของชาวแอซเทค
ที่มา : <http://www.komkid.com/feature/attachment/aztectem>

ภาพที่ 2 การใช้สิ่งในเชิงสัญลักษณ์ต่างๆของชาวแอซเทค
ที่มา : <http://www.komkid.com/feature/attachment/aztectem>

การใช้สัญลักษณ์ของรูปทรงเรขาคณิตลวดลายของชนเผ่าแอซเทคชนเผ่าแอซเทคมีการใช้สัญลักษณ์ของรูปทรงเรขาคณิตเป็นลวดลายในเชิงสัญลักษณ์ที่ส่วนมากเป็นการใช้สัญลักษณ์จากสัตว์ ซึ่งสังเกตได้จากรูปปั้นหรือการถ่ายทอดออกมาจากงานศิลปะของชาวแอซเทค ซึ่งลวดลายเรขาคณิตนั้นได้รับความนิยมในการนำมาดัดแปลงและประยุกต์ใช้จนถึงปัจจุบัน ตามที่เราพบเห็นตามเครื่องประดับชนเผ่าแฟชั่นในปัจจุบัน หรือแม้กระทั่งการนำมาทำเป็นลายสักก็ได้รับความนิยมเช่นกัน ดังนั้นลายชนเผ่าแอซเทคที่เป็นรูปแบบของเรขาคณิตนั้น จึงเป็นรูปแบบที่เหมาะสมในการนำมาต่อยอดสู่แนวคิดในกระบวนการออกแบบเครื่องประดับต่อไป

การใช้สัญลักษณ์ในเชิงการต่อสู้ป้องกันตัวของชนเผ่าแอซเทคการต่อสู้เพื่อปกป้องหรือป้องกันตัวเองของชนเผ่าแอซเทคนั้นเป็นการต่อสู้เพื่อปกป้องผืนแผ่นดินไม่ให้ใครมาลุกลานหรือแย่งชิงไปได้ เนื่องจาก ชาวแอซเทคเป็นชนเผ่าที่หวงแหนเขตแดนแผ่นดินของตัวเองมาก จนกลายเป็นที่รับรู้ชานานนามกันมาเป็นชนเผ่าที่มีความโหดร้าย เรื่องการป้องกันตัวเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวแอซเทคก็มีวิธีการปกป้องอาณาเขตของตนเองหลากหลายวิธี เช่นเดียวกับ การปกป้องตัวเองจากภัยอันตรายต่างๆในปัจจุบันที่สามารถทำได้หลายวิธี เช่นการต่อสู้เพื่อเอาตัวรอด หรือแม้กระทั่งการใช้อุปกรณ์เพื่อขอความช่วยเหลือในยามฉุกเฉิน ซึ่งเป็นวิธีที่เหมาะสมกับผู้หญิงในยุคปัจจุบันเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 3 ศิลปะจากรูปทรงเรขาคณิต
ที่มา : <http://www.gypzyworld.com/article/view/535>

ภาพที่ 4 การต่อสู้เพื่อปกป้องอาณาเขต
ที่มา : <https://washingtonera.tumblr.com>

2. วิเคราะห์และออกแบบเครื่องประดับ

การออกแบบเครื่องประดับได้แนวคิดมาจากรูปทรง ลวดลายบนเครื่องประดับศิระของหัวหน้าชนเผ่า นำมาเป็นส่วนประกอบชิ้นงาน ซึ่งใช้วัสดุหนังเทียมแทนการสวมใส่เสื้อผ้าของบุคคลในยุคนั้น ไม่ว่าจะ เป็นหัวหน้าเผ่าหรือชาวบ้าน โดยใช้วิธีการซ้อนทับของผ้าซึ่งเป็นส่วนประกอบอ้างอิงมาจากเครื่องประดับศิระของหัวหน้าชนเผ่าที่ใช้ขนนกเรียงซ้อนกันเพื่อบ่งบอกถึงควมมีอำนาจ โดยลายที่ได้นั้นได้จากการตัดทอนลวดลายของ Aztec Calendar โดยใช้เทคนิคการกัดลาย การฉลุลาย และการลงสียาเย็นตามที่ได้จากการวิเคราะห์สีที่นิยมใช้กัน ในชนเผ่าแอซเทค

ภาพที่ 5 การตัดทอนลวดลายจากสัญลักษณ์ของเผ่าแอซเทค

ที่มา : <http://www.histomin.com/linepeg/pgpegamericas75.htm>

การสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับที่ได้จากการวิเคราะห์แนวทางในการออกแบบและได้เลือกใช้สัญลักษณ์ในการออกแบบทั้ง 4 ลักษณะที่ได้วิเคราะห์มานั้นเป็นแนวทางในการออกแบบที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับลักษณะการต่อสู้ในปัจจุบัน ลักษณะการป้องกันตัวท่าทางการป้องกันตัวในรูปแบบต่างๆ รวมถึงความนิยมในการใส่เครื่องประดับลวดลายชนเผ่าในปัจจุบันที่นิยมใช้เรขาคณิตมาประยุกต์ใช้ และสอดคล้องกับการใช้เครื่องประดับอันทรงพลังของหัวหน้าเผ่าที่เป็นเครื่องประดับศิระ โดยลวดลายในเครื่องประดับของหัวหน้าเผ่าจะเน้น และตัดทอนรูปทรงที่เป็นรูปทรงเรขาคณิตมาประยุกต์ใช้ในงานออกแบบเครื่องประดับ โดยการวิเคราะห์ทั้งลวดลาย และความหมายของเครื่องลวดลาย และเครื่องประดับ จึงสามารถนำสู่กระบวนการออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิงที่ได้แรงบันดาลใจจากวัฒนธรรมชนเผ่าแอซเทค โดยผ่านกระบวนการทดลองต่างๆ ทั้งกระบวนการทดลองในเรื่องของสี และการทดลองในเรื่องของวัสดุที่นำมาใช้ และเทคนิคในการสร้างสรรค์เครื่องประดับ เช่นการฉลุลาย การกัดลาย การลงสีบนโลหะ หรือแม้กระทั่งเทคนิคในการใช้เครื่องประดับเพื่อเป็นอุปกรณ์ป้องกันตัวโดยใช้เทคนิคการปะทะ การบีบ เพื่อให้สีที่บรรจุอยู่ด้านในสามารถกระจายออกมาเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ในการขอความช่วยเหลือ และเป็นเทคนิคการใช้เครื่องประดับที่ทำให้สีด้านในกระจายตัวออกมาได้ดี แต่ยังคงรูปร่างลักษณะของเครื่องประดับไว้เหมือนเดิม

ภาพที่ 6 ลักษณะการต่อสู้ป้องกันตัวในปัจจุบัน
ที่มา : <https://dinamite1016.wordpress.com>
/แหล่งเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้-เนื้อหา/

ภาพที่ 7 เครื่องประดับลายชนเผ่าในปัจจุบัน
ที่มา : <https://www.notonthehighstreet.com/lovethelinks/product/aztec-design>

3. การสร้างเครื่องประดับ

การออกแบบเครื่องประดับแบบ 2 มิติ กระบวนการออกแบบสร้างสรรค์โดยการร่างแบบ 2 มิติ โดยการออกแบบชิ้นงานตามแนวทางที่ได้จากการวิเคราะห์สัญลักษณ์ และลวดลายของชนเผ่าแอซเทคสู่กระบวนการออกแบบ คือการใช้สีเพื่อขอความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ ทดลองทั้งเรื่องประเภทของสี ปริมาณของสีและการกระจายตัวของสีที่ เหมาะสมกับการนำไปประยุกต์ใช้กับงานออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ในการขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิง โดยได้มีการออกแบบเครื่องประดับแบบ 2 มิติดังนี้

ภาพที่ 8 สร้อยคอ
ที่มา : เสริมพร ดวงจินดา

ภาพที่ 9 เข็มกลัด
ที่มา : เสริมพร ดวงจินดา

ภาพที่ 10 กำไลข้อมือ
ที่มา : เสริมพร ดวงจินดา

แนวความคิดในการออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิงที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าแอซเทคนั้น เป็นเครื่องประดับที่สามารถถอดออกแยกจากกันได้ทุกชิ้น ซึ่งจะสามารถใช้งานได้สะดวกสบาย และสามารถดึงออกมาใช้งานได้อย่างทันท่วงที ซึ่งลักษณะการใช้งานคือดึงออกมาเพื่อใช้ในการกระแทกหรือป้องกันตัวเมื่อคนร้ายเข้ามาในระยะประชิด สีที่อยู่ด้านในจะกระจายออกมาเลอะตัวคนร้ายได้

ผลงานออกแบบเครื่องประดับ

ผลงานเครื่องประดับชิ้นที่ 1 สร้อยคอ ลักษณะของสร้อยคอที่มีจี๊แยกออกมาและสามารถดึงออกมาใช้งานได้เมื่อเกิดการฉุกฉิน เช่น มีคนร้ายเข้ามาประชิดตัว ซึ่งผู้สวมใส่สามารถดึงจี๊ที่เป็นแม่เหล็กแยกออกจากตัวสร้อย เพื่อนำมากระแทกและปะทะกับตัวคนร้ายได้ โดยสีด้านในจะกระจายออกมาเลอะตัวคนร้าย

ภาพที่ 11 ผลงานเครื่องประดับชั้นที่ 1 สร้อยคอ
ที่มา : เสริมพร ดวงจินดา

ผลงานเครื่องประดับชั้นที่ 2 เข็มกลัด ลักษณะของเข็มกลัดที่เป็นแม่เหล็ก สามารถดึงออกมาปะทะกับตัวคนร้ายได้โดยใช้แรงกระแทกเพื่อให้สีด้านในกระจายออกมาและตัวคนร้าย

ภาพที่ 12 ผลงานเครื่องประดับชั้นที่ 2 เข็มกลัด
ที่มา : เสริมพร ดวงจินดา

ผลงานเครื่องประดับชั้นที่ 3 กำไลข้อมือ ลักษณะของกำไลข้อมือที่สามารถใช้เป็นอุปกรณ์ขอความช่วยเหลือได้ โดยตัวกำไลสามารถถอดแยกออกจากกันเพื่อนำมาใช้งานได้ หรือจะสามารถใช้งานโดยใช้แรงกระแทกจากผู้สวมใส่เลยก็ได้ ซึ่งภายในกำไลข้อมือนั้นบรรจุสีเรืองแสงไว้ด้านใน เมื่อเวลาได้รับแรงปะทะสีที่อยู่ด้านในจะกระจายออกมาและตัวคนร้ายได้

ภาพที่ 13 ผลงานออกแบบเครื่องประดับชั้นที่ 3 กำไลข้อมือ
ที่มา : เสริมพร ดวงจินดา

ผลงานออกแบบเครื่องประดับชั้นที่ 4 ต่างหู ลักษณะของต่างหูที่เป็นแบบหนีบสามารถดึงออกมาใช้งานได้อย่างสะดวก เมื่อเกิดเหตุอันตรายต่างๆ ซึ่งต่างหูจะมีส่วนที่บรรจุสีเรืองแสงไว้ภายใน และสามารถดึงออกมาบีบใส่คนร้ายได้

ภาพที่ 14 ผลงานออกแบบเครื่องประดับชั้นที่ 4 ต่างหู
ที่มา : เสริมพร ดวงจินดา

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบเสื้อที่เคลือบสีเรืองแสงจากการใช้เครื่องประดับป้องกันตัวจากคนร้าย

สีที่เคลือบเสื้อคนร้ายทันที สามารถมองเห็นได้ชัดเจน 90 %	สีที่เคลือบเสื้อคนร้ายเมื่อปิด ออกบางส่วน สามารถมองเห็น ได้ 50%	สีที่เคลือบเสื้อคนร้ายเมื่อล่าง ออกด้วยน้ำ สามารถมองเห็น ได้ 30%	สีที่ซึมจากเสื้อผ้าสู่วิวหน้า คนร้าย สามารถมองเห็นได้ 20%

บทสรุป

การวิจัยและออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิง ที่ได้แรงบันดาลใจมาจากวัฒนธรรมของชนเผ่าแอซเทค ทั้งเรื่องวิธีการในการปกป้องผืนแผ่นดิน และอาณาเขตของตัวเองไม่ให้ชนเผ่าอื่นมารุกรานได้ รวมถึงความเชื่อและความศรัทธา ในเรื่องการนับถือพระอาทิตย์เป็นเทพเจ้าการบูชาพระอาทิตย์ การนับเวลา และการใช้สัญลักษณ์ในแบบของตัวเอง รวมถึงการดำรงชีวิตต่าง ๆ ที่ลึกลับและน่าค้นหา ซึ่งเครื่องประดับที่ได้ ออกแบบนี้จะเป็นอุปกรณ์เพื่อขอความช่วยเหลือเมื่อเกิดภัยอันตรายต่าง ๆ และเพื่อป้องกันตัวเองจากภัยอันตรายรอบตัว ที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา เพื่อให้ปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน

โดยเลือกใช้สัญลักษณ์การนับเวลาซึ่งเป็นสัญลักษณ์สำคัญในพิธีการบูชาของชาวแอซเทค และการวิเคราะห์ตัดทอนส่วนเครื่องประดับศีรษะของหัวหน้าเผ่า โดยเป็นการตัดทอนลดทอนเป็นลดทอนเรขาคณิตที่สอดคล้องกับการนำรูปทรงเรขาคณิตมาทำเป็นรูปปั้นในสมัยของชาวแอซเทค เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการ ออกแบบ และมีการวิเคราะห์กระบวนการใช้สีในการขอความช่วยเหลือ เพื่อเป็นการระบุตัวคนร้ายที่ก่อเหตุ นำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องประดับในครั้งนี้เพื่อใช้สัญลักษณ์ในเรื่องของสีเพื่อเป็นการขอความช่วยเหลือ จะทำให้ผู้ที่สวมใส่รู้สึกเข้าถึง และเข้าใจถึงเรื่องราวของการปกป้องการป้องกันอันตรายอย่างแท้จริง รวมถึงลดทอนสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่มีความหมายของชาวแอซเทคนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบเครื่องประดับเพื่อใช้ในการขอความช่วยเหลือ และสามารถป้องกันตัวจากภัยอันตรายได้

อภิปรายผล

อภิปรายผลจากการวิเคราะห์และทดลองแนวทางในการออกแบบ แนวทางในการขอความช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆของชาวแอสเทค และการใช้อุปกรณ์เพื่อขอความช่วยเหลือสำหรับผู้หญิงในปัจจุบัน เช่นการใช้เสียงเพื่อขอความช่วยเหลือ การใช้สีเพื่อขอความช่วยเหลือ การใช้สีเพื่อขอความช่วยเหลือ หรือแม้กระทั่งเทคนิคในการต่อสู้ป้องกันตัวเมื่อเกิดภัยอันตรายในยามฉุกเฉิน จากการวิเคราะห์และทดลองจึงได้เลือกแนวทางการใช้สีเพื่อขอความช่วยเหลือซึ่งเป็นแนวทางการขอความช่วยเหลือหรือการป้องกันตัวในระดับ 1 ที่ไม่ทำให้ผู้ใช้งานและผู้คนรอบข้างบาดเจ็บหรือเดือดร้อนจากการใช้งาน เป็นการขอความช่วยเหลือหรือป้องกันตัวที่ทำให้คนร้ายตกใจ และยังเป็นอุปกรณ์ที่สามารถระบุตัวคนร้ายที่ก่อเหตุได้เมื่อคนร้ายหลบหนีซึ่งสอดคล้องกับการระบุตัวคนร้ายของชนเผ่า แอสเทคที่บุกรุกเข้ามาในพื้นที่เพื่อจับมาเป็นเชลย สังเกตในการบูชาัญตามความเชื่อและพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ของชนเผ่าแอสเทค โดยมีการทดลองวัสดุที่หลากหลายเพื่อเปรียบเทียบลักษณะในการใช้งานทั้งสมบัติของวัสดุ ข้อดี ข้อเสีย เพื่อนำมาวิเคราะห์หาวัสดุที่เหมาะสมในการผลิตชิ้นงานเครื่องประดับ โดยสมบัติของวัสดุ คือต้องยืดหยุ่น สามารถบีบหรือปะทะ กระแทกได้แต่สามารถคืนรูปทรงเดิมได้ เนื่องจากเครื่องประดับจะต้องบรรจุสีเรืองเรืองแสงไว้ภายในเพื่อใช้ในการปะทะใส่ตัวคนร้ายเมื่อเกิดสถานการณ์ฉุกเฉินและสามารถใช้เครื่องประดับปะทะใส่ตัวคนร้ายได้การใช้แรงกระแทกหรือแรงบีบเพื่อให้สีเรืองแสงกระจายตัวออกมาเลอะคนร้ายได้

เอกสารอ้างอิง

จิราภรณ์ พิริยะเสมวงษ์. เหตุการณ์สังเวศครั้งยิ่งใหญ่ของชนเผ่าแอสเทค. สืบค้น 24 ธันวาคม 2562, จาก

<http://worldcivil14.blogspot.com/2014/09/aztecs.html?m=1>.

ชาวแอสเทค. สืบค้น 24 ธันวาคม 2562, จาก http://www.myfirstbrain.com/student_view.aspx?ID=1449.

เมธา มาสขาว. อารยชนที่ฉลาดและโหดร้ายความเป็นมาของอาณาจักรแอสเทค. สืบค้น 24 ธันวาคม 2562,

จาก <http://www.oknation.net/blog/talkwithMetha/2011/06/01/entry-2>

ห้าอารยธรรมโบราณที่น่าสะพรึงกลัวของโลก (ฉบับปรับปรุง). สืบค้น 24 ธันวาคม 2562, จาก

<http://writer.dekd.com/cammy/story/viewlongc.php?id=486572&chapter=434>

ศิลปะการป้องกันตัว. สืบค้น 19 มกราคม 2563, จาก

<https://dinamite1016.wordpress.com/แหล่งเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้-เนื้อหา/>

7 เทคนิคป้องกันตัวระยะประชิด. สืบค้น 19 มกราคม 2563, จาก

<https://today.line.me/th/pc/article/จุดและข้อ+7+เทคนิคป้องกันตัวระยะประชิด+สำหรับผู้หญิง+ที่>

แนะนำโดยผู้เชี่ยวชาญ-6Xeq9B

โครงการออกแบบเครื่องประดับเพื่อสะท้อนถึงความงามอันแสนเศร้าของวิถีชีวิตชาวนาไทย สื่อสารผ่านกระบือ

Jewelry Design Project to Reflect the Sorrowful Beauty of a Thai Farmer's Lifestyle by Communicating Through Buffaloes

ชุตีร์ศรี สรีสุข¹ และ รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาวี ศิรินคราภรณ์²

Chutirat Srisuk¹ and Assoc.Prof.Dr.Supavee Sirinkraporn²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสะท้อนให้คนในสังคมปัจจุบันตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชนบทที่มีความสุข ความผูกพัน ความอบอุ่น อันมีรากฐานของคุณธรรมทางจิตใจ และแสดงออกถึงธรรมชาติแห่งการพึ่งพาอาศัย ความโอบอ้อมอารี รวมทั้งความผูกพันระหว่างมนุษย์กับสัตว์

โดยกระบวนการในการวิจัยมีขั้นตอนการเก็บข้อมูลจากการค้นคว้าเชิงเนื้อหา และการลงพื้นที่สำรวจการใช้ควายทำนาของโรงเรียนกาศรภสิวิทย์ จังหวัดสระแก้ว และพื้นที่การใช้เครื่องจักรทำนาของ จังหวัดปทุมธานี เพื่อสรุปหาความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตชาวนากับควาย และชาวนากับเครื่องจักร ที่สามารถสื่อให้เห็นถึงความผูกพัน การเอื้ออารีต่อกัน การอยู่ร่วมกันพึ่งพาอาศัยกันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ และวิถีชีวิตที่ถูกแทนที่ จากนั้นวิเคราะห์ผลงาน ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ เพื่อศึกษาวิธีการถ่ายทอดอารมณ์ และแสดงความรู้สึกผ่านองค์ประกอบศิลป์ โดยเนื้อหาสาระดังกล่าว จะนำมาเป็นแนวทาง เพื่อพัฒนาการออกแบบต่อไป แนวความคิดในการออกแบบครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คำสำคัญคือ “เปิดเผยสาระสำคัญอย่างโจ่งแจ้ง” โดยได้ทำการออกแบบร่าง และทดลองวัสดุส่วนต่างๆ ของควายมาเป็นวัสดุสร้างสรรค์ และการใช้ส่วนของร่างกายสัตว์ที่เหลือจากการถูกฆ่าจากโรงฆ่าสัตว์อาทิ เขา หนัง กระดูก ด้วยเทคนิคต่างๆ ซึ่งผลสรุปที่ได้ นอกเหนือจากความต้องการแสดงออกถึงความงามอันโศกเศร้าของวิถีชนบทไทย ยังต้องคำนึงถึงส่วนต่างๆจากควายที่จำเป็นต้องผลิตขึ้นด้วยวิธีการสร้างให้มีน้ำหนักเบา เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในน้ำหนักของชิ้นงานเครื่องประดับ และสอดคล้องกับสรีระของมนุษย์

คำสำคัญ : เครื่องประดับ, วิถีชีวิตชาวนาไทย, กระบือ

¹ ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10200 ประเทศไทย
Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.

² “เรื่องเดียวกัน”

Abstract

The purpose of this research was to reflect people in today's society to realize the change of a happy rural lifestyle, attachment, warmth based on mental morality, and to demonstrate the nature of interdependence and generosity including the commitments between humans and animals.

The research process consisted of data collection from content research and field survey of the use of buffaloes in Kasorn Kasiwit School in Sa Kaeo and the use of agricultural machinery in Pathum Thani in order to summarize the relationship between the lifestyle of farmers and buffalo and between the farmers and the machinery that can convey the relationship, mutual relations, coexistence between humans and animals as well as the lifestyle that has been replaced. After that, artistic works related to animals will be analyzed to study how to convey emotions and express sensations through artistic elements.

The aforementioned content will be used as a guideline for further design development. In this design concept, the researcher used the key word as "Obviously reveal the subject matter" by sketching and designing materials from buffalos, and using body parts that are left from the slaughterhouses such as horns, leather and bones by various techniques. In addition to the beautiful sorrow of Thai rural life, it is important that we need to consider making lightweight jewelry from buffalo parts and suitability for human physical appearances.

Keywords : Jewelry, Thai Farmer's Lifestyle, Buffaloes

บทนำ

อาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของคนไทยมาเป็นเวลาช้านาน เนื่องจากภูมิประเทศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และภูมิอากาศเอื้ออำนวย³ อาชีพหลักของคนไทยคือการทำนา ประกอบกับคนไทยมีการบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก วิธีชีวิตการเพาะปลูกข้าวจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของประเทศ

ในอดีตการทำเกษตรกรรม มีการพึ่งพาแรงงานจากสัตว์มาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 5,000 ปี ควายเป็นสัตว์ที่ชาวนาใช้เป็นแรงงานอย่างดี มีหน้าที่ลากไถ คราดนา ฯลฯ แม้แต่มูลควายก็ใช้เป็นปุ๋ยสำหรับพืชได้ หากพิจารณาวงจรชีวิตและความเป็นอยู่ของควาย จักเห็นได้ว่า ควายเป็นสัตว์ที่มีแต่ให้ ยามมีชีวิตก็ให้แรงงาน เป็นพาหนะเดินทาง เป็นสัตว์เลี้ยงที่ช่วยคลายความเหงา และยังกล่าจจิตใจของชาวนาให้อ่อนโยน ชาวนาในอดีตจึงเลี้ยงควายด้วยความรัก ความผูกพัน และดูแลเป็นเสมือนคนในครอบครัว⁴ ดังจะเห็นได้จาก ประเพณีการทำขวัญควาย เพื่อขอขมาต่อควายที่เคยใช้แรงงานอย่างหนักในฤดูการทำนา โดยเมื่อถึงคราวที่ควายทำงานให้กับชาวนาไม่ไหว ชาวนาก็จะเลี้ยงดูควายจนกว่าจะตายจากกัน วิธีแบบนี้พบเห็นที่ตั้งอยู่บนรากฐานทางจิตใจ อันคำนึงถึงคุณธรรม ศีลธรรม และความเอื้ออาทร⁵ เป็นสำคัญ ควายจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความมั่นคงให้กับชาวนาจนทำให้ควายกลายเป็นสัตว์ที่เป็นเพื่อน และเป็นสัตว์ที่มีบุญคุณกับชาวนาอย่างมาก

ต่อมาเมื่อมีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ระบบทุนนิยมแพร่กระจายออกสู่ชนบท มีการนำเครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องจักรกลมาใช้ในภาคการเกษตร ทำให้ควายถูกแทนที่ด้วยเครื่องจักร เพราะเครื่องจักรเป็นเสมือนเครื่องชีวิตความเจริญ และเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต แม้ว่าความเจริญจากระบบทุนนิยมอาจสร้างความก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจด้วย รถไถนา ปุ๋ยเคมี ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้รับความนิยมเพราะไม่ต้องดูแลรักษาให้ ความสะดวกรวดเร็ว จึงกลายเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงแนวความคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกษตรกรรมของชาวนา จากอาชีพเพื่อเป็นการหล่อเลี้ยงชีวิต หรือการค้าขายระบบชุมชน พัฒนาเป็นสังคมนิยมเกษตรแบบอุตสาหกรรม การเกษตรลักษณะนี้ส่งผลให้วิถีชีวิตชาวนากับควายเปลี่ยนแปลงไป ควายถูกลดบทบาทลง และถูกมองว่าเป็นสิ่งล้าหลัง โดยชาวนาบางคนขายควายหลังฤดูการทำนาเสร็จสิ้น เพราะไม่มีอาหารเพื่อเลี้ยงควาย หรือการขายควายที่ไม่สามารถทำงานได้ เนื่องจากมีอายุมาก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็ส่งผลต่อพื้นฐานด้านจิตใจ เนื่องจากมนุษย์เริ่มมีจิตใจที่แข็งกระด้าง มุ่งหวังต่อสิ่งที่ให้มูลค่ามากกว่าคุณค่า จิตสำนึกถดถอย รวมทั้ง มิได้รับการขัดเกลาทัศนคติที่ดี จากที่เคยได้รับการฝึกฝนให้มีความละเอียดอ่อนและอ่อนโยนจากการเลี้ยงดูสัตว์ ควายในปัจจุบันจึงหลงเหลือสภาพเป็นเพียงสัตว์เลี้ยงเร่ร่อนกลางท้องทุ่งนาที่ถูกชาวนาเลี้ยงเพียงเพื่อให้ได้กำไรสำหรับขายให้กับโรงฆ่าสัตว์ หรือเป็นอาหารของมนุษย์เท่านั้นเอง

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดความรู้สึกโศกเศร้า และเวทนาหาเหตุต่อสัตว์ที่เป็นดังตัวแทนของวิถีชีวิตแบบชนบท เป็นรากฐานด้านจิตใจที่คอยขัดเกลาให้มนุษย์ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความดีงาม คุณธรรม ศีลธรรม และความเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่า ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และเครื่องจักรไม่สามารถยกระดับ

³ บูรพาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, การเกษตรสมัยกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา. เข้าถึงเมื่อ 20 ธันวาคม 2562. เข้าถึงได้จาก

<http://archives.psd.ku.ac.th/kuout/p010.html>

⁴ จรัญ จันทลักษณ์, ควายไทยในระบบไร่นาไทย (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2524).32

⁵ เข็ม พงศ์, ควายไทยสัตว์กตัญญู ผู้กตัญญู (กรุงเทพฯ: บริษัท เลิฟแอนด์ลิฟเฟอร์ส, 2543).97

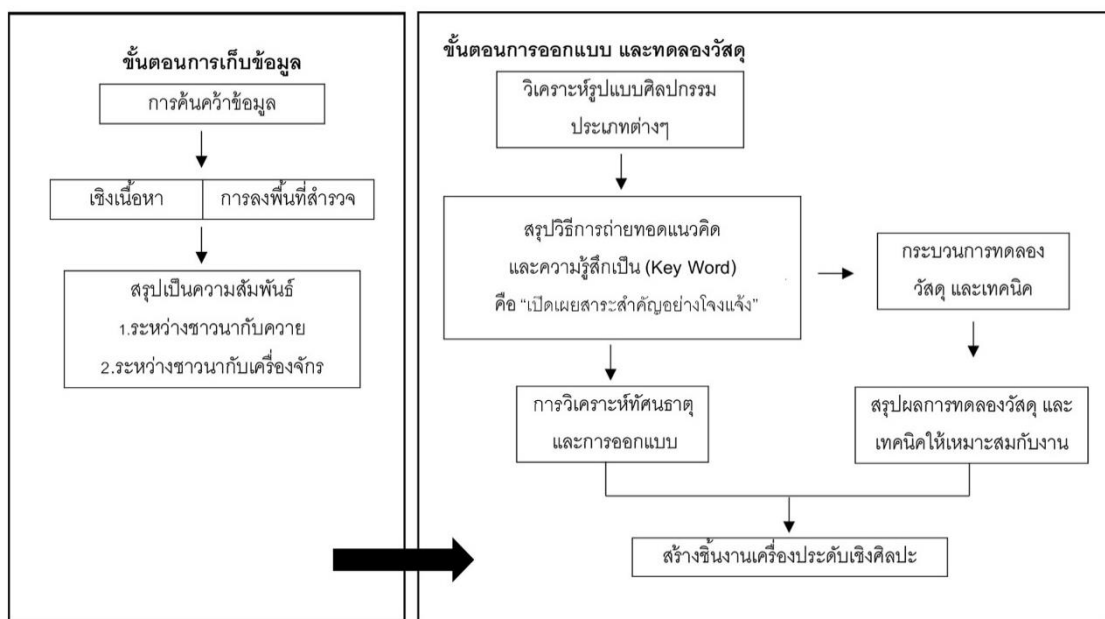
จิตใจมนุษย์ให้สูงขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการสร้างเครื่องประดับเชิงศิลปะ โดยสื่อสารผ่านวัสดุเซรามิกให้สามารถสะท้อนความงามอันแสนเศร้าของวิถีชีวิตชาวนากับควาย เพื่อให้คนในสังคมปัจจุบันได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชนบทที่มีความสุข ความผูกพัน ความอบอุ่น และแสดงออกถึงธรรมชาติแห่งการพึ่งพาอาศัยกันอย่างโอบอ้อมอารีระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ซึ่งถูกเทคโนโลยี และความทันสมัยเข้ามาแทนที่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะโดยสื่อสารผ่านวัสดุเซรามิก แสดงออกถึงความงามอันแสนเศร้าของวิถีชีวิตชาวนาไทยกับควาย

2. เพื่อสะท้อนให้คนในสังคมปัจจุบันตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชนบทที่มีความสุข ความผูกพัน ความอบอุ่น อันมีรากฐานของคุณธรรมทางจิตใจ และแสดงออกถึงธรรมชาติแห่งการพึ่งพาอาศัย ความโอบอ้อมอารี รวมทั้งความผูกพันระหว่างมนุษย์กับสัตว์

วิธีดำเนินการวิจัย

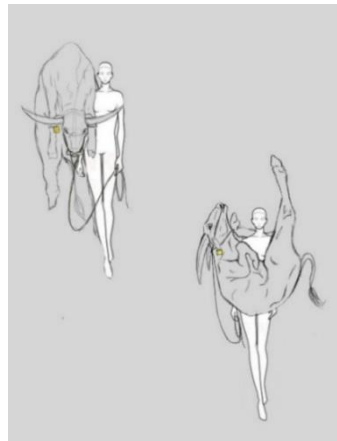

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ทัศนธาตุ และการออกแบบ ได้มีการนำสัตว์ที่คนไทยมีความคุ้นเคย มีหน้าที่หลักที่สำคัญสร้างประโยชน์ให้กับคนไทยมากมายตั้งแต่อดีตอย่าง “ควาย” มาเป็นตัวแทนสำคัญในนำเสนอเรื่องราว ด้วยการ

หยิบยกองค์ความรู้ของ **สามารถ จับใจ** ผู้รู้เรื่ององค์ประกอบศิลปงานประติมากรรม⁶ มาถ่ายทอดแนวคิดอันประกอบไปด้วย ความมีขนาดใหญ่ ท่าทาง และอารมณ์ ซึ่งสรุปเป็นคำสำคัญ(Key Word) ได้คือ “เปิดเผยสาระสำคัญอย่างโจ่งแจ้ง” จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ทัศนธาตุจากควาย เพื่อสร้างสรรค์อย่างสอดคล้องกับสรีระของมนุษย์ อาทิ ส่วนที่มีพลังในการสื่อสาร, แสดงอารมณ์ และเกิดการรับรู้ได้ดี โดยพบว่าการใช้รูปร่าง ท่าทาง ดวงตา และใบหน้าของควาย จักส่งผลต่อการรับรู้ เกิดอารมณ์ และความรู้สึกสะท้อนใจในเนื้อหาเรื่องราวนั้นได้ จึงนำไปสู่การพัฒนาเพื่อการออกแบบร่างเครื่องประดับเชิงศิลปะ

ภาพที่ 2 การออกแบบร่าง

กระบวนการทดลองวัสดุและเทคนิค จากการทำวิเคราะห์สรีระควายในข้างต้น พบว่าทัศนธาตุจากตัวควายเป็นสิ่งสำคัญในการส่งพลัง แสดงอารมณ์ หรือช่วยอธิบายเนื้อหาเรื่องราวนั้นได้ ดังนั้นในการคัดเลือกวัสดุจึงต้องเป็นแนวคิดเดียวกัน เพื่อให้วัสดุเป็นตัวช่วยส่งเสริมอารมณ์ และความรู้สึกให้มากขึ้น และก่อให้เกิดการรับรู้ต่อเหตุการณ์ที่แปรเปลี่ยนไปของวิถีชีวิตชนบท โดยผู้วิจัยได้คัดเลือกวัสดุจากโรงฆ่าสัตว์ที่เกี่ยวข้องกับส่วนร่างกายควายอันประกอบไปด้วย หนัง เขา และกระดูก มาทำการทดลองวัสดุ ด้วยเทคนิคต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องราว และหาความเป็นไปได้ในการสร้างชิ้นงาน

ตารางที่ 1 แสดงผลการทดลองวัสดุ และเทคนิค

วัสดุ	เทคนิค	รูปแบบ	ผลลัพธ์ที่ได้
หนัง	1. ทับ		การทับลายเป็นการทำให้เกิดลายใหม่บนพื้นผิว วัสดุยังคงรูปเดิม น้ำหนักปานกลาง ยืดหยุ่นได้ และมีกลิ่นสัตว์แรง ซึ่งความหมายยังคงเดิม

⁶สามารถ จับใจ, ประติมากรรมกับการสร้างสรรค์ (นครราชสีมา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2559).47

ตารางที่ 1 แสดงผลการทดลองวัสดุ และเทคนิค (ต่อ)

หนัง (ต่อ)	2. กัดผิว		สามารถทำให้รูปทรงมีเกิดขึ้นหดตัว เป็นการทำให้ละลายพื้นผิวให้สีหลุดลอกบางส่วน วัสดุโค้งงอได้ดี มีน้ำหนักปานกลาง และมีกลิ่นสัตว์แรง
	3. ฟอก+ตาก		รูปทรงเกิดการหดตัว เป็นการทำให้ละลายพื้นผิวเดิมให้ใสสะอาด วัสดุยังโค้งงอได้ มีน้ำหนักเบาและมีกลิ่นสัตว์แรง ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป
เขา	1. จัก		การจักแผ่นเรียบเป็นการทำให้ละลายรูปทรงเดิมให้วัสดุน้ำหนักเบา โค้งงอได้ พื้นผิวลื่น และมีกลิ่นสัตว์เบาบาง ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป
	2. ตัดแต่ง		การตัดแต่งเป็นการทำให้ละลายรูปทรงให้มีน้ำหนักเบาขึ้น แต่ไม่ยืดหยุ่น และมีกลิ่นสัตว์เบาบาง ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป
	3. แกะสลัก		การแกะสลักจะยังคงรักษารูปเดิมไว้ เป็นการเพิ่มลวดลายใหม่บนพื้นผิว วัสดุโค้งงอไม่ได้ มีน้ำหนักมาก และมีกลิ่นสัตว์บางเบา ทำให้ความหมายยังคงเดิม
	4. ฟอก		เป็นการทำให้ละลายรูปทรงเดิมให้เปลี่ยนไปอย่างมาก วัสดุน้ำหนักเบาขึ้น โค้งงอได้ และมีกลิ่นสัตว์ แต่ไม่คงทน ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป
กระดูก	1. บดผสมดิน		เป็นการทำให้ละลายรูปทรงเดิมให้เกิดเป็นรูปทรงใหม่ วัสดุมีน้ำหนักเบา เปราะง่าย และมีกลิ่นสัตว์บางเบา ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป
	2. แกะสลัก		การแกะสลักเป็นการทำให้ละลายรูปทรง และพื้นผิว ให้เกิดรูปแบบใหม่ วัสดุโค้งงอไม่ได้ มีน้ำหนักมาก และมีกลิ่นสัตว์แรง ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป
	3. ตัดแต่ง		เป็นการทำให้ละลายรูปทรงให้มีน้ำหนักเบาขึ้น แต่ไม่ยืดหยุ่น และมีกลิ่นสัตว์เบาบาง ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป

สรุปผลการทดลองวัสดุ เทคนิคให้เหมาะสมกับงาน จากการทดลองวัสดุ และเทคนิคพบว่าวัสดุเขาควาย เป็นส่วนสรีระสำคัญของควาย และมีจำนวนน้อยในหนึ่งตัว หากผู้วิจัยได้หยิบยืมวัสดุนี้มาทำงานเครื่องประดับเชิงศิลปะที่มีขนาดใหญ่ด้วยแล้วนั้น จะเป็นตัวช่วยส่งเสริมอารมณ์ แสดงให้ผู้คนได้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอันน่าเศร้า สลดต่อควายที่เป็นตัวแทนของวิถีชีวิตชนบทให้เกิดการตระหนักถึง และคิดย้อนกลับไปยังสภาพสังคมในอดีตที่เคยผ่านมาได้ โดยในส่วนของเทคนิคได้เลือกใช้วิธีจัก เพื่อต้องการให้ผลงานมีน้ำหนักเบา และสามารถสร้างให้เข้ากับสรีระควาย

สร้างชิ้นงานเครื่องประดับเชิงศิลปะ สรุปได้ว่าการจะนำผู้คนเข้าสู่เนื้อหาเรื่องราว อันน่าสะเทือนใจครั้งนี้ จะต้องอาศัยหลักการรับรู้จากการมองเห็นขนาดใหญ่ ท่าทางของควายในบริบทต่างๆ เช่น การถูกฆ่า การตาย หรือ การวิ่งหนี ก็จะสามารถสื่อถึงบริบทที่เปลี่ยนแปลงของควาย รวมไปถึงดวงตา และใบหน้าของควายที่เน้นให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของอารมณ์ความเศร้าสลด เมื่อนำมาประกอบเข้ากับการใช้วัสดุเขาควายก็จะสามารถเล่าเรื่องราวผ่านผลงานให้เกิดความเข้าใจ และประสบผลสำเร็จได้ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการนำเสนอสร้างเครื่องประดับเชิงศิลปะในรูปแบบ 3 มิติ โดยการสวมใส่บนสรีระร่างกาย เป็นจำนวน 1 ชิ้น

ภาพที่ 3 ผลงานแบบ 3 มิติ

อภิปรายบทสรุป

การศึกษาวิจัย และสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะในครั้งนี้ ได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล กระบวนการทดลองวัสดุ และเทคนิค ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย คือ การถ่ายทอดแนวคิด และความรู้สึกจากขนาดที่ใหญ่ ท่าทาง และอารมณ์ โดยการสื่อสารผ่านควายด้วยทัศนธาตุทางสรีระ และวัสดุจากเขาควาย แสดงให้เห็นถึงความงามอันแสนเศร้าของวิถีชีวิตชาวนาไทยกับควายที่เปลี่ยนแปลงไปได้

โดยกระบวนการสร้างชิ้นงานศิลปะเครื่องประดับ ได้ผลลัพธ์จากการใช้ขนาดใหญ่ที่สามารถเรียกกรองสายตา ความน่าสนใจ เป็นการส่งพลังไปสู่การปะทะสายตาก็ก่อให้เกิดความเข้าใจ และสร้างการรับรู้ได้อย่างชัดเจนมากว่าสิ่งเร้าที่มีขนาดเล็ก การใช้ท่าทางที่ชัดเจนในบริบทต่างๆของผลงานจะสามารถสื่อถึงเนื้อหาเรื่องราว และการ

ถ่ายทอดอารมณ์ที่เห็นได้แบบตรงไปตรงมาจากส่วนต่างๆของควายทั้งในทัศนธาตุ และวัสดุของจริง โดยการทำงานของเครื่องประดับเชิงศิลปะจักสร้างความสะดวกใจต่อผู้พบเห็นผลงาน ให้ได้คิดย้อนกลับถึงวิถีชีวิตชนบทอย่างเมื่อนในอดีต เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งในการช่วยฟื้นฟูจิตใจผู้คนในสังคมปัจจุบัน

ผลงานเครื่องประดับเชิงศิลปะครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการจะสะท้อนให้ผู้คนในสังคมปัจจุบันตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชนบทที่มีความสุข ความผูกพัน ความอบอุ่น อันมีรากฐานของคุณธรรมทางจิตใจ และแสดงออกถึงธรรมชาติแห่งการพึ่งพาอาศัยระหว่างมนุษย์กับสัตว์ให้หวนกลับคืนมาภายในจิตใจของผู้คนอีกครั้ง

ข้อเสนอแนะ 1.จากการวิจัยสร้างสรรค์เครื่องประดับเชิงศิลปะ เป็นการเรียนรู้การรับรู้อารมณ์ และความรู้สึกที่เกิดจากการมองเห็นเครื่องประดับที่มีขนาดใหญ่ และการเน้นท่าทาง ทำให้เกิดการรับรู้ถึงความรู้สึกเศร้า และสะท้อนภายในจิตใจให้มากขึ้นกว่าเดิม และการสัมผัสด้วยการสวมใส่เครื่องประดับเชิงศิลปะ จะทำให้เกิดการเข้าถึงเนื้อหา เรื่องราวได้ลึกซึ้งอีกระดับจากการสัมผัสวัสดุจริง เทคนิควิธีการ หรือทัศนธาตุต่างๆ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยส่งเสริม และสะท้อนให้ผู้สวมใส่ได้เห็นความหมายนัยยะสำคัญของสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างผลงานกับจิตใจของผู้สวมใส่โดยอาศัยร่างกายเป็นสื่อให้รับรู้ และนำไปสู่การประชาสัมพันธ์เรื่องราวต่อผู้พบเห็นผลงาน

2. เพิ่มเติมหากมีการสร้างชิ้นงานเครื่องประดับจริง จะต้องมีการคำนวณถึงน้ำหนักของชิ้นงานที่จักนำมาประกอบกับสระระของผู้สวมใส่ให้เกิดความเหมาะสมมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จรรย์ จันทลักษณ์. (2524). ควายไทยในระบบไร่นาไทย. พิมพ์ครั้งที่1. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

หน้า 32.

บูรพาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, การเกษตรสมัยกรุงสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา. เข้าถึงเมื่อ

20 ธันวาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <http://archives.psd.ku.ac.th/kuout/p010.html>

สามารถ จับใจ. (2559). ประติมากรรมกับการสร้างสรรค์. นครราชสีมา: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา หน้า 47.

เอี่ยม ทองดี. (2543). ควายไทยสัตว์รักตัญญู ผู้ถูกลืม. (พิมพ์ครั้งที่1) กรุงเทพฯ: บริษัท เลิฟแอนดิลิฟเพรส จำกัด.

หน้า 97.

การออกแบบเครื่องประดับที่ได้รับแรงบันดาลใจจากการมอบดอกไม้เป็นของขวัญแทนใจ Jewelry Design Project Inspired from The Art Giving Flowers as Gifts

ชนาทิพย์ สุขพอกำ¹ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐมภรณ์ ประพิศพงศวานิช²
Chanatip Sukpokar¹ and Asst.Prof.Dr.Pathamaphorn Praphitphongwanit²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวความคิดของกระบวนการมอบดอกไม้เป็นของขวัญ โดยมุ่งเน้น การศึกษา และจำแนกความหมายของการใช้ดอกไม้ในการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ตามวาระโอกาสที่พิเศษ เป็นการ เสริมสร้างคุณค่าทางความงามของการใช้ภาษา การเพิ่มพูนมิติทางศิลปะของการสื่อสารที่มีความซับซ้อน นำไปสู่ การออกแบบงานเครื่องประดับแทนใจที่แสดงออกถึงตัวตน ภาวะทางจิตใจ สถานะ และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่าง ผู้ให้กับผู้รับ อันก่อให้เกิดเป็นความงามที่มีคุณค่าทางจิตใจแก่ผู้สวมใส่ ภายใต้การระลึกรู้ถึงเหตุการณ์ หรือบุคคลผู้ มอบให้ และส่งเสริมบำรุงภาวะจิตใจที่แสดงถึงสุนทรียภาพของกระบวนการมอบดอกไม้เป็นของขวัญโดยสมบูรณ์

กระบวนการวิจัยนั้น จึงมีขั้นตอนในการศึกษาข้อมูลเพื่อรวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมการให้ดอกไม้ ของมนุษย์ สามารถจำแนกหน้าที่ในการใช้งานได้ 4 ประการ คือ การใช้ดอกไม้ในการสักการบูชา การใช้ดอกไม้แทน สัญลักษณ์ การใช้ดอกไม้กับการดำเนินชีวิต และการให้ดอกไม้เป็นของขวัญ โดยมุ่งประเด็นไปที่กระบวนการให้ ดอกไม้เป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนความหมาย รวมไปถึงการสานสัมพันธ์ตามวาระโอกาสของการมอบให้ เป็น ของขวัญ เนื่องด้วยความน่าสนใจของระบบกลไกที่ซับซ้อนทั้งในแง่ของการแทนค่าดอกไม้เพื่อสื่อความหมาย และ การสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ที่พิเศษ แฝงไว้ซึ่งพันธสัญญาความคาดหวังในผลลัพธ์ของการตอบแทนที่จะเกิดขึ้นใน อนาคต ดังนั้นเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสามารถสรุปได้ว่าวาระโอกาสของการมอบดอกไม้ให้ของขวัญแทนใจนั้นแบ่งได้ เป็น 3 วาระสำคัญ อันได้แก่ความรัก มิตรภาพ และความเคารพ ทั้งนี้จึงได้นำกระบวนการดังกล่าวมาเป็นแนวทางใน การออกแบบผลงานเครื่องประดับ โดยเริ่มจากการศึกษา และทดลองเพื่อค้นหาวิธีการคงสภาพความงามของดอกไม้ ให้อยู่กับเราได้นานที่สุด ซึ่งข้าพเจ้าได้ตัดสินใจเลือกการทำให้ดอกไม้สดอยู่ในสภาพของการเป็นดอกไม้แห้งที่คงไว้ซึ่ง การสัมผัสถึงความงาม และความรู้สึกของการเป็นดอกไม้ แล้วจึงเริ่มต้นการทดลองเทคนิคด้วยวิธีการปักเย็บร่วมกับ การพัฒนาต่อยอดวิธีการสังเคราะห์ทัศนธาตุเพื่อวิเคราะห์แยกแยะเฉพาะความงามที่เหมาะสมของแต่ละวาระโอกาส ที่แตกต่างกัน นำไปสู่กระบวนการค้นหาความสอดคล้องกับพื้นที่ของร่างกายในฐานะงานเครื่องประดับขั้นต่อไป ผลที่ ได้สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันของงานเครื่องประดับ สรีระร่างกาย และภาวะทางจิตใจของผู้มอบให้ที่ มีต่อผู้สวมใส่ จนเกิดเป็นการสร้างผลงานเครื่องประดับแทนใจที่สะท้อนแนวความคิดของกระบวนการส่งมอบดอกไม้ ให้เป็นของขวัญตามวาระโอกาสที่พิเศษได้

คำสำคัญ : เครื่องประดับ ของขวัญ ดอกไม้แห้ง การปักเย็บ

¹ ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10200 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.

² "เรื่องเดียวกัน"

Abstract

The objectives of this research are to study the concept of “the art of giving flowers as gifts” and classify the meanings of using flowers in symbolic communication on special occasions in order to enhance aesthetic value and complex dimension of the art of communication. As a result, the jewelry designs represent identity, mind, status and the relationship between the giver and receiver which to give the sentimental value to the wearers.

The research process is to gather information related to the culture of uses of flowers in our lives. The uses function can be classified into 4 ways which as a worship, a symbol, living life and a gift. The focus is on using flowers as media to exchange meaning and build relationships. Due to the attractiveness of representing flowers into symbolic and further precious relationship which the giver expects from the receiver, the analysis concludes that there are 3 special occasions for flowers giving includes love, friendship and respect. Therefore, the process of giving flowers as gifts has been used as a main idea of this design. Beginning with, studying and experiment to find the best way to preserve the beauty of flowers, I decided to dry the flowers and used embroidery technique to manage and develop the visual art elements to distinguish the particular beauty for each occasion also suit with human body. The result shows the coordination of jewelry, body and mind of the giver and the receiver that represent the idea of giving flowers as gifts.

Keyword : Jewelry Gift Dried flowers Sewing

บทนำ

ดอกไม้ (Flower) คือกิ่งหรือก้าน เป็นหนึ่งในผลผลิตทางธรรมชาติที่ถูกสร้างขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อทำหน้าที่ในการขยายพันธุ์ของพืช³ โดยมีใบดอก (Floral Leaves) เป็นส่วนประกอบสำคัญในการสร้างความประทับใจ มีลักษณะจูงใจด้วยกลิ่น สี สัน และปฏิกิริยาตอบสนองที่เร้า (Tropism) เพื่อดึงดูดมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ให้เข้ามาเป็นสื่อกลางช่วยขยายพันธุ์พืชให้คงมีชีวิตอยู่ต่อไปได้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างดอกไม้กับมนุษย์ในเวลาต่อมา

เมื่อมนุษย์มีวิวัฒนาการการเรียนรู้ และจดจำในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติมากขึ้น รู้จักปรับตัว และสร้างระบบทางความคิดในการดำรงอยู่ การมีชีวิตร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพาอาศัยกัน ดอกไม้จึงเป็นหนึ่งในความมหัศจรรย์ที่มีอิทธิพลต่อจิตใจของมนุษย์ เป็นเครื่องที่แสดง และสื่อให้เห็นถึงภาวะทางจิตใจ หรือความรู้สึกในการแสดงถึงคุณค่าความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นการนำมาซึ่งแหล่งอาหาร ยารักษาโรค แหล่งกำเนิดงานศิลปกรรม ภาษาที่ใช้สื่อสาร สัญลักษณ์ทางความเชื่อ ความเลื่อมใสศรัทธา หรือแม้แต่การบ่งบอกเวลา และฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไป ล้วนเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์เรียนรู้ และสร้างสรรค์คุณค่าให้กับวัตถุ ด้วยกระบวนการผลิต และเลือกสรรวัตถุดิบอย่างมีสุนทรียภาพ เพื่อการสักการะร่างกาย และจิตใจควบคู่ไปกับการสร้างประเพณี พิธีกรรม และ

³ หม่อมหลวงดุษฎี ชุมสาย, ดอกไม้กับคน (นครหลวงฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2515), 1.

แนวคิดอันเป็นอุดมคติที่ส่งเสริมความสมบูรณ์ของการเป็นมนุษย์⁴ ก่อกำเนิดวัฒนธรรมการใช้ดอกไม้ (The Culture of Flowers) วิธีการดำเนินชีวิตที่ใช้ดอกไม้ในการช่วยขัดเกลาจิตใจของหมู่คนในสังคม การส่งเสริมบำรุงภาวะทางจิตใจ การเสริมสร้างพลังงานด้านบวก และการดึงสติจากที่เศร้าหมองให้กลับมาดีขึ้นด้วยระบบกลไกของดอกไม้สามารถจำแนกหน้าที่ในการใช้งานได้ 4 ประการ คือ การใช้ดอกไม้ในการสักการบูชา การใช้ดอกไม้แทนสัญลักษณ์ การใช้ดอกไม้กับการดำเนินชีวิต และการใช้ดอกไม้เป็นของขวัญ โดยมุ่งประเด็นไปที่กระบวนการใช้ดอกไม้ในการส่งมอบเป็นของขวัญ เนื่องด้วยความน่าสนใจของระบบกลไกที่ซับซ้อนซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดความเป็นเจ้าของหรือการนำเอาไปมอบให้แก่กันโดยการให้เปล่า⁵ นั้นหมายถึงการให้เพื่อนำเสนอความสัมพันธ์ในเชิงบวกของวัฒนธรรมที่มนุษย์ใช้ดอกไม้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนความหมาย การแทนความรู้สึก และการสานสัมพันธ์ในฐานะการเป็นของขวัญ ถือเป็นหนึ่งในพิธีกรรมสำคัญที่เน้นย้ำถึงตัวตน สถานะ และรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ⁶ กลายเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ตั้งแต่ระดับบุคคล ไปจนถึงในระดับสังคม ด้วยระบบเศรษฐกิจของขวัญ (Gift Economy) เป็นระบบกลไกการแลกเปลี่ยนหลักของมนุษย์ ศิลปะการให้ที่แฝงไว้ซึ่งการส่งสัญญาณบางอย่างที่มีนัยของมูลค่า พันธสัญญาใจ และความหมายของการแลกเปลี่ยนซ่อนอยู่ภายใต้กระบวนการของ “การให้ของขวัญ” เกิดเป็นความคาดหวังถึงผลลัพธ์ของการตอบแทนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เช่นความรัก ความเมตตา การคุ้มครอง หรือมิตรภาพที่ตีกลับมา การต่างตอบแทน (Reciprocity) จึงถือเป็นสิ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์ในทุกระดับดำเนินต่อไปได้ผ่านการแลกเปลี่ยนของขวัญซึ่งกันและกัน โดยผลกำไรที่ได้ คือการเพิ่มพูนในมิติทางสังคม มุมมองทางวัฒนธรรมที่มีความซับซ้อนมากกว่าการแลกเปลี่ยนด้วยเงินตรา⁷

ดอกไม้จึงรับหน้าที่เป็นสิ่งแทนใจเสมือนเครื่องมือสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ในแง่ของการให้ความหมาย และการส่งต่อข้อความไปยังผู้รับสารได้เข้าใจถึงความรู้สึก ผ่านรูปแบบของวัฒนธรรมการมอบดอกไม้เป็นของขวัญตามวาระโอกาสที่แตกต่างกัน เช่นการเลือกใช้ดอกกุหลาบสีแดงแทนการแสดงความรัก แบบคนรัก ดอกคาร์เนชั่นสีชมพูแทนคำนิยามว่าฉันจะไม่มีวันลืมคุณ ดอกมะลิแทนการแสดงถึงมิตรภาพที่ยั่งยืนของเพื่อน หรือดอกเบญจมาศสีขาวแทนการแสดงความรักที่บริสุทธิ์ต่อผู้ที่ตนเชื่อถือ ฯลฯ นำมาซึ่งการแบ่งหมวดหมู่ของภาษาดอกไม้ (Language of Flowers หรือ Floriography) ได้เป็น 3 วาระสำคัญ อันได้แก่ความรัก มิตรภาพ ความเคารพ ตามวาระโอกาสที่เหมาะสม โดยมีการแปลค่าอารมณ์ และความรู้สึกในการเป็นตัวกำหนดแนวทาง และรูปแบบของการสร้างสรรค์งานเครื่องประดับตามวาระโอกาสสำคัญในข้างต้น จากภาพรวมการแยกกลุ่มชนิดของดอกไม้ตามการให้ความหมาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงโทนสีในการจับอารมณ์ และความรู้สึกตามวาระสำคัญนั้นๆ รวมไปถึงการแสดงความสัมพันธ์ร่วมของรูปลักษณ์ และลักษณะการเจริญเติบโตของใบดอกไม้ที่ล้วนมีความแตกต่างกัน คือ “ความรัก” จะเลือกใช้สีโทนแดง หรือแดงอมม่วง (Burgundy) ในการแสดงความรู้สึกรัก ความหลงใหล ความอบอุ่นของความรัก โดยมีลักษณะของใบดอกไม้ที่แสดงถึงการโอบกอด และความแนบแน่น “มิตรภาพ” จะเลือกใช้สีโทนเย็น จำพวกสีฟ้า สี

⁴ ทศนัฐรชง ศรีกุลกรณีย์ และคนอื่น ๆ, “ผี พรหมณ์ พุทธ: วัฒนธรรมประดับได้” (รายงานวิจัย ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557), 54.

⁵ Okrent, Arika. What's the Difference Between a Gift and a Present?. เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <http://issue247.com/around247/difference-between-gift-and-present/>

⁶ วณัฐย์ พุฒนาถ. Gift Economy : ว่าด้วยเรื่องห่อๆ แกะๆ และการให้ของขวัญ. เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <https://thematter.co/social/politic-of-gift-economy/14838>

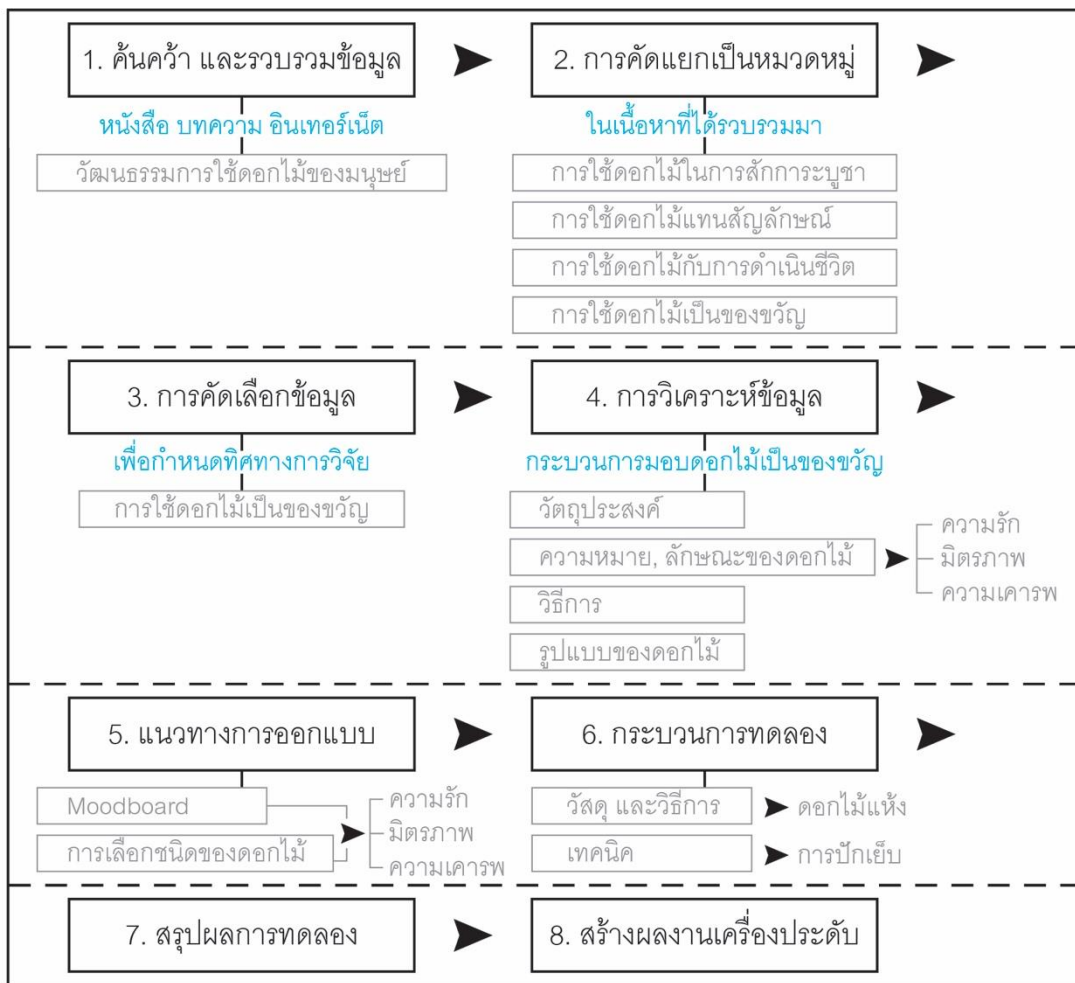
⁷ วณัฐย์ พุฒนาถ. วัฒนธรรมและความหมายของขวัญที่ถักสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน. เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <https://adaymagazine.com/gifting-culture/>

ม่วงคราม และสีชมพูอ่อนในการแสดงความรู้สึกเป็นมิตร ความกลมเกลียว ความสดใสรุ่งเรือง ความอ่อนโยน และเป็นกันเอง โดยมีลักษณะของใบดอกที่มีขนาดเล็ก น่ารัก และการกระจายตัวรวมกันเป็นกลุ่มก้อน และ “ความเคarp” จะเลือกใช้สีโทนขาว สีเหลือง และสีน้ำตาลอ่อนในการแสดงความรู้สึกอบอุ่น ความสง่างาม น่าเกรงขาม และมีระเบียบแบบแผน โดยมีลักษณะของการเป็นดอกเดี่ยวขนาดใหญ่ ใบดอกที่มีลักษณะการผลิบานอย่างเปิดเผย และสง่างาม นำไปสู่แนวทางการออกแบบเครื่องประดับแทนใจที่แสดงออกถึงตัวตน ภาวะทางจิตใจ สถานะ และรูปแบบความสัมพันธ์ของผู้ให้ที่มีต่อผู้รับ อันก่อให้เกิดเป็นความงามที่มีคุณค่าทางจิตใจแก่ผู้รับได้กระทำการสวมใส่ ภายใต้การระลึกนึกถึงเหตุการณ์ หรือบุคคลผู้มอบให้ และส่งเสริมบำรุงภาวะจิตใจที่แสดงถึงสุนทรียภาพของกระบวนการมอบดอกไม้เป็นของขวัญโดยสมบูรณ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวความคิดของกระบวนการมอบดอกไม้เป็นของขวัญผ่านรูปแบบ วิธีการ รวมถึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องในการค้นหาหลักการแลกเปลี่ยนหลักของมนุษย์ที่แท้จริง
2. เพื่อนำเสนอแนวความคิดอันสะท้อนให้เห็นถึงการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ผ่านวัฒนธรรมการส่งมอบดอกไม้เป็นของขวัญตามวาระโอกาสพิเศษ นำไปสู่การออกแบบงานเครื่องประดับแทนใจที่แสดงออกถึงตัวตน ภาวะทางจิตใจ สถานะ และรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้กับผู้รับ อันก่อให้เกิดเป็นความงามที่มีคุณค่าทางจิตใจแก่ผู้สวมใส่

วิธีดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 1 ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานวิจัย

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ทดลองวัสดุและเทคนิคให้เหมาะสมกับงานเครื่องประดับ ซึ่งจากการค้นคว้ารวบรวมความหมายเชิงบวกของวัฒนธรรมการมอบดอกไม้เป็นของขวัญ สามารถสรุปได้ว่าวาระโอกาสสำคัญของการมอบดอกไม้ให้เป็นของขวัญแทนใจนั้นแบ่งหมวดหมู่ได้เป็น 3 วาระสำคัญ อันได้แก่ความรัก คือการแสดงความรู้สึกรักที่มีใจผูกพันด้วยความเสนหา และความปรารถนาจะมอบให้แก่คนรัก มิตรภาพ คือการแสดงความรู้สึกถึงความเป็นเพื่อน ความคุ้นเคยผูกพันอาศัยกันด้วยใจที่ยินดี และความเคารพ คือการกระทำโดยเคารพที่แสดงอาการนับถือ รู้ซึ่งอุปการะที่ท่านทำให้ (กตัญญู) มักจะเป็นความรู้สึกที่ผู้น้อยแสดงการมอบให้แก่ผู้ที่มีศักดิ์สูงกว่าตามวาระโอกาสที่เหมาะสม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะนิยมการมอบให้ด้วยดอกไม้สดที่มีความสมบูรณ์แบบของใบดอกไม้ที่บานสะพรั่ง แต่ด้วยขีดจำกัดความคงทนของดอกไม้จึงทำให้หมดสภาพความสวยงาม เกิดการแห้งเหี่ยว และย่อยสลายตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไป สุดท้ายแล้วผู้รับก็ต้องกระทำภารกิจไปในที่สุด จึงนำไปสู่วิธีการคงสภาพความงามของดอกไม้ให้อยู่กับเราได้ยาวนานที่สุด นั้นหมายถึงการทำให้ดอกไม้สดอยู่ในสภาพของการเป็นดอกไม้แห้งที่คงไว้ซึ่งการสัมผัสถึงความงามและความรู้สึกของการเป็นดอกไม้ อยู่ไม่ว่าจะด้วยรูปทรง สี สัน หรือคุณลักษณะพิเศษจากการแปรสภาพวัสดุที่น่าสนใจร่วมกับเทคนิคการปักเย็บ การสร้าง Mood & Tone จากภาพรวมการแยกกลุ่มชนิดดอกไม้ตามความหมาย

ของ 3 วาระโอกาสในช่วงต้น เพื่อใช้ในการแปลค่าทางอารมณ์ การจับลักษณะความสัมพันธ์ร่วม และสังเคราะห์ทัศนธาตุออกมาแยกแยะเฉพาะความงามที่เหมาะสมของแต่ละวาระที่มีความแตกต่างกัน หลังจากนั้นจึงเลือกชนิดของดอกไม้โดยการวิเคราะห์จากการเห็นพ้องของวัฒนธรรมในหลายๆ ประเทศ หรือความเป็นที่นิยมทั่วไปให้ได้มากที่สุด ในที่นี้คือการเลือกใช้ดอกกุหลาบสีแดงแทนความรู้สึกรัก ดอกไฮเดรนเยียแทนความรู้สึกขอบคุณ การให้กำลังใจในความเข้าใจอันลึกซึ้งของมิตรภาพความเป็นเพื่อน ดอกเบญจมาศสีขาว และสีเหลืองแทนความรู้สึกเคารพนับถือ จึงได้เลือกดอกไม้ทั้ง 3 ชนิดนี้มาใช้ทำการทดลองเป็นดอกไม้แห้งด้วยกรรมวิธี ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการทดลองที่เลือกนำมาใช้ในการสร้างงานเครื่องประดับ

ดอกไม้	วิธีการ	ลักษณะ	ผลลัพธ์ที่ได้	เวลา
ดอกกุหลาบ (Rose)	1. ทับ		รูปร่างแบน มี การซ้อนทับที่ น่าสนใจ สีสวย	4 วัน
			รูปร่างแบน มีสี สวย พื้นผิวนุ่ม ลื่น น่าสัมผัส	4 วัน
	2. ตาก		รูปทรง 3 มิติ มีสีสวย กลีบ หึงงอ แข็งแรง น่าสนใจ	2 วัน
	3. รีด		รูปร่างแบน มีสี แดงอมชมพู สวย พื้นผิวนุ่ม ลื่นน่าสัมผัส	6 นาที่
	4. อบด้วย Silica Gel (Sand)		รูปทรง 3 มิติ มี สีสวย ยืดหยุ่น กลีบดอกหึง งอเล็กน้อย	4 วัน
5. อบด้วย Silica Gel (Sand) กับ Microwave		รูปทรง 3 มิติ มี สีม่วงเข้มสวย ยืดหยุ่น กลีบ หึงงอเล็กน้อย	9 นาที่	

	พันธุ์ ดอก ใหญ่	1. ทับ		รูปร่างแบน มี ความซ้อนทับ มีสีคล้ำสวย ผิว มีรอยพับย่น	9 วัน

ตารางที่ 1 ผลการทดลองที่เลือกนำมาใช้ในการสร้างงานเครื่องประดับ (ต่อ)

ดอกไม้	วิธีการ	ลักษณะ	ผลลัพธ์ที่ได้	เวลา	
ดอกกุหลาบ (Rose)	พันธุ์ ดอก ใหญ่	1. ทับ		รูปร่างแบน มีสี สวย พื้นผิวนุ่ม ลื่นน่าสัมผัส	3 วัน
	2. อบด้วย Silica Gel (Sand)		รูปทรง 3 มิติ สี แดงสวย โค้ง คลื่น ยืดหยุ่น ผิวน่าสนใจ	2 วัน	
ดอกไฮเดรนเยีย (Hydrangea)	พันธุ์ ดอก ใหญ่	1. ทับ		รูปร่างแบน มีสี ม่วงอ่อน และ ฟ้าเข้มสวย มี ก้านแข็ง	2 วัน
	2. ตาก		รูปทรง 3 มิติ สี เข้มสวย หงิก งอเป็นคลื่น เหนียว แข็งแรง	1 วัน	
	3. รีด		แบน บอบบาง มีสีเขียวอม น้ำตาลไม่ สม่ำเสมอ	5 นาที	
	4. อบด้วย Silica Gel (Sand)		รูปทรง 3 มิติ บิดพลิ้ว คงรูป มีสีชมพูอมม่วง และฟ้าเข้มสวย	1 วัน	

	5. อบด้วย Silica Gel (Sand) กับ Microwave		รูปทรง 3 มิติ บิดพลิ้ว สีม่วง ซีดแกมน้ำตาล ในบางส่วน	4 นาที่
			รูปทรง 3 มิติ มี สีน้ำตาลสวย แข็งแรง น่าสนใจ	5 นาที่

ตารางที่ 1 ผลการทดลองที่เลือกนำมาใช้ในการสร้างงานเครื่องประดับ (ต่อ)

ดอกไม้	วิธีการ	ลักษณะ	ผลลัพธ์ที่ได้	เวลา	
ดอกเบญจมาศ (Chrysanthemum)	พันธุ์ ดอกเล็ก	1. ทับ		แบน สีซีดอม น้ำตาลสวย ผิวขรุขระ มี กลิ่นอ่อนทึบ	14 วัน
				รูปร่างแบน บอบบาง มีสี สวยซีดลง เล็กน้อย	6 วัน
		2. ตาก		รูปทรง 3 มิติ สีสวย หึงงอ เป็นริ้ว น่าสนใจ	11 วัน
		3. อบด้วย Silica Gel (Sand)		รูปทรง 3 มิติ มีสีสวย เสมือนจริง มี กลิ่นบอบบาง	4 วัน
		4. อบด้วย Silica Gel (Sand) กับ Microwave		รูปทรง 3 มิติ มีสีเข้มแกม น้ำตาลสวย กลิ่นบอบบาง	9 นาที่

	พันธุ์ กลีบ ดอก เรียวยาว (Spider)	1. ทับ		รูปร่างแบน มี สีน้ำตาลไล่ เฉดสวย มี การทับซ้อน	60 วัน
		2. ตาก		รูปทรงฟู 3 มิติ มีสีแกม น้ำตาลสวย กลีบเรียวยาว	30 วัน

การสรุปผล

การสรุปผล และออกแบบชิ้นงาน โดยใช้ผลจากการทดลองวัสดุเป็นดอกไม้แห้งเข้าสู่กระบวนการคัดแยกองค์ประกอบรูปแบบเดิมของดอกไม้ จำพวกกลีบดอก ก้านดอก เกสร มาแปรสภาพด้วยเทคนิคการปักเย็บนำมาซึ่งรูปแบบการจัดวางซ้ำ การทับซ้อน สัดส่วนการใช้สี และวิธีการ รวมไปถึงการจัดระยะพื้นที่ว่าง เพื่อให้เกิดรูปแบบใหม่ มีมิติที่น่าสนใจ และมีความแข็งแรงที่มากขึ้นผสมผสานร่วมกับวัสดุโลหะเงินเป็นส่วนประกอบเสริมในการเพิ่มคุณค่าให้กับงานเครื่องประดับ และส่งเสริมความโดดเด่นให้กับดอกไม้แห้งซึ่งเป็นวัสดุหลัก โดยเกณฑ์การเลือกใช้ดอกไม้แห้งดังกล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกจากความแข็งแรงของใบดอก มีสีสวย รูปทรงมีเอกลักษณ์ น่าสนใจ และใช้เวลาระยะสั้นในการทำให้ดอกไม้แห้ง นำมาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นความงามบนชิ้นงานเครื่องประดับที่แสดงออกถึง 3 วาระโอกาสสำคัญของการส่งมอบดอกไม้ให้เป็นของขวัญแทนใจที่มีความแตกต่างกัน ด้วยความรู้สึกและความหมายของการมอบให้

ภาพที่ 2 การออกแบบชิ้นงาน

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นไปเพื่อการสร้างสรรค์งานเครื่องประดับที่แสดงออกถึงแนวความคิดของกระบวนการมอบดอกไม้เป็นของขวัญ ด้วยการนำเสนอเครื่องประดับในรูปแบบของเข็มกลัดที่ใช้ดอกไฮเดรนเยียเป็นวัสดุหลักในการให้

ความหมาย และการแทนค่าความรู้สึกของผู้ให้ โดยเลือกใช้ผลการทดลองจากวิธีการตากร่วมกับการอบ Silica Gel (Sand) ในไมโครเวฟ แล้วนำมาปักเย็บเพื่อจัดสร้างความงามในลักษณะใหม่ทำให้ดอกไม้เหล่านั้นอยู่ในรูปแบบที่มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ผลที่ได้นำไปสู่การเป็นเครื่องประดับแทนใจที่ผู้มอบให้แสดงออกถึงมิตรภาพความเป็นเพื่อน การให้กำลังใจในความเข้าใจอันลึกซึ้ง รวมไปถึงการใช้แทนคำขอโทษ หรือคำขอบคุณ นำมาซึ่งความคาดหวังในมิตรภาพ และความรู้สึกที่ดีของผู้รับที่จะตอบกลับมาในอนาคต และถึงแม้ว่าในช่วงเวลาต่อมาผลการทดลองของวิธีการตากดอกไม้เดรนเย็บจะมีสีที่ซีดลงตามอายุขัยของดอกไม้ที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นสีขาวนวลแกมชมพูเพียงเล็กน้อย แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งความงามของเฉดสี สัดส่วนในวิธีการ รูปแบบการจัดวาง และความแข็งแรงในฐานะของงานเครื่องประดับที่มีคุณค่าทางจิตใจ สามารถนำมาสวมใส่แทนความรู้สึกของผู้มอบให้ที่ส่งไปถึงผู้รับได้เช่นเดียวกับการมอบดอกไม้โดยปกติทั่วไป แต่เพิ่มพูนในมิติของสุนทรียภาพการชื่นชมความงาม และการเก็บความรู้สึกที่ยาวนานกว่า ซึ่งผู้รับจะไม่กระทำการทิ้งไปในท้ายที่สุด แต่ยังคงเก็บรักษาไว้เป็นเครื่องประดับแทนใจในลักษณะของการเก็บความรู้สึก การหวนระลึกรู้ถึงเหตุการณ์ หรือบุคคลผู้มอบให้ รวมทั้งการส่งเสริมบำรุงภาวะทางจิตใจที่แสดงออกถึงสุนทรียภาพความซื่อซื่อของกระบวนการมอบดอกไม้เป็นของขวัญโดยสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

คู่ย ชุมสาย, หม่อมหลวง. (2515). **ดอกไม้กับคน**. นครหลวงฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ทัศนรัฐสงขง ศรีกุลกรรณ์ และคนอื่น ๆ. (2557). "ผี พรหมณ์ พุทธ: วัฒนธรรมประดับได้." รายงานวิจัย ภาควิชา

ออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วณัฐย์ พุฒนาถ. (2562). **วัฒนธรรมและความหมายชวนวุ่นวายในการแลกเปลี่ยนของขวัญที่ถักสานความสัมพันธ์**

ระหว่างผู้คน. เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม 2562. เข้าถึงได้จาก <https://adaymagazine.com/gifting-culture/>

วณัฐย์ พุฒนาถ. (2562). **Gift Economy : ว่าด้วยเรื่องห่อ ๆ แกะ ๆ และการให้ของขวัญ**. เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม.

เข้าถึงได้จาก <https://thematter.co/social/politic-of-gift-economy/14838>

Okrent, Arika. (2562). **What's the Difference Between a Gift and a Present?**. เข้าถึงเมื่อ 12 ตุลาคม. เข้าถึงได้

จาก <http://issue247.com/around247/difference-between-gift-and-present/>

การวิเคราะห์ผลงานศิลปะหนังตะลุงร่วมสมัยเรื่อง “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง” ผ่านทฤษฎีทางสังคมวิทยาของฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโอดาร์ต¹

Analysis of The Contemporary Shadow Puppet Nang Talung “The Southern Thai Revolutionaries” through the Sociological Theory of Jean-François Lyotard¹

รวีวัชร ปานช่วย²

Raveewat Panchuay²

บทคัดย่อ

หนังตะลุงเป็นมหรสพที่มีรูปแบบเอกลักษณ์เฉพาะและมีความสำคัญทางศิลปวัฒนธรรมในภาคใต้ การแสดงหนังตะลุงมักสะท้อนเนื้อหาทางสังคมและการเมืองรวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนได้อย่างแยบยลและสร้างสรรค์ ทั้งยังแสดงอัตลักษณ์และธรรมชาติลักษณะนิสัยของคนใต้ได้เป็นอย่างดี หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงที่ผสมผสานทั้งการขับกลอน การพากย์ การประพันธ์ หนังตะลุงมิใช่แค่สื่อความบันเทิง แต่ยังเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ความคิดสิ่งที่อยู่ในใจของผู้คนในสังคม และยังแฝงเรื่องราวคำสอนทางปรัชญาพุทธศาสนา หรือคติศีลธรรมในการดำเนินชีวิต จึงเป็นช่องทางการเรียนรู้ร่วมกันทางสังคมรูปแบบหนึ่ง หนังตะลุงจึงเป็นสื่อการแสดงที่มีคุณค่าและมีประโยชน์ในหลายด้านทำให้การแสดงประเภทนี้ได้รับความนิยมต่อผู้คนในท้องถิ่น และในปัจจุบันนายหนังตะลุงยุคใหม่ได้เพิ่มเทคนิคการแสดงให้สนุกสนานทันสมัยมากขึ้น เช่น รูปตัวละครหนังตะลุงที่สวมใส่เครื่องแต่งกายตามสมัยนิยมและการผสมผสานดนตรีประกอบที่มีความร่วมสมัย สิ่งเหล่านี้ได้ดึงดูดกลุ่มคนรุ่นใหม่ให้หันกลับมาสนใจศิลปะหนังตะลุงมากกว่าในอดีตที่ผ่านมา

ในความทรงจำตอนเป็นเด็กครั้งถึงเวลาเข้านอน บิดาของข้าพเจ้าจะนั่งที่นอกมุ้งหลังเงาไฟและนำตัวหนังตะลุงมาเล่นให้ข้าพเจ้ากับพี่ชายได้ดูเสมอ ทำให้ข้าพเจ้าเกิดความประทับใจต่อเรื่องราวเหล่านี้และมีเคล็ดลึกลับจากใจตลอดมา ข้าพเจ้าจึงเกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ศิลปะหนังตะลุงร่วมสมัยชื่อว่า “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง” โดยนำเรื่องราวของคนในครอบครัวข้าพเจ้าที่ครั้งหนึ่งพวกเขาได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองในประเทศไทย นั่นคือเหตุการณ์การต่อสู้ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับกลุ่มผู้ใช้อำนาจเผด็จการปราบปรามผู้คน ณ เขตพื้นที่ 34 บ้านอ่าวศรีเมือง ตำบลนาหมอบุญ อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อเป็นการต่อยอดพัฒนาศิลปะการแสดงหนังตะลุง รวมถึงเป็นการเผยแพร่เรื่องราวที่สำคัญในประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองอีกรูปแบบหนึ่ง

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากเนื้อหาส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศิลปะหนังตะลุงร่วมสมัย : ประวัติศาสตร์การต่อสู้ทางการเมืองเขตงาน 34 อ่าวศรีเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ประเทศไทย” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาลัทธิสตรีนิยมปรัชญาศิลปะมหาบัณฑิต สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2561 โดยมี รองศาสตราจารย์ สุธี คุณาวิชยานนท์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

² นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์ คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2561

เพื่อมองหาความเชื่อมโยงสภาพการณ์หลังสมัยใหม่แก่ศิลปะหนังตะลุง ข้าพเจ้าได้นำแนวคิดทฤษฎีสังคมวิทยาของ ฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโอดาร์ต มาศึกษาเปรียบเทียบในข้อเสนองานเรื่องวาทกรรมเล็ก ของคนกลุ่มเล็กๆ ที่รวมตัวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะบางอย่าง ล้มล้างวาทกรรมหลักที่มีลักษณะปฏิบัติการผูกขาดเชิงจารีต นำมาวิเคราะห์เพื่อให้มองเห็นอีกด้านของผลงานศิลปะหนังตะลุง และเห็นกระบวนการทางปรัชญาความคิดที่ช่วยสร้างประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนสังคม และยังเป็นสิ่งสำคัญต่อการมองหาทางออกใหม่ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะหนังตะลุงในประเทศไทย

คำสำคัญ : ศิลปะร่วมสมัย หนังตะลุงร่วมสมัย อ่าวศรีเมือง ฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโอดาร์ต หลังสมัยใหม่

Abstract

The shadow puppet (Nang Talung) is a theater that has a unique and important form the arts and culture in the south of Thailand. The shadow puppet plays often reflects ingeniously and creatively, social and political content, including the way of life the people and also to show the identity and the nature, character of the southern people very well. The shadow puppet is a performance art that combines poetry, narration, and composition. It is not just entertainment media but it is also a tool for spreading ideas that are on the minds of people in society and also teaching the stories of Buddhist or moral principles in living life. This can be one of social sharing learning together. The shadow puppet is a valuable performance medium in many ways. That's why this performance theater so popular to the local people. And now the modern or contemporary shadow puppet has added more techniques to make fun and make more interesting to the audience such as the characters wearing modern costumes and the combination of contemporary music. This has attracted the new generation to look back the shadow puppet more than in the past.

In memory as a child before the bed time. My father always sat outside the net behind the shadow of light and always played the shadow puppet for my brother and I. It was Impressed me with these stories and never forget from my heart all the time. With these stories make me inspired the creation of contemporary shadow puppet named "The Southern Thai Revolutionaries" by bringing the story of my family about when they were involved to the history of political struggle in Thailand. That was the fight between the communist party of Thailand with the dictatorship regime government in Ao Si Mueang 34 Area, Nakhon Si Thammarat Province, Thailand. to make and develop the shadow puppet and the new way to represent about the history of political in the past.

For looking to the connections between postmodern situations and the shadow puppet. I have

applied the concept of sociological theory of Jean-François Lyotard to study and compare in the proposal of “little narratives” small, local narratives like small people gathered together that overthrow the main discourses of grand narratives and use these ideas analyzed to see what the other side of the shadow puppet and see the philosophical processes that help to create the benefits for society and also important to look for a new solution of creative the contemporary shadow puppet art in Thailand.

Keyword : Contemporary art, Shadow Puppet, Nang Talung, Ao Si Mueang, Jean-François Lyotard, Postmodern

บทนำ

หนังตะลุงเป็นการแสดงที่สืบทอดมายาวนานและมีความเชื่อมโยงจากวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ที่เก่าแก่เมื่อเข้าสู่ในดินแดนทางใต้ของประเทศไทย หนังตะลุงถูกปรับให้มีรูปแบบเหมาะกับบริบทท้องถิ่น พัฒนามาตลอดระยะเวลาจนเป็นรูปแบบอัตลักษณ์เฉพาะ เส้นเรื่องของหนังตะลุงคือการแทรกเนื้อหาทางการเมืองและสังคม สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละยุคสมัยผ่านทางตัวละครหนังตะลุง และยังเผยให้เห็นรูปการณิจิตสำนึกของคนในพื้นที่นั้นๆ

แม้ปัจจุบันโลกได้มีสื่อบันเทิงอื่นๆ เข้ามาแทนที่ แต่หนังตะลุงยังอยู่ร่วมยุคสมัยได้ เป็นผลจากการปรับเปลี่ยนเนื้อหาการแสดงให้เข้ากับสภาวะของยุค ทำให้ผู้คนยังนึกถึงและหันกลับมาสนใจในหนังตะลุง เมื่อมองหนังตะลุงผ่านแนวคิดทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เราสามารถมองเห็นศักยภาพได้อีกหลายด้าน เช่นภาษาวิธีการสื่อสาร ศิลปวัฒนธรรมจากแนวประเพณีสู่ร่วมสมัย ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นปัจเจกภายในสังคม สิ่งเหล่านี้จะทำให้เห็นถึงสภาวะรูปการณิจิตสำนึกใหม่ที่ประกอบกันขึ้นมา เพราะการศึกษาวิเคราะห์ด้วยแนวทางเหล่านี้จะสะท้อนความคิดจิตวิญญาณของมนุษย์ได้อย่างเป็นระบบ และสามารถทำความเข้าใจเพื่อการพัฒนาสิ่งเหล่านี้ต่อไปได้

การชมหนังตะลุงได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของยุคสมัย ด้วยการดำรงชีพที่เปลี่ยนไปผู้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถติดตามดูหนังตะลุงได้ตามงานเทศกาลเพราะเป็นช่วงเวลากลางดึก ทำให้คณะหนังตะลุงได้บันทึกการแสดงของตนหรือถ่ายทอดการแสดงสดของตนผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ เป็นการเพิ่มช่องทางให้ผู้ชมได้ติดตามเรื่องราวการแสดงผ่านสื่อหรือบริการวิดีโอออนไลน์ (Online Video) ซึ่งเป็นที่ได้รับความนิยมอย่างมากอีกทั้งไม่มีการเสียค่าใช้จ่าย สามารถดูซ้ำหรือเลือกติดตามชมการแสดงได้อย่างอิสระและต่อเนื่อง และยังเชื่อมโยงไปยังช่องทางวิดีโออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้อีกจำนวนมาก ตัวอย่างสื่อที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความนิยมเช่น ยูทูบ (Youtube), เฟซบุ๊ก (Facebook) หรือ ไลน์ (Line) จุดประสงค์การสร้างช่องทางสื่อสังคมออนไลน์เพื่อใช้ติดต่อสื่อสารกับคนทั่วไป ทำให้กลุ่มผู้ติดตามสามารถชมการแสดงสด (Live, Podcasting) ได้จากทุกที่เพียงแค่มือถือหรือคอมพิวเตอร์, แท็บเล็ต หรือ สมาร์ทโฟน (โทรศัพท์เคลื่อนที่) จึงทำให้ผู้คนสามารถติดตามดูคณะหนังตะลุงที่ตนชื่นชอบได้ทุกที่ทุกเวลา อีกทั้งยังแสดงความคิดเห็นหรือส่งข้อความติดต่อทักทายถึงศิลปินได้โดยตรง และยังเป็นช่องทาง

สำหรับจำหน่ายสินค้าของคณะหนังตะลุง เช่น ตัวหนังตะลุง, แผ่นดีวีดีบันทึกการแสดง, แผ่นซีดีเพลงของคณะนายหนัง, หรือสินค้าผลิตภัณฑ์อื่นๆ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและการอยู่รอดของนายหนังตะลุงต่อระบบธุรกิจสื่อบันเทิงสมัยใหม่ในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

ศึกษาและนำเสนอศิลปะหนังตะลุงเรื่อง “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง” เพื่อนำมาเปรียบเทียบและวิเคราะห์กับทฤษฎีหลังสมัยใหม่ของ ฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโอตาร์ด

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพ คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊กและการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีศึกษาจากการสอบถามสัมภาษณ์กลุ่มบุคคล รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร บทความ หนังสือทางวิชาการที่เกี่ยวข้องและหลักทฤษฎีศิลปะ เพื่อนำมาใช้ในขั้นตอนการสร้างงานศิลปะหนังตะลุงร่วมสมัย และวิเคราะห์ศิลปะหนังตะลุงร่วมสมัย

ผลการวิจัย

ข้าพเจ้าได้นำเรื่องราวประวัติศาสตร์ของครอบครัวและผู้คนในพื้นที่เขตงาน 34 บ้านอ่าวศรีเมือง ตำบลนาหมอบุญ อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มาแสดงเรื่องราวผ่านหนังตะลุง โดยต่อยอดจากการแสดงหนังตะลุงพื้นบ้านในอดีต ผสมผสานวัฒนธรรมไทยร่วมสมัยในปัจจุบัน โดยใช้ชื่อตอนว่า “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง” นำเสนอเรื่องราวระหว่างสังคมปัจจุบันกับเรื่องราวความไม่สงบทางการเมืองในอดีต ผ่านรูปแบบเฉพาะและใช้สัญลักษณ์ทางศิลปะในการสื่อความหมายต่างๆ รวมถึงบทกวี และเทคนิคการแสดงสมัยใหม่ มุ่งเน้นหลักทฤษฎีทางสังคมวิทยามาใช้ทั้งในการเล่าเรื่องของหนังตะลุง และการใช้เป็นเครื่องมือในการเปรียบเทียบแนวคิดของผลงานครั้งนี้

1. ขั้นตอนการค้นคว้าหาข้อมูล

1.1 ศึกษาหนังตะลุงรูปแบบประเพณีขนบธรรมเนียม

1.2 ศึกษาเรื่องราวในยุคปัจจุบัน เช่น ความขัดแย้งทางการเมือง การรับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติ และประสบการณ์ที่ข้าพเจ้าได้รับโดยตรงมาประยุกต์ใช้ในการเล่าเรื่องหนังตะลุง

1.3 ศึกษาทฤษฎีแนวคิดของ ฌอง ฟร็องซัวส์ ลีโอตาร์ด นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสยุคสมัยใหม่ มาเปรียบเทียบข้อเสนองานวรรณกรรมเด็ก ของคนกลุ่มเล็กๆ ที่รวมตัวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะ ที่ต้องการล้มล้างวาทกรรมหลักที่มีลักษณะปฏิบัติการผูกขาดเชิงจารีต นำมาประยุกต์ใช้ในบทหนังตะลุง

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์และค้นหารูปแบบของงาน

หลังจากการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จึงแบ่งขั้นตอนการสร้างผลงานโดยเริ่มจากเขียนเนื้อหาบทหนึ่งตัวละคร และทดลองสร้างตัวหนึ่งตัวละคร หนึ่ง ด้วยเรื่องราวของวีรชนนักปฏิวัติ อ่าวศรีเมือง จ.นครศรีธรรมราช มีระยะเวลาเกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2509 - ปี พ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นเวลานาน 14 ปี การถ่ายทอดเรื่องราวที่มีระยะเวลายาวนานมาสู่ บทหนึ่งที่ใช้เวลาประมาณ 15 นาทีในหนึ่งตอนนั้น ผู้เขียนบทละครจะต้องเลือกประเด็นที่มีความหมายสำคัญและมี แรงจูงใจต่อผู้ชมมากที่สุด ซึ่งในบทหนึ่งตัวละคร “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง” ข้าพเจ้าได้หยิบยกเรื่องราวจริงจาก เหตุการณ์ปะทะของกองทัพฝ่ายรัฐบาลกับกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทยเขตงาน 34 มาใช้เป็นประเด็น สัญลักษณ์สำคัญต่อเรื่องราวทั้งหมดในหนึ่งตัวละครของข้าพเจ้า เพื่อเป็นการรักษาองค์ประกอบการเล่าเรื่องให้กระชับ ข้าพเจ้าจึงใช้เหตุการณ์ปะทะนี้เป็นตัวแทนต่อการตั้งคำถามถึงการต่อสู้และขยายความผ่านเรื่องราวอื่นๆ ในแต่ละ ตอนของหนึ่งตัวละครนี้โดยกำหนดให้มีตัวละครสองคนในยุคปัจจุบันแล้วย้อนกลับไปถึงเรื่องราวการต่อสู้ของนัก ปฏิวัติและได้แบ่งตัวบทโครงสร้างของแต่ละตอนดังนี้

รูปแบบโครงสร้างบทหนึ่งตัวละครโดยย่อ

ตอนที่ 1 ชื่อตอน “การพบกันของแปงเมืองและมารีน”

ในหนึ่งตัวละครเรื่อง “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง” ได้ใช้ตัวละครชื่อ แปงเมือง เขียนเป็นชื่อภาษาอังกฤษว่า Pangmueang (เพศชายมีช่วงอายุ 22 ปี) และ มารีน เขียนเป็นชื่อภาษาอังกฤษว่า Marine (เพศหญิงมีช่วงอายุ 22 ปี) เป็นตัวละครหลักดำเนินเรื่องราวทั้งหมดผ่านบทสนทนาของทั้งสองคนนี้ โดยเริ่มเรื่องราวให้ทั้งสองคนพบกันที่งาน นิทรรศการศิลปะแห่งหนึ่งที่กรุงเทพมหานคร

ตอนที่ 2 ชื่อตอน “เสรีภาพนำประชาชน”

แปงเมือง และ มารีน ได้ร่วมกันวิเคราะห์ผลงานศิลปะ “เสรีภาพนำประชาชน” ของศิลปินฝรั่งเศส เออแดน เดอลาคัว และพูดถึงเรื่องความเป็นธรรมในสังคม การลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรม และเสรีภาพของมนุษย์

ตอนที่ 3 ชื่อตอน “นักรบอ่าวศรีเมือง นครศรีธรรมราช : เหตุปะทะเขตงาน 34”

แปงเมืองได้เล่าเรื่องราวผู้คนที่บ้านเกิดของเขา ซึ่งพวกเขาเหล่านั้นเป็นเพียงชาวบ้านธรรมดาที่รวมตัวกัน ต่อสู้เพื่อความถูกต้องและอุดมการณ์ที่งดงาม อีกทั้งได้เล่าถึงเหตุการณ์ปะทะของกองทัพฝ่ายรัฐบาลกับกองทัพปลด แอกประชาชนแห่งประเทศไทยเขตงาน 34 อ่าวศรีเมือง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่รุนแรงอย่างมากต่อผู้คนในพื้นที่นั้น

ตอนที่ 4 ชื่อตอน “วาทกรรมเล็กของคนกลุ่มเล็กๆ กับการล้มล้างวาทกรรมหลัก”

แปงเมือง และ มารีน ได้ร่วมกันถกถึงประเด็น Little narratives (เรื่องเล่าจุลพากย์) หรือเรื่องเล่าวาทกรรม เล็กๆ แต่เต็มไปด้วยคุณค่าที่แฝงอยู่ในนั้น และการรวมตัวกันเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะบางอย่าง เพื่อล้มล้างวาท กรรมหลักที่มีลักษณะปฏิบัติการผูกขาดเชิงจารีต ด้วยแนวคิดของ ฌอง ฟรองซัวส์ ลีโอดาร์ต (Jean Francois Lyotard)

ตอนที่ 5 ชื่อตอน “แสงของเช้าวันใหม่และคำสัญญาของคนหนุ่มสาว”

เป็นบทที่ท้ายของตัวละครหลักทั้งสองที่ให้คำสัญญาต่อกันว่าเมื่อวันทีกลับมาพบกันอีกครั้ง ทั้งสองจะต้อง

ร่วมมือเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์สังคมไทยให้ดีขึ้นจากอดีตให้ได้

3. ขั้นตอนและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานแบ่งเป็นดังนี้

3.1 ตัวหนังตะลุง เตรียมแผ่นพีวีซีหรือแผ่นโปสเตอร์พลาสติกใสขนาด 530 x 750 มิลลิเมตร ขนาดความหนา 500 mc., ว่างภาพบนแผ่นพีวีซี, ตัดรูปทรงตามที่ออกแบบ สำหรับการลงสีได้แบ่งเป็น 3 เทคนิคดังนี้ เทคนิคสีสเปรย์ชนิดกระป๋อง มีคุณสมบัติแห้งเร็วยึดเกาะได้ดีต่อพื้นผิว และควรพ่นให้บางเพื่อช่วยสร้างความโปร่งแสงในตัวหนังตะลุง, เทคนิคสีอะคริลิกเป็นสีที่มีส่วนผสมพลาสติกโพลีเมอร์ หรือ ไวนิล เวลาใช้ให้นำมาผสมกับน้ำและระบายลงบนพื้นผิวช่วยสร้างความโปร่งแสงในตัวหนังตะลุง, เทคนิคปากกาเคมีชนิดพิเศษแบบแห้งเร็ว ที่สามารถเขียนบนวัสดุต่างๆ ได้ มีลักษณะโปร่งแสง และใช้งานได้อย่างรวดเร็ว เหมาะสำหรับตัดเส้นบริเวณใบหน้า หรือเน้นรูปทรงของตัวหนังตะลุง

3.2 การประกอบผลงาน การประกอบส่วนที่เคลื่อนไหวให้นำชิ้นส่วนที่ออกแบบไว้ เช่น แขนท่อนบน, แขนท่อนล่าง มาเจาะรูให้ตรงกันแล้วยึดด้วยตาไก่ทองเหลือง โดยยึดเข้าด้วยกันด้วยเครื่องเจาะตาไก่, การควบคุมการเคลื่อนไหวของแขน สามารถใช้ไม้ไผ่ขนาดเล็กมาติดติดกับส่วนมือของตัวหนังตะลุง และปรับความสั้นหรือความยาวของไม้ตามลักษณะที่ผู้เชิดถนัด, การเคลื่อนไหวของปากให้เขี้ยวยึดติดกับส่วนบนและส่วนล่างที่ตัดแยกออกจากกัน ด้วยคุณสมบัติของยางที่สามารถยืดหดได้จะช่วยสร้างกลไกการเคลื่อนไหวของปากให้สมจริงเมื่อทำการแสดง

3.3 จอหนังตะลุง เตรียมโครงสร้างของจอหนังตะลุงด้วยท่อเหล็ก โดยแบ่งออกเป็นข้อต่อในแต่ละส่วน เพื่อสะดวกแก่การถอดประกอบขนย้ายได้, ผ้าขาวชนิดบางสีขาวขนาด 128 X 200 เซนติเมตร เพื่อใช้เป็นจอหนัง, หลอดไฟแอลอีดีเพื่อใช้ส่องตัวหนังตะลุงในการแสดง 1 หลอด ขนาดไฟ 18 วัตต์, อุปกรณ์ขยายเสียงและอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงสด

แนวคิดหลักของหนังตะลุงเรื่องนี้เป็นเรื่องการที่กลุ่มคนกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันต่อสู้เพื่อปลดปล่อยสังคมสู่เสรีภาพ เมื่อนำมาตีความเกี่ยวกับเรื่องราวการต่อสู้ของคนกลุ่มนี้แล้ว ข้าพเจ้าได้เกิดแนวคิดการผูกเรื่องราวให้เชื่อมโยงกลับไปในอดีตของประวัติศาสตร์โลก ซึ่งเรื่องราวในอดีตที่คล้ายและนำมาเปรียบเทียบในเรื่องคือตอนที่ 2 ที่ตัวละครหลักได้พูดถึงเรื่องการลุกขึ้นต่อสู้เรียกร้องความยุติธรรมในสังคมของเหตุการณ์ปฏิวัติฝรั่งเศสเมื่อปี ค.ศ.1789 และยังพูดถึงผลงานศิลปะ “เสรีภาพนำประชาชน” ของศิลปิน เออแดน เดอลาครัว เพื่อเป็นการใช้ภาพเขียนที่เป็นสื่อทางทัศนศิลป์แสดงความหมายร่วมอันเป็นการประสานเรื่องราวในหนังตะลุงเพื่อเพิ่มมิติของการรับรู้และยังใช้เป็นสื่ออธิบายให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ทางศิลปะควบคู่ไปด้วย

ในตอนที่ 3 ตัวละครหลักได้เล่าถึงเรื่องราวการสู้รบของกองทัพปลดแอกประชาชนแห่งประเทศไทยในเขตงาน 34 บ้านอ่าวศรีเมือง ตำบลนาหมอนบุญ อำเภอจุฬารัตน์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเรื่องราวในตอนนี้เป็นใจความหลักสำคัญที่เชื่อมโยงไปสู่แนวคิด Little narratives ของ ฉลอง ฟรองซัวส์ ลีโอดาร์ต ซึ่งอยู่ในตอนที่ 4 การนำเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงในประวัติศาสตร์มาใช้ในการแสดงจะช่วยให้เกิดน้ำหนักรับรู้ความน่าเชื่อถือเกิดอารมณ์ร่วมและหากเป็นเรื่องราวใกล้ตัวยิ่งสร้างภาพความคิดความรู้สึกของผู้ชมให้ตกอยู่ในสภาวะที่กลายเป็นส่วนหนึ่งกับตัวเนื้อเรื่อง

ได้มากขึ้น และตอนที่ 4 เป็นการนำเรื่องราวทั้งหมดมาขยายผ่านแนวคิดของ ฉลอง พรองซ์วส์ ลีโอดาร์ต³ ในเรื่องวาทกรรมเล็ก³ มาเสนอผ่านในตอนนี้ ซึ่งเป็นกระบวนการมโนทัศน์หลักที่เข้าไปดูเจ้าและสะท้อนชุดความคิดทั้งหมด ด้วยการผสมผสานศิลปะหนึ่งตระกูลกับปรัชญาของ ลีโอดาร์ต จะช่วยเพิ่มเนื้อที่ของการค้นหาภาษาทางศิลปะให้เปิดกว้างยิ่งขึ้น และเป็นช่องทางสร้างสรรค์ใหม่ๆ แก่การทำงานศิลปะร่วมสมัยในอนาคต

ภาพที่ 1 หนึ่งตระกูลเรื่อง “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง”

บทสรุป

ผลงานศิลปะหนึ่งตระกูลเรื่อง “นักรบแดนใต้ สหายดาวแดง” เป็นการสะท้อนเรื่องราวที่ครอบครัวของข้าพเจ้าได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชาติไทย เป็นเรื่องราวของผู้คนที่รักชาติบ้านเมืองยอมเสียสละชีวิตไม่เกรงกลัวต่อความตาย ยึดมั่นในอุดมการณ์ผลประโยชน์ของผู้คนส่วนรวม เพื่ออนาคตของลูกหลานไทยในวันข้างหน้า ด้วยการเล่าเรื่องราวส่วนหนึ่งในอดีตผ่านการแสดงศิลปะหนึ่งตระกูลอันเป็นสื่อบันเทิงที่มีคุณค่า เป็นส่วนหนึ่งที่อยู่กับผู้คนภาคใต้มายาวนาน และยังสามารถนำรูปแบบหนึ่งตระกูลร่วมสมัยนี้ไปพัฒนาเป็นสื่อการเรียนรู้ได้ในทุกระดับ หรือปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบอื่นๆ ได้ตามที่ต้องการ และด้วยการนำแนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาของ ฉลอง พรองซ์วส์ ลีโอดาร์ต มาศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์กับผลงานศิลปะหนึ่งตระกูลของข้าพเจ้า ทำให้เกิดมุมมองอีกด้านของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะร่วมสมัยที่ให้ความสำคัญทางความคิดมากกว่ารูปแบบผลงาน มิได้มุ่งเน้นเพียงองค์ประกอบรูปทรงศิลปะหรืออารมณ์ความรู้สึก ที่อาจถูกมองว่ายากต่อการทำความเข้าใจ การนำเสนอศิลปะผ่านหลักวิชาการและแนวคิดทางสังคมวิทยาจะช่วยเปิดโอกาสให้คนทั่วไปสามารถเข้าถึงและจับต้องวิถีคิดได้มากขึ้น สร้างความเข้าใจต่อกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานอย่างเป็นรูปธรรม และทำให้ศิลปะร่วมสมัยไม่เป็นเรื่องไกลตัวอีกต่อไป รวมถึงเป็นการหรือโครงสร้างระหว่างศิลปะและสังคมไทยเพื่อเป็นการมองหาความเชื่อมโยงสู่สภาพการณ์หลังสมัยใหม่ ก่อเกิดกระบวนการทางความคิดและปรัชญาที่ช่วยสร้างประโยชน์ในการขับเคลื่อนสังคม ด้วยศิลปะจะช่วยปลูกจิตสำนึกชี้ให้เห็นหนทางและตั้งคำถามกับปัญหาต่างๆ เพราะการเรียนรู้สิ่งที่เคยผิดพลาดในอดีตจะนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไข แต่พึงเรียนรู้อย่างมีสติ มีวุฒิภาวะ น้อมนำด้วยหลักธรรมคำสอนในแต่ละศาสนา ศึกษาบูรณาการวิเคราะห์ในเหตุผลอย่างละเอียดถี่ถ้วน และต้องใช้การคิดเชิงวิจารณ์ญาณระดับสูง จึงจะสามารถฝ่าฟันอุปสรรคปัญหาทั้งหลาย

³ สุภาวดี จันทร์วานิช, ทฤษฎีสังคมวิทยา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาฯ, 2562), 292.

นำเราผ่านพ้นไปสู่ประเทศที่เต็มไปด้วยความรักความเข้าใจและอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุขตลอดไป

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณครอบครัวที่ช่วยเหลือและสนับสนุนการทำวิจัยในครั้งนี้และผู้ให้ข้อมูลในการทำวิจัย คณาจารย์ภาควิชาทฤษฎีศิลป์ที่คอยแนะนำและให้กำลังใจในการศึกษาและทำวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณรองศาสตราจารย์สุธี คุณาวิชยานนท์ เป็นอย่างสูงที่มอบโอกาสและพลังความคิดทั้งในด้านศิลปะและการใช้ชีวิตแก่ลูกศิษย์เสมอมา เมื่อตนรู้เพียงอย่างเดียวว่าหัวใจดวงนี้อยู่ด้วยศิลปะ จึงขอยึดมั่นและสืบสานเจตนาเพื่อนำไปพัฒนาต่อยอดให้กับสังคมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

จันทน์ เจริญศรี. (2545). โฟสต์โมเดิร์นกับสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา. หน้า 18.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2546). บันทึกประวัติศาสตร์ 14 ตุลา 2516. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร. หน้า 179.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร์. (2560). บทแนะนำสกุลความคิดหลังโครงสร้างนิยม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สมมติ. หน้า 91.

บาร์ตส์, โรลิ่งด์. (2558). มายาคติ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนาโครงการจัดพิมพ์คบไฟ. หน้า 7.

ไพโรจน์ ชมณี. (2559). สุนทรียศาสตร์ตะวันตก. กรุงเทพฯ: แพลน พรินท์ติ้ง. หน้า 51.

สุธี คุณาวิชยานนท์. (2561). ศิลปะสมัยใหม่และร่วมสมัย: ตะวันตกและไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจปรีนท์. หน้า 257.

สุภางค์ จันทวานิช. (2562). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาฯ. หน้า 292.

สุรพศ ทวีศักดิ์. (2562). มนุษย์กับเสรีภาพ: มุมมองทางปรัชญาคานท์, มิลล์, รอลส์. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์. หน้า 21.

สมัย สุทธิธรรม. (2550). หน้าตะลุง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร. หน้า 12.

เอนก นาวิกมูล. (2546). หน้าตะลุง-หน้าใหญ่. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พิมพ์คำ. หน้า 119.

อรุณ เวชสุวรรณ. (2541). เบื้องหลังเหตุการณ์ 6 ตุลา. กรุงเทพฯ: อรุณวิทยา. หน้า 106.

โอชนา พูลทองดีวัฒนา. (2561). ประวัติสุนทรียศาสตร์ตะวันตก. กรุงเทพฯ: บริษัททิวทัศน์การพิมพ์. หน้า 108.

Appignanesi, Richard and Garratt, Chris. (2013). *Introducing Postmodernism: A Graphic Guide*. Duxford: Icon Books Ltd. ,20 pp.

Hart, Kevin. (2013). *Postmodernism: A Beginner's Guide*. (4th reprinted) London: Oneworld Publications. ,2 pp.

ทัศนคติของบุคคลที่มีต่อแนวทางการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ กรณีศึกษา : เขตเมืองเก่า จังหวัดเชียงใหม่

THE ATTITUDE OF PERSON TO GUIDELINES FOR REDUCING VISUAL IMPACTS CASE STUDY: CHIANGMAI

พานุมাত্র เหล่าศรีวิจิตร¹ และ รุจิโรจน์ อนามบุตร²

Panumat Laosrivichit¹ and Rujiroj Anambutr²

บทคัดย่อ

ปัจจุบันเมืองเชียงใหม่มีบทบาทเป็นเมืองท่องเที่ยวทำให้มีการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวมากขึ้น ส่งผลให้เกิดปัญหาทางทัศนียภาพบริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรม ซึ่งการวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมและเสนอแนวทางการลดผลกระทบทางสายตาที่มีต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่ โดยวิธีการวิจัยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอนได้แก่ 1) ศึกษาและสำรวจแหล่งศิลปกรรม 2) กำหนดตัวแปรในการวิจัย 3) จัดทำแบบสอบถามรูปภาพ (Photo Questionnaire) โดยการจำลองการลดผลกระทบ ด้วยวิธีการจัดทำภาพซ้อน (Photo-montage) 4) วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล ผลการศึกษาพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติในทางลบต่อแหล่งศิลปกรรมสภาพปัจจุบัน และมีทัศนคติเปลี่ยนไปในทางบวกมากขึ้นเมื่อภาพตัวแทนสภาพปัจจุบันได้รับการลดผลกระทบทางสายตา โดยผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติในทางบวกขึ้นอยู่กักระดับความเข้มข้นของการลดผลกระทบ

คำสำคัญ : ผลกระทบทางสายตา, แหล่งศิลปกรรม, สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

Abstract

Chiang Mai is a major tourist destination. Tourism development to caused visual pollution problems to the cultural environment. The purpose of this research is to study visual quality problems and propose guidelines for reducing visual impact on the historic attractions in the old city of Chiang Mai. Research methodology may be described in 4 parts; a) Study important historic heritage sites. b) Define factors that may affect image quality. c) Create a Photo Questionnaire by simulating the physical improvement to lessen the impact using the Photo-montage. d) Analyze data, explain the findings and propose a guideline for impact mitigation. The findings indicate that the respondents have a negative attitudes towards cultural heritage sites in present state. Their attitudes become more positive toward simulated picture with proposed physical changes to reduce visual impacts.

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10200 ประเทศไทย

Master of Landscape Architecture Program in Division of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University, 10200, Thailand.

² อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ.ดร.รุจิโรจน์ อนามบุตร สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10200 ประเทศไทย

Advisor: Assoc.Prof.Rujiroj Anambutr, Ph.D Division of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University, 10200, Thailand.

บทนำ

ปัจจุบันเมืองเชียงใหม่มีบทบาทเป็นเมืองท่องเที่ยว ซึ่งมีการพัฒนาเพื่อรองรับการท่องเที่ยวมาอย่างต่อเนื่อง จึงเกิดการลงทุนเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นโดยไม่คำนึงถึงประวัติศาสตร์และความเหมาะสมด้านทัศนียภาพของเมือง โดยเฉพาะปัญหาทางทัศนียภาพบริเวณโดยรอบแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่า การเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยวดังกล่าว ก่อให้เกิดสิ่งรบกวนทางทัศนียภาพที่ส่งผลให้การรับรู้ความเป็นย่านประวัติศาสตร์ไม่เด่นชัด ดังนั้น การศึกษาแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเพื่อลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ จึงเป็นแนวทางในการจัดการและควบคุมสภาพแวดล้อมโดยรอบแหล่งศิลปกรรม เพื่อส่งเสริมให้การสื่อความหมาย การรับรู้ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ชัดเจนมากขึ้น เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่มาศึกษาหาความรู้ผู้มาท่องเที่ยว และเป็นการรักษาศิลปกรรมอันทรงคุณค่าให้ดำรงอยู่ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองได้อย่างเหมาะสม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาทัศนคติของบุคคลที่มีต่อแนวทางการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. **ศึกษาและสำรวจแหล่งศิลปกรรม** โดยการจำแนกประเภทของแหล่งศิลปกรรมภายในพื้นที่กรณีศึกษาตามโครงการศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้จัดกลุ่มแหล่งศิลปกรรมไว้เป็น 2 กลุ่ม 7 ประเภทย่อย (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559: 4-4) ซึ่งพื้นที่กรณีศึกษาของกรณีศึกษาคือเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่ โดยขอบเขตพื้นที่ศึกษาตามประกาศของเทศบาลนครเชียงใหม่-ใหม่ที่กำหนดคือบริเวณที่ 1 คือ พื้นที่บริเวณแนวกำแพงเมืองและคูเมือง และบริเวณที่ 2 คือ พื้นที่ในบริเวณเมืองชั้นใน ที่ถูกล้อมโดยบริเวณที่ 1 (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2557)

2. **การกำหนดตัวแปรในการวิจัย** โดยการสรุปข้อมูลจากการทบทวนวรรณกรรมการลงพื้นที่สำรวจสภาพปัญหา ทำให้สามารถกำหนดตัวแปรในการวิจัยได้ดังนี้

2.1 **แหล่งศิลปกรรมตัวแทนกรณีศึกษา** ในการเลือกแหล่งศิลปกรรมที่เป็นตัวแทนในการศึกษาผลกระทบนั้นคัดเลือกจากแหล่งศิลปกรรมประเภทต่างๆทั้งหมดที่สำรวจพบในเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่โดยมีการคัดเลือกแหล่งศิลปกรรมตัวแทนจากการประเมินระดับคุณค่าทางสายตา หลังจากที่ได้มีการคัดเลือกแหล่งศิลปกรรมตัวแทนแล้วจึงทำการคัดเลือกภาพตัวแทนที่ใช้แสดงเป็นตัวแทนภูมิทัศน์สภาพต่างๆ โดยทำการกำหนดจุดควบคุมการมองที่คาดว่าได้รับผลกระทบเชิงทัศนียภาพสูงจากมุมมองสำคัญของแหล่งศิลปกรรมตัวแทน นำมาประเมินจุดควบคุมการมองวิกฤติ ซึ่งแต่ละจุดมีลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่แตกต่างกันออกไปภายในแหล่งศิลปกรรมแห่งเดียว

2.2 **ลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรม** ลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มี 4 ลักษณะดังนี้ (รุจิโรจน์ อนุกรมบุตร และวิลาสินี สุขสว่าง, 2555: 45) 1) ผลกระทบด้านการรบกวน หมายถึง สิ่งก่อสร้างใดๆก็ตามที่ปรากฏอยู่ด้านหน้าด้านข้างหรือฉากหลังของมุมมองสำคัญของแหล่งศิลปกรรมทำให้รู้สึกรบกวน 2) ผลกระทบด้านการบดบัง หมายถึง สิ่งก่อสร้างใดๆก็ตามที่ปรากฏด้านหน้า

องค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งศิลปกรรมส่งผลให้มองไม่เห็นหรือมองเห็นได้น้อยลง 3) ผลกระทบด้านการคุกคาม หมายถึง สิ่งก่อสร้างใดๆก็ตามที่ปรากฏในตำแหน่งประชิดหรือใกล้เคียงกับแหล่งศิลปกรรมส่งผลให้ความงามของแหล่งศิลปกรรมลดลง 4) ผลกระทบด้านความแปลกแยก หมายถึง สิ่งก่อสร้างใดๆก็ตามที่มีลักษณะทางกายภาพแตกต่างไปจากลักษณะโดยรวมของแหล่งศิลปกรรมส่งผลให้เกิดความแปลกแยก

2.3 ระดับความเข้มข้นของการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ เป็นการเสนอแนวทางการลดผลกระทบตามหลักการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่เคยมีมา เพื่อศึกษาทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อสภาพที่เปลี่ยนไปในระดับความเข้มข้นต่างๆโดยมีระดับความเข้มข้นดังนี้ 1) สภาพปัจจุบัน ยังไม่มีการลดผลกระทบให้เป็นตัวแทนของภูมิทัศน์สภาพปัจจุบันของแหล่งศิลปกรรมที่มีผลกระทบด้านภูมิทัศน์ด้านต่างๆ ซึ่งคัดเลือกมาจากแหล่งศิลปกรรมประเภทต่างๆภายในพื้นที่ศึกษาที่มีผลกระทบด้านภูมิทัศน์ 2) สภาพที่ได้รับการลดผลกระทบเบื้องต้น โดยเสนอการลดผลกระทบเบื้องต้น กล่าวคือ ลดผลกระทบตามสภาพที่เป็นไปได้ปรับใช้ได้จริงมาจากการจัดทำภาพซ้อน (Photomontage) จากภาพตัวแทนสภาพปัจจุบัน 3) สภาพในอุดมคติ โดยเสนอการลดผลกระทบให้เหมาะสมที่สุดให้เป็นตัวแทนภูมิทัศน์ที่ได้รับการลดผลกระทบในอุดมคติ กล่าวคือ ลดผลกระทบให้เหมาะสมที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้โดยยึดตามความงามที่ควรจะเป็นมาจากการจัดทำภาพซ้อน (Photomontage) จากภาพตัวแทนสภาพปัจจุบัน

2.4 ทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็นทัศนคติด้านความชอบ การยอมรับ และการให้ความสำคัญ กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษาได้แก่ กลุ่มคนเชียงใหม่ คือ คนที่เกิดและอาศัยอยู่ที่เชียงใหม่ และกลุ่มนักท่องเที่ยว คือ คนที่มาท่องเที่ยวเชียงใหม่ขณะนั้น โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 207 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มคนเชียงใหม่ จำนวน 87 คน และกลุ่มนักท่องเที่ยว จำนวน 120 คน

3. การจัดทำแบบสอบถามรูปภาพ การจัดทำแบบสอบถามประกอบรูปภาพ (Photo Questionnaire) โดยการจำลองการลดผลกระทบ ด้วยวิธีการจัดทำภาพซ้อน (Photo-montage) เพื่อใช้วัดทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อแนวทางการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ โดยการเลือกใช้ภาพถ่ายมุมมองสำคัญของแหล่งศิลปกรรมที่คัดเลือกมาเฉพาะจุดควบคุมการมองวิกฤติ (Critical Visual Control Point) คือ มุมมองที่ความสำคัญซึ่งมีผลกระทบเชิงทัศนสูงส่งต่อการรับรู้ทางทัศนียภาพกับคนทั่วไปที่มองเห็นอาคารสำคัญของแหล่งศิลปกรรมนั้นๆ (รุจิโรจน์ อนุกรมบุตร และวิลาสินี สุขสว่าง, 2555: 31) โดยนำมาทำการแต่งภาพด้วยการจำลองการลดผลกระทบ

4. การเก็บแบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากแบบสอบถามประกอบรูปภาพ (Photo Questionnaire) ภาพตัวแทนทั้งหมด 30 ภาพ ประกอบด้วย แหล่งศิลปกรรม 2 ประเภท รวม 10 แห่ง โดยแหล่งศิลปกรรมแต่ละแห่งมีภาพตัวแทน 3 ภาพแสดงเป็น A: ภาพสภาพปัจจุบันของแหล่งศิลปกรรม 1 ภาพ B: ภาพแต่งที่ได้รับการแก้ปัญหาผลกระทบด้านภูมิทัศน์ 1 ภาพ C: ภาพแต่งที่ได้รับการแก้ปัญหาในอุดมคติ 1 ภาพ รวมเป็น 3 ภาพต่อ แหล่งศิลปกรรม

ตารางที่ 1 ภาพตัวแทนของแหล่งศิลปกรรม 10 แห่ง จำนวน 30 ภาพ

ชื่อแหล่งศิลปกรรม	A: สภาพปัจจุบัน	B: ได้รับการลดผลกระทบ	C: สภาพในอุดมคติ
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภท อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน สถานที่หลักเมือง			
ภาพ P2 ประตูท่าแพ ผลกระทบด้านความ แปลกแยก	ความแปลกแยกอาคารด้านหลัง	เปลี่ยนโทนสีของอาคารผลกระทบ	ยกเลิกอาคารที่แปลกแยกออกไป
ชื่อแหล่งศิลปกรรม	A: สภาพปัจจุบัน	B: ได้รับการลดผลกระทบ	C: สภาพในอุดมคติ
ภาพ P3 ประตูช้างเผือก ผลกระทบด้านการ คุกคาม	การคุกคามจากป้ายโฆษณา	การกำจัดป้ายโฆษณาออกไป	ลดความสูงอาคารที่คุกคาม
สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภท วัด วัดร้าง ศาสนสถาน			
ภาพ T1 วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร ผลกระทบด้าน การบดบัง	การบดบังจากป้ายที่ทางวัดติดตั้ง	กำจัดองค์ประกอบที่บดบังออก	ยกเลิกอาคารจากหลังหอไตร
ภาพ T2 วัดเจดีย์หลวง วรวิหาร ผลกระทบด้านการ รบกวน	การรบกวนจากองค์ประกอบรอบๆ	การลดความเด่นของผลกระทบ	กำจัดอาคารจากหลังออกไป
ภาพ T3 วัดพันอ้น ผลกระทบด้านความ แปลกแยก	ความแปลกแยกอาคารสร้างใหม่	กำจัดอาคารที่แปลกแยกออกไป	กำจัดองค์ประกอบผลกระทบอื่นๆ
ภาพ T5 วัดพันเตา ผลกระทบด้านการ คุกคาม	การคุกคามจากอาคารด้านข้าง	เปลี่ยนโทนสีของอาคารผลกระทบ	ลดความสูงของอาคารด้านข้าง
ภาพ T10 วัดเจ็ดลิน ผลกระทบด้าน การบดบัง	การบดบังจากพืชพรรณ	ปรับเปลี่ยนชนิดพืชพรรณ	ยกเลิกต้นไม้ที่บดบังออกไป
ภาพ T14 วัดอินทิล สะดือเมือง ผลกระทบด้านการ รบกวน	การรบกวนจากแผงขายของ	กำจัดองค์ประกอบที่รบกวนออก	ปรับเปลี่ยนหน้าตาของอาคาร

ภาพ T18 วัดอุโมงค์มหา เถรจันทร์ ผลกระทบด้านการ รบกวน			
	การรบกวนจากสิ่งตกแต่งภูมิทัศน์	กำจัดองค์ประกอบที่รบกวนออก	ยกเลิกอาคารจากหลังออกไป
ภาพ T26 วัดปราสาท ผลกระทบด้านการ รบกวน			
	การรบกวนจากการจอดรถ	ยกเลิกการจอดรถและราวกัน	เพิ่มพื้นที่สีเขียวรอบอาคารสำคัญ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการรวมผลข้อมูลจากการเก็บแบบสอบถามจำนวน 207 ชุด โดยการสร้างฐานข้อมูลจากโปรแกรม IBM SPSS Statistics Version 23 แล้ววิเคราะห์ทางสถิติ โดยวิธีการประมวลผลข้อมูลจากการให้คะแนน ความชอบ การยอมรับและการให้ความสำคัญ แบ่งออกเป็น สภาพปัจจุบัน สภาพที่ได้รับการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ และสภาพที่ได้รับการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ในอุดมคติ โดยวิธีการหาค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อพิจารณาความแตกต่างในแต่ละกรณี

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของพื้นที่ศึกษา จากการศึกษาลงพื้นที่สำรวจและศึกษาข้อมูลความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่พบว่า แหล่งศิลปกรรมในพื้นที่ศึกษาสามารถสรุปได้ 3 ประเภท รวมจำนวนแหล่งศิลปกรรมทั้งสิ้น 55 แห่ง ได้แก่ 1) สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภท อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน สถานหลักเมือง จำนวน 8 แห่ง 2) สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภท วัด วัดร้าง ศาสนสถาน จำนวน 42 แห่ง 3) สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภท พิพิธภัณฑสถาน ป้ายตึกกรรม พระราชวัง จำนวน 5 แห่ง โดยผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่พบจากการสำรวจแหล่งศิลปกรรมมี 4 ลักษณะแบ่งออกเป็น ผลกระทบด้านการรบกวน 42 แห่ง ผลกระทบด้านการบดบัง 23 แห่ง การคุกคาม 14 แห่ง และความแปลกแยก 13 แห่ง โดยแหล่งศิลปกรรมที่คัดเลือกจำนวน 10 แห่ง ใช้เป็นภาพตัวแทนของลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์นั้นๆที่ปรากฏเด่นชัดในภาพ มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 ผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของภาพตัวแทนตามจุดควบคุมการมองวิถีทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมแต่ละแห่ง

ภาพตัวแทนภูมิทัศน์	รายละเอียดของผลกระทบด้านภูมิทัศน์
	P2 ประตูท่าแพ : ผลกระทบด้านความแปลกแยก เนื่องจากบริเวณนี้เป็นพื้นที่เปิดโล่งจึงมีโอกาสดูที่ผู้คนจะเห็นอาคารโรงแรมมากกว่าลักษณะการคุกคาม ดังนั้นลักษณะผลกระทบของจุดควบคุมการมองวิถีทัศน์คือผลกระทบด้านความแปลกแยก
	P3 ประตูช้างเผือก : ผลกระทบด้านการคุกคาม การคุกคามจากป้ายโฆษณาที่มีขนาดใหญ่กว่าตัวอาคารสำคัญทำให้เห็นชัดเจนมากที่สุดและอาคารสี่เหลี่ยมที่มีความสูงที่ทำให้รู้สึกว่ายังมีความเด่นมากกว่าตัวอาคารสำคัญของแหล่งศิลปกรรม
	T1 วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร : ผลกระทบด้านการบดบัง ผลกระทบด้านการบดบังจากป้ายโฆษณาที่ทางวัดติดประกาศซึ่งไปบดบังตัวอาคารหอไตรอยู่ นอกจากนี้คือ การรบกวนจากการเลือกใช้พืชพรรณที่ไม่เหมาะสมอย่างต้นปาล์มที่มีความสูงใหญ่
	T2 วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร : ผลกระทบด้านการรบกวน

	การรบกวนจากองค์ประกอบโดยรอบแหล่งศิลปกรรมคือ วงเวียนบริเวณหน้าวิหารที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสม และอาคารรอบวิหารที่สร้างผลกระทบด้านการรบกวนต่อฉากหลังของเจดีย์
	T3 วัดพันอ้น : ผลกระทบด้านความแปลกแยก ความแปลกแยกจากสิ่งปลูกสร้างที่สร้างขึ้นภายหลังที่มีรูปแบบแปลกแยกไปจากศิลปะของอาคารสำคัญ และการบดบังจากต้นไม้เกิดขึ้นกับวิหารที่เป็นอาคารสำคัญของลงมาของมูมมอมนี่
	T5 วัดพันเตา : ผลกระทบด้านการคุกคาม ผลกระทบด้านการคุกคามจากอาคารด้านข้างที่อยู่ในระยะประชิดโดยอาคารที่อยู่ข้างวัด และการคุกคามจากเสาไฟฟ้าสายไฟที่ตั้งอยู่ติดกับซุ้มประตูทางเข้าวัดและใกล้กับอาคารสำคัญมาก
ภาพตัวแทนภูมิทัศน์	รายละเอียดของผลกระทบด้านภูมิทัศน์
	T10 วัดเจ็ดลิน : ผลกระทบด้านการบดบัง ผลกระทบด้านการบดบังจากพืชพรรณ ที่มีทั้งพืชพรรณที่บดบังตัววิหารสร้างใหม่ และเจดีย์เก่า รวมถึงผลกระทบด้านการรบกวนจากของตกแต่งตามบริเวณเจดีย์เก่า
	T14 วัดอินทิลลสะคือเมือง : ผลกระทบด้านการรบกวน การรบกวนจากความเป็นระเบียบที่เกิดจากองค์ประกอบต่างๆโดยรอบอาคารสำคัญ ได้แก่ การตั้งแผงขายของ การรบกวนจากร้านค้าบริเวณอาคารพาณิชย์ การติดป้ายโฆษณาตามอาคารเป็นต้น
	T18 วัดอุโมงค์มหาเศรษฐี : ผลกระทบด้านการรบกวน การรบกวนจากการตกแต่งภูมิทัศน์ที่ไม่เหมาะสมโดยได้แก่ การปรับพื้นบงไคทางขึ้นวิหารให้เป็นพื้นหญ้าเทียม การรบกวนจากพืชพรรณอยู่ในตำแหน่งที่สร้างการรบกวนต่ออาคารสำคัญ
	T26 วัดปราสาท : ผลกระทบด้านการรบกวน ผลกระทบด้านการรบกวนจากการจัดพื้นที่จอดรถใกล้แหล่งศิลปกรรม และผลกระทบการรบกวนจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่ทางวัดติดตั้งเช่น กรวยจราจร รวากันถนน

2. ข้อมูลทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยวิธีประมวลข้อมูลจากการให้คะแนน Likert scale 5 ระดับ ในการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น ระดับคะแนนความชอบ ระดับคะแนนการยอมรับ และระดับคะแนนการให้ความสำคัญที่มีต่อภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ซึ่งมีผลจากการเก็บแบบสอบถามดังนี้

คะแนนทัศนคติ ด้านความชอบ	1 ไม่ชอบมาก	2 ไม่ชอบ	3 เฉยๆ	4 ชอบ	5 ชอบมาก
คะแนนทัศนคติ ด้านการยอมรับ	1 ยอมรับไม่ได้อย่างมาก	2 ยอมรับไม่ได้	3 เฉยๆ	4 ยอมรับได้	5 ยอมรับได้อย่างมาก
คะแนนทัศนคติ ด้านการให้ความสำคัญ	1 น้อยที่สุด	2 น้อย	3 เฉยๆ	4 มาก	5 มากที่สุด

ภาพที่ 1 ความหมายของระดับคะแนน ความชอบ การยอมรับ และการให้ความสำคัญตาม Likert Scale 5 ระดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อภาพตัวแทนภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมสภาพต่างๆ

ผล กระทบ	ชื่อแหล่งศิลปกรรม	[สภาพปัจจุบัน]			[สภาพลดผลกระทบ]			[สภาพในอนาคต]		
		ความ ชอบ	การ ยอมรับ	ความ สำคัญ	ความ ชอบ	การ ยอมรับ	ความ สำคัญ	ความ ชอบ	การ ยอมรับ	ความ สำคัญ
รบกวน	T26 วัดปราสาท	2.76	2.73	3.48	3.67	3.66	3.79	4.16	4.14	4.19
	T14 วัดอินทิลลิสระคือเมือง	2.14	2.21	2.85	3.47	3.48	3.68	3.97	3.98	4.04
	T2 วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร	2.84	2.91	3.21	3.73	3.73	3.83	4.15	4.11	4.17
	T18 วัดอุโมงค์มหาเศรษฐี	2.57	2.61	3.05	3.75	3.71	3.84	4.03	3.99	4.03
บดบัง	T1 วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	2.30	2.40	2.97	3.38	3.36	3.61	3.80	3.79	3.90
	T10 วัดเจ็ดลิน	3.26	3.27	3.49	3.93	3.93	4.01	3.47	3.47	3.64
คุกคาม	T5 วัดพันเตา	2.53	2.57	2.98	3.36	3.34	3.52	3.62	3.60	3.72
	P3 ประตูช้างเผือก	2.40	2.46	2.86	3.26	3.27	3.49	3.65	3.69	3.75
แปลกแยก	T3 วัดพันอ้น	2.69	2.70	3.13	3.25	3.23	3.49	4.16	4.14	4.15
	P2 ประตูท่าแพ	2.72	2.78	3.14	3.15	3.15	3.44	3.86	3.88	3.98

2.1 ทัศนคติที่มีต่อภาพตัวแทนภูมิทัศน์สภาพปัจจุบันของแหล่งศิลปกรรม ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติต่อภาพตัวแทนสภาพปัจจุบันโดยจากข้อมูลแสดงให้เห็นได้ว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติในเชิงลบ (ค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 3.00) ต่อภาพตัวแทนสภาพปัจจุบันของแหล่งศิลปกรรมเกือบทั้งหมด ซึ่งคัดเลือกมาจากแหล่งศิลปกรรมที่ได้รับผลกระทบด้านภูมิทัศน์อยู่แล้วในปัจจุบัน อาจสรุปได้ว่า ผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันส่งผลต่อทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อแหล่งศิลปกรรมทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงทัศนคติด้านความชอบการยอมรับและการให้ความสำคัญเป็นไปในเชิงลบ

2.2 ทัศนคติที่มีต่อภาพตัวแทนภูมิทัศน์สภาพที่ได้รับการลดผลกระทบ ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติต่อสภาพที่ได้รับการลดผลกระทบเพิ่มขึ้นจากสภาพปัจจุบัน 1 ระดับ โดยผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติในเชิงบวก (ค่าเฉลี่ยมากกว่า 3.00) ทั้งในด้านความชอบการยอมรับและการให้ความสำคัญ อาจสรุปได้ว่า การลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ส่งผลต่อทัศนคติของผู้ตอบแบบสอบถามมีแนวโน้มที่ทัศนคติที่เปลี่ยนไปในเชิงบวกมากขึ้น โดยเพิ่มขึ้นประมาณ 1 ระดับ จากการวิเคราะห์ความต่างของค่าเฉลี่ยความชอบ การยอมรับ และการให้ความสำคัญที่มีต่อสภาพปัจจุบัน กับสภาพที่ได้รับการลดผลกระทบ พบว่า การปรับภูมิทัศน์เป็นสภาพที่ได้รับการลดผลกระทบเบื้องต้น ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปมาก เมื่อเป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อลดผลกระทบในด้าน **การรบกวนและการบดบัง** อาจมาจากลักษณะผลกระทบดังกล่าวมีความรุนแรงและส่งผลกระทบต่อความงามน้อยกว่าซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากองค์ประกอบที่จัดการลดผลกระทบได้ง่าย เช่น บ้าย เส้าไฟฟ้า ลานจอดรถ ทำให้สามารถปรับแก้ได้ง่ายในระดับการลดผลกระทบเบื้องต้น ในขณะที่ผลกระทบลักษณะ **การคุกคามและความแปลกแยก** ที่มักเกิดขึ้นจากองค์ประกอบที่ถาวร อาจสรุปได้ว่า ลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่มีระดับความรุนแรงต่างกันเมื่อได้ทำการปรับภูมิทัศน์เพื่อลดผลกระทบดังกล่าวแล้วมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้านความชอบ การยอมรับ และการให้ความสำคัญ ของผู้ตอบแบบสอบถามในระดับที่แตกต่างกัน

2.3 ทัศนคติที่มีต่อภาพตัวแทนภูมิทัศน์สภาพในอนาคต ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติต่อสภาพในอนาคตเพิ่มขึ้นจากสภาพปัจจุบัน 2 ระดับ และเพิ่มจากสภาพที่ได้รับการลดผลกระทบเบื้องต้น ประมาณ 1

ระดับ แสดงว่าการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์จนถึงระดับสภาพในอุดมคติ ส่งผลให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติไปในทิศทางที่ดีขึ้นมากกว่าสภาพปัจจุบันและสภาพที่ได้รับการลดผลกระทบเบื้องต้น จากการวิเคราะห์ความต่างของค่าเฉลี่ยความชอบการยอมรับและการให้ความสำคัญ ที่มีต่อสภาพปัจจุบันกับสภาพในอุดมคติ พบว่าแหล่งศิลปกรรมที่ได้รับการลดผลกระทบด้านความแปลกแยกมีค่าความต่างมากกว่าผลกระทบด้านการรบกวน การรบกวน และการคุกคามตามลำดับ ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามก็มีทัศนคติเปลี่ยนไปในทางบวกเช่นกัน แต่อาจเปลี่ยนแปลงไปน้อยกว่าตามลำดับ อาจสรุปได้ว่า ลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่มีระดับความรุนแรงต่างกันเมื่อได้ทำการปรับภูมิทัศน์เพื่อลดผลกระทบดังกล่าวจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติด้านความชอบการยอมรับและการให้ความสำคัญของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อสภาพในอุดมคติในระดับที่แตกต่างกัน

บทสรุป

จากการศึกษาทัศนคติของบุคคลที่มีต่อแนวทางการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ตามหลักการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่เคยมีมาสามารถสรุปประเด็นเกี่ยวกับผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่มีต่อแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่ได้ว่า ผลกระทบด้านภูมิทัศน์ในทุกลักษณะอันได้แก่ การรบกวน การรบกวน การคุกคาม และความแปลกแยก มีผลกระทบในทางลบต่อแหล่งศิลปกรรม ปัจจัยต่างๆที่เป็นตัวแปรในการวิจัยมีความสัมพันธ์กับทัศนคติของบุคคลในระดับที่ต่างกันโดยปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติของบุคคลที่มีผลต่อผลกระทบด้านภูมิทัศน์และแนวทางการลดผลกระทบมากที่สุดคือลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรม รองลงมา คือ ระดับความเข้มข้นการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ มีรายละเอียดดังนี้

1. **ลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรม** ลักษณะผลกระทบด้านภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของบุคคลมากที่สุด ผลการศึกษาเบื้องต้นพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามให้คะแนนความชอบการยอมรับและการให้ความสำคัญกับการปรับภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมที่ได้รับผลกระทบในลักษณะการรบกวน และการรบกวน มากกว่าการปรับภูมิทัศน์ของแหล่งศิลปกรรมที่ได้รับผลกระทบในลักษณะการคุกคาม และความแปลกแยก ดังนั้นสรุปได้ว่า แหล่งศิลปกรรมที่ได้รับผลกระทบด้านภูมิทัศน์อยู่ในปัจจุบัน หากได้รับผลกระทบในลักษณะคล้ายกันและมีระดับความรุนแรงของผลกระทบใกล้เคียงกัน ถ้าได้รับการปรับภูมิทัศน์เพื่อลดผลกระทบ ผู้ตอบแบบสอบถามจะให้คะแนนความชอบการยอมรับและการให้ความสำคัญในระดับใกล้เคียงกัน

2. **ระดับความเข้มข้นการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์** สำหรับผลกระทบในลักษณะการรบกวนและการรบกวน ระดับการลดผลกระทบที่เพียงพอที่จะทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติเปลี่ยน แปลงไปในทางบวกได้มาก คือ การลดผลกระทบในระดับเบื้องต้น ส่วนผลกระทบ ในลักษณะการคุกคามและความแปลกแยก ระดับการลดผลกระทบที่เพียงพอจะทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมาก คือ การลดผลกระทบจนเกิดเป็นสภาพในอุดมคติ ดังนั้นสรุปได้ว่า สำหรับการจัดทำแนวทางการลดผลกระทบด้านภูมิทัศน์ที่มีต่อแหล่งศิลปกรรมในเขตเมืองเก่าจังหวัดเชียงใหม่ ควรมีระดับความเข้มข้นของการลดผลกระทบให้เหมาะสมกับความรุนแรงของผลกระทบ เพื่อให้สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงทัศนคติไปในเชิงบวกในระดับที่เพียงพอ

เอกสารอ้างอิง

- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทาลัยศิลปากร. (2559). **รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาจัดทำแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- รุจิโรจน์ อนุามบุตร และวิลาสินี สุขสว่าง. (2555). **คู่มือการประเมินผลกระทบทางสายตาจากสิ่งก่อสร้างประเภท อาคาร**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- เทศบาลนครเชียงใหม่. (2557). “เทศบัญญัติเทศบาลนครเชียงใหม่ เรื่อง กำหนดบริเวณห้ามก่อสร้าง ดัดแปลงหรือเปลี่ยนแปลงการใช้อาคารบางชนิดหรือบางประเภท ในท้องที่ตำบลศรีภูมิ ตำบลสุเทพ ตำบลช้างม่อย ตำบลพระสิงห์ ตำบลช้างคลานและตำบลหายยา ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2557,” **ราชกิจจานุเบกษา** เล่ม 132, ตอนพิเศษ 33 ง (10 กุมภาพันธ์ 2558).

เครื่องประดับที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นใจให้กับกลุ่มคนที่มีความผิดปกติบนใบหน้า

Jewelry Design Project to Enhance Confidence for People with Facial Deformity

พัญญูญา ไตรบุตธา¹ และ รศ.ดร.สุภาวี ศิรินคราภรณ์²

Pananya Tribootara¹ and Assoc.Prof.Dr.Supavee Sirintraporn²

บทคัดย่อ

ความผิดปกติที่เกิดขึ้นบนใบหน้ามี 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่เป็นมาแต่กำเนิด และกลุ่มที่ไม่ได้เป็นมาแต่กำเนิด ความผิดปกตินี้ส่งผลกระทบต่อสภาวะทางจิตใจและการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ป่วยอย่างมาก การวิจัยในครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางใบหน้า โดยมุ่งเน้นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาวะทางจิตใจ เพื่อช่วยเยียวยาจิตใจให้มีความมั่นใจในตนเองมากยิ่งขึ้น

กระบวนการวิจัยในครั้งนี้มีขั้นตอนเริ่มต้นจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความผิดปกติบนใบหน้า จนถึงปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้น และลงพื้นที่เก็บข้อมูลที่แผนกศัลยกรรม โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดปทุมธานี เพื่อทำการสำรวจ ทดสอบ และเก็บข้อมูล จากนั้นจึงนำมารวบรวมและทำการวิเคราะห์ ซึ่งได้ข้อสรุปว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นแบ่งออกได้เป็น 3 ด้าน คือ ด้านร่างกาย สังคม และจิตใจ ผู้วิจัยพบว่าจากผลกระทบที่เกิดขึ้นทางด้านจิตใจที่คนกลุ่มนี้ได้รับมีมาก โดยเฉพาะความรู้สึกวิตกกังวล และไม่มั่นใจในตนเอง ผู้วิจัยจึงศึกษาแนวทางที่จะช่วยเยียวยาสภาวะทางจิตใจและเสริมสร้างความมั่นใจให้กับผู้คนกลุ่มนี้ โดยพบว่าแนวทางและทฤษฎีทางจิตวิทยาที่สามารถเยียวยาและเสริมสร้างความมั่นใจได้มี 3 กลุ่ม คือกลุ่มแนวคิดจิตวิเคราะห์ กลุ่มแนวคิดปัญญานิยม และกลุ่มทฤษฎีทางอารมณ์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่าจิต อารมณ์ และพฤติกรรม มีความสัมพันธ์กัน ผู้วิจัยจึงเลือกกลุ่มแนวคิดปัญญานิยม ที่มีหลักความคิดว่าพฤติกรรมของบุคคลมีผลมาจากกระบวนการรับรู้ ความจำ และความคิด ซึ่งถ้าหากบุคคลนั้นมีกระบวนการรับรู้ ความจำและความคิดที่ดี จะมีพื้นฐานทางสภาวะจิตที่ดี อันนำมาสู่อารมณ์และพฤติกรรมที่ดีอย่างสอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาหลักการนี้มาใช้ในการทำชิ้นงาน โดยให้ฝึกสร้างสภาวะทางจิตให้ดีขึ้นด้วยการรู้จักชื่นชมตนเองผ่านทางชิ้นงานเครื่องประดับเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง และสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติ

คำสำคัญ ความผิดปกติบนใบหน้า/ สร้างความมั่นใจ /การออกแบบเครื่องประดับ

¹ ภาควิชาออกแบบเครื่องประดับ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม 73000 ประเทศไทย

Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Art, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

² “เรื่องเดียวกัน”

Abstract

Facial deformities are divided into 2 forms: congenital and acquired. Deformities significantly affect mental state and daily life. This research aims to study effects on people with facial deformities by focusing on mental state. The research process begins with a study, problems and outcomes, and field study with data collection from Surgery Department, Thammasat University Hospital, Pathum Thani to survey, test and collect data, compile and analyze then conclude as the effects are classified into 3 aspects: physical, social and psychological. People with facial deformity can have profound mental implications especially feelings of anxiety and poor self-confidence. The researchers studied methods to heal mental condition and enhance self-confidence. Psychology, Cognitive Theory and Theories of Emotions approaches can heal and strengthen confidence. The researchers selected Cognitive Theory whose principle states that person's behavior is based on cognitive process, memory and thought. If a person has positive cognitive process, he will have good mental health and behavior. The researchers applied this principle to create better mental state by learning self-appreciation through jewelry pieces to enhance self-confidence and to live normally with others in society.

Keywords: facial deformity/ enhance self-confidence /Jewelry design

1 Department of Jewelry Design, Faculty of Decorative Art, Silpakorn University, Nakhon Pathom 73000, Thailand.

2 "Same Topic"

บทนำ

กลุ่มคนที่มีความผิดปกติบนใบหน้าในสังคมปัจจุบันทุกวันนี้มีจำนวนไม่น้อย มีทั้งประเภทที่เป็นและไม่ได้ เป็นมาตั้งแต่กำเนิด¹ ซึ่งสาเหตุเกิดขึ้นได้จากหลายปัจจัยด้วยกัน โดย ความผิดปกติบนใบหน้าที่เป็นมาแต่กำเนิด สาเหตุอาจเกิดได้จากปัจจัยทางพันธุกรรม โรคที่เกิดจากความผิดปกติของโครโมโซมและปัจจัยทางเคมี เช่น มารดา ต่อมธูราหรือรับประทานยาบางชนิดที่ส่งผลต่อทารกในครรภ์ หรือจากความผิดปกติของกะโหลกศีรษะจนทำให้ใบหน้า ผิดรูป ส่วนใหญ่ลักษณะที่พบเจอได้บ่อยคือใบหน้าที่ไม่สมมาตรกันหรือเกิดการบิดเบี้ยว กล้ามเนื้อบนใบหน้าไม่สามารถเจริญเติบโตได้ตามปกติ บางรายอาจมีใบหน้าเล็กกว่าปกติ กระบอกตาห่าง ส่วนใดส่วนหนึ่งบนใบหน้า ขาดหายไป² ทำให้ผู้ป่วยเหล่านี้ไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างคนปกติทั่วไป จึงทำให้การใช้ชีวิตประจำวันของคนเหล่านี้ มีความยากลำบากกว่าคนปกติเป็นอย่างมาก ส่วนความผิดปกติบนใบหน้าที่ไม่ได้เป็นมาแต่กำเนิด สาเหตุอาจเกิดขึ้น ได้จากการติดเชื้อไวรัส อุบัติเหตุ ความเครียด หรือแม้แต่การใช้ชีวิตที่ไม่ถูกสุขลักษณะ³ เช่น การรับประทานอาหาร ออกกำลังกาย การพักผ่อนไม่เพียงพอ จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดความผิดปกติทางเส้นประสาทของสมองทำให้ กล้ามเนื้อใบหน้าบางส่วนไม่สามารถทำงานได้ ลักษณะทางกายภาพที่พบเจอส่วนใหญ่คือ ใบหน้าอ่อนแรงซีกใดซีก หนึ่งหรือทั้งสองซีก ปากเบี้ยว ใบหน้าบวม ตึง ซา ไม่สามารถปิดตาได้สนิท ส่งผลให้เกิดอาการน้ำตาไหลหรือตาแห้ง ได้

จากความผิดปกติบนใบหน้าที่เป็นมาตั้งแต่กำเนิดและไม่ได้เป็นมาแต่กำเนิดนั้น จะเห็นได้ว่าความผิดปกตินี้ ทำให้ผู้ที่ เป็นใช้ชีวิตได้อย่างยากลำบาก ไม่เพียงเฉพาะทางกายภาพอย่างเดียว แต่ความผิดปกติเหล่านี้ยังส่งผลต่อ สภาพจิตใจของผู้ป่วยเป็นอย่างมากเช่นกัน ทำให้ผู้ป่วยวิตกกังวลขาดความมั่นใจและไม่สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นใน สังคมได้ เก็บตัวไม่ยอมออกไปข้างนอกหรือออกไปทำงาน จนเกิดภาวะซึมเศร้าและกลายเป็นภาระให้กับบุคคล ใกล้ชิดไปด้วย

ข้าพเจ้าในฐานะนักออกแบบเครื่องประดับจึงต้องการออกแบบเครื่องประดับที่ช่วยเยียวยาจิตใจและเสริมสร้าง ความมั่นใจให้กับกลุ่มคนที่มีความผิดปกติบนใบหน้าเหล่านี้ให้มีสภาพจิตใจที่ดีขึ้น มีความมั่นใจที่จะออกไปเผชิญกับ สังคมภายนอกได้มากยิ่งขึ้น สามารถไปทำงานได้โดยไม่เป็นภาระกับคนใกล้ชิด เนื่องจากเครื่องประดับมีหน้าที่และ ประโยชน์ใช้สอยหลากหลายประเภท บางประเภทสวมใส่เพื่อความสวยงาม หรือบางประเภทสวมใส่เพื่อเยียวยา จิตใจ

¹ คณะผู้เชี่ยวชาญของศูนย์สมเด็จพระเทพรัตนฯ, หน้า...ต่าง ที่เปลี่ยนได้ (กรุงเทพฯ) : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, (2561).49

² "เรื่องเดียวกัน"

³ "เรื่องเดียวกัน"

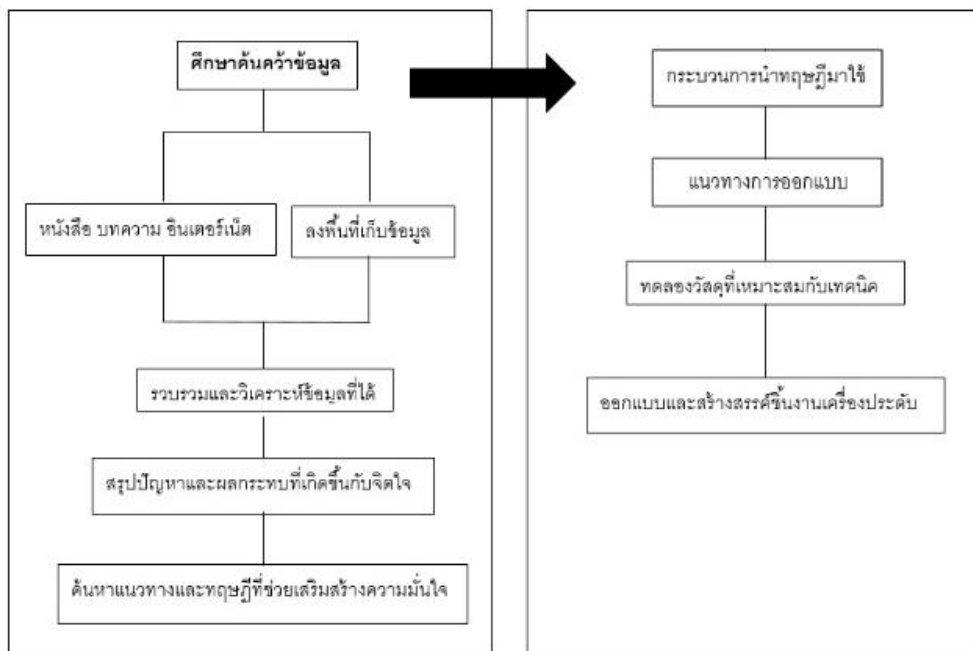
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพจิตใจของผู้ป่วยที่มีความผิดปกติบนใบหน้าทั้งที่เป็นมาตั้งแต่กำเนิดและไม่ได้เป็นมาตั้งแต่กำเนิด
2. เพื่อออกแบบผลงานเครื่องประดับที่สามารถเยียวยาสภาพจิตใจของกลุ่มคนที่มีความผิดปกติทางใบหน้าให้รู้สึกมีความมั่นใจที่จะออกไปเผชิญกับการใช้ชีวิตในสังคมภายนอกได้มากยิ่งขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาและสาเหตุของความผิดปกติบนใบหน้า
2. ศึกษารูปแบบและความผิดปกติบนใบหน้าที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วย
3. ศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มผู้ป่วยที่มีความผิดปกติบนใบหน้า
4. จำนวนประชากรที่ใช้ในการศึกษา ผู้ป่วยที่มีความผิดปกติบนใบหน้าชนิดไม่รุนแรง อายุ 18 ปีขึ้นไป ที่เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 5 คน
5. ศึกษาและเก็บข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามประเมินสภาพจิตใจของผู้ป่วยที่มีความผิดปกติบนใบหน้าชนิดไม่รุนแรง อายุ 18 ปีขึ้นไป ที่เข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ จังหวัดปทุมธานี จำนวน 5 คน สังเกตพฤติกรรมและจดบันทึกข้อมูล
6. ศึกษาหาแบบที่จะนำมาใช้สร้างสรรคชิ้นงานในการออกแบบจากหลักการขององค์ประกอบศิลป์ เพื่อช่วยเสริมสร้างกระบวนการรับรู้ที่ดีให้แก่ผู้สวมใส่
7. ศึกษาหาข้อมูลของสีที่จะช่วยสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้สวมใส่เกิดความรู้สึกในเชิงบวก
8. ศึกษาหาตำแหน่งพื้นที่ในการสวมใส่ชิ้นงานเครื่องประดับ

วิธีดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ทฤษฎีและการออกแบบ ได้มีการวิเคราะห์ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาทางจิตใจ และเสริมสร้างความมั่นใจให้กับมนุษย์ พบว่ามีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอยู่ 3 กลุ่มคือ กลุ่มแนวคิดจิตวิเคราะห์ กลุ่มแนวคิดปัญญานิยม และทฤษฎีทางอารมณ์ โดยทั้ง 3 ทฤษฎีกล่าวถึงความสอดคล้องกันอย่างเฉียดมิดได้ของอารมณ์กับพฤติกรรม ผู้วิจัยจึงเลือกหยิบแนวคิดของกลุ่มปัญญานิยม โดย อัลเบิร์ต แอลลิส ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับคุณค่าของมนุษย์และเชื่อว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้¹ ถ้าหากได้รับกระบวนการรับรู้ที่ดีและถูกต้อง จะมีอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมที่ดีตามมา จากแนวคิดนี้จึงนำไปสู่การพัฒนาเพื่อการออกแบบเครื่องประดับ

แนวทางการออกแบบ ผู้วิจัยได้ใช้หลักของจิตวิทยาในการออกแบบ มุ่งเน้นหลักการสร้างกระบวนการรับรู้ที่ดีตามกลุ่มแนวคิดปัญญานิยม โดยให้ผู้ช่วยได้นึกถึงสิ่งที่ตนเองได้ทำสำเร็จ และให้ชื่นชมตนเองด้วยคำว่า "เก่งมาก" แม้สิ่งที่ทำสำเร็จจะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม² เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีทำให้ผู้ช่วย มองเห็นคุณค่าในตนเอง จนนำมาซึ่งความมั่นใจในตนเองจากการสวมใส่ชิ้นงานเครื่องประดับ และใช้ความหมายเชิงนัยยะของการนับลูกประจำ คือการให้ผู้สวมใส่ได้กำหนดรู้หรือรับรู้อาการเคลื่อนไหวของตนเองโดยใช้คำพูดเชิงบวกแทนการนับลูกประจำ เพื่อทำให้เกิดสมาธิ สติ และมีจิตใจที่เปิดกว้างจดจ่ออยู่กับคำพูดเชิงบวกนั้นจนเกิดกระบวนการการรับรู้ที่ดีกับตนเอง มีแนวทางในการคิดบวกไม่คิดลบ เสริมสร้างความมั่นใจในตนเองให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้หยิบรูปทรงกลมมาใช้ในการออกแบบ เนื่องจากทรงกลมไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ให้ความรู้สึกถึงความเคลื่อนไหว มีมุมมองที่สามารถมองเห็นได้รอบด้าน ช่วยเสริมสร้างกระบวนการรับรู้ทางการมองเห็นที่ดีให้แก่ผู้สวมใส่

การทดลองวัสดุและเทคนิค จากการวิเคราะห์ทฤษฎีในข้างต้น การจะเกิดกระบวนการรับรู้ที่ดีนั้น กระบวนการทางการมองเห็นเป็นสิ่งสำคัญ ผู้วิจัยจึงเลือกทำการทดลองขนาดของตัวอักษรให้มีความเหมาะสมกับระยะของการมองเห็นที่ชัดเจน และใช้สีเป็นสิ่งเร้า เพื่อให้เกิดแรงกระตุ้นทางอารมณ์ต่อผู้สวมใส่ชิ้นงานเครื่องประดับมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้เลือกสีเหลือง สีชมพูและสีส้ม มาทำการทดลอง เนื่องจากในทางจิตวิทยาทั้งสามสีนี้ให้อารมณ์ความรู้สึกในเชิงบวกและช่วยเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อตนเองมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกลุ่มแนวคิดปัญญานิยม จากนั้นจึงนำมาทำการทดลองหาวัสดุและเทคนิคที่เหมาะสมในการสร้างชิ้นงานเครื่องประดับ

¹ ศรีเรือน แก้วกังวาน, ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เรา รู้เขา). (กรุงเทพฯ) : หมอชาวบ้าน, (2554).283-284

² วิทยา นาควัชร. วิธีสร้างความมั่นใจให้ตนเอง. กรุงเทพฯ : Good Book ในเครือสถาบันพัฒนาตนเอง และนักบริหาร, (2561).105

ตารางที่ 1 แสดงผลการทดลองวัสดุและเทคนิค

ขนาดตัวอักษร	วัสดุ	เทคนิค	รูปภาพ	ผลลัพธ์ที่ได้
5 มม.	เส้นใยพลาสติก	3D print ข้างใน วงกลมตัน ใช้ตัวอักษรคำพูดเชิงบวกเป็นนูนต่ำ		ลักษณะตัวอักษรนูนต่ำสามารถมองได้รอบด้าน แต่ตัวอักษรมีขนาดเล็กจนเกินไป รูปแบบการจัดวางใช้ตัวอักษรทั้งหมด 6 คำต่อกันประกอบกับลักษณะที่ทึบตันทำให้การมองเห็นไม่ชัดเจน สีที่สามารถดึงดูดสายตาได้ดีคือสีส้มและสีเหลือง
8 มม.	เส้นใยพลาสติก	3D print ข้างใน วงกลมตัน ใช้ตัวอักษรคำพูดเชิงบวกเป็นนูนต่ำ		ลักษณะตัวอักษรนูนต่ำมีขนาดใหญ่ สามารถมองได้รอบด้าน แต่รูปแบบการจัดวางตัวอักษรเป็นคำเดียวรอบทรงกลมประกอบกับลักษณะที่ทึบตันทำให้อ่านจับใจความได้ยาก สีที่สามารถดึงดูดสายตาได้ดีคือสีส้มและสีเหลือง
11 มม.	เส้นใยพลาสติก	3D print ข้างใน วงกลมตัน ใช้ตัวอักษรคำพูดเชิงบวกเป็นนูนต่ำ		ลักษณะตัวอักษรนูนต่ำมีขนาดใหญ่สามารถมองได้รอบด้านรูปแบบการจัดวางตัวอักษรใช้ตัวอักษร 4 คำต่อกัน ชิ้นงานมีลักษณะที่ทึบตันทำให้การมองเห็นไม่ชัดเจน ลูกทรงกลมมีขนาดใหญ่มากเกินไป ทำให้มีน้ำหนักมากสีที่สามารถดึงดูดสายตาได้ดีคือสีส้มและสีเหลือง
5 มม.	เส้นใยพลาสติก	3D print ข้างใน วงกลมกลวง ใช้ตัวอักษรคำพูดเชิงบวก		ชิ้นงานสามารถมองได้รอบด้านตัวอักษรมีขนาดเล็กจนเกินไป รูปแบบการจัดวางใช้ตัวอักษรทั้งหมด 6 คำต่อกัน ทำให้การมองเห็นยังไม่ค่อยชัดเจนเท่าที่ควร วัสดุมีความคงทนแข็งแรง สวยงาม สีที่สามารถดึงดูดสายตาได้ดีคือสีส้มและสีเหลือง
8 มม.	เส้นใยพลาสติก	3D print ข้างใน วงกลมกลวง ใช้ตัวอักษรคำพูดเชิงบวก		ชิ้นงานสามารถมองได้รอบด้าน ลักษณะตัวอักษรมีขนาดใหญ่ แต่รูปแบบการจัดวางตัวอักษรตัวเป็นคำเดียวรอบทรงกลม ทำให้อ่านจับใจความได้ยาก วัสดุมีความคงทนแข็งแรง สวยงาม สีที่สามารถดึงดูดสายตาได้ดีคือสีส้มและสีเหลือง

ตารางที่ 1 แสดงผลการทดลองวัสดุ(ต่อ)

11 มม.	เส้นใย พลาสติก	3D print ข้างใน วงกลมกลวง ใช้ ตัวอักษรคำพูดเชิง บวก		ลักษณะตัวอักษรมีขนาดใหญ่ ชัดเจน สามารถมองเห็นได้รอบด้าน อย่างชัดเจน รูปแบบการจัดวางตัวอักษรใช้ตัวอักษร 4 คำ ต่อกันทำให้อ่านจับใจความได้ง่าย และ เนื่องจากชิ้นงานมีลักษณะเป็นทรงกลมกลวง จึงทำให้น้ำหนักลงไปได้ ชิ้นงานจึงมี น้ำหนักไม่มาก มีความสวยงาม สีที่สามารถ ดึงดูดสายตาได้ดีคือสีส้มและสีเหลือง
5 มม.	เรซิน และ ทองเหลือง	นำตัวหนังสือที่ฉลุเป็น คำพูดเชิงบวกมาหล่อ ขึ้นรูปด้วย เรซินใสที่ผสมสี		ลักษณะตัวอักษรมีขนาดเล็กเกินไป สีที่ผสม ลงไปใเรซินทำให้ยากต่อการมองเห็น ตัวอักษร
8 มม.	เรซิน และ ทองเหลือง	นำตัวหนังสือที่ฉลุเป็น คำพูดเชิงบวกมาหล่อ ขึ้นรูปด้วยเรซินใสที่ ผสมสี		ลักษณะตัวอักษรมีขนาดกำลังพอดีไม่เล็ก หรือใหญ่จนเกินไป แต่สีที่ผสมลงไปใเรซิน ทำให้ยากต่อการมองเห็น
11 มม.	เรซิน และ ทองเหลือง	นำตัวหนังสือที่ฉลุเป็น คำพูดเชิงบวกมาหล่อ ขึ้นรูปด้วยเรซินใสที่ ผสมสี		ลักษณะตัวอักษรมีขนาดใหญ่ทำให้ลูกทรง กลมมีขนาดใหญ่ตามไปด้วย ชิ้นงานมี น้ำหนักมาก สีที่ผสมลงไปใเรซินทำให้ยาก ต่อการมองเห็น

สรุปผลการทดลองวัสดุและเทคนิคให้เหมาะสมกับงาน จากการทดลองวัสดุและเทคนิคพบว่าขนาดของตัวอักษรที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนคือ ตัวอักษรไซส์ 8 มม. และ 11 มม. เนื่องจากมีขนาดที่ไม่เล็กจนเกินไป ง่ายต่อการมองเห็น ในส่วนของวัสดุและเทคนิคที่เหมาะสมกับการนำมาทำงานเครื่องประดับมากที่สุดคือ วัสดุจากเส้นใยพลาสติกที่ใช้เทคนิค 3D print ข้างในทรงกลมกลวง ใช้ตัวอักษรคำพูดเชิงบวกเนื่องจากลักษณะตัวอักษรมีขนาดใหญ่ ชิ้นงานสามารถมองเห็นได้รอบด้าน อย่างชัดเจน รูปแบบการจัดวางตัวอักษรใช้ตัวอักษร 4 คำต่อกันทำให้อ่านจับใจความได้ง่าย ชิ้นงานมีลักษณะเป็นทรงกลมกลวงจึงทำให้น้ำหนักลงไปได้ ชิ้นงานมีน้ำหนักไม่มาก มีความสวยงาม สีที่สามารถช่วยสร้างแรงกระตุ้นและดึงดูดสายตาได้ดีคือสีส้มและสีเหลือง

การสร้างสรรค์ชิ้นงานเครื่องประดับ สรุปได้ว่า การจะทำให้ชิ้นงานเครื่องประดับ ที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้สวมใส่ด้วยคำพูดเชิงบวก เพื่อให้เกิดกระบวนการรับรู้ที่ดีตามหลักแนวคิดของกลุ่มปัญญาญาณได้ นั้น จะต้องอาศัยการสวมใส่เครื่องประดับและการมองเห็นคำพูดเชิงบวกที่ชัดเจน ตัวอักษรไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไป

สามารถสร้างแรงกระตุ้นและดึงดูดสายตาของผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี สร้างทัศนคติที่ดีจนนำมาซึ่งความมั่นใจในตนเองให้กับผู้สวมใส่ชิ้นงานเครื่องประดับ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการนำเสนอสร้างเครื่องประดับสามมิติเป็นจำนวน 1 ชิ้น

ภาพที่ 2 ขนาดและสัดส่วนของชิ้นงานเครื่องประดับ

วิธีการสวมใส่เครื่องประดับเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้สวมใส่

ภาพที่ 3 วิธีการสวมใส่เครื่องประดับ

อภิปรายบทสรุป

การวิเคราะห์ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาของกลุ่มแนวคิดปัญญานิยม โดย อัลเบิร์ต แอลลิส สรุปได้ว่าอารมณ์ ความคิดและพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กัน มนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีได้ ด้วยกระบวนการรับรู้ที่ดี ในการสร้างสรรค์ผลงานครั้งนี้ ได้นำเอาทฤษฎีข้างต้นมาใช้กับผลงาน โดยสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สวมใส่กับชิ้นงาน ด้วยการให้ผู้สวมใส่ชิ้นงานเครื่องประดับและนึกถึงสิ่งที่ตนเองได้ทำสำเร็จ และชื่นชมตนเองด้วยการนับลูกบิดคำพูดเชิงบวกคำว่า”เก่งมาก”ที่ละเม็ด เพื่อสร้างการกำหนดรู้ก่อให้เกิดสมาธิ ปัญญาการเปิดกว้างทางจิตใจและการจดจำ คำพูดเชิงบวกเหล่านี้ได้ดีเพื่อสร้างความเชื่อและทัศนคติที่ดี ทำให้มองเห็นคุณค่าในตนเองมากยิ่งขึ้น จนนำมาซึ่งความมั่นใจใน และมีความกล้าที่จะออกไปใช้ชีวิตเผชิญกับสังคมภายนอกได้อย่างปกติ

สรุปผล

1.การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างเครื่องประดับกับผู้สวมใส่ สามารถเกิดขึ้นได้จากการสวมใส่และการใช้งาน โดยผู้สวมใส่สามารถสร้างกระบวนการรับรู้ที่ดีทางการมองเห็นได้จากอากัปกริยาของการยกแขน ทำให้เกิดระยะห่างในการมองเห็นที่ชัดเจนของสายตากับชิ้นงานเครื่องประดับ

2. รูปแบบการใช้งานเครื่องประดับจะให้ผู้สวมใส่นึกถึงสิ่งที่ตนเองได้ทำสำเร็จ แม้สิ่งที่ทำสำเร็จจะเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ตาม และชื่นชมตนเองด้วยการนับลูกบิดคำพูดเชิงบวกคำว่า "เก่งมาก" ที่ละเม็ด เพื่อสร้างการกำหนดรู้ก่อนให้เกิดสมาธิ ปัญญาการเปิดกว้างทางจิตใจและการจดจำคำพูดเชิงบวกเหล่านี้ได้ดี

3. ผู้ป่วยที่มีความไม่มั่นใจในตนเอง มักเกิดจากความวิตกกังวลและมองไม่เห็นข้อดีในตนเอง ผู้วิจัยจึงใช้คำพูดเชิงบวกเป็นสื่อสร้างกระบวนการรับรู้ความคิดและการจดจำในสิ่งที่ดี เพื่อให้ผู้สวมใส่ได้นึกถึงตนเองในด้านดีมากกว่าด้านลบ เป็นการช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและคลายความวิตกกังวลให้กับผู้สวมใส่เครื่องประดับ

4. สีส้มและสีเหลืองที่ใช้ช่วยดึงดูดสายตาสร้างความน่าสนใจ สร้างแรงกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกในเชิงบวก แก่ผู้สวมใส่มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

Andrew Weil, MD. (2558). ความสุขจากภายใน [Spontaneous Happiness] (อายุรี ชีวภูโณทัย).

กรุงเทพฯ : โพลีบุ๊กส์. (2011)

คณะผู้เชี่ยวชาญของศูนย์สมเด็จพระเทพรัตนฯ. (2561). หน้า...ต่าง ที่เปลี่ยนได้ (1). กรุงเทพฯ :

บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน.

วิทยา นาควัชระ. (2551). วิธีสร้างความมั่นใจให้ตนเอง (3). กรุงเทพฯ :

Good Book ในเครือสถาบันพัฒนาตนเอง และนักบริหาร.

ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2554). ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เรา รู้เขา) (16). กรุงเทพฯ :

หมอชาวบ้าน.

ปรัชญา ปิยะมโนธรรม. (2561). จิตวิทยาความแตกต่าง (2). กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ลักขณา สริวัฒน์. (2549). จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน (2). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกเดียนสโตร์

ภัคสกุล นาคจุ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ. (2557). ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชรมณ์ (2). กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด

ภัคสุภรณ์ การพิมพ์

Akkharaphon Dantonglang. สีส้มผลต่องานออกแบบอย่างไร. สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2563, จาก

http://www.beartheschool.com/share-1/2018/10/31?fbclid=IwAR0q-fStw5YH0XXnHv4P0n7MB48KSbic3VXsH6FVQMiHv_rmaEArWduaFyY

การรับรู้ (Perception). สืบค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2563, จาก

<https://www.novabizz.com/NovaAce/Behavior/Perception.htm>

วัสดุในการทำบรรจุภัณฑ์ เพื่อควบคุมอุณหภูมิและความชื้นระหว่างการขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน

Selection of Packaging Materials for Temperature and Humidity Control During the Transportation of Oil Painting

บุญณพิภพ ระเวงจิตร¹, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นวลลักษณ์ วัศลสันตชาติ², และอาจารย์จิราภรณ์ อรัณยะนาค³
Boonpipob Rawengjit¹ Asst.prof. Nuanlak Watsantachad, Ph.D. ² and Chiraporn Aranyanark

บทคัดย่อ

การเคลื่อนย้ายขนส่งภาพเขียนสีน้ำมันมีความเสี่ยงจากปัจจัยต่าง ๆ หลายประการ เช่น การกระทบกระแทก สั่นสะเทือน การขีดสีครูดถู และการใช้วัสดุที่ไม่เหมาะสมในการทำบรรจุภัณฑ์ ปัญหาสำคัญที่สุดปัญหาหนึ่งที่มีถูกมองข้ามอยู่เสมอเกิดจากอุณหภูมิและความชื้น ที่มีค่าสูงและผันผวนตลอดเวลา ผู้วิจัยสนใจที่จะลดความรุนแรงของปัญหาเหล่านี้ จึงวางแผนศึกษาวัสดุชนิดต่าง ๆ ที่มีคุณสมบัติเป็นฉนวนช่วยลดการส่งผ่านความร้อนและป้องกันความชื้นในการทำบรรจุภัณฑ์สำหรับใช้ในการเคลื่อนย้ายขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน และเปรียบเทียบประสิทธิภาพของวัสดุเหล่านั้นในการช่วยควบคุม อุณหภูมิและความชื้นภายในบรรจุภัณฑ์ วัสดุที่มีคุณสมบัติพิเศษเหล่านี้จะมีบทบาทสูงในการควบคุมลักษณะอากาศภายในพื้นที่เล็ก ๆ (Microclimate)

คำสำคัญ : วัสดุที่ใช้ทำบรรจุภัณฑ์, ฉนวน, แผ่นฟิล์มป้องกันความชื้น

Abstract

Transportation of oil painting is at risk from several factors, for example, bumping, vibration, abrasion, and inappropriate packaging materials. One of the most important problem, which is always neglected, is the high levels and fluctuations of temperature and humidity. The author is interested in reducing the aggressiveness of the problem by planning to study the properties of thermal insulators and moisture barriers. The selected materials were used as packaging materials for transportation of oil painting. The effectiveness of these materials in controlling temperature and humidity inside packaging were compared.

These specific materials play much important role in microclimate control. They also help reducing the cost of operation. Moreover, the packaging can be especially designed and modified for each object which needs different climate conditions during transportation and storage.

Keyword : packaging materials, insulators, moisture barrier film, microclimate

¹ นักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาอนุรักษ์ศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ประเทศไทย
Department of Master of Arts (Conservation of Fine Art), Silpakorn University, Bangkok 10170, Thailand.

² ภาควิชาศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10200 กรุงเทพฯ ประเทศไทย
Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.

³ อาจารย์พิเศษ หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอนุรักษ์ศิลปกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ประเทศไทย
Special instructor, Graduate School (M.A. Fine Art Conservation Programme), Silpakorn University, Bangkok 10170, Thailand.

บทนำ

สาเหตุหลักที่ทำให้ภาพเขียนสีน้ำมันเกิดความเสียหายมากที่สุด คือ การดูแลรักษาที่ไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ อุณหภูมิและความชื้นแปรเปลี่ยน ไม่คงที่ ขึ้นและลงอยู่ตลอดเวลา รวมทั้ง เชื้อรา แมลง ฝุ่นละออง และ สิ่งสกปรกในอากาศล้วนก่อให้เกิดปัญหาสำหรับภาพเขียนสีน้ำมัน นอกจากนี้ภาพเขียนสีน้ำมันจำนวนมากชำรุดเสียหายระหว่างการเคลื่อนย้ายขนส่งดังนั้นผู้ดูแลควรมีความรู้ ความเข้าใจ หาวิธีการดูแลป้องกัน และป้องกันการเสื่อมสภาพของภาพเขียนสีน้ำมันอย่างถูกต้อง

ความชื้นเป็นสาเหตุสำคัญหลักของการเสื่อมสภาพของภาพเขียนสีน้ำมัน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายรูปแบบทั้งทางกายภาพ ทางเคมี และทางชีววิทยา ความชื้นอาจจะเข้าทำปฏิกิริยาโดยตรงกับวัสดุที่ใช้ในการสร้างสรรค์ภาพเขียนสีน้ำมัน หรือทำให้ปฏิกิริยาระหว่างวัสดุกับสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นได้ดี เมื่อความชื้นสัมพัทธ์ในบรรยากาศรอบ ๆ ภาพเขียนสีน้ำมันลดต่ำลง ไม้และผ้าที่เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของภาพเขียนสีน้ำมันจะคายความชื้นออกมา เพื่อปรับตัวเข้าสู่สภาวะสมดุลกับสิ่งแวดล้อม ทำให้ภาพเขียนสีน้ำมันเกิดการเปลี่ยนแปลง หดตัวหรือขยายตัว จากการดูดซับความชื้นในบรรยากาศรอบ ๆ หรืออาจจะสูญเสียความชื้นไปตามสภาพแวดล้อม หากมีการเปลี่ยนแปลงระดับความชื้นอย่างรวดเร็ว ไม้ ผ้าใบ ชั้นรองพื้น และชั้นสีอาจเกิดการแตก หลุดลอกเป็นแผ่น ๆ หรือเป็นสะเก็ดเล็ก ๆ บางครั้งผ้าใบฉีกขาด หย่อนยาน เนื่องจากกรอบไม้ขยายตัว และหดตัวสลับกันไปมา จนสูญเสียความยืดหยุ่น เมื่อบรรยากาศรอบ ๆ มีความชื้นสูงมากขึ้น ภาพเขียนสีน้ำมันจะดูดความชื้นแล้วจะขยายตัว หากการขยายตัวเป็นไปอย่างอิสระ อาจไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย แต่ถ้าการมีกรอบยึดด้วย ตะปู หรือกาว จะเกิดแรงดึง และแรงดันภายในเนื้อวัสดุทำให้เกิดความเสียหายได้ ความรุนแรงจะมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่ออุณหภูมิและความชื้นแปรเปลี่ยน ไม่คงที่ ขึ้นและลงอยู่ตลอด (จิราภรณ์ อรัณยะนาถ, 2558, น. 143-150)

ในระหว่างการเคลื่อนย้ายขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน จึงควรคำนึงถึงการควบคุมอุณหภูมิและความชื้นตลอดเวลาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขนย้ายในระยะไกลข้ามจังหวัดหรือข้ามประเทศ ซึ่งมีความเสี่ยงสูงยิ่งขึ้นเป็นหลายเท่า

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าประเทศไทยมีอากาศร้อนและชื้นตลอดทั้งปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งบนท้องถนนที่มีการจราจรหนาแน่น จะทำให้อุณหภูมิและความชื้นบนยานพาหนะที่ใช้ในการขนส่งศิลปะวัตถุมีค่าสูงและผันผวนตลอดเวลา สภาพแวดล้อมเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อการเสื่อมสภาพของภาพเขียนสีน้ำมันเป็นอย่างมาก วิธีการควบคุมอุณหภูมิและความชื้นระหว่างการเคลื่อนย้ายขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน ที่มีประสิทธิภาพสูงสุด คือ การใช้รถบรรทุกพิเศษที่มีอุปกรณ์ควบคุมอุณหภูมิและความชื้นตลอดจนคุณภาพอากาศ แต่วิธีดังกล่าวต้องใช้งบประมาณสูงมาก อีกทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยลดความผันผวนของอุณหภูมิและความชื้นรอบ ๆ ภาพเขียนสีน้ำมันในระหว่างการขนย้ายและระหว่างการจัดเก็บ โดยใช้งบประมาณไม่สูงมาก คือ การเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพเป็นฉนวนช่วยลดความร้อนและความชื้น (Thermal insulation and moisture barrier) ในการออกแบบบรรจุภัณฑ์หรือห่อหุ้มภาพเขียนสีน้ำมัน (จิราภรณ์ อรัณยะนาถ สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2562)

ผู้วิจัยจึงศึกษาคุณสมบัติของวัสดุชนิดต่าง ๆ ที่ใช้ในการห่อหุ้มหรือทำบรรจุภัณฑ์ สำหรับการเคลื่อนย้ายภาพเขียนสีน้ำมันและทดลองประสิทธิภาพในการลดความร้อนและความชื้น ภายในบรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้ รวมทั้งการป้องกันการกระแทกกระแทกขูดขีด ครูดถูระหว่างการเคลื่อนย้าย เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการเคลื่อนย้ายและจัดเก็บภาพเขียนสีน้ำมัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณสมบัติของวัสดุที่ใช้ในการทำบรรจุภัณฑ์ เพื่อควบคุมอุณหภูมิและความชื้นระหว่างการขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน
2. เลือกใช้วัสดุที่มีคุณสมบัติเป็นฉนวนกันความร้อนและความชื้นในการทำบรรจุภัณฑ์
3. เปรียบเทียบค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ภายในแต่ละบรรจุภัณฑ์กับค่าอุณหภูมิและความชื้นภายนอกบรรจุภัณฑ์เพื่อคัดเลือกวัสดุที่สามารถควบคุมอุณหภูมิและความชื้นได้ดีที่สุด
4. ศึกษาลักษณะภูมิอากาศภายในพื้นที่เล็ก ๆ ภายในบรรจุภัณฑ์ชนิดต่าง ๆ

อุปกรณ์และวิธีการศึกษา

ผู้วิจัยเลือกใช้อุปกรณ์จับบันทึกข้อมูลอุณหภูมิและความชื้นแบบต่อเนื่อง (Data logger) ซึ่งเป็นอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ยี่ห้อ UNI-T รุ่น UT330 USB โดยตั้งความถี่ในการบันทึกข้อมูลทุก 5 นาที เพื่อบันทึกค่าอุณหภูมิและค่าความชื้นสัมพัทธ์ ในพื้นที่เล็ก ๆ สามารถโอนถ่ายข้อมูลผ่านคอมพิวเตอร์ด้วย USB แสดงผลด้วยโปรแกรม "UT330B" โปรแกรมจะแสดงผลในรูปแบบกราฟ ซึ่งแสดงค่าอุณหภูมิและความชื้นอย่างละเอียด

บรรจุภัณฑ์ที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่

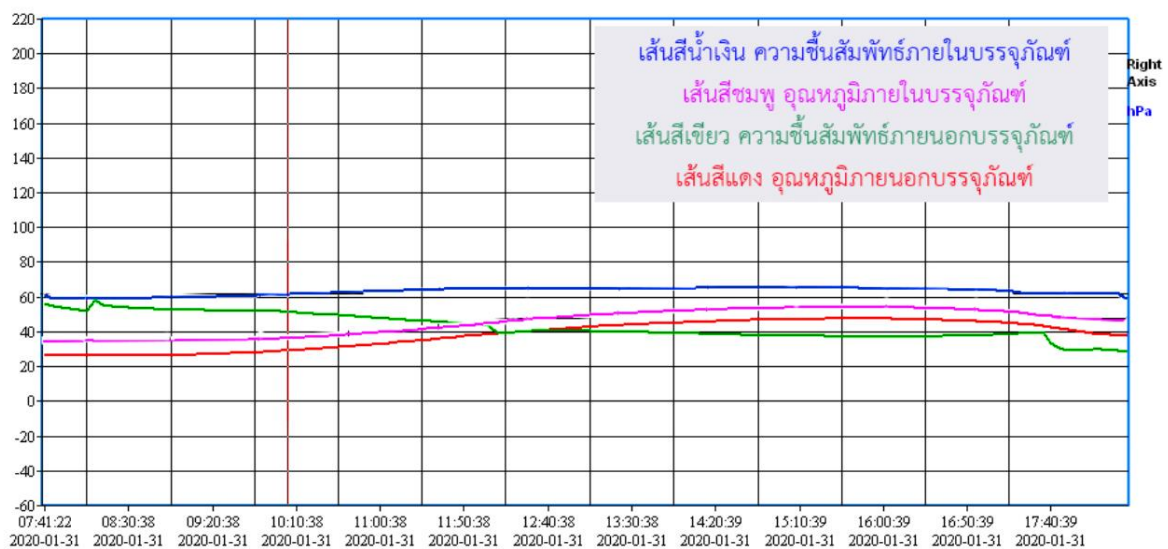
1. กลุ่มบรรจุภัณฑ์ประเภทกระดาษ ได้แก่
 - 1.1 กระดาษไร้กรด (Acid-Free Paper)
 - 1.2 กระดาษแก้ว (Glassine)
 - 1.3 กระดาษสา (Mulberry Paper)
 - 1.4 กระดาษลูกฟูก
2. ประเภทพลาสติก ได้แก่
 - 2.1 โฟมพอลิเอทิลีน (Polyethylene)
 - 2.2 แผ่นพลาสติกกันกระแทก (Bubble Pack)
 - 2.3 ไทเวค (Tyvek)
 - 2.4 โฟมพอลิสไตรีน
 - 2.5 โฟมพอลิยูเรเทน
 - 2.6 พลาสติกลูกฟูก
3. กลุ่มประเภทฟอยล์ อลูมิเนียมฟอยล์ เช่น (Aluminium Foil)
4. ฉนวนพีอีเคลือบฟอยล์ ฯลฯ

ผลและวิจารณ์การศึกษา

ตามทฤษฎี ระดับค่าความอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ที่เหมาะสมสำหรับการเคลื่อนย้ายขนส่งภาพเขียนสีน้ำมันควรมีค่าที่ตลอดเวลา และควรมีค่าใกล้เคียงกับค่าอุณหภูมิและความชื้น ในสภาพแวดล้อมเดิมและสภาพแวดล้อมใหม่ที่จะนำภาพเขียนไปเก็บรักษาหรือจัดแสดง โดยทั่วไปควรควบคุมให้อุณหภูมิประมาณ 20°C – 22°C และความชื้นสัมพัทธ์อยู่ที่ 55%- 60% (จิราภรณ์ อธิษฐานนาค สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2562) ค่าอุณหภูมิและ

ความชื้นสัมพัทธ์ ในกรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นว่าอุณหภูมิและความชื้น มีค่าสูงและผันผวนอย่างมาก ไม่เหมาะสมต่อการเคลื่อนย้ายขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน โดยไม่มีหีบห่อที่ออกแบบมาโดยเฉพาะเพื่อช่วยควบคุมอุณหภูมิและความชื้น

ผู้วิจัยได้ทดลองวัดค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ บริเวณทำยรถกระบะที่ไม่มีหลังคา (ภายนอกหีบห่อ) วัดเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2563 โดยวางเครื่องวัดอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ไว้ข้าง ๆ ภาพเขียนสีน้ำมันที่ห่อด้วยพลาสติกกันกระแทก พบว่า อุณหภูมิต่ำสุด 26.5°C อุณหภูมิสูงสุด 47.5 °C และความชื้นต่ำสุด 28.4 % ความชื้นสัมพัทธ์สูงสุด 58.5 % ส่วนด้านในห่อ (เครื่องวัดอยู่ติดกับด้านหลังผ้าใบ) พบว่า อุณหภูมิต่ำสุด 26.7°C อุณหภูมิสูงสุด 46.4 °C และความชื้นต่ำสุด 56.9 % ความชื้นสัมพัทธ์สูงสุด 63.2 % ลักษณะของกราฟ แสดงให้เห็นว่าอุณหภูมิและความชื้น มีค่าผันผวนอย่างมาก ค่าความชื้นสัมพัทธ์ภายในห่อมีค่าสูงกว่าความชื้นสัมพัทธ์ภายนอก เนื่องจากความชื้นภายในห่อไม่สามารถระเหยออกไป ส่วนด้านนอกความชื้นระเหยได้อย่างอิสระ จึงมีความชื้นไม่สูง เพราะฉะนั้นพลาสติกกันกระแทกไม่สามารถลดความร้อน ความชื้นและความผันผวนของอุณหภูมิและความชื้น จึงไม่เหมาะสมต่อการขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน

ภาพที่ 1 แสดงค่าอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ (ภายนอกและภายในหีบห่อ) บริเวณทำยรถกระบะที่ไม่มีหลังคา วัดเมื่อวันที่ 31 มกราคม 2563

ผู้วิจัยทำการทดลองขนย้ายภาพเขียนสีน้ำมัน โดยใช้วัสดุหลายชนิด ในการห่อหุ้มและประเมินคุณสมบัติของวัสดุดังกล่าว ได้ผลตามตารางต่อไปนี้

ลำดับที่	วัสดุ	ลดอุณหภูมิ	ลดความชื้น	ควบคุมอุณหภูมิ	ควบคุมความชื้น	ลดการกระทบกระแทก
1.	กระดาษไร้กรด	พอใช้	ปานกลาง	พอใช้	ปานกลาง	ดี

2.	กระดาษแก้ว	พอใช้	ปานกลาง	พอใช้	ปานกลาง	ดี
3.	กระดาษสา	พอใช้	ปานกลาง	พอใช้	ปานกลาง	ดี
4.	โฟมพอลิเอ ททิลีน	ปานกลาง	พอใช้	ปานกลาง	ปานกลาง	ดีมาก
5.	แผ่นพลาสติก กันกระแทก	พอใช้	พอใช้	พอใช้	พอใช้	ดีมาก
6.	อลูมิเนียม ฟอยล์	พอใช้	ปานกลาง	พอใช้	ปานกลาง	ดี
7.	ไทเวค	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ดี
8.	ฉนวนพีอี เคลือบฟอยล์	ดี	ดี	ดีมาก	ดีมาก	ปานกลาง

ตารางที่ 1 : ประสิทธิภาพในการลดอุณหภูมิและความชื้นของวัสดุที่ทำการทดลอง

สรุปผลการศึกษา

จากการทดลองศึกษาประสิทธิภาพของวัสดุที่ใช้ในการทำบรรจุภัณฑ์ เพื่อควบคุมอุณหภูมิและความชื้น ระหว่างการขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน ได้แก่ กระดาษไคร้กรด กระดาษแก้ว กระดาษสา โฟมพอลิเอทิลีน แผ่นพลาสติกกันกระแทก อลูมิเนียมฟอยล์ ไทเวค พบว่า ไม่มีประสิทธิภาพในการลดอุณหภูมิและความชื้น ในการขนส่งภาพเขียนสีน้ำมัน เนื่องจากไม่ช่วยลดความผันผวนของอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ ในระหว่างการขนส่ง เคลื่อนย้าย ในขณะที่ฉนวนพีอีเคลือบฟอยล์มีคุณสมบัติป้องกันความผันผวนของอุณหภูมิและความชื้นสัมพัทธ์ที่เหมาะสมกว่าวัสดุข้างต้น

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังคงทดลองประสิทธิภาพของวัสดุอื่น ๆ ที่สามารถหาได้ง่ายอย่างต่อเนื่อง เพื่อค้นหาวัสดุที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและราคาไม่แพง

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่ให้คำแนะนำในการวิจัย และช่วยปรับแก้ไขข้อมูลต่าง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กรมอุตุนิยมวิทยา. **ภูมิอากาศประเทศไทย**. ค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2562 จาก

<https://www.tmd.go.th/info/info.php?FileID=22>

AccuWeather. **สภาพภูมิอากาศของประเทศไทย**. ค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2562 จาก

<https://www.accuweather.com/en/th/bangkok/318849/may-weather/318849?year=2019>

จิราภรณ์ อรัณยะนาถ. (2557). **การดูแลรักษาวัตถุพิพิธภัณฑ์**. ปทุมธานี: ห้างหุ้นส่วนจำกัด อิน สตูดิโอ.

จิราภรณ์ อรัณยะนาถ สัมภาษณ์, 10 มีนาคม 2562

การศึกษาหารูปแบบใหม่สำหรับการอยู่อาศัยรวม

Rethinking Share Dwelling Typology

ฐานะวัชร เจียรพินิจนันท์
Thanawat Jiarpinijnun

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันประชากรในชุมชนเมืองมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเนื่องจากหลายปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนเมืองมีความหนาแน่นของประชากรมากขึ้น โดยในปี ค.ศ. 2030 ประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นถึงประมาณ 1,300 ล้านคน และในปี ค.ศ. 2050 ประชากรโลกจะเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนประมาณ 2,500 ล้านคน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 70 เลือกที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง โดยในประเทศไทยเอง จากข้อมูลที่ได้คาดการณ์ไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2578 ประเทศไทยจะมีประชากรในชุมชนเมืองเพิ่มขึ้นจากเดิมถึง 1.3 ล้านคน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) โดยประชากรในบริเวณทลจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้พื้นที่อยู่อาศัยในเมือง น้อยลง โดยการศึกษาทดลองเพื่อหารูปแบบบ้านพักอาศัยรวม ระบบพื้นที่ ขนาดที่เหมาะสม เพื่อสร้างรูปแบบที่พักอาศัยรวม (Share Dwelling) ที่เหมาะสมกับบริบทของเมืองไทย และวิถีชีวิตของคนไทยในอนาคต ในปีข้างหน้า โดยตอบปัญหาทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิต และการใช้งาน

ด้วยวิธีการศึกษาจากกรณีศึกษาอาคารพักอาศัยรวมในอดีต เพื่อนำมาวิเคราะห์ในเรื่องของระบบพื้นที่ และการใช้งาน ประกอบกับพฤติกรรมของผู้อยู่อาศัย วิถีชีวิตของในชุมชนเมือง และจัดกลุ่มรูปแบบประเภทของอาคารพักอาศัยรวมแบบแบ่งพื้นที่ขึ้นมาเพื่อทำความเข้าใจถึงจุดประสงค์ในการตอบสนองแต่ละปัญหาในเวลานั้น และทำการสร้างแนวทางการออกแบบ (Design Guideline) และการแนะนำการออกแบบ (Design Suggestion) เพื่อให้ผู้สนใจในการศึกษาอาคารประเภทนี้ได้นำไปใช้ประโยชน์ต่อไปได้

คำสำคัญ : 1. ที่พักอาศัยรวม 2. วิถีชีวิตไทยในอนาคต

Abstract

At present, population of urban communities is increasing rapidly. Because many factors are affecting population density of urban communities. According by predicted data the world urban communities population by 2030, the world population will increase to about 1,300 million people and by 2050, the world population will increase by another 2,500 million people. Most 70 % choose to live in urban communities. In Thailand Urban population also increases. Thailand will have a population in urban communities increasing to 1.3 million. People in the metropolitan area will increase cause residential areas in the city have more density.

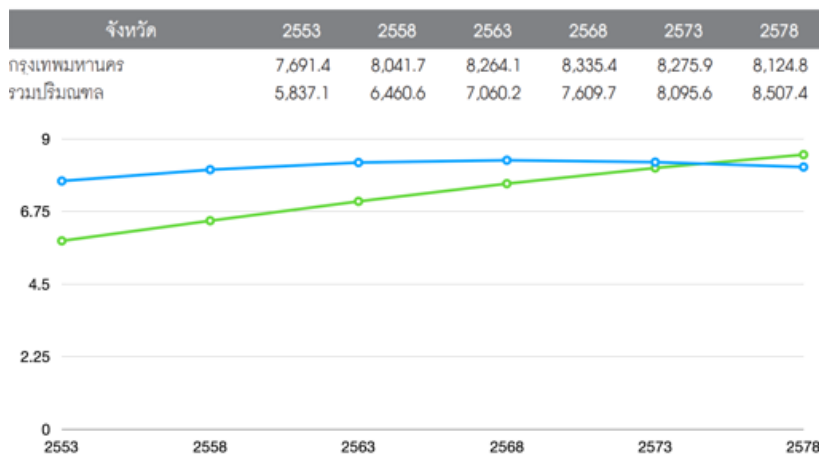
¹ ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ 10200, ประเทศไทย
Department of Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.
การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

By studying and experimenting to find a dwelling typology including a suitable size system. For create a shared dwelling typology that are suitable for the context of Thailand and Thai people Lifestyle in the future by answering the various problems best in terms of economy, society, Lifestyle and use. Work by categories a case study to be analyzed in terms of space systems and usage, as well as behavior of residents ,lifestyle in urban communities. Then grouping patterns, types of Shared dwelling to create a Design guideline and Design suggestion for further benefit.

Keyword : 1.Share Dwelling 2.Lifestyle in future

บทนำ

ปัจจุบันชุมชนเมืองเป็นพื้นที่สำคัญทั้งในทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตที่ค่อยๆ เกิดการขยายตัวเนื่องจากรองรับประชากรไม่เพียงพอ ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 70 อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนเมือง และ ในประเทศไทยเองก็เช่นกัน โดยในปัจจุบัน กรุงเทพฯ และปริมณฑลมีประชากรรวมทั้งหมด 15.2 ล้านคน โดยในอีก 10 ปีข้างหน้าตามข้อมูลการคาดการณ์ จำนวนประชากรจะเพิ่มมากขึ้นถึง 1.3 ล้านคน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) โดยประชากรบริเวณปริมณฑลจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วกว่าโดยดูจากความชันของแผนภูมิตามภาพที่ 1 เนื่องจากการขยายตัวของขอบชุมชนเมือง และการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนที่กระจายตัวมากขึ้น ส่งผลให้พื้นที่ในการอยู่อาศัยของชุมชนเมืองมีความหนาแน่นขึ้นอัตราส่วนผู้อยู่อาศัยต่อจำนวนพื้นที่อยู่อาศัยมากขึ้น

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงถึง จำนวนประชากรไทยในปี 2553-2578

ในทั่วโลกเองก็ประสบกับปัญหาเหล่านี้เช่นกันโดยส่วนใหญ่จะพบในเมืองที่มีการขยายตัวของเมืองรวดเร็ว และมีจำนวนประชากรที่หนาแน่น เช่น เมืองลอนดอน ประเทศอังกฤษ, เมืองโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น, เมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน หรือประเทศฮ่องกง จากปัญหานี้จึงได้เกิดอาคารรูปแบบพักอาศัยรวมโดยการแบ่งปันพื้นที่ใช้สอยร่วมกัน(Co-Living)เพื่อสร้างรูปแบบวิถีชีวิตแบบใหม่ให้สำหรับกลุ่มคนที่ยอมรับในการอยู่อาศัยรูปแบบนี้ได้ หรือ กลุ่มคนที่ต้องการลดค่าใช้จ่ายเพื่อสามารถหาที่อยู่อาศัยที่คุณภาพชีวิตดีโดยราคาเช่าสามารถจ่ายได้ ในต่างประเทศ อาคารอยู่อาศัยรวม มีรูปแบบการแบ่งปันพื้นที่ร่วมกัน (Co-living , Share dwelling) เป็นรูปแบบอาคารที่กำลังเริ่มเป็นที่นิยมในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ช่วงนี้ ในต่างประเทศด้วยผลประกอบจาก กลุ่มคนประเภทหนึ่งที่ได้เริ่ม

เข้ามามีบทบาทกับชุมชนเมืองมากขึ้นคือกลุ่มคนช่วงวัยจบการศึกษาใหม่และกำลังเพิ่งเริ่มทำงานโดยคนกลุ่มนี้แบ่งออกเป็น

2 ประเภทคือ

1. มีความต้องการในการแบ่งปันพื้นที่บางส่วนในพื้นที่พักอาศัยตัวเองเพื่อต้องการสร้างวิถีชีวิตแบบใหม่
2. มีความจำเป็นในการลดค่าใช้จ่ายเนื่องจากรายได้ยังไม่สูง จึงต้องเลือกที่อยู่ในที่พักอาศัยแบบรวมเพื่อลดค่าใช้จ่ายแต่สามารถมีคุณภาพของพื้นที่ที่ดีได้

ในความเป็นจริงแล้วเมื่อศึกษาประวัติของรูปแบบอาคารพักอาศัยรวมอาคารพักอาศัยรวมรูปแบบการแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัย (Co-living , Share Dwelling) นี้ไม่ใช่แนวความคิดที่เกิดขึ้นใหม่เลย แต่เป็นแค่ความนิยมในช่วงนี้เท่านั้น ย้อนกลับไปเมื่อปี 1934 มีอาคารพักอาศัยรวมที่หนึ่งได้สร้างขึ้นใหม่เป็นการบุกเบิกอาคารพักอาศัยรวมรูปแบบแบ่งปันพื้นที่อาศัยครั้งแรก(Stewart,2016)ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาอาคารประเภทนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเพื่อศึกษา หารูปแบบการใช้งานของพื้นที่ และตัวแปรอื่น ๆ รวมถึงพฤติกรรมผู้ใช้งานโดยนำหลักทฤษฎี ลำดับขั้นความต้องการของ มาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) มาประกอบในการพิจารณารวมทั้งการสุ่มกลุ่มตัวอย่างมาทำการสังเกตการณ์และทำแบบสอบถามเพื่อสร้างหลักฐานข้อมูลในการรองรับมากขึ้นในประเด็นของพฤติกรรมมนุษย์

วัตถุประสงค์

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อหารูปแบบใหม่ของการพักอาศัยรวมแบบแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัยเนื่องจากปัญหาตั้งต้นต้องการหาแนวทางในการออกแบบเพื่อแก้ไขปัญหาการขยายตัวของตัวเมืองที่ไม่สามารถรองรับจำนวนผู้อยู่อาศัยได้เพียงพอรวมถึงราคาที่สูงเกินกว่าที่ผู้ใช้งานสามารถซื้อได้จึงทำให้สนใจในการศึกษาการออกแบบพื้นที่อยู่อาศัยรวมรูปแบบแบ่งปันพื้นที่อาศัย โดยการศึกษามุ่งเน้นไปที่การหาแนวทางการออกแบบ และการเสนอการออกแบบโดยภาพรวมวัตถุประสงค์ของงานวิทยานิพนธ์นี้คือ

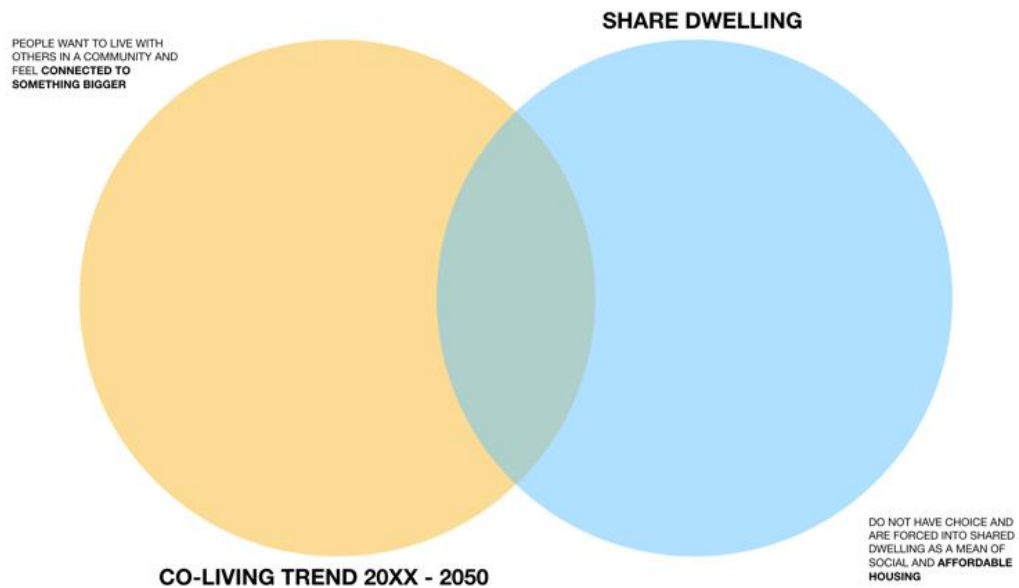
1. การศึกษารูปแบบใหม่ของการออกแบบอาคารพักอาศัยรวมแบบแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัย (Co-Living House, Share Dwelling) โดยศึกษาเพื่อสรุปออกมาเป็นแนวทางการออกแบบ (Design Guideline) และ ข้อเสนอแนะการออกแบบ (Design suggestion)
2. เพื่อศึกษาสรุปข้อมูลระบบการใช้พื้นที่ และพฤติกรรมการใช้อาคารพักอาศัยรวมรูปแบบแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัย (Co-Living House , Share Dwelling)
3. การรวบรวมข้อมูลกรณีศึกษา (Case Study) อาคารพักอาศัยรวมที่มีลักษณะรูปแบบใกล้เคียงกันเพื่อนำมาจัดหมวดหมู่ให้ง่ายต่อการนำไปศึกษาต่อไป

วิธีดำเนินการศึกษา

อาคารพักอาศัยรวมจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้มีจำนวนมากหลายรูปแบบการเลือกกรณีศึกษาเพื่อมาเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิเคราะห์จึงได้มีการจัดลำดับความคิดในการคัดเลือกแต่ละประเภทของงานด้วยการสร้างกรอบของประเภทงานอย่างคร่าวๆ ขึ้นมาก่อนโดยตั้งหมวดในการคัดเลือกกรณีศึกษาเป็น 2 ประเภทดังนี้

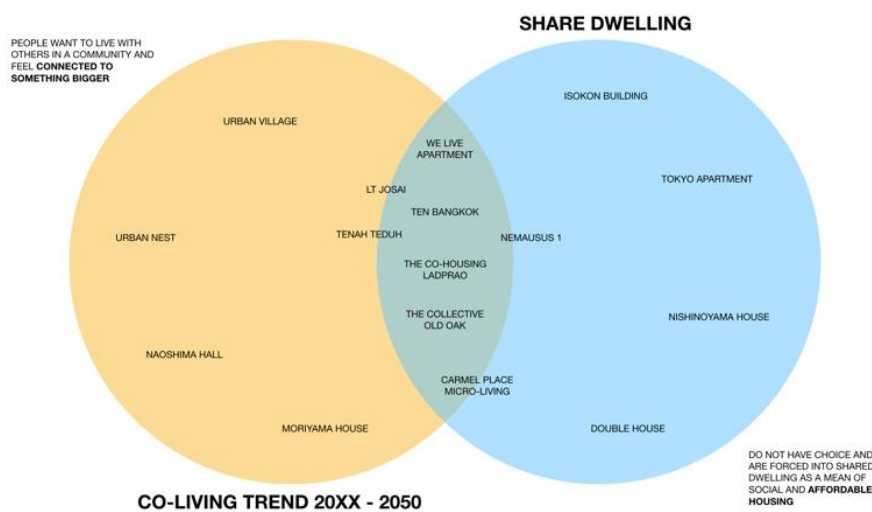
1. กรณีศึกษาที่มีแนวคิดในการออกแบบหรือเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับเนื้อหาในเรื่องของรูปแบบการอยู่อาศัยรวมเพื่อรองรับปัญหาประชากรในอนาคต (10-30 ปีข้างหน้า), รองรับวิถีชีวิตในการแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัยหรือกลุ่มผู้คนที่อยู่อาศัย และพร้อมที่จะแบ่งปันพื้นที่ในพื้นที่ส่วนตัวของตนเอง (Co-Living , Share Dwelling)

2. กรณีศึกษาที่มีตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันที่มีความน่าสนใจในประเด็นของการสร้างพื้นที่อยู่อาศัยร่วมกันหรือการสร้างรูปแบบการอยู่อาศัยให้มาแบ่งปันพื้นที่ส่วนตัวกัน

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงถึงกรอบทางความคิดที่ตั้งเพื่อคัดแยก กรณีศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง (จัดทำเองจากการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษา)

โดยวิธีการแรกในการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร กรณีศึกษาอาคารพักอาศัยรวมที่กล่าวมาโดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 3 แผนภูมิแสดงถึงกรณีศึกษาที่คัดเลือกมาโดยผ่านกรอบทางความคิดที่ตั้งเพื่อคัดแยกประเภท (จัดทำเองจากการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษา)

1.กรณีศึกษาที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นหา และ คัดเลือกกรณีศึกษาในการนำมาเป็น กลุ่มตัวอย่างได้เลือกกรณีศึกษาทั้งในประเทศ และต่างประเทศโดยทุกกรณีศึกษาที่เลือกมาในการทบทวน และจัดหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลนำไปใช้หารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับอาคารพักอาศัยประเภทแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัย ได้ทั้งหมด 16 งาน โดยมีดังนี้

1.1. กรณีศึกษาที่มีแนวคิดในการออกแบบการอยู่อาศัยรวมเพื่อรองรับปัญหาประชากรใน อนาคต (10-30ปีข้างหน้า) และ วิถีชีวิตในการแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัย

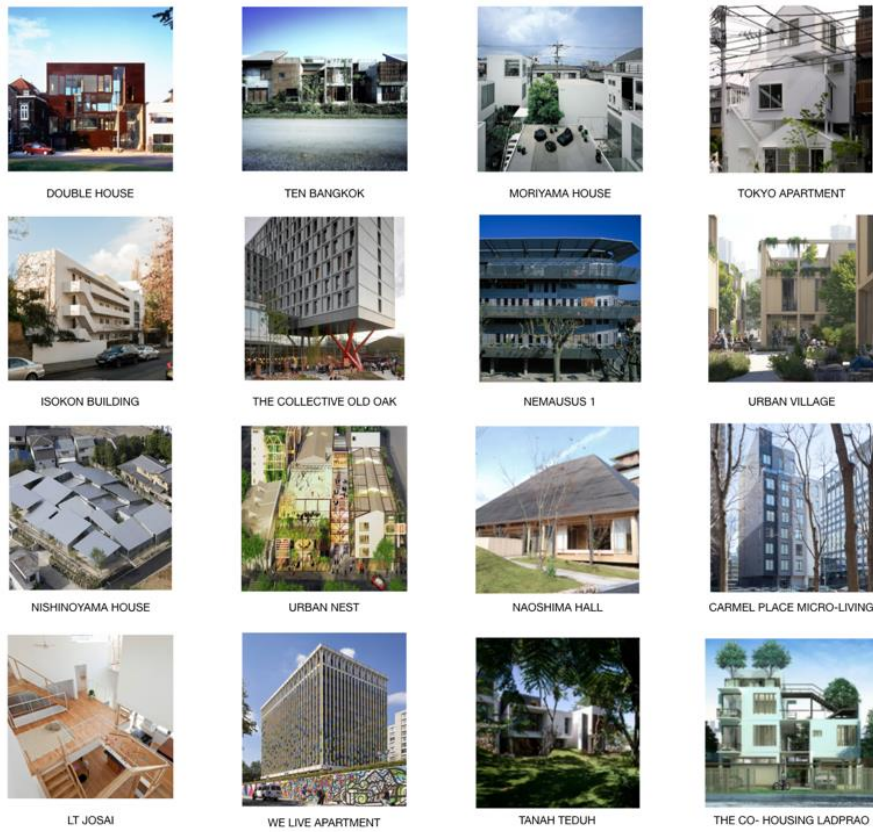
- 1.1.1 Naoshima Hall เกาะนาโอชิม่า ญี่ปุ่น ออกแบบโดย Hiroshi Sambuichi
- 1.1.2 Urban Nest เซี่ยงไฮ้ จีน ออกแบบโดย PENDA Architect
- 1.1.3 Moriyama House โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ออกแบบโดย SANAA
- 1.1.4 Urban Village ไม้มี่ที่ตั้ง ออกแบบโดย EFFEKT

1.2. กรณีศึกษาที่คาบเกี่ยวทั้ง 2 รูปแบบ

- 1.2.1 TEN Bangkok , กรุงเทพฯ ประเทศไทย ออกแบบโดย CASE Studio
- 1.2.2 WeLive Apartment , ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ออกแบบโดย WeLive Wework
- 1.2.3 LT Josai โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ออกแบบโดย Naruse Inokuma
- 1.2.4 The Co-Housing Ladprao กรุงเทพฯ ประเทศไทย ออกแบบโดย อาศรม-ศิลป์
- 1.2.5 Tenah Teduh จาร์กาตาร์ ประเทศอินโดเนเซีย ออกแบบโดย Tenah Teduh
- 1.2.6 The Collective Old Oak ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ออกแบบโดย PLP Architect
- 1.2.7 Carmel Place Micro-Living ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ออกแบบโดย nArchitect
- 1.2.8 Nemausus 1 นีมส์ ประเทศฝรั่งเศส ออกแบบโดย Jean Nouvel

1.3. กรณีศึกษามีความน่าสนใจประเด็นของการสร้างพื้นที่อยู่อาศัยร่วมกัน

- 1.3.1 Isokon Building ลอนดอน ประเทศอังกฤษ ออกแบบโดย Wells Coates
- 1.3.2 Tokyo Apartment โตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ออกแบบโดย Sou Fujimoto
- 1.3.3 Double House อูเทรีซท์ ประเทศเนเธอร์แลนด์ ออกแบบโดย MVRDV
- 1.3.4 Nishinoyama House เกียวโต ประเทศญี่ปุ่น ออกแบบโดย SANAA

ภาพที่ 4 ภาพตัวอย่างของกรณีศึกษาทั้ง 16 กรณี

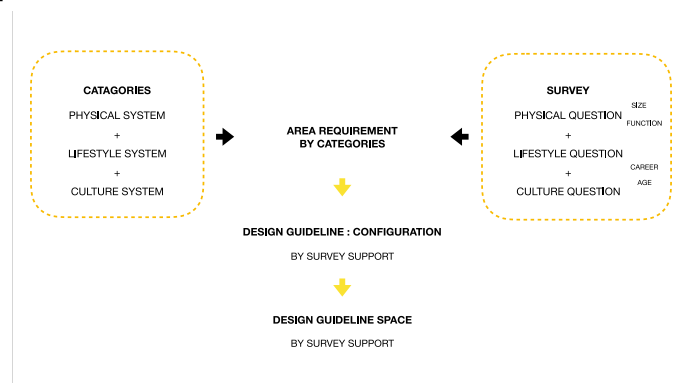

ภาพที่ 5 ภาพกลุ่มของกรณีศึกษาที่มีการจัดหมวดหมู่ตามประเภท

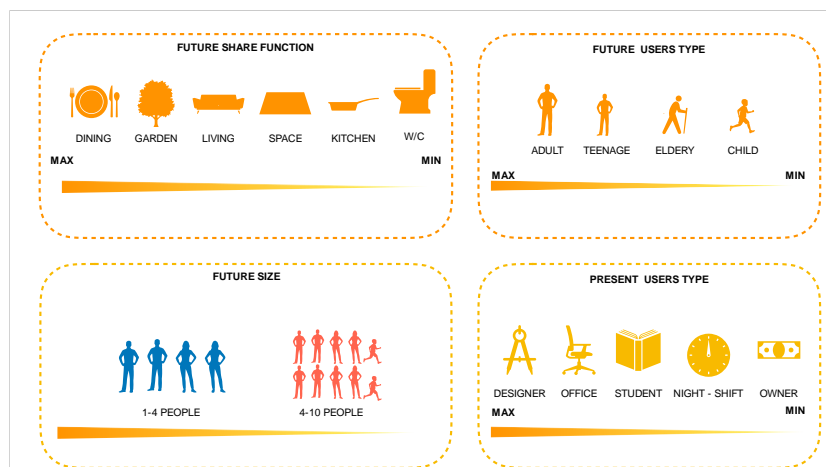
จากการเลือกกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษาโดยเลือกจากกรอบความคิดทำให้สังเกตเห็น คือ ตำแหน่งที่ตั้งที่เกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในประเทศที่เกิดปัญหา หรือกำลังเกิดปัญหาการขยายตัวของชุมชนเมือง แล้วความหนาแน่นของประชากรที่เพิ่มขึ้น และบางกรณีศึกษาไม่ได้เป็นอาคารพักอาศัย แต่เป็นส่วนต่อขยายที่รองรับพื้นที่ในชุมชนพักอาศัยเพื่อรองรับวิถีชีวิตในรูปแบบการแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัย

2. ข้อมูลจากการสังเกตการณ์ และ ทำแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการสังเกตการณ์พฤติกรรมการใช้งาน ของผู้ใช้งานในอาคารพักอาศัยรวม และการทำแบบสอบถามโดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มผู้ใช้งานอาคารพักอาศัยรวม โดยนำมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลและงานวิจัยที่มีการพูดถึงความพึงพอใจสำหรับผู้ใช้งานในอาคารพักอาศัยรวม

ภาพที่ 6 ภาพวิธีการดำเนินการวิจัย และ ประมวลผลข้อมูลจากแบบสอบถาม และ การวิเคราะห์ข้อมูลของกรณีศึกษา

ภาพที่ 7 ภาพสรุปข้อมูลจากการสังเกตการณ์ และ ทำแบบสอบถามของกลุ่มผู้ใช้งาน อาคารพักอาศัยรวมในปัจจุบัน

จากข้อมูลข้างต้นของแบบสำรวจทำให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการวิเคราะห์เพื่อสร้าง แนวทางการออกแบบไว้สำหรับ สมมุติฐานในประเทศไทยในอนาคต 10-30 ปี ข้างหน้าข้อมูลจากกรณีศึกษาได้สังเกตประเด็นในการเกิดของการแบ่งปันพื้นที่ 2 ข้อโดยหลักคือ

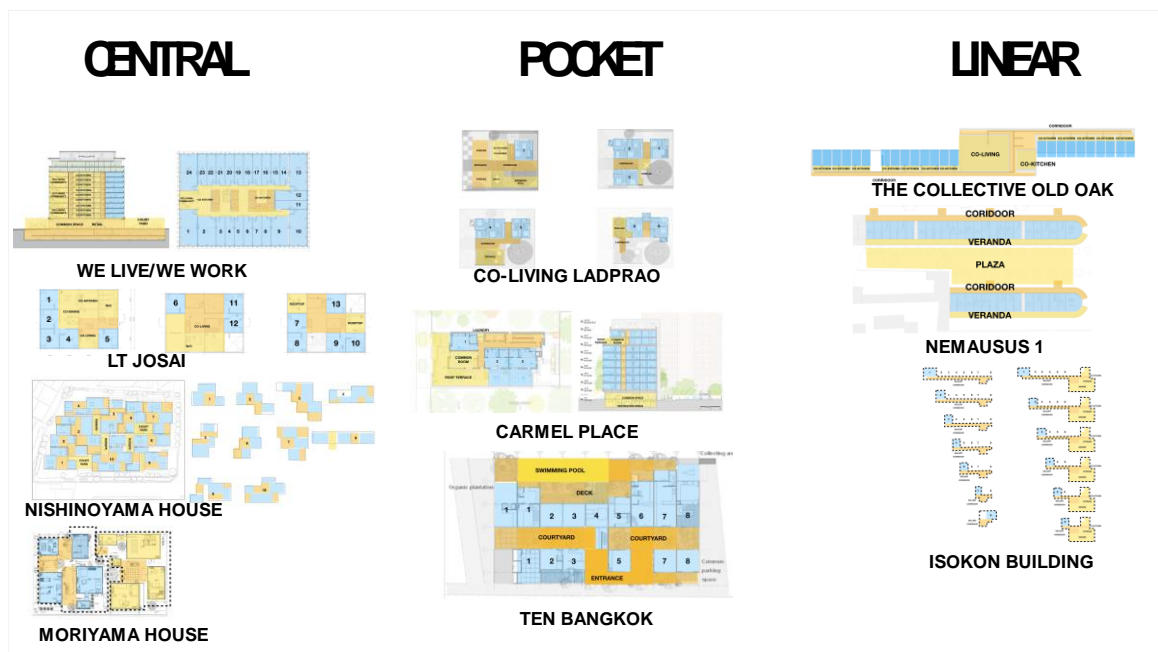
2.1.ความต้องการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ เช่น สร้างอาคารพักอาศัยรวมแบบแบ่งปันพื้นที่เนื่องจากต้องการให้ผู้ใช้งานที่ไม่มีรายได้เพียงพอในการอยู่อาศัยในที่พักอาศัยที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีจึงจำเป็นต้องมีการสร้างอาคารให้มีการแบ่งปันพื้นที่อยู่อาศัยกันเพื่อให้ราคานั้นถูกลงแต่ก็ยังได้คุณภาพชีวิตที่ดีอยู่

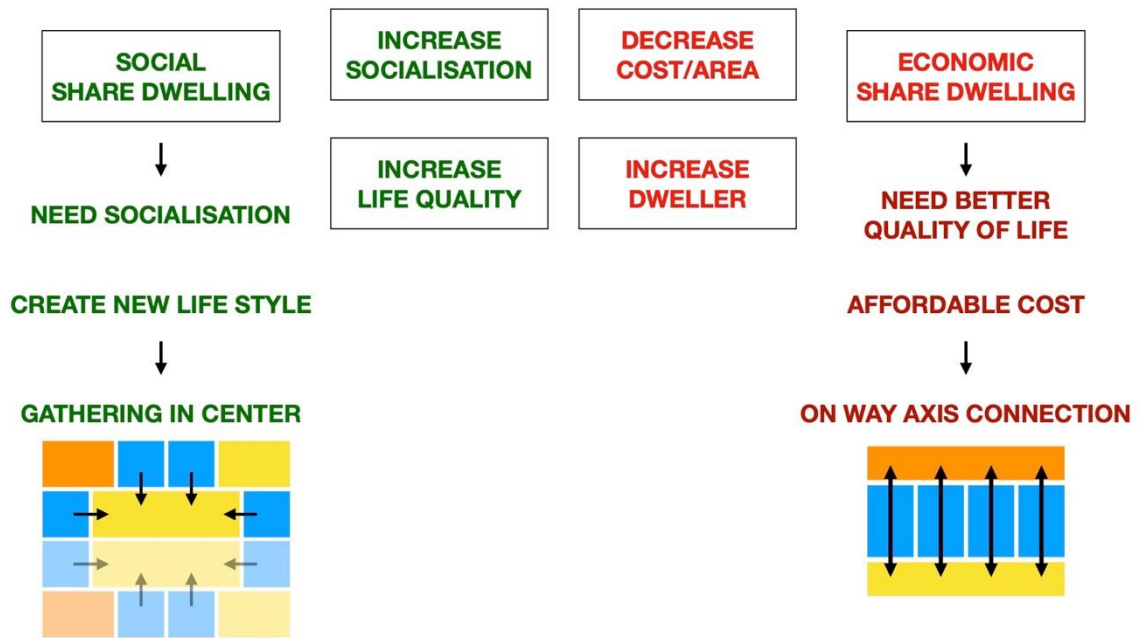
2.2.ความต้องการทางสังคม มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องการเข้าสังคมหรือการพูดคุยปฏิสัมพันธ์กับผู้คน ดังนั้นจึงมีอาคารพักอาศัยรวมประเภทใหม่แบบนี้นี้ขึ้นมาเพื่อต้องการสร้างวิถีชีวิตแบบใหม่ที่ตอบสนองต่อความต้องการเหล่านี้

ผลและวิจารณ์

แนวทางการออกแบบ (Design Guideline)

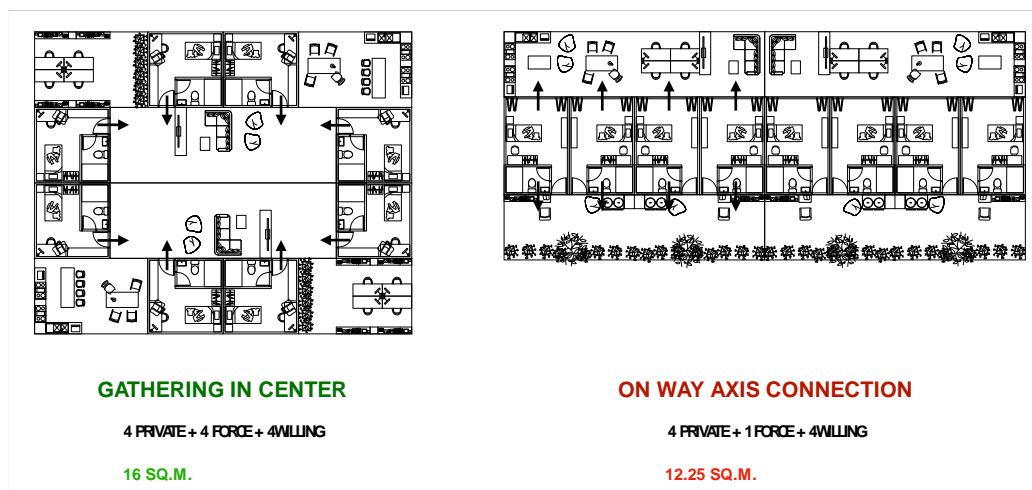
ในแนวทางการออกแบบจะอธิบายถึงข้อดีที่ทำให้อาคารพักอาศัยรวมรูปแบบแบ่งปันพื้นที่ช่วยเพิ่มคุณภาพชีวิต และช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ใช้งานได้อย่างไร

ภาพที่ 8 แผนภาพ แสดงถึงองค์ประกอบในการวิเคราะห์ แนวทางการออกแบบ

ในข้อสรุปของแนวทางการออกแบบ จึงได้สรุปในการ สร้างแนวทางออกมาทั้งหมด 2 ประเภทคือการตอบ
 โจทย์ในเรื่องของ ความต้องการทางสังคม เลือกใช้วิธีการสร้างพื้นที่อาศัยร่วมกันแบบเช่าหาผู้ศูนย์กลาง ส่วน การ
 ตอบโจทย์ด้านความต้องการทางเศรษฐกิจ ได้เลือกใช้ระบบการสร้างพื้นที่อาศัยร่วมกันด้วยแนวเส้นตรง แต่ทั้งสองวิธี
 นั้นเน้นการสร้างพื้นที่สีเขียว และสีส้มให้ตอบสนองกับ หน่วยพื้นที่อยู่อาศัย 4 หน่วยใน 1 ระบบ

ภาพที่ 9 ผังพื้นที่ของข้อเสนอแนะการออกแบบทั้ง 2 รูปแบบ

สรุป

ผลการวิจัยในครั้งนี้ผลที่ได้คือสามารถตอบวัตถุประสงค์และสมมุติฐานในเรื่องของกลุ่มผู้ใช้งานที่เหมาะสมกับการใช้งาน อาคารพักอาศัยรวมในรูปแบบใหม่ เพื่อช่วยการแก้ปัญหา ที่อยู่อาศัยในอนาคต ของประเทศไทยด้วยวิธีการออกแบบ ตามแนวทางการออกแบบที่นำเสนอมานั้น สามารถทำให้อาคารที่สร้างตอบโจทย์ กับผู้ใช้งานที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทำให้ไม่เกิดปัญหาที่อยู่อาศัย ไม่มีคนจับจอง หรือ ที่ว่างในวงการอสังหาริมทรัพย์ก็จะทำให้เกิดความคล่องตัวของตลาดมากขึ้น

ในเชิงของผู้ออกแบบเป็นการสร้างรูปแบบในการออกแบบอาคารพักอาศัยรวมในไทยรูปแบบใหม่ถึงแม้ว่าบางพื้นที่ในอาคารอาจจะยังขัดกับข้อกฎหมายไทยในส่วนของ กฎกระทรวงว่าด้วยเรื่องการควบคุมอาคาร ในเรื่องของขนาดห้อง อาจจะต้องนำส่วนนี้เป็นการพิจารณานิยามรูปแบบของอาคารพักอาศัยรวมรูปแบบแบ่งปันพื้นที่อาศัย เพื่อให้สะดวกต่อการออกแบบและข้ออนุญาตในการก่อสร้างต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Buameister, R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachment as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529. doi:10.1037/0033-2909.117.3.497

Maslow, A. (1943). A Theory of Human Motivation. *Psychological Review*(50), 370-396.

Heckmann, O., & Schneider, F. (2018). *Floor Plan Manual Housing*.

Stewart, M. (2016). The Collective is not a new way of living - It's an old one , Commodified. Retrieved from <https://failedarchitecture.com/the-collective-is-not-a-new-way-of-living-its-an-old-one-commodified/>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). *การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พศ.2553-2583*. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962 ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร 10100

การใช้พื้นที่สาธารณะของชุมชนบริเวณใต้ทางยกระดับ

Utilization of Community Public Space under Expressway Overpass

ภาคภูมิ ปานเจริญ¹ และ สินีนาถ ศุกลรัตน์เมธี²

Pakpoom Pancharoen¹ and Sineenart Sukolratanametee²

บทคัดย่อ

ในสภาพปัจจุบันของกรุงเทพมหานคร มีลักษณะพื้นที่รกร้างเกิดขึ้นมากมาย หนึ่งในพื้นที่รกร้างคือพื้นที่ใต้ทางยกระดับ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้จึงกลายเป็นพื้นที่เศษเหลือที่เสื่อมโทรมหรือรกร้าง เป็นจุดอับของเมืองซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางด้านกายภาพและสังคม การพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่เหล่านี้เพื่อให้สามารถใช้ประกอบกิจกรรมต่างๆ จึงมีส่วนช่วยในการลดปัญหาดังกล่าวได้

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของผู้ใช้ จึงคัดเลือกพื้นที่ศึกษาที่อยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับที่มีการใช้งานของชุมชน โดยทำการศึกษาสภาพทางกายภาพ กิจกรรม พฤติกรรมการใช้งานและปัญหาที่เกิดจากการใช้งานบริเวณพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับบริเวณที่พาดผ่านชุมชน รวมทั้งศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยที่ทำให้พื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้ใช้งานพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับ

จากผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความคิดเห็นของผู้ใช้งานในด้านความปลอดภัย ได้แก่ สภาพทางกายภาพที่ทำให้รู้สึกปลอดภัย การเฝ้าระวังตามธรรมชาติจากบริเวณรอบพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาพื้นที่ ในขณะที่ตำแหน่งของพื้นที่ศึกษาที่ติดกับถนนสายหลักและการเข้าถึงพื้นที่ได้ง่ายส่งผลให้มีผู้คนที่หลากหลายเข้ามาใช้งานซึ่งอาจรวมไปถึงการใช้งานแบบไม่พึงประสงค์ นอกจากนี้กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ช่วยสร้างความน่าสนใจให้กับพื้นที่และผู้คนภายนอกชุมชน ซึ่งปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดช่วยส่งเสริมให้เกิดการใช้งานและสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับของชุมชนได้

คำสำคัญ : พื้นที่รกร้างภายในเมือง, พื้นที่สาธารณะใต้ทางด่วนยกระดับ, ความปลอดภัยของพื้นที่สาธารณะ

Abstract

Like many modern cities around the world, Bangkok has seen an increasing of abandoned urban spaces resulting from decades of modern development. Wastespace under city expressway overpass is an example of abandoned urban space that causes physical and social problems to the city. Revitalising these left over spaces for urban activities should be another way for minimizing.

The purpose of this research was to study suitable approach for development and revitalisation of community public space under expressway overpass for proper use. The research include survey for

¹ สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย

Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย

Assistant Professor, Ph.D., Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand

การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

physical environment conditions, users' activities and behaviours, and current problems. As a result, factors influencing activity and behaviour of public space users were identified.

The results indicate that influential factors on users' feeling of safety include safety physical environment, natural surveillance of the area, and public participation on public space maintenance. While location and accessibility of public space led to variety of public space users, they could possibly cause negative usage as well. Subsequently, suitable approach for development and revitalisation of community public space under expressway overpass was proposed for future use.

Keyword : abandoned urban space, public space under expressway overpass, safety of public space

บทนำ

พื้นที่ใต้ทางยกระดับปัจจุบันมีจำนวนมาก บางส่วนถูกใช้งานเป็นพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่นันทนาการ ในขณะที่บางพื้นที่กลายเป็นพื้นที่รกร้าง อย่างไรก็ตามมีการศึกษาจำนวนมากที่พูดถึงพื้นที่ที่ถูกทิ้งร้างในเมืองสมัยใหม่ รวมทั้งบัญญัติคำศัพท์ไว้หลากหลายตั้งแต่ ค.ศ. 1960 โดยพื้นที่ที่ทิ้งร้างเหล่านั้นมีลักษณะที่คล้ายกัน คือ เป็นพื้นที่ของเมืองที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ไม่มีประโยชน์ใช้สอยหรือการใช้งาน มีลักษณะทางกายภาพที่แปลกแยกจากสภาพแวดล้อมโดยรอบ ปัจจุบันสำหรับพื้นที่ใต้ทางด่วนยกระดับในกรุงเทพมหานคร มีลักษณะพื้นที่รกร้างดังกล่าวเช่นเดียวกัน เมื่อเมืองมีการพัฒนามากขึ้น การพัฒนาทางด้านวิศวกรรมโครงสร้างต่างๆ จึงเข้ามาพร้อมกับการคมนาคมที่เพิ่มมากขึ้นตามมา เกิดโครงข่ายการคมนาคมของเมืองต่างๆ ที่เข้ามาแต่ไม่ได้นึกถึงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนหรือเนื้อเมืองเดิม พาดผ่านชุมชนเดิม จึงเกิดพื้นที่ที่เป็นเศษเหลือ งานวิจัยเรื่องนี้จึงศึกษาพฤติกรรมการใช้งานพื้นที่ใต้ทางยกระดับที่เป็นพื้นที่เศษเหลือที่ปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่สาธารณะ เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลให้พื้นที่ใต้ทางยกระดับเกิดการใช้งานในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา และพื้นที่พุ่มพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับอื่นๆ เพื่อไม่ให้พื้นที่เหล่านี้เป็นเศษเหลือ และพื้นที่รกร้างของเมืองต่อไป

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพปัจจุบัน พฤติกรรมการใช้พื้นที่ของผู้ใช้พื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับ
2. ศึกษาทัศนคติและความพึงพอใจที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพ
3. ศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยที่มีผลต่อการใช้งานพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับ

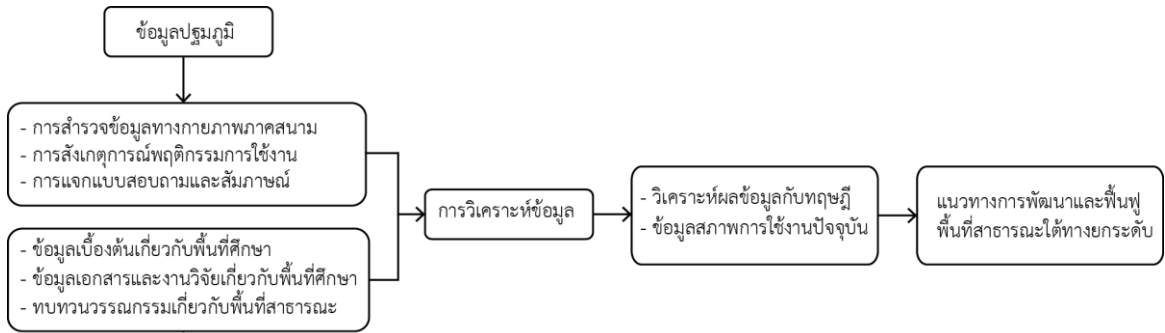
ทฤษฎีและวรรณกรรม

คุณลักษณะที่ดีหรือปัจจัยที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จของพื้นที่สาธารณะ เกี่ยวข้องอยู่ในยุคหลังสมัยใหม่ (Post Modern) ที่ให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตของผู้คนเพิ่มมากขึ้น โดยเน้นให้สภาพทางกายภาพของเมืองมีความหลากหลายของกิจกรรม สร้างประสบการณ์ที่ดีให้กับผู้ที่อยู่อาศัย (ตารางที่ 1) ซึ่งทฤษฎีที่ได้นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย ทฤษฎีชีวิตและสังคมเมือง เจน เจคอบส์ ทฤษฎีพื้นที่ป้องกันตนเอง ออสการ์ นิวแมนและทฤษฎีพื้นที่สูญเสียเปล่า โรเจอร์ ทราวนิก โดยสามารถสรุปตัวชี้วัดหลักที่นำไปสู่ชุมชนที่ปลอดภัย มีชีวิตชีวาที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนออกมาใช้พื้นที่สาธารณะมากขึ้น ได้แก่ ความปลอดภัย ความหลากหลายของกิจกรรม การเชื่อมต่อและความสัมพันธ์กับพื้นที่ด้านข้าง ความเป็นถิ่นที่ และสภาพทางกายภาพ

ตารางที่ 1 สรุปแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา

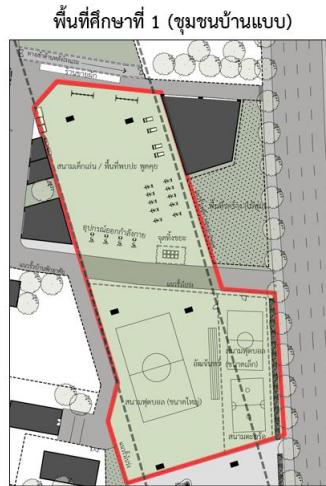
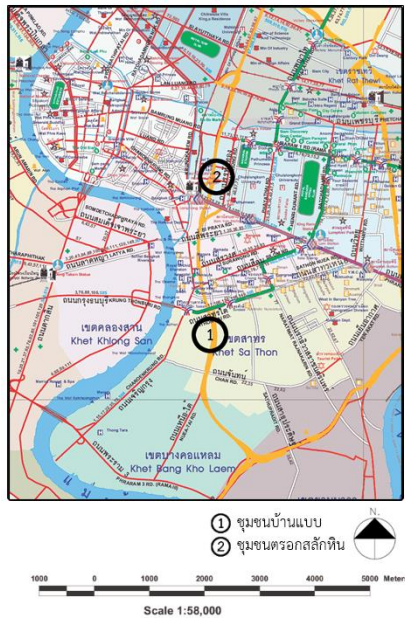
แนวคิดและทฤษฎี	ปัจจัยภายนอก	ปัจจัยภายใน
ทฤษฎีชีวิตและสังคมเมือง เจน เจคอบส์	- การที่คนภายนอกสามารถมองเห็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ศึกษา - ลักษณะพื้นที่ใช้สอยของพื้นที่รอบด้านของพื้นที่ศึกษา ส่งผลต่อการใช้งานหรือไม่ - ความหลากหลายของช่วงอายุ และเวลาที่ใช้งาน	- ลักษณะการใช้ของกิจกรรมในพื้นที่ที่มีความหลากหลาย มีการใช้งานทุกช่วงเวลา
ทฤษฎีที่ป้องกันตนเอง ออกการ์ นิวแมน	- การแบ่งแยกขอบเขตระหว่างพื้นที่ศึกษากับบริบทรอบข้างที่ส่งผลกระทบต่อการทำกิจกรรม - การควบคุมการเข้าใช้งานพื้นที่ศึกษา - ภาพลักษณ์ของพื้นที่ศึกษาที่เชิญชวนเข้าใช้งาน - พื้นที่ของพื้นที่ศึกษาที่มีความเป็นเจ้าของหรือสามารถมองเห็นได้จากผู้คนที่เดินผ่านหรืออาศัยอยู่บริเวณนั้น	- การแบ่งแยกกิจกรรมในพื้นที่ที่ชัดเจน ส่งผลกระทบต่อการใช้พื้นที่อย่างไร - อุปกรณ์ต่างๆ ในพื้นที่ที่มีการดูแลรักษา ไม่ปล่อยให้ทรุดโทรม - การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลพื้นที่
ทฤษฎีพื้นที่สูญเสียเปล่า โรเจอร์ ทรานซิก	<u>ทฤษฎีภาพกับพื้นที่</u> - การเข้าถึงพื้นที่ศึกษาไม่ว่าจะเป็นจากทางเท้า จากระบบรถประจำทาง หรือสถานีรถไฟ - ความสัมพันธ์การใช้งานกับพื้นที่ว่างอื่นๆ <u>ทฤษฎีการเชื่อมโยง</u> - ความสัมพันธ์กับกลุ่มอาคารที่เกิดขึ้นกับพื้นที่ศึกษา - ความสัมพันธ์กับการใช้งานพื้นที่รอบข้าง <u>ทฤษฎีการสร้างสถานที่</u> - การใช้งานในพื้นที่ที่สร้างความจดจำในการใช้พื้นที่ศึกษากับบริบทรอบข้าง - ความคุ้นเคยของคนในพื้นที่กับการใช้งานพื้นที่ศึกษา	<u>ทฤษฎีภาพกับพื้นที่</u> - การสร้างทางเข้าระหว่างตัวอาคารกับพื้นที่ศึกษา (ในกรณีที่มีอาคาร) - ความสัมพันธ์ระหว่างทางเข้าพื้นที่ศึกษากับถนนหรือบริเวณทางเท้า <u>ทฤษฎีการเชื่อมโยง</u> - การกิจกรรมภายในที่เกิดขึ้นส่งเสริมซึ่งกันและกัน <u>ทฤษฎีการสร้างสถานที่</u> - กิจกรรมที่เกิดขึ้นจนเป็นวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา - กิจกรรมเฉพาะที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ศึกษา

วิธีการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวความคิดงานวิจัย

การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา 2 พื้นที่ในงานวิจัยนี้ ได้เลือกพื้นที่ได้ทางยกระดับที่ได้รับการฟื้นฟูให้เป็นพื้นที่สาธารณะเพื่อประกอบกิจกรรมของชุมชนในเขตเมืองที่มีสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และการใช้งานที่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ พื้นที่สาธารณะได้ทางยกระดับชุมชนตรอกสลักหิน (หัวลำโพง) และพื้นที่สาธารณะได้ทางยกระดับชุมชนบ้านแบบ (สาทร) ซึ่งทั้ง 2 ชุมชนเป็นลักษณะชุมชนแออัด (ภาพที่ 2) โดยพื้นที่ศึกษาชุมชนบ้านแบบมีจำนวนครัวเรือน 690 ครัวเรือน จำนวนประชากร 1,380 คน และมีความหนาแน่นของอาคารในชุมชน 1 หลังต่อพื้นที่ 188 ตารางเมตร โดยชุมชนเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจ สภาพสังคมในชุมชนส่วนใหญ่เป็นลักษณะครอบครัวเดี่ยว รวมทั้งเป็นพื้นที่รองรับคนต่างถิ่นเพื่อเข้ามาทำงานในย่านสาทร ส่วนพื้นที่ศึกษาชุมชนตรอกสลักหินมีจำนวนครัวเรือน 115 ครัวเรือน จำนวนประชากร 875 คนและมีความหนาแน่นของอาคาร 1 หลังต่อพื้นที่ 93 ตารางเมตร สภาพทางสังคมภายในชุมชนตรอกสลักหินเป็นคนไทยเชื้อสายจีนเก่าแก่ที่อยู่อาศัยกันลักษณะครอบครัวใหญ่ ผู้คนในชุมชนส่วนใหญ่รู้จักกันเป็นอย่างดี บริเวณรอบด้านชุมชนนั้นติดกับถนนเจริญเมืองและถนนจากรูเมืองซึ่งเป็นถนนสายหลัก มีอาคารพาณิชย์อยู่ทั้ง 2 ฝั่งของถนนทำให้ความหนาแน่นของกิจกรรมจะอยู่บริเวณริมถนนจากรูเมือง และถนนเจริญเมืองเท่านั้น

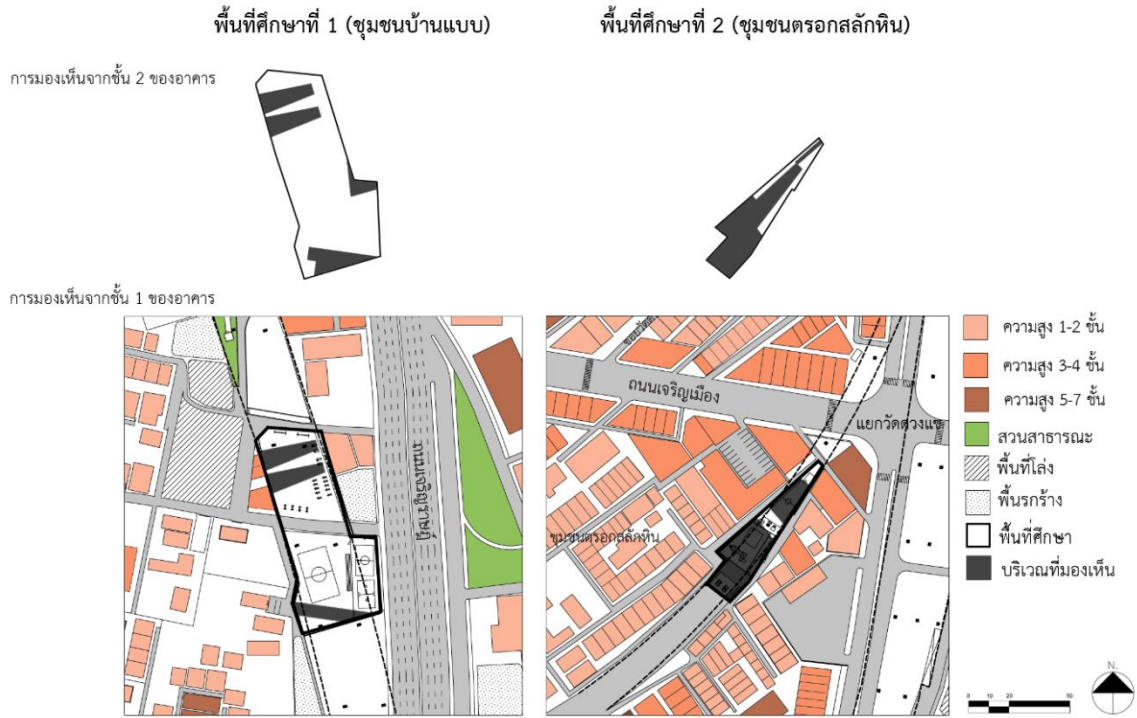

ภาพที่ 2 ตำแหน่งพื้นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลจากการสำรวจสภาพทางกายภาพของพื้นที่ศึกษา

1.1 ความปลอดภัย

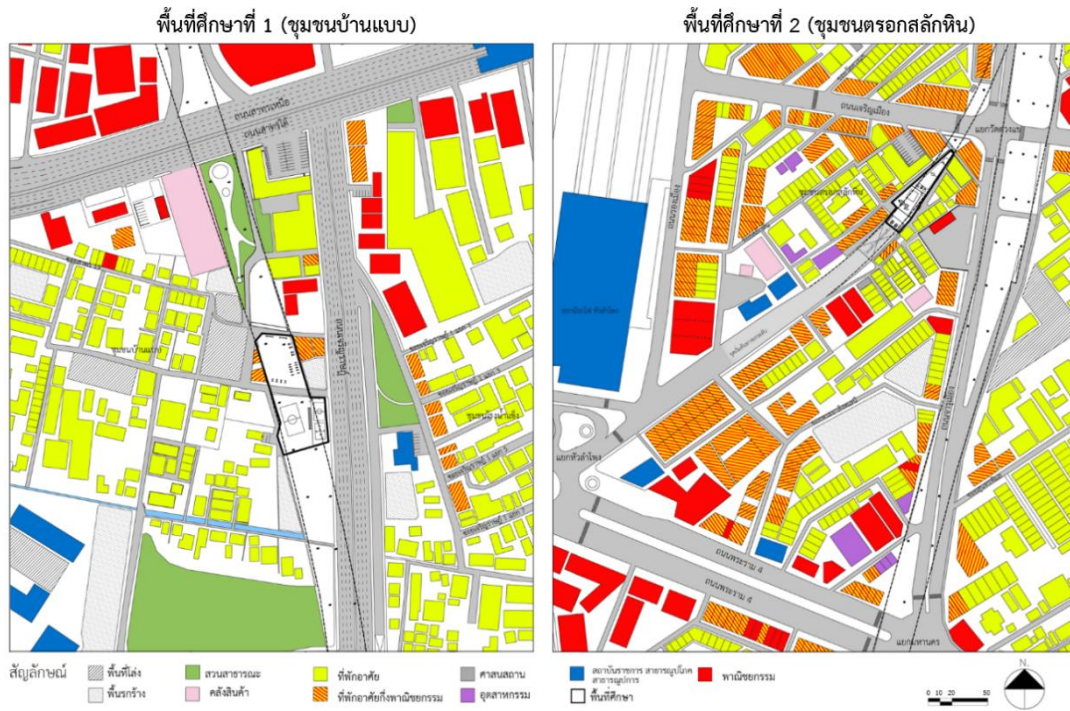

ภาพที่ 3 บริเวณที่มองเห็นจากอาคารรอบพื้นที่ศึกษา

ผลจากการสำรวจสภาพทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยพบว่าพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) มีองค์ประกอบด้านความปลอดภัยมากกว่า โดยมีการล้อมรั้วที่แสดงถึงอาณาเขตของพื้นที่เกือบทั้งหมด มีการควบคุมการเข้า – ออกของพื้นที่ซึ่งสามารถควบคุมการใช้งานภายในพื้นที่ได้ดี สภาพอาคารโดยรอบพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) สามารถมองเห็นพื้นที่ศึกษาได้มากกว่าพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) (ภาพที่ 3) แต่ด้านแสงสว่างในการใช้งานช่วงเวลากลางคืนพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) โดยรวมมีแสงสว่างเพียงพอสำหรับการมองเห็น แต่ไม่เหมาะกับการทำกิจกรรม เฉพาะบริเวณสนามกีฬาจะมีแสงสว่างมากแต่เปิดเฉพาะช่วงที่มีการใช้งาน ส่วนพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) มีแสงไฟที่ติดตั้งเพิ่มเติมจากชาวบ้านเข้าไปยังพื้นที่ศึกษา รวมทั้งแสงไฟจากถนนสาธารณะแต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการใช้งาน

1.2 ความหลากหลายของกิจกรรม

การใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรวมของพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 มีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่มีความใกล้เคียงกัน โดยพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) จะมีการใช้ประโยชน์ที่ดินแบบที่พักอาศัยเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) มีการใช้งานประเภทที่พักอาศัยกึ่งพาณิชย์กรรม (ภาพที่ 4) ส่วนในด้านกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ทั้ง 2 พื้นที่ศึกษามีกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวันสำคัญต่างๆ แต่พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) จะมีกิจกรรมเฉพาะของชุมชนเกิดขึ้นด้วย

ภาพที่ 4 การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) และพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน)

1.3 ความสัมพันธ์กับพื้นที่รอบข้าง

การเข้าถึงของพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) สามารถเข้าถึงได้หลายทาง ไม่มีอาคารบดบัง ส่วนพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) เข้าถึงพื้นที่ได้ค่อนข้างยาก ถึงแม้จะอยู่ใกล้กับถนนสายหลักแต่อยู่ด้านหลังอาคารบ้านพักอาศัยทำให้มองเห็นจากภายนอกได้ยาก

1.4 ความเป็นถิ่นที่ (Place)

ทั้ง 2 พื้นที่ศึกษายังไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะทางสภาพกายภาพ แต่ในด้านเอกลักษณ์เฉพาะทางกิจกรรม ในพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) มีกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชุมชนไทยเชื้อสายจีน เช่น การประดิษฐ์กระดุมจีน เทศกาลวันตรุษจีน และการไหว้ศาลเจ้าจำศักดิ์สิทธิ์ประจำชุมชนตรอกสลักหินที่มีความเก่าแก่กว่า 100 ปี รวมทั้งการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่คอยสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น

2. ข้อมูลจากแบบสอบถาม

2.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ด้านการใช้งานในพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) มีเพศชายและเพศหญิงใกล้เคียงกัน ในขณะที่พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) มีเพศหญิงเข้ามาใช้งานมากกว่าเพศชาย อาชีพส่วนใหญ่ของผู้ใช้งานพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) พบว่ามีผู้เข้าใช้งานจากหลากหลายอาชีพและหลากหลายช่วงอายุ แต่พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) เป็นนักเรียนที่เข้าใช้งานมากที่สุดซึ่งสอดคล้องกับอายุของผู้ใช้วัยเด็กที่มีอายุ 17-25 ปีเข้าใช้งานมากที่สุด ส่วนผู้สูงอายุจะใช้งานบริเวณรอบพื้นที่ที่เป็นหน้าบ้านพักอาศัยเป็นหลัก ในด้านภูมิลำเนาของผู้ใช้งานนั้น พื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) มีผู้ใช้งานจากภายนอกชุมชนและภายในชุมชนใกล้เคียงกัน ส่วนพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) ส่วนใหญ่เป็นผู้ใช้งานจากภายในชุมชน

2.2 ข้อมูลการใช้งานพื้นที่

ข้อมูลด้านการใช้งานพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) มีการใช้งานมากที่สุดคือประเภท Active เช่น กีฬา ฟุตบอล ตะกร้อ เป็นต้น ในขณะที่พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) การใช้งานมากที่สุดคือประเภท Passive ได้แก่ การนั่งพักผ่อน

2.3 ช่วงเวลาในการใช้งานพื้นที่

ผู้ตอบแบบสอบถามเข้าใช้งานทุกวันและ 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์มากที่สุด ระยะเวลาที่เข้าใช้งานส่วนใหญ่ของพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 ใกล้เคียงกันคือ 1-2 ชั่วโมง การเดินทางเข้ามาใช้งานของพื้นที่ทั้ง 2 มีทั้งการเดินทางเท้า รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ โดยพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) มีการใช้งานแบบเดินเท้าและรถจักรยานยนต์ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) เดินทางมายังพื้นที่ด้วยการเดินเท้าเป็นส่วนใหญ่

3. ข้อมูลการสัมภาษณ์พฤติกรรมการใช้งานและความคิดเห็นที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่

3.1 การดูแลรักษาพื้นที่ศึกษา

ในด้านการดูแลรักษา พื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) ผู้ดูแลรักษาส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ของเขตสาทร โดยเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทำให้มีระยะเวลาระหว่างสัปดาห์นั้นส่งผลต่อในการรักษาความสะอาดของสภาพทางกายภาพในพื้นที่ ในขณะที่ผู้รักษาพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) เป็นชาวบ้านที่อยู่บริเวณชุมชนข้างเคียง ซึ่งมีการรักษาความสะอาดเป็นประจำทุกวัน

3.2 ความคิดเห็นการใช้งานพื้นที่

บรรยากาศโดยรวมพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) มีการใช้งานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ช่วงเวลา 15.00 น. เป็นต้นไป โดยเฉพาะในพื้นที่สนามกีฬาและบริเวณสนามเด็กเล่น สถานที่ออกกำลังกายมีการใช้งานน้อยแต่มีการใช้งานตลอดทั้งวัน ส่วนพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) มีการใช้งานอย่างหนาแน่นบริเวณสนามเด็กเล่น โดยเฉพาะในช่วงเวลาเย็น รวมทั้งมีร้านค้าหาบเร่แผงลอยเข้ามาค้าขาย รอบด้านพื้นที่มีการนั่งพักผ่อน พุดคุยของผู้คนในชุมชนเป็นกลุ่มทุกช่วงเวลา

ร่วมเงาพื้นที่ศึกษาที่ ทั้ง 2 พื้นที่ศึกษา มีบริเวณที่แสงแดดส่องถึงเล็กน้อย แต่เนื่องจากช่วงเวลาที่มีการใช้งานมากจะอยู่ในช่วงเวลา 15.00 น. ขึ้นไป ซึ่งเป็นช่วงที่แดดบริเวณพื้นที่ศึกษาเริ่มน้อยทำให้ไม่ส่งผลต่อการใช้งาน

การจัดกิจกรรมในพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 พื้นที่ได้รับความสนใจมากจากผู้คนภายในและภายนอกชุมชน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามวันสำคัญต่างๆ ในขณะที่พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) มีการใช้พื้นที่เป็นกิจกรรมของชุมชนทำให้พื้นที่สาธารณะได้ทางยกระดับเป็นพื้นที่ทางสังคมหนึ่งของชุมชน

3.3 ข้อมูลความคิดเห็นที่มีต่อสภาพทางกายภาพ

สภาพอุปสรรคภายในพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) บริเวณพื้นที่มีเก้าอี้สำหรับนั่งพักผ่อนไม่เพียงพอ มีการชำรุดและสูญหาย ส่วนบริเวณสนามกีฬาอยู่ในสภาพดีเนื่องจากมีการควบคุมการใช้งานและมีเวลาเปิด - ปิดที่ชัดเจน ในขณะที่พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) ผู้ใช้งานมีความพึงพอใจบริเวณพื้นที่สนามเด็กเล่น มีสภาพทางกายภาพที่ดี ทำให้มีเด็กเข้ามาใช้งานเป็นจำนวนมากจึงทำให้บริเวณนั้นมีความคึกคัก

สวนไม้ดอก ไม้พุ่มหรือพื้นที่ธรรมชาติ บริเวณพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) มีต้นไม้เบาบางปลูกบริเวณทางเท้าและมีไม้พุ่มเล็กน้อย จากการสัมภาษณ์พบว่า การเพิ่มพื้นที่ธรรมชาติสามารถเพิ่มบรรยากาศในการใช้งานได้ แต่อาจส่งผลกระทบต่อการใช้งานพื้นที่ในด้านกรักษาความสะอาด เศษใบไม้ที่ร่วงก่อให้เกิดความสกปรกได้

รวมทั้งการมีต้นไม้จำนวนมากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อด้านการรักษาความปลอดภัย ทำให้มองไม่เห็นพื้นที่ อีกทั้งการใช้ งานของพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับส่วนใหญ่อยู่ในช่วงเวลา 15.00 น. ขึ้นไป ปัญหาในด้านร่มเงาจึงไม่ส่งผล กระทบมากนัก กล่าวได้ว่าการเพิ่มต้นไม้ช่วยเพิ่มบรรยากาศได้ แต่จะต้องไม่ทำให้พื้นที่มืดทึบจนเกินไป ส่วนพื้นที่ ศึกษที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) บริเวณพื้นที่ธรรมชาติในพื้นที่มีเล็กน้อย อย่างไรก็ตามชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียง พยายามปลูกขึ้น แต่เนื่องจากข้อจำกัดในด้านขนาดพื้นที่ทำให้ไม่สามารถปลูกต้นไม้ขนาดใหญ่ได้มากนัก

อภิปรายและสรุปผลการศึกษา

ตารางที่ 1 ข้อมูลความคิดเห็นทางสถิติที่แตกต่างกันของพื้นที่ศึกษาทั้ง 2 ชุมชนในด้านความปลอดภัย

ตัวชี้วัดด้านความปลอดภัย	พื้นที่ศึกษา	n	Mean	S.D.	t	Sig
พื้นที่ปลอดภัยจากอาชญากรรม	ชุมชนบ้านแบบ	30	3.63	0.93	2.60	0.012*
	ชุมชนตรอกสลักหิน	30	4.23	0.86		

จากผลการศึกษา ในด้านตัวชี้วัดที่ทำให้พื้นที่สาธารณะเกิดการใช้งาน พบว่าพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอก สลักหิน) มีความพร้อมด้านตัวชี้วัดด้านความปลอดภัยมากกว่าพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) รวมทั้งผลข้อมูลจาก แบบสอบถามที่มีผลความแตกต่างในเรื่องความปลอดภัยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในด้านพื้นที่ปลอดภัย จากอาชญากรรม โดยสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. พื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ)

ตำแหน่งของพื้นที่ศึกษาสามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่มีอาคารบังพื้นที่ สามารถมองเห็นจากถนนสายหลักได้ ง่าย ทำให้มีผู้คนที่หลากหลายอาชีพและช่วงอายุเข้ามาใช้งาน อีกทั้งยังมีผู้คนที่มาจากภายนอกชุมชนเข้ามาใช้งาน ด้วย ในขณะเดียวกันการที่มีผู้คนที่หลากหลายเข้ามาใช้งานหรือการเข้าถึงพื้นที่ได้ง่ายนั้นส่งผลในเรื่องความ ปลอดภัยเนื่องจากไม่มีการควบคุมพื้นที่ที่ชัดเจน จากการเก็บข้อมูลพบว่าพื้นที่ศึกษามีการล้อมรั้วและมีการ ควบคุมดูแลจากชาวบ้านเฉพาะบริเวณสนามกีฬา แต่ในบริเวณนั่งพักผ่อน สนามเด็กเล่น และส่วนออกกำลังกายนั้น ไม่มีการล้อมรั้วหรือสิ่งกีดขวางที่ชัดเจน รวมทั้งไม่มีการควบคุมเวลาเปิดปิดหรือทางเข้าออก ทำให้เก้าอี้และ อุปกรณ์ภายในพื้นที่ศึกษาชำรุดและสูญหาย อีกทั้งยังส่งผลเสียในด้านสภาพทางกายภาพของพื้นที่ด้วย

บริเวณรอบพื้นที่ที่มีการมองเห็นจากอาคารน้อย มีเพียงการเดินทางสัญจรไปมาในเวลากลางวัน ซึ่งการ มองเห็นจากอาคารเป็นการตรวจตราตามธรรมชาติประเภทหนึ่งซึ่งช่วยสร้างความปลอดภัยได้ อีกทั้งการมีส่วนร่วม ของชุมชนในการดูแลรักษาพื้นที่ยังไม่เพียงพอ ไม่มีการดูแลรักษาอย่างสม่ำเสมอ การทำความสะอาดในพื้นที่มีน้อย ทำให้ส่งผลต่อการสร้างความปลอดภัยให้กับพื้นที่ได้

ในด้านแสงสว่างในเวลากลางวันนั้นมีเพียงพอต่อการใช้งาน ไม่มีจุดอับแสงในพื้นที่ แต่ในเวลากลางคืน บริเวณพื้นที่ยังคงมีแสงสว่างที่ไม่เพียงพอต่อการใช้งาน มีเพียงแสงไฟจากริมถนนสาธารณะเท่านั้น ส่วนบริเวณสนาม กีฬามีแสงไฟเพียงพอแต่จะเปิดเฉพาะเวลาที่มีการใช้งาน ทำให้บริเวณพื้นที่ศึกษาในเวลากลางคืนไม่เหมาะสมกับ การทำกิจกรรมในบางพื้นที่ รวมทั้งเป็นแหล่งมั่วสุมของกลุ่มวัยรุ่นและคนไร้บ้าน ส่งผลให้พื้นที่เกิดความสกปรกและ สร้างความรู้สึกไม่ปลอดภัย ด้านสภาพธรรมชาติของพื้นที่ศึกษานั้นปัจจุบันมีต้นไม้ในพื้นที่น้อยแต่ก็เพียงพอต่อการใ้ งาน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าใช้งานถึงแม้ว่าธรรมชาติจะช่วยสร้างบรรยากาศได้ แต่ถ้าหากต้นไม้ที่ขึ้นก่อนให้เกิด

มุมมองทางสายตาหรือทำให้มองไม่เห็นยอมทำให้เกิดอันตรายได้ จึงอาจกล่าวได้ว่าชุมชนในพื้นที่ศึกษาให้ความสำคัญกับการดูแลพื้นที่ที่มีความปลอดภัยมากกว่าประเด็นในด้านความสวยงาม

อย่างไรก็ตามบริเวณพื้นที่ศึกษามีจุดเด่นในเรื่องความหนาแน่นของกิจกรรมกีฬาฟุตบอลซึ่งเป็นกิจกรรมประเภท Active ถึงแม้ว่าพื้นที่ศึกษาจะมีองค์ประกอบต่างๆ ที่ทำให้มีความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัย จึงอาจมีความเป็นไปได้ว่าความปลอดภัยนั้นส่งผลต่อการทำกิจกรรมประเภท Active น้อยกว่า เนื่องจากลักษณะกิจกรรมเป็นกิจกรรมที่ทำเป็นกลุ่ม

2. พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน)

ตำแหน่งของพื้นที่ศึกษาอยู่ภายในชุมชนซึ่งสามารถเข้าถึงได้ยาก ไม่สามารถมองเห็นพื้นที่ได้จากการเดินทางบนถนนสายหลักหรือริมทางเท้า อีกทั้งถนนทางเข้าไปยังพื้นที่มีขนาดเล็กที่รองรับได้เพียงรถจักรยานยนต์และการเดินเท้าเท่านั้น จึงส่งผลให้ผู้ใช้งานในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน อย่างไรก็ตามบริเวณรอบข้างของพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นอาคารบ้านพักอาศัยของชุมชนทำให้การพักอาศัย การใช้ชีวิต หรือการมองเห็นจากอาคารในชุมชนสามารถมองเห็นพื้นที่ศึกษาได้เกือบทั้งหมด ซึ่งถือเป็นการเฝ้าระวังตามธรรมชาติที่ช่วยสร้างความปลอดภัยให้กับพื้นที่ได้ ในพื้นที่ศึกษายังมีองค์ประกอบที่ช่วยสร้างความปลอดภัยให้กับพื้นที่ เช่น มีการล้อมรั้วของพื้นที่ศึกษาเกือบทั้งหมด อีกทั้งมีการควบคุมการเปิดปิดเวลาการใช้งานของพื้นที่ด้วย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแลรักษาพื้นที่เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ช่วยสร้างความปลอดภัยให้กับพื้นที่ได้ จากการสัมภาษณ์พบว่า การดูแลรักษาพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการดูแลด้านการรักษาความสะอาดหรือการตรวจตราความปลอดภัย อีกทั้งพื้นที่ศึกษายังมีกิจกรรมที่จัดขึ้นในพื้นที่โดยมีทั้งกิจกรรมที่จัดขึ้นตามวันสำคัญต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมของชุมชน เช่น การประชุมของชุมชน หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมต่างๆที่กล่าวมานั้นสามารถสร้างความน่าสนใจจากภายนอกชุมชน รวมทั้งสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับพื้นที่ศึกษาได้ จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้นช่วยเพิ่มการใช้งานให้กับพื้นที่ซึ่งเป็นการเฝ้าระวังตามธรรมชาติอีกทางหนึ่ง เป็นปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ศึกษามีความปลอดภัยได้

การใช้งานในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการใช้งานประเภท Passive เช่น การพบปะ พูดคุย การนั่งพักผ่อน เป็นต้น ในด้านการใช้งานประเภท Active ที่เป็นสนามกีฬาเนื่องจากเป็นพื้นที่ขนาดเล็กทำให้ผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็นแต่เพียงเด็กเท่านั้น พื้นที่ส่วนนี้จึงไม่เป็นที่นิยมมากนัก อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าความปลอดภัยเป็นส่วนช่วยในการทำกิจกรรมประเภท Passive ของพื้นที่ได้

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นล้วนส่งผลให้พื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) รู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดอาชญากรรมรวมทั้งส่งผลต่อค่าความคิดเห็นด้านความปลอดภัยของพื้นที่ศึกษาได้

พื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ)

พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน)

ภาพที่ 5 ลักษณะทางกายภาพพื้นที่ศึกษาที่ 1 (ชุมชนบ้านแบบ) และพื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน)

ข้อเสนอแนะจากการสรุปและวิเคราะห์ผลการศึกษา

การสร้างพื้นที่สาธารณะให้เป็นพื้นที่ทางสังคมของชุมชนนั้นช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ศึกษากับชุมชนรวมทั้งเป็นการเพิ่มการเฝ้าระวังตามธรรมชาติให้กับพื้นที่ เมื่อการรใช้งานพื้นที่ศึกษาสามารถสร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความหวงแหนพื้นที่ จึงทำให้เกิดความปลอดภัยตามธรรมชาติโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งการจัดการจากทางหน่วยงานหรือจากทางเจ้าหน้าที่ส่วนกลางรวมทั้งช่วยในการจัดการซึ่งช่วยประหยัดงบประมาณในการดูแลรักษา จากปัจจัยดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้นจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่ศึกษาเกิดความปลอดภัยส่งเสริมให้มีสภาพทางกายภาพที่ดีได้

พื้นที่ศึกษาที่ 2 (ชุมชนตรอกสลักหิน) มีผลสรุปทางด้านความปลอดภัยที่มากกว่า จึงทำให้สภาพทางกายภาพของพื้นที่ยังอยู่ในสภาพดีและรู้สึกปลอดภัยมากกว่า แต่เนื่องจากผู้ใช้งานส่วนใหญ่เป็นคนภายในชุมชนซึ่งอาจส่งผลต่อด้านความรู้สึกปลอดภัยของคนภายนอกที่เข้าไปใช้งานได้

การสร้างกิจกรรมในพื้นที่เพื่อให้มีผู้คนที่หลากหลายช่วงอายุและอาชีพ รวมทั้งคนภายนอกชุมชนได้รู้จักพื้นที่และเพิ่มโอกาสการใช้งานในพื้นที่นั้นๆมากยิ่งขึ้นซึ่งเป็นการเพิ่มเติมการตรวจตราโดยธรรมชาติ อย่างไรก็ตามการเพิ่มเติมรั้วเพื่อควบคุมการใช้งานหรือแสงไฟยังเป็นส่วนช่วยเสริมสภาพทางกายภาพให้ดูปลอดภัยเพิ่มมากขึ้น

จากทฤษฎีพื้นที่สูญเปล่าของโรเจอร์ ทรานซิก จะเห็นได้ว่าการที่พื้นที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายนั้นสามารถดึงดูดผู้ใช้งานที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีชีวิตและสังคมเมืองของเจน เจคอบส์ ที่ก่อให้เกิดการใช้งานที่หลากหลายของชุมชนตามมา ช่วยส่งเสริมให้ผู้คนออกมาใช้พื้นที่สาธารณะมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน บางที่พื้นที่ที่ไม่มีองค์ประกอบที่ช่วยสร้างความปลอดภัยนั้นอาจนำมาซึ่งการทำกิจกรรมที่ไม่พึงประสงค์จากผู้คนบางกลุ่มเช่นกัน

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านแบบและชุมชนตรอกสลักหิน เพื่อเป็นแนวทางเพื่อพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับที่อยู่บริเวณชุมชนแออัด หรือรูล้ำกาการใช้งานพื้นที่สาธารณะ ในกรณีพื้นที่สาธารณะใต้ทางยกระดับชุมชนอื่นอาจต้องมีการศึกษาลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้นๆ เพิ่มเติม

เอกสารอ้างอิง

กำธร กุลชล. (2545). การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภักดีสุขเจริญ. (2551). พื้นที่ว่างสาธารณะขนาดเล็ก พื้นที่ทางสังคมของชุมชนไทย. บทประมวลสังเคราะห์วิทยานิพนธ์.

สินีนารถ ศุกลรัตน์เมธี. (2558). องค์ประกอบในการออกแบบสภาพแวดล้อมที่ช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน. หน้าจั่ว: ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม, 29, 475-488.

Newman Oscar. (1972). Defensible Space. London: The Macmillan Company.

Trancik Roger. (1986). FINDING LOST SPACE. New York: Van Nostrand Reinhold Company.

เครื่องประดับจากการหล่อดอกไม้สด : การสร้างองค์ความรู้การหล่อต้นแบบเครื่องประดับจากวัสดุธรรมชาติเพื่อผู้ประกอบการขนาดย่อม

Jewelry from Fresh Flowers Casting: Expanding Knowledge on Casting through the Use of Natural Resources for Micro Entrepreneurs

กรรข สัมฤทธิ์, สุภาวี ศิรินคราภรณ์

Korrakoch Samrit, Supavee Sirinkraporn

บทคัดย่อ

การหล่อเครื่องประดับโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติแทนเทียนขี้ผึ้ง(wax) เป็นการสร้างนวัตกรรมเชิงกระบวนการของอุตสาหกรรมเครื่องประดับ โดยนำความงามจากธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ ก่อให้เกิดรูปลักษณะใหม่ของเครื่องประดับ ลักษณะทางกายภาพของต้นแบบวัสดุธรรมชาติแต่ละชนิดมีโครงสร้างพื้นผิวที่ซับซ้อนและแตกต่างกัน จึงเป็นเหตุให้เกิดการแก้ไขเทคนิคในกระบวนการหล่อเพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น และเครื่องประดับจากการหล่อวัสดุธรรมชาติสามารถสร้างประโยชน์ต่อกลุ่มธุรกิจของผู้ประกอบการขนาดย่อม (micro enterprise) ได้หลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการนำองค์ความรู้ไปต่อยอดทางธุรกิจ, การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า, การพัฒนาฝีมือแรงงานให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1 : ศึกษาและวิเคราะห์การหล่อเครื่องประดับจากดอกไม้สดเพื่อสร้างนวัตกรรมเชิงกระบวนการในการหล่อเครื่องประดับ 2 : ศึกษาอัตลักษณ์และรูปแบบของดอกไม้เพื่อค้นหาแนวคิดในการถ่ายทอดความรู้สึกผ่านเครื่องประดับจากการหล่อดอกไม้สด

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านเทคนิค : ดอกไม้ต่าง ๆ จากธรรมชาติสามารถทำการหล่อเป็นเครื่องประดับได้และแบ่งโครงสร้างได้ 3 รูปแบบ คือ ดอกไม้ที่มีโครงสร้างแข็งแรง, ดอกไม้ที่มีโครงสร้างไม่แข็งแรง, ดอกไม้ที่มีโครงสร้างซับซ้อน ประกอบกับการวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ รูปร่าง รูปทรง ความหนา ความแข็งแรงของวัสดุมีผลต่อคุณภาพของโพรงแบบปูน (เบ้าหล่อ) ส่งผลกระทบต่อการผลิตชิ้นงานโลหะโดยตรง

2. ด้านการสื่อสาร : การวิเคราะห์และสร้างเครื่องประดับด้วยแนวคิดเรื่อง ทุกข์ กล่าวคือ เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ไม่อาจที่จะทนตั้งอยู่ในสภาพนั้นๆ ได้ตลอดไป เครื่องประดับจากการหล่อวัสดุธรรมชาติจึงสะท้อนความงามทางปรัชญาเพื่อให้ผู้คนตระหนักถึงความจริงในอดีต เพราะการเจริญเติบโตของมนุษย์นั้น ไม่ต่างกับการเจริญเติบโตและเสื่อมถอยของดอกไม้

3. ด้านการส่งเสริม : การเพิ่มมูลค่าในผลงานเครื่องประดับ สามารถสร้างประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม (micro enterprise) ผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์เกิดจากการนำวัสดุธรรมชาติที่เป็นทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมรอบตัวก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ : เครื่องประดับ, การหล่อ, วัสดุธรรมชาติ

Abstract

Ornament molding from natural materials instead of wax is a process-based innovation in the ornament industry. Inimitable magnificence of nature is applied to form a new appearance. Each natural material is different in aspects of thickness, degeneration and complexity of object surfaces and that they are

molded with different techniques. The application of natural materials can provide benefits to the micro enterprises that know-how can be extended in the business, product's values are added and skills and labors are developed to be universally accepted.

The research objectives are 1) to examine and analyze ornament molding from natural materials to construct process-based innovation for ornament molding and 2) to study the identities and patterns of the ornaments from natural materials to seek a concept of transmitting feelings through ornaments from natural material molding.

The findings reveal that

1) Technicality: natural flowers could be molded as ornaments with 3 levels of structure including flowers with strong structure, flowers with fragile structure and flowers with complex structure. The analysis of physical characteristics including shapes, figures, thickness and material's strength showed that these factors affected the quality of concrete hollows (mold) with direct impacts on the metallic works.

2) Communication: the analysis and construction of ornaments under a concept of impermanence that when something happens, it cannot remain the same forever, were applied. It was reflected in people to realize the beauty in the past because human's growth is not different from the flower's growth.

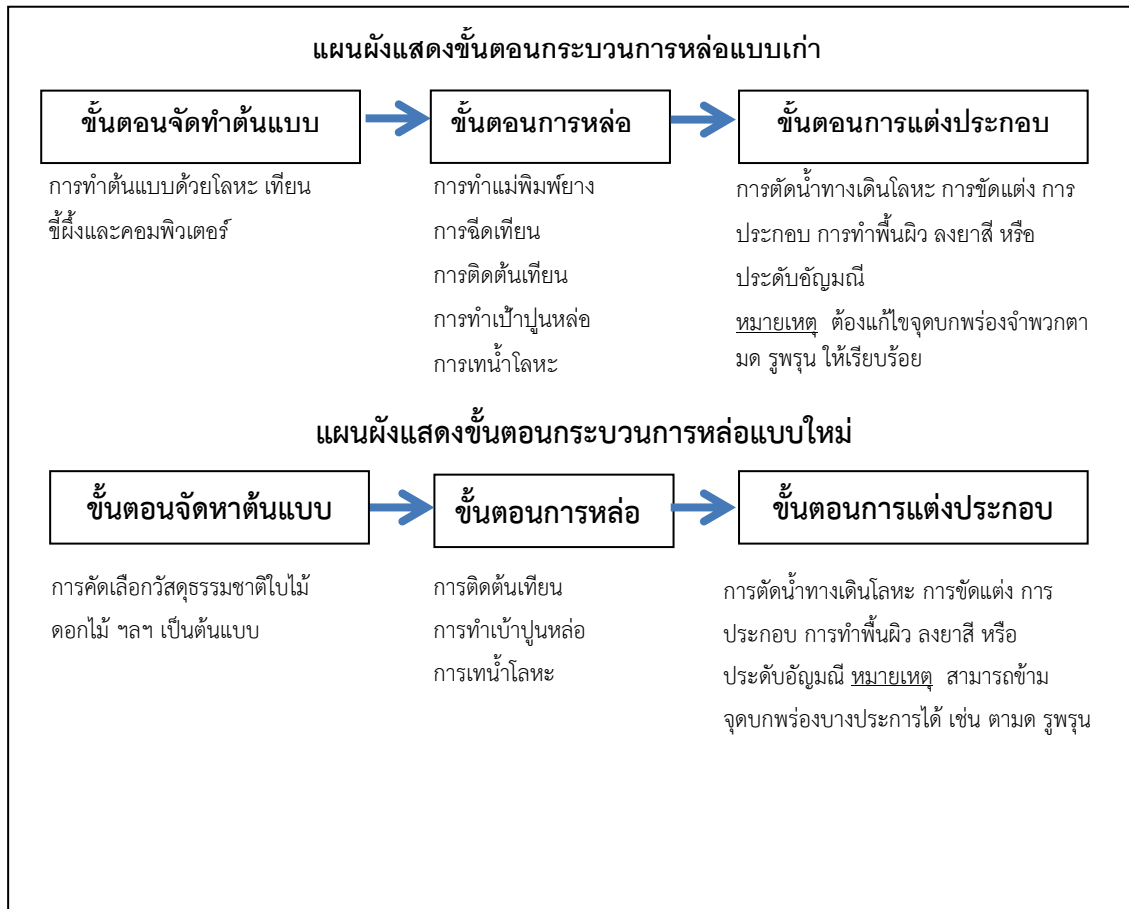
3) Promotion: Values were added in the ornaments to bring benefits and income to the micro enterprises. The created products were derived from natural materials as surrounding resources for highest benefits.

Keyword : Jewelry, Casting , Building

บทนำ

ผู้วิจัยจึงสร้างองค์ความรู้ของการหล่อเครื่องประดับโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติแทนเทียนขี้ผึ้ง (wax) เพื่อพัฒนารูปแบบของสินค้าและนำความงามจากธรรมชาติ สร้างให้เกิดความงามใหม่ของเครื่องประดับสร้างเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมโดยมีฐานความคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้าแบบ “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้า “นวัตกรรมเชิงกระบวนการ” การหล่อเครื่องประดับโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติแทนเทียนขี้ผึ้ง (wax) เป็นการสร้างนวัตกรรมเชิงกระบวนการของอุตสาหกรรมเครื่องประดับ นำความงามจากธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ ก่อให้เกิดรูปลักษณะที่แปลกใหม่และเป็นการนำเอาสิ่งรอบตัวมาก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด วัสดุทางธรรมชาติแต่ละชนิดมีความแตกต่างกัน เนื่องจากความหนาบางไม่เท่ากัน การเสื่อมสภาพของวัตถุและความซับซ้อนของพื้นผิววัตถุ ทำให้เทคนิคที่ใช้ในการหล่อแตกต่างกัน การหล่อวิธีดังกล่าวช่วยลดปัญหาการใช้เทคโนโลยีในการทำแม่พิมพ์ที่มีต้นทุนสูง ช่วยลดระยะเวลาและขั้นตอนในการผลิต

การประยุกต์งานหล่อเครื่องประดับและวัสดุทางธรรมชาติทำให้กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม (micro enterprise) สามารถนำองค์ความรู้ไปต่อยอดทางธุรกิจ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและพัฒนาฝีมือแรงงานให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล เพิ่มขีดความสามารถในด้านการผลิตสินค้าให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความต้องการของผู้บริโภค

ที่มาจาก ชุดการเรียนรู้การสอน (Module) หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร
“การแกะ Wax และการหล่อฉีดตัวเรือนเครื่องประดับ ระดับพื้นฐาน” (โดยความร่วมมือระหว่าง กาญจนภิเษกวิทยาลัย
ช่างทองหลวง กับ กองสถาปนิก กรมธนารักษ์ 2554)

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. สร้างองค์ความรู้ด้านเทคนิคการหล่อต้นแบบจากวัสดุธรรมชาติ โดยการนำสุนทรียภาพจากธรรมชาติมา
สร้างสรรค์เป็นความงามใหม่ในรูปแบบเครื่องประดับที่มีเอกลักษณ์
2. สามารถลดต้นทุนในการผลิตและพัฒนาในรูปแบบสินค้าเพื่อมุ่งสร้างประโยชน์แก่ผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม
(micro enterprise)

ขอบเขตของการศึกษา

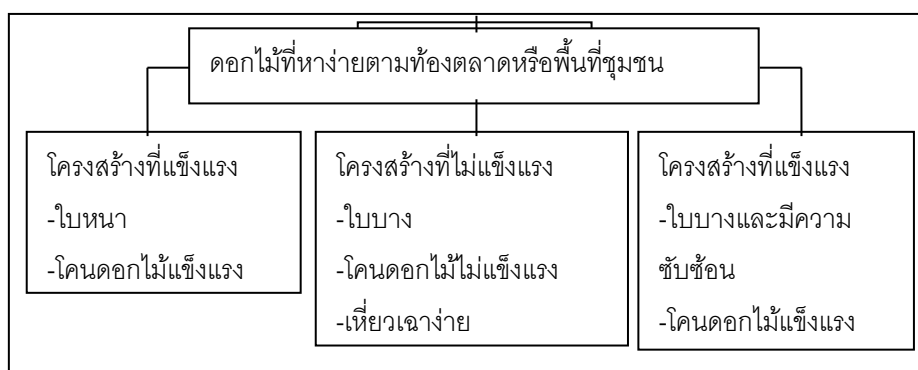
1. ศึกษาข้อมูลด้านการหล่อเครื่องประดับจากวัสดุธรรมชาติ
2. ศึกษาและทดลองการลดต้นทุนในการผลิตเครื่องประดับ
3. ศึกษาปัญหาของกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม(micro enterprise)

ขั้นตอนการวิจัย

ในการศึกษาทดลองครั้งนี้วัสดุหลักที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. วัสดุหล่อขึ้นงาน คือ โลหะทองเหลือง เป็นวัสดุที่นิยมนำมาทำเป็นเครื่องประดับ ทั้งกรรมวิธีแบบผลิตด้วยมือและแบบหล่อ มีคุณสมบัติที่อุณหภูมิจุดหลอมเหลวการหดตัวหลังน้ำโลหะเย็นตัวที่คงที่ และมีความสมบูรณ์ของรูปทรงและพื้นผิวงาน จึงต้องมีการทำความเข้าใจ จุดบันทึกขณะปฏิบัติการหล่อ และสรุปผลลัพธ์ที่ได้รับจากโลหะได้

2. วัสดุต้นแบบจากธรรมชาติ คือ วัสดุที่ใช้ในการทดลองเป็นวัสดุกลุ่มธรรมชาติซึ่งตัวอย่างทดลองที่ใช้ในที่นี้ คือ ดอกไม้และใบไม้ เนื่องจากดอกไม้และใบไม้มีรูปร่างรูปทรง รวมทั้งพื้นผิวที่สวยงามตามแต่ละชนิด แต่เหตุผลสำคัญ คือ ทั้งดอกไม้และใบไม้เป็นวัสดุธรรมชาติที่หาง่ายตามท้องตลาดหรือพื้นที่ชุมชน

ภาพที่ 2 การคัดเลือกวัสดุธรรมชาติ

วิธีการทดสอบวัสดุธรรมชาติ

เมื่อวัสดุธรรมชาติบางชนิดเกิดความเสียหายก่อนข้างรวดเร็ว ผู้วิจัยจึงดำเนินการนำวัสดุธรรมชาติทุกชนิดแช่ในปูนหล่อเป็นเวลา 3 ชั่วโมงเพื่อสังเกตรูปลักษณะ เนื่องจากพื้นผิวของวัสดุจักเกิดการหดตัวที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำการหล่อเครื่องประดับแบบเหวี่ยง

ตารางที่ 1 สรุปการคัดเลือกดอกไม้

ลำดับ	ชื่อดอกไม้	สามารถหล่อได้	แนวโน้มไม่สามารถหล่อได้
1.	ดอกกล้วยไม้หวาย	√	
2.	ดอกอัญชัน		√
3.	ดอกเข็ม	√	
4.	ดอกกำมปู	√	
5.	ดอกลิลาวดี		√
6.	ดอกกล้วยไม้เหลือง	√	
7.	ดอกดาวเรือง		√
8.	ดอกกุหลาบ		√
9.	ดอกทานตะวัน	√	
10.	ดอกเบญจมาศ		√

11.	ดอกคัตเตอร์		√
12.	ดอกจำปี	√	
13.	ดอกปีบ		√

ขั้นตอนต่อไปเป็นการหล่อเครื่องประดับจะเน้นในส่วนที่ผู้วิจัยใช้เทคนิคการติดต้นเทียนด้วยความความชำนาญ เพราะผู้ติดทางเดินน้ำโลหะจะต้องวางแผนในการเดินทางของน้ำโลหะอย่างรอบคอบ ,การผสมปูนควรปรับใช้การผสมแบบตามโครงสร้างของวัสดุเพื่อให้เข้าซอกเล็กๆได้ดีขึ้น ในส่วนของอุณหภูมิหล่อควรทำให้คงที่

ภาพที่ 3 ต้นเทียนวัสดุธรรมชาติ

ภาพที่ 4 การเทปูนหล่อ

ภาพที่ 5 ตู้อบเข้าปูน

ตารางที่ 2 การสรุปผลของงานหล่อวัสดุธรรมชาติทั้งหมด

ชื่อวัสดุธรรมชาติ	สามารถพัฒนาเป็นเครื่องประดับ	การเผาไหม้	ความสมบูรณ์ของโลหะ	ความแข็งแรงของชิ้นงาน
ดอกกล้วยไม้หวาย	√ เพราะ ดอกกล้วยไม้สร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้	การเผาไหม้สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมาได้สมบูรณ์แบบ 95%	มีความแข็งแรง ลวดลายหล่อขึ้นชัดเจน
ดอกอัญชัน	X เพราะ ดอกอัญชันมีความบางมากเกินไป	การเผาไหม้สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมาได้ไม่สมบูรณ์ 10%	มีความแข็งแรง ลวดลายหล่อขึ้นชัดเจน

ดอกเข็ม	✓ เพราะ ดอกเข็มมีขนาดเล็กแต่เหี่ยวเฉายาก	การเผาไหม้สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมาได้สมบูรณ์แบบ 90%	มีความแข็งแรงถึงแม้จะถูกหล่อในรูปแบบซ้อ
ดอกกำมปู	X เพราะมีขนาดใหญ่เกินไปและน้ำหนักโลหะมากเกินไป	การเผาไหม้ไม่สมบูรณ์เพราะมีขนาดใหญ่	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมาได้สมบูรณ์แบบ 85%	มีความแข็งแรงลดลายชัดเจน
ดอกลีลาวดี	✓ ดอกไม้เหี่ยวเฉาอย่างรวดเร็วแต่สามารถหล่อได้	การเผาไหม้สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมาได้สมบูรณ์แบบ 80%	มีความแข็งแรงแต่ปลายดอกมีการหดตัว
ดอกกล้วยไม้เหลือง	✓ เพราะ ดอกกล้วยไม้สร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวได้	การเผาไหม้สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมาได้สมบูรณ์แบบ 95%	มีความแข็งแรงลดลายหล่อขึ้นชัดเจน
ดอกดาวเรือง	✓ ใบของดอกดาวเรืองมีความซับซ้อนสร้างเป็นเครื่องประดับได้	การเผาไหม้สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมาได้สมบูรณ์แบบ 85%	มีความแข็งแรงความซับซ้อนของใบเป็นเอกลักษณ์
ดอกกุหลาบ	X กลีบดอกกุหลาบห่อตัวมากไปและโลหะมีน้ำหนักเยอะ	การเผาไหม้สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมาได้สมบูรณ์แบบ 80%	มีความแข็งแรงแต่น้ำหนักอาจจะมากเกินไป

ดอกทานตะวัน	X มีขนาดใหญ่ไปและ น้ำหนักโลหะ มากเกินไป	การเผาไหม้ สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมา ได้สมบูรณ์แบบ 95%	มีความแข็งแรงแต่ น้ำหนักอาจจะมาก เกินไป
ดอกเบญจมาศ	✓ เป็นเครื่องประดับได้ ดอกไม้มีใบที่เรียวยาว	การเผาไหม้ สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมา ได้สมบูรณ์แบบ 80%	มีความแข็งแรงแต่ ส่วนใบจะหล่อไม่ สมบูรณ์
ดอกคัตเตอร์	✓ การหล่อเป็นลักษณะ ข้อ	การเผาไหม้ สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมา ได้สมบูรณ์แบบ 90%	ไม่แข็งแรงแต่สร้าง เป็นเอกลักษณ์ได้
ดอกจำปี	✓ เป็นเครื่องประดับได้ ระวังเรื่องการจับตัวของ โลหะ	การเผาไหม้ สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมา ได้สมบูรณ์แบบ 90%	ตัวดอกแข็งแรงแต่ ช่วงใบจะมีความ บาง
ดอกปีบ	✓ เป็นเครื่องประดับได้แต่ ใบของดอกไม้บางมาก	การเผาไหม้ สมบูรณ์	เป็นดอกไม้ที่หล่อออกมา ได้สมบูรณ์แบบ 90%	มีความแข็งแรง ลดลายชัดเจน

สรุปการปฏิบัติการหล่อวัสดุธรรมชาติ

จากการทดลองปฏิบัติการหล่อวัสดุธรรมชาติผู้วิจัยพบว่า สามารถนำวัสดุจากธรรมชาติมาเป็นต้นแบบและเข้าสู่กระบวนการหล่อโลหะจนได้ชิ้นงานหล่อที่มีลักษณะทางกายภาพสมบูรณ์ในระดับดีตามแต่ละชนิดของดอกไม้และใบไม้ โดยมีเหตุปัจจัยอัน ได้แก่ ความแข็ง ความหนา ขนาด และชนิดของโลหะที่ใช้ในการหล่อ รวมทั้งปริมาณน้ำในวัสดุธรรมชาติ นอกจากนี้เหตุปัจจัยจากความสามารถของมนุษย์ได้แก่ การควบคุมอุณหภูมิ การปรับระดับแรงดูดฟองอากาศ ระยะเวลาที่เหมาะสมในปฏิบัติการแต่ละขั้นตอน และที่สำคัญ คือ ตำแหน่งการติดตั้งเดินน้ำโลหะ รูปแบบ และจำนวนทางเดินน้ำโลหะ ซึ่งล้วนแล้วแต่ส่งผลโดยตรงกับชิ้นงานหล่อทั้งสิ้น จากคุณภาพของชิ้นงานที่ได้รับทำให้เห็นว่าดอกกล้วยไม้กับดอกเข็ม เป็นต้นแบบจากธรรมชาติที่ทำการหล่อได้ชิ้นงานสมบูรณ์ที่สุด เหตุเนื่องมาจากลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสม คือ มีความหนา ความแข็งแรง รูปร่าง รูปทรง ขนาด ที่เอื้อต่อการขึ้นต้นแบบด้วยวิธีการหล่อ ทำได้ดีข้อสรุปดังนี้

1. วัสดุธรรมชาติสามารถนำมาเป็นต้นแบบเพื่อทำการหล่อชิ้นงานโลหะได้ และแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ดอกไม้ที่มีโครงสร้างแข็งแรง , ดอกไม้ที่มีโครงสร้างไม่แข็งแรง , ดอกไม้ที่มีโครงสร้างซับซ้อน ลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ รูปร่าง รูปทรง ความหนา ความแข็งแรงของวัสดุมีผลต่อคุณภาพของโพรงแบบปูน

2. เทคนิคหลักในการวิจัย คือ 2.1 การติดตามเดินน้ำโลหะระหว่างวัสดุธรรมชาติกับต้นเทียน ผู้ติดตามต้องมี ความชำนาญและต้องปฏิบัติการด้วยความรวดเร็ว 2.2 การผสมปูนจะมีสูตรในการผสม 3 แบบ คือ

การผสมปูนสำหรับดอกไม้ที่มีโครงสร้างแข็งแรง = ปูน 1,000 กรัม ใช้น้ำ 380 มิลลิลิตร

การผสมปูนสำหรับดอกไม้ที่มีโครงสร้างไม่แข็งแรง = ปูน 1,000 กรัม ใช้น้ำ 400 มิลลิลิตร

การผสมปูนสำหรับดอกไม้ที่มีโครงสร้างซับซ้อน = ปูน 1,000 กรัม ใช้น้ำ 430 มิลลิลิตร

3. สามารถเสริมความหนาของวัสดุธรรมชาติด้วยเทคนิคต่างๆ เช่น สีสเปรย์ เพื่อให้การหล่อวัสดุธรรมชาติ ออกมาอย่างสมบูรณ์แบบ วัสดุธรรมชาติบางชนิดหล่อออกได้ไม่สมบูรณ์แบบแต่อาจจะเกิดความงามในรูปแบบความงาม ด้านสุนทรียภาพ

4. มีการสังเกตวัสดุจากธรรมชาติแล้วเลือกช่วงเวลาการเหี่ยวเฉาของดอกไม้ ใบไม้ จากนั้นนำไปหล่อเป็น เครื่องประดับเพื่อสะท้อนเกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ให้ผู้คนตระหนักถึงการเสื่อมสลายและไม่ยึดติด

การวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงไปสู่แนวทางการออกแบบ

การนำปรัชญามาสร้างความสอดคล้องกับเทคนิคดังกล่าว ถือเป็น การสร้างสุนทรียภาพในลักษณะหนึ่ง เมื่อ ผู้วิจัยพิจารณาถึงเงื่อนไขอันเป็นตัวแปรหลักของการผลิต ทำให้ผู้วิจัยมองเห็นสังขารธรรมในเงื่อนไข ดังกล่าว การ ออกแบบสร้างผลงานเครื่องประดับจึงหยิบยกพุทธปรัชญา ที่ว่าด้วยเรื่องของสังขารธรรมทุกขัง หมายถึง "สภาพที่ทนอยู่ใน สภาพเดิมไม่ได้" ทุกขังในกรณีการสร้างสรรค์ครั้งนี้มิได้หมายความว่า เป็นความทุกข์กายทุกใจเท่านั้น แต่การทุกข์ กายทุกขังก็เป็นลักษณะส่วนหนึ่งของทุกขัง สรรพสิ่งทั้งหลายอันเป็นสังขารธรรม เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ไม่ว่าจะตั้งอยู่ใน สภาพนั้นๆ ได้ตลอดไป ไม่อาจจะทรงตัวและต้องเปลี่ยนแปลงตลอดไปเพียงแต่จะช้าหรือเร็วเท่านั้น เมื่อได้เกิดมาเป็นเด็ก จะให้ทรงสภาพเป็นเด็ก ๆ เช่นนั้นตลอดไปได้ไม่ จะต้องเปลี่ยนแปลงไปเป็นคนหนุ่มและสาวแล้วก็แก่เฒ่า จนในที่สุดก็ต้อง ตายไปแม้แต่ชั้นที่ที่เป็นนามธรรมอันได้แก่เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ไม่มีสภาพทรงตัวเช่นเดียวกัน เช่นชั้นที่ เรียกว่าเวทนา อันได้แก่ความทุกข์กายทุกขังใจ และความไม่สุขไม่ทุกข์ ซึ่งเมื่อมีเกิดเป็นอารมณ์ดังกล่าวอย่างใดขึ้นแล้ว จะ ให้คงทรงอารมณ์เช่นนั้นให้ตลอดไปย่อมไม่ได้ นานไปอารมณ์เช่นนั้นหรือเวทนาเช่นนั้นก็ค่อยๆ ว่างไปแล้วเกิดอารมณ์ใหม่ ชนิดอื่นขึ้นมาแทน

รูปที่ 6 ภาพเปรียบเทียบดอกไม้ที่สวยงามและดอกไม้ที่เหี่ยวเฉา

สรุปกระบวนการออกแบบ

ผู้วิจัยได้รับการประจักษ์ว่า การเสื่อมสภาพของวัสดุธรรมชาติสามารถเกิดขึ้นได้ทุกชนิด หากแตกต่างกันอยู่ที่ระยะเวลาเท่านั้น ดังนั้นการนำเอาความเสียหายของวัสดุธรรมชาติมาสะท้อนบางสิ่ง เพื่อให้ผู้สวมใส่หรือผู้พบเห็นได้ตระหนักถึงกฎแห่งธรรมชาติที่เราอาจจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงได้ศึกษาให้หลักของ "ไตรลักษณ์" ที่แตกออกเป็น "ทุกขัง" หมายถึง สภาพที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้

ในลำดับของขั้นตอนการเลือกวัสดุธรรมชาติเพื่อการสร้างสรรค์เครื่องประดับให้มีความสอดคล้องกับหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เรื่อง ทุกขัง ผู้วิจัยจึงริเริ่มสังเกตวัสดุธรรมชาติ ณ ช่วงเวลาต่าง ๆ เพื่อบันทึก สภาพที่ประสบอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ กล่าวคือ วัสดุธรรมชาติที่เสียหายเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ต้องการ โดยผู้วิจัยนำกลับมาหล่อเป็นเครื่องประดับและพัฒนาให้เครื่องประดับชิ้นนี้เป็นสิ่งที่มีค่า

ตารางที่ 3 ผลของการสร้างสรรค์เครื่องประดับ

ผลการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับ	
	การนำวัสดุธรรมชาติมาหล่อเป็นเครื่องประดับแทนเทียนหรือขี้ผึ้ง ช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายและประหยัดเวลาในการผลิตเป็นอย่างมาก เพราะขั้นตอนการผลิตเครื่องประดับนั้นถือว่าการทำแม่พิมพ์จะมีต้นทุนและค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ในส่วนของเทคนิคสำคัญของการหล่อดอกไม้ที่ได้จากการทดลองคือ 1. เทคนิคของการติดต้นเทียนกับทางเดินน้ำโลหะ 2. การผสมปูนตามโครงสร้างของดอกไม้

2.ความรู้ด้านการสร้างเครื่องประดับที่สะท้อนถึงหลักธรรม	เครื่องประดับนอกจากทำหน้าที่บ่งบอกถึงความงามและฐานะของผู้สวมใส่ แต่ยังทำหน้าที่บ่งบอกถึงแนวคิดหรือนัยยะที่แอบแฝง โดยเครื่องประดับต้องการแสดงถึงสัจธรรมของชีวิต คือ ใช้แนวคิดของหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เรื่อง ทุกขัง ดอกไม้ที่ทำการทดลองเมื่ออยู่ในภาวะของการเหี่ยวเฉา เปรียบมนุษย์คือ วัชชรา สามารถสะท้อนถึงหลักธรรมได้ดีที่สุด สะท้อนในความคิดเพื่อให้ผู้คนตระหนักถึงความงามในอดีตเพราะในชีวิตของการเจริญเติบโตของมนุษย์นั้นไม่ต่างกับการเจริญเติบโตของดอกไม้

อภิปรายผล

การวิจัยในหัวข้อ เครื่องประดับจากการหล่อวัสดุ : การสร้างองค์ความรู้การหล่อต้นแบบเครื่องประดับจากวัสดุธรรมชาติ ซึ่งผลลัพธ์ได้จากการศึกษาและทดลองในกระบวนการหล่อเครื่องประดับสามารถแบ่งข้อมูลได้ 2 ส่วนสำคัญ คือ เทคนิคในกระบวนการผลิตและแนวคิดด้านการออกแบบ

1.เทคนิคในกระบวนการผลิต

ผู้วิจัยได้ทำการหล่อเครื่องประดับโดยใช้วัสดุธรรมชาติ เกิดจากการใช้องค์ความรู้เดิมในเรื่องงานหล่อเครื่องประดับที่มักจะใช้ต้นแบบจากเทียนหรือแว็กซ์เป็นหลักเปลี่ยนเป็นดอกไม้สด ใบไม้สดจากธรรมชาติเพื่อทำแม่พิมพ์ปูน กระบวนการเหล่านี้เป็นไปตามหลักการใช้ความคิดสร้างสรรค์เชิงนวัตกรรม คือ การนำองค์ความรู้เดิมสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้วยการคิดนอกกรอบ จึงมีการวิเคราะห์ผลลัพธ์ของการหล่อวัสดุธรรมชาติ ดังนี้

1.1 ลดต้นทุน การที่ใช้วัสดุธรรมชาติสามารถตัดขั้นตอนในการออกแบบหรือทำแม่พิมพ์ได้ ยังเป็นการลงทุนซื้อเครื่องทำแม่พิมพ์แล้วถือเป็นการลดต้นทุนได้สูงมาก

1.2 ประหยัดเวลา ช่างต้นลดขั้นตอนการผลิตได้3ขั้นตอน คือการทำแม่พิมพ์ , อัดบล็อกยาง , ฉีดเทียน สามารถประหยัดเวลาได้ 2-4 วัน(หรืออาจจะมากกว่านี้ในกรณีใช้เวลาเขียนแบบ3D)

1.3 ความสมบูรณ์ของชิ้นงานโลหะ ถือว่าทำได้ดี 85%-90% แตกต่างที่ขนาดของชนิดดอกไม้และความหนา,บางที่ไม่เท่ากัน การเผาไหม้ของวัสดุธรรมชาติส่งผลต่อคุณภาพของชิ้นงาน

1.4 เทคนิคต่างๆช่วยให้ผลลัพธ์การหล่อวัสดุธรรมชาติได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น การติดต้นเทียน,การผสมปูน,การอบเผา,การใช้สีสเปรย์เสริมความหนาของวัสดุ

2.แนวคิดด้านการออกแบบ

ด้านการออกแบบใช้วิธีการทดลองโดยการสังเกตการเหี่ยวเฉาของวัสดุธรรมชาติเพื่อสอดรับ หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เรื่อง ทุกขัง คือ เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ไม่อาจที่จะทนตั้งอยู่ในสภาพนั้นๆได้ตลอดไป ใช้วัสดุธรรมชาติที่เหี่ยวเฉาหล่อเป็นเครื่องประดับ โดยรูปแบบของผลงานสามารถสะท้อนถึงความหมายตามสัจธรรมโดยได้ผลลัพธ์ทางด้านการออกแบบดังนี้

2.1 การออกแบบเครื่องประดับใช้การสังเกตความเหี่ยวเฉาของวัสดุธรรมชาติ ตามช่วงเวลาที่กำหนดเพื่อสื่อความหมายเรื่อง ทุกขัง

2.2 หลักธรรมไตรลักษณ์ เรื่อง ทุกขัง มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวัสดุธรรมชาติและผู้วิจัยสามารถนำความหมายของหลักธรรมออกมาในรูปแบบเครื่องประดับได้

2.3 ลักษณะองค์ประกอบศิลป์ของเครื่องประดับคือการประดับตกแต่งสีของเครื่องประดับเช่น การชุบ การทำสี การประดับอัญมณี การทำสีเครื่องประดับให้เกิดความขัดแย้งจะช่วยให้เครื่องประดับสะท้อนความหมายได้ชัดเจนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเครื่องประดับในกลุ่มของผู้ประกอบการธุรกิจขนาดย่อม (micro enterprise) มีโครงสร้างที่ไม่ซับซ้อน อาจจะมีปัญหาเยอะในหลายๆด้าน แต่การแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้ง่าย เข้าถึงการค้าได้ทุกระดับ เช่น การค้าระดับชุมชน การค้าปลีก-ค้าส่ง และพัฒนาไปเป็นการค้าระดับอุตสาหกรรม ผู้ประกอบการควรหันมาเน้นย้ำในเรื่องการเข้าถึงผู้บริโภค และนำเอาแนวคิดการสร้างสรรคเพื่อเพิ่มมูลค่า (Value Creation) มาเป็นแกนหลักในการเชื่อมโยงนโยบายและกลยุทธ์ในการดำเนินธุรกิจ และสามารถเพิ่มสินค้าวัสดุธรรมชาติชนิดอื่น ๆ มากขึ้น รูปแบบทางเลือกเครื่องประดับที่มากกว่าเข็มกลัด เช่น จี้สร้อยคอ แหวน ต่างหู เป็นต้น ความหลากหลายของเครื่องประดับให้เข้าถึงผู้บริโภคได้มากขึ้น

รายการอ้างอิง

ชุดการเรียนรู้การสอน (Module) หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร “การแกะ Wax และการหล่อฉีดตัวเรือนเครื่องประดับ ระดับพื้นฐาน” (โดยความร่วมมือระหว่าง กาญจนานิเทศวิทยาลัย ช่างทองหลวง กับ กองสถาปนิก กรมธนารักษ์ 2554)

ปริศนา บุญศักดิ์, “การวิจัยปัญหาในงานหล่อและการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหในงานเครื่องประดับสมัยใหม่” (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร, 2556)

เอกสิทธิ์ นิสารัตนพรวัน, “เทคโนโลยีโลหะและวัสดุที่เหมาะสมสำหรับอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ” (ณ โรงแรม เฟลิกซ์ ริเวอร์แคว จ.กาญจนบุรี, 19 กรกฎาคม 2553).

เพ็ญศรี ทองนพคุณ, “การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการหล่อในอุตสาหกรรมอัญมณีและเครื่องประดับ” สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมรายสาขา กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2554), 2-18

ไพศาล สมประกิจ, 2556 : การหล่อแบบโฟมหาย เป็นการนำใช้กระสวนซึ่งทำมาจากโฟมแบบโพลีสไตรีน (Polystyrene) สามารถระเหยเมื่อสัมผัสกับน้ำโลหะ เมื่อนำมาใช้ในการหล่อโลหะ

ร้าน Sync Innovation : ขั้นตอนการขึ้นต้นแบบโดยใช้การเขียนแบบ3Dและปริ้นแม่พิมพ์
<https://www.sync-innovation.com/3d-printing-technology/making-jewelry-3d/> เข้าถึงเมื่อ 23 มกราคม 2560

ข้อมูลหลักไตรลักษณ์ <https://www.baanjomiyut.com/pratripidok/04.html> เข้าถึงเมื่อ 15 พฤษภาคม 2560
กรมสรรพากรขนาดของธุรกิจขนาดย่อม <https://www.rd.go.th/publish/38056.0.html> เข้าถึงเมื่อ 10 มีนาคม 2561

โดยศศิมา สุขสว่างคุณค่า(Value Creation) ของนวัตกรรม www.sasimasuk.com/16934399/คุณค่าvalue-creation-ของนวัตกรรม เข้าถึงเมื่อ 20 มีนาคม 2561

เครื่องประดับส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี

The Jewelry Tourist Promotion in a Northeastern Ubon Ratchathani province.

รชต พรหมคุปต์, ยอดขวัญ สวัสดิ์

Rachata Prommakup, Yodkwan Sawatdee

สาขาวิชาออกแบบเครื่องประดับ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

ปัจจุบันการท่องเที่ยวของประเทศไทยถือว่าเป็นรายได้หลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ อีกทั้งประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเดียวที่มีเมืองท่องเที่ยวติดอันดับจากผลการสำรวจทั่วโลกถึง 3 เมือง คือ กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต และพัทยา¹ แต่ในขณะเดียวกันภาคอีสานทั้งภาคกลับมีนักท่องเที่ยว น้อยกว่าจังหวัดพังงาที่มีเพียงจังหวัดเดียว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีการกระจุกตัวในแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมเพียงไม่กี่จังหวัด

การวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาวิเคราะห์การส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคอีสานจังหวัดอุบลราชธานี โดยกระบวนการในการวิจัยนั้น มีขั้นตอนของการเก็บข้อมูลจากการค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิเพื่อศึกษาข้อมูลเชิงเนื้อหา และลงพื้นที่เก็บข้อมูลปฐมภูมิในสถานที่ท่องเที่ยว ทั้งหมด 10 แห่ง ในจังหวัดอุบลราชธานี เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์อัตลักษณ์ และกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำมาซึ่งแนวทางการออกแบบและกรอบแนวคิด ซึ่งสรุปออกเป็นชิ้นงานทั้งหมด 3 ส่วน คือ เครื่องประดับ หนังสือประกอบการนำเสนอ และ เว็บไซต์ แล้วจึงทำการออกแบบโดยใช้อัตลักษณ์ที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยว การเชื่อมโยงสถานที่กับการออกแบบเครื่องประดับ รวมถึงการผสมผสานวัสดุที่ได้จากการวิเคราะห์อัตลักษณ์ของแต่ละสถานที่ท่องเที่ยว โดยใช้รูปทรงโค้งและการทับซ้อน เพื่อเป็นการช่วยเพิ่มมิติให้กับชิ้นงาน และใช้สีของภาพรวมสถานที่ท่องเที่ยวในการเชื่อมโยงชิ้นงานเครื่องประดับ หนังสือและเว็บไซต์ ให้ไปในทิศทางเดียวกัน และนำออกเผยแพร่ผ่านช่องทางของสื่อออนไลน์ เพื่อให้ชิ้นงานเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

จากกระบวนการดังกล่าว จึงนำมาสู่การสร้างสรรค์ผลงานเครื่องประดับส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคอีสาน จังหวัดอุบลราชธานี ที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับสถานที่และเครื่องประดับ ส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเกิดกิจกรรม เพิ่มเติมความสนุกในการท่องเที่ยว และส่วนของเว็บไซต์ที่ช่วยเผยแพร่เพื่อเป็นการเชิญชวนนักท่องเที่ยวมายังจังหวัดอุบลราชธานีมากยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการกระจายนักท่องเที่ยวจากเมืองหลักสู่เมืองรอง

คำสำคัญ : เครื่องประดับ, อุบลราชธานี, ส่งเสริมการท่องเที่ยว

¹ การจัดอันดับ100เมือง สุดยอดเมืองจุดหมายปลายทางท่องเที่ยวของโลก (Global Destination Cities Index) ของมาสเตอร์การ์ด ปี2562

Abstract

Tourism is one of the major sources of income for Thailand. Bangkok, Phuket and Pattaya City, are the three cities in Thailand that were announced as one of the best global destinations from the world tourism rank.² However, all of the three cities listed in the world rank cannot fully bring out the whole identity of Thailand. Through mass media, tourists are limited to only see famous spots in Thailand rather than seeing the diversity of the nation. It is revealed that the number of tourists from the whole region of northeastern provinces in Thailand are lower than the number of tourists from only one province, Phang-nga, due to the famous scene from a Hollywood film, James Bond.

The objective of this research is to analyze the tourism promotion in Ubon Ratchathani, as my mother's family is originated there. Because of that, I have often got opportunities to visit Ubon Ratchathani and found my happiness every time in between the trips. Therefore, I would like to introduce Ubon Ratchathani as an inside city guide. For the research procedure, Secondary data was collected from researching on content analysis. For primary data, they were collected from self-administered surveys, interviews, and field observation from 10 attractions in Ubon Ratchathani. The primary data were used for analyzing the identities of the selected attractions of and the target groups which will guide tofor the design and conceptual framework.

The research's results can be created into 3 areas of work which are a book, a collection of jewelry and a webpage. These 3 workpieces were designed by applying the interesting identities from the selected attractions. The concepts of the book, the jewelry collection and the webpage will be accorded to the uniqueness of the selected attractions. All of the pieces will share the same themes and colors depending on their origins.

From the above process which leading to the creation of jewelry in promoting northeastern tourism Ubon Ratchathani causing tourism in a new way. Tourists are involved with places and jewelry. Encourage tourism to create activities More fun in traveling And the website that helps to disseminate to invite more tourists to Ubon Ratchathani province As well as distributing tourists from primary cities to secondary cities.

Key Words: Jewelry, Ubon Ratchathani, Tourism Promoting

² Ranked 100 cities in top tourist destinations of the world. (Global Destination Cities Index) MasterCard 2019

บทนำ

ประเทศไทยถูกจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวอันดับหนึ่งของนักท่องเที่ยวทั่วโลกจากผลสำรวจสุดยอดจุดหมายปลายทางโลกของมาสเตอร์การ์ด (Global Destination Cities Index : GDCI) ประจำปี 2562 การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้มหาศาล แต่จำนวนนักท่องเที่ยวและจำนวนเงินของการท่องเที่ยวนั้นกระจุกตัวอยู่เพียงในแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยมไม่กี่จังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงมีการปรับแผนการตลาด โดยผลักดันการกระจายรายได้สู่จังหวัดท่องเที่ยวเมืองรองให้การท่องเที่ยวไทยสามารถเดินทางได้ทุกฤดูกาล เพื่อเพิ่มเป้าหมายรายได้จากการท่องเที่ยวให้เติบโตยิ่งขึ้น

ภาคอีสานถือเป็นภูมิภาคที่มีเนื้อที่มากที่สุดในประเทศไทย มีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจทั้งในส่วนของธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและอารยธรรมโบราณเก่าแก่นับพันปี

จังหวัดอุบลราชธานีซึ่ง เป็นเมืองใหญ่ริมฝั่งแม่น้ำที่มีประวัติความเป็นนามากกว่า 200 ปี มีงานประเพณีแห่เทียนพรรษาที่เป็นที่ขึ้นชื่อ จัดเป็นประจำทุกปีในช่วงวันอาสาฬหบูชาและวันเข้าพรรษา อีกทั้งยังมีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ได้แก่ ศาลหลักเมือง/ทุ่งศรีเมือง วัดพระธาตุหนองบัว ย่านเมืองเก่า ชวน้อยบ้านชีทวน คำปุนมิวเซียม สามพันโบก วัดสิรินธรวรารามภูพร้าว อุทยานแห่งชาติผาแต้ม น้ำตกแสงจันทร์ และเขมราฐ

พฤติกรรมกลุ่มเป้าหมาย

ช่วงอายุของกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่ม Generation Y ที่เกิดระหว่างปี 2523-2540 (อายุระหว่าง 23-35 ปี) มีการสื่อสังคมออนไลน์มากที่สุด สามารถกระจายข่าวสารได้เป็นอย่างดี เป็นกลุ่มที่ตามกระแสสังคมและมีพฤติกรรมในการออกไปท่องเที่ยวบ่อยครั้ง โดยคนกลุ่มนี้มีลักษณะการเลือกซื้อเครื่องประดับที่มีความหลากหลาย สะท้อนเรื่องราวและมีเอกลักษณ์ ดูสะดุดตา มีการใช้วัสดุผสมเพื่อความน่าสนใจ รูปทรงเรียบง่าย และใช้วัสดุโลหะ เช่น เงินหรือทองเหลืองเป็นวัสดุหลัก

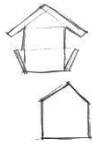

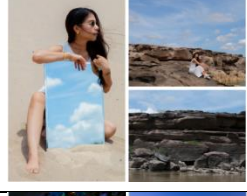

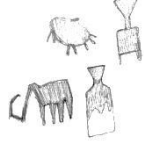
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานี
2. เพื่อสร้างสรรค์ชิ้นงานเครื่องประดับส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคอีสานจังหวัดอุบลราชธานี รวมถึงหนังสือและเว็บไซต์ประกอบ

วิธีการวิจัย

1. ค้นคว้า วิเคราะห์ข้อมูล ลงพื้นที่และสรุปอัตลักษณ์ 10 สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานี ตารางที่ 1 วิเคราะห์อัตลักษณ์ สีหลัก และทัศนศิลป์ของสถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี

สถานที่	อัตลักษณ์	สีหลัก	ทัศนศิลป์
1.ศาลหลักเมือง / ทุ่งศรีเมือง	เสวยอดบัวตูม		รูปร่างอิสระ เส้นโค้ง

2.วัดพระธาตุ หนองบัว	การแกะสลักเทียน	#FDC3B3 #C1B223 #579DD0	รูปร่างอิสระ เส้นโค้ง
3.ย่านเมืองเก่า	Ubon Street Art	#DC80BE #ABA1B2 #CC388B	รูปร่างอิสระ เส้นโค้ง
4.ชัwn้อย บ้านชีทวน	ชัwn้อย	#88C22F #ABA1E4 #D573B1	เรขาคณิต เส้นตรง
5.คำปูนมิวเซียม	สถาปัตยกรรมอีสาน	#774D59 #FDC3B3 #882718	เรขาคณิต เส้นตรง
6.สามพันโบก	หลุมหินขนาดต่างๆ	#C8A0A #91C8E3 #579DD0	รูปร่างธรรมชาติ
7.วัดสิรินธรวราราม ภูพร้าว	กัลปพฤกษ์เรืองแสง	#43E874 #4A3D54 #134C5E	รูปร่างอิสระ เส้นโค้ง
8.อุทยานแห่งชาติ ผาแต้ม	ภาพเขียนสีโบราณ	#8B6C6C #A87745 #88448D	รูปร่างอิสระ เส้นโค้ง

ตารางที่ 1 (ต่อ) วิเคราะห์อัตลักษณ์ สีหลัก และทัศนศิลป์ของสถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี

สถานที่	อัตลักษณ์	สีหลัก	ทัศนศิลป์
9. น้ำตก แสงจันทร์	น้ำตกไหลผ่านรูหิน		รูปร่างธรรมชาติ
10. เขมราฐ	ผ้าทอมือมัดหมี่		เรขาคณิต เส้นตรง

2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลและผลการทดลอง เพื่อเชื่อมโยงสู่การออกแบบ

กรอบแนวความคิด ผู้วิจัยจึงเกิดได้สร้างกรอบแนวความคิดขึ้นใน 3 ส่วนคือ 1. เชิญชวน โดยจัดทำหนังสือ เพื่อเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีผ่านทางรูปภาพและเรื่องราวต่างๆ ของแต่ละสถานที่ถ่ายทอดเรื่องราวให้เกิดความน่าสนใจด้วยมุมมองของการถ่ายภาพ 2. ส่งเสริม ด้วยเครื่องประดับที่ทำหน้าที่ให้สถานที่ต่างๆ ที่ไปสนุกสนาน ด้วยกิจกรรม สร้างความเพลิดเพลินและมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้สถานที่นั้นดูน่าสนใจมากยิ่งขึ้น และ 3. เผยแพร่ เมื่อได้ไปท่องเที่ยวในและได้ทำกิจกรรมในสถานที่ต่างๆ นักท่องเที่ยวจะได้รูปภาพ ที่เป็นสื่อในการเผยแพร่ผ่านช่องทางเว็บไซต์ ที่เชื่อมโยงกับสื่อสังคมออนไลน์ ทำให้นักท่องเที่ยวหน้าใหม่และบุคคลอื่นสนใจในสถานที่เหล่านั้นมากขึ้น

ผลการวิจัย

ขั้นตอนการออกแบบและสร้างสรรค์ผลงาน

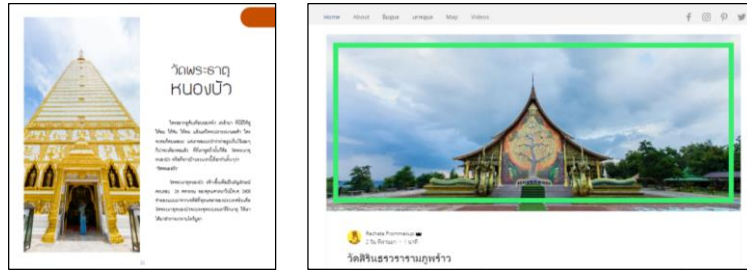
1. การออกแบบหนังสือและเว็บไซต์ท่องเที่ยวจังหวัดอุบลราชธานี

1.1 ออกแบบข้อความตามรูปแบบการท่องเที่ยวภายในตัวเมืองและนอกตัวเมือง ตามหัวข้อ อิมอุบล – อิมท้อง อิมบุญ อิมใจ และ เลาะอุบล – อันซีนอีสาน ขับรถเที่ยว เลี้ยวชมธรรมชาติ

ภาพที่ 1 หัวข้อรูปแบบการท่องเที่ยว

1.2 สีที่ใช้ในงานออกแบบ ใช้สีภาพรวมของสถานที่แต่ละแห่งแล้วจึงนำมาใช้ร่วมในการจัดวางรูปแบบ โดยใช้สีในการแบ่งหมวดหมู่ของสถานที่

ภาพที่2 ภาพแสดงการแบ่งหมวดหมู่ของสถานที่ด้วยแท็บสีของหนังสือและกรอบสีของเว็บไซต์

ภาพที่3 ภาพหนังสือคู่มือและเว็บไซต์เผยแพร่การท่องเที่ยวอุบลราชธานี

2. ออกแบบชิ้นงานเครื่องประดับที่สะท้อนอัตลักษณ์ของสถานที่ท่องเที่ยว

ตารางที่2 การออกแบบชิ้นงานเครื่องประดับ

แนวคิดการออกแบบ	ผลงานเครื่องประดับ
2.1 ศาลหลักเมือง/ทุ่งศรีเมือง เข็มกลัดสำหรับติดแผ่นทอง เข็มกลัดทำจากทองเหลือง พร้อมชิ้นส่วนอะคริลิกคล้ายดอกบัวที่เป็นลายยอดของต้นเทียนทุ่งศรีเมือง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์เมืองอุบล	
2.2 วัดหนองบัว แรงบันดาลใจมาจากรูปทรงของดอกเทียนประดับงานเข้าพรรษา ต่างหูที่ใช้เทียนเป็นส่วนประกอบสามารถถอดออกมาหลอมร่วมกับการหลอมเทียนที่วัดได้	
2.3 ย่านเมืองเก่า แว่นตาทองเหลืองที่เลนส์สามารถถอดเปลี่ยนได้และสามารถขายให้เห็นลวดลายบางส่วนของงานศิลปะ Street Art หรือใช้ใส่ถ่ายรูปคู่กับภาพ Street Art	
2.4 ชั่วน้อย บ้านชีทวน สร้อยทองเหลืองที่จำลองทุ่งนาสีเขียว โดยเว้นช่องตรงกลางที่ทำมาเพื่อถ่ายภาพกับศาลากลางนาที่ชั่วน้อย	

ตารางที่ 2 (ต่อ) การออกแบบชิ้นงานเครื่องประดับ

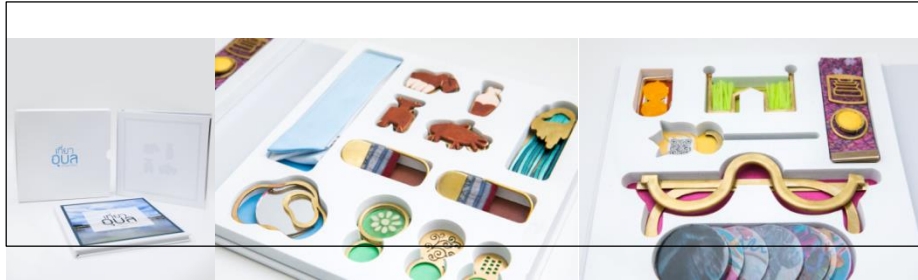
แนวคิดการออกแบบ	ผลงานเครื่องประดับ
2.5 คาปุนมิวเซียม คลิปหนีบผ้าที่ใช้รูปร่างของสถาปัตยกรรมบ้านทรงอีสานผสม และใช้รูปร่างของวังใหม่และตัววัดสุรังใหม่ เพื่อสื่อถึงเรื่องราวการท่องเที่ยวใหม่โบราณ	
2.6 สามพันโบก กำไลกระจกที่มีแนวคิดจากการถ่ายภาพที่สามพันโบกโดยใช้กระจกจะสะท้อนกับท้องฟ้า น้ำ หรือหาดทราย สายเป็นผ้าที่สามารถผูกกับคอมือ หรือตามร่างกาย	
2.7 วัดสิรินธรวรารามภูพร้าว แหวนเรืองแสงใช้วัสดุของเหลือทิ้งร่วมกับงานเรซินใช้ลวดลายของวัด ผสมสารเรืองแสงซึ่งสามารถทำให้มองเห็นในที่มืด	
2.8 อุทยานแห่งชาติผาแต้ม เป็นชุดเข็มกลัดแม่เหล็กขนาดเล็กที่รวมลวดลายของจิตกรรมฝาผนังของผาแต้ม โดยใช้วัสดุเซรามิกที่ให้สีคล้ายสถานที่จริง	
2.9 น้ำตกแสงจันทร์ เข็มกลัดทองเหลืองที่ใช้รูปร่างธรรมชาติของร่องรอยคราบน้ำของน้ำตก และเพิ่มความน่าสนใจด้วยแผ่นหนังเส้นยาวสื่อถึงน้ำที่ตกลงมาสู่พื้น	
2.10 เขมรารู ต่างหูหลายผ้าชิ้นมัดหมี่ที่มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นของเขมรารู โดยชิ้นงานเหมาะใช้ใส่ร่วมกับผ้าชิ้น	

อภิปรายผล

องค์ความรู้จากการศึกษาวิเคราะห์และทดลองอย่างเป็นขั้นตอน เริ่มจากการค้นคว้าข้อมูลและลงพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เพื่อคัดสรรสถานที่ให้ได้แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจทั้งหมด 10 แห่ง

โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์อัตลักษณ์ที่สำคัญในการออกแบบ โดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายจากพฤติกรรม การใช้งานอินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ พฤติกรรมการท่องเที่ยว และพฤติกรรมการเลือกซื้อเครื่องประดับ

จึงเกิดเป็นแนวทางการออกแบบ โดยการแบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวเป็น ท่องเที่ยวในเมือง และท่องเที่ยวต่างอำเภอ โดยมีกรอบแนวความคิดที่ใช้ในการเชิญชวน ส่งเสริม และ เผยแพร่ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ หนังสือ เว็บไซต์ และเครื่องประดับ โดยออกแบบเครื่องประดับ 1 แบบ ต่อ 1 สถานที่ รวมทั้งหมด 10 แบบ และทำการทดลองวัสดุที่ใช้ร่วมกับวัสดุทองเหลือง แล้วจึงสร้างสรรค์ผลงาน

ภาพที่4 ภาพหนังสือคู่มือพร้อมเครื่องประดับส่งเสริมการท่องเที่ยวอุบลราชธานี

โดยการวิจัยเครื่องประดับส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคอีสานจังหวัดอุบลราชธานีนี้ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้มีกิจกรรมและส่วนร่วมกับสถานที่ต่างๆด้วยตัวเอง เพิ่มความสนุกและความน่าสนใจให้กับสถานที่ท่องเที่ยว โดยใช้เครื่องประดับผสมผสานกับการถ่ายภาพ ร่วมกับหนังสือที่บอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาและข้อมูลต่างๆ ผสมกับการใช้เทคโนโลยีคิวอาร์โค้ด ที่เชื่อมโยงไปยังเว็บไซต์และสื่อออนไลน์ เพื่อเผยแพร่มุมมองในการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ได้ไปสัมผัสสถานที่ท่องเที่ยวจริงมาก่อน และเล่าถึงความประทับใจในสถานที่นั้นๆ ก่อให้เกิดแรงกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวคนอื่นๆอยากมาสัมผัสสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดอุบลราชธานีมากยิ่งขึ้น อีกทั้งการใช้อัตลักษณ์ของแต่ละสถานที่ในการออกแบบเครื่องประดับนั้น ช่วยเพิ่มให้สถานที่ท่องเที่ยวเป็นที่จดจำมากยิ่งขึ้น ผลงานทั้งหมดนี้ สามารถใช้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางต่อยอดและพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่ รวมถึงการนำไปสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และสามารถเป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดอื่นๆภาคอีสานหรือภาคอื่นๆในประเทศไทยได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

สามารถใช้ศึกษาเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาสื่อในเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศไทย

รายการอ้างอิง

- ปิ่นอนงค์ วัชรปาน. (2554). ชิม กิน เที่ยว อุบล ยลงานเทียน. กรุงเทพฯ: สปริง แพลนเน็ต.
- พริมา อ่วมเจริญ. (2560). "เที่ยวไทยเท่ สัมผัสหลากหลายเสน่ห์เมืองอุบล." อ.ส.ท. 57, 11 (มิถุนายน).
- สรุปพฤติกรรมการใช้งานอินเทอร์เน็ตคนไทยในปี 2561. (2562). สืบค้นเมื่อ 11 กุมภาพันธ์ 2563. จาก <https://www.thumbsup.in.th/thailand-internet-user-profile-2018>
- สำนักสถิติเศรษฐกิจและสังคม. (2560). อุบลราชธานี. ทรัพยากรการท่องเที่ยวไทย ชูภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: เท็กซ์แอนด์เจอร์นัลพับลิเคชั่น.
- สุทธิชัย ปทุมล่องทอง. (2549). ที่นี้ประเทศไทย:เที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.

อาณานิคมภายในสยามกับการจัดการที่นา : แรกเริ่มสถาปัตยกรรมที่เมืองกรุงเก่า

Inner-Colonial of Siam and the issuance of title deeds: the origin of architecture in The Ayutthaya city.

ชินดนัย ไม้เกตุ¹

Chindanai Maiket

บทคัดย่อ

การเขียนประวัติศาสตร์นิพนธ์ในแนวคิดการสร้างอาณานิคมภายในของสยาม ที่ปัจจุบันสามารถทำให้เข้าใจกระบวนการตอบสนองของสยามกับประเทศตะวันตกภายใต้การดำเนินการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาล โดยเฉพาะบริเวณชายขอบได้เป็นอย่างดี แต่พื้นที่ที่ใกล้ศูนย์กลางสยาม โดยเฉพาะที่มณฑลกรุงเก่าอันมีสถานที่ตั้งและพัฒนากองการทางประวัติศาสตร์ที่ใกล้ชิดสยามกลับไม่ถูกอธิบายมากนักในแนวคิดนี้ ทั้งนี้ในช่วงต้นของการดำเนินงานปรับปรุงการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล สยามได้เผชิญปัญหาหลายประการ ปัญหาหนึ่งที่สำคัญคือปัญหาด้านการเงินที่จะใช้ในการก่อสร้างอาคารและสถานที่ราชการแบบใหม่ ทำให้ต้องมีการปรับปรุงอาคารเดิมของพระราชวังจันทร์เกษมให้เป็นที่ทำการชั่วคราว ซึ่งเกิดปัญหาเรื่องความคับแคบและไม่เหมาะสมในการใช้งานของอาคาร อย่างไรก็ตามการเข้ามาเก็บผลประโยชน์ด้านการเงินที่เมืองกรุงเก่าของสยามผ่านการออกโฉนดและจัดเก็บค่านาได้ทำให้อาคารด้านการเงินเริ่มผ่อนคลายและพบว่าสอดคล้องกับช่วงเวลาที่มีอาคารต่าง ๆ ก่อสร้างขึ้นใหม่โดยไม่จำเป็นต้องใช้อาคารในพระราชวังจันทร์เกษมเช่นเดิม

สำคัญ อาณานิคมภายใน, มณฑลกรุงเก่า, การออกโฉนดที่ดิน

Abstract

On the idea of internal colony of Siam, That is currently able to understand Siam's response to the Western countries under the reform of the provincial capital, especially the border area, but the area near the center of Siam, especially in The Old capital city, which has a location and historical development that is close to Siam, is not concerned much in this way. In the beginning of the process of improving the governing system to the provincial capital, Siam has faced many problems. One important problem is the financial problem that will be used in the construction of new governmental buildings. The renovation of the former building of the Chankasem Palace to be a temporary office, was the best alternative for solving this problem but its causes the problem of confined space and inappropriate use of the building, However, coming to collect financial benefits in The Old capital city of Siam through the issuance of title deeds and collection of rice. Causing financial problems to begin to stay in the proper condition and found that it was in line with the time when various buildings began to be reconstructed without the need for renovate buildings in Chan Kasem Palace.

Keyword Internal Colonies, The Ayutthaya (Old capital), title deeds

¹ บ้านเลขที่ 16 ม.4 ต.นครหลวง อ.นครหลวง จ.พระนครศรีอยุธยา 13260

สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร 10200

บทนำ

การศึกษาประวัติศาสตร์เกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา โดยเฉพาะที่ “มณฑลกรุงเก่า” หรือ “มณฑลอยุธยา” เป็นชื่อที่ไม่คุ้นหูนักเมื่อนำมาอธิบายถึงเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน ในขณะที่อาคารสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับยุคสมัยนั้นยังคงตั้งอยู่ อาคารเหล่านี้คือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่รอให้นักประวัติศาสตร์ “เลือก” นำไปใช้ในการร้อยเรื่องราวและอธิบายถึงอดีตของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา อย่างไรก็ตามดิถีกลับกลายเป็นว่าอาคารสถาปัตยกรรมเหล่านี้กลับถูกเลือกนำไปอธิบายน้อยมาก คล้ายกับว่าอาคารสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยมณฑลกรุงเก่าเหล่านี้ “ไม่มีความสำคัญ” ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

แม้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ภายในแนวคิดการสร้างอาณานิคมภายในของสยาม จะสามารถทำให้เข้าใจกระบวนการตอบสนองของสยามกับประเทศตะวันตก ภายใต้การดำเนินการปฏิรูปที่บริเวณชายขอบของสยามได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้จะเล็งการพิจารณาพื้นที่ที่ใกล้ศูนย์กลางสยาม โดยเฉพาะที่เมืองกรุงเก่าอันมีสถานที่ตั้งและพัฒนากิจการทางประวัติศาสตร์ที่ใกล้ชิดกับกรุงเทพ จึงเป็นที่น่าสนใจว่าเราจะอธิบายมณฑลกรุงเก่าในฐานะที่เป็นมณฑลภายในอย่างไร ภายใต้แนวคิดการสร้างอาณานิคมภายในของสยาม และการดำเนินงานเหล่านั้นได้ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมที่มณฑลกรุงเก่าอย่างไร

วัตถุประสงค์

เพื่ออธิบายกระบวนการสร้างอาณานิคมภายในของสยามที่มณฑลกรุงเก่าในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และค้นหาผลที่เกิดขึ้นต่อสถาปัตยกรรมสมัยมณฑลกรุงเก่าในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความฉบับนี้ใช้การศึกษาประวัติศาสตร์ของมณฑลกรุงเก่าในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาผ่านทฤษฎีการสร้างอาณานิคมภายในของสยามเพื่อทำความเข้าใจประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมช่วงสมัยมณฑลกรุงเก่า

ผลการวิจัย

การปกครองระบบมณฑลเทศาภิบาลช่วงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน แต่มีลักษณะของความค่อยเป็นค่อยไปที่มีมาจากอิทธิพลการเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง ประกอบกันจากหลายสาเหตุ โดยได้เริ่มต้นมาตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2417 แล้ว ปัญหาหนึ่งที่ส่งผลมากต่อ

1) ปัญหาด้านการเงิน

ปัญหาการเงินในการปฏิรูปการเมืองการปกครอง ค่อนข้างเกี่ยวพันอย่างชัดเจนกับการก่อสร้างสถานที่ราชการแบบใหม่ในช่วงมณฑลเทศาภิบาล ซึ่งเป็นผลมาจากเงินคลังที่มีปัญหามาตั้งแต่ต้นรัชกาลที่ 5 เนื่องจากยังไม่มีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการจัดเก็บรายได้อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะเงินภาษีซึ่งกระจายอยู่ตามกรมต่างๆ³

² ธงชัย วินิจจะกุล, กำเนิดสยามจากแผนที่ : ประวัติศาสตร์ภูมิภาษาของชาติ (กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2556), 169.

³ สุมาลี บำรุงสุข, การรวบรวมรายได้แผ่นดินในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2416-2453) (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), 52-53.

นอกจากนี้ระบบเจ้าภาษีนายอากรที่มักประสบปัญหาอันเนื่องมาจากการยกยอกเก็บเงินภาษีไม่ส่งทางการ หรือเจ้าภาษีบางคนเป็นหนี้หลวง แต่ยังคงประมูลตำแหน่งอยู่เนืองๆ เป็นต้น⁴

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ได้แสดงถึงปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการปฏิรูปเรื่องหนึ่งที่ทำให้การปฏิรูปล่าช้า คือ เรื่องการเงิน ทั้งเงินสำหรับการสร้างสถานที่ต่าง ๆ และเงินสำหรับการจ้างข้าราชการ ดังที่ท่านกล่าวถึงปัญหาดังกล่าวว่า

“ยังมีอีกข้อหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าคิดเห็นแต่แรกแล้วว่าจะเป็นความลำบากอย่างใหญ่หลวง คือเงินไม่พอที่จะใช้ในการจัดการหัวเมือง [...] รัฐบาลจำเป็นจะต้องให้เงินเดือนข้าราชการหัวเมืองให้พอเลี้ยงชีพ มิฉะนั้นก็ไม่มีใครเป็นเจ้าของกรมการ ใช่แต่เท่านั้น ยังสถานที่ว่าราชการก็ดี บ้านเรือนที่อยู่ของเจ้าเมืองก็ดี [...]”⁵

[...]

“ความจำเป็นที่จะต้องจ่ายเงินหลวงเพิ่มขึ้น มีต่อออกไปจนถึงศาลาสร้างศาลารัฐบาล และสถานที่ราชการอย่างอื่นขึ้นใหม่ทั้งสร้างเรือนให้ข้าราชการผู้ไปจากต่างถิ่นอยู่อาศัยให้พอกัน ถ้าจะว่าต้องสร้างเมืองใหม่หมดทุกเมืองก็ไม่ผิดกับความจริง”⁶

ปัญหาเรื่องการเงินนี้ท่านทรงกังวลมากและได้ทรงปรึกษากับกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นรองเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในขณะนั้นอยู่บ่อยครั้ง ว่าด้วยการจัดตั้งหัวเมืองนั้นใช้เงินมาก โดยครั้งหนึ่งระบุว่าหากจัดการปกครองที่หัวเมืองใดแล้วก็ได้คิดถึงเรื่องรายได้ที่จะตามมาเพื่อนำมาบำรุงผลประโยชน์ของแผ่นดิน และการใช้จ่ายในกระทรวงมหาดไทยด้วย จึงขอคัดแสดงดังนี้

เรื่องเงินซึ่งโปรดให้ข้าพเจ้าปรึกษากับกรมพระนารายณ์ ประเด็น ข้าพเจ้าเคยทูลท่านตั้งแต่แรกเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ว่าจัดหัวเมืองจะต้องใช้เงินมาก ถ้ากระทรวงพระคลังฯไม่ให้เงินพอแก่การก็ไม่สำเร็จ ท่านตรัสว่า ได้ทรงคาดคิดอยู่แล้ว แต่เงินรายได้แผ่นดินยังน้อยนัก ถ้ารายได้ไม่มีเพิ่มมากขึ้นก็ยากที่จะจ่ายให้พอแก่การกระทรวงมหาดไทยได้ เพราะฉะนั้นเมื่อข้าพเจ้าจัดการปกครองหัวเมืองขอให้คิดบำรุงผลประโยชน์แผ่นดินไปด้วยกัน ถ้าสามารถทำให้เงินรายได้เพิ่มขึ้นเท่าใด จะจ่ายให้กระทรวงมหาดไทยใช้มากกว่ากระทรวงอื่น ๆ ข้าพเจ้าก็รับช่วยคิดหาผลประโยชน์แผ่นดินด้วยตามประสงค์⁷

จากข้อความนี้ทำให้เห็นว่า นอกจากเป้าหมายในการรวมหัวเมืองเพื่ออยู่ในการปกครองแล้ว การรวมหัวเมืองเข้ามาในระบบเทศาภิบาลยังเป็นช่องทางสำหรับจัดการรายได้สำหรับเงินแผ่นดินในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในอีกทางหนึ่ง ซึ่งเงินเหล่านั้นก็นำกลับไปใช้ในการจัดการหัวเมืองเอง

การแก้ปัญหาในเบื้องต้นที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวถึงซึ่งเป็นคำแนะนำของกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์ มีสองวิธี วิธีหนึ่งคือการเรียกเก็บส่วยที่ยังค้างค้างอยู่ในหัวเมืองต่าง ๆ ให้ได้โดยเร็ว ส่วนวิธีที่สอง คือการใช้เงินอย่างประหยัดให้มากที่สุดในช่วงแรกเริ่มตั้งมณฑล ความว่า

⁴ “เอกสารกระทรวงการคลัง “รายงานการประชุมเสนาบดีสภา 22 ธันวาคม ร.ศ. 129,” ใน ร.ศ. 12.3/2 (22 ธันวาคม พ.ศ. 2454) สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

⁵ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และ พระยาราชเสนา, *เทศาภิบาล* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2545), 70.

⁶ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และ พระยาราชเสนา, *เทศาภิบาล* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2545), 70.

⁷ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และ พระยาราชเสนา, *เทศาภิบาล* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2545), 73.

ครั้งเมื่อข้าพเจ้าจะขึ้นไปตรวจหัวเมืองเหนือ กรมพระนราชนครินทร์ข้าพเจ้า ว่า ตามหัวเมืองเหล่านั้นเงินส่วยค้างอยู่มาก ถ้าข้าพเจ้าช่วยเร่งเงินส่วยลงมาได้บ้างก็จะดี⁸

[...]

ท่าน (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์) ตรัสว่า ให้ข้าพเจ้าประหยัดเงินช่วยกระทรวงพระคลัง ฯ บ้าง เป็นต้นว่า ตำแหน่งข้าราชการที่รับเงินเดือนขอให้ตั้งขึ้นแต่น้อยก่อน อัตราเงินเดือนก็ขอให้กำหนดเป็นอย่างต่ำแต่พอหาคนสมัครทำการได้ อีกประการหนึ่งอย่าเพิ่งคิดก่อสร้างอะไรให้สิ้นเปลืองมากนัก สถานที่ทำการหรือที่พักอันจำเป็นจะต้องมี ถ้าไม่มีของเดิมขอให้ทำอย่างถูก ๆ หรือเช่าเขาแต่พอใช้ชั่วคราวก่อน เมื่อจำนวนเงินแผ่นดินรายได้มีมากขึ้นจึงค่อยขยายรายการเหล่านั้นให้กว้างขวางออกไป⁹

ทั้งนี้ แม่เตช บุณนาศ¹⁰ และนวนพิณ ภาณุรัตน์¹¹ ได้ให้คำอธิบายไปเชิงเดียวกันว่า เมืองกรุงเก่าเป็นสถานที่ทดลองการปกครองระบบมณฑลเทศาภิบาลเป็นแห่งแรกเป็นสถานที่ที่มีระบบการบริหารต่าง ๆ ตั้งขึ้นเป็นแห่งแรก อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทั้งสองท่านยังไม่ได้อธิบายคือ เพราะเหตุใดเมืองกรุงเก่าจึงถูกสยามเลือกใช้เป็นสถานที่ทดลอง

หากพิจารณากลับไปสู่เรื่องที่ว่าสยามในช่วงเวลานั้นได้ดำเนินการเพื่อที่จะผนวกเอาดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ชายขอบของพื้นที่ให้อยู่ในขอบเขตการปกครองของตน รวมถึงปัญหาเรื่องการเงินที่เป็นปัญหาสำคัญในการปฏิรูปแล้วนั้น จึงทำให้สยามต้องหาเมืองที่สงบสำหรับเป็นสถานที่ทดลองการปฏิรูปการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้นมา ในบรรดาเมืองที่มีความใกล้ชิดกับสยาม สะดวกต่อการเดินทาง มีทรัพยากรที่ดินอันเป็นแหล่งการเก็บภาษีที่สำคัญเพื่อแก้ปัญหาเรื่องรายได้ไปพร้อมกัน ไม่มีเมืองใดจะเหมาะสมไปกว่า “เมืองกรุงเก่า”

2) การปรับปรุงพระราชวังจันทร์เกษม

รายงานของกรมขุนมรุพงศ์ศิริพัฒน์ในปี พ.ศ. 2441 ที่ว่าด้วยการปรับปรุงอาคารเดิมของวังจันทร์เกษมให้เป็นที่ทำการของมณฑล¹² พิจารณาได้ไม่ยากว่าเป็นการดำเนินงานตามนโยบายการประหยัดเงินของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ โดยเมื่อมีการก่อตั้งมณฑลกรุงเก่าอย่างเป็นทางการ จึงมีการสร้างศาลาว่าการมณฑลโดยการปรับปรุงอาคารเก่าที่มีอยู่แล้วของพระราชวังจันทร์เกษม ซึ่งปรากฏในหนังสือราชการมณฑลกรุงเก่า เลขที่ 104 3057 ลงวันที่ 16 กันยายน รศ.117 (พ.ศ. 2441) ความว่า

จัดพระที่นั่งพิมานรัตยา ให้เป็นศาลาว่าการข้าหลวงเทศาภิบาลกรุงเก่า พลับพลาจตุรมุข เป็นศาลาว่าการเมือง ตึกใหญ่มุมกำแพงข้างในด้านเหนือ เป็นศาลาว่าการอำเภอรอบกรุง โรงละครด้านหน้าพลับพลา เป็นศาลา มณฑล ตึกหน้าพระที่นั่งพิมานรัตยา เป็นศาลเมือง 1 หลัง เป็นที่เก็บราชพัสดุ 1 หลัง กับซ่อมศาลาณังปุนหน้าพระราชวังข้างใต้ แลโรงข้างพระที่นั่งข้างหลังพระราชวังอาศรัยทำเป็นที่คุมขังนักโทษไปพลาง¹³

⁸ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และ พระยาราชเสนา, *เทศาภิบาล* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2545), 73.

⁹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และ พระยาราชเสนา, *เทศาภิบาล* (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2545), 76.

¹⁰ เตช บุณนาศ, *การปกครองระบบเทศาภิบาลของประเทศไทย พ.ศ. 2435-2458 : กระทรวงมหาดไทย สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ* (กรุงเทพฯ: สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2556), 315.

¹¹ นวลพิณ ภาณุรัตน์, "การจัดการปกครองมณฑลกรุงเก่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2438-2453)" ใน *มณฑลเทศาภิบาล : วิเคราะห์เปรียบเทียบ*, (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524), 93.

¹² "เอกสารกระทรวงมหาดไทย "มณฑลกรุงเก่า", ใน ม.40/2 (5 มี.ค. 117 - 7 เม.ศ. 124), สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

¹³ "เอกสารกระทรวงมหาดไทย "มณฑลกรุงเก่า", ใน ม.40/2 (5 มี.ค. 117 - 7 เม.ศ. 124), สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

เรื่องการปรับปรุงอาคารเดิมของพระราชวังจันทร์เกษมให้เป็นที่ทำการของหน่วยงานในเทศบาลมณฑล
กรุงเทพฯนี้มีผู้ศึกษาและอธิบายไว้ค่อนข้างมากแล้ว แต่ประเด็นที่การศึกษาที่ต้องการชี้ให้เห็นคือ การปรับปรุงอาคาร
เดิมของพระราชวังจันทร์เกษมเพื่อใช้เป็นที่ทำการของหน่วยงานในเทศบาลมณฑลกรุงเทพฯไม่ใช่การเปลี่ยนแปลง
แบบปกติธรรมดาเพียงเพื่อปรับปรุงอาคารเก่านำมาใช้งานใหม่เท่านั้น แต่การดำเนินงานดังกล่าวยังสามารถอธิบาย
ได้ว่าเป็นผลมาจากปัญหาเรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอ อันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ช่วงก่อนการปฏิรูปมณฑล
เทศบาลแล้ว

3) การเก็บภาษีที่นาการออกโฉนดที่ดิน สูการสร้างสถาปัตยกรรม

การปรับปรุงอาคารเดิมของพระราชวังจันทร์เกษมให้เป็นที่ทำการของหน่วยงานในเทศบาลมณฑลกรุงเทพฯ
ได้ก่อให้เกิดปัญหาขึ้นปัญหาหนึ่งคือ เรื่องความคับแคบ และความไม่เหมาะสมในการใช้งานของอาคาร ตัวอย่าง
ที่ค่อนข้างสำคัญคือ อาคารศาลเมืองกรุงเทพฯ ที่ใช้ตึกหน้าพระที่นั่งพิมานรัตยาเป็นที่ตั้ง ซึ่งอาคารดังกล่าวได้ถูกใช้ใน
ราชการศาลหลายแผนก ทั้งศาลแขวง ศาลเมืองที่แบ่งย่อยออกเป็นศาลแพ่ง และศาลอาญา และศาลมณฑล ทั้งหมด
ตั้งอยู่ในอาคารเดียวกัน ซึ่งในช่วงเวลาต่อมาไม่นานกลุ่มข้าราชการในศาลได้มีเอกสารไปยังกระทรวงมหาดไทยเพื่อ
ขอให้มีการก่อสร้างอาคารใหม่ เนื่องมาจากความคับแคบของอาคาร¹⁴

หากพิจารณาตามทฤษฎีการสร้างอาณานิคมภายใน สุเทพ สุนทรภัสร์กล่าวว่า การขยายอำนาจการ
ปกครองของสยามเข้าไปในอีสานช่วงปี พ.ศ. 2310 – 2475 สยามใช้วิธีการแบบค่อยเป็นค่อยไปในการแผ่อำนาจเข้าไป
ปกครองส่วนภูมิภาค ทั้งการเข้าไปเป็นผู้ครอบครองทรัพยากรภาษีและที่ดิน รวมถึงระบบการศึกษา ผ่านกฎหมาย
และอำนาจควบคุมต่าง ๆ หรือ การค่อย ๆ เพิ่มข้าราชการจากส่วนกลางเข้าไปในหัวเมืองจนกระทั่งก่อตั้งเป็นมณฑล
เทศบาลได้ในที่สุด¹⁵

ทฤษฎีที่สุเทพใช้ในการอธิบายถึงการเข้าไปปกครองอีสานของสยามในช่วงมณฑลเทศาภิบาล คือ แนวคิด
เกี่ยวกับการพยายามสร้างอาณานิคมภายใน โดยสุเทพอธิบายคำจำกัดความของคำว่าอาณานิคมภายในโดยอ้างอิง
จากการศึกษาของ Michael Hechter ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับการขยายอำนาจของชนเผ่าพื้นเมืองของอเมริกัน ว่า
ภูมิภาคส่วนกลางจะได้รับการพิจารณาว่าเป็นกลุ่มที่มีอำนาจทางการเมืองเหนือกว่า และมุ่งแสวงหาผลประโยชน์
ทางด้านวัตถุจากดินแดนที่อยู่ในภูมิภาครอบนอก การศึกษาในแนวทางนี้มีนักวิชาการนำไปประยุกต์ใช้ในการ
วิเคราะห์ประวัติศาสตร์โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับล้านนา และอีสานศึกษาอีกหลายท่าน

ธงชัย วินิจจะกุล ได้เสนอว่าในขณะเดียวกันกับการเผชิญหน้ากับชาติตะวันตก สยามก็กำลังพยายาม
รวบรวมและสถาปนาเขตอำนาจของตนเหนือดินแดนต่าง ๆ ซึ่งมีฐานะเป็นเมืองอิสระที่ยังไม่ขึ้นต่อชาติอาณานิคม
โดยเฉพาะเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางอำนาจทั้งจากสยามและชาติตะวันตก ซึ่งในอดีต ณ ยุคสมัยหนึ่ง
เมืองต่าง ๆ เหล่านี้อาจเคยมีลักษณะเป็นเมืองประเทศราชของสยามมาก่อน โดยมีลักษณะต่างจากการคุ้มครองเมือง
แบบประเทศราชและระบบบรรณาการแบบเดิม¹⁶ ซึ่งธงชัยอธิบายถึงกระบวนการนี้ในทัศนะของการสร้างอาณานิคม

¹⁴ เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ "ประวัติศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา", ใน (4) ศธ 2.4.1/53 (15 พ.ค. 2521) สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.

¹⁵ สุเทพ สุนทรภัสร์, *มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์ : รวมความเรียงว่าด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิด และทฤษฎีทางมานุษยวิทยาใน
การศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2548), 238.

¹⁶ ธงชัย วินิจจะกุล, *กำเนิดสยามจากแผนที่ : ประวัติศาสตร์ภูมิภาคของชาติ* (กรุงเทพฯ: คปไฟ, อาน, 2556), 169

ภายในของสยามว่าเป็น กระบวนการทำให้เป็นอาณานิคมผ่านการแผ่อำนาจจากศูนย์กลาง (colonization + centralization)¹⁷ ซึ่งเป็นบทบาทของสยามที่แท้จริงในเวลานั้น

ทั้งนี้ที่มณฑลกรุงเก่า ปรากฏว่าหลังจากนี้ปัญหาเรื่องความคับแคบของอาคารที่มีต้นเหตุมาจากการปรับปรุงอาคารเก่าในพระราชวังจันทร์เกษมเพื่อใช้เป็นอาคารชั่วคราวนั้นได้คลี่คลายลง ซึ่งขัดตั้งแต่ช่วงหลังปี พ.ศ. 2446 ที่มีอาคารต่าง ๆ ก่อสร้างขึ้นภายนอกพระราชวังจันทร์เกษม ซึ่งเมื่อพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลานั้นเหตุการณ์ที่น่าจะเกี่ยวข้องและเป็นเหตุเป็นผลกันอย่างมากที่สุดคือ การเข้ามาจัดการที่นาโดยการออกโฉนดที่ดินของรัฐบาลสยาม ซึ่งทรัพยากรที่น่านี้น่าจะเป็นเป็นเหตุผลหลักเหตุผลหนึ่งที่สยามเข้ามาควบคุมและปรับปรุงการปกครองในมณฑลกรุงเก่า อันเป็นผลให้รัฐบาลสามารถจัดเก็บค่านาอย่างในเมืองกรุงเก่าเบ็ดเสร็จได้

รายได้ที่เพิ่มขึ้นนี้เองที่สันนิษฐานได้ว่า รัฐบาลได้ใช้สนับสนุนเป็นงบประมาณปลูกสร้างอาคารราชการขึ้นใหม่ เพื่อแก้ปัญหาความคับแคบของสถานที่ตามนโยบายของกรมพระนารายณ์ประพันธ์พงศ์และสมเด็จพระยาบรมราชานุภาพที่ได้ปรึกษากันว่า “เมื่อจำนวนเงินแผ่นดินรายได้มีมากขึ้นจึงค่อยขยายรายการเหล่านั้นให้กว้างขวางออกไป” ที่กล่าวถึงในข้างต้น

สถิติการจัดเก็บค่านาในปีช่วงปีพ.ศ. 2445-2450 แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามณฑลกรุงเก่าเป็นพื้นที่ที่รัฐสามารถเก็บค่านาได้มากที่สุดเมื่อเทียบกับมณฑลอื่น ๆ สาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะที่นาของมณฑลกรุงเก่ามีลักษณะเป็นนาแบบคูโคซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ที่สามารถจัดเก็บค่านาได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยทุกปี และมณฑลกรุงเก่าก็ยังเป็นมณฑลที่มีที่นามากที่สุดเมื่อเทียบกับเมืองอื่น ๆ ด้วย (ภาพที่ 1)

มณฑล	เมือง	จำนวนเงินที่เก็บได้ใน ปี พ.ศ. ๒๔๔๕		จำนวนเงินที่เก็บได้ใน ปี พ.ศ. ๒๔๔๖		จำนวนเงินที่เก็บได้ใน ปี พ.ศ. ๒๔๔๗		จำนวนเงินที่เก็บได้ใน ปี พ.ศ. ๒๔๔๘		จำนวนเงินที่เก็บได้ใน ปี พ.ศ. ๒๔๔๙		จำนวนเงินที่เก็บได้ใน ปี พ.ศ. ๒๔๕๐	
		บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.	บาท	สต.
๑	นครเก่า	๒๒,๕๒๓.๖๓	๓	๒๒,๕๒๓.๖๓	๓	๒๒,๕๒๓.๖๓	๓	๒๒,๕๒๓.๖๓	๓	๒๒,๕๒๓.๖๓	๓	๒๒,๕๒๓.๖๓	๓
๒	ราชบุรี	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๓	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๔	นครสวรรค์	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๕	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๖	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๗	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๘	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๙	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๐	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๑	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๒	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๓	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๔	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๕	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๖	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๗	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๘	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๑๙	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๐	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๑	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๒	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๓	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๔	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๕	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๖	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๗	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๘	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๒๙	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓
๓๐	นครราชสีมา	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓	๑๖,๖๒๓.๖๓	๓

ภาพที่ 1 แสดงการจัดเก็บค่านาใน ปีพ.ศ. 2445 และ ปีพ.ศ.2446

ที่มา ชัยยา โพธิ์แดง (2528),การออกโฉนดที่ดินเมืองกรุงเก่าระหว่าง พ.ศ. 2444-2453 (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร),71.

การปฏิรูปที่ดินในมณฑลกรุงเก่าได้นำไปสู่การก่อตั้งหอทะเบียนที่ดินขึ้นเป็นครั้งแรกที่ สภาคารราชประยูรพระราชวังบางปะอินเมืองกรุงเก่า เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม พ.ศ. 2444¹⁸ ซึ่งใกล้เคียงกับพื้นที่ที่มีการทดลองออกโฉนดที่ดินครั้งแรก อย่างไรก็ตามหอทะเบียนที่ดินหอสภาคารราชประยูรพระราชวังบางปะอิน ได้ปิดตัวลงเมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2446 เนื่องจากอาคารหอทะเบียนที่ดินในเมืองกรุงเก่าได้สร้างเสร็จแล้วจึงได้เปิดหอทะเบียนที่ดินถาวรขึ้นใน วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2446 เป็นต้นไป¹⁹ (ภาพที่ 2)

¹⁷ ธงชัย วินิจจะกุล, โฉมหน้าราชาชาตินิยม (นนทบุรี : ฟ้ายเดียวกัณ, 2559),11.

¹⁸ "แจ้งความกระทรวงเกษตราธิการ" ใน พระราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 20 (วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2446) หน้า 275

¹⁹ "แจ้งความกระทรวงเกษตราธิการ," ใน พระราชกิจจานุเบกษา.

โดยเฉพาะการจัดเก็บค่านา ซึ่งค่านาที่สยามได้มาจากการพัฒนาการออกโฉนดที่ดิน ในช่วงปี พ.ศ.2444 ได้ทำให้สยามสามารถแก้ปัญหาทางการเงินในการจัดการปฏิรูปมณฑลเทศาภิบาลได้ จากการใช้อาคารต่าง ๆ แบบชั่วคราวในพระราชวังจันทร์เกษม ให้มีรายได้มากขึ้นและนำไปสู่การปรากฏอาคารต่าง ๆ ด้านนอกพระราชวังจันทร์เกษมเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

เอกสารอ้างอิง

- (2446).“แจ้งความกระทรวงเกษตราธิการ” ใน **พระราชกิจจานุเบกษา** เล่มที่ 20 (วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2446) หน้า 275
- กระทรวงมหาดไทย. (2448) เอกสารกระทรวงมหาดไทย "มณฑลกรุงเก่า", ใน **ม.40/2** (5 มี.ค. 117 – 7 เม.ศ. 124), สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- กระทรวงการคลัง. (2454). เอกสารกระทรวงการคลัง "รายงานการประชุมเสนาบดีสภา 22 ธันวาคม ร.ศ.129," ใน **ร. 6 ค.12.3/2** (,22 ธันวาคม พ.ศ.2454) สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2521).เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ "ประวัติศาสตร์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา", ใน **(4) ศธ 2.4.1/53** (15 พ.ค. 2521) สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ.
- ชัยยา โปธิ์แดง. (2528). **การออกโฉนดที่ดินเมืองกรุงเก่าระหว่าง พ.ศ. 2444-2453** (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. หน้า. 71.
- เดช บุญนาค. (2556). **การปกครองระบบเทศาภิบาลของประเทศไทย พ.ศ.2435-2458 : กระทรวงมหาดไทย สมัยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ**. กรุงเทพฯ: สถาบันดำรงราชานุภาพ.หน้า 315.
- นวลเพ็ญ ภาณุรัตน์. (2524).“การจัดการปกครองมณฑลกรุงเก่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2438-2453) ” ใน **มณฑลเทศาภิบาล : วิเคราะห์เปรียบเทียบ**, (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. หน้า 93.
- ธงชัย วินิจจะกุล.(2556) .**กำเนิดสยามจากแผนที่ : ประวัติศาสตร์ภูมิกายาของชาติ**.กรุงเทพฯ : คบไฟ,อ่าน. หน้า 169.
- _____ (2559). **โฉมหน้าราชาชาตินิยม.นนทบุรี : ไฟเดียวกัน**. หน้า 11.
- สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และ พระยาราชเสนา. (2545).**เทศาภิบาล**.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน. หน้า 70.
- สุเทพ สุนทรภัสส์. (2548). **มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์ : รวมความเรียงว่าด้วยการประยุกต์ใช้แนวความคิด และทฤษฎีทางมานุษยวิทยาในการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์**.กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ. หน้า238.
- สุมาลี บำรุงสุข. (2525). **การรวบรวมรายได้แผ่นดินในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2416-2453)**.วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.หน้า 52-53.

ชุดการทดลองปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียงผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง

Experimental Set for Doppler Effect of Sound through Damped Harmonic Motion

सरारतर्न कुनसुी¹ และ เขมฤทัย ฤาพะพนั

Sararat Konsue¹ and Kheamrutai Thamaphat¹

บทคัดย่อ

ปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียงเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้สังเกตได้รับความถี่เสียงเปลี่ยนไปจากความถี่เสียงที่แหล่งกำเนิดเสียงสร้างขึ้นเมื่อมีการเคลื่อนที่สัมพัทธ์กันของแหล่งกำเนิดเสียงและผู้สังเกต ซึ่งปรากฏการณ์นี้เป็นบทเรียนหนึ่งในรายวิชาฟิสิกส์สำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับปริญญาตรี อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนรู้เรื่องปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียง ครูผู้สอนมักใช้สมการทางคณิตศาสตร์เพื่ออธิบายปรากฏการณ์เนื่องจากขาดสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงได้ออกแบบและสร้างชุดการทดลองราคาถูกลงและมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียงผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง โดยใช้ไมโครโฟนติดกับมวลแกว่งที่เคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วงทำหน้าที่เปรียบเสมือนผู้สังเกตที่เคลื่อนที่และใช้ลำโพงไร้สายทำหน้าที่เปรียบเสมือนแหล่งกำเนิดเสียงที่อยู่นิ่ง แล้วใช้แอปพลิเคชันให้กำเนิดสัญญาณในสมาร์ตโฟนเพื่อสร้างความถี่เสียง 8,000 Hz ซึ่งแอปพลิเคชันนี้สามารถดาวน์โหลดได้จาก Play Store สำหรับระบบปฏิบัติการแอนดรอยด์หรือ App Store สำหรับระบบปฏิบัติการไอโอเอส และวัดความถี่เสียงที่ผู้สังเกตได้รับโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียง ซึ่งจะแสดงผลเป็นกราฟความสัมพันธ์ระหว่างความถี่กับเวลา ผลการทดลองพบว่าค่าความถี่เสียงที่ผู้สังเกตได้รับที่วัดได้จากโปรแกรมเปรียบเทียบกับค่าความถี่เสียงที่คำนวณโดยใช้สมการดอปเพลอร์ มีความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.007% หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำชุดการทดลองที่สร้างขึ้นไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้แก่ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพชรบุรี ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุกเพื่อพัฒนาความเข้าใจเรื่องปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียงและการแกว่งกวัดแบบหน่วง พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($p < 0.01$)

คำสำคัญ: การเคลื่อนที่แบบถูกหน่วง / ความถี่เสียง / ชุดการทดลอง / ปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียง / ฟิสิกส์ศึกษา

Abstract

The Doppler effect of sound is a phenomenon that describes the change in the observed sound frequency whenever a source is moving relative to an observer. It is a physics topic in high school and undergraduate level. However, teachers can only emphasize on the mathematical equations due to the lack of learning tool. In this work, a cost effective and technology-based experimental set on the Doppler effect of sound

¹ หน่วยวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์และวิศวกรรมศาสตร์เพื่อคำตอบของสังคม ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10140 ประเทศไทย

Applied Science and Engineering for Social Solution Research Unit, Department of Physics, Faculty of Science, King Mongkut's University of Technology Thonburi, Bangkok 10140, Thailand

through damped harmonic motion for using as an instructional media was therefore designed and constructed. A microphone attached to a hanging mass moving with damped harmonic motion was used as the observer, whereas a fixed wireless speaker was used as the source. The sound frequency of 8,000 Hz was generated from the Function Generator mobile application, which could be downloaded from Play Store for Android system or App Store for iOS system. The observed sound frequency was measured using a frequency analyzer. Then, it was presented as a graph of real-time frequency versus time. The

results showed that the percentage error of observed sound frequency measured from program compared with the sound frequency calculated using the Doppler equation was 0.007%. The experimental set developed herein was used to teach high school students of the Princess Chulabhorn Science High School, Phetchaburi, via active learning strategy to improve students' knowledge on the Doppler effect of sound and the damping oscillation. It was found that their cognitive achievement before and after learning was significantly different at the 0.01 level ($p < 0.01$).

Keywords: Damped Harmonic Motion / Doppler Effect of Sound / Experimental Set / Physics Education / Sound Frequency

บทนำ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เรื่องคลื่นเสียงเป็นบทเรียนหนึ่งในรายวิชาฟิสิกส์เพิ่มเติมสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นให้นักเรียนสังเกตและอธิบายเกี่ยวกับการเกิดคลื่นเสียง ผู้เรียนต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคลื่นเสียงจนสามารถนำไปแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) สื่อการจัดการเรียนการสอนหรือชุดการทดลองจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างองค์ความรู้แก่นักเรียน อย่างไรก็ตามชุดการทดลองที่มีอยู่ในโรงเรียนต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นการทดลองเพื่อศึกษาการเกิดเสียงและสมบัติพื้นฐานของเสียงไม่สามารถนำมาใช้ทำการทดลองเพื่ออธิบายปรากฏการณ์บางประการของคลื่นเสียงได้ เช่น ปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียง (Doppler effect for sound) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้สังเกต (observer) ได้รับความถี่เสียงเปลี่ยนไปจากความถี่เสียงที่แหล่งกำเนิดเสียง (sound source) สร้างขึ้น เนื่องจากการเคลื่อนที่สัมพัทธ์กันของผู้สังเกตและแหล่งกำเนิดเสียง (Serway & Jewett, 2014) ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันจึงเน้นการบรรยาย การท่องจำสูตรเพื่อทำแบบฝึกหัด หรือการใช้สื่อวิดีโอในการสังเกตปรากฏการณ์ ซึ่งการสอนในรูปแบบนี้มักได้ผลดีเฉพาะช่วงที่มีการจัดการเรียนการสอนเท่านั้นแต่นักเรียนไม่สามารถจดจำบทเรียนได้ในระยะยาว ทำให้เกิดความคงทนของความรู้น้อยกว่าการที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อสืบค้นความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะสร้างชุดการทดลองที่มีราคาถูกเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ โดยชุดการทดลองดังกล่าวประกอบขึ้นจากวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถหาได้ในห้องปฏิบัติการหรือหาซื้อได้ง่ายในท้องตลาด ง่ายต่อการติดตั้ง มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อความสะดวก แม่นยำ และสามารถบันทึกค่าความถี่ของเสียงและความเร็วในการเคลื่อนที่ของผู้สังเกตตลอดการทดลองได้ โดยอาศัยการบูรณาการเรื่องปรากฏการณ์ดอปเพลอร์และการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง (damped harmonic motion) เข้าด้วยกัน ซึ่งชุดการทดลองที่พัฒนาขึ้นนี้

สามารถนำไปใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในชั้นเรียนสำหรับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษาได้โดยใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบเชิงรุก (active learning) บูรณาการความรู้เรื่องปรากฏการณ์ดอปเพลอร์และการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง เป็นการกระตุ้นการเรียนรู้แก่ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสามารถเรียนรู้เทคโนโลยีได้อย่างรวดเร็วโดยประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการทดลอง

วัตถุประสงค์

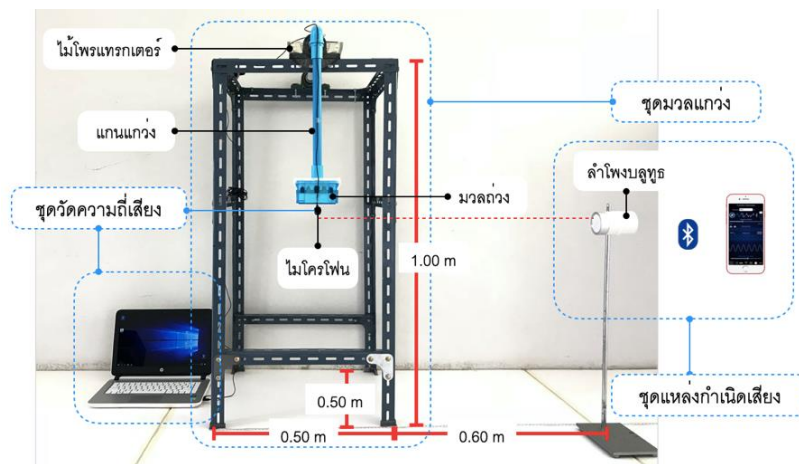
- 1) เพื่อออกแบบและสร้างชุดการทดลองปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียง
- 2) เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียงผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง
- 3) เพื่อศึกษาผลของความยาวแกนแกว่งและมวลถ่วงต่อเวลาในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง

อุปกรณ์และวิธีการ

การออกแบบและสร้างชุดการทดลองปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ โดยบูรณาการเชื่อมโยงกับความรู้ในหัวข้อการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง เพื่อใช้ในการศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ในกรณีผู้สังเกตเคลื่อนที่สัมพัทธ์กับแหล่งกำเนิดเสียงที่อยู่นิ่ง ชุดการทดลองประกอบด้วยลำโพงบลูทูธทำหน้าที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียงที่อยู่นิ่ง โดยจะขยายสัญญาณเสียงที่ถูกส่งมาจากเครื่องกำเนิดสัญญาณในแอปพลิเคชันของสมาร์ตโฟน ไมโครโฟนที่ติดอยู่กับมวลแกว่งทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตที่เคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วงในแนวเดียวกับแหล่งกำเนิดเสียง คลื่นเสียงที่ไม่โครโฟนได้รับจะถูกส่งไปยังโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียงในคอมพิวเตอร์ระบบปฏิบัติการวินโดวส์ (Harrison Investment Inc, 2007) ความถี่เสียงที่วัดได้จากการทดลองสามารถนำไปคำนวณหาความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนโดยใช้สมการดอปเพลอร์ นอกจากนี้ยังสามารถเพิ่มมวลและปรับความยาวของแกนแกว่ง เพื่อศึกษาผลของมวลและความยาวของแกนแกว่งต่อการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง ใช้โปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอ (Tracker) ทำหน้าที่วิเคราะห์ความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนจากการบันทึกวิดีโอขณะทำการทดลอง เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับความเร็วที่คำนวณได้จากสมการดอปเพลอร์ ซึ่งสามารถแบ่งการทดลองออกเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้

1. การสร้างชุดการทดลองสำหรับศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง

ชุดการทดลองสำหรับศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ในกรณีผู้สังเกตเคลื่อนที่สัมพัทธ์กับแหล่งกำเนิดเสียงที่อยู่นิ่ง ประกอบด้วย 3 ส่วนหลักๆ ได้แก่ ชุดมวลแกว่ง ชุดวัดความถี่เสียง และชุดแหล่งกำเนิดเสียง ดังแสดงในรูปที่ 1 ส่วนของแกนแกว่งจะสามารถปรับความยาวได้ 5 ระดับ คือ 0.30, 0.35, 0.40, 0.45 และ 0.50 m ถ่วงน้ำหนักตรงปลายแกนแกว่งด้วยกล่องใส่มวลถ่วง ซึ่งสามารถปรับน้ำหนักของมวลถ่วงได้โดยใช้ตุ้มถ่วงน้ำหนักซึ่งถ่วงน้ำหนักได้ 5 ขนาด คือ 1.0, 1.5, 2.0, 2.5 และ 3.0 N ใต้กล่องใส่มวลถ่วงจะมีไมโครโฟนติดอยู่เพื่อวัดความถี่เสียงขณะมวลมีการเคลื่อนที่ โดยเชื่อมต่อไมโครโฟนเข้ากับโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียง (Real Time Analyzer) ในการทดลองจะใช้ชุดแหล่งกำเนิดเสียงสร้างสัญญาณเสียงด้วยแอปพลิเคชันให้กำเนิดสัญญาณ (Function Generator Application) ในสมาร์ตโฟนเชื่อมต่อกับลำโพงบลูทูธเพื่อขยายสัญญาณเสียง

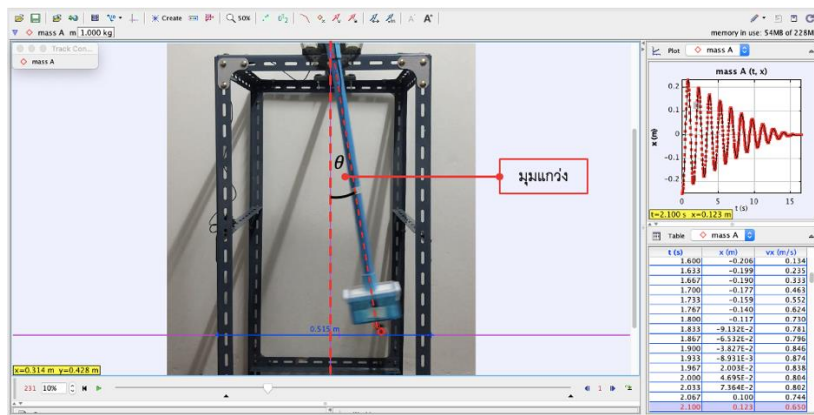
รูปที่ 1 การติดตั้งชุดการทดลองปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกรวบรวม

ในการศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ของเสียงผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกรวบรวมด้วยชุดการทดลองที่สร้างขึ้น ทำการทดลองโดยใช้มวลถ่วงขนาด 1 N ความยาวแกนแกว่ง 0.50 m แกว่งมวลถ่วงด้วยมุมเริ่มต้นเท่ากับ 20° (ทำมุมกับแนวดิ่ง) ใช้ความถี่เสียง 8,000 Hz เป็นความถี่เสียงของแหล่งกำเนิดเสียง เนื่องจากไมโครโฟนสามารถรับเสียงได้ชัดเจนในช่วงความถี่ 7,500 – 8,500 Hz จากนั้นใช้โปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียงวัดความถี่เสียงตลอดการเคลื่อนที่ของไมโครโฟน เพื่อนำไปคำนวณหาความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนโดยอาศัยสมการดอปเพลอร์ดังสมการที่ (1)

$$v_0 = v \left(\frac{f}{f_0} - 1 \right) \quad (1)$$

เมื่อ	v_0	คือ ความเร็วของไมโครโฟน (m/s)
	v	คือ ความเร็วเสียงในอากาศที่อุณหภูมิ 29°C (m/s)
	f	คือ ความถี่ที่โปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียงวัดได้ (Hz)
และ	f_0	คือ ความถี่จากแหล่งกำเนิดเสียงมีค่าเท่ากับ 8,000 Hz

ขณะที่ทำการทดลองจะบันทึกวิดีโอการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนไปพร้อมกัน เพื่อนำวิดีโอไปวิเคราะห์ความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอ ดังแสดงในรูปที่ 2 หลังจากทำการทดลองเสร็จให้นำค่าความถี่เสียงที่ได้ไปคำนวณหาความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนโดยอาศัยสมการที่ (1) และเปรียบเทียบความเร็วที่คำนวณได้กับความเร็วที่วิเคราะห์ได้จากโปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอ

รูปที่ 2 การวิเคราะห์การเคลื่อนที่ของไมโครโฟนโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอ

ในทางกลับกันสามารถนำความเร็วที่ได้จากโปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอไปคำนวณหาค่าความถี่เสียง ในขณะที่ไมโครโฟนเคลื่อนที่สัมพันธ์กับแหล่งกำเนิดเสียง (ไมโครโฟนเคลื่อนที่เข้าหาแหล่งกำเนิดเสียง) โดยอาศัยสมการดอปเพลอร์ดังสมการที่ (2) และเปรียบเทียบความถี่เสียงที่คำนวณได้กับความถี่เสียงจากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียง

$$f = f_0 \left(\frac{v + v_0}{v} \right) \quad (2)$$

- เมื่อ v_0 คือ ความเร็วของมวลแกว่งที่วัดได้จากโปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอ (m/s)
 v คือ ความเร็วเสียงในอากาศที่อุณหภูมิ 29 °C (m/s)
 f คือ ความถี่ที่คำนวณได้ (Hz)
 และ f_0 คือ ความถี่จากแหล่งกำเนิดเสียงมีค่าเท่ากับ 8,000 Hz

2. การศึกษาผลของความยาวแกนแกว่งและมวลถ่วงต่อเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกลง

เนื่องจากชุดการทดลองนี้สามารถบูรณาการความรู้เรื่องปรากฏการณ์ดอปเพลอร์กับการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกลงได้ จึงทำการศึกษาผลของความยาวแกนแกว่งและมวลถ่วงต่อเวลาในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกลง โดยการศึกษาผลของความยาวแกนแกว่งต่อเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกลงจะให้มวลถ่วงขนาด 1 N แล้วทำการทดลองโดยปรับความยาวแกนแกว่ง 5 ระดับ คือ 0.30, 0.35, 0.40, 0.45 และ 0.50 m ที่แต่ละระดับให้แกว่งมวลด้วยมุมเริ่มต้นคงที่เท่ากับ 20° (ทำมุมกับแนวดิ่ง) แล้วเขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความยาวแกนแกว่งกับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่ สำหรับการศึกษผลของมวลถ่วงต่อเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกลง จะกำหนดให้ความยาวแกนแกว่งเท่ากับ 0.30 m แล้วทำการทดลองโดยปรับมวลถ่วง 5 ระดับ คือ 1.0, 1.5, 2.0, 2.5 และ 3.0 N ที่แต่ละระดับให้แกว่งมวลด้วยมุมเริ่มต้นคงที่เท่ากับ 20° (ทำมุมกับแนวดิ่ง) แล้วเขียนกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างมวลถ่วงกับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่

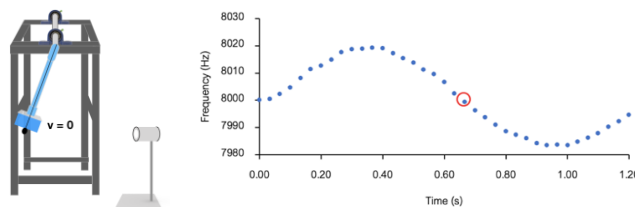
ผลและวิจารณ์

จากการใช้ชุดการทดลองที่สร้างขึ้นเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกต้อง และการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกต้อง ได้ผลการทดลองดังนี้

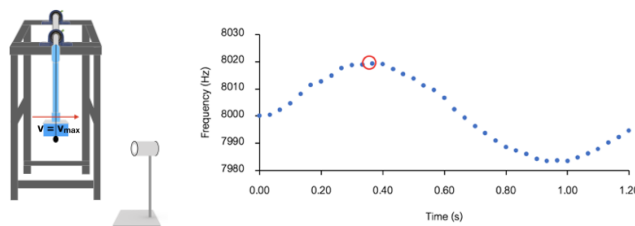
1. ผลการศึกษาปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ผ่านการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกต้อง

จากการทดลองพบว่าเมื่อไมโครโฟนเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกต้องเข้าหาและออกจากแหล่งกำเนิดเสียงที่อยู่หนึ่ง ความถี่เสียงที่ไมโครโฟนได้รับจะเปลี่ยนแปลงไปจากความถี่เสียงของแหล่งกำเนิดเสียง โดยแบ่งเป็น 3 กรณี คือ

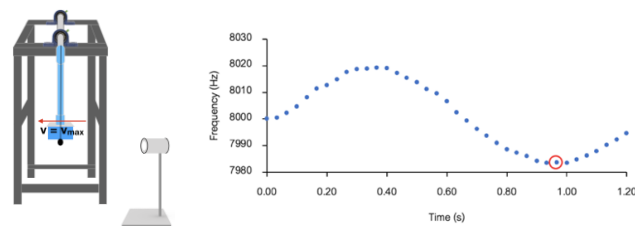
- 1) กรณีไมโครโฟนอยู่นิ่ง ณ จุดเริ่มต้นหรือ ณ ตำแหน่งจุดวกกลับ พบว่าความถี่เสียงที่วัดได้จะเท่ากับความถี่เสียงจากแหล่งกำเนิดเสียง ดังแสดงในรูปที่ 3 2) กรณีที่ผู้สังเกตเคลื่อนที่เข้าหาแหล่งกำเนิดเสียงที่อยู่หนึ่ง ซึ่งความเร็วของไมโครโฟนจะเพิ่มขึ้นและมีค่ามากที่สุด ณ จุดสมมูล พบว่าความถี่เสียงที่วัดได้มีค่ามากกว่าความถี่เสียงจากแหล่งกำเนิดเสียง ดังแสดงในรูปที่ 4 และ 3) กรณีผู้สังเกตเคลื่อนที่ออกจากแหล่งกำเนิดเสียงซึ่งความเร็วของไมโครโฟนจะเพิ่มขึ้นและมีค่ามากที่สุด ณ จุดสมมูล พบว่าความถี่เสียงที่วัดได้มีค่าน้อยกว่าความถี่เสียงจากแหล่งกำเนิดเสียง ดังแสดงในรูปที่ 5

รูปที่ 3 กราฟแสดงความสัมพันธ์ของความถี่เสียงกับเวลาจากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียง เมื่อไมโครโฟนอยู่นิ่ง ณ จุดเริ่มต้นหรือจุดวกกลับ

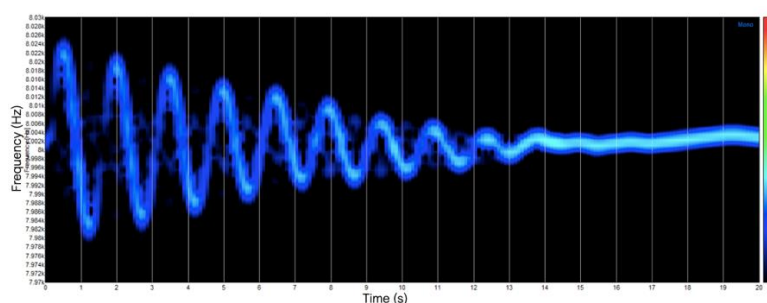
รูปที่ 4 กราฟแสดงความสัมพันธ์ของความถี่เสียงกับเวลาจากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียง เมื่อเคลื่อนที่เข้าหาแหล่งกำเนิดเสียง ณ จุดสมมูล

รูปที่ 5 กราฟแสดงความสัมพันธ์ของความถี่เสียงกับเวลาจากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียง เมื่อเคลื่อนที่ออกจากแหล่งกำเนิดเสียง ณ จุดสมมูล

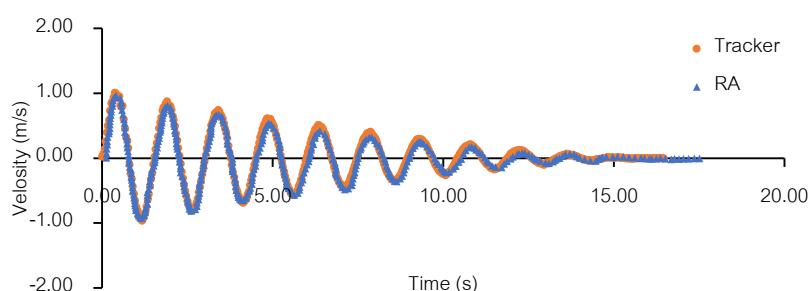
จากผลการทดลองที่กล่าวมาข้างต้นสอดคล้องกับปรากฏการณ์ดอปเพลอร์โดยในกรณีผู้สังเกตเคลื่อนที่เข้าหาแหล่งกำเนิดเสียงที่อยู่นิ่ง ผู้สังเกตจะได้ยินเสียงที่มีความถี่เพิ่มขึ้นจากความถี่ของแหล่งกำเนิดเสียง และในกรณีผู้สังเกตเคลื่อนที่ออกจากแหล่งกำเนิดเสียงที่อยู่นิ่ง ผู้สังเกตจะได้ยินเสียงที่มีความถี่ลดลงจากความถี่ของแหล่งกำเนิดเสียง ดังนั้นชุดการทดลองนี้สามารถนำไปใช้เป็นการสอนเรื่องปรากฏการณ์ดอปเพลอร์เพื่อให้นักเรียนได้เห็นการเปลี่ยนแปลงความถี่เสียงที่เกิดจากปรากฏการณ์นี้ได้ชัดเจน

จากการทดลองปรากฏการณ์ดอปเพลอร์เพื่อศึกษาความถี่เสียงขณะไมโครโฟนเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง ผลการทดลองพบว่าค่าความถี่เสียงตลอดการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนจากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียงมีการเปลี่ยนแปลง ดังแสดงในรูปที่ 6

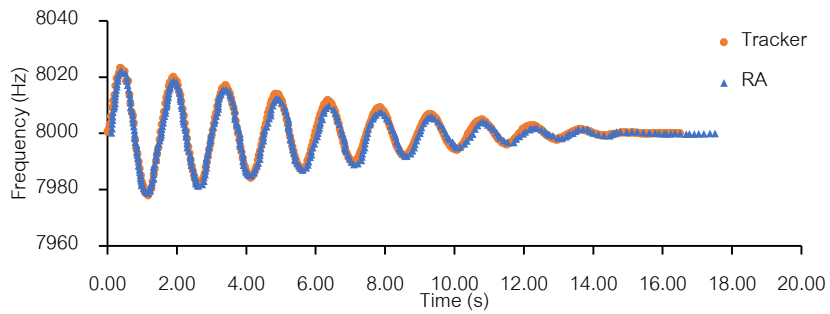
รูปที่ 6 ตัวอย่างกราฟแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความถี่เสียงที่ไมโครโฟนได้รับกับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟน วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียง

จากนั้นนำค่าความถี่เสียงที่ได้จากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียงไปคำนวณหาความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนโดยอาศัยสมการที่ (1) แล้วนำไปเปรียบเทียบกับค่าความเร็วที่ได้จากโปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอ ผลการทดลองพบว่าความเร็วมีค่าใกล้เคียงกัน ดังแสดงในรูปที่ 7 โดยมีค่าความคลาดเคลื่อนสัมพัทธ์เฉลี่ย 5.04%

รูปที่ 7 กราฟเปรียบเทียบความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนจากโปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอ และความเร็วที่ได้จากการคำนวณโดยใช้สมการดอปเพลอร์

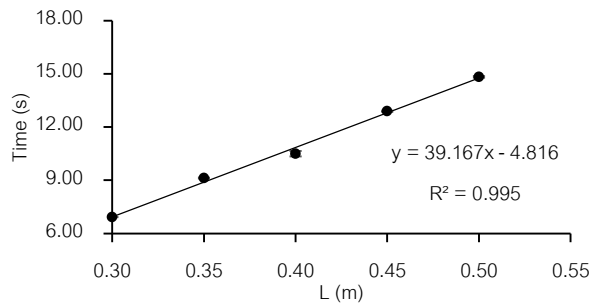
จากนั้นนำความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนที่ได้จากโปรแกรมวิเคราะห์วิดีโอไปคำนวณหาความถี่เสียงโดยอาศัยสมการที่ (2) แล้วเปรียบเทียบกับความถี่เสียงที่ได้จากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียง ผลการทดลองพบว่าความถี่มีค่าใกล้เคียงกัน ดังแสดงในรูปที่ 8 โดยมีค่าความคลาดเคลื่อนสัมพัทธ์เฉลี่ย 0.007%

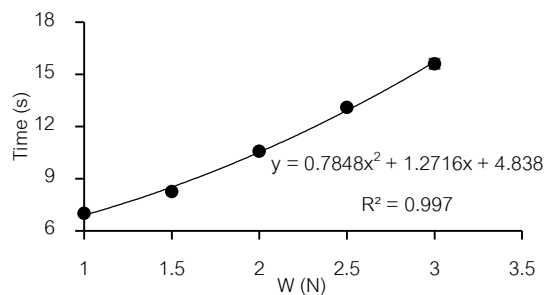
รูปที่ 8 กราฟเปรียบเทียบความถี่เสียงจากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียงและความถี่เสียงที่ได้จากการคำนวณโดยใช้สมการดอปเพลอร์

2. ผลของความยาวแกนแกว่งและมวลถ่วงต่อเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกระงับ

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความยาวแกนแกว่งกับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกระงับ พบว่าเวลาที่ไมโครโฟนใช้ในการเคลื่อนที่จนหยุดนิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อมีความยาวแกนแกว่งเพิ่มขึ้น เมื่อนำข้อมูลมาเขียนกราฟความสัมพันธ์ระหว่างความยาวแกนแกว่งกับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่ มีความสัมพันธ์กันดังแสดงในรูปที่ 9 การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมวลถ่วงกับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกระงับ พบว่าเวลาที่ไมโครโฟนใช้ในการเคลื่อนที่จนหยุดนิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อขนาดของมวลถ่วงเพิ่มขึ้น เมื่อนำข้อมูลมาเขียนกราฟความสัมพันธ์ระหว่างมวลถ่วงกับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่ พบว่ามีความสัมพันธ์กันดังแสดงในรูปที่ 10

รูปที่ 9 กราฟความสัมพันธ์ระหว่างความยาวแกน (L) แกว่งกับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่

รูปที่ 10 กราฟความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักของมวลถ่วง (W) กับเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่

จากการทดลองเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความยาวแกนแกว่งกับเวลาและความสัมพันธ์ระหว่างมวลถ่วงกับเวลา สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ว่า เมื่อให้มวลถ่วงมีค่าคงที่โดยความยาวแกนแกว่งเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ระยะจากจุดหมุนจนถึงจุดศูนย์กลางถ่วงเพิ่มขึ้นด้วย ดังนั้นเวลาที่ใช้ในการแกว่งจึงเพิ่มขึ้น และเมื่อให้ความยาวแกนแกว่งมีค่าคงที่โดยขนาดมวลถ่วงเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ระยะจากจุดหมุนจนถึงจุดศูนย์กลางถ่วงเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งทั้งสองตัวแปรมีผลให้เวลาที่ใช้ในการแกว่งจึงเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วงของเพนดูลัมที่ยึดติดกับแกนที่มีมวล (Brown University, 2013)

สรุป

ชุดทดลองปรากฏการณ์ดอปเพลอร์และการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วงที่สร้างขึ้นในงานวิจัยนี้ สามารถวัดความถี่เสียงได้จากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียงและวัดค่าความเร็วในการเคลื่อนที่ของไมโครโฟนได้ เมื่อนำความถี่เสียงที่ได้จากโปรแกรมวิเคราะห์ความถี่เสียงมาเปรียบเทียบกับความถี่เสียงที่คำนวณโดยใช้สมการดอปเพลอร์ พบว่ามีค่าความคลาดเคลื่อนสัมพัทธ์เฉลี่ยเท่ากับ 0.007% และเมื่อนำความเร็วของไมโครโฟนที่คำนวณโดยใช้สมการดอปเพลอร์เปรียบเทียบกับความเร็วที่ได้จากโปรแกรมวิเคราะห์หิวดีโอ พบว่ามีค่าความคลาดเคลื่อนสัมพัทธ์เฉลี่ยเท่ากับ 5.04% นอกจากนี้ยังสามารถใช้ในการศึกษาการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วงเพื่อสร้างสมการทำนายผลของความยาวแกนแกว่งและมวลถ่วงที่ส่งผลต่อเวลาที่ใช้ในการเคลื่อนที่แบบคาบที่ถูกหน่วง ซึ่งผู้วิจัยได้ทดลองนำชุดการทดลองเรื่องปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ที่สร้างขึ้นนี้ไปใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการสอนแบบเชิงรุกแก่นักเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 19 คน ที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารัตนราชวิทยาลัย เพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยใช้สถิติทดสอบที (t-test dependent samples) พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีผลการประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนโดยใช้ชุดการทดลองเรื่องปรากฏการณ์ดอปเพลอร์โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ย 4.47 มีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.18 ซึ่งแปลความหมายข้อมูลได้ว่ามีระดับความพึงพอใจระดับมาก (ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี, 2547)

คำขอบคุณ

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ ภาควิชาฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณทุนในการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สืบค้น 15 มิถุนายน 2561, จาก http://lib.edu.chula.ac.th/FILEROOM/CABCU_PAMPHELT/DRAWER01/GENERAL/DATA0000/00000218.PDF
- ระพีพันธ์ โพธิ์ศรี. (2547). *การสร้างและวิเคราะห์คุณภาพเครื่องมือสำหรับงานวิจัย*. อุดรดิตถ์: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์.
- สุพรรณณี ชาญประเสริฐ. (ม.ป.ป.). *Active Learning การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. สืบค้น 10 พฤศจิกายน 2561, จาก <http://chemistry.ipst.ac.th/wp-content/uploads/sites/4/2014/09/188-Active-Learning-การเรียนรู้ในศตวรรษที่-21.pdf>

- Brown University. (2013). *The Damped Motion of a Compound Pendulum*. Retrieved October 20, 2018, from <https://wiki.brown.edu/confluence/.../Damped%20Pendulum.pdf?>
- Harrison Investment Inc. (2007). *Realtime Analyzer*, Retrieved July 15, 2017, from <http://ymec.com/products/>
- Media College. (2011). *Dynamic Microphones*. Retrieved May 25, 2018, from <https://www.mediacollege.com/audio/microphones/dynamic.html>
- Serway, A.R. and Jewett, W.J. (2014). *Physics for Scientists and Engineers with Modern Physics*. (9th ed.). Boston: Cengage Learning. pp. 517 – 519
- Stonawski, T. and Gálik, T. (2016). *Analysing Simple Motions Using the Doppler Effect 'Seeing' Sound*. *Physics Education*, Vol. 52, No. 1, pp. 1-8.

การวิเคราะห์เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสื่อสารอารมณ์กลัวในภาพยนตร์สั้น

The Analysis of Sound Effect for Emotional Communication of Fear in Short Films

รุ่งภพ ปรีชาวิทย์¹

Rungphop Preechawit¹

บทคัดย่อ

ปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญทำให้ภาพยนตร์สั้นประสบความสำเร็จ คือ การสร้างเสียงเอฟเฟกต์ที่มีประสิทธิภาพ หน้าที่หลักของเสียงเอฟเฟกต์ คือ การสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครและบรรยากาศ โดยไม่ต้องอาศัยบทสนทนาและเสียงดนตรี บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสื่อสารอารมณ์ "กลัว" ในภาพยนตร์สั้นกรณีศึกษา ที่ประสบความสำเร็จและได้รับรางวัล จำนวนสามเรื่อง ได้แก่ 1) Vicious (2015) 2) Lights Out (2013) 3) The Maiden (2016) ผลของการวิเคราะห์พบว่า ผู้กำกับภาพยนตร์ทั้งสามเรื่องได้สร้างเสียงเอฟเฟกต์โดยใช้เทคนิค 1) การใช้เสียงบรรยากาศความถี่ต่ำ (Low Pitch Ambient) 2) การใช้ความเงียบ (Silence) 3) การใช้เสียงนอกหน้าจอ (Off-Screen Sound) และ 4) การใช้ Jump Scare อย่างไรก็ตาม เทคนิคที่ผู้กำกับใช้มีลักษณะที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับภาพยนตร์แต่ละเรื่อง

คำสำคัญ : ภาพยนตร์สั้น, เสียงเอฟเฟกต์, การออกแบบเสียง, อารมณ์, กลัว

Abstract

One factor that plays an important role in making short films successful is creating effective sound effects. Main role of sound effects is to communicate both character's emotions and atmosphere without usage of dialogue or music. This academic article creating with a purpose, To analyze how sound effects can deliver emotion of "fear" in these three case study short films that are award-winning and successful, include 1) Vicious (2015) 2) Lights Out (2013) 3) The Maiden (2016). Analysis revealed that the directors of all three films are using these technique to create their sound effects, consisting 1) Usage of Low Pitch Ambient sound 2) Usage of Silence 3) Usage of Off-Screen Sound 4) Usage of Jump Scare. However, directors may use difference techniques depends on the characteristics of each films.

Keyword : Short Film, Sound Effect, Sound Design, Emotion, Fear

บทนำ

ภาพยนตร์สั้น เป็นทางเลือกสำหรับผู้กำกับรุ่นใหม่ที่ยังไม่มีทุนสร้างจำนวนมาก และต้องการเล่าเรื่องในลักษณะที่แตกต่างไปจากภาพยนตร์ต้นทุนสูง การเล่าเรื่องที่แปลกและต่างนี่เอง ทำให้ภาพยนตร์สั้นกลายเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง จนเกิดเวทีประกวดภาพยนตร์สั้นทั้งในและต่างประเทศมากมาย ผู้กำกับภาพยนตร์สั้นที่มีทุนต่ำสามารถสร้างชื่อให้กับตัวเอง และประสบความสำเร็จทางการตลาดในเวลาต่อมา อย่างเช่น David Sandberg

¹ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น กรุงเทพมหานคร 10250 ประเทศไทย

Faculty of Information Technology, Thai-Nichi Institute of Technology, Bangkok 10250, Thailand.

การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

ประสบความสำเร็จจากภาพยนตร์สั้นเรื่อง Light Out ผ่านงานประกวด Fright Meter Awards (2014) โดยต่อมาได้รับการพัฒนาบทให้กลายเป็นภาพยนตร์เรื่องยาวที่ชื่อ Lights Out (2016) และ นวพล อารังรัตนฤทธิ์ ประสบความสำเร็จจากภาพยนตร์สั้นเรื่อง See ผ่านงานประกวด Fat Film Festival (2006) และได้เริ่มทำภาพยนตร์สั้นและภาพยนตร์เรื่องยาวเป็นของตัวเองในเวลาต่อมา

ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ภาพยนตร์สั้นสามารถเล่าเรื่องได้ประสบความสำเร็จ คือ การสร้างเสียงเอฟเฟกต์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างอารมณ์ต่าง ๆ ให้กับผู้ชม ทีมงานหรือกองถ่ายภาพยนตร์มืออาชีพ ที่สนับสนุนโดยบริษัทขนาดใหญ่ มักไม่มีปัญหาในการเลือกใช้เสียงเอฟเฟกต์ เนื่องจากมีงบประมาณเพียงพอสำหรับจ้างทีมงานและนักออกแบบเสียงมืออาชีพ แต่สำหรับภาพยนตร์สั้น หรือ ภาพยนตร์ทุนต่ำ ผู้กำกับส่วนใหญ่มีงบประมาณไม่มากพอสำหรับการจ้างนักออกแบบเสียงมืออาชีพ ทีมงานที่รับผิดชอบเรื่องเสียงก็ขาดความรู้และจิตวิทยาเรื่องเสียง ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเลือกใช้เสียงเอฟเฟกต์ ดังนั้น เมื่อจะต้องเลือกใช้เสียงเอฟเฟกต์สำเร็จรูป จึงเลือกใช้ชุดเสียงที่ไม่เหมาะสม² จึงทำให้ผลงานภาพยนตร์ที่ออกมาสื่อสารและส่งอารมณ์ไปสู่ผู้ชมอย่างไม่มีประสิทธิภาพ

“ความกลัว” เป็นหนึ่งในอารมณ์ที่มักเป็นเป้าหมายในการใช้เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสื่อสารแก่ผู้ชม โดยเฉพาะในภาพยนตร์ประเภทสยองขวัญ จึงเป็นที่มาของการศึกษาภาพยนตร์สั้น เพื่อหาหลักการในการใช้เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสร้างความกลัวแก่ผู้ชมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยวิเคราะห์ภาพยนตร์สั้นกรณีศึกษา จำนวนสามเรื่อง ได้แก่

- 1) Vicious (Oliver Park, 2015)
- 2) Lights Out (David Sandberg, Lotta Losten, 2013)
- 3) The Maiden (Michael Chaves, Tristan Nyby, 2016)

เนื่องจากเป็นเป็นภาพยนตร์สั้นที่ประสบความสำเร็จและได้รับรางวัล³ และใช้เสียงเอฟเฟกต์ในการสื่อสารความกลัวให้เห็นได้อย่างชัดเจน โดยไม่ต้องอาศัยบทสนทนาและเสียงดนตรี เรื่องย่อของภาพยนตร์สั้นทั้งสามเรื่อง มีดังนี้

Vicious หญิงสาวคนหนึ่งกลับบ้านมาตอนดึก แต่พบว่าประตูบ้านตัวเองเปิดอยู่ และสงสัยว่าเธออาจไม่ได้อยู่คนเดียวในบ้าน แต่เมื่อสำรวจดูรอบบ้านแล้วไม่พบอะไร เธอจึงเข้านอน แล้วเธอก็สะดุ้งตื่นขึ้นมาจากฝันร้าย และเจอกับผีที่มาตามหลอกหลอนเธอ เธอจึงพยายามหนีออกจากบ้านแต่ไม่สำเร็จ เพราะผีได้นำกุญแจบ้านไปซ่อน และหลอกให้เธอตกใจกลัวหลายครั้ง

Lights Out ผู้หญิงคนหนึ่ง อยู่บ้านคนเดียวในคืนที่ฝนตก กำลังจะเข้านอน ในขณะที่เธอเปิดไฟ เธอพบเงาประหลาดของใครบางคนยืนอยู่ในบ้าน และเมื่อเปิดไฟเงานั้นจะหายไป เธอเปิดปิดไฟเรื่อย ๆ จนเงานั้นได้ย้ายเข้ามาอยู่ใกล้เธอ ทำให้เธอตกใจ เธอจึงเปิดไฟทั้งไว้ทั้งบ้านแล้วเข้านอน แต่เงานั้นก็ได้ตามมาหลอกหลอนเธอถึงเตียงนอน

The Maiden พนักงานขายอสังหาริมทรัพย์หญิงคนหนึ่ง มาเยี่ยมบ้านผีสิง และต้องการจะขายบ้านหลังนี้ เธอจึงพยายามทำความสะอาดบ้าน และไปพบกับสร้อยคอประหลาดในตู้ เธอจึงหยิบมาใส่ ระหว่างที่กำลังทำงานอยู่นั้น ผีที่สิงอยู่ในบ้านหลังนี้ก็ได้พยายามหลอกหลอนเธอหลายครั้ง และแย่งสร้อยคอจากเธอคืนไป แต่ในที่สุดเธอก็ทำความสะอาดจนเสร็จ จนลูกค้าได้เข้ามาดูบ้าน และผีตนนั้นก็ได้ลักพาตัวลูกสาวของลูกค้าคนนั้นไป

² จากการสัมภาษณ์ สิริภพ ระยามาศ (เจ้าของแฟนเพจ Chong Nom) และ ณัฐพล ผ่านพิณิจ (ผู้กำกับอิสระ) ผ่านทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2562

³ Vicious ได้รับรางวัล Best Horror Short Film - American Short Film Awards (2016) และ Best Sound Design - Tabloid Witch Award (2016)

Light Out ได้รับรางวัล Best Short Horror Film - Fright Meter Awards (2014)

The Maiden ได้รับรางวัล Best Super Short Film - Shriekfest Award (2016)

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาทฤษฎีและเทคนิคการใช้เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสื่อสารอารมณ์กับผู้ชม
- 2) เพื่อวิเคราะห์การใช้เสียงเอฟเฟกต์ในภาพยนตร์สั้น หรือภาพยนตร์ทุนต่ำจำนวนสามเรื่อง เพื่อสื่อสารอารมณ์กับผู้ชม

วิธีดำเนินการ

- 1) ศึกษาทฤษฎีและเทคนิคการใช้เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสื่อสารอารมณ์กับผู้ชม
- 2) ศึกษาการใช้เสียงเอฟเฟกต์ที่อยู่ในภาพยนตร์สั้นกรณีศึกษา
- 3) วิเคราะห์และสรุปผล

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ภาพยนตร์สั้น (Short Film)

Pat Cooper และ Ken Dancyger (2005) ได้กล่าวว่า ภาพยนตร์สั้น คือภาพยนตร์ที่มีความยาวไม่เกิน 30 นาที เนื่องจากภาพยนตร์ที่มีความยาวมากกว่านั้น มักต้องใช้โครงเรื่องรองที่ซับซ้อน เพื่อรักษาความสนใจของผู้ชม และยังมีโอกาสน้อยกว่ามากที่จะได้จัดแสดงตามงานเทศกาล หรือเหมาะสมที่จะแสดงเป็น Portfolio [5]

เสียงในภาพยนตร์ (Sound in Film)

Des Lyver (1995) ได้นำแนวคิดเรื่องการออกแบบเสียงในภาพยนตร์ มาเรียบเรียงแยกประเภทไว้ได้ทั้งหมด 3 องค์ประกอบ ได้แก่ **เสียงบทสนทนา (Dialogue)**, **เสียงเอฟเฟกต์ (Sound Effect)** และ **เสียงดนตรี (Music)** [3] ในบางกรณี เสียงเหล่านี้ก็มีคุณลักษณะร่วมกันและใช้องค์ประกอบร่วมกันอยู่ เช่น เสียงกรี๊ดร้อง สามารถเป็นได้ทั้งเสียงเอฟเฟกต์ และ เสียงบทสนทนา [4] ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของเสียงในภาพยนตร์เพียงแค่ 1 องค์ประกอบหลักเท่านั้น คือ เสียงเอฟเฟกต์ (Sound Effect)

เสียงเอฟเฟกต์ (Sound Effect)

จัดเป็นเสียงใด ๆ ที่ไม่ใช่ บทสนทนา หรือ ดนตรี พวกมันมีความสำคัญต่อการเล่าเรื่อง, สร้างความสมจริง, สร้างมิติให้กับงานภาพยนตร์ และสร้างองค์ประกอบในการเล่าเรื่องให้กับช่วงเวลา สถานที่ หรือตัวละคร [7]

คุณลักษณะพื้นฐานของเสียง (Sound Qualities)

เสียงทั้งหมดล้วนสร้างขึ้นจากพื้นฐานองค์ประกอบที่เหมือนกัน ระหว่างขั้นตอนการผลิตเสียง ที่งานทุกคนที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดการกับองค์ประกอบเหล่านี้ และประเมินถึงผลกระทบที่มีต่อการรับรู้ของผู้ชม เพราะว่าแต่ละองค์ประกอบ มีลักษณะเฉพาะตัวที่มีผลต่อการตอบสนองของเสียง การเข้าใจผลกระทบของเสียงเหล่านี้ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการออกแบบเสียง [8] โดย David Sonnenschein (2001) กล่าวว่า คุณลักษณะของเสียงที่สำคัญมีทั้งหมด 7 ประการ ดังนี้ [2]

- 1) **จังหวะ (Rhythm)** แบ่งได้ออกเป็น 2 ประเภทคือ

เป็นจังหวะ (Rhythmic) เช่น เสียงหายใจ เสียงหัวใจเต้น เสียงนาฬิกาเดิน เป็นต้น เสียงลักษณะนี้ มีแนวโน้มที่จะถูกคาดการณ์ได้โดยง่าย สามารถให้ความรู้สึกสงบ ความมั่นใจ หรืออาจสื่อถึงการกดขี่ ก็เป็นไปได้ [1] และหากมีความกระแทกกระทั้น ก็อาจสร้างความตึงเครียดให้กับผู้ฟังได้ [2]

ไม่เป็นจังหวะ (Irregular) เช่น เสียงสนทนา เสียงปลาวาฬ เป็นต้น เสียงลักษณะนี้สามารถทำให้ผู้ฟังรู้สึกตื่นตัว, หวาดกลัว, สับสน หรือ หัวเราะได้ [2]

- 2) **ความดัง (Loudness)** มีผลมาจาก ความเข้ม (Intensity) ของเสียง ซึ่งวัดเป็นค่าพลังงานโดยใช้หน่วย เดซิเบล (Decibel : dB) [2]

เสียงดัง (Loud) มักจะก่อให้เกิดความรู้สึกคุกคาม ตึงเครียด และบีบคั้น โดย Gae-Lynn Woods (2015) ได้ให้แนวคิด ถึงเรื่องของระดับความดังเสียงไว้ว่า หาก เสียงที่ได้ยิน ดังเกินกว่าปกติจากความเคยชิน จะทำให้รู้สึกไม่ปลอดภัย อันตราย [1] หรือบางครั้งอาจใช้แสดงให้เห็นถึง ความใกล้ ความแข็งแรง ความสำคัญ [8]

เสียงเบา (Soft) มักจะบ่งบอกถึงความอ่อนโยน เปราะบาง ลังเล [1] หรือบ่อยครั้งหมายถึงความไกล ความความอ่อนแอ หรือความเจ็บสงบ [8]

ความเงียบ (Silence) สามารถแสดงถึงทัศนคติเชิงลบ เช่น ความรุนแรงหรือการกดขี่ ความเงียบสามารถเตือนใจผู้คนได้ว่าพวกเขาอยู่ตามลำพัง พวกเขาถูกปฏิเสธ ต่อต้าน หรือไม่มี ความหวังสำหรับพวกเขาอีกต่อไป การสูญเสียเสียงโดยรอบไปสามารถทำให้ตื่นกลัวถึงการสูญเสียหรือเสียชีวิตได้เช่นกัน [1]

- 3) **ระดับเสียง (Pitch)** คือ การรับรู้ระดับความถี่ของเสียง จากความถี่ต่ำ (เสียงทุ้ม) ไปจนถึงความถี่สูง (เสียงแหลม) โดยปกติแล้ว มนุษย์จะได้ยินเสียงที่อยู่ในช่วงความถี่ 20–20,000 Hz (เฮิรตซ์ หรือ รอบต่อวินาที) [2]

ความถี่สูง (High Pitch) หรือ เสียงแหลม ก่อให้เกิดความรู้สึกกระสับกระส่าย, อึดอัด และสร้างความตึงเครียด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าเสียงนั้นดังต่อเนื่องยาวนาน ด้วยเหตุนี้เอง เสียงที่มีความแหลม จึงมักจะถูกใช้ในฉากที่เน้นความตื่นเต้น

ความถี่ต่ำ (Low Pitch) หรือ เสียงทุ้ม ก่อให้เกิดความรู้สึกตรงกันข้าม หนักแน่น และ ก่อให้เกิดความตึงเครียดน้อยกว่าเสียงสูง มันมักจะถูกใช้เพื่อเน้นความสง่าผ่าเผยหรือความขึงขังจริงจังของเหตุการณ์ รวมทั้งยังอาจใช้เพื่อสร้างความรู้สึกกังวล หวาดกลัว และลึกลับ [1]

- 4) **เนื้อเสียง (Timbre)** ทำให้เสียงต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะ เกิดจากการผสมกันระหว่างความถี่มูลฐาน (Fundamental Frequency) ความกลมกลืน (Harmonics) และโอเวอร์โทน (Overtone) ซึ่งทำให้เสียงพูด (Voice) เสียงเครื่องดนตรี (Music Instrumental) และเสียงประกอบ (Sound Effect) แต่ละชนิดมีสีสันทันของน้ำเสียงและลักษณะที่แตกต่างกัน เมื่อคลื่นเสียงเดินทางขึ้นลงเป็นจังหวะปกติ (หรือเรียกอีกอย่างว่าคาบ) จะทำให้เกิดเสียงบริสุทธิ์ (Pure Tone) หรือ Tonal Sound ซึ่งมีลักษณะอยู่ในช่วงความถี่แคบ ๆ (Narrow) ซึ่งแตกต่างจากเสียงที่เกิดจากการทับซ้อนผสมกันจากหลายความถี่ ซึ่งก่อให้เกิดรูปแบบของคลื่นที่มีความซับซ้อน โดยอาจทับซ้อนกันเป็นบริเวณกว้างจากหลากหลายความถี่ (Broadband) [2] โดยปกติมนุษย์เราจะรับรู้ความดังของเสียงว่าเสียงที่มีลักษณะเป็น Broadband จะดังกว่าแบบ Pure Tone หรือ Narrow [6]

- 5) **ความเร็ว (Speed)** เมื่อเสียงเกิดขึ้นซ้ำ ๆ เราสามารถรู้สึกได้ถึงความเร็วและความช้าและเร็ว

จังหวะช้า อาจใช้แสดงให้เห็นถึง ความน่าเบื่อ ความสง่างาม หรือ การอยู่ในความควบคุม [8] แต่เมื่อเสียงช้าลงเกินความสามารถของเราในการรับรู้ถึงความต่อเนื่อง ด้วยการหยุด

นานเกินกว่าวินาที ความรู้สึกของเราจะเปลี่ยนเป็นความฟุ้งซ่าน วอกแวก การเว้นจังหวะของชีพจรและการเดินช้า ๆ ของขบวนแห่ศพ เป็นตัวอย่างของการสร้างรูปแบบของเสียงซ้ำ [2]

จังหวะเร็ว อาจใช้แสดงให้เห็นถึง ความตื่นเต้น หรือ การเร่ง [8] ที่อัตราเร็วสุด จำนวน 20 ครั้งต่อวินาที เสียงแต่ละเสียงจะเริ่มเบลอกลายเป็นเสียงในระดับคงที่ (หรือความถี่ต่ำ) [2]

- 6) **รูปร่าง (Shape)** หรืออีกคำศัพท์คือ Envelope ซึ่งอธิบายถึงแต่ละช่วงเวลาของเสียง ประกอบไปด้วย Attack (ช่วงต้นที่เสียงเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงจากความเงียบไปเป็นเสียงดังสุด), Body (ช่วงสถานะค้างอยู่ของเสียง), Decay (ช่วงปลายที่เสียงเริ่มเบาลงจนกลายเป็นความเงียบ) [2]

ลักษณะของรูปร่างเสียง แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

Impulsive เป็นลักษณะของเสียงที่เกิดขึ้นและสลายไปอย่างรวดเร็ว เช่น เสียงยิงปืน เสียงกลอง เสียงชกตี [2] สามารถแสดงให้เห็นถึง ความคมชัด ความตื่นเต้นหรือ อันตราย [8]

Reverberant เป็นลักษณะของเสียงที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ มีความก้อง และสลายไปอย่างช้า ๆ เช่น เสียงไวโอลิน เสียงฉาบทองเหลือง เสียงถอนหายใจ [2] สามารถบ่งบอกถึง ความอ่อนโยน ความนิ่งเงียบ หรือ ความเบื่อหน่าย [8]

- 7) **ความเป็นระบบ (Organization)** มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางสังคม การศึกษา เรื่องราวในความทรงจำ ความรู้ที่ผ่านมาในชีวิต เช่น การฟังภาษาต่างประเทศที่ไม่สามารถเข้าใจได้ การฟังเสียงดนตรีแบบที่ผู้ฟังไม่เคยได้ยินมาก่อน เสียงนั้นก็ก่อให้เกิดความสับสน เกิดความไม่คุ้นเคย เพราะผู้ฟังไม่เข้าใจความหมาย ลักษณะนี้เรียกว่า **ไม่เป็นระบบ (Chaotic)** ในทางตรงกันข้าม หากผู้ฟังเข้าใจในภาษาที่ได้ยิน หรือ คุ้นเคยกับเพลงที่เคยฟังมาก่อน ผู้ฟังก็จะสามารถเข้าใจสิ่งที่กำลังฟังอยู่ได้เป็นอย่างดี เสียงนั้นก็จะมี **เป็นระบบ (Organized)** สำหรับผู้ฟังคนนั้น [2]

เสียงบนหน้าจอและนอกหน้าจอ (On-Screen and Off-Screen Sound)

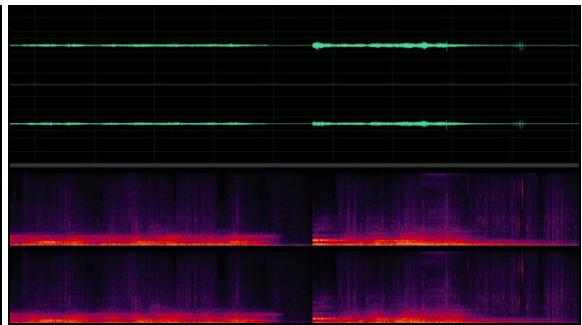
- **On-Screen Sound** คือ เสียงที่มาจากแหล่งกำเนิดเสียงที่เราสามารถมองเห็นได้บนหน้าจอ เช่น เสียงบทสนทนาที่ซิงค์เสียงตรงกับปากพูด เสียงประตู เสียงผีเท้า เป็นต้น ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องแสดงภาพประกอบ แต่ภาพและเสียงจะต้องมีการเชื่อมโยงกันจึงจะถูกจัดอยู่ในหมวดหมู่นี้ได้
- **Off-Screen Sound** คือ เสียงที่ได้ยินโดยที่ไม่เห็นแหล่งกำเนิดเสียง แม้ว่าผู้ชมจะเห็น หรือรู้จำแหล่งกำเนิดเสียงมาจากฉากอื่น ๆ ของภาพยนตร์แล้วก็ตาม [2] ตัวอย่างเช่น เสียงบรรยากาศโดยรวม (เสียงการจราจร, เสียงนก, เสียงลม), เสียงฟ้าร้อง, เสียงตัวละครนอกจอเรียกตัวละครที่อยู่ในจอ, เสียงเพลงจากวิทยุที่มองไม่เห็น [7] เสียง Off-Screen มักใช้เพื่อสร้างภาพในหัวของผู้ชม โดยที่ไม่ต้องปรากฏภาพบนหน้าจอ ซึ่งยังช่วยให้ผู้ชมตระหนักถึงการดำรงอยู่ของพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือจากจอภาพยนตร์ อันที่จริงแล้ว ไม่ว่าเราจะอยู่ในโรงหนังหรือในชีวิตจริง เสียงที่เราได้ยินแต่บอกไม่ได้ชัดว่ามาจากไหน ก็สามารถสร้างความหวาดผวากับเราได้เหมือนกัน เนื่องจากในทางจิตวิทยา มนุษย์เรามักจะหวาดกลัวกับสิ่งที่เรามองไม่เห็น ดังนั้น ผู้กำกับภาพยนตร์จึงมักจะใช้เสียงประกอบที่ผู้ชมไม่เห็นแหล่งกำเนิด หรือแหล่งกำเนิดนั้นอยู่นอกจอภาพ เพื่อสร้างความระทึกขวัญให้กับผู้ชม เช่น เสียงเอียดอาดของประตูในห้องที่มีมืดมิด อาจจะทำให้ความรู้สึกที่น่าหวาดผวามากกว่าภาพของใครบางคนโผล่เข้ามาในห้อง [1]

ผลการดำเนินการ

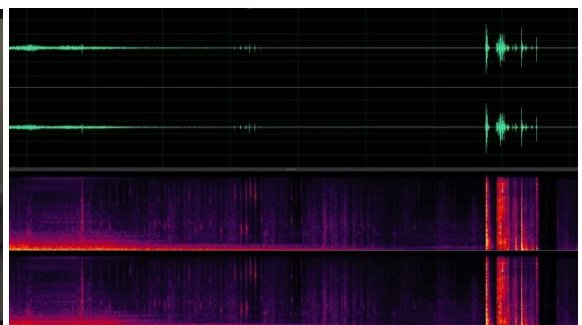
จากการศึกษา ภาพยนตร์สั้นกรณีศึกษา จำนวนสามเรื่อง ได้แก่ Vicious, Lights Out และ The Maiden ด้วยการวิเคราะห์ทฤษฎีและเทคนิคการใช้เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสื่ออารมณ์แก่ผู้ชม ได้ผลการศึกษาดังนี้

จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์สั้นเรื่อง Vicious พบว่าภาพยนตร์สั้นเรื่องนี้ มีการใช้เทคนิคการสร้างบรรยากาศ โดยใช้เสียงบรรยากาศย่านความถี่ต่ำ (Low Pitch Ambient) เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นเสียงที่สร้างความรู้สึกกังวลหวาดกลัว และลึกลับ เช่น ฉากแรกที่เข้ามาในบ้านและเริ่มสำรวจห้องต่าง ๆ มีการใช้เสียงความถี่ต่ำเพื่อเพิ่มบรรยากาศความลึกลับของบ้าน และเสียงความถี่ต่ำเหล่านี้ บางครั้งมีลักษณะเป็นจังหวะ (Rhythmic) โดยส่วนใหญ่เป็นจังหวะที่ช้า เพื่อเพิ่มความฟุ้งซ่าน วอกแวก และบางช่วงจะเป็นจังหวะที่กระแทกกระทั้นขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อเพิ่มความกดดัน เช่น ฉากที่มีมืออยู่บนเตียง และค่อย ๆ คลานเข้ามาหา พร้อมกับเสียงความถี่ต่ำที่เป็นจังหวะช้า และดังกระแทกขึ้นเรื่อย ๆ เป็นต้น

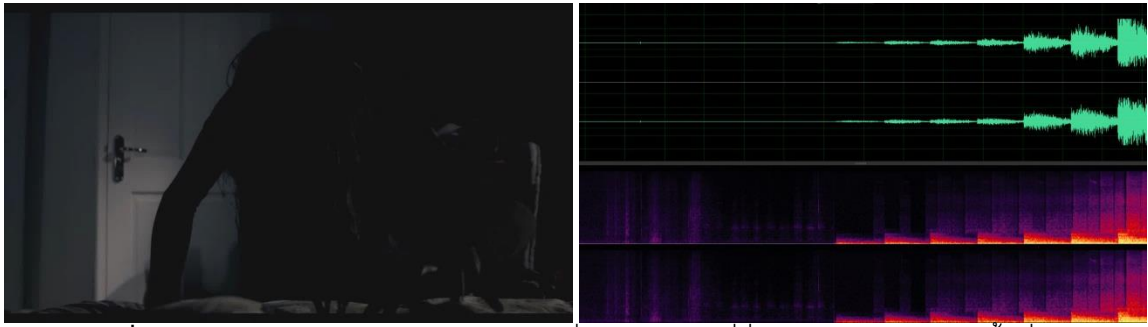
มีการใช้ความเงียบ (Silence) สลับกันเป็นครั้งคราวเพื่อย้ำให้ผู้ชมรู้สึกถึงการอยู่ตามลำพัง โดยท่ามกลางความเงียบ ยังมีการใช้เสียงนอกหน้าจอ (Off-Screen Sound) เพื่อสร้างความหวาดผวให้ผู้ชมกลัวกับสิ่งที่มองไม่เห็นอีกด้วย เช่น เสียงน้ำหยดในอ่างล้างหน้าที่ทำให้ตัวเอกหันไปดู ซึ่งมักมีลักษณะที่ไม่เป็นจังหวะ (Irregular) และไม่คุ้นเคย (Chaotic) เพื่อเพิ่มความหวาดกลัว และถัดจากความเงียบ มักตามด้วยเสียงที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน (Impulsive) และดัง (Loud) เพื่อสร้างความตกใจแก่ผู้ชม เช่น หลังจากได้ยินเสียงหยดน้ำ เสียงบรรยากาศจะหายไปจนเหลือแต่ความเงียบ ก่อนการวางมีดจะทำให้เสียงดังขึ้นอย่างฉับพลัน เช่นเดียวกับช็อตที่เป็น Jump Scare ได้แก่ ช็อตที่นอนอยู่บนเตียง และช็อตที่คลำหากุญแจ ซึ่งจะลดเสียงบรรยากาศให้เงียบลง ก่อนที่จะมีผีโผล่ออกมาพร้อมกับเสียงดัง และมีลักษณะทับซ้อนกันหลายความถี่ (Broadband) เพื่อเพิ่มความรู้สึกถูกคุกคาม ตึงเครียด

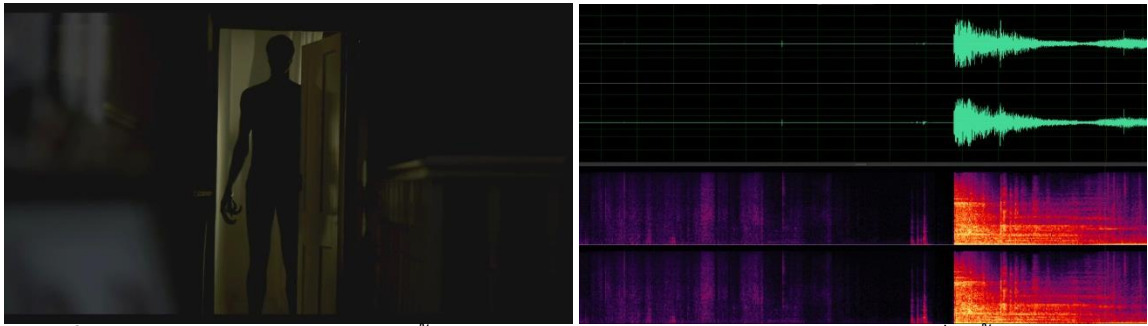
ภาพที่ 1 Vicious : ฉากแรกที่เข้ามาในบ้าน ซึ่งใช้เสียงบรรยากาศย่านความถี่ต่ำ

ภาพที่ 2 Vicious : ฉากเสียงหยดน้ำ ใช้เสียงนอกหน้าจอ ตามด้วยความเงียบ และ เสียงวางมีดที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน

ภาพที่ 3 Vicious : ฉากผีคลานเข้ามาหาบนเตียง ซึ่งใช้เสียงความถี่ต่ำ เป็นจังหวะซ้ำ และดังกั้นเรื่อย ๆ

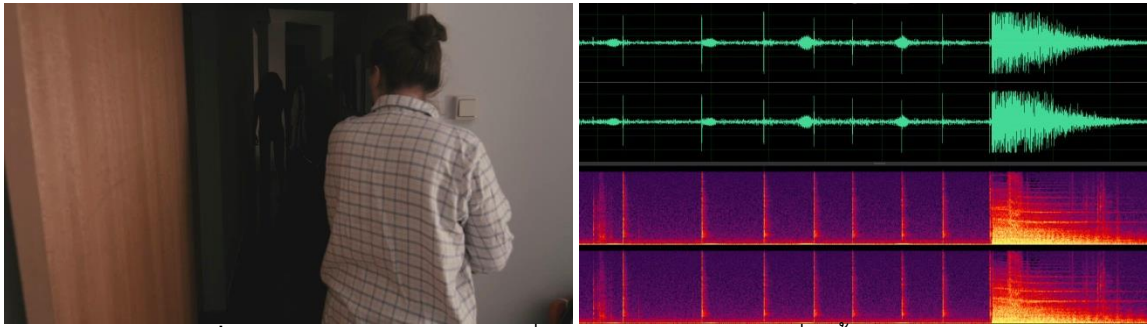
ภาพที่ 4 Vicious : ช็อต Jump Scare ครั้งแรก ขณะอยู่บนเตียง ใช้ความเงียบ ตามด้วยเสียงที่ดังกั้นอย่างฉับพลัน

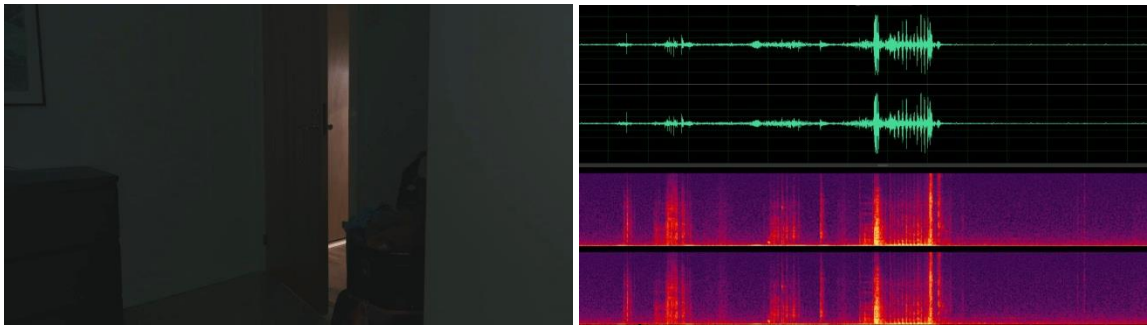
ภาพที่ 5 Vicious : ช็อต Jump Scare ครั้งที่ 2 ขณะคลำหากุญแจ ใช้ความเงียบ ตามด้วยเสียงที่ดังกั้นอย่างฉับพลัน

จากการวิเคราะห์ ภาพยนตร์สั้นเรื่อง **Light Out** พบว่าภาพยนตร์สั้นเรื่องนี้ มีเทคนิคการใช้เสียงที่เรียบง่าย โดยเน้นใช้ความเงียบ (Silence) เป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกถึงการอยู่ตามลำพังของตัวละคร เช่น ช็อตที่เปิดปิดไฟ โดยมีการใช้เสียงบรรยากาศย่านความถี่ต่ำ (Low Pitch Ambient) เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ท่ามกลางความเงียบมีการใช้เสียงนอกหน้าจอ (Off-Screen Sound) เพื่อสร้างความหวาดผวให้ผู้ชมกลัวกับสิ่งที่มองไม่เห็นอีกด้วย เห็นได้อย่างชัดเจนคือ ฉากที่ตัวเอกนอนอยู่บนเตียงแล้วมีเสียงดังกั้นอย่างฉับพลัน ไม่เป็นจังหวะ (Irregular) และไม่คุ้นเคย (Chaotic) เพื่อสร้างความหวาดกลัว แล้วตามด้วยเสียงเหมือนคนวิ่งขึ้นบันได และฉากสุดท้าย ที่ได้ยินเสียงร้องครวญครางอยู่นอกหน้าจอ ก่อนที่ตัวเอกจะหันไปเผชิญหน้ากับผีที่ปิดโคมไฟ

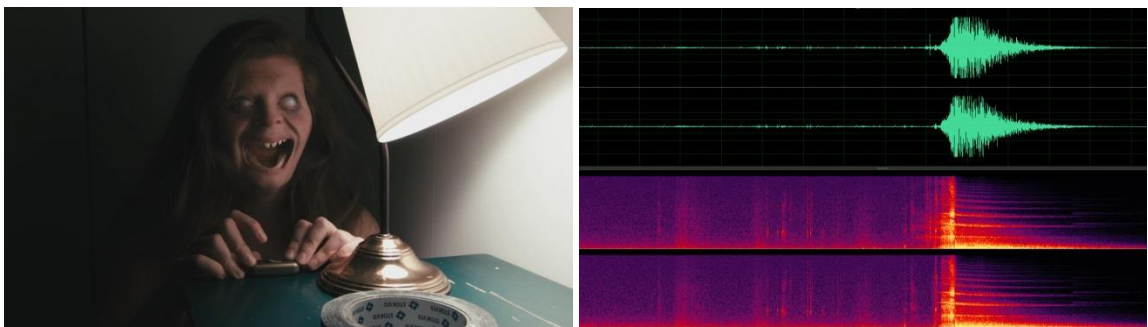
ช็อต Jump Scare มีอยู่ 2 ช็อต ช็อตแรกคือช็อตที่เปิดปิดไฟแล้วเงาปริศนาเข้ามาอยู่ใกล้ ๆ ซึ่งมาพร้อมกับเสียงที่ดังกั้นอย่างฉับพลัน (Impulsive) และดังกั้น (Loud) เพื่อสร้างความตกใจ แต่ที่น่าสนใจคือ ช็อตสุดท้ายที่หันไปเจอผีปิดโคมไฟ กลับใช้เสียงที่มีลักษณะดังกั้นอย่างซ้ำ ๆ (Reverberant) แต่ก็สามารถทำให้ผู้ชมตกใจกลัวได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 6 Light Out : ฉากเปิดปิดไฟ ซึ่งใช้ความเงียบ และ เสียงที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน

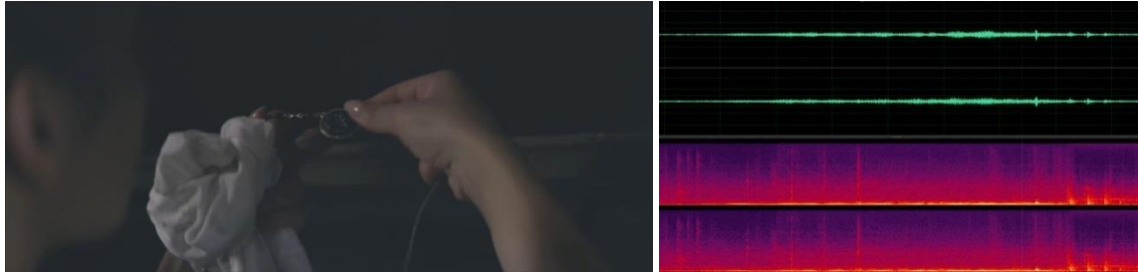
ภาพที่ 7 Light Out : ฉากบนเตียงที่ได้ยินเสียงเอื่อยอ้าดิ่งขึ้นบันได ซึ่งใช้ความเงียบ และ เสียงนอกหน้าจอ

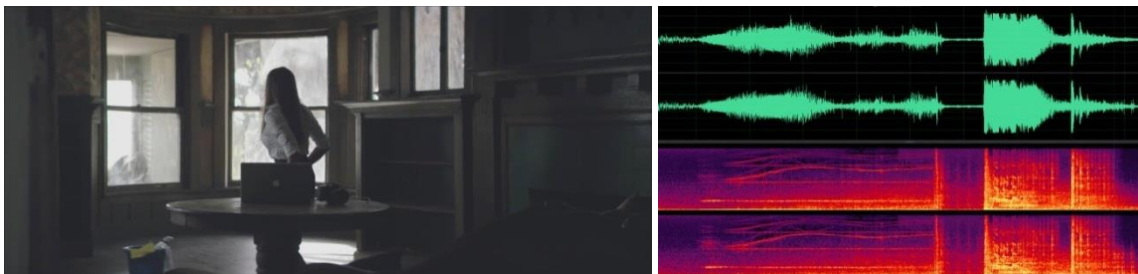
ภาพที่ 8 Light Out : ซ็อตผีปิดโคมไฟ ซึ่งใช้ความเงียบ ตามด้วยเสียงนอกหน้าจอ และ เสียงที่ดังขึ้นอย่างช้า ๆ

จากการวิเคราะห์ ภาพยนตร์สั้นเรื่อง **The Maiden** พบว่าภาพยนตร์สั้นเรื่องนี้ มีเทคนิคการใช้เสียงที่หลากหลาย ผสมผสานกันอย่างซับซ้อน ทั้งการใช้ความเงียบ (Silence) เพื่อให้ผู้ชมรู้สึกถึงการอยู่ตามลำพังของตัวละคร ผสมกับการใช้เสียงนอกหน้าจอ (Off-Screen Sound) เพื่อสร้างความหวาดผวให้ผู้ชมกลัวกับสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น เสียงน้ำหยดลงในถังน้ำที่ทำให้ตัวเอกต้องก้มลงไปมอง บ่อยครั้งที่ความเงียบเหล่านี้ นำพาเข้าสู่ซ็อต Jump Scare เช่น หลังจากได้ยินเสียงหยดน้ำแล้วตัวเอกก้มลงไปมองถังน้ำ ก่อนจะมีมือผีโผล่ออกมาดึงหัวตัวเอก หรือความเงียบตอนที่ตัวเอกกำลังใช้คอมพิวเตอร์แต่งภาพอยู่ ก่อนที่ผีจะโผล่ออกมา ซึ่งเช่นเคย ซ็อต Jump Scare เหล่านี้มักใช้เสียงที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน (Impulsive) และดัง (Loud) และมีลักษณะทับซ้อนกันหลายความถี่ (Broadband) เพื่อเพิ่มความรู้สึกตกใจ ถูกคุกคาม ตึงเครียด

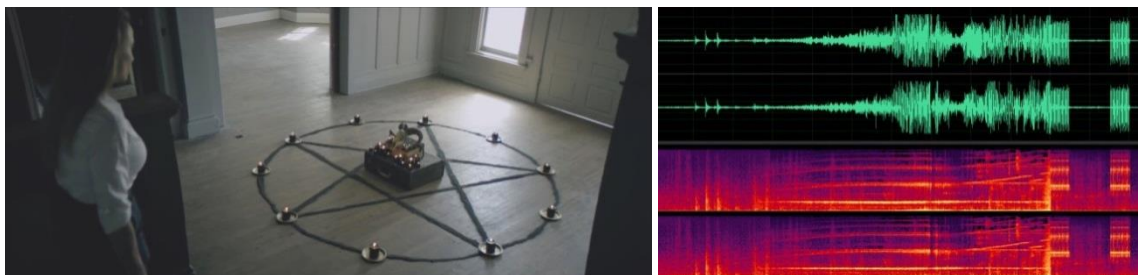
มีการใช้เสียงบรรยากาศย่านความถี่ต่ำ (Low Pitch Ambient) เพื่อสร้างความรู้สึกกังวล หวาดกลัว และ ลึกลับ เช่น ฉากที่ตัวเอกเปิดตู้เจอสร้อยคอ และบางครั้งเป็นเสียงที่มีลักษณะเป็นจังหวะ (Rhythmic) เพื่อเพิ่มความ กดดัน สืบสน เช่น เสียงหัวใจเต้นในฉากที่ตัวเอกเจอแท่นพิธีกรรม เป็นต้น แต่ที่น่าสนใจในภาพยนตร์เรื่องนี้ คือ การใช้เสียง Pure Tone ที่ไล่ความถี่สูงขึ้น เพื่อสร้างความตึงเครียด ผสมกับความกลัว เช่น เสียง Pure Tone ซึ่งใช้ พร้อมกับเสียงหัวใจเต้นในฉากเจอแท่นพิธีกรรม และ ข้อตที่ตัวเอกเห็นเงาสะท้อนของฝืนหน้าจอคอมพิวเตอร์ ซึ่ง ใช้สลับกับความเงียบ ก่อนเข้าสู่ข้อต Jump Scare ที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น

ภาพที่ 9 The Maiden : ฉากเปิดตู้เจอสร้อยคอ ซึ่งใช้เสียงบรรยากาศย่านความถี่ต่ำ

ภาพที่ 10 The Maiden : ฉากคอมพิวเตอร์ ซึ่งใช้ทั้งเสียง Pure Tone ความเงียบ ตามด้วยเสียงที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน

ภาพที่ 11 The Maiden : ฉากแท่นพิธีกรรม ซึ่งใช้ทั้งเสียง Pure Tone พร้อมกับเสียงหัวใจที่เป็นจังหวะ

ภาพที่ 12 The Maiden : ฉากถึงน้ำ ซึ่งใช้ทั้งเสียงนอกหน้าจอ ความเงียบ ตามด้วยเสียงที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน

สรุป

จากการวิเคราะห์ ภาพยนตร์สั้นกรณีศึกษาที่ได้รับรางวัล พบว่าทั้งสามเรื่อง มีเทคนิคการใช้เสียงเอฟเฟกต์ เพื่อสร้างความกลัวที่เหมือนกันดังนี้

- 1) การใช้เสียงบรรยากาศความถี่ต่ำ (Low Pitch Ambient) เพื่อสร้างความรู้สึกกังวล หวาดกลัว และลึกลับ
- 2) การใช้ความเงียบ (Silence) ให้ผู้ชมรู้สึกถึงการอยู่ตามลำพังของตัวละคร หรือทำให้ตื่นกลัวถึงการสูญเสีย
- 3) การใช้เสียงนอกหน้าจอ (Off-Screen Sound) เพื่อสร้างความหวาดผวให้ผู้ชมกลัวกับสิ่งที่มองไม่เห็น ซึ่งหากมีลักษณะที่ไม่เป็นจังหวะ (Irregular) และไม่คุ้นเคย (Chaotic) ก็จะเพิ่มความหวาดกลัวได้อีกด้วย
- 4) การใช้ Jump Scare ซึ่งเห็นกันบ่อยในภาพยนตร์สยองขวัญ โดยหลังจากความเงียบ จะมีการใช้เสียงที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน (Impulsive) และดัง (Loud) เพื่อให้เกิดความตกใจ และอาจมีลักษณะทับซ้อนกันหลายความถี่ (Broadband) เพื่อเพิ่มความรู้สึกถูกคุกคาม ตึงเครียด

ตารางที่ 1 ความแตกต่างของแต่ละเทคนิค

ชื่อเทคนิค	Vicious	Light Out	The Maiden
Low Pitch Ambient	ใช้เป็นส่วนใหญ่ และบางครั้งมีลักษณะเป็นจังหวะ (Rhythmic)	ใช้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น	ใช้สลับและผสมผสานเข้ากับเทคนิคอื่น ๆ
Silence	ใช้บางช่วง	ใช้ตลอดทั้งเรื่อง	ใช้สลับกับเทคนิคอื่น ๆ
Off-Screen Sound	ใช้ในลักษณะที่ไม่เป็นจังหวะ (Irregular) และไม่คุ้นเคย (Chaotic)	ใช้ในลักษณะที่ไม่เป็นจังหวะ (Irregular) และไม่คุ้นเคย (Chaotic)	ใช้ในลักษณะที่ไม่เป็นจังหวะ (Irregular) และไม่คุ้นเคย (Chaotic)
Jump Scare	มีลักษณะที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน (Impulsive) ดัง (Loud) และทับซ้อนกันหลายความถี่ (Broadband)	มีทั้งแบบที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน (Impulsive) และแบบที่ดังขึ้นอย่างช้า ๆ (Reverberant)	มีลักษณะที่ดังขึ้นอย่างฉับพลัน (Impulsive) ดัง (Loud) และทับซ้อนกันหลายความถี่ (Broadband)

จากการศึกษาพบว่า เทคนิคการใช้เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสร้างความกลัวของผู้กำกับแต่ละคนอาจแตกต่างกันไป ภาพยนตร์สั้นบางเรื่อง อาจเน้นการใช้เสียงบรรยากาศความถี่ต่ำ (Low Pitch Ambient) เป็นส่วนใหญ่ แบบเรื่อง Vicious บางเรื่องอาจเน้นใช้ความเงียบ (Silence) และความเรียบง่ายในการใช้เสียง แบบเรื่อง Lights Out และบางเรื่อง อาจใช้หลากหลายเทคนิคผสมผสานกันอย่างซับซ้อน แบบเรื่อง The Maiden ดังนั้น ผู้ผลิตภาพยนตร์สั้นหรือภาพยนตร์ทุนต่ำ ควรรู้และเข้าใจเทคนิคเหล่านี้ในการใช้เสียงเอฟเฟกต์เพื่อสร้างความกลัวกับผู้ชม จึงจะสื่อสารความกลัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อความนิยมและความสำเร็จของภาพยนตร์สั้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- นฤชิต เสงฆ์วัฒนอาภา. (2559). การใช้เสียงเพื่อสร้างความรู้สึกลัวใน "หนังผี" ไทย. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประวิทย์ แต่งอักษร. (2556). มาทำหนังกันเถอะ. ไบโอสโคป พลัส. [1]
- David Sandberg and Lotta Losten. (2013). *Lights Out*. Retrieved from <https://youtu.be/FUQhNGEu2KA>
- David Sonnenschein. (2001). *Sound Design: The Expressive Power of Music, Voice and Sound Effects in Cinema*. Michael Wiese Productions. [2]
- Des Lyver. (1995). *Basics of Video Sound*. Elsevier Focal Press. [3]
- Elisabeth Weis and John Belton. (1985). *Film Sound*. Columbia University Press. [4]
- Michael Chaves, Tristan Nyby. (2016). *The Maiden*. Retrieved from <https://youtu.be/2WHIJEdKX8s>
- Oliver Park. (2015). *Vicious*. Retrieved from <https://youtu.be/4WOYI7IVbXQ>
- Pat Cooper and Ken Dancyger. (2005). *Writing the Short Film* (3rd ed.). Elsevier Focal Press. [5]
- Readings Plack. (2005 or 2014). *Perceptual attributes of Loudness*. Chapter 6. [6]
- Rimi Chakraborty. (2020). *10 scariest short horror movies on YouTube you should watch today*. Retrieved from <https://www.gqindia.com/binge-watch/collection/10-scariest-short-horror-movies-on-youtube-that-you-should-watch-today>
- Robin Beauchamp. (2005). *Designing Sound for Animation*. Elsevier Focal Press. [7]
- Stanley R. Alten, Wadsworth and Cengage Learning. (2011, 2008, 2005). *Audio in Media*. [8]

การประเมินการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยความคาดหวังต่อประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว จังหวัดชัยภูมิ

Assessment of Landscape Management by Studying Tourist Expected Experiences at Mo-Hin-Kao, Chaiyaphum Province

แพ้ว หิรัญเกิด¹

Paew Hirunkerd¹

บทคัดย่อ

ในการทำกิจกรรมหนึ่งของคนคนหนึ่งนั้นแฝงไปด้วยความคาดหวังที่จะพบประสบการณ์ที่หลากหลาย เช่นเดียวกับการท่องเที่ยว เราพบว่านักท่องเที่ยวมากมายต่างคาดหวังที่จะได้รับประสบการณ์ที่แตกต่างกันไปแม้จะกำลังทำกิจกรรมเดียวกันอยู่ ทำให้บางครั้งเกิดความขัดแย้งกันของความคาดหวังต่อประสบการณ์ในระหว่างการทำกิจกรรมเดียวกันบนพื้นที่เดียวกัน และทำให้นักท่องเที่ยวบางส่วนนั้นไม่ได้รับความพึงพอใจ

งานวิจัยนี้เป็นการประเมินการจัดการภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติบนพื้นที่มอหินขาว จ.ชัยภูมิ โดยอาศัยการศึกษาข้อมูลเฉพาะของนักท่องเที่ยวได้แก่ ความคาดหวังของนักท่องเที่ยวต่อประสบการณ์นั้นบนทากิจกรรมที่ทำ และความพึงพอใจ ใช้การสำรวจกิจกรรมเบื้องต้นและเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามแล้วจึงนำมาวิเคราะห์จำแนกกลุ่มนักท่องเที่ยว ความคาดหวังต่อประสบการณ์ที่แฝงอยู่ในแต่ละกิจกรรม ปัญหาและความขัดแย้งบนพื้นที่กิจกรรมเพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะการจัดการสรรพื้นที่กายภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับความแตกต่างของประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มมองหา และช่วยลดความขัดแย้งของความคาดหวัง

ผลการศึกษาพบว่าความคาดหวังต่อประสบการณ์ในภาพรวมคือ “การได้อยู่ในที่ที่เป็นธรรมชาติ” กิจกรรมที่เกิดความขัดแย้งกันภายในพื้นที่นั้นมีปัจจัยจากความคาดหวังของผู้ใช้ที่ตรงข้ามกัน เช่น “มาเพื่อสนุกสนานกับเพื่อน” กับ “อยากอยู่ลำพังคนเดียว” ขนาดและความสัมพันธ์ภายในกลุ่มผู้ใช้ นั้นจะเป็นสิ่งกำหนดขนาดความต้องการพื้นที่และความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่สามารถลดความขัดแย้งลงโดยใช้การวางผัง ได้แก่ การแยกกลุ่มผู้ใช้ที่มีความคาดหวังตรงกันข้ามออกจากกัน ให้พื้นที่กิจกรรมสามารถรองรับตั้งแต่การหลีกเลี่ยงกันแยกตัวไปจนถึงการเข้าสังคม ปัญหาด้านความสะดวกสบายแก้ไขโดยการกระจายพื้นที่กิจกรรมเพื่อลดความหนาแน่นของกลุ่มคนและขยะ ปัญหาด้านความสะดวกและปลอดภัยแก้ไขโดยการคำนึงถึงความใกล้ไกลของจุดอำนวยความสะดวกและการดูแล ปัญหาด้านความเป็นระเบียบแก้ไขโดยการรวบรวมและควบคุมพื้นที่สำหรับกิจกรรมบางอย่างให้มีขอบเขตชัดเจนไว้ ณ จุดที่เหมาะสม เช่น การจอดรถ และการวางผังทั้งหมดจะอยู่ภายใต้กรอบประสบการณ์การได้อยู่ในที่ที่เป็นธรรมชาติ

คำสำคัญ : การจัดการภูมิทัศน์ / แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ / ความคาดหวังต่อประสบการณ์

¹ สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10200 ประเทศไทย

Division of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University, Bangkok 10200, Thailand.

การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

Abstract

One person may expect a variety of experiences while engaging in one activity. In tourism as well, we have found that many tourists expect different experiences while doing the same activities. This can cause conflicts of expected experience while using the same area for the same or different activities. As a result, this can may to dissatisfaction among tourists.

This research is an assessment of landscape management of natural attraction on the Mo-Hin-Kao area, Chaiyaphum province. Based on the study of tourists' specifications include tourists expected experiences, activities and satisfaction. Using a preliminary activity survey to collect data by questionnaires. The data is analyzed to classify tourists, expected experiences under lying in each activity, identifying problems and conflicts in the activity area to create zoning of physical areas can be created that are appropriate for the different tourist experiences. This type of strategy can helps reduce user disappointment.

The research findings revealed that the overall expectation of experience was "Being in nature". Having conflicting activities in one area are influenced by the opposite expectations of users (e.g. " Being with my friends " and " Being alone "). The size and relationships within the user group determine the size, space requirements of the needs for facilities .To reduce conflicts by planning is to separate the opposite expectation users and provide the activity area to support a spectrum of experience ranging from solitude to social experiences. The cleanliness issue is resolved by distributing the activity area to reduce the density of people and garbage. Convenience and safety issues are resolved by considering the nearness of facilities and maintenance points. The neatness issue is resolved by gathering and controlling areas for certain activities that are confined to appropriate points, such as parking. And all planning is under "Being in nature" experience framework, as the primary experiences most users have stated.

Keyword : Landscape Management / Natural Attraction / Expected Experience

บทนำ

ในการออกไปท่องเที่ยวครั้งหนึ่ง เราพบว่าคนคนหนึ่งมีความคาดหวังที่จะพบกับประสบการณ์นั้นทางการที่หลากหลาย ในแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้คนมากมายความคาดหวังต่อประสบการณ์ย่อมต้องมีหลากหลายมากขึ้นด้วยความคาดหวังเหล่านี้จะแฝงอยู่ในแต่ละกิจกรรมหนึ่งๆซึ่งทำให้ผู้คนที่ทำกิจกรรมเดียวกัน บนพื้นที่เดียวกัน แต่มีความคาดหวังต่างกัันนั้นอาจรู้สึกได้ถึงความขัดแย้ง ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมการตั้งแคมป์กางเต็นท์ของบุคคลที่มุ่งหวังความสุขสงบ ถูกทำลายด้วยกลุ่มเพื่อนที่มุ่งหวังความสนุกสนานรื่นเริง กิจกรรมการดูดาวของคู่รักที่คาดหวังบรรยากาศโรแมนติก ถูกรบกวนด้วยเสียงจากกลุ่มคนที่มาเพื่อศึกษาดาราศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันแสงจากไฟฉายนั้นก็กำลังรบกวนกลุ่มช่างภาพนักล่าทางช้างเผือก งานวิจัยนี้จึงมุ่งหวังที่จะศึกษากระบวนการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การออกแบบจัดสรรพื้นที่กายภาพของแหล่งท่องเที่ยวโดยอาศัยการศึกษามิติด้านจิตใจของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่าง

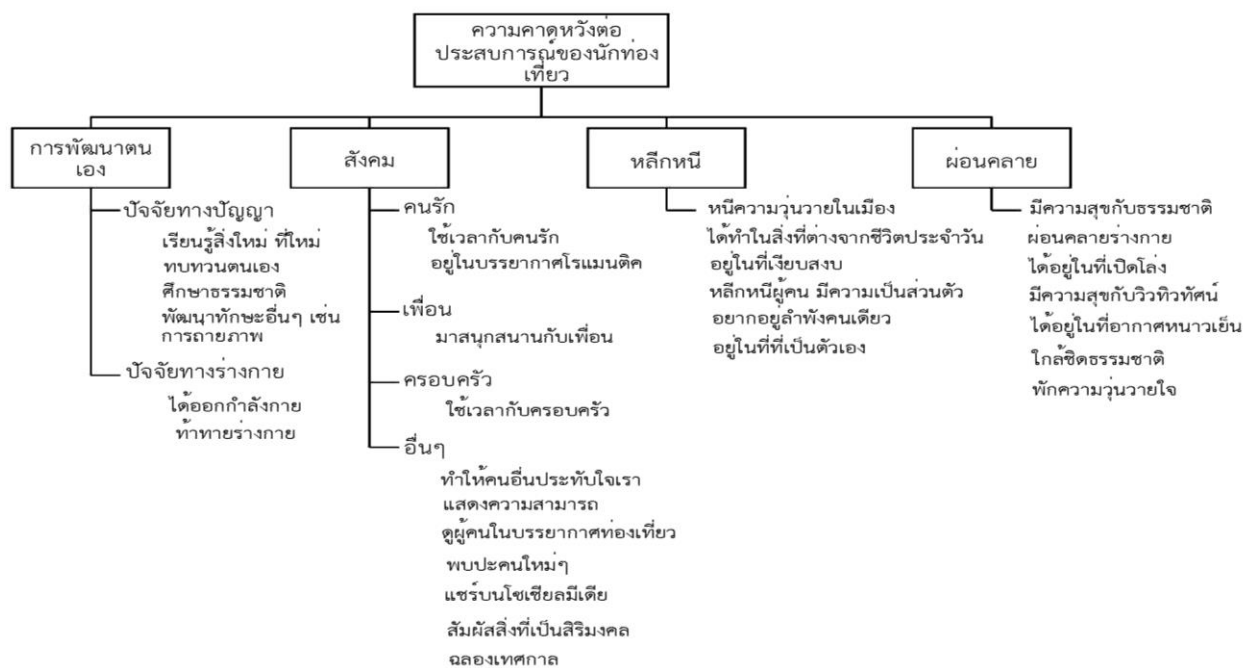
ยิ่งเรื่องความคาดหวังของนักท่องเที่ยวที่มีต่อประสบการณ์นันทนาการ เพื่อให้พื้นที่ตอบสนองความต้องการ อำนวยความสะดวก และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว จากกรณีศึกษาแหล่งเที่ยวธรรมชาติมอหินขาว จ.ชัยภูมิ พบว่าในการวางแผนได้มีการศึกษาข้อมูลด้านธรรมชาติวิทยา ภูมิศาสตร์ ความพิเศษทางธรณีวิทยาและชีววิทยาแล้ว แต่การขาดข้อมูลจำเพาะเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวและความเข้าใจที่มีต่อเรื่องกิจกรรมนันทนาการ ทำให้การวางแผนและการออกแบบไม่สามารถตอบสนองกับความคาดหวังและรองรับกิจกรรมนันทนาการที่ผู้ต้องการได้ทั้งหมด เกิดการใช้งานพื้นที่ผิวดินวัตถุประสงค์ บางพื้นที่ถูกทิ้งร้างกลายเป็นพื้นที่ที่ไม่ปลอดภัย และหลายครั้งมีการตกแต่งประดับประดาที่กำลังเป็นที่นิยมในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวขาดเอกลักษณ์สูญเสียความงามตามธรรมชาติ มีบรรยากาศไม่แตกต่างกันกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประเภทและจำแนกของกลุ่มนักท่องเที่ยว
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม
3. เพื่อศึกษาการจัดการภูมิทัศน์ทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวที่ตอบรับในแง่จิตวิทยาและกายภาพของภูมิทัศน์
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดการภูมิทัศน์ทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวที่เหมาะสม

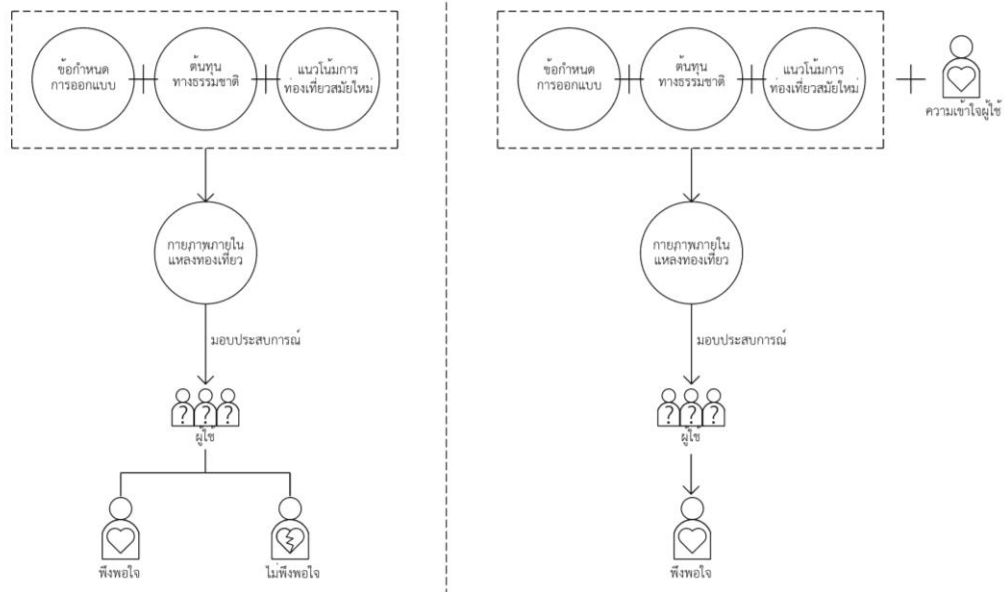
ทฤษฎีและวรรณกรรม

มีการศึกษางานวิจัยที่มีความใกล้เคียงกับการศึกษาการหาแรงจูงใจในการนันทนาการประสบการณ์ พบว่ากิจกรรมนันทนาการมักขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคม ความสัมพันธ์ อายุ เพศ เกณฑ์การศึกษาลักษณะนี้ถูกนำมาใช้ซ้ำๆ ในการศึกษาพฤติกรรมนันทนาการ การออกแบบเครื่องมือนั้นได้ใช้การศึกษามาตรวัดประสบการณ์ของ Driver (Driver, 1977) และวิธีการดำเนินการของ Rujiroj (Anambutr, 1990) นำมาดัดแปลงให้เข้ากับบริบทของงาน โดยประสบการณ์สำหรับแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวมีดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงประเภทความคาดหวังต่อประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว

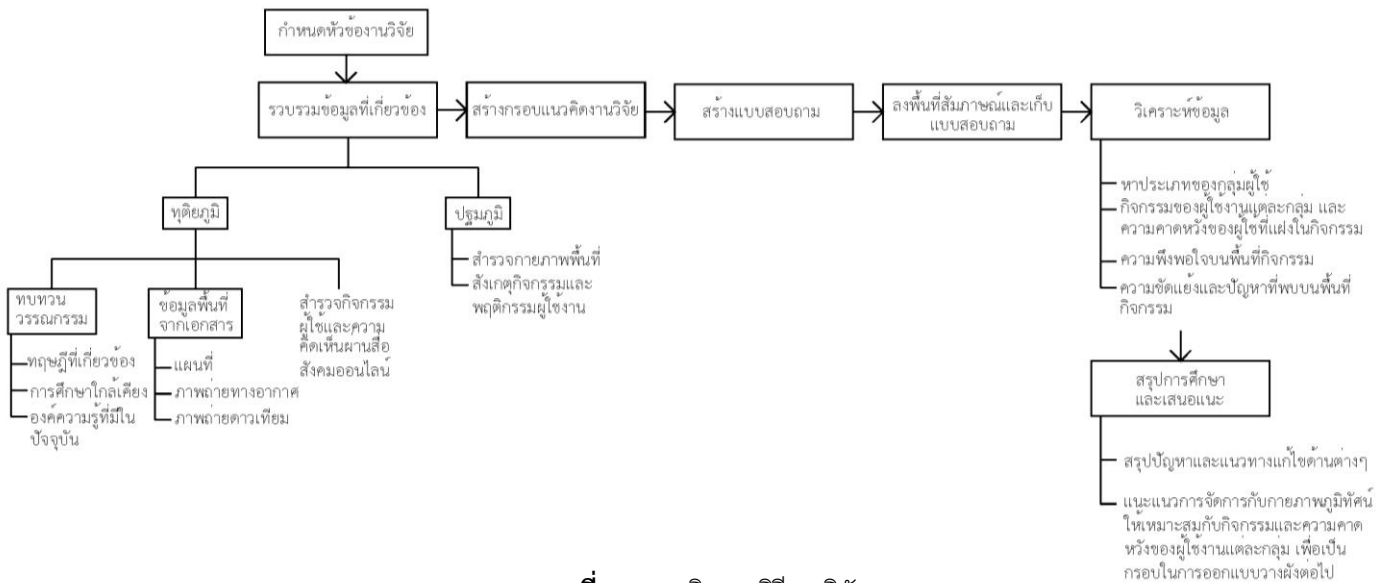
แนวความคิดและสมมติฐาน

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงแนวความคิดงานวิจัย

แผนภูมิข้างยออธิบายถึงการเกิดกายภาพภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวมอหินขาวในปัจจุบันว่า เกิดจากการศึกษาต้นทุนทางธรรมชาติ ข้อกำหนดมาตรฐานการออกแบบของอุทยานแห่งชาติ และแนวโน้มการท่องเที่ยวสมัยใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม ซึ่งจะมอบประสบการณ์แก่ผู้ใช้ทั้งที่พึงพอใจและไม่พึงพอใจ แผนภูมិขบวบอกว่า เมื่อเราเพิ่มการศึกษาความเข้าใจธรรมชาติของผู้ใช้งานเข้าไปในการเกิดกายภาพภูมิทัศน์ ผู้ใช้ก็จะพึงพอใจ ซึ่งความเข้าใจผู้ใช้นั้นประกอบไปด้วย ความคาดหวังต่อประสบการณ์ กิจกรรมที่ทำ พื้นที่ที่ใช้งานและความพึงพอใจ

วิธีการวิจัย

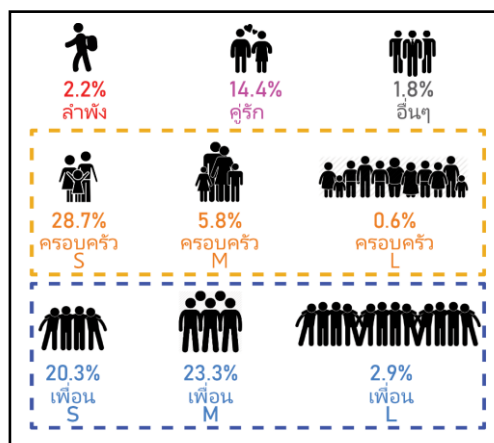
ภาพที่ 3 แผนภูมิแสดงวิธีการวิจัย

เครื่องมือการวิจัยและการดำเนินการ

ประชากรที่เป็นเป้าหมายในการศึกษาได้แก่นักท่องเที่ยว เลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) จากนักท่องเที่ยวผู้เข้ามาใช้งานพื้นที่จริง แต่หากมาด้วยกันหลายคน ใน 1 กลุ่มจะเลือกตัวแทนตอบเพียงคนเดียวตัวแปรในการวิจัย ได้แก่ 1. ผู้ใช้งาน 2. ระยะเวลาในการใช้ 3. กายภาพของแหล่งท่องเที่ยว 4. ความคาดหวังต่อ 5. กิจกรรมที่ 6. ความพึงพอใจด้านต่างๆ การสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยตรงแบ่ง 2 ส่วนคือ แบบสังเกตการณ์(observation) และแบบสอบถาม(questionnaire) โดยสอบถามถึงประเด็นข้อมูลส่วนตัวผู้ใช้งาน ความคาดหวังต่อประสบการณ์ ความพึงพอใจสถานที่ และกิจกรรมที่ได้ทำ การเก็บแบบสอบถามจะกระจายเก็บทั่วพื้นที่เฉพาะบริเวณที่เปิดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวรวมอหิชา หลังเทศกาลฤดูกาลท่องเที่ยวหน้าหนาวเพื่อให้ได้กิจกรรมที่หลากหลาย โดยแบ่งเก็บ 16 วัน การเก็บแบบสอบถามวันหยุดสุดสัปดาห์ (เสาร์-อาทิตย์) ได้จำนวนทั้งสิ้น 200 ชุดและวันธรรมดา ได้ทั้งสิ้น 74 ชุด รวมเป็น 274 ชุด (ไม่นับจำนวนที่คัดออกเนื่องจากแบบสอบถามไม่สมบูรณ์) บรรยายภาคนในช่วงที่สำรวจและเก็บแบบสอบถามเป็นฤดูแล้ง อากาศหนาวแห้ง อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 8 – 33 องศาเซลเซียส

ผลการวิจัย

1.กลุ่มผู้ใช้งาน ได้มีการจัดกลุ่มความสัมพันธ์ย่อยและจำแนกกลุ่มผู้ใช้งานออกเป็น 9 ประเภทดังนี้

ภาพที่ 4 รูปภาพแสดงการจัดกลุ่มผู้ใช้งาน

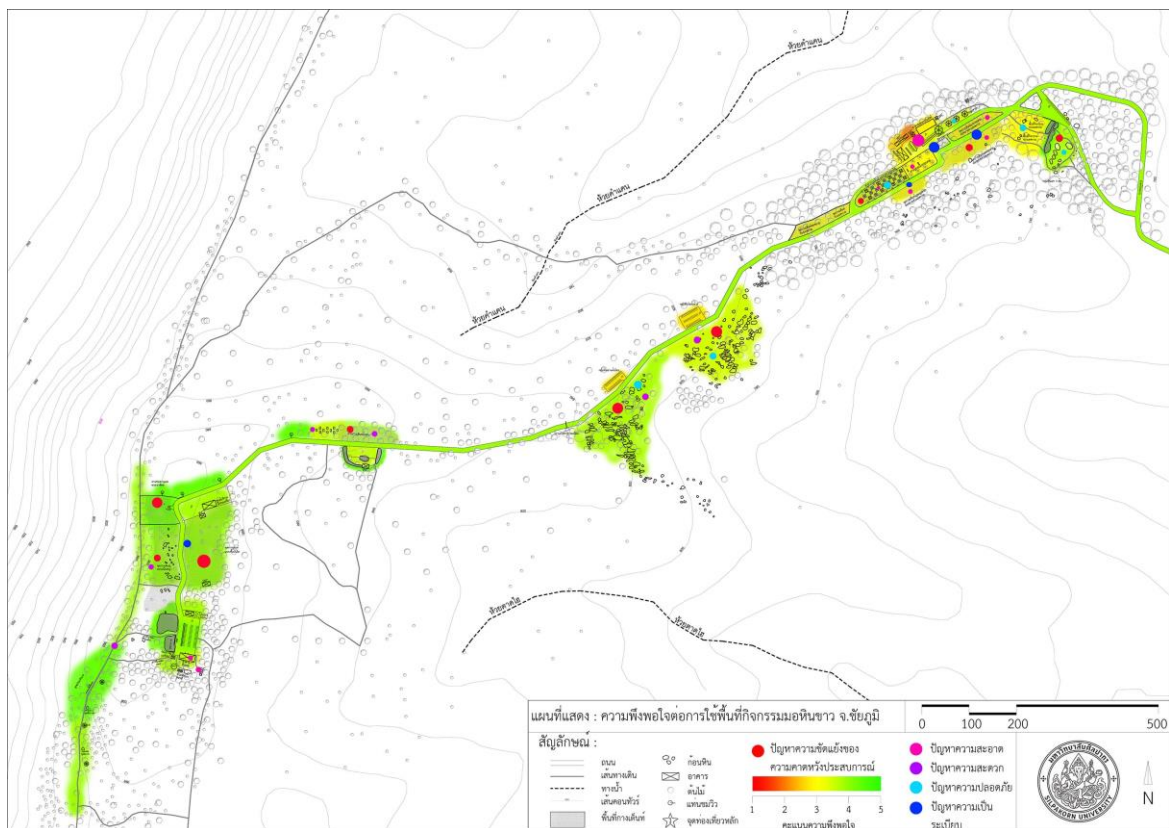
2.กลุ่มผู้ใช้งาน กิจกรรม และความคาดหวังต่อประสบการณ์ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งานและความคาดหวังที่แฝงอยู่ในแต่ละกิจกรรมดังนี้

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งานและความคาดหวังต่อประสบการณ์ในกิจกรรม (ตัวอย่าง)			
กิจกรรม	คาดหวังประสบการณ์	กลุ่มผู้ใช้งาน	ปัญหาและความขัดแย้ง
1.ชมวิวทิวทัศน์	- มีความสุขกับวิวทิวทัศน์ - สุขที่ได้อยู่ในธรรมชาติ - ได้อยู่ในที่เปิดโล่ง	ทุกกลุ่ม	โดนรบกวนมุมมองจากการใช้รถและถนน
2.เดินชมก้อนหิน	- ใกล้ชิดธรรมชาติ - ศึกษาธรรมชาติ	ทุกกลุ่ม	ความขัดแย้งของกลุ่มที่เดินชมเพื่อศึกษาธรรมชาติ

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งานและความคาดหวังต่อประสบการณ์ในกิจกรรม (ตัวอย่าง)			
กิจกรรม	คาดหวังประสบการณ์	กลุ่มผู้ใช้งาน	ปัญหาและความขัดแย้ง
	- แสดงความสามารถให้ผู้อื่นเห็น - แชร்பระสบการณ์	กลุ่มเพื่อนขนาดเล็ก กลุ่มเพื่อนขนาดเล็ก ทุกกลุ่ม	และกลุ่มที่ป็นปายก่อนหิน เพื่อแสดงความสามารถ และถ่ายภาพ
3.ดูดาว	- ใช้เวลากับคนรักในบรรยากาศโรแมนติก - อยู่ในที่เงียบสงบ - สุขที่ได้อยู่ในธรรมชาติ - ศึกษาธรรมชาติ - พัฒนาทักษะถ่ายภาพ	คู่รัก ลำพัง คู่รัก ครอบครัวเล็ก ทุกกลุ่ม กลุ่มเพื่อนขนาดเล็ก กลุ่มเพื่อนขนาดเล็ก	ความขัดแย้งของกลุ่มที่ต้องการความสงบ กับกลุ่มเพื่อนที่ต้องการพัฒนาทักษะการถ่ายภาพ
4.ดูหมอก	- อยู่ในที่อากาศหนาวเย็น - เรียนรู้สิ่งใหม่ - แชร்பระสบการณ์ลงโซเชียลมีเดีย	ทุกกลุ่ม	-
5.ดูพระอาทิตย์ตกดิน	- แชร்பระสบการณ์ลงโซเชียลมีเดีย - มาสนุกกับเพื่อน - สุขที่ได้อยู่ในธรรมชาติ	ทุกกลุ่ม กลุ่มเพื่อน/ครอบครัวใหญ่ ทุกกลุ่ม	-
6.เดินป่า	- เรียนรู้สิ่งใหม่ - ศึกษาธรรมชาติ - ทำท่ายร่างกาย - อยากอยู่ลำพัง	กลุ่มเพื่อนขนาดเล็ก ผู้ที่มาลำพัง	-
7.กางเต็นท์ ตั้งแคมป์ไฟ และประกอบอาหาร	- ทำในสิ่งที่ต่างจากชีวิตประจำวัน - ใช้เวลากับครอบครัว - มาสนุกสนานกับเพื่อน - ใช้เวลากับคนรัก - หลีกหนีผู้คน เป็นส่วนตัว - อยู่ในบรรยากาศท่องเที่ยว - อยู่ในที่เงียบสงบ - อยู่ในที่ที่เป็นตัวเอง - แสดงความสามารถ	ครอบครัว/ เพื่อน ครอบครัว เพื่อน/ครอบครัวใหญ่ คู่รัก/ครอบครัว ผู้ที่มาลำพัง ผู้ที่มาลำพัง/เพื่อน ลำพัง/คู่รัก/เพื่อนเล็ก ผู้ที่มาลำพัง เพื่อนขนาดใหญ่	- ความขัดแย้งของกลุ่มที่ต้องการความสงบเงียบกับกลุ่มที่ต้องการความสนุกสนานรื่นเริง แสดงความสามารถร้องรำทำเพลง ทำกิจกรรมสังสรรค์ - กลุ่มขนาดใหญ่ที่ต้องการพื้นที่มาก
8.ถ่ายภาพ	- ใช้เวลากับคนรัก เพื่อน	ทุกกลุ่ม	โดยรบกวนมุมมองการ

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้งานและความคาดหวังต่อประสบการณ์ในกิจกรรม (ตัวอย่าง)			
กิจกรรม	คาดหวังประสบการณ์	กลุ่มผู้ใช้งาน	ปัญหาและความขัดแย้ง
	ครอบครัวยุ - แชร์ประสบการณ์ - พัฒนาทักษะ - แสดงความสามารถ - เรียนรู้สิ่งใหม่ - ฉลองเทศกาล	เพื่อนขนาดเล็ก เพื่อนขนาดกลาง เพื่อนขนาดเล็ก ครอบครัวยุและเพื่อน	ถ่ายภาพที่จากความ หนาแน่นของคน
9.ป็นจักรยาน /วิ่ง	- พัฒนาทักษะ - ทำทหายความสามารถ	เพื่อน	-
10.ร่วมกิจกรรมตาม เทศกาล	- ฉลองเทศกาล - อยู่ในบรรยากาศท่องเที่ยว - พบปะคนใหม่ๆ - ใช้เวลาไปกับคนรัก เพื่อน ครอบครัวยุ	ทุกกลุ่ม	-

3.ความพึงพอใจบนพื้นที่กิจกรรม

ภาพที่ 5 แผนผังความพึงพอใจต่อการใช้งานพื้นที่และบริเวณที่พบปัญหา

พื้นที่ท่องเที่ยวทั้งหมดมีสี่คอนไปทางเขี้ยวเหลืองบอกความพึงพอใจในภาพรวมว่าพึงพอใจมาก โดยเฉพาะจุดท่องเที่ยวหลักและจุดชมวิวที่เป็นลักษณะภูมิทัศน์ธรรมชาติ ส่วนจุดที่มีสี่คอนไปทางเหลืองถึงสัมผัสถึงความพึงพอใจปานกลางและพึงพอใจน้อยคือส่วนที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวก สามารถจำแนกบริเวณที่พบปัญหาออกมา 5 ด้านดังนี้ 1.ปัญหาความขัดแย้งของความคาดหวังต่อประสบการณ์ 2.ปัญหาด้านความสะดวก 3.ปัญหาด้านความสะดวก 4.ปัญหาด้านความปลอดภัย 5.ปัญหาด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย

สรุปผลการวิจัยและเสนอแนะ

การวางแผนจัดภูมิทัศน์กายภาพในแหล่งท่องเที่ยวจะช่วยลดปัญหาและความขัดแย้งลงได้ โดยการจัดสรรจะอยู่ภายใต้กรอบความต้องการประสบการณ์ที่เป็นธรรมชาติ สามารถสรุปปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาได้ดังนี้

1. **ปัญหาความขัดแย้งของความคาดหวังต่อประสบการณ์** (จากตารางที่1) พบได้ในพื้นที่ชมวิวก่อนหินพื้นที่สำหรับดูดาว และพื้นที่ทางเดินที่โดยความขัดแย้งเป็นเรื่องการใช้เสียง ความพลุกพล่านของคน ความเบียดเสียดจากขนาดพื้นที่ที่รองรับ และแสงรบกวนจากการทำกิจกรรมข้างเคียง การแก้ปัญหาเป็นการจัดสรรพื้นที่ทำกิจกรรมที่จะแยกกลุ่มที่ใช้เสียงออกจากกลุ่มที่ต้องการความสงบและให้มีการจำกัดเวลาการใช้เสียง แยกผู้ที่ต้องการเห็นธรรมชาติมากกว่าเห็นผู้คนออกไปไว้ไกลจากจุดอำนวยความสะดวกเพื่อความไม่พลุกพล่าน จัดให้มีทั้งพื้นที่ขนาดย่อย ขนาดใหญ่ ปิดล้อมหรือเปิดโล่งและให้มีป้ายแนะนำการเลือกใช้พื้นที่ตามจำนวนคนในกลุ่มและความต้องการ จัดสรรพื้นที่ดูดาวที่งดใช้แสงและเสียง

2. **ปัญหาด้านความสะดวก** พบในพื้นที่ที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกและพื้นที่ที่มีกิจกรรมสร้างขยะ ได้แก่ ห้องน้ำ ร้านค้า พื้นที่ทางเดินที่ประกอบอาหาร แก้ปัญหาโดยการกระจายสิ่งอำนวยความสะดวกออกให้เพียงพอทั่วโครงการ ลดความหนาแน่นของการทำกิจกรรมของกลุ่มคนที่จะทำให้เกิดความสกปรกและขยะ

3. **ปัญหาด้านความสะดวก** พบในพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก (จุดชมวิวก่อนหินและหน้าผา) แก้ปัญหาโดยการออกแบบให้ผู้ใช้งานทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงพื้นที่กิจกรรมได้ อย่างน้อยที่สุดคือบริเวณที่เป็นจุดหมายหลักของแหล่งท่องเที่ยวควรต้องเข้าถึงได้ทุกคน

4. **ปัญหาด้านความปลอดภัย** พบในพื้นที่เปลี่ยวตอนกลางคืน และจุดที่มีความเสี่ยงจากพังทลายของกลุ่มหินจากกิจกรรมปีนป่าย แก้ปัญหาโดยกระจายเจ้าหน้าที่ดูแล กำหนดการเข้าถึงในช่วงกลางคืนและการเข้าถึงจุดเสี่ยงที่เป็นอันตรายพร้อมทั้งให้ความรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

5. **ปัญหาด้านความเป็นระเบียบ** พบบนพื้นที่ที่เป็นจุดรวมผู้คน แก้ไขโดยการรวบรวมและควบคุมพื้นที่สำหรับกิจกรรมบางอย่างให้มีขอบเขตชัดเจนไว้ในจุดที่เหมาะสม ได้แก่ การจอดรถ ถนน ลานทางเดินที่ ลานอเนกประสงค์สำหรับทำกิจกรรมและตลาดนัด

เอกสารอ้างอิง

เลิศพร ภาระสกุล. (2559). พฤติกรรมนักท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Anambutr, R. (1990). Relationships between recreational experiences and behavioral settings in metroparks.

Driver, B. L. (1977). *Item pool for scales designed to quantify the psychological outcomes desired and expected from recreation participation*: Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station.

บทประพันธ์เพลง “เสียง ภาษา กลอนผญา”

Music composition “Sound Language Phaya”

คุณูปการ ธรรมศิริ Kunupakarn thammasiri

บทคัดย่อ

“เสียง ภาษา กลอนผญา” เป็นบทประพันธ์ที่นำบทกลอนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่เรียกว่ากลอนผญามานำเสนอในรูปแบบของบทประพันธ์ที่ต้องการถ่ายทอดข้อความ ความหมายของบทกลอน และการตีความเนื้อหาของบทกลอน เพื่อเป็นแนวทางการประพันธ์ โดยบทประพันธ์ประกอบด้วยชุดเสียงจำนวน 3 ชุด ได้แก่ 1) เสียง 2) ภาษา 3) ความหมาย เป็นการใช้สัมผัสของบทกลอน เรื่องราว และความหมายของบทกลอนผ่านสัญญาณดิจิทัล โดยใช้รหัสมอร์สเป็นตัวกำกับจังหวะและใช้การอ่านบทกลอนที่บันทึกไว้ และดัดแปลงด้วยการบรรเลงกลับหลังและการบรรเลงด้วยความเร็วช้าที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดเป็นผลงานที่มีรูปแบบของเสียงที่สามารถสื่อสารหรือถ่ายทอดข้อความออกมาได้จากการผสมผสานแนวคิดการฟังและแนวคิดการประพันธ์จากนักประพันธ์ในศตวรรษที่ 20

คำสำคัญ: กลอนผญา สัญญาณดิจิทัล รหัสมอร์ส

Abstract

“Sound Language and Phaya” is a composition representing Thailand’s Northeastern local form of poetry, Phaya. That explain about message and meaning The composition uses three set of sounds: 1) sound, 2) language, and 3) meaning. The composition utilises rhymes, stories and meaning as source data for digital signals and using Morse code to identify rhythms. Readings of the poem were pre-recorded and played backward or played at various speeds.

Keywords: Phaya, Digital signal, Morse code

บทนำ

ภาษา เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้สึกจากบุคคลหนึ่งไปถึงบุคคลหนึ่ง ก่อให้เกิดความรู้สึกนึกคิดและความเข้าใจ ในเรื่องต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ความเป็นมา สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณีและรวมไปถึงงานวรรณกรรม ซึ่งในพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานนั้นถือว่ามีพื้นที่กว้างใหญ่และมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน และภาษาอีสาน เป็นภาษาถิ่นหลัก และภาษาแม่ของคนอีสานในภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผู้พูดประมาณร้อยละ 95 ของประชากรทั้งภูมิภาค (ไพฑูริย์ มีกุล, 2517: 1 อ้างอิงในสรุภรณ์ สุวรรณแสง และ รัตนา จันทรเทาว์, 2559: 74) แต่ปัจจุบันการพูดภาษาไทยถิ่นลดบทบาทอย่างต่อเนื่องทั้งจำนวนผู้พูดและสถานการณ์การพูด จากการศึกษาวิจัยของนักวิชาการทางภาษาศาสตร์ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าคนรุ่นใหม่ในหลายถิ่น ทั้งภาคใต้ ภาคอีสาน ภาคเหนือ และภาคกลาง พูดภาษาถิ่นของตนโดยใช้สำเนียงท้องถิ่นแต่ใช้คำภาษากรุงเทพฯ นอกจากนี้คนรุ่นใหม่อีกเป็นจำนวนมากที่ถูกสอนให้พูดแต่ภาษากรุงเทพฯ ตั้งแต่เด็กจึงพูดแต่ภาษากรุงเทพฯ ทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน จนไม่กล้าพูดภาษาถิ่น (ประคอง นิมมานเหมินท์, 2543: 16 อ้างอิงใน รัตนา จันทรเทาว์, 2550: 14) ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของรัตนา จันทรเทาว์ ที่ศึกษาเรื่อง การพูดปนภาษาระหว่างภาษาไทยถิ่นอีสานและภาษาไทยกลางของนักเรียนในจังหวัดขอนแก่น พบว่านักเรียนในตัวจังหวัดพูดภาษาไทยถิ่นอีสานปนกับคำศัพท์ภาษาไทยกลางมากกว่านักเรียนที่เรียนในโรงเรียนระดับอำเภอ โดยเหตุผลส่วนหนึ่งของการปนคำศัพท์ดังกล่าวเกิดจากการสูญเสียคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตแบบคนในอีสานในอดีต (รัตนา จันทรเทาว์, 2550: 14 – 15) นอกจากนี้คำที่เป็นสำนวนไทยถิ่นอีสานนั้นมีแนวโน้มว่าจะสูญหายไป จากงานวิจัยเรื่องการศึกษาการเปลี่ยนแปลงสำนวนภาษาไทยถิ่นอีสานของวชิรา บุญเกื้อ พบว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มโดยกลุ่มแรกอยู่ในช่วงวัย 55 ปีขึ้นไป และกลุ่มที่สองอยู่ในช่วงวัย 15 - 20 ปี พบว่ากลุ่มตัวอย่างไม่ทราบความหมายหรือไม่สามารถบอกความหมายสำนวนไทยถิ่นอีสานได้จำนวน 13 สำนวน จาก 35 สำนวน ส่งผลให้ในอนาคตสำนวนภาษาไทยถิ่นอีสานอาจสูญหายไป (วชิรา บุญเกื้อ, 2553: 61) ธวัช ปุณโณ ได้กล่าวว่า คำพญา คือสำนวนภาษาที่ชาวอีสานพูดจากันส่วนใหญ่หนุ่มสาวเกี่ยวพาราสักัน มักใช้คำพูดที่มีความหมายโดยนัย เพราะเห็นว่าเป็นคำพูดที่มีความหมายดีคารมคมคาย และยังมีความหมายหลายแง่มุม

ผู้วิจัยได้รับแรงบันดาลใจจากบทกลอนภาคอีสานเนื่องจากเติบโตในภาคอีสาน จึงได้หยิบยกรูปแบบกลอนพญาในด้านของภาษาและสัมผัสมาใช้ในงานประพันธ์เพื่อทำให้ผู้ฟังเกิดความสนใจและ

เข้าใจในเรื่องกลอนพญามากขึ้นเนื่องด้วยบทกลอนเหล่านี้เป็นบทกลอนที่ยากที่คนรุ่นใหม่จะหาความหมายและความเข้าใจในด้านสัมผัสเพราะเป็นคำพูดที่ต่อเนื่องมา หรือจำกันต่อ ๆ มา ไม่มีการเรียนการสอนในสถานศึกษาอย่างจริงจัง (สุระ อุณวงศ์, 2551: 1)

ในการสร้างสรรค์บทประพันธ์เรื่องเสียงภาษากลอนพญาผู้ประพันธ์ได้ทำการศึกษากลอนพญาในด้านภาษาและสัมผัสของอาจารย์ประมวลพิมพ์เสนจากในหนังสือของท่านซึ่งรวบรวมไว้โดยคัดเลือกมาจำนวนหนึ่งบทแล้วนำมาบันทึกเสียงคำอ่านบทกลอนและนำเสียงเหล่านั้นมาเข้าสู่กระบวนการทางการประพันธ์ทั้งในด้านเทคนิคแนวทางของมุสิกคอนแครงต์ทำให้เกิดการผสมผสานด้านความหมายของภาษาและการประพันธ์ของดนตรีในยุคศตวรรษที่ 20

บทประพันธ์จะนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบแนวคิดการฟังและแนวคิดดนตรีในศตวรรษที่ 20 และนำองค์ประกอบจากกลอนพญาในเรื่อง คำสัมผัสและความหมายในภาษาไทยถิ่นอีสานมาผสมผสานเพื่อสร้างบทประพันธ์

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. สร้างบทประพันธ์ จากการสังเคราะห์เสียง ศึกษาเทคนิคต่าง ๆ ตามหลักทฤษฎี และจัดวางเสียง เพื่อบอกเล่าถึงความหมายของคำกลอนภาษาไทยถิ่นอีสาน
2. เพื่อเรียนรู้รูปแบบของการใช้คำกลอนพญา การใช้คำสัมผัสต่าง ๆ
3. ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในความหมายกลอนพญาเพื่อให้ผู้ที่สนใจนำแนวทางการประพันธ์ไปศึกษาและพัฒนาต่อไป

วิธีการวิจัย

การสร้างสรรค์บทประพันธ์ เสียง ภาษา กลอนพญา ผู้ประพันธ์ได้ศึกษาวิธีการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาบทกลอนพญาในรูปแบบการใช้คำสัมผัสและศึกษาภาษาไทยถิ่นอีสาน
2. บันทึกเสียงคำอ่านกลอนพญา
3. ศึกษาเสียงสัญญาณดิจิทัล
4. ทดลองสร้างบทประพันธ์เพื่อศึกษารูปแบบและแนวคิดต่าง ๆ
5. สร้างสรรค์ผลงานประพันธ์ดนตรี

ผลการวิจัย

บทประพันธ์เสียงภาษากลอนผญาผู้ประพันธ์ได้นำกลอนผญาจากหนังสือของอาจารย์ ประมวลพิมพ์เสนเป็นศิลปินดีเด่นทางวัฒนธรรมสาขาวรรณศิลป์ปี 2549 และใช้สัมผัสวรรคตอนรวม ไปถึงการตีความหมายของคำในบทกลอนเพื่อนำไปประพันธ์ในทั้งสามชุดเสียง โดยผู้ประพันธ์ได้ ศึกษาและคัดเลือกมาจำนวน 1 บทโดยมีองค์ประกอบความรู้ที่ศึกษาดังนี้

1. สัมผัสของกลอน

สัมผัสของกลอนที่เลือกมานั้นมี 2 สัมผัส ได้แก่ คำว่าสร้าง กับ ทาง และ ป่า กับ ทำ โดยคำ ที่สัมผัสกันนั้นดูจากการออกเสียงและใช้สระซึ่งไม่ได้ยึดตามวรรณยุกต์แต่อย่างใด

เฮามาพากันสร้าง ทางอีสานให้เฮื่องฮุ่ง
 ชุมหมูลุงและป่า เพิ่นคอยทำหมูเฮา

2. ความหมายของกลอนผญา

แปลได้ว่า เราจมาช่วยกันสร้างบ้านเมืองทางอีสานของเราให้รุ่งเรืองญาติพี่น้องเราพวกเขา รอคอยเราอยู่ คำว่าเฮาแปลว่าเราหรือตัวเรา (ดร.ปรีชา พิณทอง,2532: 1034) ส่วนคำว่าเฮื่องฮุ่ง แปลมาจากคำในภาษาถิ่นอีสานแปลว่ารุ่งเรือง คำว่าชุมหมูหมายถึง กลุ่มหรือพวก เพิ่นแปลได้ว่า ท่าน คำว่าทำแปลได้ว่า รอ (ประมวล พิมพ์เสน,2553: 53) ซึ่งเมื่อรวมทั้งประโยคแล้วนั้นก็แปลได้ ว่า เราจมาช่วยกันสร้างบ้านเมืองทางอีสานของเราให้รุ่งเรืองญาติพี่น้องเราพวกเขาเรารอคอยเราอยู่

ในการสร้างบทประพันธ์เสียงภาษากลอนผญานั้นผู้ประพันธ์ได้ศึกษาเรื่องสัมผัสและความหมาย เพื่อนำมาใช้ในงานประพันธ์ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ชุดเสียงดังนี้

ชุดเสียงที่ 1: เสียง

ผู้ประพันธ์ได้สร้างเงื่อนไขของการประพันธ์โดยใช้วิธีถอดพยัญชนะและวรรณยุกต์ จากสัมผัสในกลอนผญาโดยเทียบค่าของตัวอักษรได้แก่คำว่า สร้าง ทาง ป่า ทำ จากภาพตารางที่ 1

ลำดับตัวเลข	1	2	3	4	5	6	7	8
พยัญชนะ	ก	ข	ช	ค	ฅ	ฉ	ง	จ
รูปสระ	ะ	า	ิ	ึ	ุ	เ	อู	อุ
รูปวรรณยุกต์	ไม้เอก	ไม้โท	ไม้ตรี	ไม้จัตวา				
ลำดับตัวเลข	9	10	11	12	13	14	15	16
พยัญชนะ	ฉ	ช	ซ	ฅ	ญ	ฎ	ฏ	ฐ
รูปสระ	เอะ	เ	แอะ	แ	โอะ	โ	เอาะ	-อ
รูปวรรณยุกต์								
ลำดับตัวเลข	17	18	19	20	21	22	23	24
พยัญชนะ	ท	ฒ	ณ	ด	ต	ถ	ฑ	ธ
รูปสระ	เ-อะ	เ-อ	เอียะ	เอีย	เอือะ	เอือ	ัยะ	ัว
รูปวรรณยุกต์								
ลำดับตัวเลข	25	26	27	28	29	30	31	32
พยัญชนะ	น	บ	ป	ผ	ฝ	พ	ฟ	ภ
รูปสระ	อ่า	ไ	ใ	เ-า	ฤ	ฤ	ฤ	ฤ
รูปวรรณยุกต์								
ลำดับตัวเลข	33	34	35	36	37	38	39	40
พยัญชนะ	ม	ย	ร	ล	ว	ศ	ษ	ศ
รูปสระ								
รูปวรรณยุกต์								
ลำดับตัวเลข	41	42	43	44				
พยัญชนะ	ห	ฬ	อ	ฮ				

ภาพที่ 1 ภาพตารางแสดงลำดับต่างๆของพยัญชนะ รูปสระและรูปวรรณยุกต์

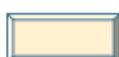
จากภาพตารางที่ 1 เป็นภาพการแสดงลำดับพยัญชนะสระและวรรณยุกต์แทนตัวเลข โดยพยัญชนะมีจำนวน 44 ตัว วรรณยุกต์มี 4 รูป 5 เสียง และในเสียงสระ 32 นี้ มีเสียงซ้ำกันอยู่ 8 เสียง ซึ่งเป็นสระเกิน คือ ฤ ฤา ฤ ฤา อ่า ไอ มอ เอา เพราะฉะนั้นจึงมีเสียงสระไทยต่างกันเพียง 24 เสียง เท่านั้น (อุปกิตศิลปะสาร, 2511: 5 อ้างอิงใน กระทรวงศึกษาธิการ, 2552: 80)

ผู้ประพันธ์ได้ใช้หลักการอ่านแบบสะกดคำหรือแจกลูกคำซึ่งเป็นวิธีการใช้ในการอ่านคำในหลักภาษาไทย เพื่อที่จะทราบคำสัมผัสว่ามีความสอดคล้องกันในเรื่องสระกับรูปเสียงของคำอย่างไร จากคู่มือการสอนอ่านเขียนโดยการแจกลูกสะกดคำระบุว่า การอ่านแบบสะกดคำ เป็นการอ่านโดยสะกดคำ หรือออกเสียงพยัญชนะ สระ ตัวสะกด วรรณยุกต์ การันต์ ที่ประกอบเป็นคำ ดังนั้นจากนิยามดังกล่าว ผู้ประพันธ์ได้ใช้นิยามหลักการอ่านแจกลูกหรือการอ่านแบบสะกดคำหาอ่านความถี่เพื่อใช้ในการประพันธ์โดยการแทนค่าพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ จากภาพตารางที่ 1 ยกตัวอย่างเช่น คำว่าสร้าง มีจำนวนพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์จำนวน 5 ตัวได้แก่ 1) ส = 40 2) ร = 35

3) สระอา =2 4) ง =7 5) ไมโท =2 ดังนั้นเมื่อนำผลลัพธ์มารวมกันเท่ากับ $40+35+2+7+2$ จึงได้ผลลัพธ์คำว่าสร้างเท่ากับ 86 เฮิร์ตซ์ คำว่าทาง มีจำนวนพยัญชนะและสระจำนวน 3 จำนวนได้แก่ 1) ท =23 2) ำ =2 3) ง =7 ดังนั้นเมื่อนำผลลัพธ์มารวมกันเท่ากับ $23+2+7$ จึงได้ผลลัพธ์คำว่าทางเท่ากับ 32 เฮิร์ตซ์ คำว่า ป่า มีจำนวนพยัญชนะและสระจำนวน 3 จำนวนได้แก่ 1) ป =27 2) สระอา =2 3) ไมโท =2 ดังนั้นเมื่อนำผลลัพธ์มารวมกันเท่ากับ $27+2+2$ จึงได้ผลลัพธ์คำว่าป่าเท่ากับ 31 เฮิร์ตซ์ คำว่า ท่า มีจำนวนพยัญชนะและสระจำนวน 3 จำนวน ได้แก่ 1) ท =23 2) สระอา =2 3) ไมเอก =1 ดังนั้นเมื่อนำผลลัพธ์มารวมกันเท่ากับ $23+2+1$ จึงได้ผลลัพธ์คำว่าท่าเท่ากับ 26 เฮิร์ตซ์

วินาที	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
คำกลอน	เขา	มา	พา	กัน	สร้าง	ทาง	อี	สถาน	ให้	เสียง	สูง
วินาที	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
คำกลอน	ชุม	หมู่	สูง	และ	ป่า	เฟิน	คอย	ท่า	หมู่	เขา	

 = แสดงสัมพัทธ์และชุดเสียงที่ 1

 = แสดงสัมพัทธ์และชุดเสียงที่ 2

ภาพที่ 2 ภาพแสดงโครงสร้างสัมพัทธ์และการเกิดขึ้นของช่วงเสียง

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้กำหนดตำแหน่งการเกิดขึ้นของเสียงต่าง ๆ ด้วยวิธีการนับพยางค์ โดยคำว่าสร้างอยู่ในพยางค์ที่ 5 จึงกำหนดให้ Sine wave ที่ 86 เฮิร์ตซ์เกิดขึ้นในวินาทีที่ 5 คำว่าทาง อยู่ในพยางค์ที่ 6 จึงกำหนดให้ Sine wave ที่ 32 เฮิร์ตซ์เกิดขึ้นในวินาทีที่ 6 คำว่าป่าอยู่ในพยางค์ที่

16 จึงกำหนดให้ Square wave ที่ 31 เฮิร์ตซ์เกิดขึ้นในวินาทีที่ 16 คำว่าทำอยู่ในพยางค์ที่ 19 จึงกำหนดให้ Square wave ที่ 26 เฮิร์ตซ์เกิดขึ้นในวินาทีที่ 19

นอกจากนี้ผู้ประพันธ์ได้ตีความหมายของกลอนฉญาในวรรคที่ 1 คือคำว่า “เฮามาพากันสร้างทางอีสานให้เอื้องฮุ่ง” มีความหมายว่า เราจจะมาพากันสร้างพื้นที่ทางบ้านในภาคอีสานของเราให้เจริญรุ่งเรือง คำว่าพื้นที่ทางบ้านในภาคอีสานของเราก็คือพื้นที่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งประกอบไปด้วย 20 จังหวัด โดยแต่ละจังหวัดมีพื้นที่ตารางกิโลเมตรที่แตกต่างกัน ผู้ประพันธ์จึงนำตัวเลขตารางกิโลเมตรมาใช้ในการประพันธ์ โดยใช้ค่าตารางกิโลเมตรของแต่ละจังหวัดแทนค่าเป็นย่านความถี่ เพื่อนำย่านความถี่เหล่านั้นไปทำการสุ่มย่านความถี่จำนวน 1000 ตัวอย่างจากผลลัพธ์ของพื้นที่ตารางกิโลเมตร ยกตัวอย่างเช่น จังหวัดกาฬสินธุ์มีพื้นที่ 6946 ตารางกิโลเมตร ผู้ประพันธ์จึงได้กำหนดค่าตั้งแต่ 6000 – 7000 ตารางกิโลเมตร เพื่อสุ่มย่านความถี่และระดับความดังเบาอย่างต่อเนื่องซึ่งจะจบลงเมื่อโปรแกรมพบย่านความถี่ที่ 6946 เฮิร์ตซ์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่สม่ำเสมอของพื้นที่ว่าจะต้องมีพื้นที่ขรุขระไม่ราบเรียบและมีความไม่สม่ำเสมอ

ตราประจำจังหวัด	ชื่อจังหวัดอักษรไทย	ชื่อจังหวัดอักษรโรมัน	จำนวนประชากร (คน)	พื้นที่ (ตร.กม.)	ความหนาแน่น (คน/ตร.กม.)
	กาฬสินธุ์	Kalasin	982,578	6,946.7	141.4
	ขอนแก่น	Khon Kaen	1,767,601	10,886.0	162.4
	ชัยภูมิ	Chaiyaphum	1,127,423	12,778.3	88.2
	นครพนม	Nakhon Phanom	703,392	5,512.7	127.6
	นครราชสีมา	Nakhon Ratchasima	2,628,818	20,494.0	126.0
	บึงกาฬ	Bueng Kan	385,053	4,305	89.4
	บุรีรัมย์	Buri Ram	1,553,765	10,322.9	150.5
	มหาสารคาม	Maha Sarakham	940,911	5,291.7	177.8
	มุกดาหาร	Mukdahan	339,575	4,339.8	78.2
	ยโสธร	Yasothon	539,257	4,161.7	129.6
	ร้อยเอ็ด	Roi Et	1,309,708	8,299.4	157.8
	เลย	Loei	624,066	11,424.6	54.6
	ศรีสะเกษ	Si Sa Ket	1,452,472	8,840.0	164.3
	สกลนคร	Sakon Nakhon	1,122,905	9,605.8	116.9
	สุรินทร์	Surin	1,381,761	8,124.1	170.1
	หนองคาย	Nong Khai	521,886	3,027.0	124.5
	หนองบัวลำภู	Nong Bua Lam Phu	502,868	3,859.0	130.3
	อำนาจเจริญ	Amnat Charoen	372,137	3,161.2	117.7
	อุดรธานี	Udon Thani	1,544,786	11,730.3	131.7
	อุบลราชธานี	Ubon Ratchathani	1,813,088	15,744.8	115.2

ภาพที่ 3 ภาพตารางแสดงข้อมูลของจังหวัดในภาคอีสาน

แนวคิดที่ใช้ในการประพันธ์

ผู้ประพันธ์ได้แนวคิดดังกล่าวจากบทประพันธ์ของ Iannis Xenakis ในบทประพันธ์ที่ชื่อ Matastaseis ที่ใช้หลักทฤษฎีความน่าจะเป็น กระบวนการคำนวณทางคณิตศาสตร์และการกำหนดสัดส่วนของสถาปัตยกรรมมาใช้ในการกำหนดย่านความถี่เสียง และองค์รวมของเสียง และเรียกแนวทางนี้ว่า Stochastic music ที่ไม่เพียงใช้หลักความน่าจะเป็นและการคำนวณทางคณิตศาสตร์เพียงเท่านั้นแต่ยังมีกระบวนการจัดระบบการสุ่มเลือก จากค่าความแตกต่างที่มีการเก็บข้อมูลเอาไว้ ซึ่งการสุ่มเลือกนี้ไม่ได้ไร้กฎเกณฑ์หรือเป็นแค่การสุ่มแต่ยังมีแบบแผน และมีปัจจัยบางอย่างคอยกำหนดควบคุมความน่าจะเป็นของการสุ่ม นอกจากนี้ยังเข่นาคิสยังใช้ทฤษฎีความ

น่าจะเป็นนี้ในการกำหนด เสียงสูงต่ำ ความสั้นยาว แล้วก็ความดังเบา (ณัฐพล ตีคำ, 2561: 223-224)

ชุดเสียงที่ 2: ภาษา

ผู้ประพันธ์ได้ถ่ายทอดบทกลอนพญาโดยใช้สัญลักษณ์และใช้รหัสสมอร์สถอดคำในบทกลอนพญา เพื่อใช้ในการกำกับจังหวะดังนี้

คำกลอน	เ	ย	า	ม	า	พ	า	ก	ั	น	ส	ร	ั	า	ง
รหัสสมอร์ส	.	---	..	--	.		..	---		..	...	..		..	

คำกลอน	ท	า	ง	อ	ั	ส	า	น	ไ	ท	ั	เ	ย	ั	อ	ง	ย	,	'	ง
รหัสสมอร์ส		..			..	...	..		...	...	..		..	...	..					

คำกลอน	ช	,	ม	ท	ม	,	'	ล	,	ง	แ	ล	ะ	ป	'	า
รหัสสมอร์ส																

คำกลอน	เ	พ	'	'	น	ค	อ	ย	ท	'	า	ท	ม	,	'	เ	ย	า
รหัสสมอร์ส	.																	

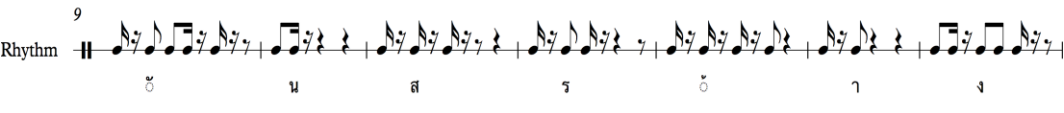
ภาพที่ 4 ภาพตารางแสดงคาร์รหัสสมอร์สเมื่อถูกถอดความจากคำกลอน

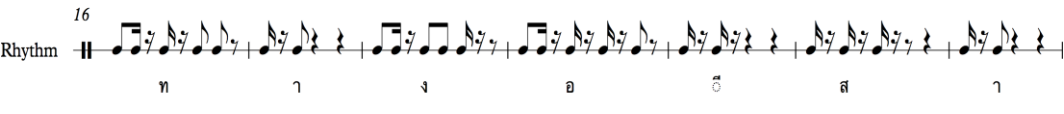
จุดและขีดในรหัสสมอร์สนั้น ได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นสัดส่วนของจังหวะที่เป็นหน่วยเวลาคือ จุดจะเท่ากับ 250 millisecond หรือเท่ากับตัวเข็มนาฬิกา 2 ชั้น ส่วนขีดจะเท่ากับ 500 millisecond หรือมีค่าเท่ากับเข็มนาฬิกา 1 ชั้น ในระดับความเร็ว 60 จังหวะต่อนาทีในอัตราจังหวะ 3/4 ซึ่งสามารถเขียนโน้ตได้ดังนี้

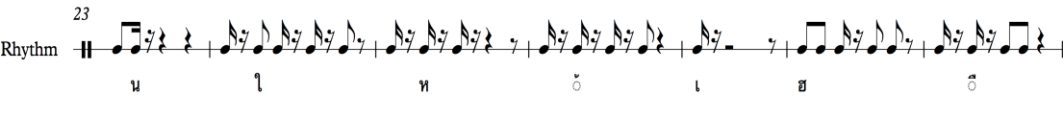
Morse code to Rhythm

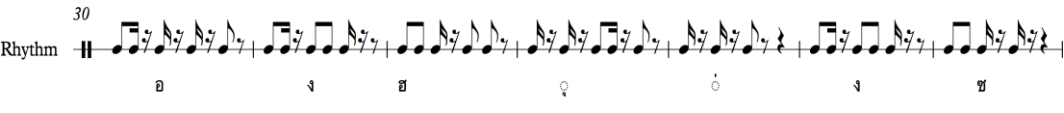
$\text{♩} = 60$

Rhythm $\text{3}/4$
เล ย า ม า พ า ณ

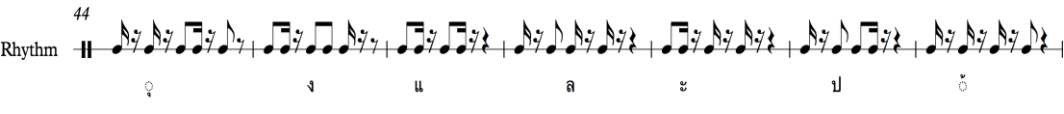
9 Rhythm
อ น ส ร อ า ง

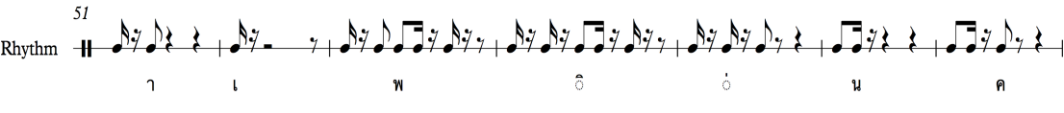
16 Rhythm
ท า ง อ อ ส า

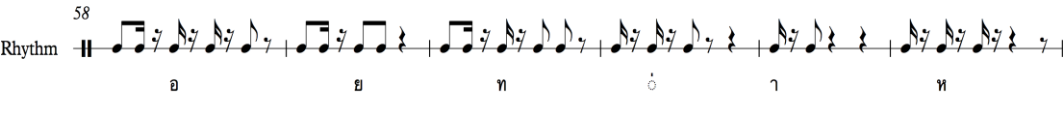
23 Rhythm
น ไ ท อ เล ย อ

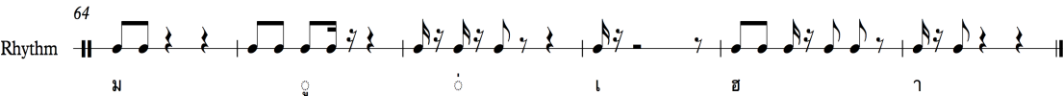
30 Rhythm
อ ง ย ุ อ ง ช

37 Rhythm
ุ ม ท ม อ อ ล

44 Rhythm
ุ ง แ ล ะ ป อ

51 Rhythm
า เล พ อ อ น ค

58 Rhythm
อ ย ท อ า ท

64 Rhythm
ม อ อ เล ย า

ภาพที่ 5 โน้ตจังหวะเมื่อแปลงจากรหัสมอร์สในชุดเสียงที่ 2

เมื่อได้สัดส่วนของจังหวะแล้วผู้ประพันธ์ได้แทนค่าคำจากกลอนพญาโดยใช้หลักการเดียวกับชุดเสียงที่ 1 ด้วยการใส่ตารางจากภาพที่ 1 สามารถถอดคำได้ทั้งหมด 21 คำ และมีคำที่ซ้ำกัน 2 คำ คือคำว่า เสา และคำว่า หมู่ จึงเหลือคำจำนวน 19 คำ เมื่อได้ผลลัพธ์จากการถอดคำเป็นย่านความถี่

แล้ว จึงนำย่านความถี่เหล่านั้นไปเข้าสู่กระบวนการสุ่ม โดยใช้สัญญาณดิจิทัลบรรเลงร่วมกับเสียงคำอ่านกลอนที่บันทึกไว้ตามสัดส่วนจังหวะที่กำหนดโดยรหัสมอร์สจากภาพที่ 5

แนวคิดที่ใช้ในการประพันธ์

ผู้ประพันธ์ใช้รหัสมอร์สจากแนวคิดการฟังจากหนังสือ Audio-Vision ของมิเชล ชิอง (Michel Chion) นักประพันธ์ นักทฤษฎีเกี่ยวกับเสียง ที่ได้นำเสนอแนวคิดการฟังแบบ ซีแมนติก ลิสเสนนิ่ง (Semantic listening) เป็นการฟังที่ใช้รหัสหรือภาษาและข้อความในการตีความ ทั้งในรูปแบบการพูดภาษาเพื่อสื่อสาร และ การใช้รหัสมอร์ส หรือรหัสอื่น ๆ ที่มีความซับซ้อน การฟังแบบ ซีแมนติก ลิสเสนนิ่งจึงเป็นการฟังที่รับรู้ได้ทั้งเสียงและรับรู้การสื่อสารที่ถ่ายทอดออกมาเป็นข้อความได้พร้อมกัน (Chion, 1994: 28)

ผู้ประพันธ์ได้แนวคิดการใช้เสียงที่บันทึกไว้มาบรรเลงจากลักษณะดนตรีแบบ Musique Concrète เป็นลักษณะงานประพันธ์ที่นำเอาเสียงที่เกิดขึ้นทั่วไป ซึ่งไม่ใช่เสียงดนตรีหรือเป็นเสียงดนตรี โดยเสียงต่างๆที่ได้มาจะถูกนำมาทำการทดลอง (Experimental Sounds) โดยเทคนิคต่างๆที่มีในสมัยนั้นเช่น ตัด (cut), เชื่อม (splice), Loop, ทำซ้ำ (duplicate) ทฤษฎีต่าง ๆ ได้ถูกพัฒนาโดย Pierre Schaeffer ในช่วงศตวรรษที่ 1940 (ชาญ ชัยพงศ์พันธุ์, 2550: 178)

ชุดเสียงที่ 3: ความหมาย

ผู้ประพันธ์แปลความหมายบทกลอนพยางค์จากภาษาไทยอีสานเป็นภาษาไทยกลาง จากนั้นจึงใช้รหัสมอร์สแทนพยัญชนะ สระและวรรณยุกต์ เพื่อใช้ในการกำกับจังหวะดังนี้

คำกลอน	เ	ร	า	จ	ง	ม	า	ช	'	ว	ย	ก	ั	น
รหัสมอร์ส	.	...	..			--	..	..	..	..	---	..		..
คำกลอน	ส	ร	'	า	ง	บ	'	า	น	เ	ม	'	อ	ง
รหัสมอร์ส	...	...		..		...		..	..	.	--			
คำกลอน	ท	า	ง	อ	'	ส	า	น	ข	อ	ง	เ	ร	า
รหัสมอร์ส		..			..	...	..	..	..			.	...	..
คำกลอน	ใ	ท	'	ร	'	'	ง	เ	ร	'	อ	ง	ญ	า
รหัสมอร์ส				..		..		.	...	..	..			..
คำกลอน	ต	'	พ	'	'	น	'	อ	ง	เ	ร	า	พ	ว
รหัสมอร์ส	-			..	..	..		..	---	.	...	..		---

คำกลอน	ก	เ	ข	า	ร	อ	ค	อ	ย	เ	ร	า	อ	ย	'
รหัสมอร์ส	..	.	..	..	...				---	.	..	..	..	..	..

ภาพที่ 6 ภาพตารางแสดงค่ารหัสมอร์สเมื่อถูกถอดความจากความหมายของคำกลอน

จุดและขีดในรหัสมอร์สนั้น ได้ถูกเปลี่ยนให้เป็นสัดส่วนของจังหวะที่เป็นหน่วยเวลาคือ จุดจะเท่ากับ 250 millisecond หรือเท่ากับตัวเซบิต 2 ชั้น ส่วนขีดจะเท่ากับ 500 millisecond หรือมี

ค่าเท่ากับเซบิต 1 ชั้น ในระดับความเร็ว 60 จังหวะต่อนาทีในอัตราจังหวะ 3/4 ซึ่งสามารถเขียนโน้ตได้ดังนี้

Morse code thai to Rhythm

♩ = 60

Rhythm notation for Thai characters: เ, ร, ำ, จ, ง, ม, า, ข, ุ, ว, ย, ก, ึ, น, ส, ร, ิ, า, ง, น, ุ, ำ, น, เ, ม, ึ, อ, ง, ท, ำ, ง, อ, ึ, ส, ำ, น, ข, อ, ง, เ, ร, ำ, ใ, ท, ุ, ร, ุ, ง, เ, ร, ำ, ต, ึ, พ, ึ, น, ุ, อ, ำ, เ, ร, ำ, พ, ว, ก, เ, ข, ำ, ร, อ, ค, อ, ย, เ, ร, ำ, อ, ย, ุ, ุ.

ภาพที่ 7 โน้ตจังหวะเมื่อแปลงจากรหัสมอร์สในชุดเสียงที่ 3

เมื่อได้สัดส่วนของจังหวะแล้ว ผู้ประพันธ์ได้แทนค่าความหมายกลอนพญาแต่ละคำโดยใช้หลักการเดียวกับชุดเสียงที่ 1 ด้วยการใช้ตารางจากภาพที่ 1 สามารถถอดคำได้ทั้งหมด 26 พยางค์ และมี 1 คำ ที่ปรากฏ 4 ครั้ง คือคำว่า เรา จึงเหลือคำจำนวน 23 พยางค์ เมื่อได้ผลลัพธ์จากการถอด

คำเป็นย่านความถี่แล้ว จึงนำย่านความถี่เหล่านั้นไปเข้าสู่กระบวนการสุ่มโดยใช้สัญญาณดิจิทัล
บรรเลงตามสัดส่วนจังหวะที่กำหนดโดยรหัสสมอร์สจากภาพที่ 4

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้ประพันธ์ได้ศึกษาบทกลอนพญาเพื่อสร้างเป็นแนวทางการประพันธ์จำนวน 3 ชุดเสียง

ชุดเสียงที่ 1 เป็นการพิจารณาคำสัมผัสจากบทกลอนและการตีความโดยการกำหนด
ตำแหน่งพยางค์ของคำสัมผัสเป็นหลักวินาที่เพื่อใช้ในการวางเสียงในการประพันธ์ ทำให้พบว่าเมื่อนำ
แนวทางนี้ไปใช้ในการประพันธ์อาจจะทำให้หลักการในชุดเสียงดังกล่าวไม่สามารถนำไปใช้ได้กับทุก
บทกลอนเนื่องจากบทกลอนพญาบางบทอาจจะมีคำสัมผัส จึงสอดคล้องกับคำพูดของอาจารย์
ประมวล พิมพ์เสนที่กล่าวว่า บทกลอนพญาเป็นคำคม คำสุภาพ คำเปรียบเปรย เปรียบเปรย อุปมา
อุปไมย บางครั้งอาจไม่มีสัมผัส บางครั้งอาจจะมีหลายสัมผัสได้ เหมือนกับคำสุภาพของทางภาค
กลาง (ประมวล พิมพ์เสน, 2553) ส่วนการตีความของบทกลอนนั้นก็ไม่สามารถทำได้ในทุกบทกลอน
เนื่องด้วยบทกลอนพญาไม่ได้มีบริบทหรือการเปรียบเปรยและการใช้คำที่มีความหมายเหมือนกันทุก
บทกลอน

ชุดเสียงที่ 2 และชุดเสียงที่ 3 เป็นการนำข้อความบทกลอน และ ความหมายของบทกลอน
มาใช้ในการประพันธ์โดยถอดข้อความและความหมายออกมาเป็นรหัสสมอร์สในการประกอบจังหวะ
เพื่อต้องการให้ชุดเสียงดังกล่าวมีรูปแบบการฟังตัวเสียงที่ไม่ทราบที่มาแต่สามารถถ่ายทอดเป็นการ
สื่อสารหรือข้อความออกมาได้ ซึ่งแนวคิดของนักประพันธ์สอดคล้องกับหลักแนวคิดการฟังแบบซี
แมนติกของมีเชลซ็องที่กล่าวว่า แนวคิดการฟังแบบซีแมนติก เป็นการฟังที่ใช้รหัสหรือภาษาและ
ข้อความในการตีความ ทั้งในรูปแบบการพูดภาษาเพื่อสื่อสาร และ การใช้รหัสสมอร์ส หรือรหัสอื่น ๆ
ที่มีความซับซ้อน การฟังแบบซีแมนติก จึงเป็นการฟังที่รับรู้ได้ทั้งเสียงและรับรู้การสื่อสารที่ถ่ายทอด
ออกมาเป็นข้อความได้พร้อมกัน (Chion, 1994: 28) และแนวคิดของการฟังแบบอะคูสเมติกที่ปีแอร์
แซฟเฟอร์ได้อธิบายไว้ว่า การฟังชนิดนี้ก็คือการฟังเสียงที่ได้ยินโดยที่ไม่รู้แหล่งที่มาของเสียงว่าเป็น
เสียงของอะไร จึงทำให้เราตั้งใจและจดจ่ออยู่กับเสียงนั้น ๆ การฟังเสียงแบบอะคูสเมติกไม่จำกัดว่า
จะเป็นเสียงจากธรรมชาติหรือเสียงที่ผ่านการสังเคราะห์ เพียงแต่เสียงที่ได้ยินไม่ทราบที่มาหรือวัตถุที่
ถือว่าเป็นการฟังแบบอะคูสเมติก (วุฒิชยา เจริญนิม, 2560: 20)

ผู้ประพันธ์ได้กำหนดเสียงในชุดเสียงที่ 1 และชุดเสียงที่ 3 ให้เป็นเสียงสัญญาณดิจิทัลหรือสัญญาณชายเวฟ ส่วนชุดเสียงที่ 2 กำหนดให้เป็นเสียงคำอ่านกลอนที่บันทึกไว้ ที่เล่นเดินหน้าและถอยหลังด้วยการสุมเพื่อให้ชุดเสียงทั้งสามชุดเกิดเป็นการผสมผสานระหว่างเสียงไฟฟ้าและเสียงคำอ่านบทกลอน ทำให้สอดคล้องกับคำพูดของสต็อกเฮาเซนที่กล่าวว่า เมื่อวัตถุที่เรากำลังจำเป็นต้องใช้จริง ๆ ในขณะนี้ มีแค่ชายเวฟเท่านั้น(หมายถึงปี ค.ศ. 1955) สิ่งที่ต้องทำต่อไปก็คือการเชื่อมเสียงร้องที่มีภาษาเข้ากับเสียงไฟฟ้าและได้กล่าวอีกว่า การเชื่อมเสียงที่มีอยู่ให้เข้ากับเสียงที่ถูกสร้างขึ้นมาควรจะต้องเป็นธรรมชาติที่สุด ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเสียงร้องนั้นได้รับการปรุงแต่งและหลอมรวมเข้าไปในโลกแห่งเสียงไฟฟ้าแล้ว (บุญรัตน์ ศิริรัตนพันธ์, 2552: 33)

จากการที่นำหลักการแนวคิดทั้งสามชุดเสียงมาประพันธ์กับบทกลอนผลที่ได้ผลออกมาว่าชุดเสียงที่ 1 ไม่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการประพันธ์ได้เนื่องจากบทกลอนผวนั้น มีรูปแบบของสัมผัสที่หลากหลายและบางบทกลอนก็ไม่มีสัมผัส ซึ่งทำให้แนวทางการใช้ชุดเสียงที่ 1 ไม่สามารถใช้ได้กับทุกบทกลอน ส่วนชุดเสียงที่ 2 และชุดเสียงที่ 3 สามารถนำแนวทางไปใช้กับบทกลอนผลได้ เพราะทั้งสองแนวทางนี้เป็นการนำข้อความและความหมายของข้อความในบทกลอนมาเป็นแนวทางในการประพันธ์

ผลที่ได้จากการประพันธ์ทำให้ผู้ฟังเกิดประสบการณ์ในการฟังที่หลากหลาย เกิดความรู้ความเข้าใจในการในหลักการแนวคิดของการประพันธ์ที่นำบทกลอนที่มีอยู่แล้วมาต่อยอด ถ่ายทอดเพื่อเกิดเป็นแนวทางการสร้างสรรค์ พัฒนา และจุดประกายให้มีผู้สนใจในบทกลอนเหล่านี้มากขึ้น

สรุปผล

ผู้ประพันธ์ต้องการสร้างสรรค์ผลงานการประพันธ์โดยได้รับแรงบันดาลใจด้านบทกลอนที่เป็นภาษาไทยถิ่นอีสาน โดยใช้ดนตรีดิจิทัล ทำให้เกิดผลงานประพันธ์ “เสียง ภาษา กลอนผวนา” ที่สะท้อนคำสัมผัสและความหมายของบทกลอน ที่มีการศึกษา ค้นคว้า ทดลองหารูปแบบวิธีการและแนวคิดต่าง ๆ พัฒนาแนวทางการประพันธ์จากการผสมผสานแนวคิดการฟังอคูสติกและเซแมนติกของมิเชล ร็องและแนวคิดการประพันธ์จากนักประพันธ์ในศตวรรษที่ 20 ทำให้เกิดเป็นแนวทางการประพันธ์ที่สามารถเผยแพร่หรือถ่ายทอดข้อความและความหมายที่นำมาประพันธ์พร้อม ๆ กับการฟังผลงานการประพันธ์ในเวลาเดียวกัน และเป็นการประพันธ์ที่พิจารณาองค์ประกอบของบทกลอนในเรื่องของคำสัมผัสด้วยการกำหนดเสียงของคำสัมผัสแล้วจัดวางเป็นหน่วยเวลา ทำให้ทราบถึงช่วง

ระยะของเสียงที่สัมพันธ์กันของคำและการใช้นิยามจากหลักการแจกลูกคำที่ไม่เพียงแต่หาผลลัพธ์ของ
ย่านความถี่ด้วยหลักทางคณิตศาสตร์เพื่อใช้ในการประพันธ์แต่ยังทราบถึงหลักคำของคำสัมพันธ์ว่า
สอดคล้องกันในเรื่องของรูปเสียงอันเป็นการผสมองค์ความรู้ หลักการและความเข้าใจเข้าด้วยกัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ภาษาไทยนำศึกษาหาคำตอบ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สกสค.
- โกวิทย์ ชันธศิริ. (2550). ดุริยางคศิลป์ตะวันตกเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: บ.วีพริ้นท์.
- เจษฎา ตัณฑนุช. (2551). คณิตศาสตร์ในโทรคมนาคม จากอดีตจนถึงปัจจุบัน. วารสารกทช 4
ตุลาคม. หน้า 324 - 325.
- ชาญ ชัยพงศ์พันธุ์. (2550). “Sound Art ศิลปะแห่งเสียง: ประวัติ และความเป็นมา.” วารสารวิจิตร
ศิลป์ 1 หน้า 178 – 180.
- ณัฐพล ดีคำ. (2561) การประพันธ์เพลงร่วมสมัยจากแนวคิดดนตรีอิเล็กทรอนิกส์ผ่านบทประพันธ์.
วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัย และงานสร้างสรรค์. หน้า 223 – 225.
- บุญรัตน์ ศิริรัตนพันธ์. (2552) คาร์ลไฮน์ สต็อกเฮาเซิน กับการผสมผสาน Musique Concrète เข้า
กับเสียงสังเคราะห์และอินทิกราลซีเรียลลิซึมในงาน Gesang der Junglinge (ตอนที่ 1)
วารสารดนตรีรังสิต 4 มกราคม – มิถุนายน. หน้า 32 – 35
- ประมวล พิมพ์เสน. (2554). ผญาห่อโคลง. พิมพ์ครั้งที่ 6. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.
- ปรีชา พิณทอง. (2532). สารานุกรมภาษาอีสานไทยอังกฤษ. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์ศิริธรรม.
- รัตนา จันท์เทาว์. (2550). ลมหายใจ ภาษาไทยถิ่น (อีสาน). วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ 24
กันยายน – ธันวาคม. หน้า 13-24
- วชิรา บุญเกื้อ. (2553). การศึกษาการเปลี่ยนแปลงสำนวนภาษาไทยถิ่นอีสาน. สารนิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วุฒิมิชา เครือเนียม. (2560) บทประพันธ์ชาวดัสเคป: จิตวิญญาณแห่งปรางค์กู๋. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาและพัฒนา คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สถาบันภาษาไทย สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2559). คู่มือการสอนอ่านเขียนโดนการ
แจกลูกสะกดคำ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- สราภรณ์ สุวรรณแสง และ รัตนา จันทร์เทาว์ (2559). “การสืบทอดภาษาอีสาน” วารสาร
บัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. หน้า 74
- สุระ อุณวงศ์. (2547). ผญา. อุบลราชธานี: บ้านอุณวงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 4
- Chion, M. (1994). Audio-Vision. Columbia University Press, 28 pp.
- Holmes, T. (2016). Electronic and experimental music. 5th ed. New York: Routledge.

การศึกษาอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชและผลกระทบจากรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงิน

A study of Identity of Place of Yaowarat and impact of Blue line Underground train.

ไพลิน สำเภา¹
Pailin Sampao¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นสถานที่ (Place) อัตลักษณ์ทางสถานที่ (Identity of Place) และศึกษาองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราช เพื่อนำมาวิเคราะห์และทำข้อเสนอแนะที่จะรองรับผลกระทบจากรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงิน

วิธีวิจัยทำโดยเก็บข้อมูลภาพถ่ายที่ระบุนถึงเยาวราชจากโซเชียลมีเดีย นำมาจัดกลุ่มภาพถ่ายออกเป็นสภาพแวดล้อมแบบต่าง ๆ วิเคราะห์เนื้อหาของภาพและนำภาพเหล่านั้นมาใช้ต่อเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่ออัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราช โดยใช้ภาพที่มีสภาพแวดล้อมครบทุกแบบในเยาวราช นำไปถามกับกลุ่มตัวอย่างต่างกัน 2 กลุ่ม คือนักท่องเที่ยว และคนในชุมชนเยาวราช

ผลจากการเก็บข้อมูลพบว่า อัตลักษณ์ทางสถานที่ของคนในเยาวราช และนักท่องเที่ยวมีความคล้ายกันตรงที่มองว่าลักษณะร่วมแบบจีนนั้นเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ แต่จะต่างกันตรงที่คนในเยาวราชจะให้น้ำหนักกับกิจกรรมค้าขายมากกว่าทางกายภาพ ในขณะที่นักท่องเที่ยวจะให้น้ำหนักไปที่กายภาพที่มีลักษณะร่วมแบบจีนที่ชัดเจน และรองลงมาคือกายภาพที่ดูเก่าแก่มากกว่ากิจกรรมการค้าขาย ผลของข้อมูลนำไปสู่ข้อสรุปที่อ้างอิงจากแนวคิดเรื่องความเป็นสถานที่ คือ อัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชควรจะต้องยึดโยงกับวิถีชีวิตและรากเหง้าของคนในเยาวราช มีองค์ประกอบที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราช 3 แบบซ้อนทับกันอยู่ คือ ลักษณะร่วมแบบจีน กิจกรรมค้าขาย และชุมชนเก่าแก่ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้ปรากฏเป็น อัตลักษณ์ที่สำคัญต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ย่อยในเยาวราช ทำให้ต้องแบ่งพื้นที่ย่อยเพื่อวิเคราะห์ข้อเสนอแนะสำหรับเป็นแนวทางการรักษาอัตลักษณ์ทางสถานที่ให้เหมาะสมกับการพัฒนาที่มาจากผลกระทบจากรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงิน

คำสำคัญ : เยาวราช, ความเป็นสถานที่, อัตลักษณ์ทางสถานที่

Abstract

The purpose of this research is to study the concept of place and identity of place. It studies the components of the environment relating to the identity of place of Chinatown Yaowarat in order to predict the impact of the operation of the Blue Line underground train in the area. Identity of place in this research is a number of distinctive features of the place which indicate the fact of being what the place is.

¹ สาขาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพมหานคร 10202 ประเทศไทย

Data collection was done by photograph posted by public on social media with labeled the word “Yaowarat” These photos were grouped into category of image of environments and then used in a questionnaire asking about the identity of place of Yaowarat. The questionnaires respondents were 2 main different sample groups; the tourist and the local people who live in Yaowarat.

Data analysis revealed that while there were similarities between local people in Yaowarat and tourist. The opinions of residents and tourist indicate that physical Chinese characteristics of building were an important part of the identity of Yaowarat. Differences were found, While Yaowarat residents paid more attention to the image of trading activities and daily life than physical features, the tourists paid more attention to physical features of Chinese characteristics and its history related stories features over trading activities appeared the photos.

Research findings lead to conclusion that based on the concept of place, The identity of place of Yaowarat is linked to the way of life and the roots of the local people in Yaowarat. There are 3 elements that create the identity of the place of Yaowarat; Chinese characteristics, the trading activities, and the old community. It is apparent that the identity is different in each sub-area of Yaowarat. Based on such findings, Yaowarat area may be divided into sub-areas and guidelines for each were their formulated as recommendations in order to maintain the identity of place of Yaowarat against the changes that way be brought about by impacts of the blue line underground train.

Keyword : Yaowarat, Place, Identity of Place

1. บทนำ

เยาวราชเป็นสถานที่ที่มีอัตลักษณ์ และมีความโดดเด่น แต่เยาวราชมีสภาพแวดล้อมหลายแบบ และมีความซับซ้อน จึงต้องทำความเข้าใจว่าอัตลักษณ์ทางสถานที่คืออะไรเพื่อจะตอบคำถามว่าอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชคืออะไร การมาถึงของรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงินที่ทำให้การเข้าถึงสะดวกขึ้น คาดการณ์ว่าจะมีผลทำให้อัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชเปลี่ยนแปลงไป จึงต้องเสนอแนวทางเพื่อใช้ยึดเป็นหลักในการพัฒนาสภาพแวดล้อม และกิจกรรม ของเยาวราช ตามความเหมาะสมกับคำตอบเรื่องอัตลักษณ์ทางสถานที่

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 ศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นสถานที่ และอัตลักษณ์ทางสถานที่
- 2.2 ศึกษาองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราช
- 2.3 คาดการณ์ผลกระทบจากรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงิน ที่อาจมีต่ออัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราช
- 2.4 เสนอแนะแนวทางเบื้องต้นที่จะรองรับผลกระทบจากรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงิน

3. ทฤษฎีและวรรณกรรม

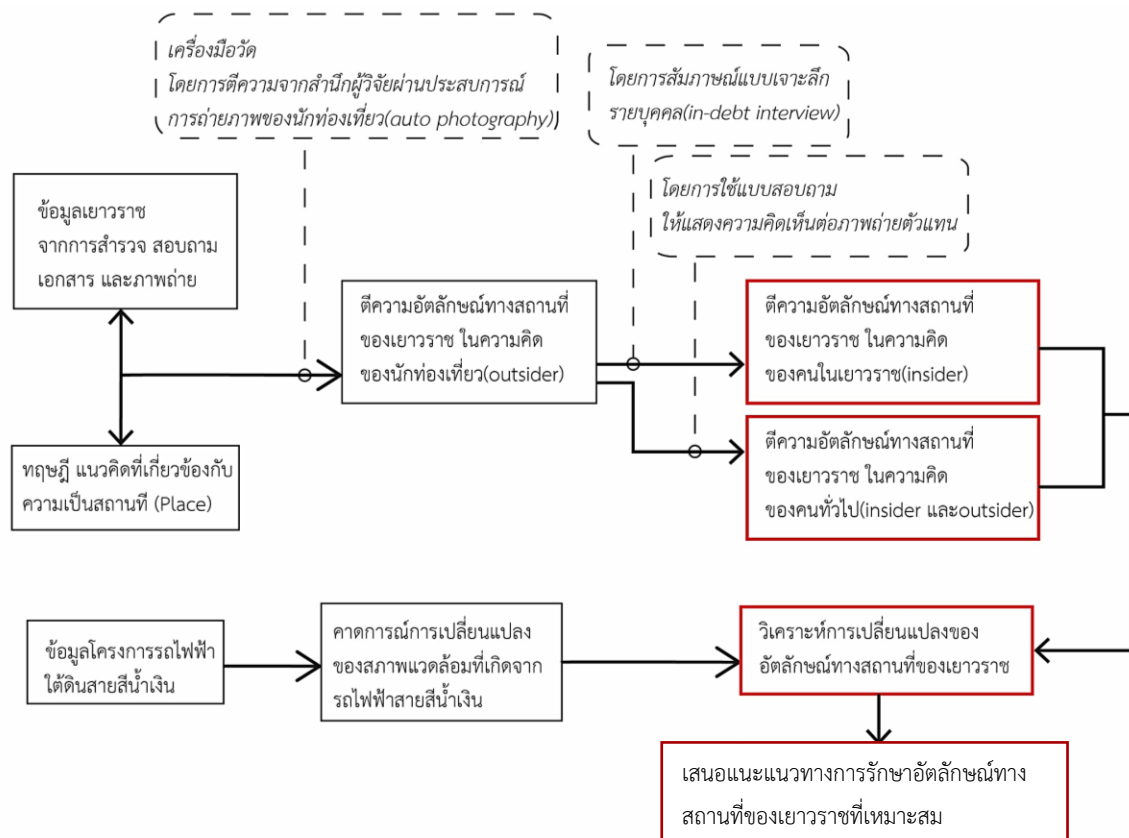
งานวิจัยนี้ได้ศึกษาแนวคิดเรื่องความเป็นสถานที่ และอัตลักษณ์ทางสถานที่ เพื่อนำไปเป็นหลักในการทำความเข้าใจอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราช Relph (1975: 1-55) ความเป็นสถานที่เป็นปรากฏการณ์อย่างหนึ่งที่เกิดจากมนุษย์ผสมผสานชีวิตตัวเองลงไปกับโลก ทำให้เกิดความเป็นสถานที่ที่ต่างกัน การรับรู้ความเป็นสถานที่ โดยการ

เชื่อมโยงข้อมูลหลายอย่างเข้าด้วยกัน เรียกว่า ความรู้สึกถึงความเป็นสถานที่ (Sense of Place) อัตลักษณ์ทางสถานที่ เป็นประสบการณ์อย่างหนึ่งของคนที่มาต่อสถานที่ ในการรับรู้ตัวตนที่มีความโดดเด่น ตัวแทนนั้นคือคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งของสถานที่นั้น ๆ อัตลักษณ์ทางสถานที่นั้นควรจะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น แสดงออกมาในองค์ประกอบที่ทำให้เกิดความเป็นสถานที่ คือ กายภาพ กิจกรรม และความหมาย 3 องค์ประกอบนี้สัมพันธ์กันอย่างไม่แยกไม่ออก การที่คนเราเกิดความรู้สึกถึงความเป็นสถานที่ และรับรู้อัตลักษณ์ทางสถานที่ มีการแบ่งคนออกเป็น 2 กลุ่ม คือคนใน และคนนอก ทั้งสองมีความตระหนักถึงความเป็นสถานที่และอัตลักษณ์ทางสถานที่ ต่างกันจากวัตถุประสงค์ที่มีต่อสถานที่ และความรู้สึกที่ต่างกัน จึงเป็นสมมติฐานของงานวิจัยนี้ว่าความคิดของคน 2 กลุ่มจะต่างกัน

การทำความเข้าใจอัตลักษณ์ทางสถานที่เป็นการทำความเข้าใจต่อประสบการณ์ของคนต่อสถานที่ ในที่นี้คือเราต้องเข้าใจคุณลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานที่ที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ วิธีที่สะดวกที่สุดในการทำความเข้าใจประสบการณ์ของคนต่อสถานที่คือการถ่ายภาพ วิจัยนี้จึงศึกษาวิธีวิจัยแบบ Auto-Photography เป็นการทำความเข้าใจประสบการณ์ผู้อื่นผ่านภาพถ่าย วิธีนี้นำไปใช้เก็บข้อมูลภาพถ่ายที่นักท่องเที่ยวโพสต์ลงโซเชียลมีเดีย M. E. Thomas (2009: 1-2) ให้นิยามของ Auto-Photography ว่าเป็นการพยายามมองโลกโดยผ่านดวงตาของใครบางคน ซึ่งการมองโลกผ่านคนอื่นนั้นเต็มไปด้วยความซับซ้อน ทำให้การได้รับมุมมองที่แท้จริงจากคนที่เราเข้าไปมองนั้นเป็นไปได้ แต่วิธีนี้เป็นเครื่องมือที่มีคุณภาพในการทำความเข้าใจคุณสมบัติของสภาพแวดล้อม และสถานที่ ข้อมูลที่มองเห็นในภาพถ่ายจะบอกกับเราว่าผู้ถ่ายภาพเข้าไปมีส่วนร่วมกับการรับทอย่างไร ข้อมูลจากภาพถ่ายเป็นข้อมูลที่เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ต้องเอาความต่อเนื่องเพื่อวิเคราะห์ผลของข้อมูลต่อไป แต่การใช้วิธีนี้ต้องระวังการใส่ความคิดเห็นส่วนตัวถ่ายภาพ การสัมภาษณ์ร่วมด้วยจะทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงเป้าหมาย การใช้ภาพถ่ายเพื่อทำความเข้าใจความคิดคนเชื่อมโยงไปได้ถึงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ที่มักจะมองหาคุณลักษณะบางอย่างที่เด่นออกมาและถ่ายภาพเก็บไว้ Eyedropper Fill (2019) ปัจจุบันพฤติกรรมการถ่ายภาพเพื่อโพสต์ลงโซเชียลมีเดียเริ่มมีอิทธิพลกับสถานที่ที่นักท่องเที่ยวไปถึง โดยมีกรอกแบบสถานที่เพื่อตอบรับการถ่ายภาพโพสต์ลงอินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะมากขึ้น ภาพถ่ายที่แชร์ไปในอินเทอร์เน็ตมีอิทธิพลต่อการรับรู้อัตลักษณ์ทางสถานที่ ทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากอัตลักษณ์ทางสถานที่ที่แท้จริงที่ควรอ้างอิงจากวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน มุมมองและฉากที่สะดุดตามักจะได้รับความสนใจทำให้มูลค่าทางธุรกิจเพิ่ม เลยเป็นไปได้ว่าจะมีการทำตาม ๆ กัน ทำให้คุณลักษณะบางอย่างที่เป็นของแท้ของท้องถิ่นหายไป

4.วิธีการวิจัย

ใช้การผสมกันระหว่างวิธีแบบ Auto-photography และวิธีสัมภาษณ์ โดยใช้หลักการการตีความผ่านปรากฏการณ์ความรู้สึกของมนุษย์ต่อสถานที่ การออกแบบวิธีวิจัยตลอดกระบวนการสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนผังแสดงวิธีวิจัย

5. การเก็บข้อมูล

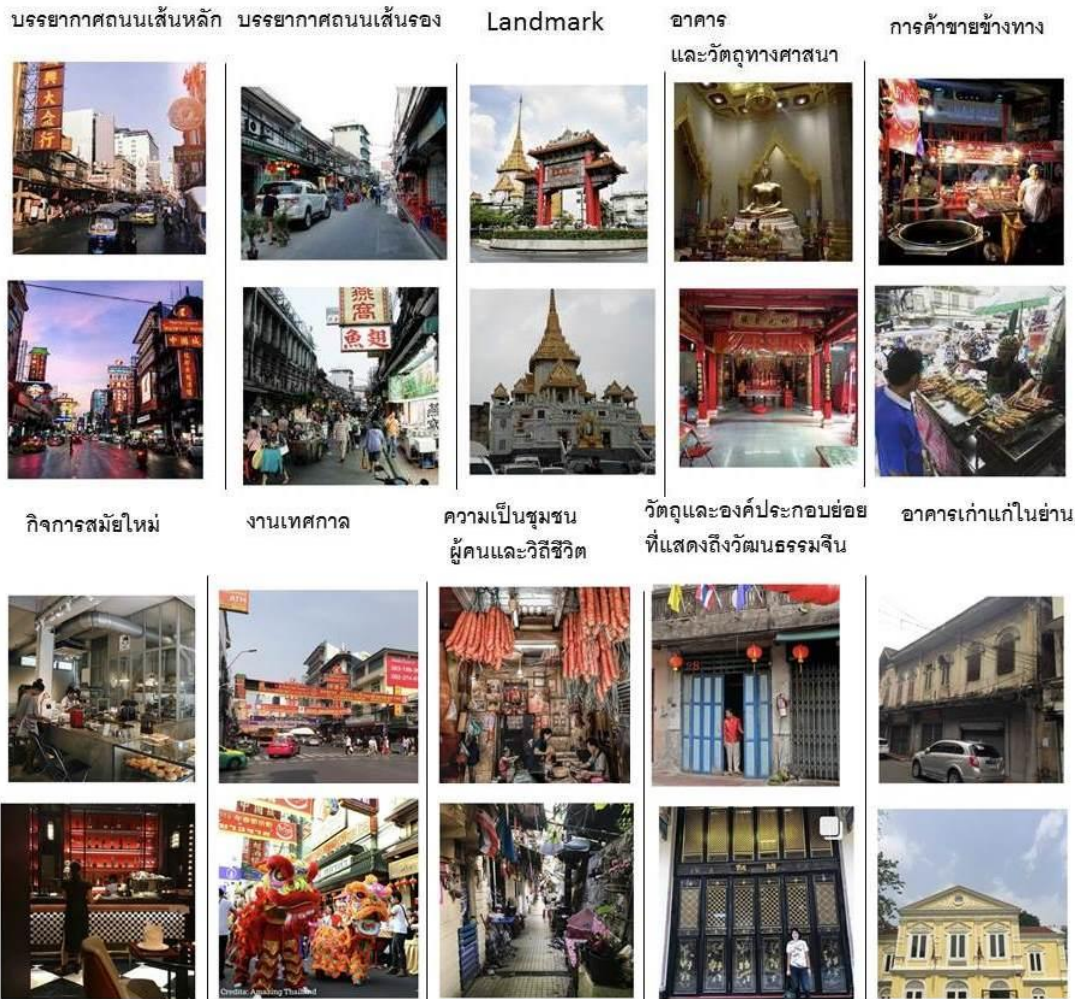
5.1 การเก็บข้อมูลจากภาพถ่ายที่โพสต์ลงโซเชียลมีเดีย เก็บจากแอปพลิเคชัน Instagram และ Facebook โดยผ่านการใช้ Hashtag ระบบที่ระบุถึงภาพที่โพสต์ คำที่ใช้คือ #Yaowarat #Chinatownbangkok #Yaowatchinatown เก็บข้อมูลนำมาใช้ตีความ 457 ภาพ เวลาที่เก็บข้อมูลคือเดือนธันวาคม พ.ศ. 2560 ถึง เมษายน พ.ศ. 2562 ภาพที่โพสต์มีความหมายที่คล้อยกันทุกช่วงเวลา นำภาพถ่ายมาแยกหมวดภาพตามความหมายที่สื่อเพื่อตีความข้อมูล

5.2 การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์คนในชุมชนเยาวราช 3 คน โดยสัมภาษณ์แบบพูดคุยเจาะลึก เลือกคนที่ เป็นหัวหน้าชุมชน หรือมีความเข้าใจในเยาวราชเป็นอย่างดี

5.3 การเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม กับ 2 กลุ่มตัวอย่าง คือคนในชุมชนเยาวราช 24 ชุด คนนอก 55 ชุด ใช้ภาพถ่ายตัวแทนจากหมวดภาพที่โพสต์ลงโซเชียลมีเดีย เลือกภาพที่มีสภาพแวดล้อมแบบต่าง ๆ ของเยาวราชให้ครอบครัวดู ใช้ทั้งหมด 38 ภาพ การใช้แบบสอบถามด้วยภาพเป็นวิธีที่ทำความเข้าใจความเป็นสถานที่ที่สะดวก โดยมีคำถามให้เลือกคะแนนความชอบ และคะแนนความมีอัตลักษณ์ การเก็บแบบสอบถามกับ 2 กลุ่ม ช่วยให้เกิดการเปรียบเทียบความเห็นได้

6. ผลของข้อมูลและการตีความหมายข้อมูล

6.1 ข้อมูลจากภาพถ่ายที่โพสต์ลงโซเชียลมีเดีย และการแบ่งหมวดภาพตามความหมายที่สื่อ

ภาพที่ 2 การจำแนกหมวดภาพตามความหมายที่สื่อ จากข้อมูลภาพที่โพสต์ลง Instagram และ Facebook

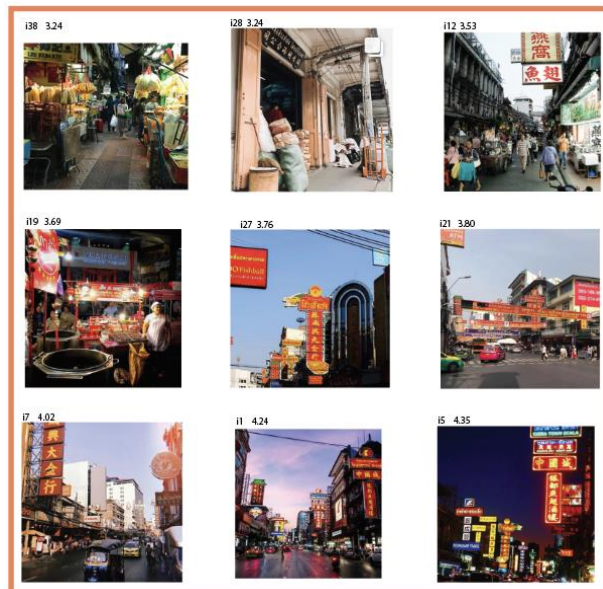
จากหมวดภาพทั้งหมด ภาพที่ถูกโพสต์มากที่สุดคือหมวดภาพถนนเยาวราชตอนกลาง จึงตีความได้ว่าถนนเยาวราชตอนกลาง คือบริเวณที่เกิดความรู้สึกถึงความเป็นสถานที่ (Sense of Place) สำหรับนักท่องเที่ยว และมีอัตลักษณ์ทางสถานที่ (Identity of Place) มาก โดยมาจากองค์ประกอบที่มีลักษณะร่วมแบบจีนเป็นหลัก ภาพที่มีจำนวนโพสต์รองลงมาคือ หมวดอาหาร และ หมวดอาคารและวัตถุทางศาสนา หมวดอาหารนั้นแสดงถึงกิจกรรมที่โดดเด่นของเยาวราชในความคิดของนักท่องเที่ยว แต่ก็มีความคลาดเคลื่อนจากประเด็นอัตลักษณ์ทางสถานที่ตรงที่ว่า การถ่ายภาพอาหารแล้วโพสต์เป็นวัฒนธรรมสมัยใหม่อย่างหนึ่ง มากกว่าการตระหนักถึงเรื่องความเป็นสถานที่ หมวดอาคารและวัตถุทางศาสนา ที่มีคนสนใจโพสต์มากนั้นมากจากความมีเอกลักษณ์ในตัวเอง จากหมวดภาพทั้งหมดที่ถูกแบ่งจะเห็นได้ว่า นักท่องเที่ยวมีประสบการณ์ต่อสถานที่ โดยมีการตระหนักถึง ลักษณะร่วมแบบจีน ไซนา ทาวน์ กิจกรรมค้าขาย ความเก่าแก่คู่มีประวัติศาสตร์ และความเป็นชุมชน ความหมายเหล่านี้อาจตีความต่อได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์สถานที่ของเยาวราช แต่ในภาพถ่ายก็มีความหมายของความงามขององค์ประกอบภาพถ่าย และความแปลกตา ความสะอาดตา รวมอยู่ด้วย ซึ่งทำให้ผลของข้อมูลด้านอัตลักษณ์จากภาพการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

ที่โพสต์ลงโซเชียลมีเดียนี้มีความผิวเผิน ยังไม่ใช่แก่นแท้ของอัตลักษณ์ ข้อมูลนี้จึงต้องนำไปแยกสภาพแวดล้อม และเป็นคำถามให้ตอบสำหรับทั้งนักท่องเที่ยว และคนในชุมชนต่อไปอีกชั้น เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชที่คลาดเคลื่อนน้อยสุด

6.2 ข้อมูลจากแบบสอบถาม

นำข้อมูลมาหาความสัมพันธ์ของแต่ละภาพ ว่ามีขนาดความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด เกิดเป็นกลุ่มภาพที่มีความสัมพันธ์คล้ายกัน นำไปตีความร่วมกับคะแนนความมีอัตลักษณ์และความชอบ ของทั้งคนใน และคนนอก

6.2.1 คนในชุมชนเยาวราชจะพิจารณาอัตลักษณ์จากกิจกรรมมากกว่าส่วนที่เป็นกายภาพในภาพทุก ๆ กลุ่ม ตัวอย่างคือ กลุ่มภาพที่แสดงถนนเยาวราชตอนกลางเป็นภาพที่มีคะแนนความมีอัตลักษณ์มาก และเกาะกลุ่มรวมกับภาพตรอกตี๊กแถวที่มีร้านขายอาหาร ร้านแผงลอยข้างทาง ร้านค้าตี๊กแถวแบบดั้งเดิม และตลาดสดเล่งบัวเยี่ย ภาพเหล่านี้มีความสัมพันธ์เป็นอัตลักษณ์แบบเดียวกันในความคิดของคนในชุมชน มีเนื้อหาสาระที่สื่อร่วมกันคือพื้นที่ที่ทำให้เกิดกิจกรรมการค้าขาย ภาพกลุ่มนี้มีรูปแบบที่ว่างและหน้าตาอาคารไม่เหมือนกันเลย ทำให้ตีความได้ว่าคนในชุมชนเยาวราชพิจารณาที่กิจกรรมมากกว่ากายภาพ การค้าขายในพื้นที่ศูนย์กลางกิจกรรมจะมีความเป็นอัตลักษณ์มากกว่าพื้นที่ที่ไกลศูนย์กลางออกไป ดูภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ตัวอย่างกลุ่มภาพที่ได้คะแนนความมีอัตลักษณ์มาก ในความคิดคนในชุมชน

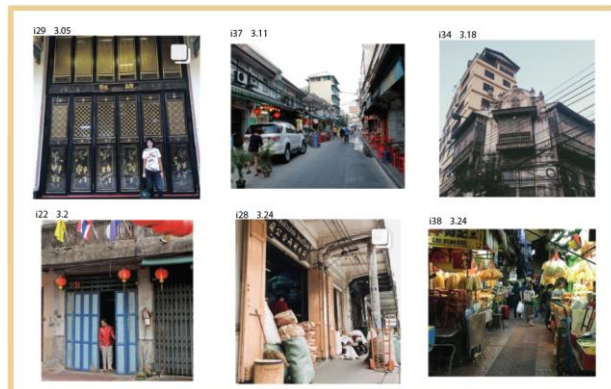
รองจากกิจกรรมค้าขาย คนในชุมชนจะพิจารณาความมีอัตลักษณ์จากลักษณะร่วมแบบจีนในนำทาวเวอร์ร่วมด้วย ยิ่งมีความเป็นจีนมากจะรู้สึกว่ามีอัตลักษณ์มาก กลุ่มภาพที่คนในชุมชนมองว่ามีอัตลักษณ์น้อยลงมา คือภาพตรอกชุมชนที่ไม่มีบรรยากาศการค้าขาย และกายภาพหรือกิจกรรมที่สื่อถึงความไม่จีน ความเห็นด้านความมีอัตลักษณ์ของคนในชุมชนมีความซับซ้อนกว่าความเห็นด้านความชอบที่ คนในชุมชนรู้สึกชอบภาพสถานที่สำคัญ ที่มีชื่อเสียง ร่วมกับลักษณะร่วมแบบจีน มากกว่าภาพที่แสดงถึงตรอกชุมชน หรือพื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ในศูนย์กลางกิจกรรม

6.2.2 นักท่องเที่ยว หรือ คนนอกพิจารณาอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชจากลักษณะร่วมแบบจีนเป็นหลัก หากมีลักษณะดังกล่าวมากจะคิดว่ามีอัตลักษณ์มาก หากมีลักษณะร่วมแบบจีนน้อย หรือไม่มี จะพิจารณาจากความมีเอกลักษณ์ในตัวเอง ความสะอาด และความเก่าแก่ดูมีประวัติศาสตร์ จากการมองที่กายภาพเป็นหลัก มากกว่ากิจกรรมหรือความหมายอื่น หากเป็นภาพที่ไกลออกไปจากศูนย์กลางการท่องเที่ยว เช่นภาพตรอกชุมชน

คนนอกจะชอบมากกว่าหากดูมีกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว ในคำถามด้านความชอบเป็นไปในแนวทางเดียวกับคำตอบด้านอัตลักษณ์

ภาพที่ 4 ตัวอย่างกลุ่มภาพที่ได้คะแนนความมีอัตลักษณ์มาก ในความคิดของนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 5 ตัวอย่างกลุ่มภาพที่ได้คะแนนความมีอัตลักษณ์บ้างถึงมาก ในความคิดของนักท่องเที่ยว

จากการตีความข้อข้อมูลภาพถ่ายตามความสัมพันธ์ข้างต้น จะเห็นว่าคนในชุมชนมีมุมมองต่างจากคนนอก อัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชของคนในชุมชน คือกิจกรรมการค้าขายประกอบกับกายภาพที่มีลักษณะร่วมแบบจีน ซึ่งต่างจากคนนอกที่จะรับรู้ส่วนที่เป็นกายภาพมากกว่ากิจกรรม เพราะมีจุดประสงค์ในการมองหามุมมองที่ประทับใจในสถานที่ และลักษณะร่วมแบบจีนมีความชัดเจนสะดุดตาที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องมีกิจกรรมที่ดึงดูดทั้งคนในและคนนอกมีความเข้าใจอัตลักษณ์ของเยาวราชว่าต้องมีความเป็นจีน ซึ่งมันเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งเท่านั้น อีกประเด็นที่ต่างกันคือ คนในชุมชนมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) แต่อาจไม่ได้ตระหนักว่าเป็นอัตลักษณ์ ดีความได้จากกลุ่มภาพที่แสดงลักษณะตรอกชุมชน จากคำตอบด้านความมีอัตลักษณ์ของคนในชุมชน กลุ่มนี้ได้คะแนนความมีอัตลักษณ์น้อย กลุ่มภาพความหมายความเป็นชุมชนไม่พบในคำตอบของนักท่องเที่ยว เพราะไม่ได้ตระหนักถึงมากนัก

ในด้านความชอบ ทั้ง 2 กลุ่มชอบมุมมองที่ดูสวยงามเหมือนกัน ซึ่งมีลักษณะร่วมแบบจีนเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ทั้งคนใน และคนนอกรู้สึกชอบ ทั้ง 2 กลุ่มมีการตระหนักถึงลักษณะร่วมแบบจีนในนำทวารณ์ร่วมกัน แต่มีมุมมองที่ต่างกันไปจากจุดประสงค์ในสถานที่ที่ต่างกัน ความรู้สึกถึงความเป็นสถานที่ของทั้ง 2 กลุ่มจึงอยู่บริเวณเดียวกันคือถนนเยาวราชตอนกลาง ผู้วิจัยได้สรุปอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชจากการตีความข้อมูลและที่ควรจะเป็นตามแนวคิดเรื่องความเป็นสถานที่ได้ว่า อัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราชเกิดจาก 3 องค์ประกอบร่วมกัน คือ ลักษณะร่วมแบบจีน กิจกรรมการค้าขาย และความเป็นชุมชนเยาวราช ลักษณะทั้ง 3 แบบซ้อนทับกันอยู่ และปรากฏมากน้อยต่างกันไปในแต่ละบริเวณ เยาวราชจึงไม่ได้มีเพียงความเป็นจีนประดับตามแบบไชน่าทาวน์เท่านั้น

7. การเปลี่ยนแปลงจากรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงิน และผลกระทบต่ออัตลักษณ์ทางสถานที่

การเปลี่ยนแปลงที่คาดการณ์คือเยาวราชกำลังจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น ทำให้บริเวณที่ไม่ใช่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวกำลังปรับเป็นการค้าขายและบริการสำหรับนักท่องเที่ยว ที่ดินในเยาวราชเป็นที่เช่าของ

เจ้าของรายเดียวอยู่มาก จึงมีโอกาสที่จะพัฒนาที่ดินเป็นกิจการที่ใหญ่ขึ้น ทำให้กระทบกับอัตลักษณ์ทางสถานที่ที่ได้สรุปไว้ในผลวิจัย คือลักษณะร่วมแบบจีนไชน่าทาวน์ กิจกรรมการค้าขาย และความเป็นชุมชนเยาวราช ด้านกิจกรรมการค้าขายอาจได้รับผลกระทบมากที่สุด โดยกิจการแบบดั้งเดิม ทั้งแบบอาคารพาณิชย์กรรม ตลาด และแผงลอย อาจถูกกิจการใหม่จากคนนอกเข้ามาแทนที่ สารคดีเมื่อชาวจีนใหม่บุกไทย Big Story เรื่องใหญ่ Thai PBS (2562) กล่าวถึงงานวิจัยการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนรุ่นใหม่ว่าเข้ามาลงทุนในเยาวราชมากขึ้นทำให้กระทบวิถีชีวิตการค้าขายในเยาวราชที่มีระบบพึ่งพาอาศัยกันอยู่ เช่นร้านแผงลอยในสำเพ็งที่ได้เช่าพื้นที่หน้าร้านอาคารค้าขาย เมื่อกิจการเดิมเปลี่ยนไประบบพึ่งพาก็จะหายไปด้วย ส่งผลต่อเนื่องไปถึงอัตลักษณ์ทางสถานที่ด้านความเป็นชุมชน ทำให้คนในย้ายออก และเมื่อไม่มีชุมชน อาจเหลือแค่เยาวราชที่มีลักษณะร่วมแบบจีนที่เป็นกายภาพ แต่ไม่มีวิถีชีวิตที่เป็นแก่นที่ทำให้เกิดกายภาพแบบนี้ ลักษณะร่วมแบบจีนอาจได้รับผลกระทบเช่นกันหากไม่มีการวางแผนควบคุม เพราะส่วนนี้ทำให้เกิดอัตลักษณ์ทางสถานที่ของเยาวราช โดยเฉพาะตรอกถนนเยาวราชตอนกลาง

8. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะวิเคราะห์มาจากผลวิจัย มีหลักการคือทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกถึงความเป็นสถานที่ และความเป็นเจ้าของ เพื่อรักษาความเป็นชุมชนที่อาจเกิดผลกระทบจากรถไฟฟ้าใต้ดินสายสีน้ำเงิน สรุปได้ดังนี้

8.1 อัตลักษณ์ทางสถานที่ด้านกิจกรรมค้าขาย ให้คนในชุมชนมีสิทธิในพื้นที่ขาย และที่อยู่อาศัยก่อน และจำกัดสิทธิ์สำหรับคนนอก ปรับปรุงสภาพแวดล้อมพื้นที่ค้าขาย ทั้งในชุมชน ตลาด แผงลอย รวมไปถึงบริเวณถนน Street food เพราะมีการพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคนนอกที่มาขาย กับคนในชุมชนบางส่วน

8.2 อัตลักษณ์ทางสถานที่ด้านความเป็นชุมชน ให้ปรับปรุงพื้นที่ชุมชนให้หน้าอยู่ทั้งบริเวณที่อยู่อาศัย สถานที่สำคัญ พื้นที่ส่วนกลาง และพื้นที่ค้าขาย ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวให้เชื่อมถึงพื้นที่ชุมชนที่มีการค้าขายอยู่เดิม และตลาดให้เชื่อมต่อกับพื้นที่ศูนย์กลางการท่องเที่ยวตรงถนนเยาวราชตอนกลางและสถานีรถไฟฟ้า ออกแบบวิธีท่องเที่ยวให้มีการพึ่งพาอาศัยชุมชน และใช้เทคโนโลยีช่วยในการนำทาง

8.3 อัตลักษณ์ทางสถานที่ด้านลักษณะร่วมแบบจีน ให้จัดทำผังแม่บทสำหรับควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน รูปแบบ ขนาด ความสูง ของอาคารและป้าย ให้สอดคล้องกับลักษณะอาคารเก่าแก่ดั้งเดิมของเยาวราช โดยทำการสำรวจอาคารที่มีคุณค่า ภายภาคเหล่านี้มีมากที่ถนนเยาวราชตอนกลาง เจริญกรุง และทรงวาด ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยว

8. รายการอ้างอิง

รายการ Big Story เรื่องใหญ่ Thai PBS. (2562). เมื่อชาวจีนใหม่บุกไทย. เข้าถึงเมื่อ ธันวาคม 26, 2562. เข้าถึงได้จาก <https://www.youtube.com/watch?v=FijH4Uz-6c>

Eyedropper Fill. (2562). เมื่อแนวคิดทำทุกทีให้ Instagrammable กำลังพังวงการออกแบบ. เข้าถึงเมื่อ กันยายน 12, 2562. เข้าถึงได้จาก <https://www.the101.world/instagrammable-trend/>

M. E. Thomas. (2009). "Auto-Photography." The Ohio State University. Accessed October 13, 2016. Available from <https://booksite.elsevier.com/brochures/hugy/SampleContent/Auto-photography.pdf>

Relph, Edward. (1975). Place and Placelessness. London. England : Pion Limited.

งานสร้างสรรค์เพลงไทยเดิมสำหรับกีตาร์คลาสสิกชุด Oriental Expression

ของ เอกราช เจริญนิศย์

A Creative Thai Traditional Music for Classical Guitar Album “Oriental Expression”

by Ek-karach Charoennit

เอกราช เจริญนิศย์¹

Ek-karach Charoennit¹

บทคัดย่อ

งานสร้างสรรค์เพลงไทยเดิมชุด Oriental Expression มีจุดประสงค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพทางการบรรเลงกีตาร์คลาสสิก เป็นงานสร้างสรรค์ที่จะทำให้เกิดการพัฒนากีตาร์คลาสสิก เนื่องจากเป็นงานในเชิงอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมของไทยที่เป็นงานสร้างสรรค์ในรูปแบบตำราที่เป็นโน้ตเพลงไทยเดิมที่นานาชาติสามารถหยิบจับไปบรรเลงในคอนเสิร์ตต่อสาธารณชนในระดับสากลได้ งานสร้างสรรค์ชุดนี้ได้ใช้หลักวิชาการเรียบเรียง และการประพันธ์สำหรับกีตาร์คลาสสิก การเปลี่ยนแปลงโน้ตเพลงไทยเดิมเป็นโน้ตเพลงสากล ที่จะแสดงให้เห็นว่าผู้สร้างสรรค์ต้องมีความเข้าใจทางดนตรีไทย และดนตรีสากล เนื่องจากดนตรีที่มีความเฉพาะตัวอีกทั้งยังมีความยากในการออกแบบวิธีการบรรเลงกีตาร์คลาสสิกให้มีท่วงทำนอง สีสานดนตรีแบบเพลงไทยเดิมสร้างสรรค์ใช้กีตาร์คลาสสิกเป็นการนำเสนอบทเพลงทั้งชุด Oriental Expression เพื่อแสดงอัตลักษณ์และคุณค่าของงานชิ้นนี้

คำสำคัญ : (ภาษาไทย) กีตาร์คลาสสิก/ เพลงไทยเดิม / โน้ตเพลงสำหรับกีตาร์

Abstract

The Oriental Expression as Thai traditional creative music has the purpose to develop the potential of classical guitar performance. This creative music will lead to classical guitar music development. Since this creative work is regarded as Thai artistic and cultural conservation in the form of books containing Thai traditional music notes that can be used to perform in international public concerts, this creative work uses the academic of classical guitar arrangement and composition. Changing Original Thai music score to be the standard music score shows that the creator has to be skillful of both styles. Since this instrument is unique and it is difficult to design the method of classical guitar playing to have Thai traditional musical style, by using classical guitar is to present Oriental Expression musical album to show identity and artistic value.

Keyword: Classical Guitar/Traditional Thai Music/ Notation for Guitar

¹ คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร กรุงเทพฯ 10700 ประเทศไทย

Faculty of Music, Silpakorn University, Bangkok 10700, Thailand.

การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10

บทนำ

ดนตรีไทยนับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศซึ่งเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน อยู่คู่กับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม ในประเทศไทยมีวิวัฒนาการของดนตรีไทยก้าวไกลอย่างต่อเนื่อง มีการกำเนิดของดนตรีไทยในแนวทางใหม่ ๆ มากมายหลายแนวพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ทำให้วัฒนธรรมใหม่ทางดนตรีเดินทางเข้ามาในประเทศไทยได้อย่างรวดเร็ว เพลงไทยเดิมที่เป็นเพลงคันทูได้ถูกดัดแปลงประยุกต์การบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีหลายชนิด ในความหลากหลายของเครื่องดนตรีสากลที่นำมาบรรเลงเพลงไทยเดิมนั้น สามารถกล่าวได้ว่ากีตาร์เป็นเครื่องดนตรีสากลชนิดหนึ่งที่ทำได้ดีเป็นอย่างดี เดิมทีเดียวนั้นก็กีตาร์เป็นเครื่องดนตรีที่มาจากประเทศสเปน นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1400 และได้รับความนิยมสูงสุดในช่วงปี ค.ศ. 1600 โดยเผยแพร่ไปทั่วยุโรปเนื่องจากมีระบบการบันทึกโน้ตที่ใช้ตัวเลข หรือรูปสัญลักษณ์ซึ่งดูแล้วเข้าใจง่าย เล่นง่าย สนุกสนานได้รับความนิยมทำให้กีตาร์ขึ้นตัวอย่างมาก การนำเพลงไทยเดิมมาร้อยเรียงให้มีความสุนทรีย์ของบทเพลงเกิดความสมดุลย์ของเสียง และเทคนิคที่ใช้ในการบรรเลงที่จะถ่ายทอดเพลงไทยสู่ความเป็นสากล งานสร้างสรรค์ทั้งหมดในชุดนี้จะเป็นรูปแบบหนังสือโน้ตเพลงพร้อมแผ่นซีดีออกดีไอไฟล์ ที่นิสิตนักศึกษา นักกีตาร์คลาสสิกใช้เป็นแนวทางสำหรับการบรรเลงกีตาร์คลาสสิก และสร้างคุณค่าแก่เพลงไทยเดิมได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อนำเพลงไทยเดิมมาบรรเลงด้วยกีตาร์คลาสสิก
2. เพื่ออธิบายแนวคิด เทคนิคการบรรเลงกีตาร์ในรูปแบบดนตรีไทย

วิธีการศึกษา

1. ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด การตีความดนตรีจากบทเพลงไทยเดิมสู่ทฤษฎีดนตรีสากลสำหรับกีตาร์คลาสสิก
2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารโน้ตเพลงไทยเดิมเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบดนตรีที่จำเป็น เช่น ระดับเสียง (Pitch), จังหวะ (Rhythm), ท่วงทำนอง (Melody), เสียงประสาน (Harmony), คีตลักษณ์ (Form) เพื่อนำมาใช้ในการสร้างสรรค์
3. อธิบายแนวคิด เทคนิควิธีการสร้างสรรค์ จากบทเพลงที่เลือกสรรไว้ สำหรับการบรรเลงกีตาร์คลาสสิก
4. จัดการแสดงเผยแพร่บทเพลงในรูปแบบหนังสือโน้ตเพลงชุด Oriental Expression รวม 12 เพลง ประกอบด้วย เพลงที่ 1 คลื่นกระทบฝั่ง เพลงที่ 2 กลองยาว เพลงที่ 3 นางครวญ เพลงที่ 4 เตี้ยโขง เพลงที่ 5 ลาวครวญ เพลงที่ 6 เชื้อบังไฟ เพลงที่ 7 ถึงเพลงที่ 11 เป็นเพลงระบำชุดโบราณคดี 5 เพลง ได้แก่ เพลงที่ 7 ทวารวดี เพลงที่ 8 ศรีวิชัย เพลงที่ 9 ลพบุรี เพลงที่ 10 เชียงแสน เพลงที่ 11 สุโขทัย และในตอนท้ายเป็นเพลงที่ 12 มโนราห์บูชาชัย

ผลการศึกษา

ผู้สร้างสรรคดีได้เลือกบทเพลงแรกในอัลบั้ม ได้แก่ เพลงคลื่นกระทบฝั่งเพื่ออธิบายวิธีการการสร้างสรรคืบทเพลง ข้อมูลโน้ตเพลง แนวคิดในการนำมาบรรเลงด้วยกีตาร์คลาสสิก การวิเคราะห์ห้องค้ประกอบของคนตรีด้านสังคีตลักษณะ

จากการศึกษาพบว่าเพลงคลื่นกระทบฝั่งมีสองท่อน เพลงเดิมมาจากเพลงประเภทหน้าทับสองไม้ ทำนองเพลงบรรเลงในอัตราจังหวะสองชั้นอยู่ในเรื่องเพลงฉิ่งโบราณประกอบด้วยเพลง ฟองน้ำ เพลงฝั่งน้ำ และ เพลงคลื่นกระทบฝั่ง เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการนำไปขับร้องและบรรเลงประกอบการแสดงโขนละครกันอย่างแพร่หลาย “ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้นำเพลงคลื่นกระทบฝั่งทำนองเก่ามาพระราชนิพนธ์เป็นเพลงใหม่โรงเพื่อใช้เป็นเพลงใหม่โรงเสภา และนับเป็นเพลงลำดับที่ 3 ที่ทรงนิพนธ์ ลีลาของทำนองเพลงนี้สอดแทรกลูกล้อ ลูกชัด ลูกเหลี่ยมตลอดทั้งเพลงเพื่อให้เกิดความคึกคัก รุกเร้าอารมณ์บรรยายธรรมชาติของคลื่นลงในทะเลอย่างกลมกลืน”¹ และ ยังได้บรรจุไว้ในเพลงตับวิวาท์พระสมุทรใช้บรรเลงติดต่อกันด้วยท่วงทำนองที่บ่งบอกบรรยากาศของคลื่นน้ำ โดยเริ่มจาก คลื่นกระทบฝั่ง บังใบ และแขกสาหร่าย ผู้สร้างสรรคดีมีแนวคิดที่บรรเลงด้วยกีตาร์คลาสสิกโดยการเริ่มจากนำโน้ตเพลงเดิมมาศึกษา

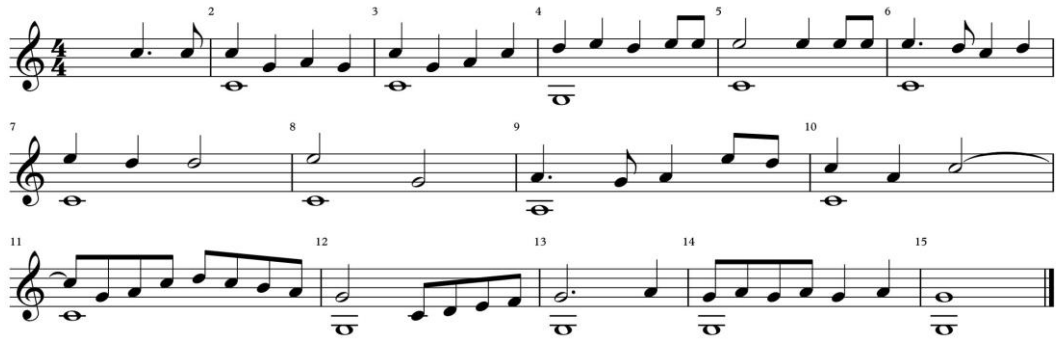
ตัวอย่างที่ 1 โน้ตเพลงที่เขียนไว้สำหรับดนตรีไทย เพลงคลื่นกระทบฝั่ง ท่อน 1 และท่อน 2

--- ค	- ค ค ค	- ช - ล	- ช - ค	- ช - ล	- ค - ร	- ม - ร	- ม ม ม
----	- ม ม ม	-- ร ค	- ร - ม	- ร - ร	--- ม	--- ช	--- ล
-- ช ล	- ม ร ค	- ล - ค	----	ช ล ค ร	ค ท ล ช	--- ค	ร ม ฟ ช
----	--- ช	- ช ช ช	- ช - ช				
- ม - ม	--- ร	--- ค	--- ล	----	ช ล ค ร	- ม - ร	-- ค ล
- ค - ค	--- ฟ	--- ช	--- ล	----	ช ล ค ร	- - ม ร	-- ค ล
-- ช ล	ค ม ร ค	- ล - ค	----	ช ล ค ร	ค ล ค ช	--- ค	ร ม ฟ ช
----	--- ช	- ช ช ช	- ช - ช				

¹ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, *สารานุกรมเพลงไทย*. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เวียนแก้วการพิมพ์, 2542), หน้า 45.

จากการศึกษาโน้ตเพลงไทยเดิมจึงนำมาเขียนเป็นโน้ตสากลดังนี้

ตัวอย่างที่ 2 โน้ตดนตรีไทยนำมาเขียนเป็นโน้ตสากลแล้วเพิ่มแนวเบสให้บรรเลงเสียงยาว 4 จังหวะ เสมือนการเล่นฆ้องวงใหญ่ให้เสียงห่างกันคู่ 5

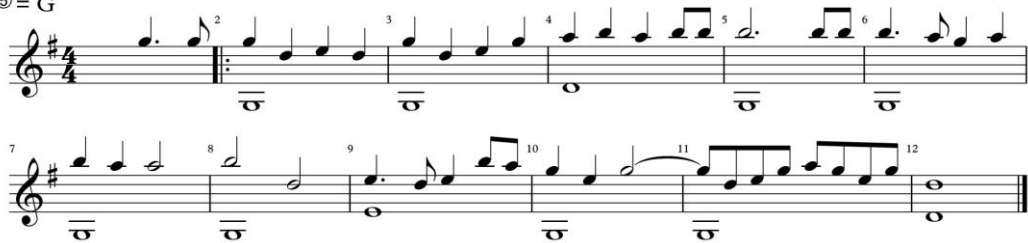

จากแนวคิดในการนำมาบรรเลงด้วยกีตาร์คลาสสิกนั้น ผู้สร้างสรรค์ได้เปลี่ยนบันไดเสียงจาก C เมเจอร์ มาเป็นบันไดเสียง G เมเจอร์ และใช้วิธีการออกแบบการเรียบเรียง คือ การตั้งสาย 6 ให้เป็นเสียง D การตั้งสาย 5 ให้เป็นเสียง G เพื่อความสะดวกในการบรรเลงสายเปล่าในคีย์ G และเพื่อจะขยายช่วงกว้างของเสียงแนวต่ำให้เกิดความสะดวกในการบรรเลงขึ้นคู่ 5 ที่สายเปล่าสาย 5 และสายเปล่าสาย 6 ให้เสียงที่ได้ยินมีลักษณะคล้ายคลึงน้ำ ด้วยวิธีสลับทำนอง 2 เสียงให้เล่นพร้อมกับเสียงเบสสายเปล่า

ตัวอย่างที่ 3

⑥ = D

⑤ = G

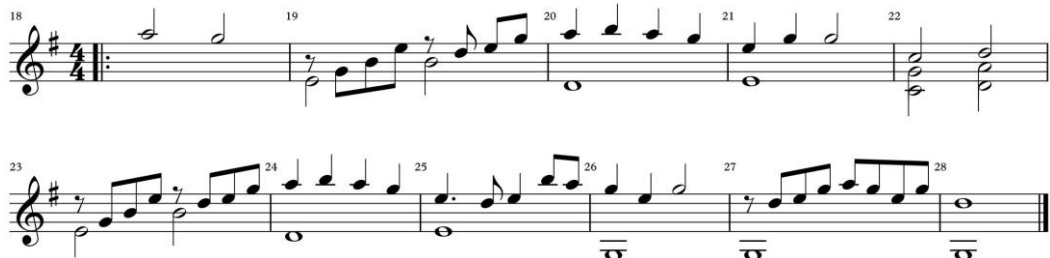
ในบทเพลงทุกประโยคผู้สร้างสรรค์จะเพิ่มแนวคิดด้านกระสวนจังหวะของเพลง มีลักษณะที่เด่นที่เขียนไว้ในตอนท้ายของทุกประโยคเพลงดังนี้

ตัวอย่างที่ 4

ท่อนที่ 2 ของเพลงมีความแตกต่างทำนองเพลงมีการพัฒนาให้ซับซ้อนมากขึ้น แต่ยังคงลักษณะที่เลื่อนพริ้วไหว บทเพลงมีรสชาติมากขึ้นในแนวประสานแบบโฮโมโฟนี ด้วยเสียงคอรัลที่สอดรับกับทำนองในการดำเนินทำนองแบบดนตรีไทย

ตัวอย่างที่ 5 แสดงท่อนที่ 2 ของเพลง

แนวคิดด้านสังคีตลักษณะของบทเพลงผู้สร้างสรรคดีได้ประพันธ์ท่อน C เพิ่มเติมให้มีการเล่นที่เรียกว่า ลูกลื้อ ลูกชืด ระหว่างทำนองเสียงสูงและเสียงต่ำ เหมือนคลื่นทะเลที่ซัดขึ้น ซัดลง (ดูโน้ตเพลงประกอบที่ห้อง 34 ถึงห้อง 48)

ตัวอย่างที่ 6 แสดงสังคีตลักษณะของบทเพลงคือ A¹ A² B¹ B² C A¹ A² B¹ B²

ท่อน	ห้องที่	ประทุน	หมายเหตุ
A1	1 - 13	ประทุน 1 ห้อง 14-15	ห้อง 14-15 เป็นทำนองที่เพิ่มจากแนวคิดด้านกระสวนจังหวะของเพลง
A2		ประทุน 2 ห้อง 16-17	ห้อง 16-17 เป็นทำนองที่เพิ่มจากแนวคิดด้านกระสวนจังหวะของเพลง
B1	18 - 29	ประทุน 1 ห้อง 30-31	ห้อง 30-31 เป็นทำนองที่เพิ่มจากแนวคิดด้านกระสวนจังหวะของเพลง
B2		ประทุน 2 ห้อง 32- 33	ห้อง 32- 33 เป็นทำนองที่เพิ่มจากแนวคิดด้านกระสวนจังหวะของเพลง
C	34 - 48		เป็นทำนองที่เพิ่มจากแนวคิดด้านการลูกลื้อ ลูกชืดของเพลงไทยเดิม แทนเสียงคลื่น
		ห้อง 49 - 50	ห้อง 49 - 50 เป็นทำนองที่เพิ่มจากแนวคิดด้านกระสวนจังหวะของเพลง
A1	51-63		บรรเลงเหมือนท่อน A1 ตอนต้น
A2	64-78		บรรเลงเหมือนท่อน A2 ตอนต้น
B1	79-90	ประทุน 1 ห้อง 91-92	ห้อง 90-92 เป็นการพัฒนาทำนองด้วยเทคนิค สเลอ์ (Slur) จากแนวคิดด้านกระสวนจังหวะ
B2		ประทุน 2 ห้อง 93-94	ห้อง 93 เป็นการพัฒนาทำนองด้วยเทคนิค สเลอ์ (Slur)

อภิปรายผล

การนำเพลงไทยเดิมมาบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสากล มีความจำเป็นต้องคำนึงถึงความเป็นดนตรีไทยโดยใช้เครื่องดนตรีสากลทำหน้าที่ถ่ายทอด อีกทั้งยังมีข้อกำหนดหลายอย่างที่แตกต่างกันต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนเทคนิคการบรรเลงให้เหมาะสม มีความสะดวกสบายในการบรรเลงด้วยกีตาร์ รวมถึงการบันทึกเป็นโน้ตสากลเพื่อการถ่ายทอดบทเพลงไปสู่สากล เพื่อให้คุณค่าของบทเพลงยังคงอยู่ เป็นการรักษาสมดุลระหว่างวัฒนธรรมของไทย และดนตรีสากล เป็นการขยายโอกาสการบรรเลงในวงกว้างต่อไปโดยมีข้อสรุปเปรียบเทียบบางประเด็นดังนี้

ผลสรุปเปรียบเทียบ	ดนตรีไทย	ดนตรีสากล
การบันทึกโน้ต	บันทึกเป็นโน้ต 8 ช่องด้วยอักษร ด ร ม ช ล ท ด	บันทึกลงในบันทึก 5 เส้น
คีย์ที่เหมาะสม	คีย์ที่ไม่มีเครื่องหมายแปลงเสียง เช่น คีย์ C	คีย์ที่สะดวกในการเล่นสายเปล่า เช่น คีย์ Em หรือ G
รูปแบบดนตรี (Music style)	ใช้การข้่าโน้ตแบบซีควอนแซมมอ และใช้บันไดเสียงเพนตาโทนิคเท่านั้น	ใช้การข้่าโน้ตหลายรูปแบบ และใช้บันไดเสียงไดอะโทนิค
การเน้นจังหวะ (Accent)	เน้นจังหวะสุดท้ายทุกห้องเพลง	เน้นจังหวะแรกทุกห้องเพลง
เสียงประสาน (Harmony)	เฮเทอโรโฟนี คือ ใช้เสียงประสานจากหลายแนว	โฮโมโฟนี คือ ใช้คอร์ดประสานทำนอง

เอกสารอ้างอิง

- Bacon, Tony and Paul Day. *The ultimate guitar book*. New York: Knopf, 1991.
- Blake Neely and Jeff Schroedl. *Chord & Scale for Guitar*. Milwaukee: Hal Leonard Corporation, 2002.
- Duarte, John W. Andrés Segovia, *As I Knew Him Publisher*: Mel Bay Publications; (June 1, 1999).
- Kostka Stefan and Payne Dorothy, *Tonal Harmony with an Introduction to Twentieth Century Music*. Seventh Edition New York: McGraw-Hill, 2012.
- Morrish, John. *The Classical Guitar*. Outline Press Ltd: 1997.
- Parkening, Christopher. (n.d.). *The Christopher Parkening Guitar Method*, Vol 2. USA: Hal Leonard Publishing Co, Inc. 1994.
- Schoenberg Arnold. Edited by Gerald Strang with the collaboration of Leonard Stein. *Fundamentals of Music Composition*. London: Faber and Faber Co, Inc. 1967.
- สังัด ภูเขาทอง. (ม.ป.ป.). โน้ตดนตรีไทย. อัดสำเนา. กรุงเทพฯ : ภาควิชาดนตรี วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้า.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2552). พจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัชชา พันธุ์เจริญ. (2554). ทฤษฎีดนตรี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัชชา โสคติยานุรักษ์. (2542). สังคีตลักษณะและทฤษฎีวิเคราะห์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ฤทธิ ธรรมบุตร. (2553). อรรถาธิบายและบทวิเคราะห์บทเพลงที่ประพันธ์โดย ณรงค์ฤทธิ ธรรมบุตร. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

คลื่นกระทบฝั่ง

Oriental Expression Track 1

Ⓢ = D

Ⓣ = G

เรียบเรียงโดย เอกกราช เจริญนิคย์